Liturg. 1457 L

371

PROCESSIONALE

ROMANO-BAMBERGENSE,

SIVE

CONGERIES RITUUM

IN PROCESSIONIBUS PUBLICIS,

TAM

ORDINARIIS,

QUAM

EXTRA-ORDINARIIS

ADHIBERI SOLITORUM,

AUTHORITATE ORDINARIA

AD USUM

CLERI BAMBERGENSIS EDITA.

BAMBERGÆ

TYPIS IOANNIS GEORGII CHRISTOPH. GERTNER,

PRINC. AUL. ET REV'MI. CAP. TYPOGRAPHI.

1 7 7 3.

PRO CLERICIS

ROMANO-GERMANICIS,

SIVE

CONCILIUM RITUUM

IN PROCESSIONIBUS PUBLICIS,

TAM

ORDINARIIS,

QUAM

EXTRA-ORDINARIIS

ADMITTENDUM.

AUCTORITATE

PLENARII CONCILII

AD URBEM

CELEBRATI.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

831/12582

PROCESSIONES ORDINARIÆ.

I. Proceſſio diebus Dominicis ad aſpergendum Clerum & populum. Fol 5
II. Proceſſio in die feſto purificationis B. Mariæ Virginis. 10
III. Proceſſio in die palmarum. 17
IV. Proceſſio in die Cœnæ ad deferendas Hoſtias conſecratas in locum Capellæ. 30
V. Proceſſio in die Paraſceves ad deferendam Crucem in locum adorationis & reportandum calicem ex Capella. 31
VI. Proceſſio in Sabbato S. pro reportando Venerabili ex ſepulchro ad Altare majus. 40
VII. Proceſſio Litaniarum in feſto S. Marci & feriis rogationum. 49
VIII. Proceſſio pomeridiana in aſcenſione Domini. 67
IX. Proceſſio in feſto Pentecoſtes ad miſſionem Spiritûs S. 70
X. Proceſſio in feſto ſanctiſſimi Corporis Chriſti. 74
XI. Proceſſio in die animarum fidelium defunctorum, & 4. temporibus. 105
XII. Proceſſio ad montem Oliveti in die cœnæ aut aliis feriis quintis ad agoniam. 111

PRO-

PROCESSIONES EXTRAORDINARIÆ.

I. Proceſſio ad petendam pluviam. Fol. 118
II. Proceſſio ad poſtulandam ſerenitatem 121
III. Proceſſio & preces ad repellendam tempeſtatem. 123
IV. Proceſſio & preces tempore penuriæ & famis. 126
V. Proceſſio tempore mortalitatis & peſtis. 128
VI. Proceſſio & preces in Litaniis tempore belli. 130
VII. Proceſſio in quacunque tribulatione. 133
VIII. Proceſſio & Preces pro gratiarum actione. 135
IX. Proceſſio in translatione ſacrarum Reliquiarum inſignium. 138
X. Proceſſio in exequiis funerum adultorum. 139
XI. Proceſſio in exequiis parvulorum. 161
XII. Proceſſio in adventu Epiſcopi viſitantis parochias. 174
XIII Officium Defunctorum. 185
XIV. Quatuor Antiphonæ Beatæ Virginis. 210

PROCESSIONES ORDINARIÆ PER ANNUM.

I. PROCESSIO DIEBUS DOMINICIS ad aſpergendum Clerum & populum.

FInitâ Benedictione aquæ, de qua ſuprà de Benedictionibus, Sacerdos celebraturus, indutus pluviali coloris officio convenientis, accedit ad Altare, & ibi ad gradus cum miniſtris genuflexus, etiam tempore Paſchali, accipit à Diacono aſperſorium, & primò ter aſpergit Altare: deinde ſe, & erectus miniſtros, incipiens Antiphonam, Aſperges me, *Et Chorus proſequitur:* Domine hyſſopo &c. *ut infra: Interim Celebrans aſpergit Clerum, deinde populum, dicens ſubmiſsâ voce cum miniſtris Pſalmum.* Miſerere mei Deus:

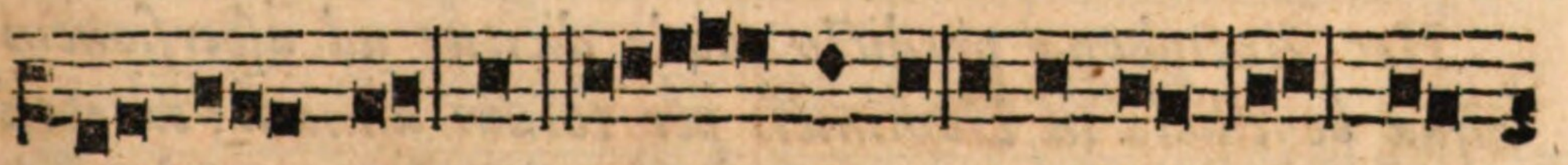

A ſper ges me Do mi ne hyſ ſo po & mun-

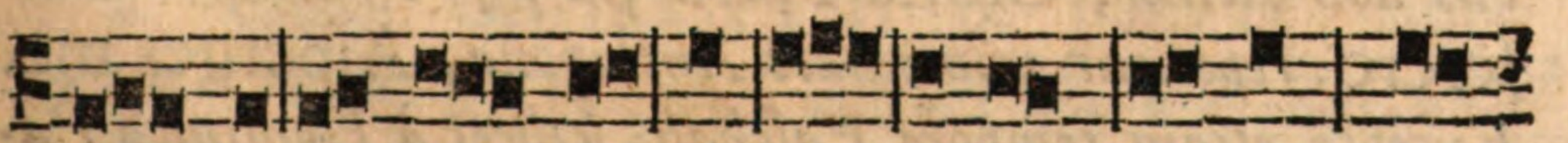

da bor La va bis me, & ſu per ni vem de-

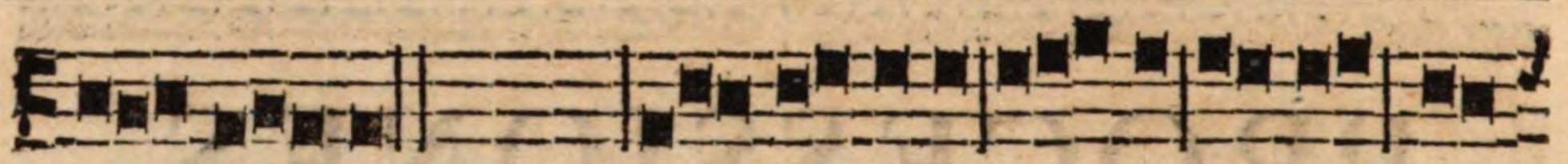

al ba-bor: *Pſalm.* Mi ſe re re me i De us ſe-

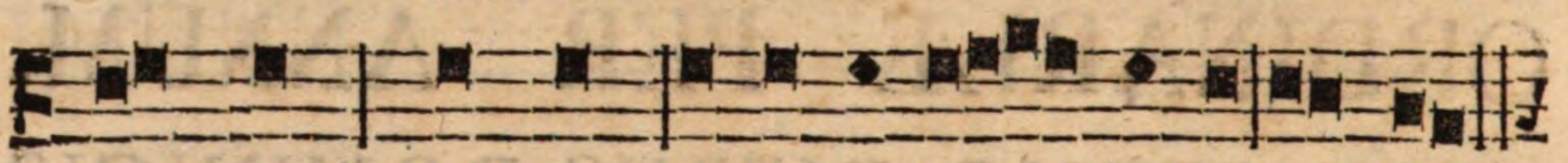

cun dùm magnam mi ſe ri cor- diam tu am.

Glo ri a Pa tri & Filio & Spiri- tu i ſan cto:

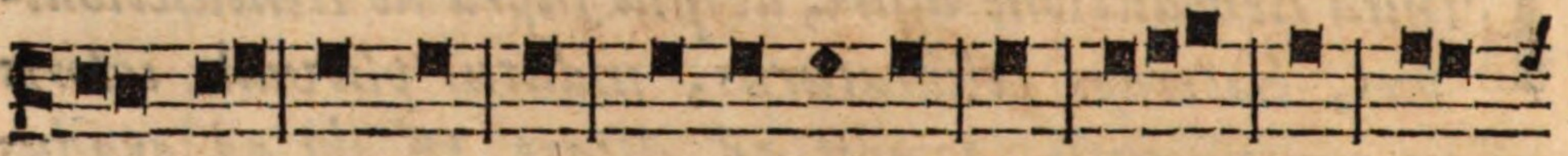

Si cut e rat in prin ci pi o, & nunc & ſem-

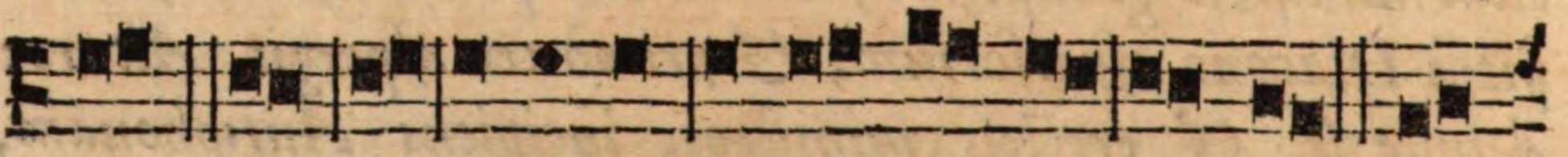

per: & in ſæ cula ſæ cu lo rum A men. A-

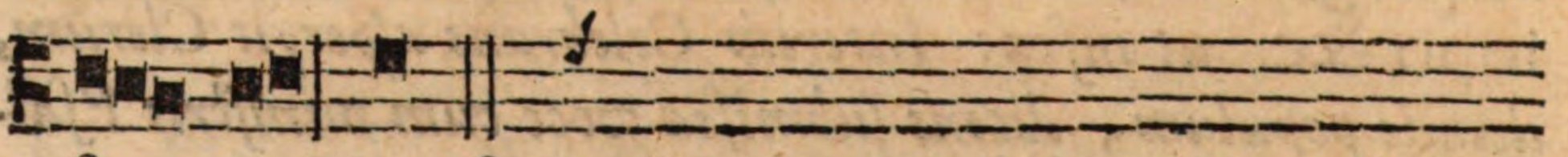

ſper ges me, &c.

Hæc Antiphona prædicto modo dicitur ad aſperſionem aquæ benedictæ in Dominicis per totum annum: exceptâ Dominicâ de Paſsione, & Dominicâ Palmarum, in quibus non dicitur, Gloria Patri. *ſed poſt Pſalmum.* Miſerere, *repetitur immediatè Anthipona,* Aſperges me. *Excepto etiam tempore Paſchali, ſcilicet à Dominica Paſchæ uſque ad Pentecoſten inclusivè: quo tempore cantatur ſequens Anthipona:* Vi-

Vi di a- quam e gre di en tem de tem-

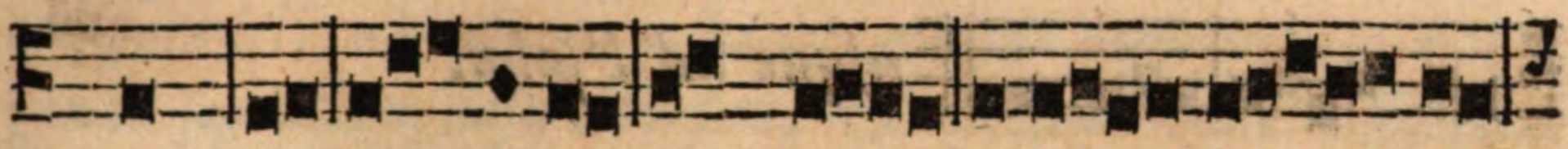

plo à lat e re dex tro al le lu - ja:

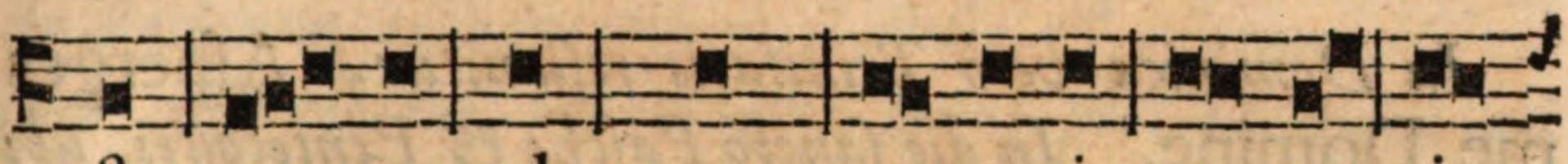

& om nes ad quos per ve nit a qua i-

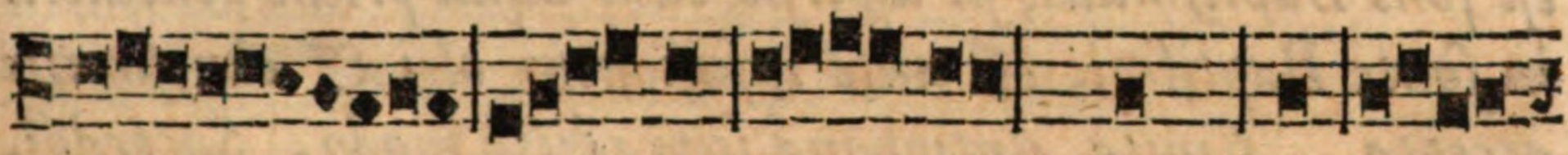

ſta, Sal vi fa- ćti ſunt, & di-

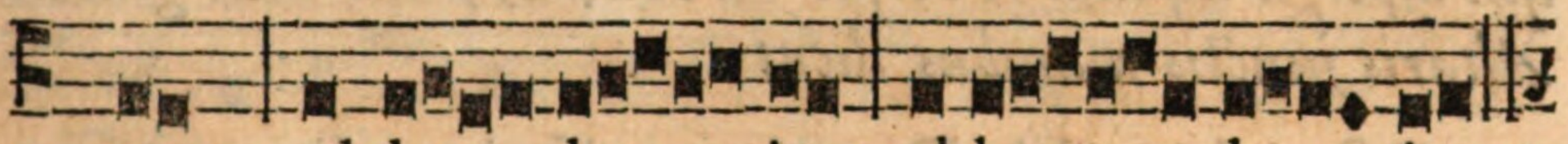

cent al le lu- ja al le- lu - ja

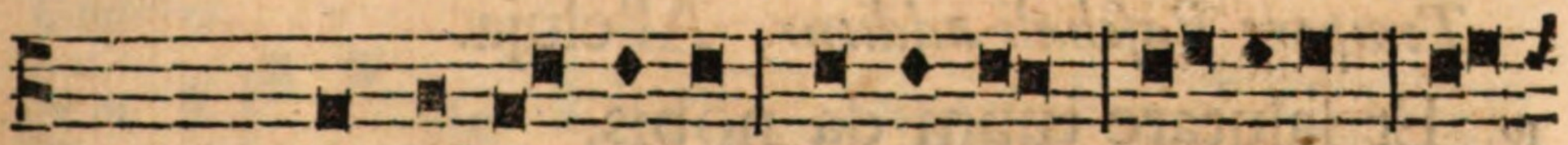

Pſalm. Con fi te mi ni Do mi no quoniam bo-

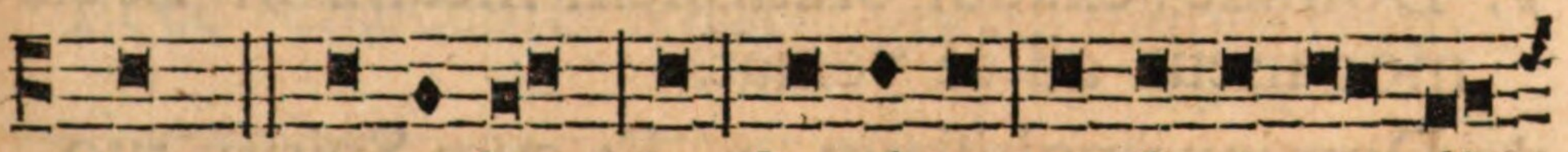

nus: quoniam in ſæculum mi ſe ri cor di-

a ejus. Glo ri a Pa tri & Filio & Spi-

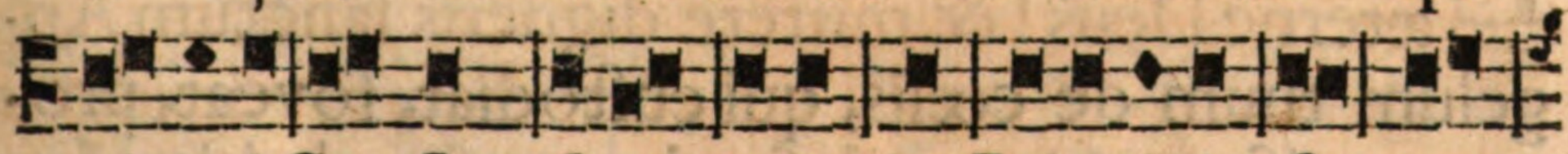

ri tu i Sanćto: ſi cut erat in Principio & nunc

& ſemper: & in ſæcula ſæculorum Amen.

uſque ad Pſalm.

Vi di a quam.

In Dominica verò Trinitatis reſumitur, Aſperges me Domine. *In die ſancto Paſchæ & Pentecoſtes, ubi eſt fons Baptiſmalis, fit aſperſio cum aqua pridie benedicta in fonte Baptiſmi, & ante infuſionem olei & chryſmatis accepta. Finitâ Antiphonâ ſupradicto modo, Sacerdos, qui aſpergit aquam reverſus ad Altare, ſtans ante gradus Altaris junctis manibus dicat*

℣. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam. *Tempore Paſchali additur*, Alleluja.

℟. Et ſalutare tuum da nobis.

℣. Domine! exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

EXaudi nos Domine ſancte! Pater omnipotens! æterne Deus! & mittere digneris ſanctum Angelum tuum de cœlis, qui cuſtodiat, foveat, protegat, viſitet, atque defendat omnes habitantes

in hoc habitaculo. Per Christum Dominum nostrum. ℟. Amen.

Non illaudabilis est consuetudo eorum locorum, ubi tempore æstivali cum vexillis circumitur cæmeterium aspergendo sepulchra defunctorum, & dicendo ante Ossorium Psalmum, Miserere. *Item toto tempore Paschali habendo stationem ante introitum Ecclesiæ, & adorando Christum resurgentem in imagine simul portata usque ad ascensionem, sequentibus versibus alternatim cantandis.*

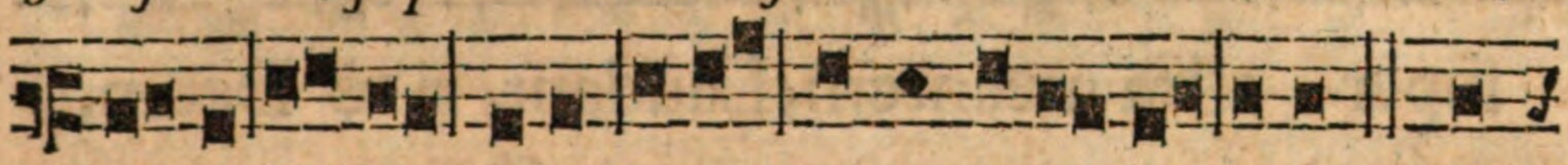

Salve festa dies toto venerabilis ævo. Quâ

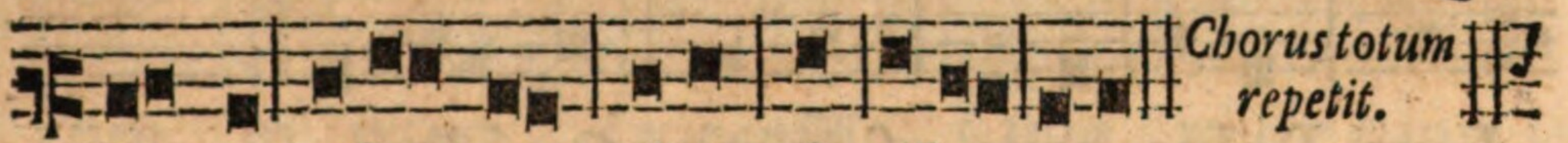

Chorus totum repetit.

Deus infernum vicit & astra tenet.

Cantores.

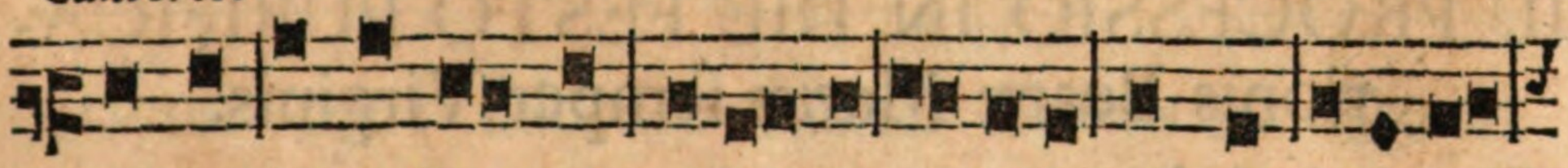

Ecce renascentis testatur gratia mundi, omnia

Chorus.

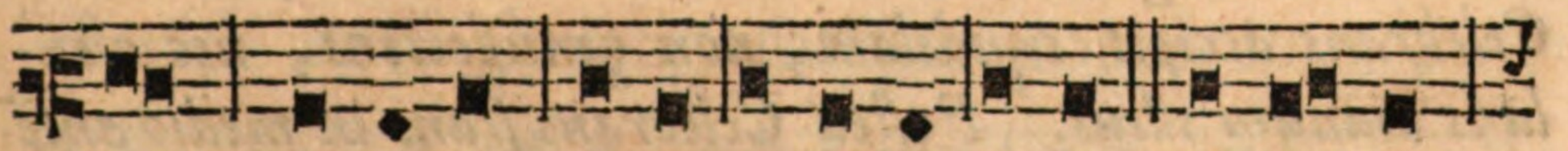

cum Domino dona redîsse suo. *Quâ Deus &c.*

Cantores.

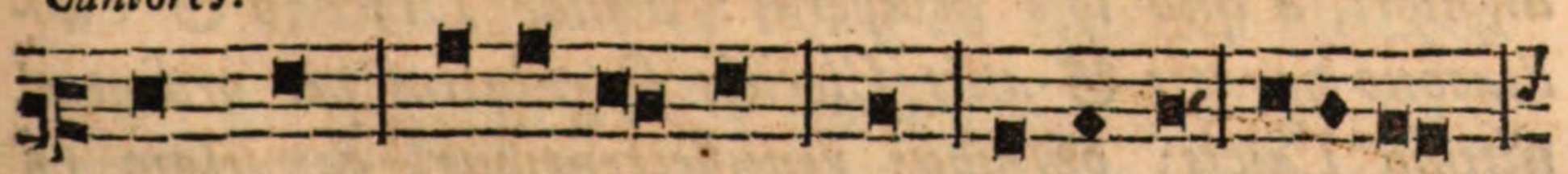

Namque triumphanti post tristia tartara Chri-

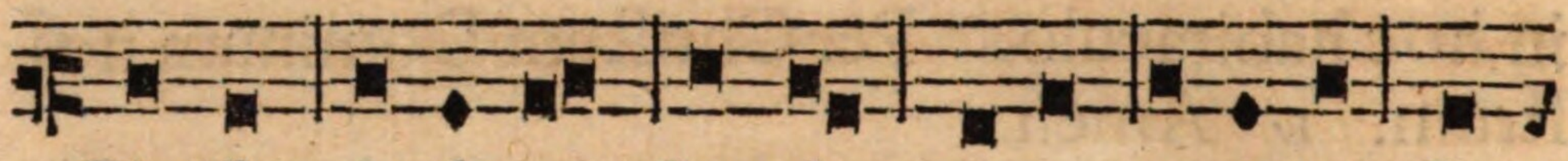

Chriſto, undique fronde nemus, gramina flo-

Chorus. *Cantores.*

re favent. *Salve.* Legibus inferni oppreſſis

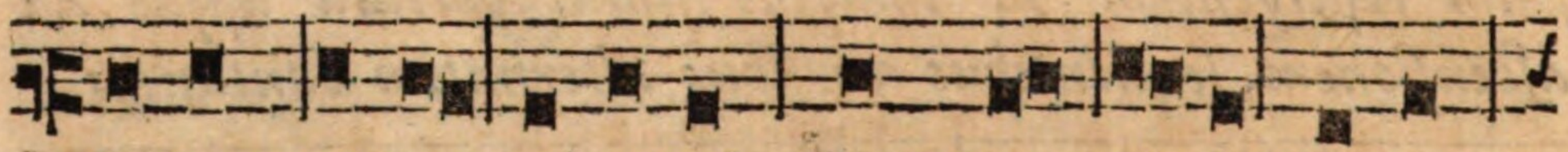

ſuper aſtra meantem, Laudant, ri tè Deum,

Chorus.

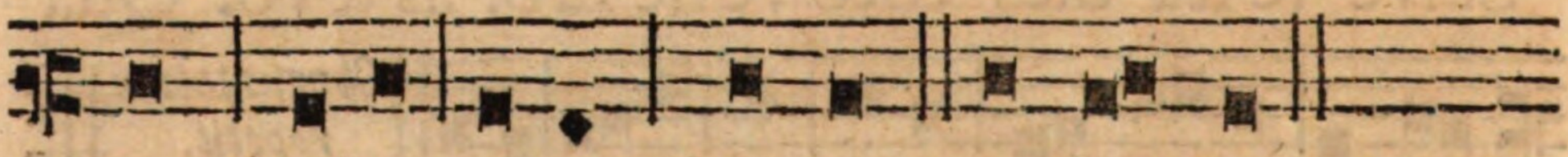

Lux, Polus, arva, fretum. *Quâ Deus.*

II. PROCESSIO IN DIE FESTO PURIFICATIONIS Beatæ Mariæ ſemper Virginis.

Completâ benedictione candelarum, fit diſtributio earum. Dignior ex Clero accedit ad Altare, & ab eo Celebrans accipit candelam, non genuflectens, nec oſculans manum illius. Poſtea Celebrans ſtans in medio ante Altare verſus ad populum diſtribuit candelas, primùm digniori, à quo ipſe acceperat: deinde Diacono & Subdiacono paratis & aliis Clericis ſingulatim per ordinem, ultimò Laicis: omnibus genuflectentibus, candelam & manum Celebrantis, oſculantibus, exceptis Prælatis, ſi adſint.

ſint. Et cùm inceperit diſtribuere candelas, à choro cantatur Antiphona:

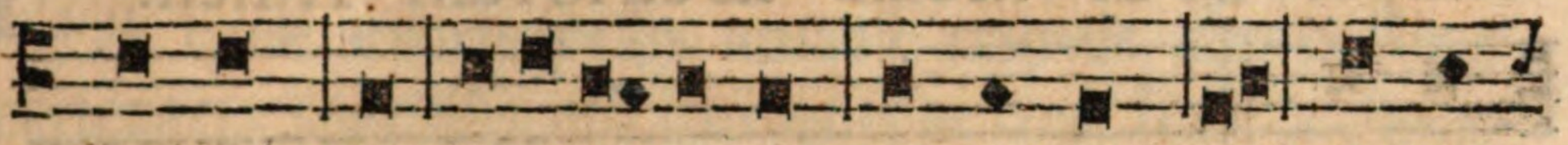

Lumen ad revelationem gentium: & glori-

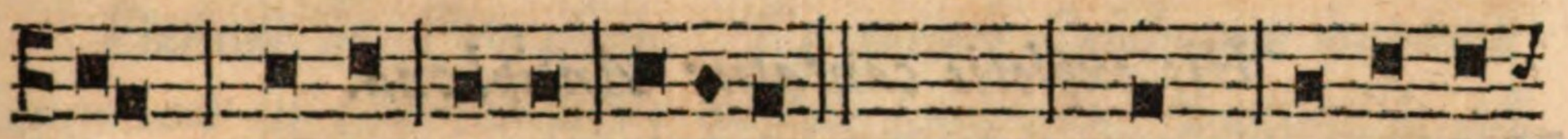

am plebis tuæ Iſraël: Cant. Nunc dimittis

Servum tuum Domine ſecundum verbum tu-

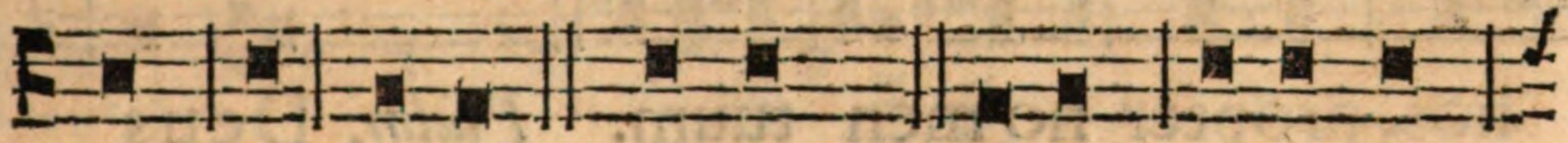

um in pace. *Lumen &c.* Quia vi de runt

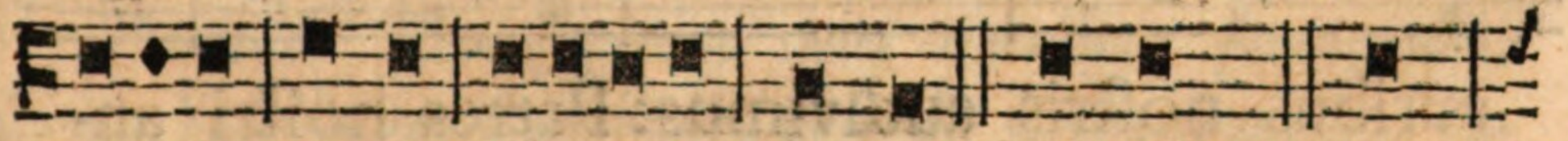

oculi mei ſalutare tuum. *Lumen &c.* Quod

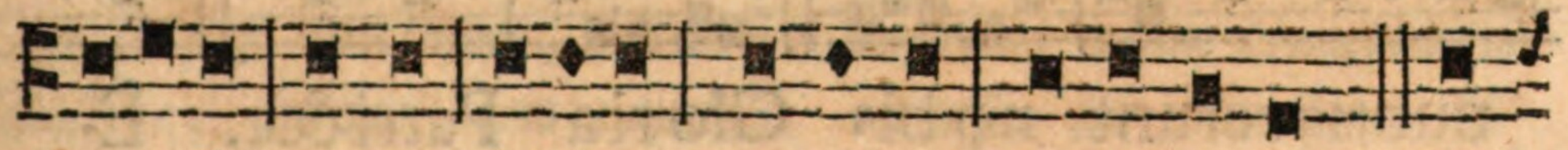

parâſti ante faciem omnium populorum. *Lu-*

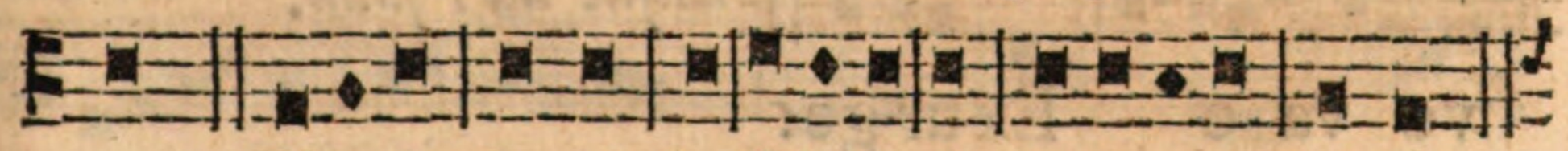

men: Gloria Patri & filio & Spiritui ſancto.

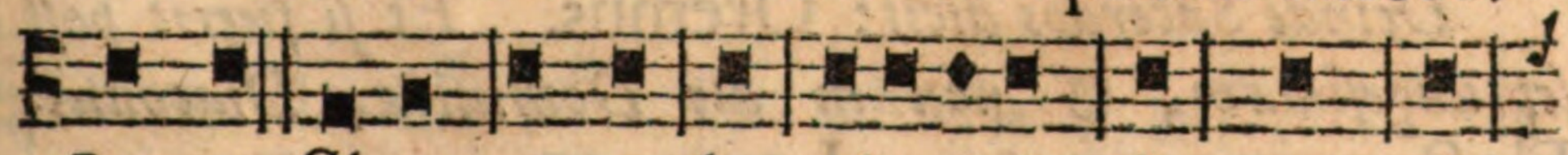

Lumen: Sicut erat in principio & nunc &

ſem-

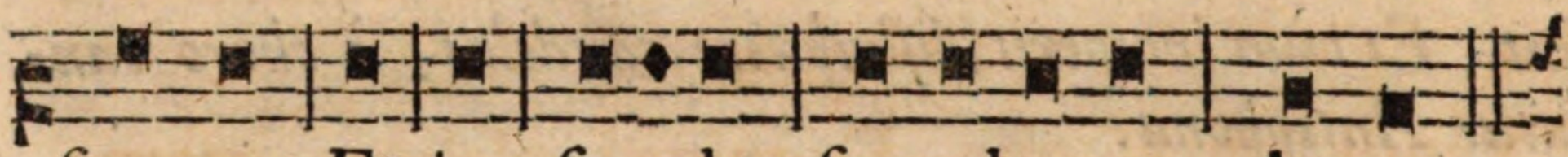

ſemper: Et in ſæcula ſæculorum Amen.

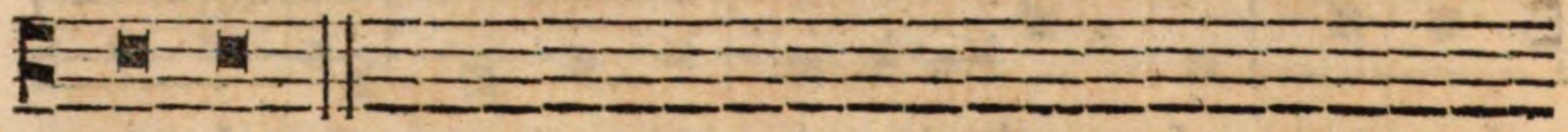

Lumen.

His expletis cantatur Antiphona.

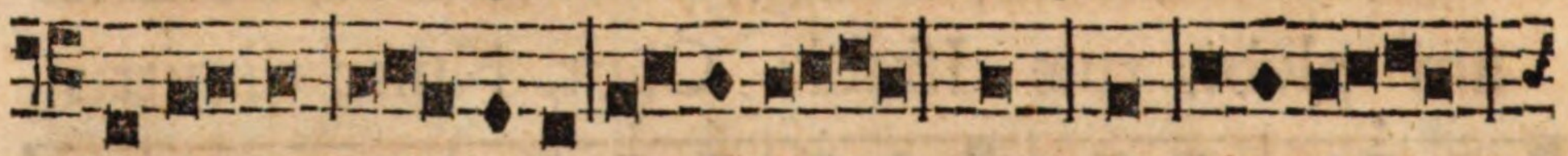

Exurge Domine ad juva nos, & libera

nos, propter nomen tuum. *Pſalm.* Deus

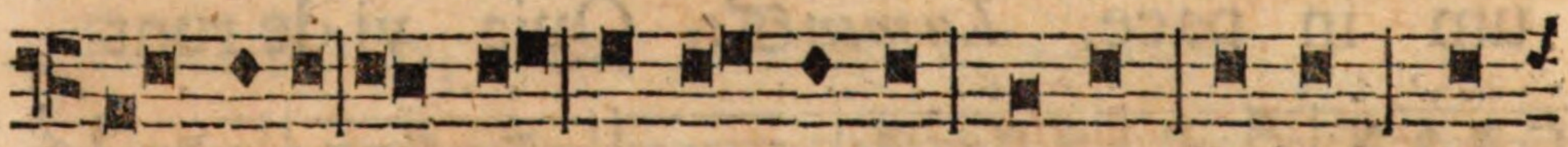

auribus noſtris audivimus: Patres noſtri an-

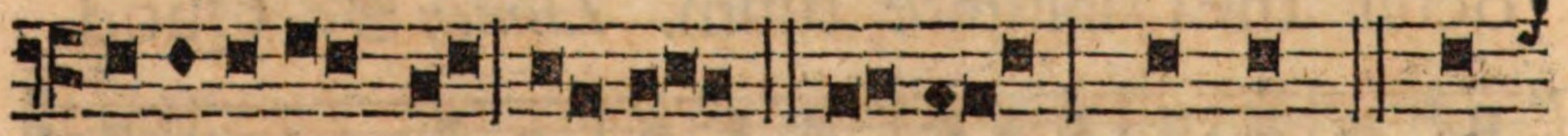

nuntiaverunt nobis Gloria Patri &c. E-

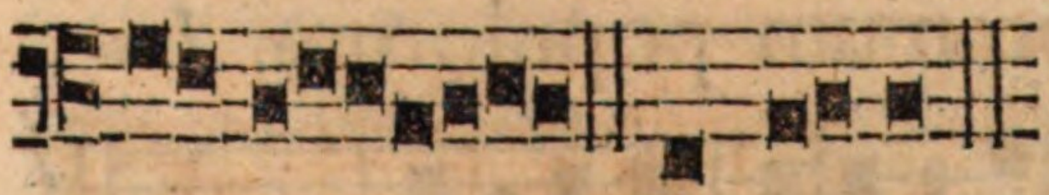

usque ad Pſalm.

vo va e Exurge:

Deinde Sacerdos dicit: Oremus. *Et ſi fuerit poſt ſeptuageſimam, & non in die Dominica, Diaconus*: Flectamus genua. ℟. Levate.

Ore-

Oremus.

EXaudi, quæſumus Domine! plebem tuam: & quæ extrinſecùs annuâ tribuis devotione venerari, interiùs aſſequi gratiæ tuæ luce concede. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Deinde fit Proceſsio. Et primò Celebrans imponit incenſum in thuribulum: poſtea Diaconus vertens ſe ad populum, dicit:

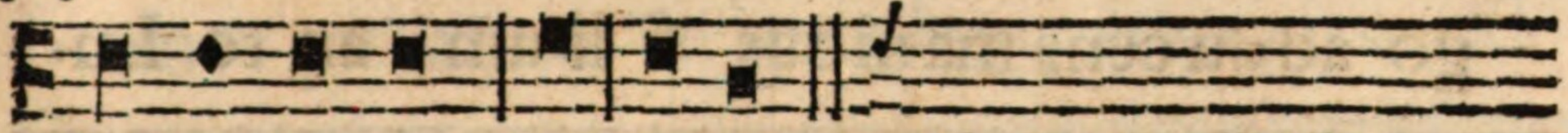

Procedamus in pace. *Et Chorus reſpondet:*

in nomine Chriſti, Amen.

Præcedit Thuriferarius cum thuribulo fumigante: deinde Subdiaconus paratus, deferens Crucem medius inter duos Acolythos cum candelabris accenſis: ſequitur Clerus per ordinem, ultimò Celebrans cum Diacono à ſiniſtris, omnes cum candelis accenſis in manibus: & cantantur Antiphonæ ſequentes:

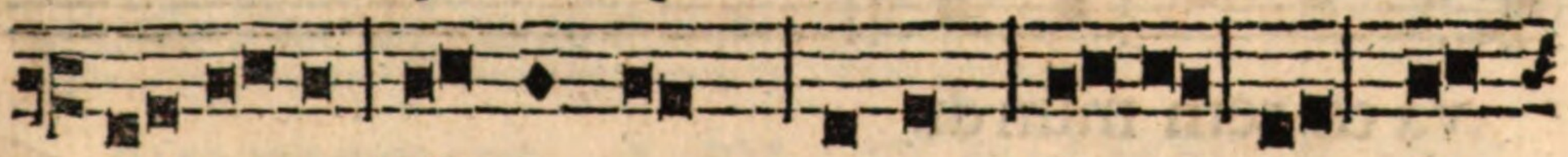

Adorna Thalamum tuum Sion & ſu-

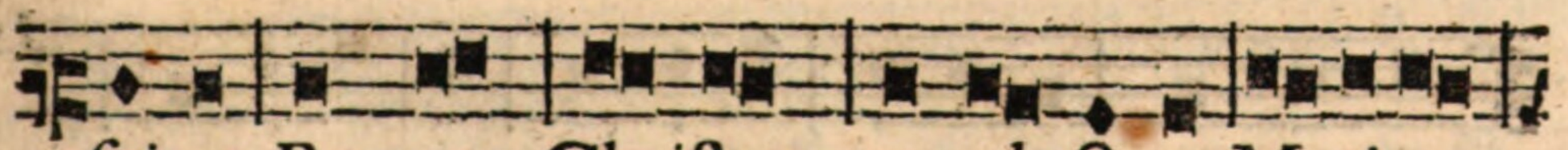

ſcipe Regem Chriſtum: amplectere Mariam,

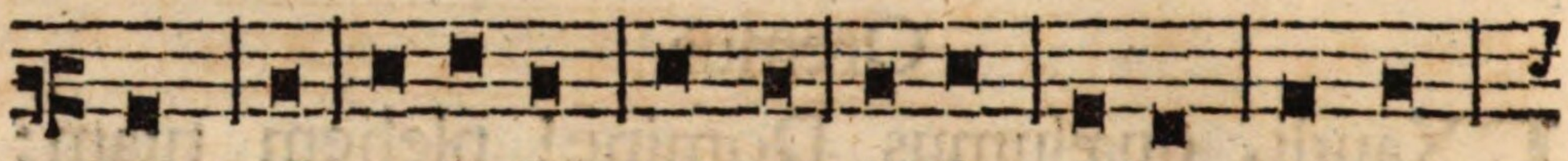

quæ eſt cæleſtis porta: ipſa enim portat

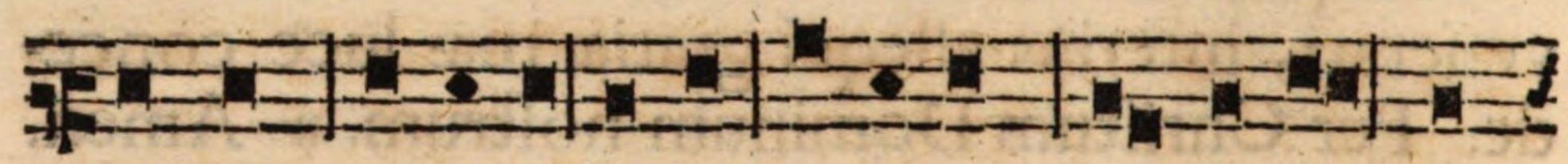

Regem gloriæ novi Luminis: Sub ſiſtit vir-

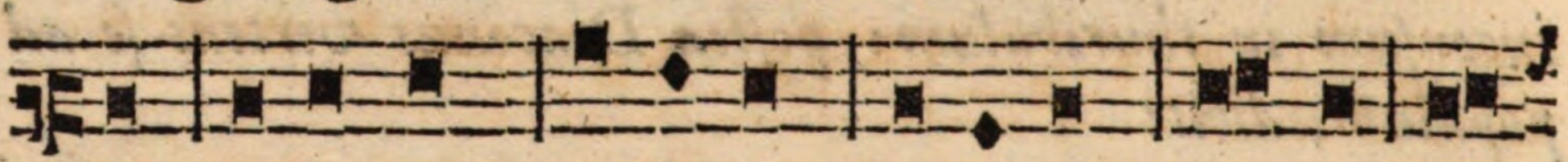

go adducens manibus filium ante Lu-

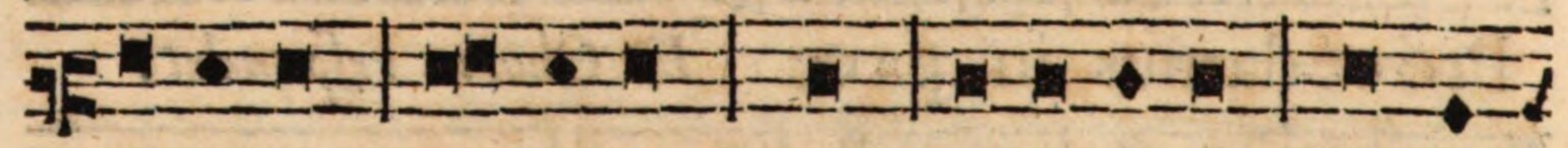

cifer um genitum: quem accipiens Si me-

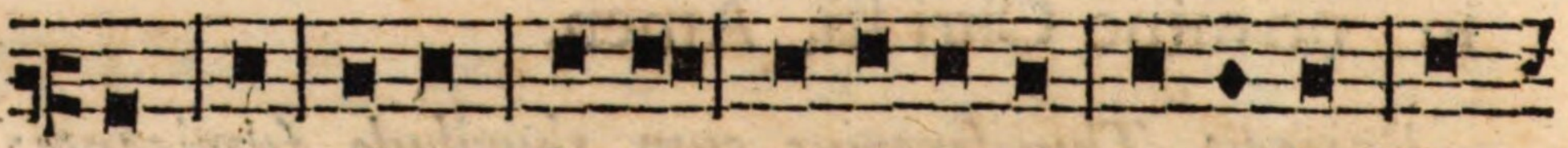

on in ulnas ſuas, prædicavit populis Do-

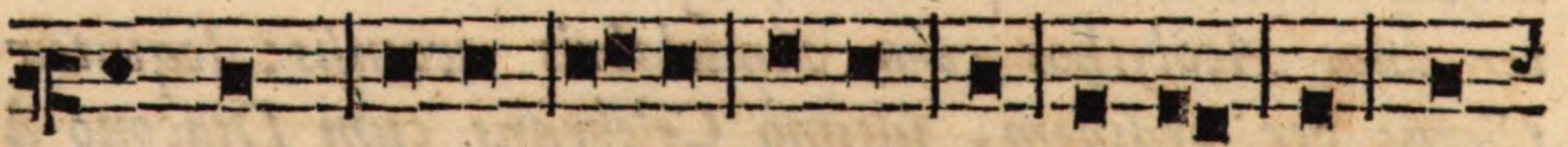

minum eum eſſe vitæ & mortis & Sal-

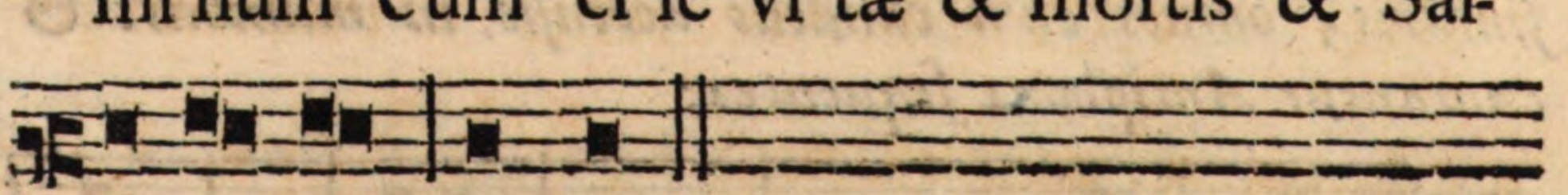

vator em mundi.

Alia Antiph.

Reſponſum accepit Simeon à Spiritu

ſan-

ſancto, non vi ſu rum ſe mortem, ni ſi vi-

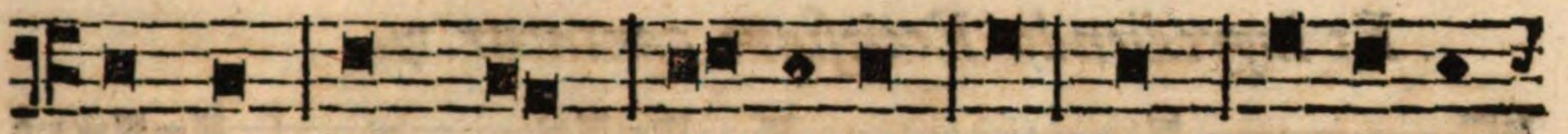

de ret Chriſtum Do mini: & cùm in du ce-

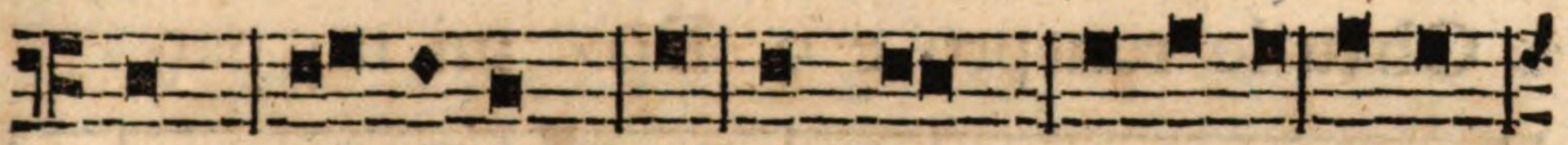

rent pu e rum in templum, ac ce pit eum

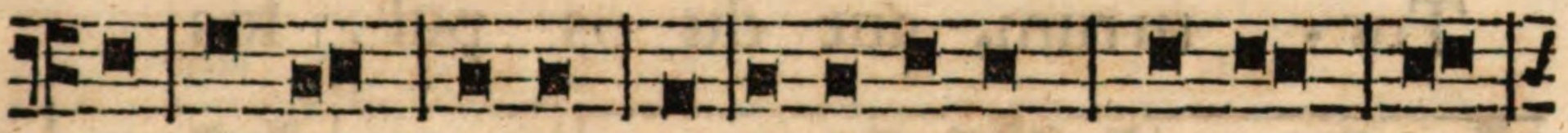

in ul nas ſu as, & be ne dixit De um, &

di xit: Nunc dimittis Servum tuum Domine in

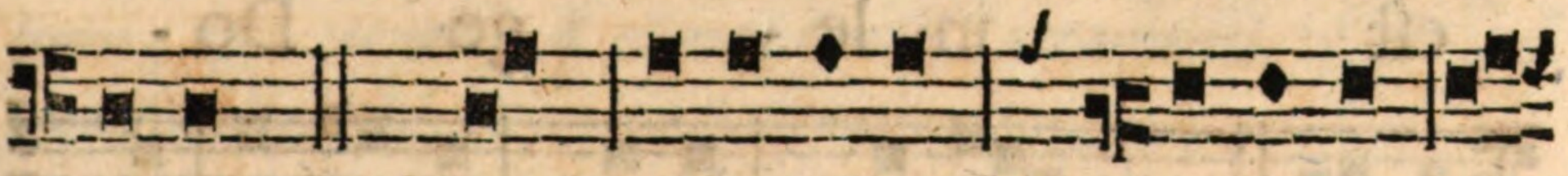

pa ce. ℣. Cum in du ce rent. Pu e rum Je-

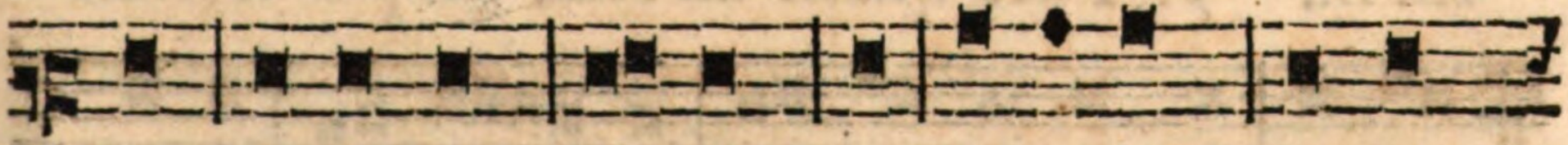

ſum pa ren tes e jus, ut fa ce rent ſe cun-

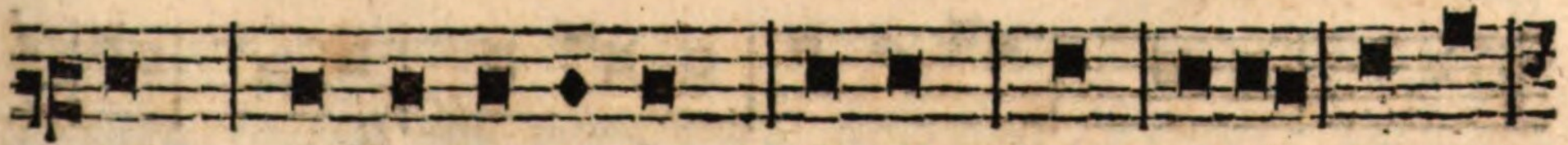

dum con ſue tu di nem Le gis pro e o: ip ſe

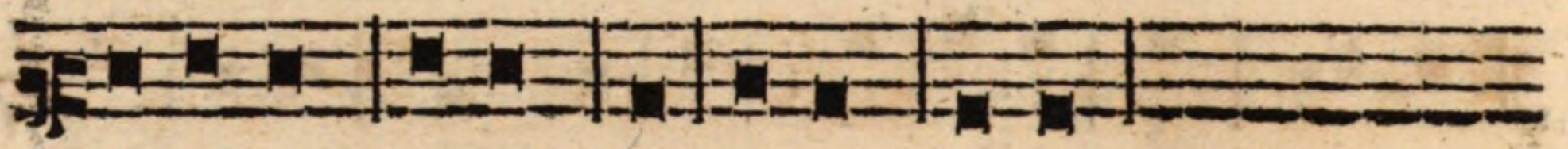

accepit eum in ulnas ſuas.

Et ingrediendo Eccleſiam cantatur ℟.

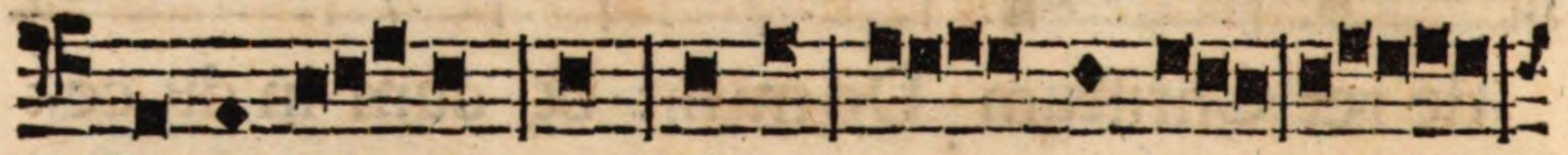

Obtu le runtpro e o Do- mi no par-

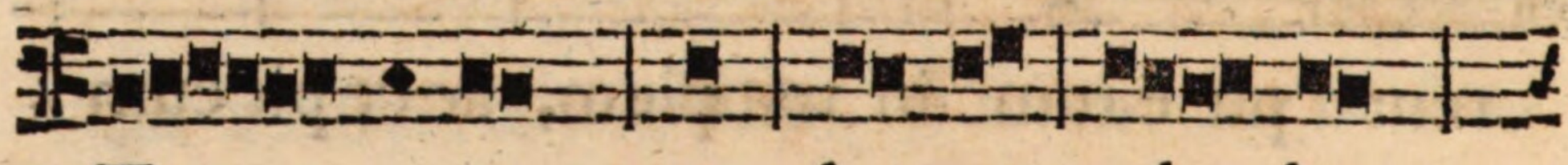

Tur- turum, aut du os pul. los

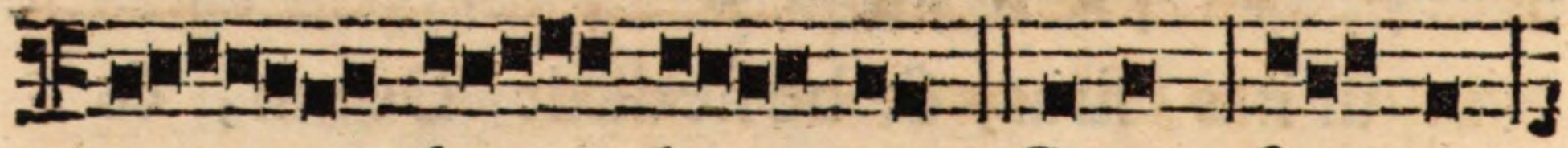

co - lum- ba- rum. Si cut ſcriptum

eſt in le - ge Do -

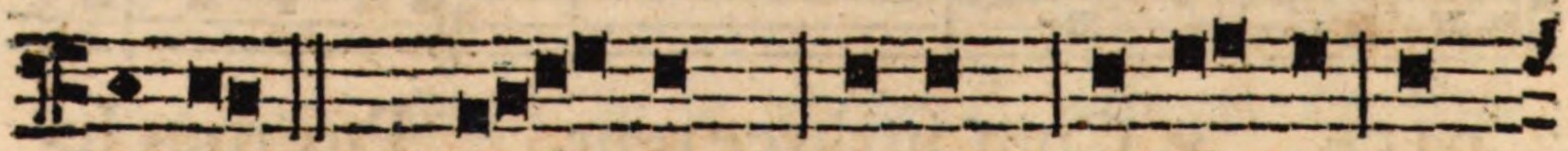

mi ni. ℣. Poſt quam au tem im ple ti ſunt

di es pur ga ti o nis Ma ri æ ſe cun-

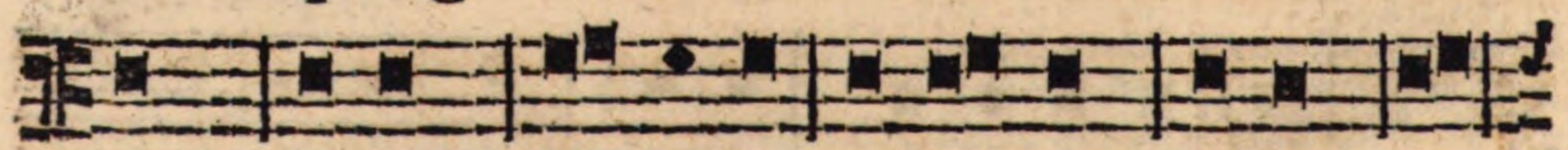

dum le gem Mo y ſi, tu le runt Je ſum in

Jeru-

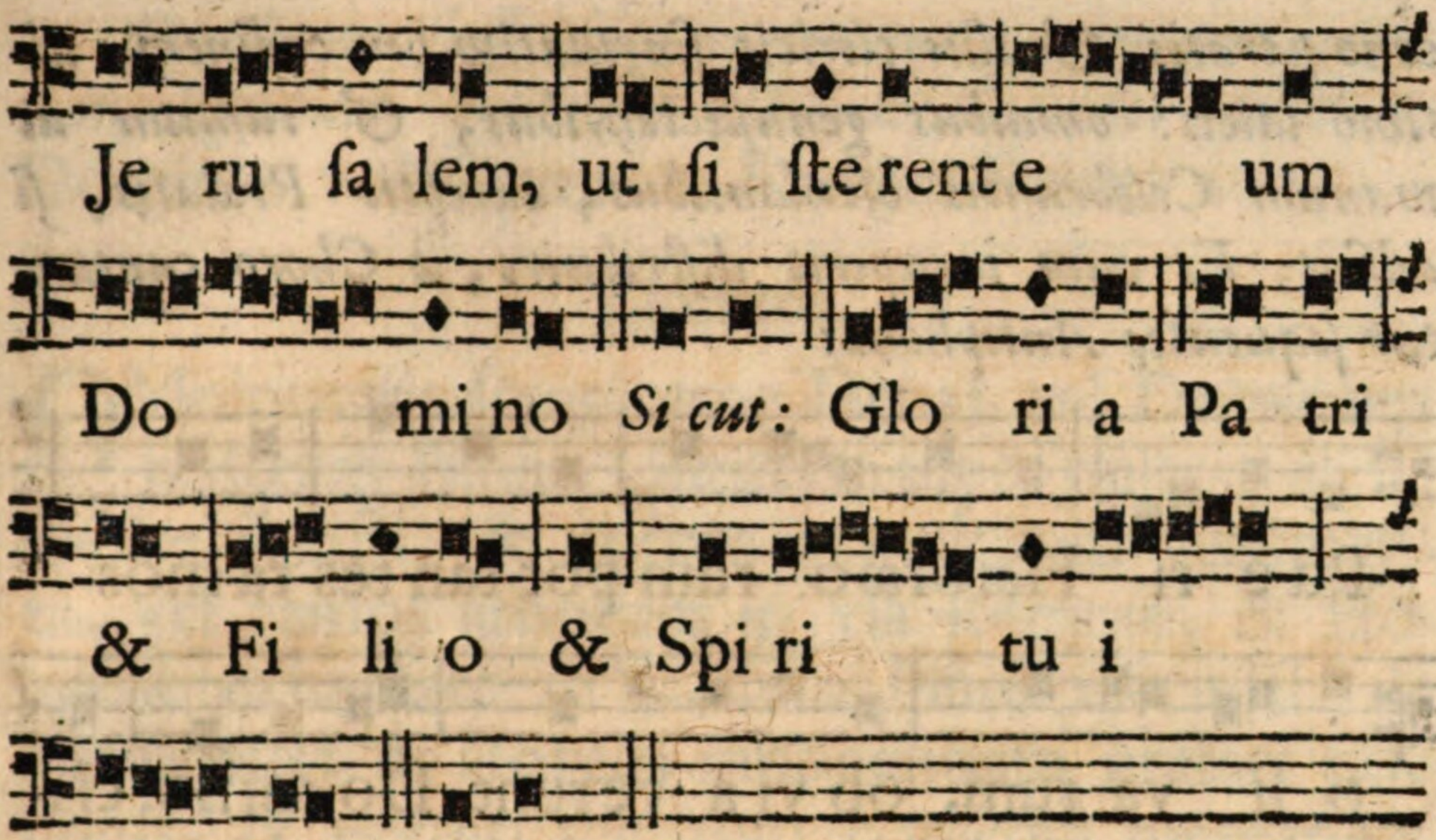

Finitâ Proceſsione, Celebrans & Miniſtri, depoſitis violaceis, accipiunt paramenta alba pro Miſſa. Et candelæ tenentur in manibus accenſæ, dum legitur Evangelium, & iterum ad elevationem Sacramenti uſque ad communionem.

III. PROCESSIO IN DIE PALMARUM.

COmpletâ benedictione Palmarum fit diſtributio earum. Dignior ex Clero accedit ad Altare, & dat ramum benedictum Celebranti, qui non genuflectit, nec oſculatur manum dantis. Poſtea Celebrans ſtans ante Altare verſus ad populum, diſtribuit ramos, primùm digniori, à quo ipſe accepit, deinde Diacono & Subdiacono

cono paratis, & aliis clericis ſingulatim per ordinem; ultimò laicis: omnibus genuflectentibus, & ramum ac manum Celebrantis oſculantibus, exceptis Prælatis, ſi adſint; Et cum incœperit diſtribuere, à Choro cantantur ſequentes Antiphonæ:

Pu e ri Hæbræo rum por tan tes ra mos

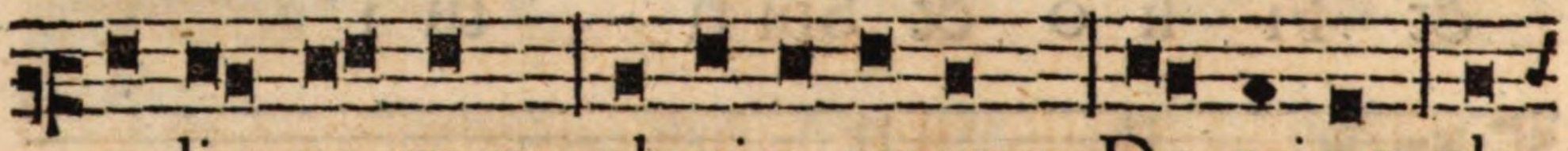

o li va rum, ob vi a ve runt Do mino, cla-

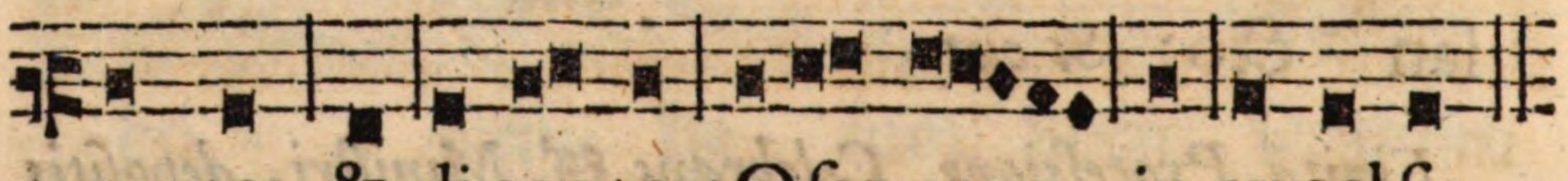

mantes & di cen tes: O ſan na in ex cel ſis.

Alia Antiphona.

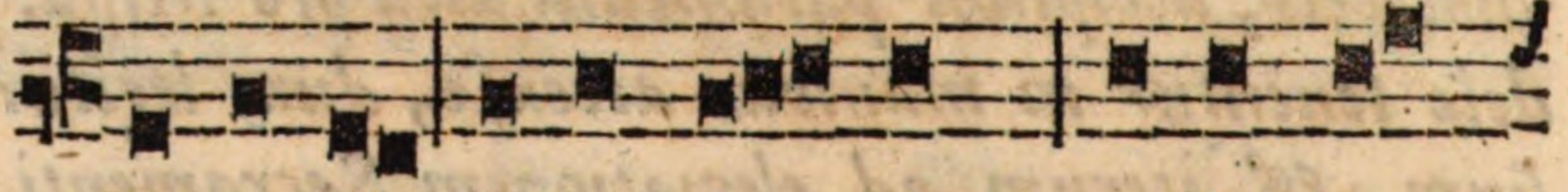

Pu e ri Hebræo- rum ve ſti men-

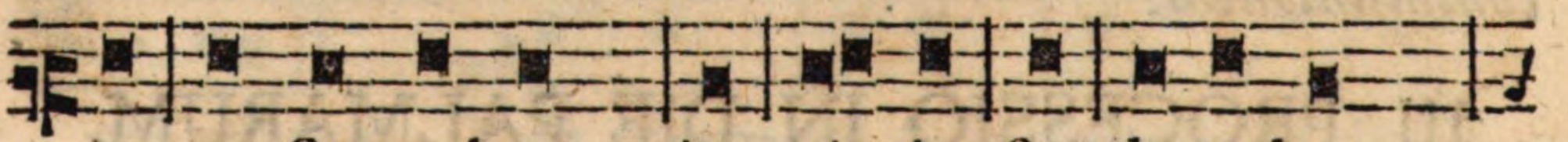

ta proſternebant in vi â, & clamabant,

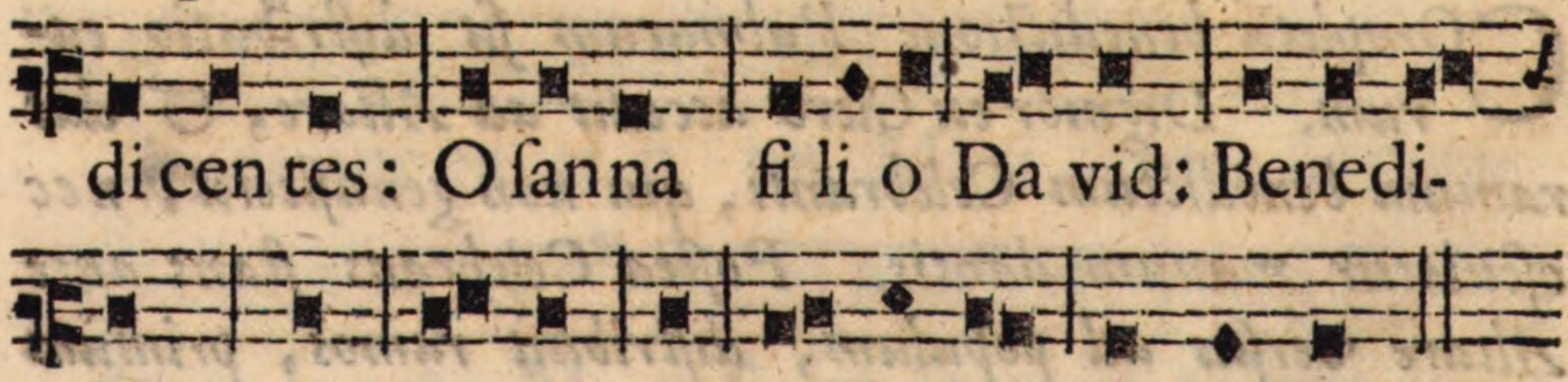

di cen tes: O ſan na fi li o Da vid: Benedi-

ctus, qui ve nit in no mi ne Do mi ni.

Qua

Quæſi non ſufficiant, repetantur, quousque ramorum diſtributio finiatur. Deinde Sacerdos dicit. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus! qui Dominum noſtrum JEſum Chriſtum ſuper pullum aſinæ ſedere feciſti, & turbas populorum veſtimenta, vel ramos arborum in via ſternere, & Hoſanna decantare in laudem ipſius docuiſti: da quæſumus; ut illorum innocentiam imitari poſſimus, & eorum meritum conſequi mereamur. Per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Poſtea fit Proceſsio. Et primò Celebrans imponit incenſum in thuribulum: & Diaconus vertens ſe ad populum dicit:

Pro ce da mus in pa ce *Et Chorus reſpondet:*

In no mi ne Chri ſti A men.

Præcedit thuriferarius cum thuribulo fumigante: deinde Subdiaconus paratus, deferens crucem, medius inter

ter duos Acolythos cum candelabris accenſis: ſequitur Clerus per ordinem; ultimò Celebrans cum Diacono à ſiniſtris, omnes cum ramis in manibus, & cantantur ſequentes Antiphonæ, vel omnes, vel aliqua, quousque durat Proceſſio.

Antiphona.

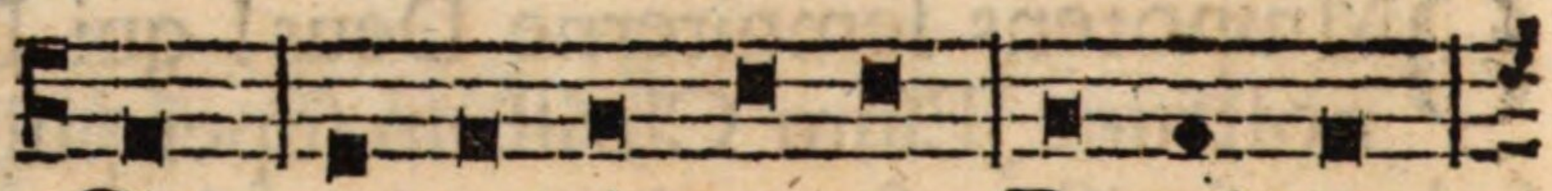

Cùm ap pro pin qua ret Do mi nus

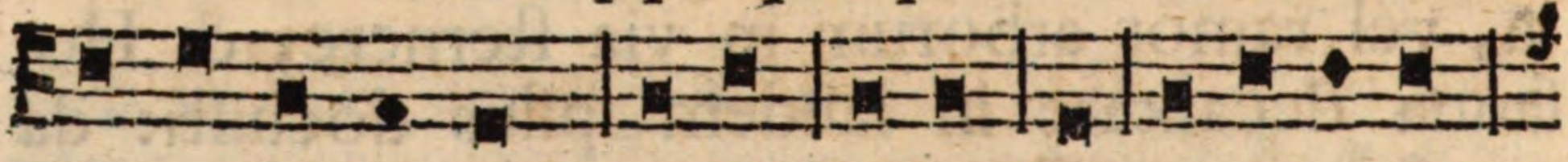

Je ro ſo ly mam, mi ſit du os ex diſcipulis

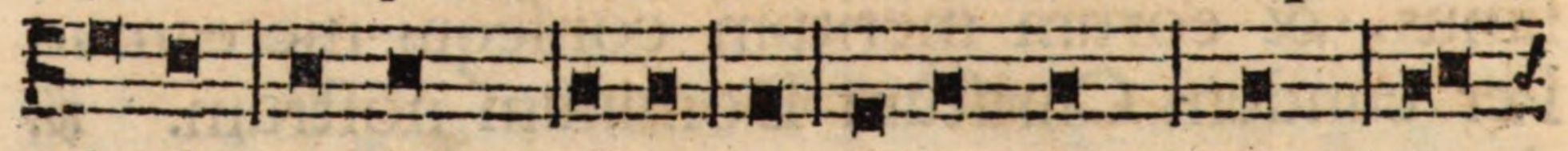

ſu is di cens: i te in caſtellum, quod con-

tra vos eſt; & in ve ni e tis pullum a ſi-

næ al li ga tum, ſu per quem nul lus ho mi-

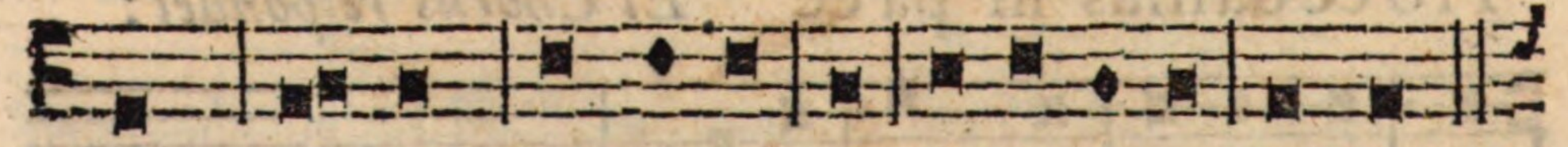

num ſe dit: Sol vi te, & ad du ci te mi hi.

Si quis vos interrogaverit, di ci te: O pus

Do-

Domino eſt. Solventes adduxerunt ad Je-

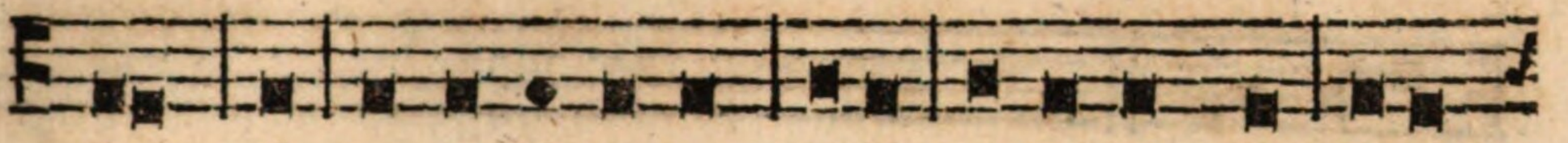

ſum: & impoſuerunt illi veſtimenta ſua;

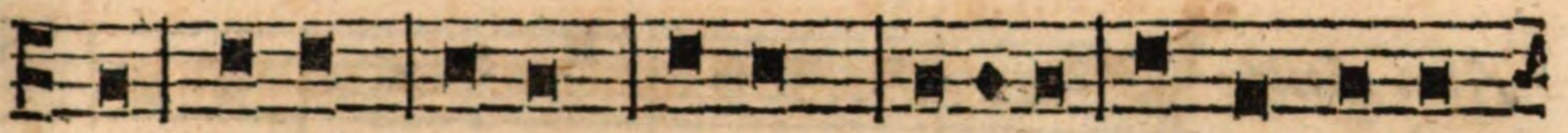

& ſedit ſuper eum: alii expandebant

veſtimenta ſua in via: alii ramos

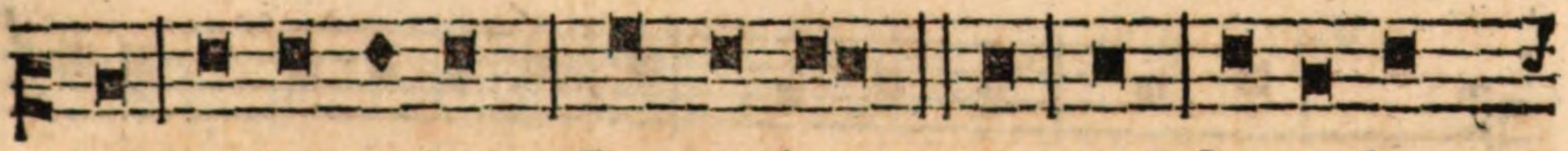

de arboribus ſternebant: Et qui ſequeban-

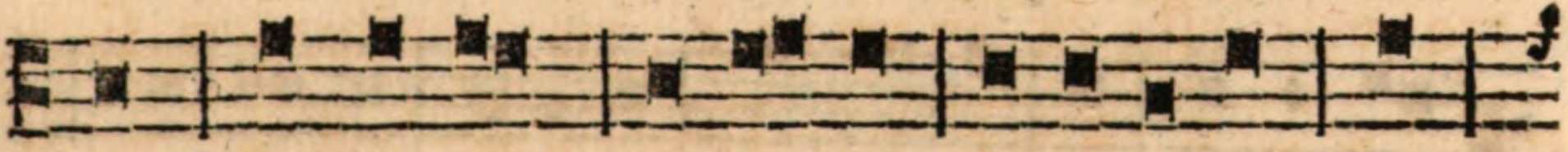

tur, clamabant: Oſanna, Benedictus qui

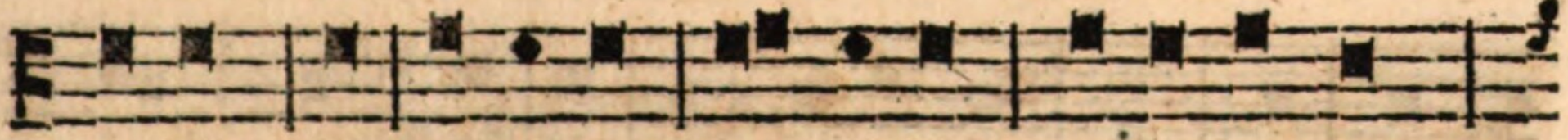

venit in nomine Domini: Benedictum

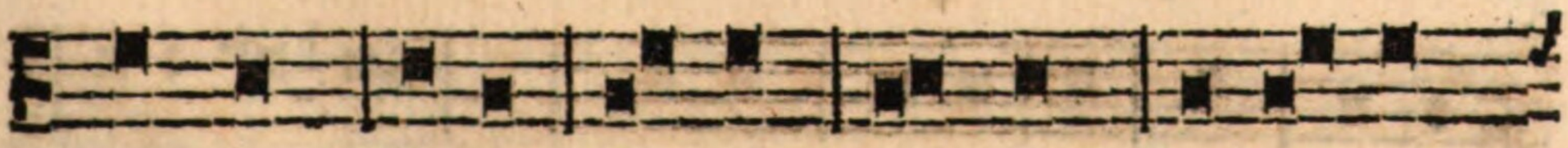

Regnum Patris noſtri David: Oſanna

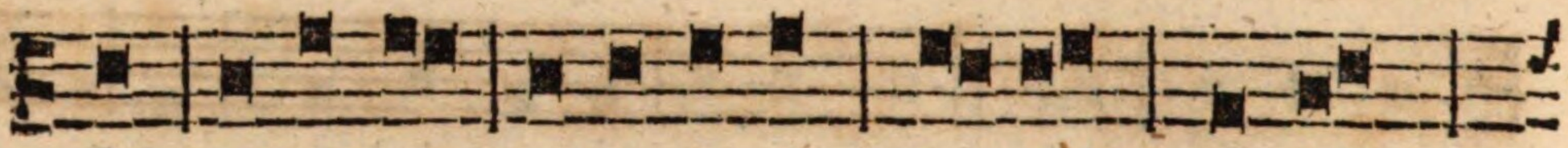

in excelſis: miſerere nobis fi li

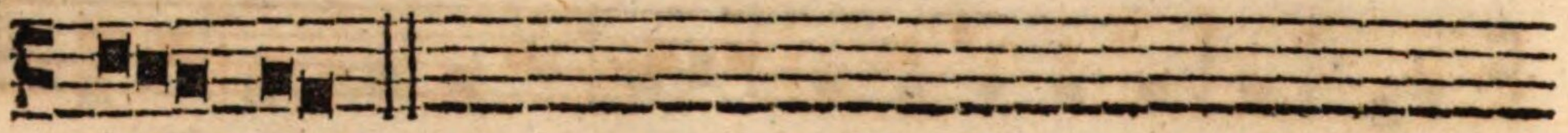

Da- vid.

Alia Antiphona.

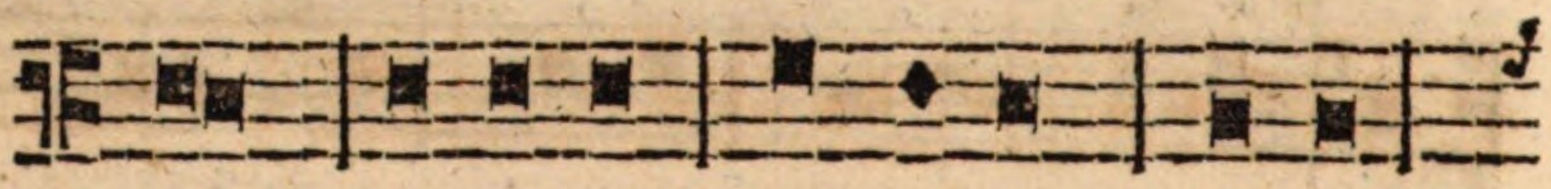

Cum audiſſet populus, quia

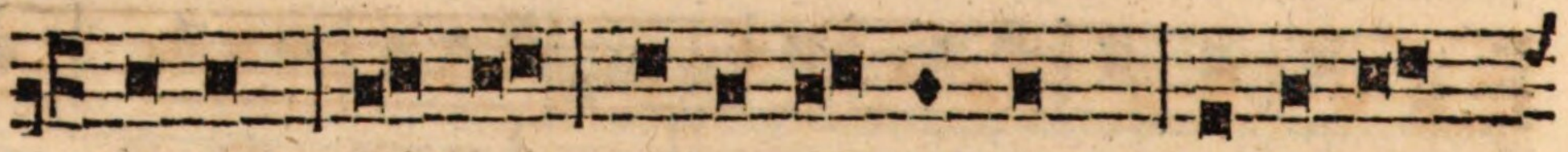

JEſus venit Jeroſolymam, accepe-

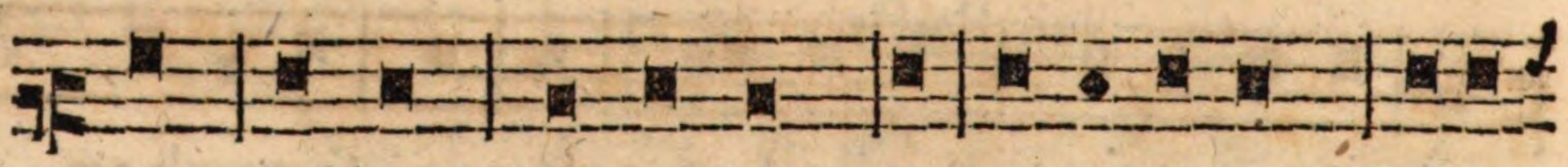

runt ramos palmarum: & exierunt ei

obviam, & clamabant pueri dicentes:

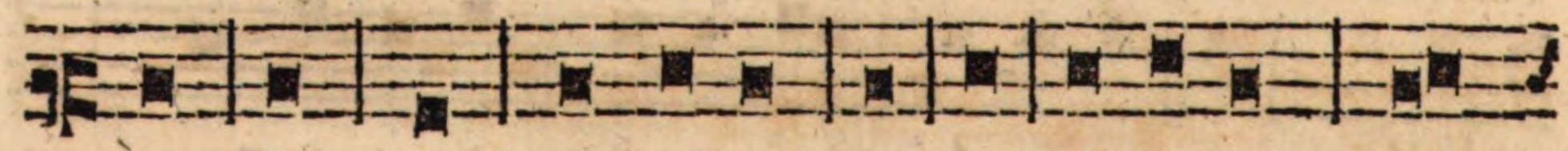

Hic eſt, qui venturus eſt in ſalutem po-

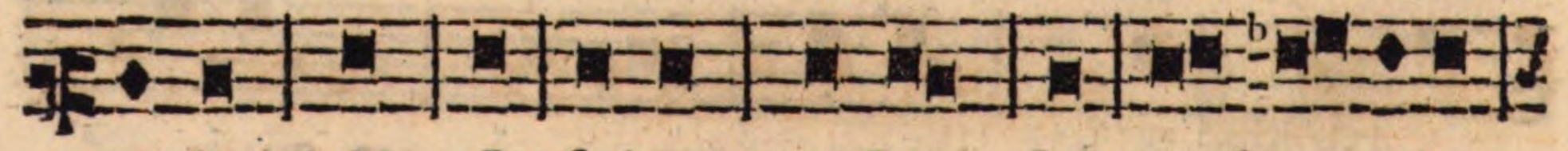

puli; hic eſt ſalus noſtra & redemptio

Iſra-

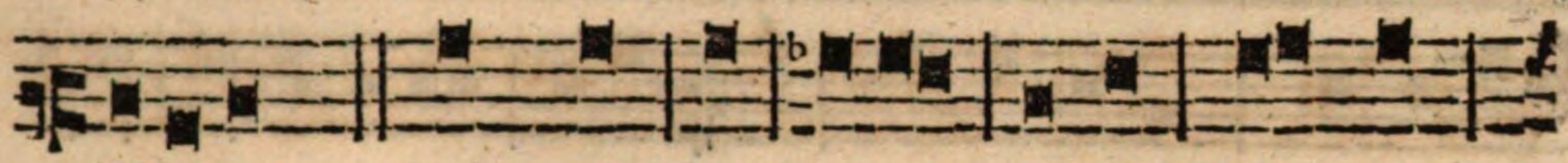

Iſraël: Quantus eſt iſte, cui Throni,

& Dominationes occurrunt. Noli time-

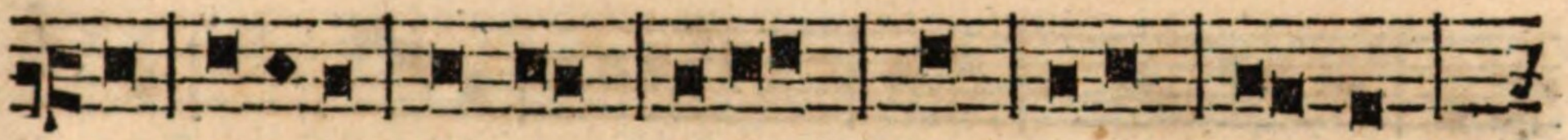

re filia Sion: ecce Rex tuus venit

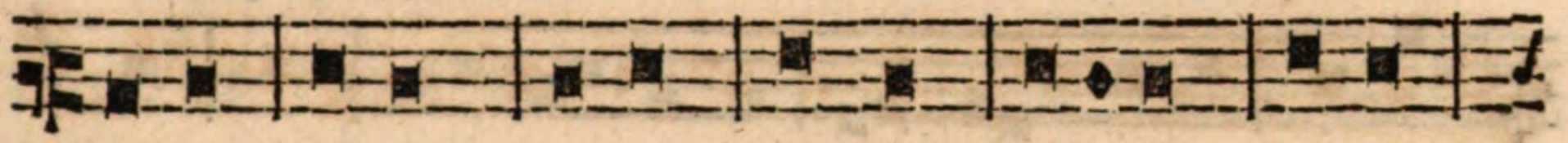

tibi, ſedens ſuper pullum aſinæ: ſicut

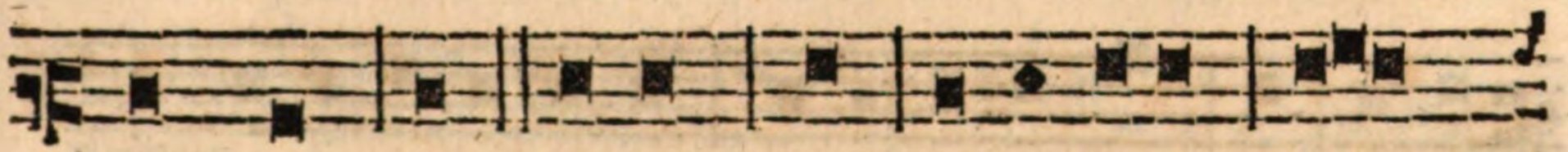

ſcriptum eſt. Salve Rex fabricator mun-

di, qui veniſti redimere nos.

Alia Antiphona.

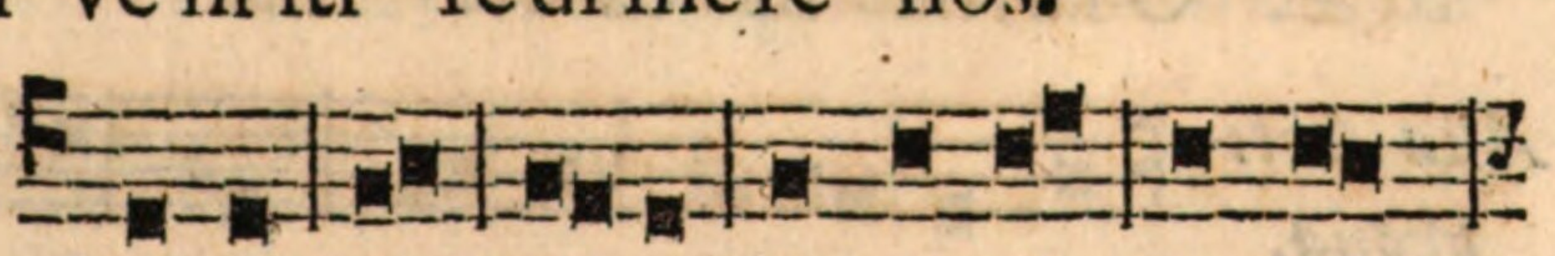

Ante ſex dies ſolemnis Paſchæ,

quando venit Dominus in civitatem Je-

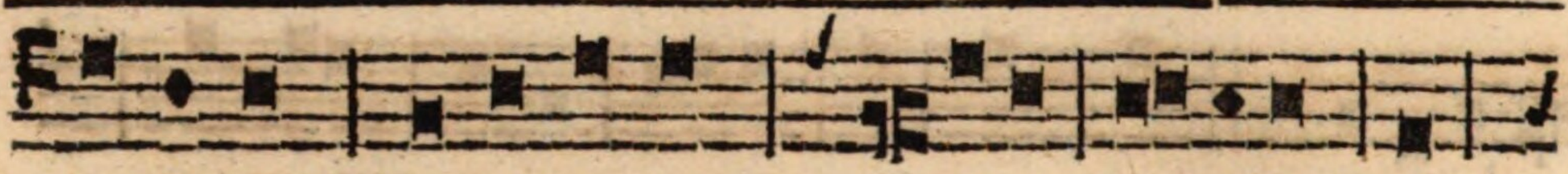

ruſalem: occurrerunt ei pueri: &

in manibus portabant ramos palmarum,

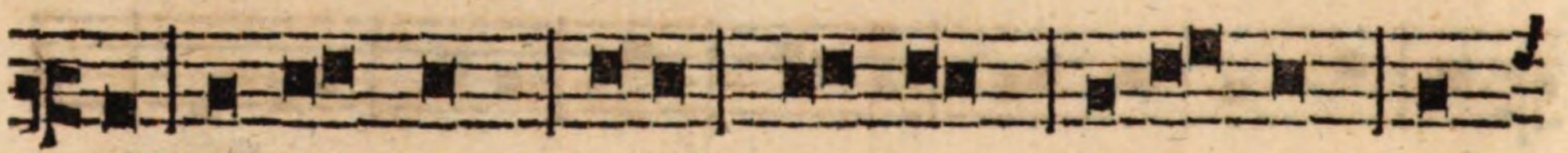

& clamabant voce magna, dicentes: O-

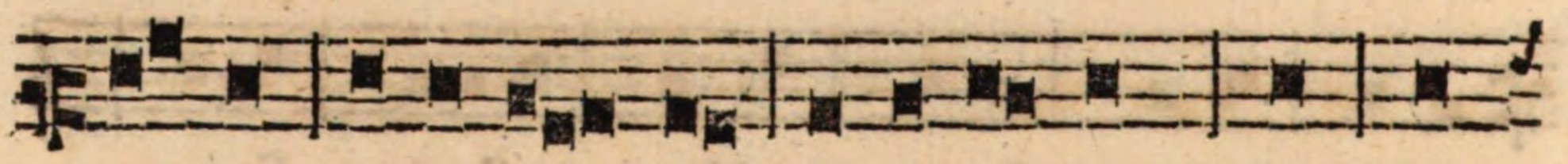

ſanna in excel- ſis Benedictus, qui ve-

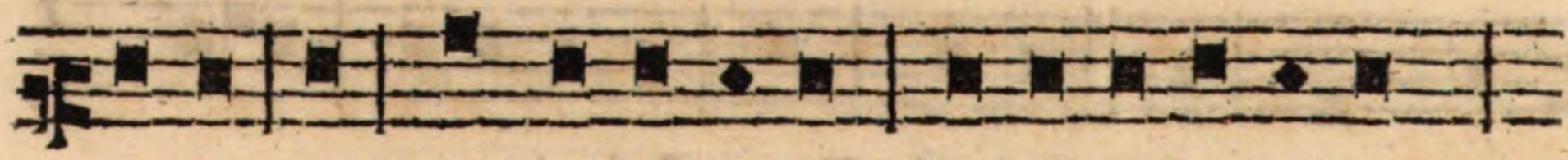

niſti in multitudine miſericordiæ

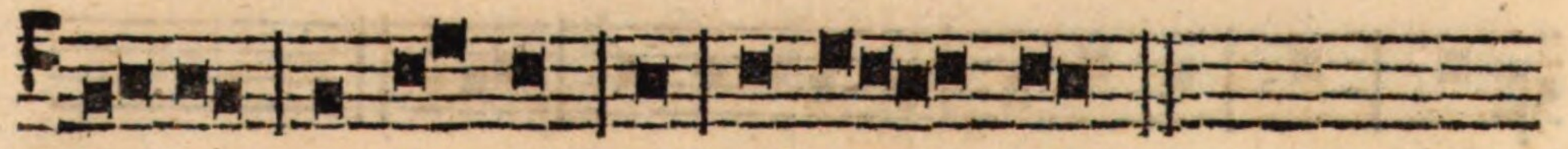

tuæ: Oſanna in excel- ſis.

Alia Antiphona.

Occurrerunt turbæ cum floribus

& palmis Redemptori ob viam: & victo-

ri

ri triumphanti digna dant obsequia: Filium

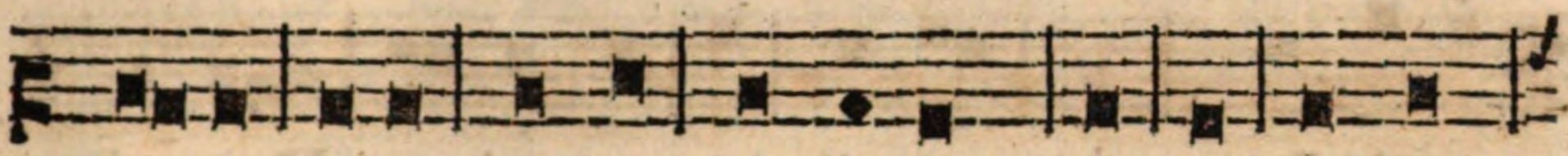

Dei ore gentes prædicant: & in Laudem

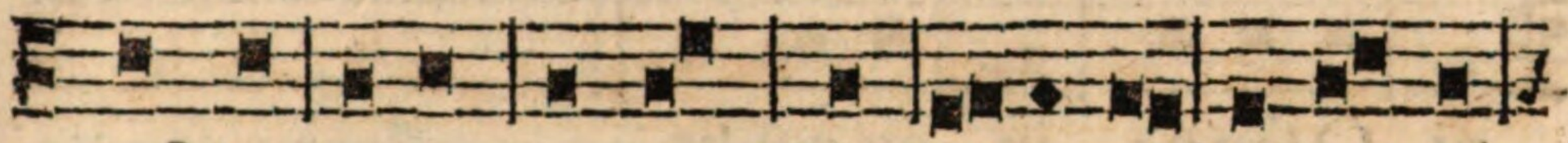

Christi voces tonant per nubila: Osanna

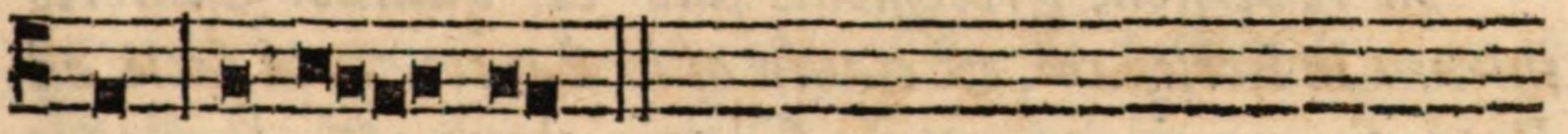

in excel- sis.

Alia Antiphona.

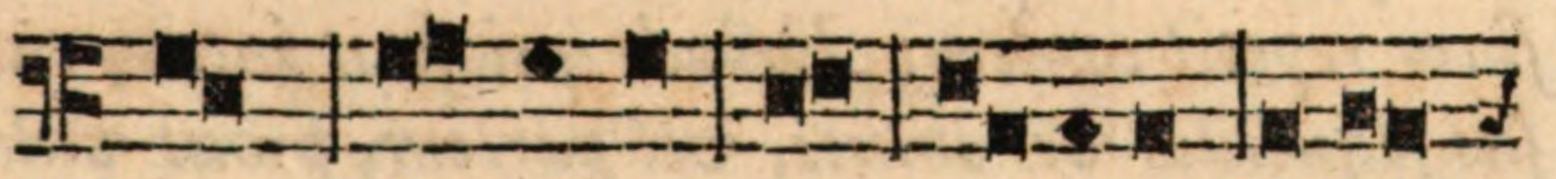

Cum Angelis & pueris fide-

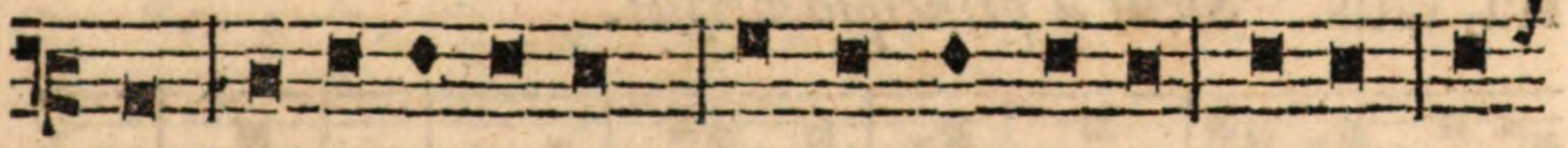

les inveniamur, Triumphatori mortis cla-

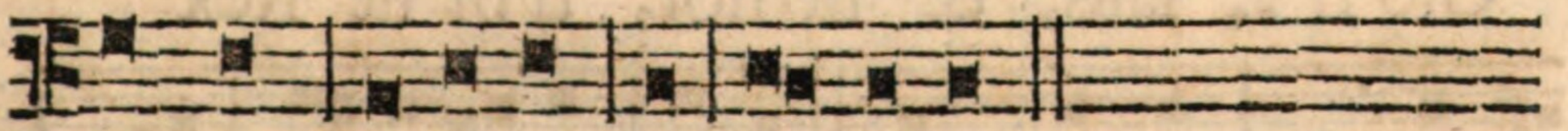

mantes: Osanna in excelsis.

Alia Antiphona.

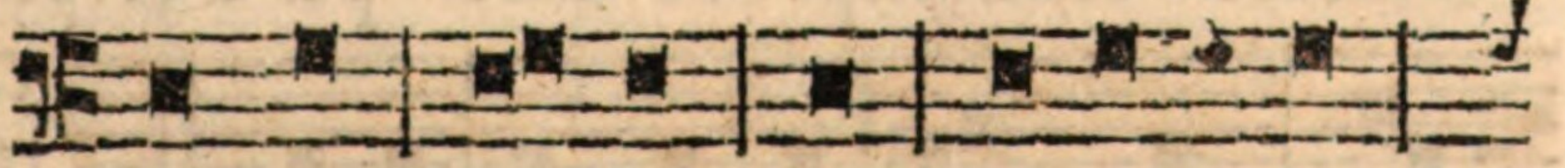

Turba multa, quæ convenerat

ad

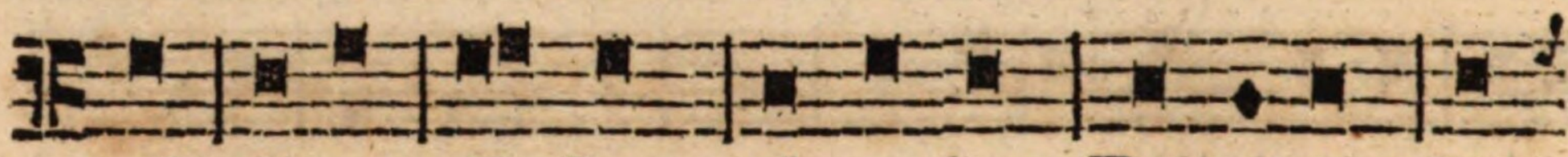

ad diem Feſtum, clamabat Domino: Be-

nedictus, qui venit in nomine Do-mi-

ni Oſanna in excelſis.

In reverſione Proceſſionis duo vel quatuor Cantores *intrant in Eccleſiam, & clauſo oſtio ſtantes verſâ facie ad Proceſſionem, incipiunt* ℣. Gloria, laus. *& decantant duos primos verſus. Sacerdos verò cum aliis extra Eccleſiam repetit eosdem. Deinde qui ſunt intus, cantant verſus ſequentes vel omnes, vel partem, prout videbitur: & qui ſunt extrà, ad quoslibet duos verſus reſpondent:* Gloria, laus. *Sicut à principio verſûs.*

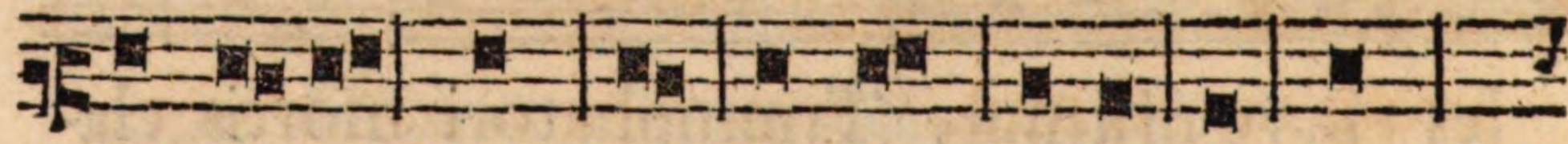

Glo ri a, laus, & ho nor, ti bi ſit Rex

Chriſte Redemptor: Cui pu e rî le de-

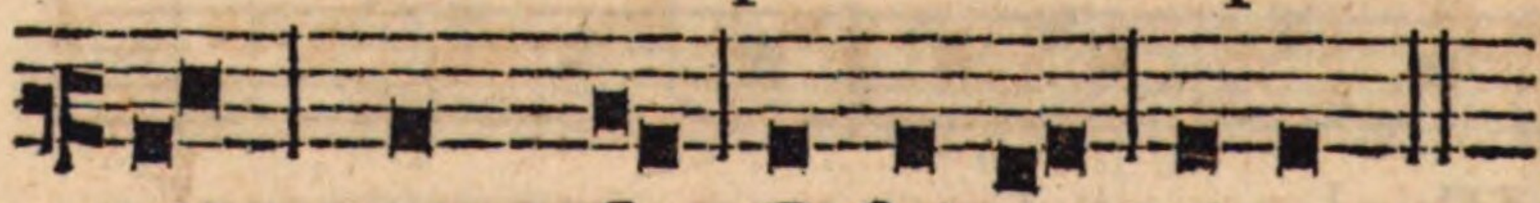

Chorus repetit.

cus prompſit Oſan na pium.

Can-

Cantores.

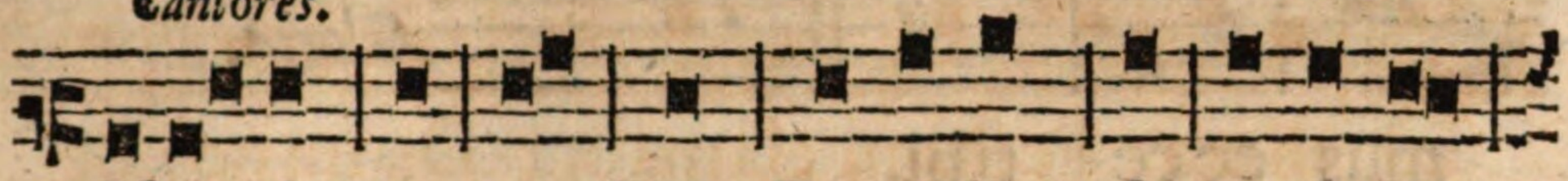

Iſra ël es tu Rex Davidis & inclyta

proles: Nomine qui in Domini Rex

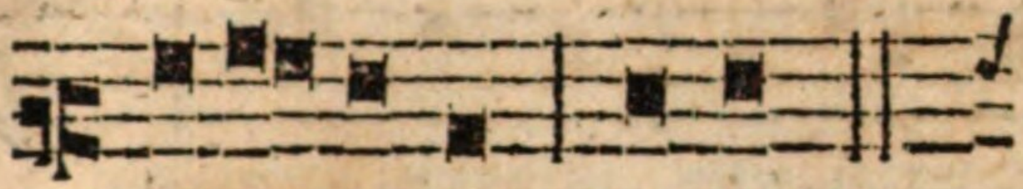

Gloria.

benedicte venis.

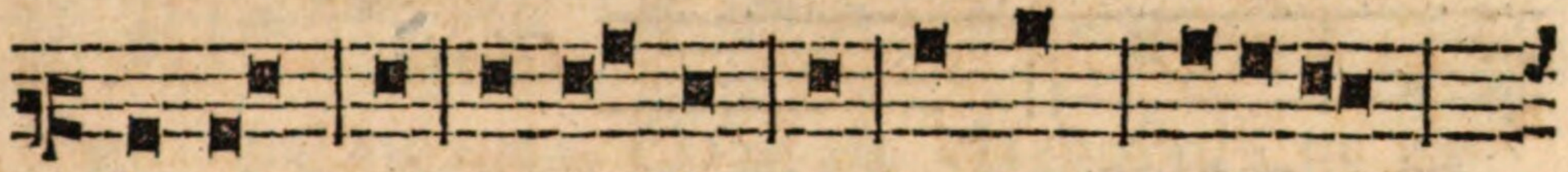

Cætus in excelſis te laudat cælicus

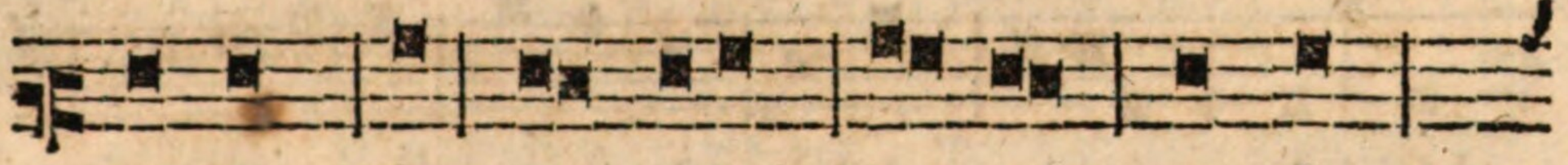

omnis, & mortalis homo cuncta

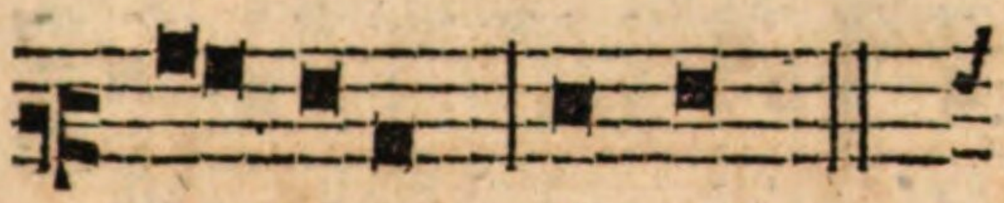

Gloria.

creata ſimul.

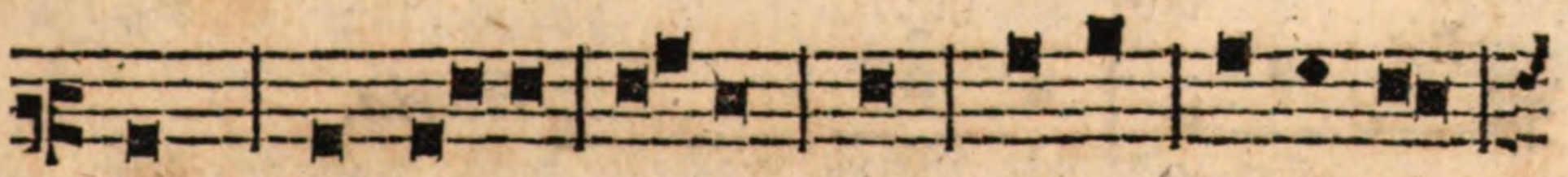

Plebs Hebræa ti bi cum palmis obvia

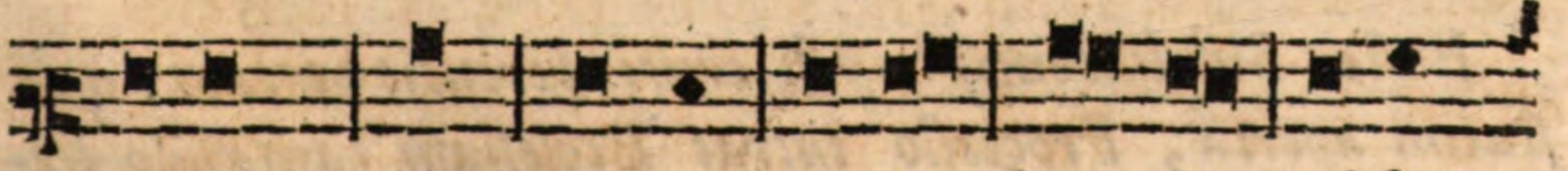

venit: cum prece, voto, hymnis adſu-

mus

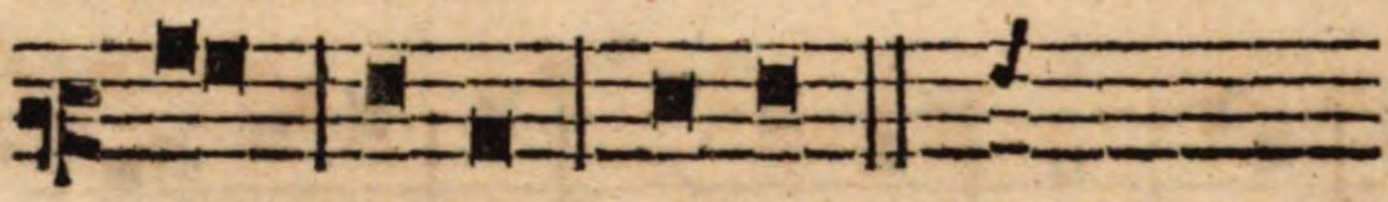
Gloria.

mus ecce tibi.

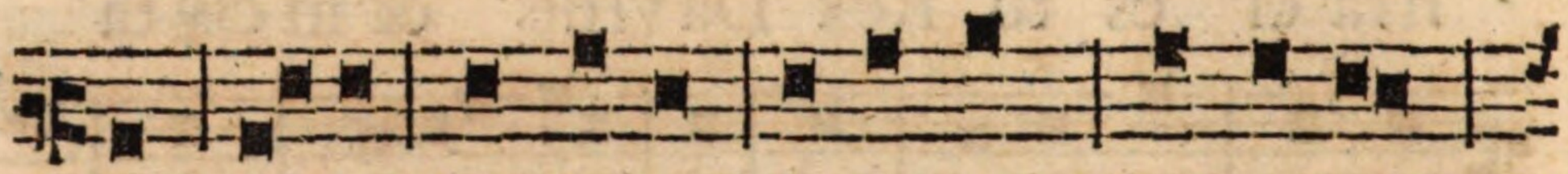

Hi tibi paſſuro ſolvebant munia

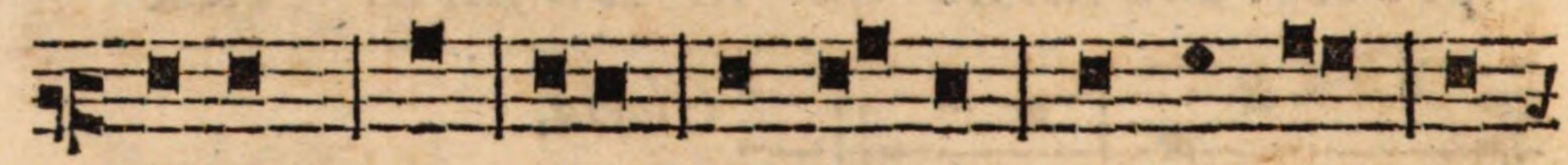

laudis: nos tibi regnanti pangimus ec-

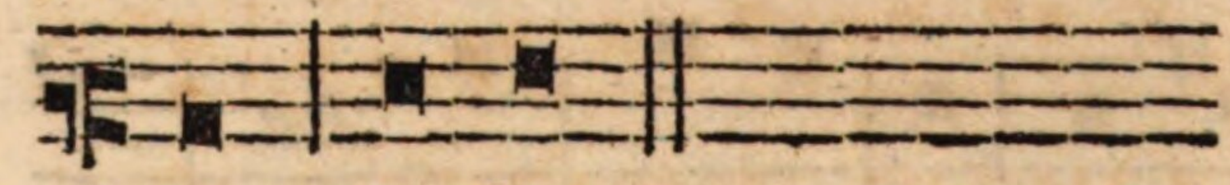
Gloria.

ce melos.

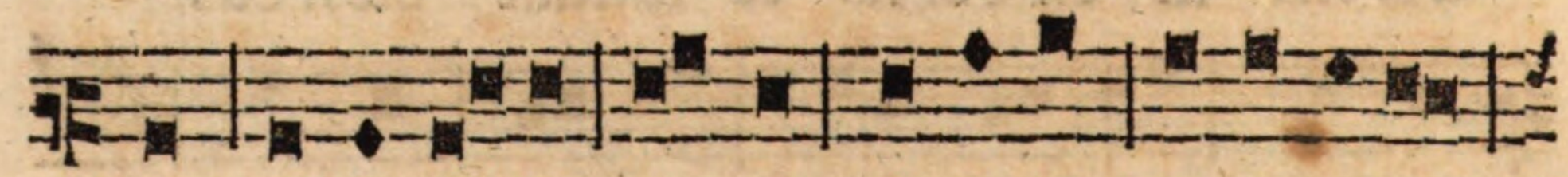

Hi placuê re tibi, placeat devoti o

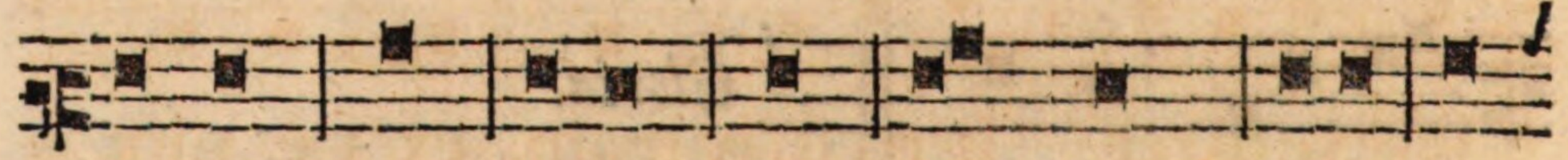

noſtra: Rex bone, Rex Clemens, cui bo-

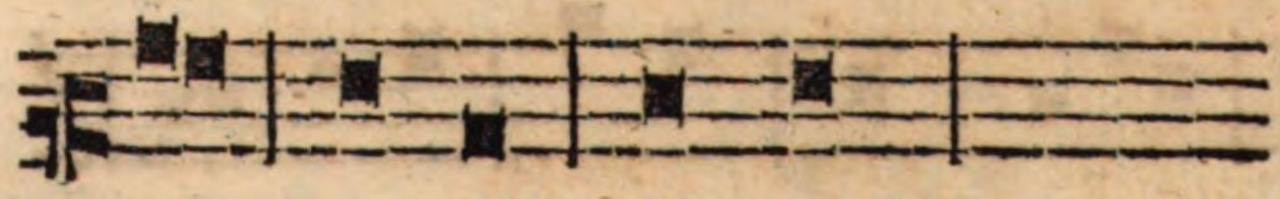
Gloria.

na cuncta placent.

Poſtea Subdiaconus haſtili crucis percutit portam: quâ ſtatim apertâ, Proceſſio intrat Eccleſiam cantando Reſponſorium.

In-

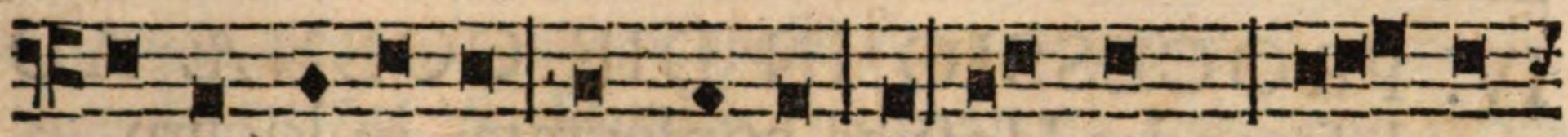

In gre di en te Do mi no in ſan ctam ci vi-

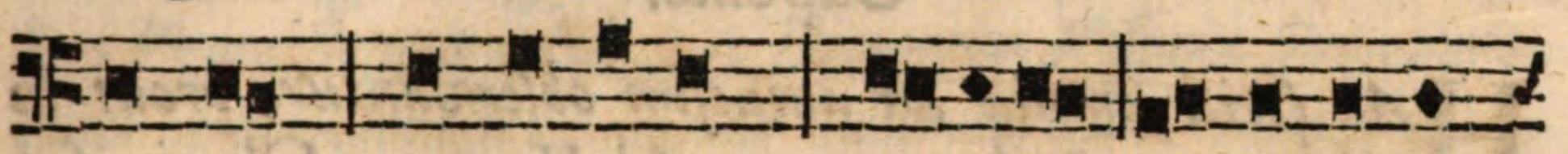

ta tem, He bræ o rum pu e ri re ſur re cti-

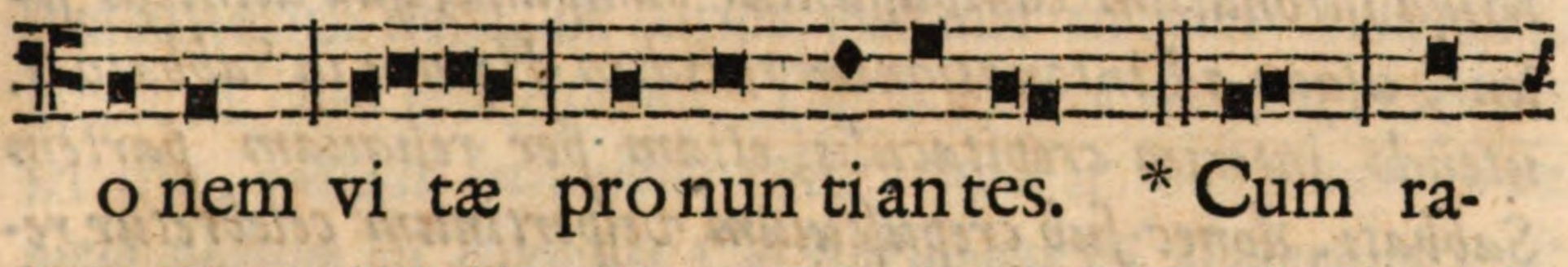

o nem vi tæ pro nun ti an tes. * Cum ra-

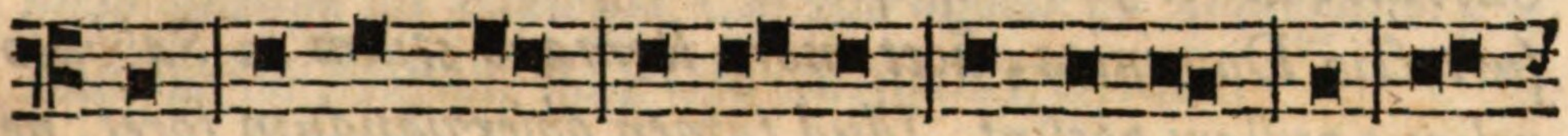

mis pal ma rum, O ſan na cla ma bant in ex-

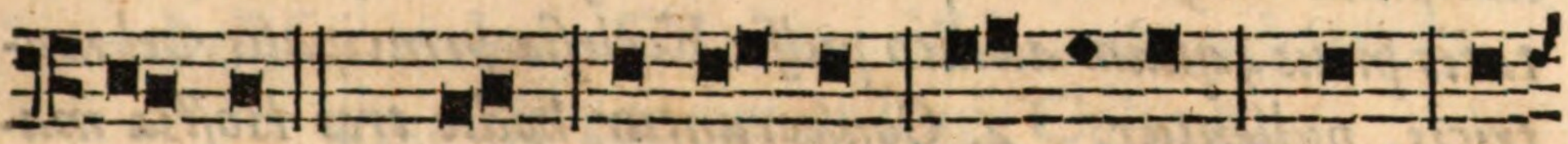

cel ſis. ℣. Cùm au diſ ſet po pu lus, quod Je-

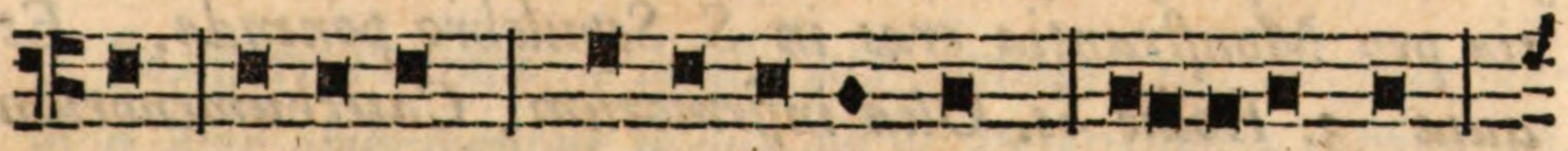

ſus ve ni ret Je ro ſo ly mam, ex i ê runt

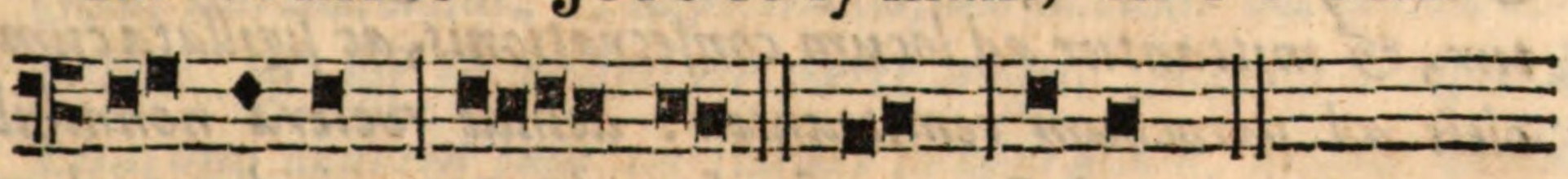

ob vi am e - i. *Cùm ramis.*

Et non dicitur Gloria Patri. *Deinde dicitur Miſſa, & rami tenentur in manibus, dum cantatur Paſſio & Evangelium tantùm.*

IV. PROCESSIO IN DIE COENÆ AD deferendas Hostias consecratas in locum Capellæ.

HAc feriâ omnia ad amussim observantur, prout in Missali præscribuntur. 1. Ad Hymnum Gloria *sub Missa intonatum compulsantur campanæ, quæ deinceps silent, usque ad intonationem ejusdem Hymni in Sabbato S. utendo interim crepitaculis, etiam per reliquam partem Sabbati, donec sub crepusculum vespertinum celebretur resurrectio Dominica, licet more Romano etiam in Sabbato reliquo pulsari possint. Illud tamen observandum foret, ne campanæ majores reliquarum Ecclesiarum ejusdem Civitatis priùs, quàm audito pulsu Ecclesiæ principalis vel matricis, pulsentur. 2. Consecrantur hodie tres Hostiæ majores: una pro sumptione hodierna: altera pro crastina, tertia pro Monstrantia cras in S. Sepulchro ponenda. Et quia 3. Hodie Ss. Olea infirmorum, Catechumenorum & Chrysmatis consecrantur, vascula diligenter mundentur, & mittantur ad locum consecrationis, ac sigillata cum oleis ad parochum remittantur: deinde vetera nonnihil per calorem tepefacta, ut fluida reddantur, in lampadem Ecclesiæ fundantur, vel unà cum gossypio & aliis reculis benedictis & Ecclesiæ inutilibus in fasciculum compingantur, & Sabbato S. in benedicto igne comburantur. 4. Demum finitâ Missâ adornatur Processio cum transportatio-*

tatione calicis ad locum Capellæ decenter ornatum eo modo, quo in Missali. §. Hodie ordinatur, *cantando Hymnum*: Pange lingua, *ut in festo Corporis Christi ad illius Processionem infrà 5. Dicuntur Vesperæ sine cantu, cum cereis accensis: 6. Et Sacerdos cum Ministris denudet Altaria legendo Antiphonam:* Divisérunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam misérunt sortem *cum toto Psalmo*: Deus Deus meus, respice in me, *omissis lotionibus &c. 7. Fit mandatum sive lotio pedum in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis, ut habetur in Missali.* §. Post denudationem.

V. PROCESSIO IN DIE PARASCEVES ad deferendam Crucem in locum adorationis, & reportandum Calicem ex Capella.

HOdiernâ feriâ Parasceves omnia in Missali exactè observantur usque ad §. completis orationibus, *ubi Sacerdos. 1. depositâ casulâ accedit ad cornu Epistolæ, & ibi in posteriore parte anguli Altaris accipit à Diacono crucem jam in Altari præparatam: quam versâ facie ad populum, à summitate parùm discooperit, incipiens solus Antiphonam*: Ecce lignum Crucis. *Ac deinceps in reliquis juvatur cantu à ministris usque ad* Venite adoremus. *Choro autem cantante* Venite adoremus, *omnes se prosternunt, excepto Celebrante.*

2. Deinde procedit ad anteriorem partem anguli ejusdem cornu Epiſtolæ: & diſcooperiens brachium dexterum Crucis, elevánsque eam pauliſper altiùs, quàm primò incipit: Ecce lignum Crucis, *aliis cantantibus & adorantibus, ut ſuprà. 3. Deinde Sacerdos procedit ad medium Altaris: & diſcooperiens Crucem totaliter, ac elevans eam tertiò altiùs incipit:* Ecce lignum Crucis. *Aliis cantantibus & adorantibus, ut ſuprà.*

Sacerdos.

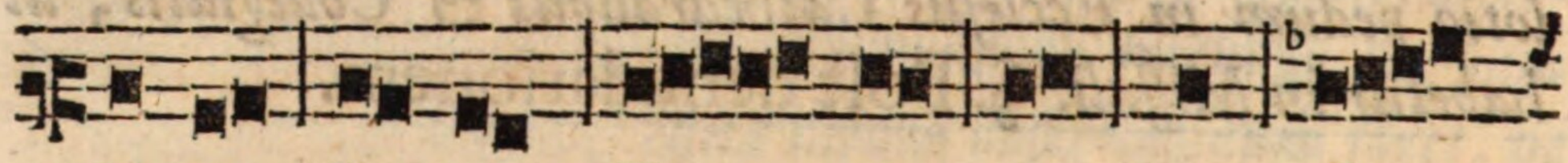

Ecce lignum Cru cis, in quo ſa-

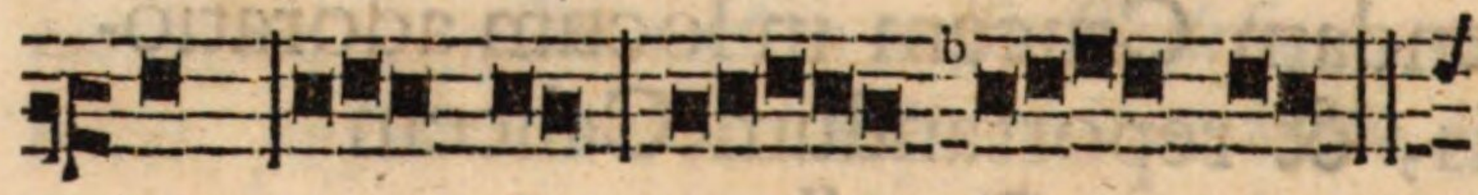

lus mundi pe- pendit.

℣. Ve ni te, ad o re mus.

4. Poſtea Sacerdos ſolus portat Crucem ad locum ante Altare præparatum, & genuflexus ibidem eam locat: 5. Mox depoſitis calceamentis accedit ad adorandam Crucem ter genua flectens in diverſa diſtantia ac ſemper dicens ℣. Adoramus te Chriſte, & benedicimus tibi, quia per ſanctam Crucem tuam redemiſti mundum, *addendo* Pater & Ave: *Deinde eam deoſculatur*

in

in dextera, ſiniſtra, pedibus ac latere. 6. Hoc facto revertitur, & accipit calceamenta & caſulam, & à cornu Epiſtolæ in aliquo ſubſellio cum miniſtris non impeditis improperia ex Miſſali legit. 7. Poſt Sacerdotem miniſtri Altaris, deinde alii Clerici & Laici, bini & bini ter genibus flexis, ut dictum eſt, Crucem adorant. 8. Interim dum fit adoratio Crucis, cantantur improperia, & alia, quæ ſequuntur, vel omnia, vel pars eorum, prout multitudo adorantium, vel paucitas requirit: eo modo, ut in Graduali habetur: vel ſaltem ſequens Hymnus in Eccleſiis parochialibus alternatim decantetur à Choro:

Crux Fi de lis in ter om nes ar bor u na
Pan ge lin gua glo ri o ſi Lauream cer-
De Pa ren tis pro to pla ſti fraude Factor
Hoc o pus no ſtræ Sa lu tis ordo de po-
Quan do ve nit er go Sa cri ple ni tu do
Va git in fans in ter ar cta conditus præ-
Luſtra ſex qui jam per e git, tempus implen:
Fel le potus ecce Languet, Spinâ, clavi,
Flecte ramos ar bor al ta, ten ſa La xa
So la di gna tu fu i ſti fer re mun di
Sem pi ter na ſit be a tæ Tri ni ta ti

nobi-

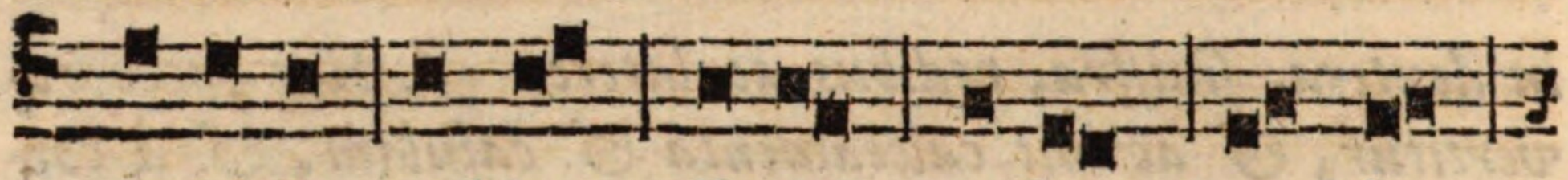

no bi lis: nul la ſil va ta lem pro fert,
ta mi nis, & ſu per cru cis tro phæ o
con do lens, quan do po mi no xi a lis
po ſce rat, mul ti for mis pro di to ris,
Tem po ris, miſ ſus eſt ab ar ce Pa tris
ſe pi a: mem bra pan nis in vo lu ta
cor po ris, ſpon te li be râ Re dem ptor
lan ce â mi te cor pus per fo ra tur,
vi ſce ra, & ri gor il le len te ſcat,
vi ctí mam: at que por tum præ pa ra re
glo ri a, æ qua Pa tri Fi li ó que:

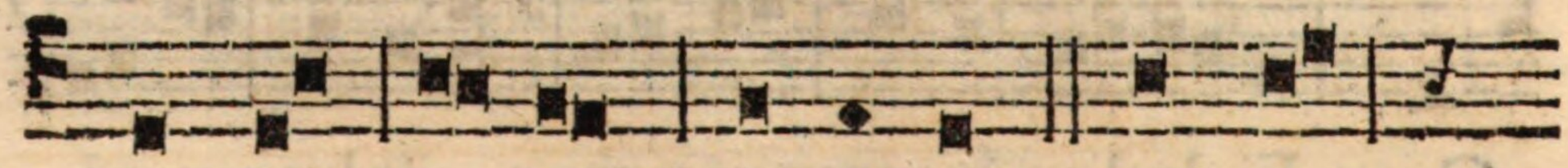

fronde, flo re, ger mi ne. Dul ce
dic Tri um phum no bi lem: qua li-
in ne cem mor ſu ru it: Ip ſe
ars ut ar tem fal le rit; & me-
Na tus, or bis con di tor: at que
vir go Ma ter al li gat: & De-
paſ ſi o ni de di tus, A gnus
un da ma nat & cru or: Ter ra,
quem de dit na ti vi tas: & ſu-
ar ca mun do nau fra go, quam ſa-
par de cus Pa ra cli to: un i-

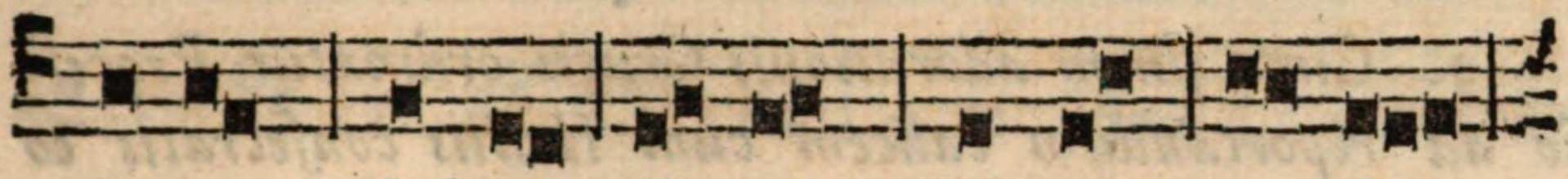

li gnum, dul ces cla vos dul ce pon dus
ter Re demptor or bis im mo - la tus
lignum tunc no ta vit, dam na ligni ut
de lam fer ret in de, ho ſtis un de
ven tre vir gi na li car ne a mi ctus
i ma nus, pe des que ſtri cta cin git
in Cru cis Le va tur im mo - landus
pon tus, A ſtra, mun dus, quo la - vantur
per ni mem bra Re gis ten de mi ti
cer cru or per un xit, fu ſus A gni
us, Tri ni què no men lau det u ni-

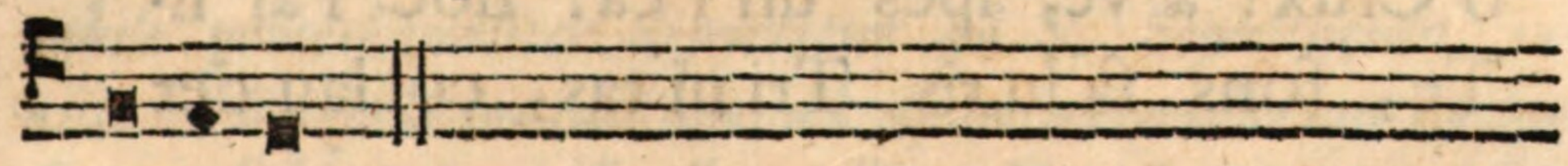

ſu ſti net.
vi ce rit. *Chorus repetit* Crux fidelis &c.
ſol ve ret. *Chorus.* Dulce Lignum.
læ ſe rat. *Chorus.* Crux fidelis.
pro di it. *Chorus.* Dulce Lignum.
fa ſci a. *Chorus.* Crux fidelis.
ſti pi te. *Chorus.* Dulce Lignum.
flu mi ne. *Chorus.* Crux fidelis.
ſti pi te. *Chorus.* Dulce Lignum.
cor po re. *Chorus.* Crux fidelis.
ver ſi tas. *Chorus.* Dulce Lignum.

9. Circa finem adorationis Crucis ordinatur Proceſſio ad reportandum calicem cum Hoſtiis conſecratis eo modo, ſicut in Miſſali habetur. Interim cantatur Hymnus ſequens:

Ve xil la Re gis pro de unt, ful get Cru-
Quæ vul ne ra ta Lan ce æ mu cro ne
Im ple ta ſunt, quæ con cin it Da vid fi-
Ar bor de co ra & ful gi da, or na ta
Be a ta cu jus bra chi is, ſæ clí pe-
ô Crux! a ve, ſpes un i ca! hoc Paſ ſi-
Te, fons ſa lu tis Tri ni tas, col lau det

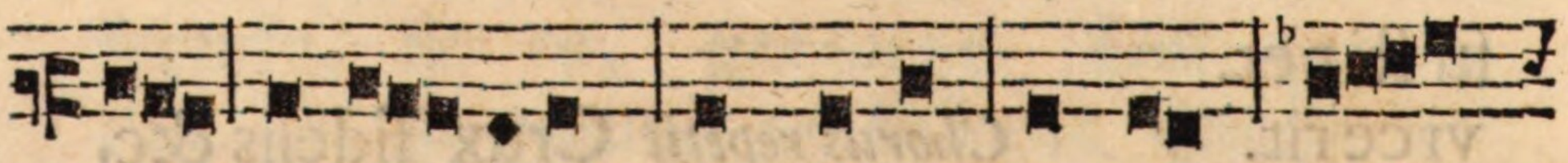

cis- my ſte ri um, qua vi ta mortem per-
di ro cri mi num ut nos La va ret ſor-
deli car mi ne: di cen do na ti o-
Re gis pur pu râ: E le cta di gno ſti-
pen dit Pre ti um Sta te ra fa cta cor-
o nis Tem po re, Pi is ad au ge gra-
om nis ſpi ri tus: qui bus Cru cis vi cto-

tu-

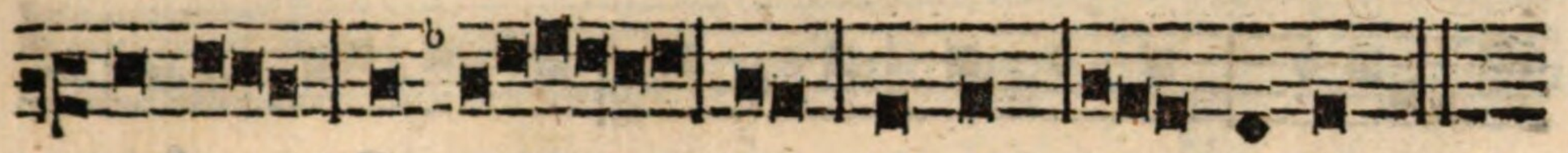

tu lit, & mor - te vi tam pro tu lit.
di bus, ma na vit un dâ & ſan guine-
ni bus, re gna vit â li gno De us.
pi te, tam ſan &ta mem bra tan ge re.
po ris, tu lit que præ dam Tar ta ri.
ti am, re is que do na ve ni am.
ri am, lar gi ris, ad de præ mi um.

10. Cùm venerit Sacerdos ad Altare, proſequitur illud, quod loco Miſſæ eſt, ut in Miſſali.

11. Cùm verò in nonnullis Eccleſiis majoribus Venerabile proceſſionaliter deportetur ad S. Sepulchrum, in aliis verò privatim tantùm, ad uſum nonnullarum Eccleſiarum ſubjungitur illa Proceſſio. Peracto eo, quod loco Miſſæ eſt, Celebrans ſtans imponit incenſum in thuribulum absque benedictione: incenſat ter venerabile Sacramentum genuflexus. Interim ordinatur lugubris Proceſſio, præcedit crux cum duobus acolythis, quos thuriferarius antecedit, ſequitur Clerus luminaria ferens, ultimò Sacerdos caſulâ nigrâ indutus Monſtrantiam velo albo manibus geſtans ſine benedictione prævia, cum miniſtris ſub baldachino vel umbella, ſi ita viſum fuerit, incedens, cantante Choro ſequens Reſponſorium crepitaculis interſonantibus:

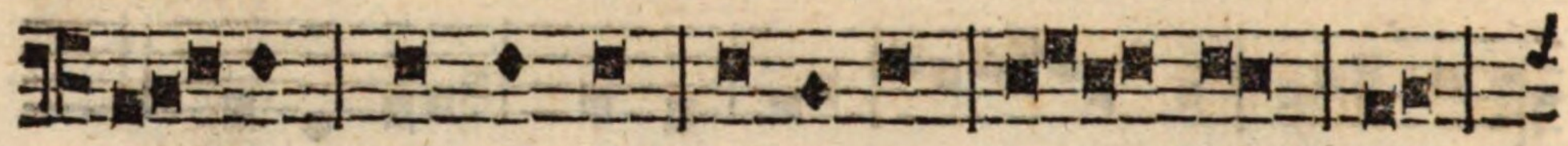

Ec ce quomodo moritur ju ſtus, &

ne mo per- ci pit cor de, vi-

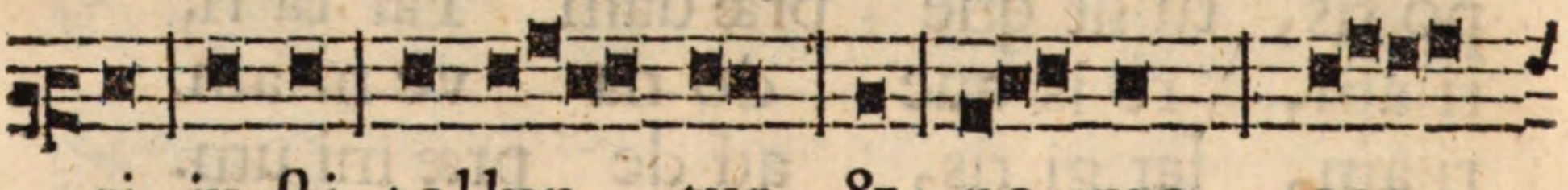

ri ju ſti tollun tur, & ne mo con-

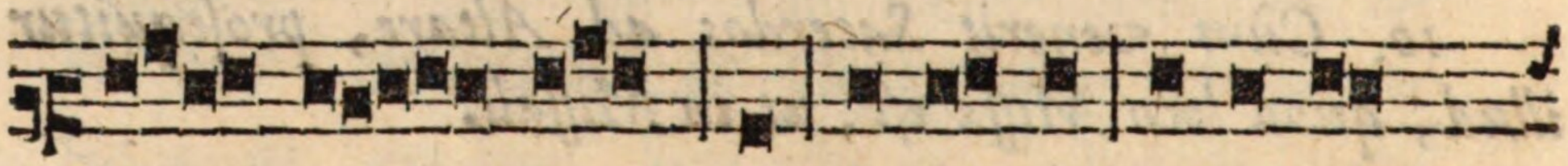

ſi de rat, à fa ci e i ni qui-

ta tis ſub la tus eſt ju ſtus.

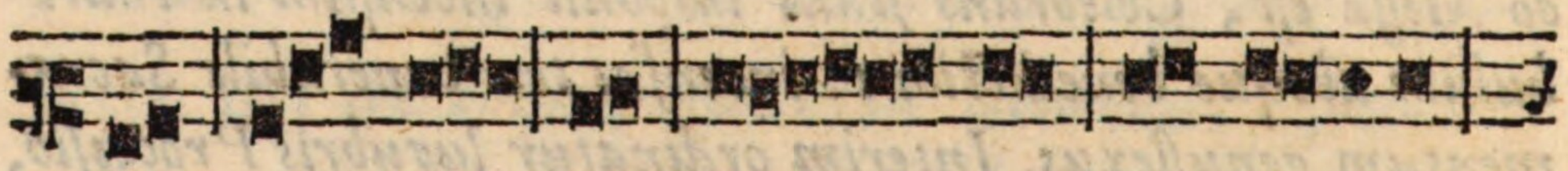

Et e- rit in pa- ce memoria

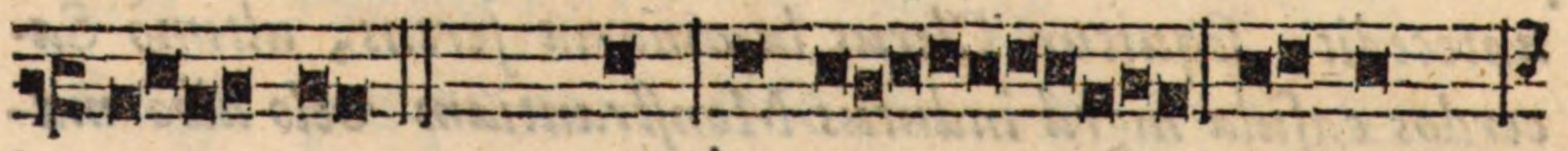

e- jus. *Vers.* In pa ce fa ctus

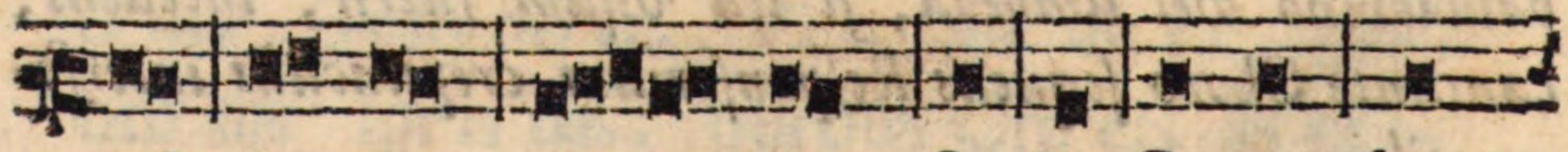

eſt lo cus e- jus, & in Syon ha-

bita.

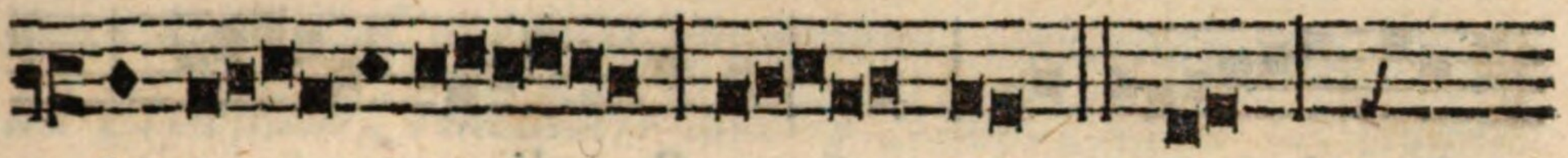

bi ta ti o e - jus Et

Poſtquam Proceſsio ad locum S. Sepulchri pervenit, Sacerdos locat ſanctisſimum in eo, ſubſtrato tamen Corporali, & ter incenſat dicendo ſequentem ℣. & Orationem: ℣. Chriſtus factus eſt pro nobis obediens uſque ad mortem. ℟. Mortem autem Crucis.

Oremus.

REſpice, quæſumus Domine! ſuper hanc familiam tuam, pro qua Dominus noſter JEſus Chriſtus non dubidavit manibus tradi nocentium, & crucis ſubire tormentum. Qui tecum vivit & regnat &c. *in ſilentio dicit.*

In reditu canit chorus ſequens Reſponſorium.

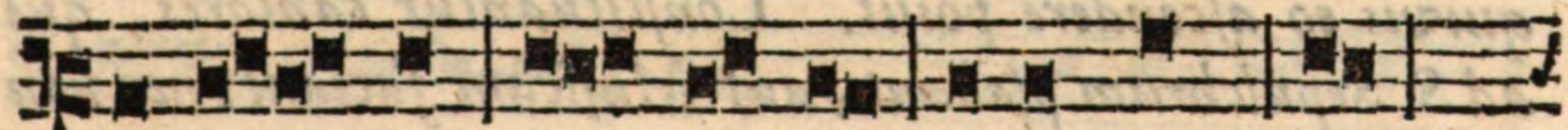

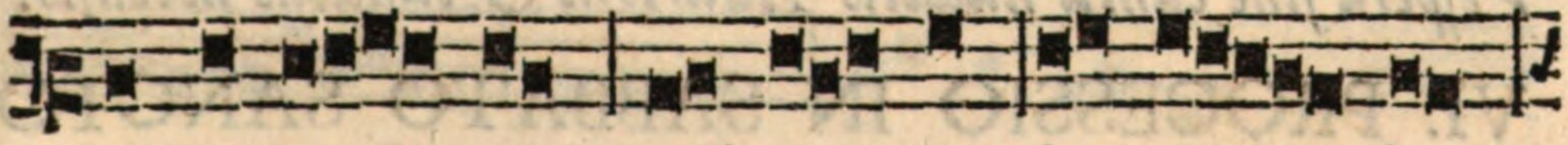

Se pul to Do mi no ſi gnatum eſt

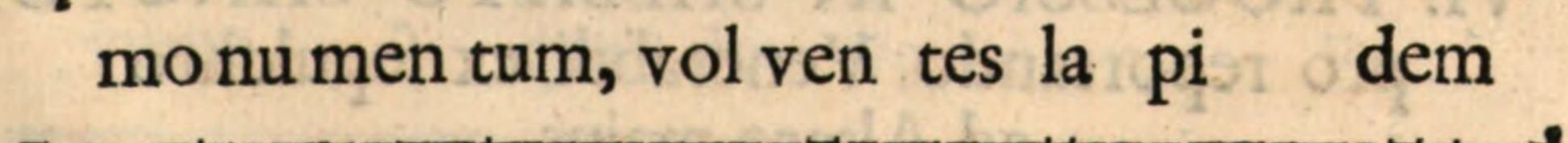

mo nu men tum, vol ven tes la pi dem

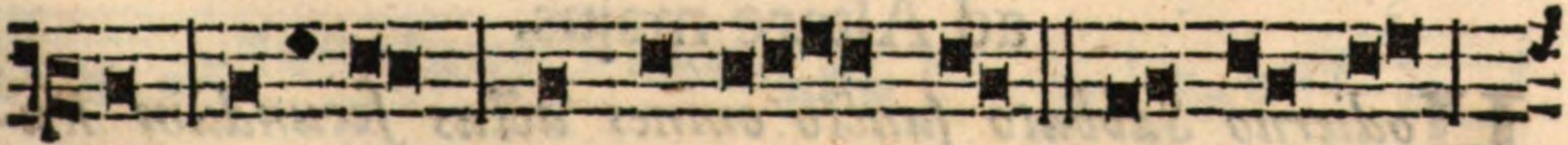

ad oſtium mo nu men ti Po nen tes

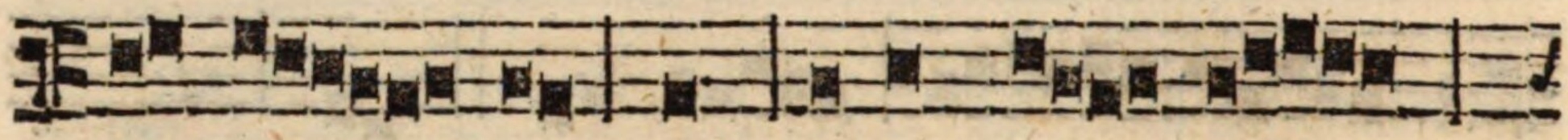

mi li- tes qui cu ſto di rent

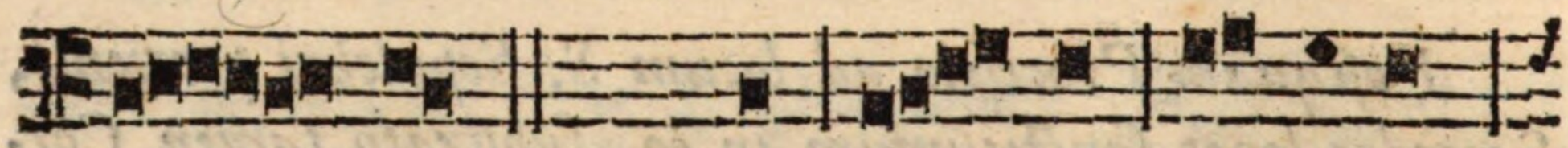

il - lud. *Vers.* Ne for te ve ni ant

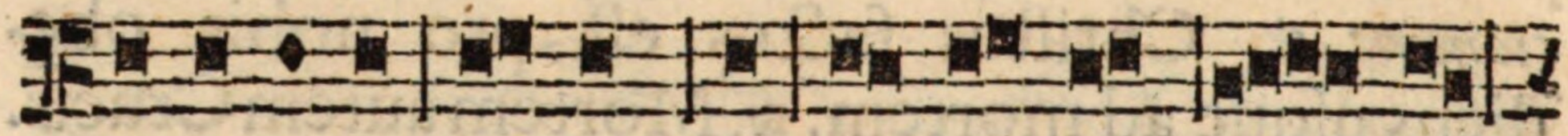

diſci pu li e- jus & fu ren tur e- um,

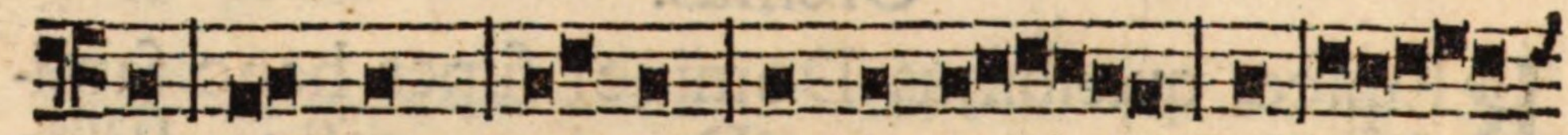

& di cant ple bi: ſur re xit à mor-

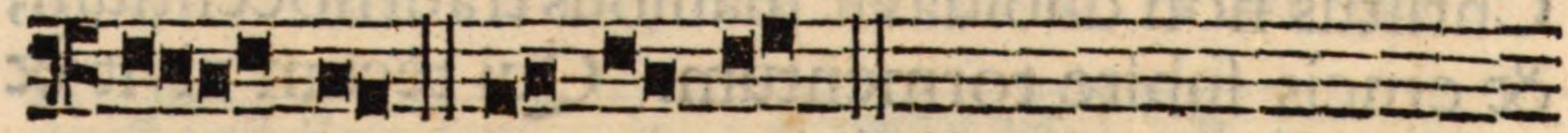

tu is. Po nen tes.

Benè claudatur locus, in quo Venerabile proſtat, ne quivis eò aſcendere poſſit. Conſtituantur cantores, qui ad S. Sepulchrum pſallant, aut Muſicam faciant: nec non cuſtodes, qui potiſſimùm de nocte vigilent. Poſtea dicuntur Veſpera ſine cantu nudatis Altaribus & candelis accenſis.

VI. PROCESSIO IN SABBATO SANCTO pro reportando Venerabili ex ſepulchro ad Altare majus.

Hodierno Sabbato ſancto omnes actus ſecundùm Rubricas Miſſalis exactè ordinentur: videl. Benedictio

novi

novi ignis, & quinque grancrum, reportatio novi ignis ad Eccleſiam, benedictio cerei paſchalis, lectio 12. prophetiarum, Benedictio fontis Baptiſmalis; dum deſcenditur ad fontem, cantatur ſequens tractus:

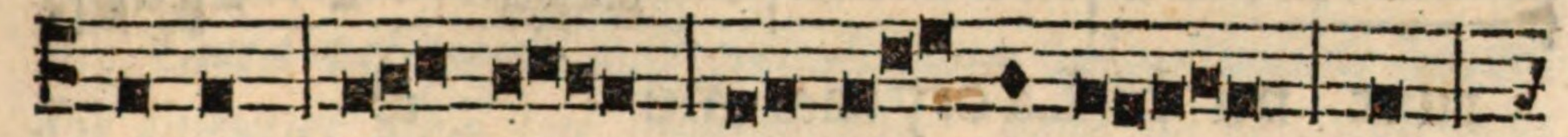

Si cut Cer vus de ſi de rat ad

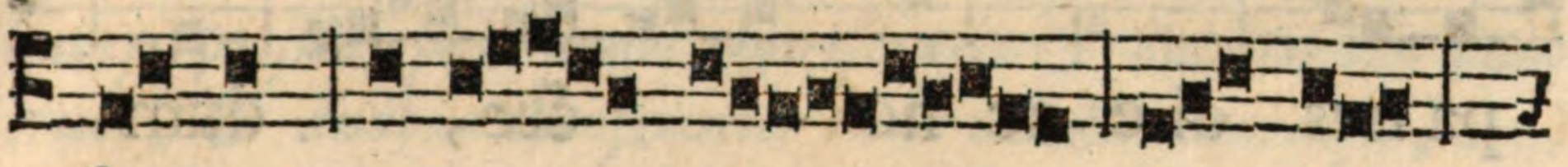

fon tes a qua rum: i - ta

de ſi de rat a ni ma me a ad te,

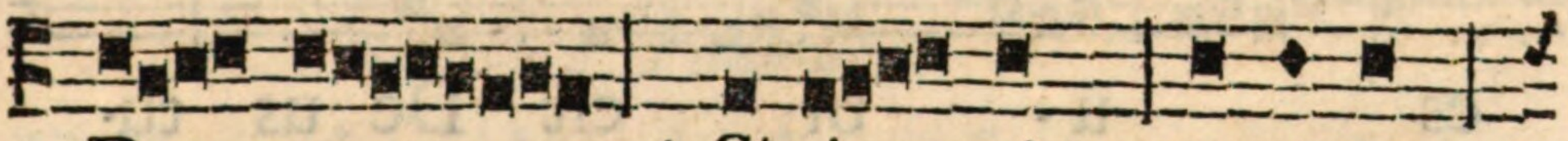

De us ℣. Si ti vit a ni ma

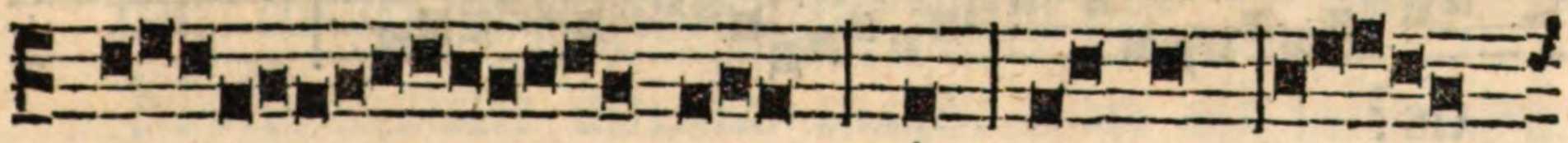

me - a ad Deum vi-

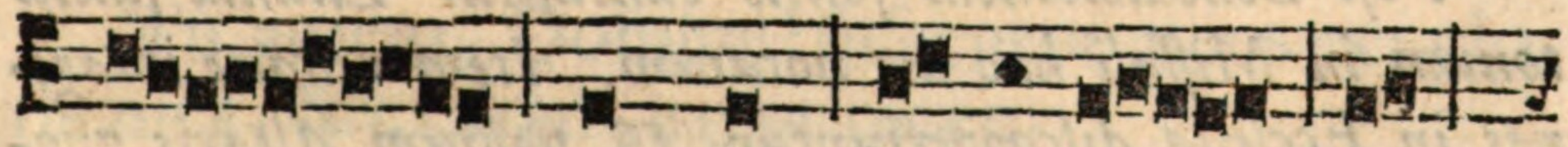

vum: quan do ve ni am. Et

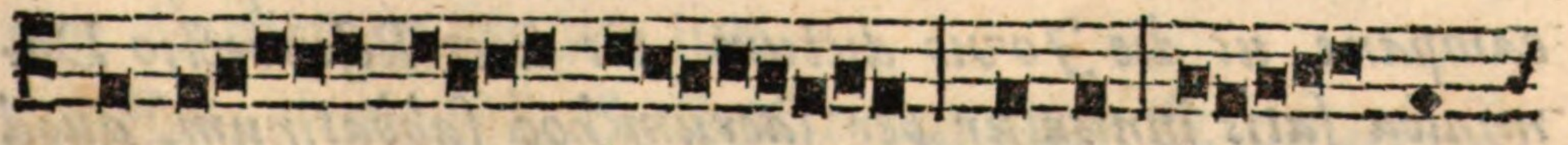

ap pa re bo an te fa - ci-

em

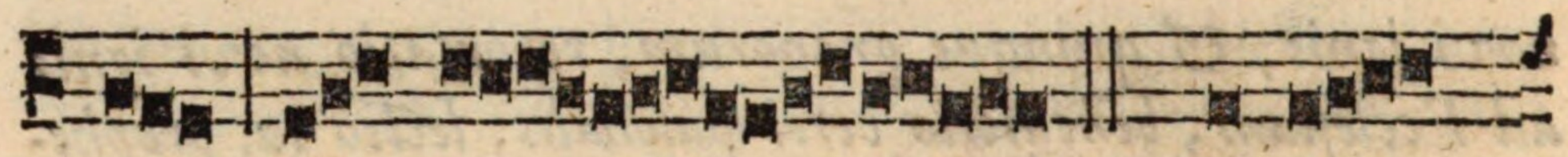

em De i Fu e-

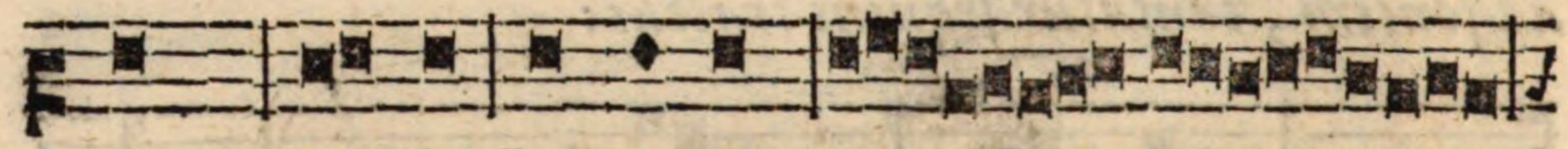

runt mi hi La cry mæ me - æ

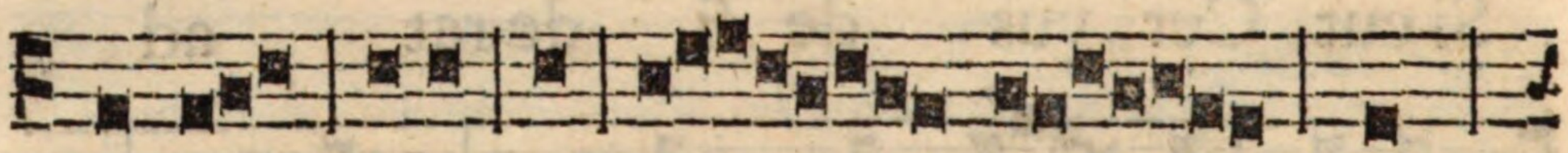

pa nes di e ac no - ɛte, dum

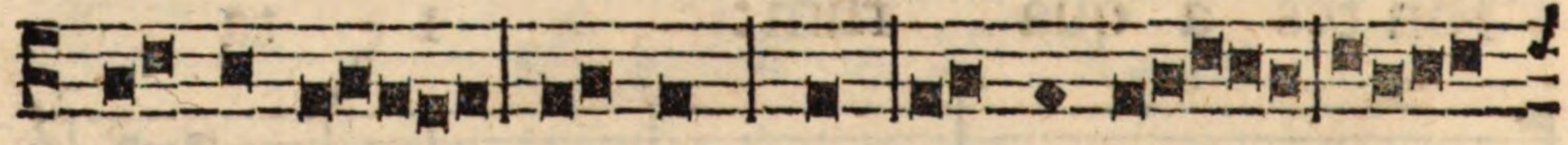

di ci tur mi hi per ſin gu los di-

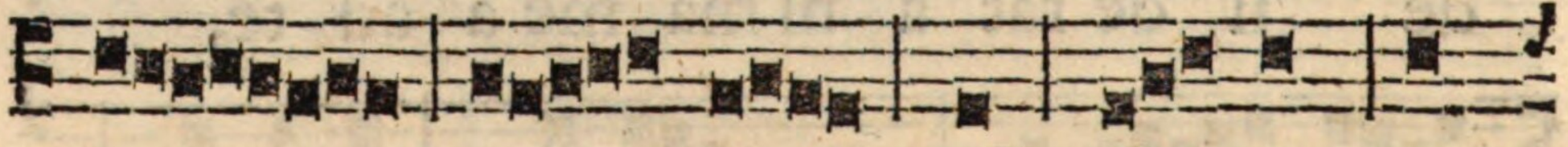

es u- bi eſt De us tu-

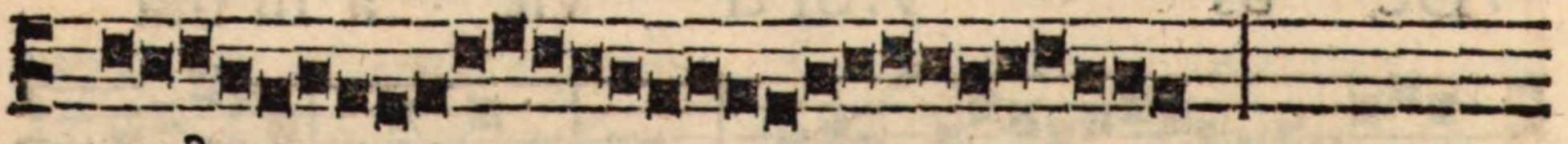

us?

Poſt Benedictionem fontis cantántur Litaniæ juxta tonum in Miſſali hac die notatum. Item reliquæ imagines in Eccleſia diſcooperiuntur; & pallium Altaris violaceum mutatur in album. Ad Gloria *compulſantur campanæ, ut die Jovis dictum. Et licèt Reſurrectio Dominica ſatis innuatur per ſacrum hoc ſabbatinum, quod de nocte, quæ antecedit Dominicam Reſurrectionis, celebran-*

brandum eſſet; ob cauſas tamen graves anticipatur. Quia verò commemoratio Reſurrectionis Dominicæ jam dudum in hac, & multis aliis Diœceſibus ſub initium S. Noctis conſuevit celebrari, ejus Ritus hic ſubjungitur.

Circa vel paulò poſt crepuſculum veſpertinum, Sacerdos indutus albâ ſeu ſuperpelliceo, ſtolâ ac pluviali albi coloris, cum Diacono & Subdiacono ſimiliter paratis, ſi haberi poſſint, præcedente thuriferario & Subdiacono cum cruce, & duobus ceroferariis cum candelis accenſis, unà cum choro & Clero candelas tenentibus, à ſiniſtris habens Diaconum procedit ad ſepulchrum, ibique genuflexus, candelis priùs accenſis, cum aliis dicit alternatim ſequentes Pſalmos.

Pſalmus 3.

DOmine! quid multiplicati ſunt, qui tribulant me: multi inſurgunt adversùm me.

Multi dicunt animæ meæ: non eſt ſalus ipſi in Deo ejus.

Tu autem, Domine! ſuſceptor meus es: gloria mea, & exaltans caput meum.

Voce meâ ad Dominum clamavi: & exaudivit me de monte ſancto ſuo.

Ego dormivi, & ſoporatus ſum, & exurrexi: quia Dominus ſuſcepit me.

Non

Non timebo millia populi circumdantis me: exurge Domine, ſalvum me fac Deus meus.

Quoniam tu percuſſiſti omnes adverſantes mihi ſine cauſa: dentes peccatorum contriviſti.

Domini eſt ſalus: & ſuper populum tuum benedictio tua.

Gloria Patri & Filio: & Spiritui Sancto. Sicut erat in principio, &c.

Pſalmus 138.

DOmine! probâſti me, & cognoviſti me: tu cognoviſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.

Intellexiſti cogitationes meas de longè: ſemitam meam, & funiculum meum inveſtigâſti.

Et omnes vias meas prævidiſti: quia non eſt ſermo in lingua mea.

Ecce Domine! tu cognoviſti omnia noviſſima & antiqua: tu formâſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, & non potero ad eam.

Quò ibo à ſpiritu tuo: & quò à facie tua fugiam?

Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades.

Si

Si ſumpſero pennas meas diluculo: & habitavero in extremis maris.

Etenim illuc manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.

Et dixi: forſan tenebræ conculcabunt me: & nox illuminatio mea in deliciis meis.

Quia tenebræ non obſcurabuntur à te: & nox ſicut dies, illuminabitur, ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.

Quia tu poſſediſti renes meos: ſuſcepiſti me de utero matris meæ.

Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis.

Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur: dies formabuntur, & nemo in eis.

Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus: nimis confortatus eſt principatus eorum.

Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: exurrexi, & adhuc ſum tecum.

Si occideris Deus peccatores: viri ſanguinum declinate â me.

Quia dicitis in cogitatione: accipient in vanitate civitates ſuas.

Nonne qui oderunt te Domine! oderam: & ſuper inimicos tuos tabeſcebam.

Perfecto odio oderam illos: inimici facti ſunt mihi.

Proba me Deus! & ſcito cor meum: interroga me, & cognoſce ſemitas meas.

Et vide, ſi via iniquitatis in me eſt: & deduc me in via æterna.

Gloria Patri & Filio: & Spiritui Sancto. Sicut erat in principio &c.

Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon. Pater noſter &c.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos à malo.

℣. In Reſurrectione tua Chriſte, Alleluja.

℟. Cœlum & terra lætentur. Alleluja.

Oremus.

GRegem tuum, paſtor bone, placatus intende, & oves, quas pretioſo ſanguine redemiſti, diabolicâ non ſinas incurſione lacerari. Qui cum Deo Patre in unitate Spiritûs Sancti, vivis & regnas Deus per omnia ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

His dictis, Sacerdos cum ministris surgit, & stans imponit incensum in thuribulum sine benedictione, deinde genuflexus Venerabile incensat triplici ductu, impositoque humeris velo albo, illud accipit à Diacono, & stans ante sepulchrum versus populum canit ter, semper altiori voce & Choro respondente, ut sequitur.

Sacerdos.

Chorus.

Sur re xit Do mi nus de se pul chro.

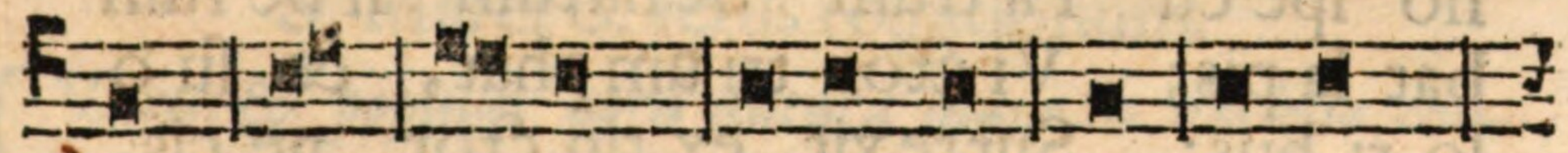

Qui pro no bis pe pen dit in Li gno

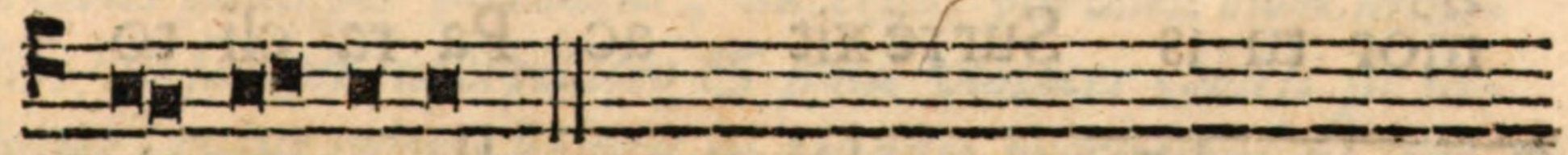

Al le lu ja.

Postquam Sacerdos tertiâ vice cantavit predictum versiculum, dat benedictionem versus populum, organo pleno cum tympanis & buccinis & campanis intersonante, & adornatur Processio per ambitum Ecclesiæ ad Altare majus canendo Hymnum sequentem:

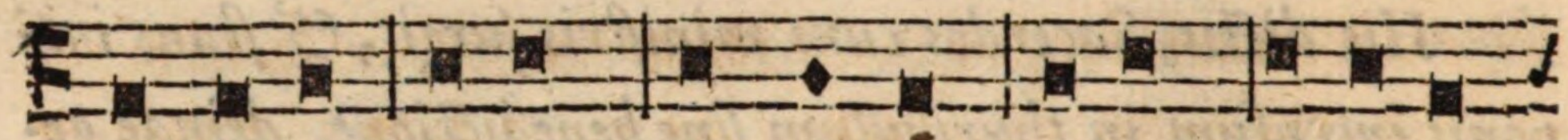

Aurora Cælum purpurat, Æther reſultat
Rex ille dum fortiſſimus de mortis in fer-
Cujus ſepulchrum plurimo cuſtode ſigna-
Sat funeri, ſat Lacrymis, ſat eſt datum do-
Ut ſis perenne mentibus Paſchale JEſu
Deo Patri ſit gloria, & filio, qui à

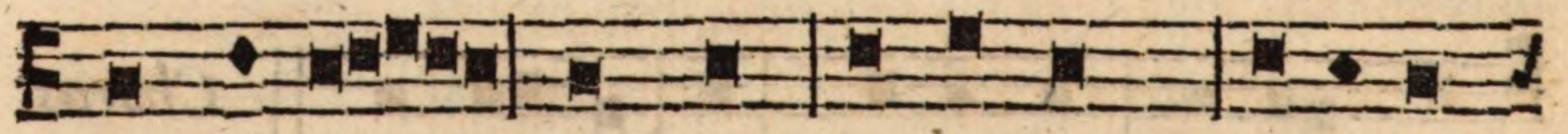

Laudibus, Mundus triumphans jubilat,
noſpecu Patrum Senatum libe rum
bat lapis; Victor triumphat, & ſuo
lo ribus: Surrexit extinctor necis,
gaudium, à morte diră criminum
mortuis Surrexit ac Paraclito

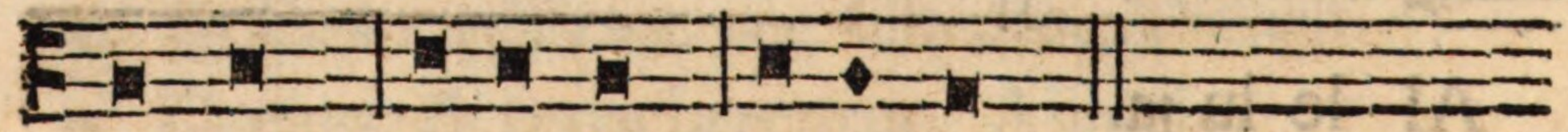

horrens avernus infremit.
ducit ad vitæ jubar.
mortem ſepulchro funerat.
clamat coruſcans Angelus.
vitæ renatos liberat.
in ſempiterna Sæcula.

Poſt

Poſt quamlibet ſtropham poteſt concentus ille in organo cum tympanis & buccinis ad augendam communem latitiam interponi; ut ventum eſt ad Altare majus, Sacerdos cum Monſtrantia ad populum converſus, canet primum ℣. ultimæ ſtrophæ: Deo patri ſit gloria. *& proſequente choro reliquum, dabit benedictionem; & repetito applauſu in organo, cantio germanica:* **Chriſt iſt erſtanden/** *à populo cantabitur: factáque incenſatione Venerabile ſuo loco claudetur, & ubi moris eſt; Matutinum cum laudibus ſolemniter decantabitur.*

VII. PROCESSIO LITANIARUM IN FESTO S. Marci & feriis rogationum.

CLerus & populus horâ ſtatutâ manè in Eccleſia congregati, omnes contrito & humili corde Deum flexis genibus pauliſper precentur, Sacerdos pluviali cum miniſtris vel ſaltem ſuperpelliceo & ſtolâ violacei coloris ſit indutus, cujus coloris habitu in reliquis proceſſionibus ſemper utatur, præterquàm in proceſſionibus Corporis Chriſti, & quæ fiunt ſolemnibus diebus, vel in gratiarum actionem; quibus diebus utitur colore propriæ ſolemnitati congruenti: Cæteri verò Sacerdotes & Clerici ſuperpelliceis induti, ſtantes concinant Antiphonam: Exurge &c. *ut fol. 12.*

Deinde genuflectant omnes, & duo Clerici (Cantores) ante Altare majus genuflexi, devotè Litanias ſanctorum

cantare incipiant, cæteris eadem voce reſpondentibus, ut ſequitur.

Cùm autem cantatum ſit, ſancta Maria, ora pro nobis, *ſurgunt omnes, & ordinatim procedunt, egredientes, Litaniasque proſequentes, præcedente cruce, & ſequente Clero, ultimo loco Sacerdos paratus ut ſuprà dictum eſt, cum miniſtris, prout res vel locus poſtulat, ſacris veſtibus indutis.*

Kyrie e lei ſon, Chriſte au di nos.
Chriſte e lei ſon, Chriſte exaudi nos.
Ky ri e e lei ſon,

Pa ter de cælis De us,
FiliRedemptormundiDeus,
Spi ri tus ſancte De us,
Sancta Trinitas unus Deus, } Miſerere nobis.

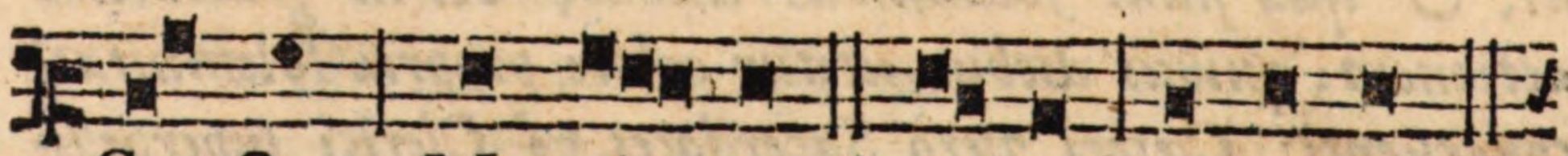

Sancta Ma ri a,
Sancta Dei genitrix,
Sancta virgo virginum,
Sancte Mi cha ël,
Sancte Ga bri ël,
Sancte Ra pha ël, } o ra pro nobis.

Om-

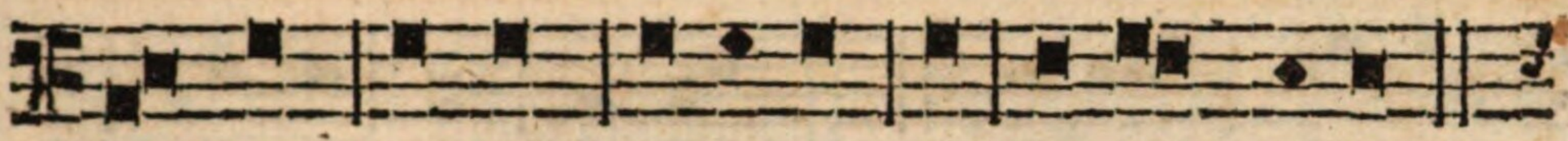

Omnes ſancti Angeli & Archangeli:

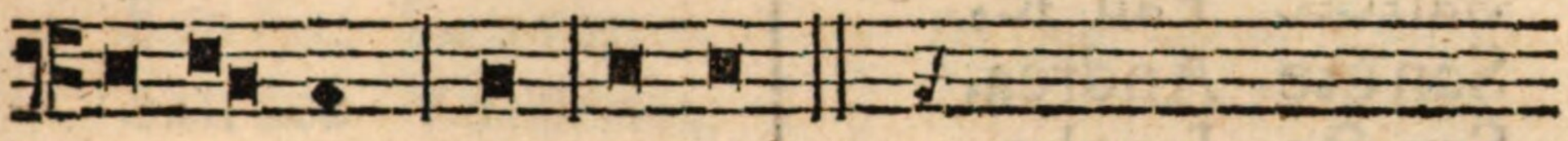

o ra te pro nobis.

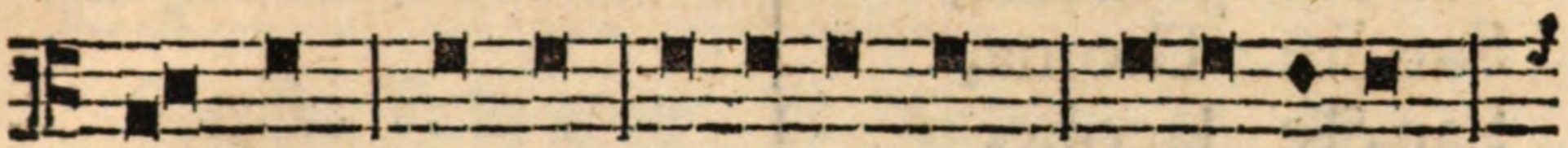

Omnes Sancti beatorum ſpirituum

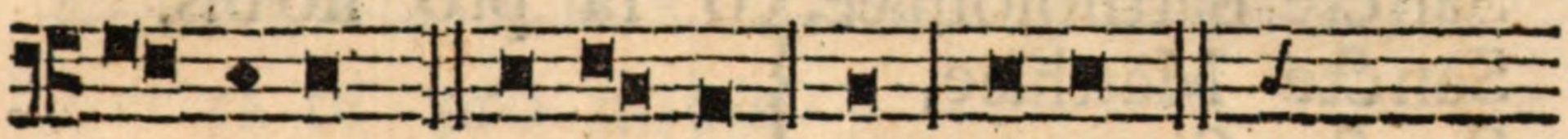

ordines: o ra te pro nobis.

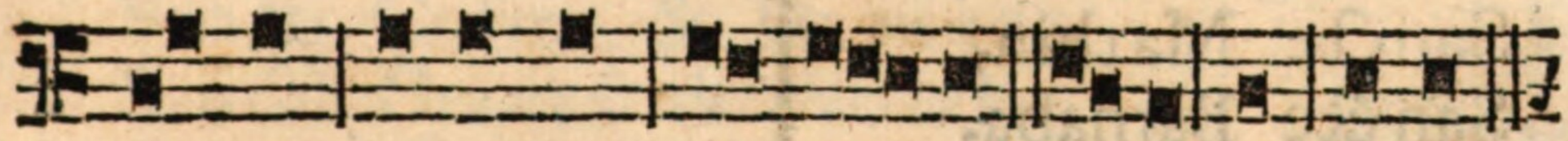

Sancte Joannes Baptiſta o ra pro nobis.

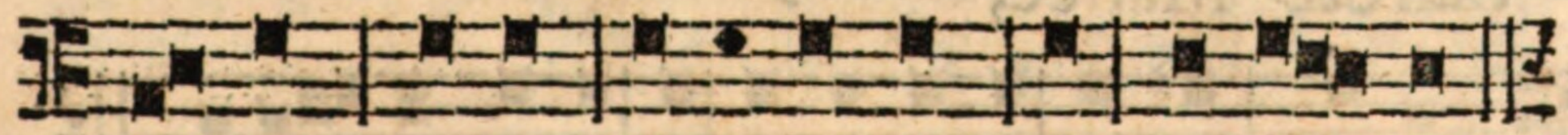

Omnes Sancti Patriarchæ & Prophetæ:

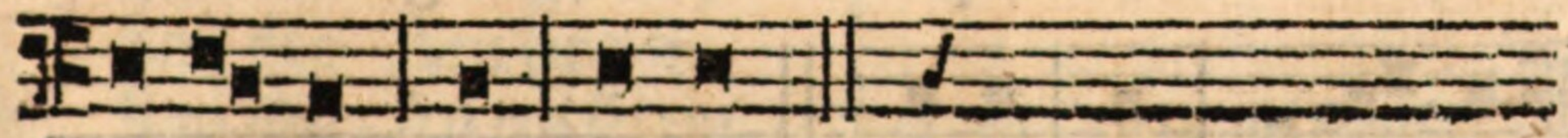

o ra te pro nobis.

San-

San&te Pe tre, o ra pro no bis.
San&te Pau le,
San&te Andrea,
San&te Jacobe,
San&te Joannes,
San&te Thoma,
San&te Jacobe,
San&te Philippe,
San&te Bartholomæe, } o ra pro no bis.
San&te Matthæe,
San&te Simon,
San&te Thadæe,
San&te Mathia,
San&te Barnaba,
San&te Luca,
San&te Marce,

Omnes ſan&ti Apoſtoli & Evangeliſtæ,

o ra te pro no bis.
Omnes ſan&ti Diſcipuli Domini, } orate &c.
Omnes ſan&ti innocentes,

San-

Sancte Stephane,
Sancte Laurenti,
Sancte Vincenti,
} ora pro nobis.

Sancti Fabiane & Sebastiane,

ora te pro nobis.

Sancti Joannes & Paule,
Sancti Cosma & Damiane,
Sancti Gervasi & Protasi,
Omnes sancti Martyres,
} orate &c.

Sancte Sylveſter,
Sancte Gregori,
Sancte Ambroſi,
Sancte Auguſtine,
Sancte Hieronyme,
Sancte Martine,
Sancte Nicolae.
} ora pro nobis.

Omnes ſancti Pontifices & Confeſſores,

o ra te pro no bis.

Om nes ſancti Do ctores, o ra te &c.

San cte An to ni,
San cte Be ne di cte,
San cte Bern ar de,
San cte Dominice,
San cte Fran ciſce,
} o ra pro no bis.

Om nes ſan cti Sa cer do tes & Le vi tæ,

o ra te pro no bis.

Om nes ſan cti Mo na chi & E remi tæ, & o ra-
te pro no bis.

San-

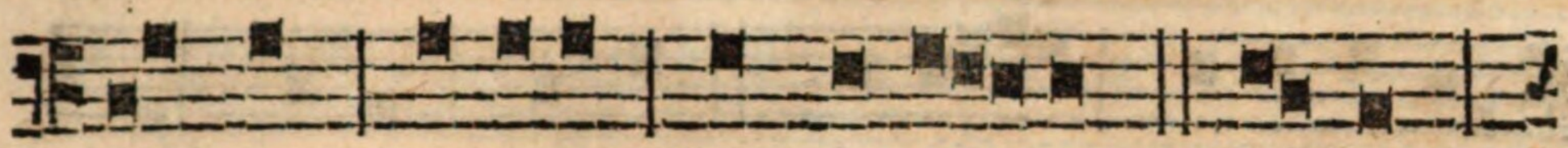

Sancta Maria Magdalena, ora

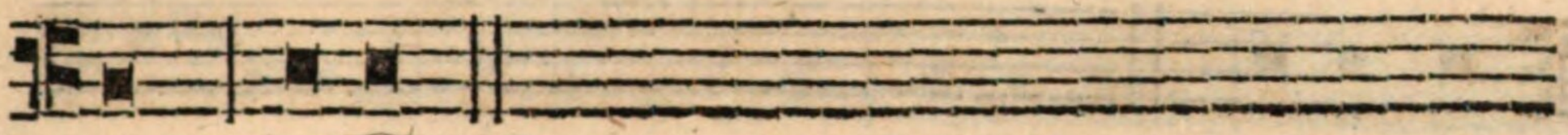

pro nobis.

Sancta Agatha,
Sancta Lucia,
Sancta Agnes,
Sancta Cæcilia,
Sancta Catharina,
Sancta Anaſtaſia,
} ora pro nobis.

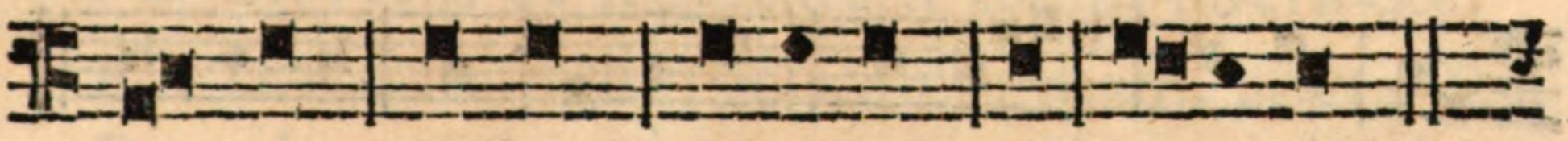

Omnes ſanctæ virgines & viduæ,

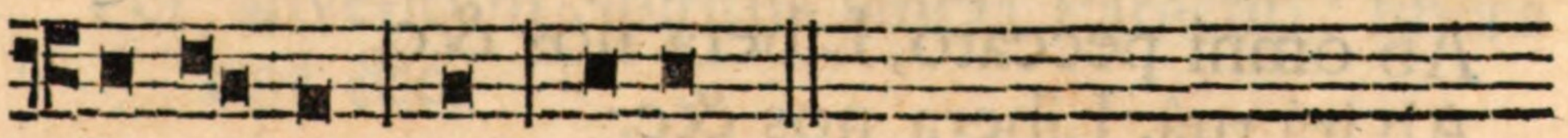

ora te pro nobis.

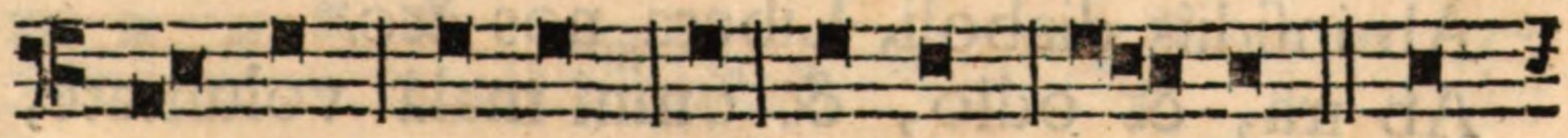

Omnes ſancti & ſanctæ Dei, in-

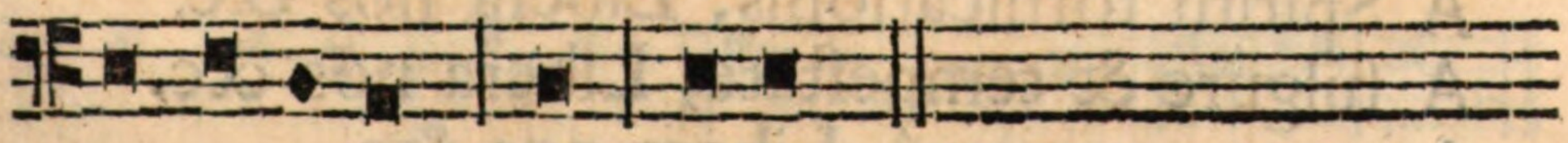

tercedite pro nobis.

Propi ti us e- ſto, Par ce nobis

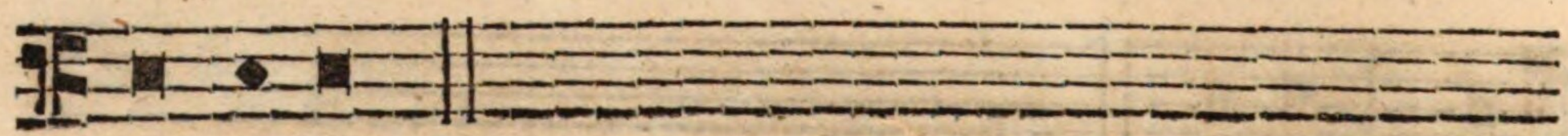

Domine.

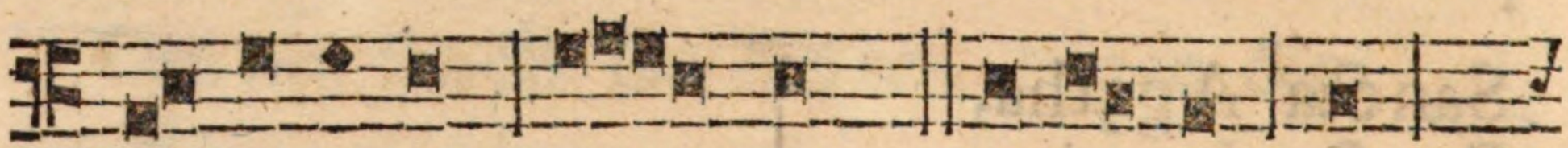

Propi ti us e- ſto, Ex au di nos

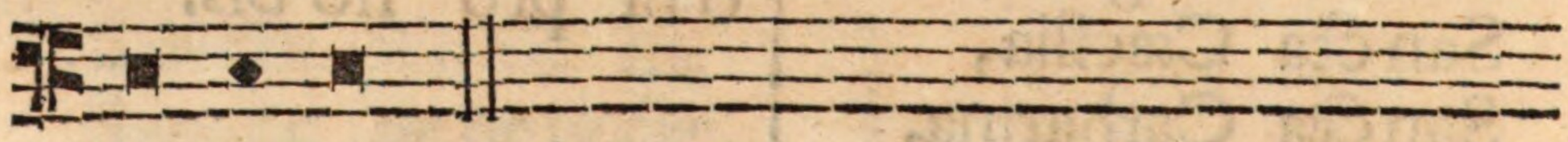

Domine.

Ab omni ma lo, Libera nos Domine.

Ab omni peccato, Libera nos &c.
Ab irâ tuâ, Libera nos &c.
A ſubitaneâ & improviſâ morte, Libera &c.
Ab inſidiis diaboli, Libera nos &c.
Ab irâ, & odio, & omni malâ voluntate,
Libera nos Domine.
A Spiritu fornicationis, Libera nos &c.
A fulgure & tempeſtate, Libera nos &c.
A morte perpetuâ, Libera nos &c.

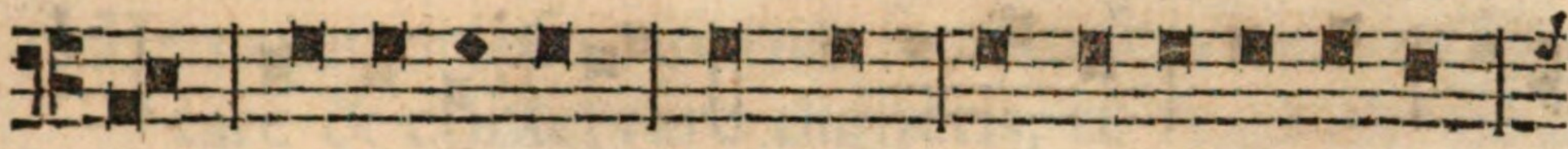

Per myſterium Sanctæ incarnati o nis

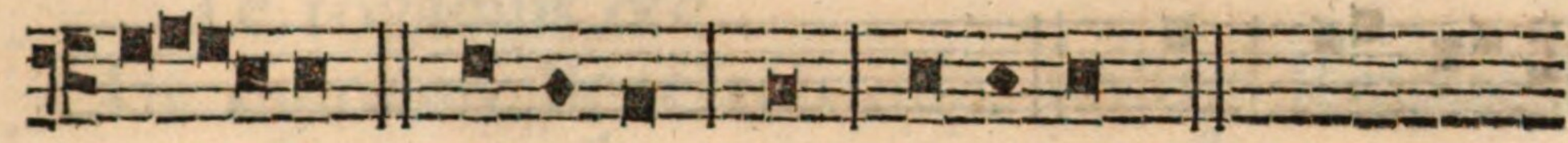

tu æ. Libera nos Domine.

Per adventum tuum, Libera nos &c.

Per Nativitatem tuam, Libera nos &c.

Per Baptiſmum & ſanctum Jejunium tuum, Libera nos &c.

Per Crucem & paſſionem tuam, libera nos &c.

Per mortem & ſepulturam tuam, libera &c.

Per ſanctam Reſurrectionem tuam, libera &c.

Per admirabilem Aſcenſionem tuam, libera &c.

Per adventum Spiritûs ſancti Paracliti, libera nos &c.

In die Judicii, libera nos &c.

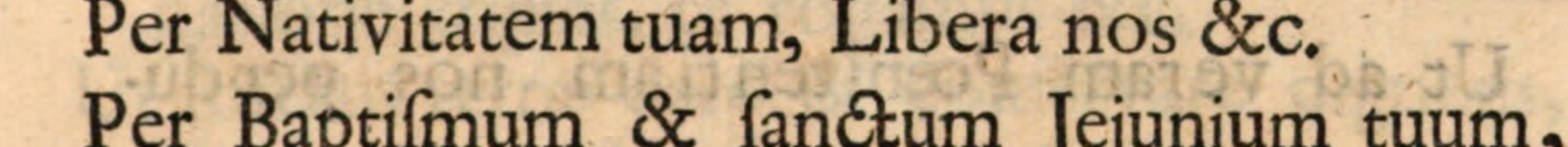

Peccatores, Te rogamus audi nos.

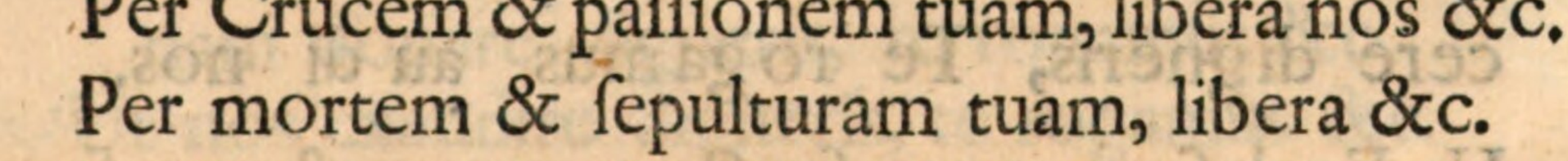

Ut nobis parcas Te rogamus audi nos.

Ut

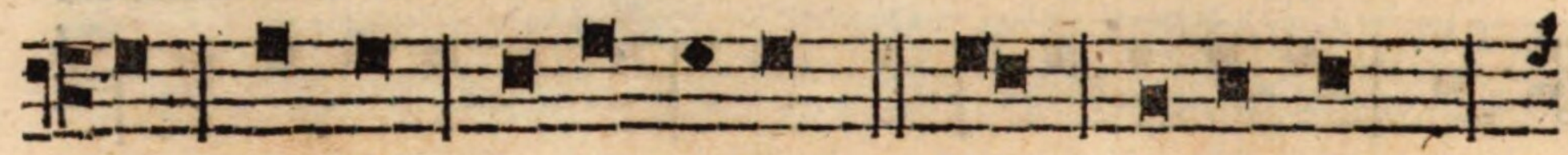

Ut nobis indulgeas, Te rogamus

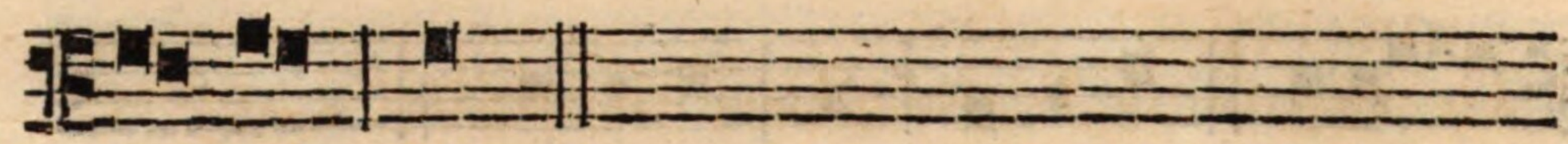

audi nos.

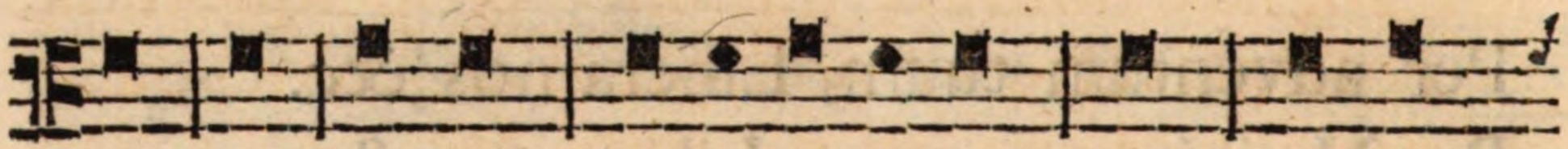

Ut ad veram Pœnitentiam nos perdu-

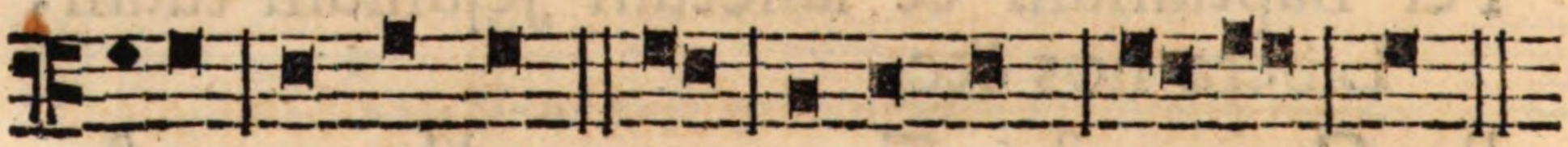

cere digneris, Te rogamus audi nos.

Ut Eccleſiam tuam ſanctam regere & conſervare digneris, te rogamus &c.

Ut domnum Apoſtolicum & omnes Eccleſiaſticos ordines in ſancta Religione conſervare digneris, te rogamus &c.

Ut inimicos ſanctæ Eccleſiæ humiliare digneris, te rogamus &c.

Ut Regibus & Principibus Chriſtianis pacem & veram concordiam donare digneris, te rogamus &c.

Ut cuncto populo Chriſtiano pacem & unitatem largiri digneris, te rogamus &c.

Ut

Ut nosmet ipſos in tuo ſancto ſervitio corfortare & conſervare digneris, te rogamus &c.
Ut mentes noſtras ad cæleſtia deſideria erigas, Te rogamus &c.
Ut omnibus Benefactoribus noſtris ſempiterna bona retribuas, te rogamus &c.
Ut animas noſtras, fratrum, propinquorum, & Benefactorum noſtrorum ab æternâ damnatione eripias, te rogamus &c.
Ut fructus terræ dare & conſervare digneris, Te rogamus &c.
Ut omnibus fidelibus defunctis Requiem æternam donare digneris, te rogamus &c.
Ut nos exaudire digneris, te rogamus &c.
Fili Dei, te rogamus &c.

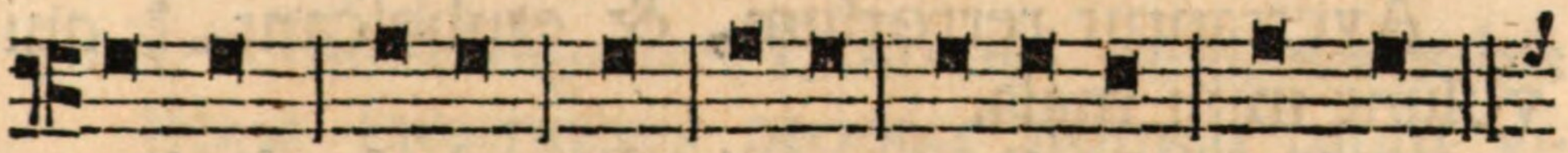

Agnus Dei! qui tollis peccata mundi,

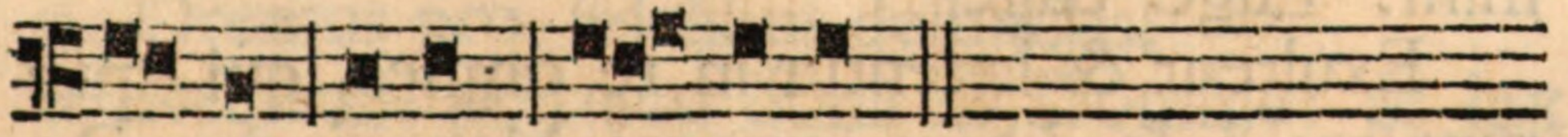

Parce nobis Domine.
Agnus Dei! qui tollis peccata mundi, Exaudi nos Domine.
Agnus Dei! qui tollis peccata mundi, Miſerere nobis.

Chri-

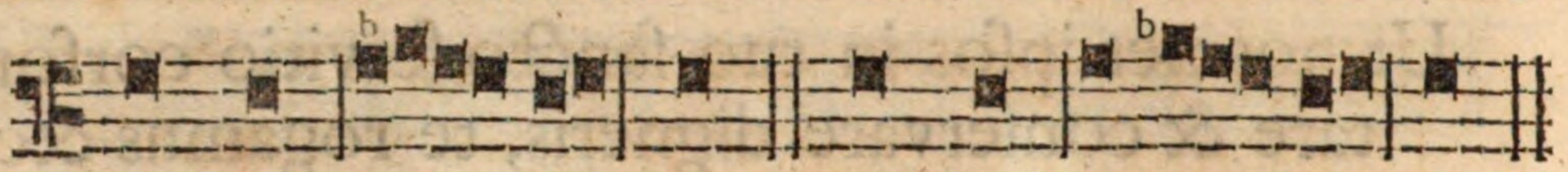

Chriſte au di nos. Chriſte ex au di nos.

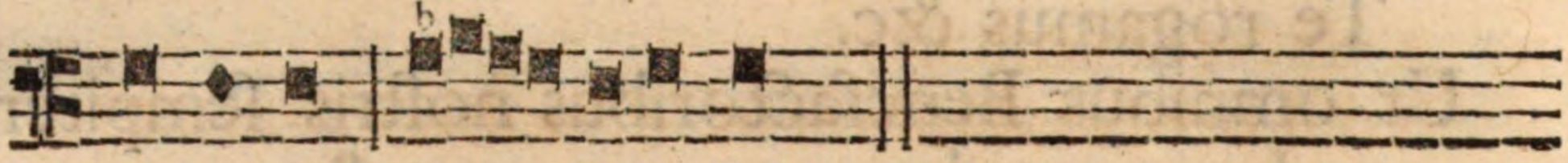

Ky ri e e le i ſon.
Chriſte e le i ſon.
Ky ri e e le i ſon. Pater noſter. *Secretò.*
℣. Et ne nos &c. ℟. Sed libera nos &c.

Pſalmus 69.

DEus in adjutorium meum intende: * Domine ad adjuvandum me feſtina.

Confundantur & revereantur, * qui quærunt animam meam.

Avertantur retrorſum, & erubeſcant, * qui volunt mihi mala.

Avertantur ſtatim erubeſcentes, * qui dicunt mihi: Euge, euge.

Exultent & lætentur in te omnes, qui quærunt te: * & dicant ſemper: Magnificetur Dominus! qui diligunt ſalutare tuum.

Ego verò egenus, & pauper ſum: * Deus adjuva me.

Adjutor meus, & liberator meus es tu: * Domine ne morêris. Gloria Patri. Sicut erat.

℣.

℣. Salvos fac ſervos tuos.
℟. Deus meus! ſperantes in te.
℣. Eſto nobis, Domine! turris fortitudinis.
℟. A facie inimici.
℣. Nihil proficiat inimicus in nobis.
℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis.
℣. Domine! non ſecundùm peccata noſtra facias nobis.
℟. Neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuas nobis.
℣. Oremus pro Pontifice noſtro N.
℟. Dominus conſervet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum ejus.
℣. Oremus pro benefactoribus noſtris.
℟. Retribuere dignare, Domine! omnibus nobis bona facientibus propter nomen tuum vitam æternam, Amen.
℣. Oremus pro fidelibus defunctis.
℟. Requiem æternam dona eis, Domine! & lux perpetua luceat eis.
℣. Requieſcant in pace.
℟. Amen.
℣. Pro fratribus noſtris abſentibus.
℟. Salvos fac ſervos tuos, Deus meus! ſperantes in te.

℣. Mitte eis Domine auxilium de ſancto.
℟. Et de Sion tuêre eos.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! cui proprium eſt miſereri ſemper, & parcere: ſuſcipe deprecationem noſtram, ut nos, & omnes famulos tuos, quos delictorum catena conſtringit, miſeratio tuæ pietatis clementer abſolvat.

EXaudi, quæſumus Domine! ſupplicum preces, & confitentium tibi parce peccatis: ut pariter nobis indulgentiam tribuas benignus & pacem.

INeffabilem nobis, Domine! miſericordiam tuam clementer oſtende: ut ſimul nos & à peccatis omnibus exuas, & à pœnis, quas pro his meremur, eripias.

DEus! qui culpâ offenderis, pœnitentiâ placaris, preces populi tui ſupplicantis propitius reſpice: & flagella tuæ iracundiæ, quæ pro peccatis noſtris meremur, averte.

Om-

OMnipotens ſempiterne Deus! miſerere famulo tuo Pontifici noſtro N. & dirige eum ſecundùm tuam clementiam in viam ſalutis æternæ: ut te donante tibi placita cupiat, & totâ virtute perficiat.

DEus! à quo ſancta deſideria, recta conſilia, & juſta ſunt opera, da ſervis tuis illam, quam mundus dare non poteſt, pacem: ut & corda noſtra mandatis tuis dedita, & hoſtium ſublatâ formidine, tempora ſint tua protectione tranquilla.

URe igne ſancti Spiritûs renes noſtros, & cor noſtrum, Domine! ut tibi caſto corpore ſerviamus, & mundo corde placeamus.

FIdelium Deus omnium Conditor & Redemptor, animabus famulorum famularumque tuarum remiſſionem cunctorum tribue peccatorum; ut indulgentiam, quam ſemper optaverunt, piis ſupplicationibus conſequantur.

ACtiones noſtras, quæſumus Domine! aſpirando præveni, & adjuvando proſequere: ut cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur.

OMnipotens ſempiterne Deus! qui vivorum dominaris ſimul & mortuorum, omnium-

que miſereris, quos tuos fide & opere futuros eſſe prænoſcis: te ſupplices exoramus; ut pro quibus effundere preces decrevimus, quosque vel præſens ſæculum adhuc in carne retinet, vel futurum jam exutos corpore ſuſcepit, intercedentibus omnibus Sanctis tuis, pietatis tuæ clementiâ, omnium delictorum ſuorum veniam conſequantur. Per Dominum noſtrum.

℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum Spiritu tuo.
℣. Exaudiat nos omnipotens & miſericors Dominus.
℟. Amen.
℣. Et fidelium animæ per miſericordiam Dei requieſcant in pace.
℟. Amen.

Si Proceſsio ſit longior, vel repetantur Litaniæ, vel Litaniis abſolutis uſque ad Preces excluſivè, dicantur aliqui Pſalmi ex Pœnitentialibus, ſeu Gradualibus. Hymni verò vel cantica lætitiæ in iis, vel in rogationibus, aut aliis pœnitentiæ cauſâ inſtitutis Proceſsionibus non dicantur.

Si ad unam, vel plures Eccleſias in via ſit divertendum, ingreſsis Eccleſiam, intermiſsisque Litaniis, vel Pſalmis, cantatur Antiphona cum verſu & oratione ſancti

Pa-

Patroni illius Ecclesiæ. Deinde egredientes resumptis Precibus, eodem ordine procedunt usque ad Ecclesiam; ubi cum precibus & orationibus omnibus Processio terminatur.

In Litaniis minoribus Rogationum servantur omnia, ut suprà in Litaniis majoribus.

Proinde quando ventum est ad Ecclesiam, ad quam terminatur Processio, ante omnia persolvendæ sunt preces post Litanias: deinde sequitur concio & Missa de rogationibus, nisi Patronus illius Ecclesiæ foret S. Marcus, quo casu Missa haberetur de S. Marco cum commemoratione rogationum & Evangelio Joannis in fine: similiter si ob penuriam Sacerdotum unica tantùm Missa in illa Ecclesia legenda esset, fieret de S. Marco cum commemoratione rogationum; quod similiter in Litaniis minoribus occurrente festo 9. LL. servandum, & vel maximè observandum, quòd hujusmodi Missæ rogationum fiant tantùm in cantu chorali feriali, ad summum organo intersonante, non autem in figurali, qui cantus, lætitiam hisce feriis repugnantem indicat.

Finitâ Missâ cantetur Antiphona de Patrono illius Ecclesiæ, & officiator dicat versum cum oratione breviter clausâ.

Postea inchoantur eadem litaniæ supradictæ vel lauretanæ de B. Virgine in tono superiori, aut feriali, ut sabbato sancto in Missali: dictoque Sancta Maria *redit Processio ad Ecclesiam eodem ordine, quo exiverat, quam cum ingressa fue-*

fuerit, Pſalmo & Precibus poſt litanias omiſsis, pro coronide canit Antiphonam Regina Cœli *cum verſiculo & oratione; licet pro locorum conſuetudine iſte ordo non ſemper ſervetur. Demum in Eccleſiis ruralibus, ubi non adeſt dignior benedicente, oſculato Altari benedicet Sacerdos populo, dicendo:* Benedicat vos &c. *Cum una tantùm cruce & dabit aquam luſtralem.*

In Eccleſiis minoribus, ubi non habentur cantores in lingua latina, ſaltem easdem litanias germanicè orent vel cantent, adjectis aliis cantilenis pro hiſce diebus congruentibus, aut Precibus Roſarii, aut aliis, quæ judicio prudentis Curati devotionem populi augere videntur. In diſceſſu vel regreſſu Parochus Benedictionem tempeſtatis ex Benedictionali fol. 253. decantare poteſt. Valde autem afficiet animos parochianorum, ſi Parochus in itinere ſtationem ſub dio favente Cœlo ſubinde habeat, & perbrevem, extemporalem, nervoſam atque affectuoſam exhortatiunculam faciendo, ſuorum paupertatem aut divitias, quas benedicente DEO, ex agris quærere debent, quaſi digito demonſtret; miſsis rugis, confabulationibus, aut quibusvis aliis levitatibus, aut nundinationibus eſculentorum ac poculentorum, quorum abuſus, ſaltem à Cæmeteriis & locis Eccleſiæ propinquis, cum aſsiſtentia Brachii ſæcularis proſcribatur.

VIII.

VIII. PROCESSIO POMERIDIANA in Aſcenſione Domini.

RItus hic perantiquus, vel ideò non Romanus, quòd exhibitionem aliquam ſcenicam videatur continere; ut ferè ſimiliter de Miſsione Spiritûs S. dicendum. Poſt horam duodecimam, paratâ priùs menſâ in medio Eccleſiæ, in qua Chriſti in Cœlum aſcenſuri imago inter duo candelabra cum cereis accenſis collocatur, & ante menſam ſcabellum, in quo Sacerdos cum miniſtris genuflectat, Sacerdos albâ & ſtolâ cum pluviali albi coloris indutus, cum Diacono & Subdiacono ſimiliter paratis, præcedentibus acolythis, & ante hos thuriferario procedit ad Altare, factâque reverentiâ ante Crucem, pergit ad ſubſellia, & Nonam inchoat. Nonâ finitâ adornatur proceſsio, præcedente thuriferario, & Subdiacono deferente crucem inter duos acolythos, ſequitur is, qui imaginem Chriſti aſcendentis geſtat, omiſſo Cereo paſchali, Chorus & alii Clerici & ultimo loco Sacerdos à ſiniſtris habens Diaconum, vadunt proceſsionaliter per ambitum Eccleſiæ ad menſam paratam, canentes Hymnum Æterne Rex altiſſime, *ut habetur infrà in Proceſsione Corporis Chriſti poſt quartum Evangelium.*

Collocatâ in menſâ imagine Chriſti aſcendentis, Sacerdos cum miniſtris genuflexus, recitat ſequentes preces,

Pſal-

Pſalmus 122.

AD te levavi oculos meos: qui habitas in Cœlis.

Ecce! ſicut oculi ſervorum: in manibus Dominorum ſuorum.

Sicut oculi ancillæ in manibus Dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.

Miſerere noſtri, Domine! miſerere noſtri: quia multùm repleti ſumus deſpectione.

Quia multùm repleta eſt anima noſtra: opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis.

Gloria Patri & Filio: &c. Sicut erat &c. Kyrie eleiſon: Chriſte eleiſon: Kyrie eleiſon.

Pater noſter &c. Et ne nos inducas &c.

Oremus.

DEus! qui ad æternam vitam in Chriſti Reſurrectione nos reparas, erige nos ad conſidentem in dextera tua noſtræ ſalutis auctorem: ut qui propter nos judicandus advenit, pro nobis judicaturus adveniat JEſus Chriſtus Dominus noſter: qui tecum vivit & regnat &c. ℟. Amen.

His dictis, imago Chriſti tribus ductibus thurificatur, & nonnihil elevatur ab attrahentibus, ſtatimque demittitur,

tur, canente interim Sacerdote junctis manibus cum miniſtris:

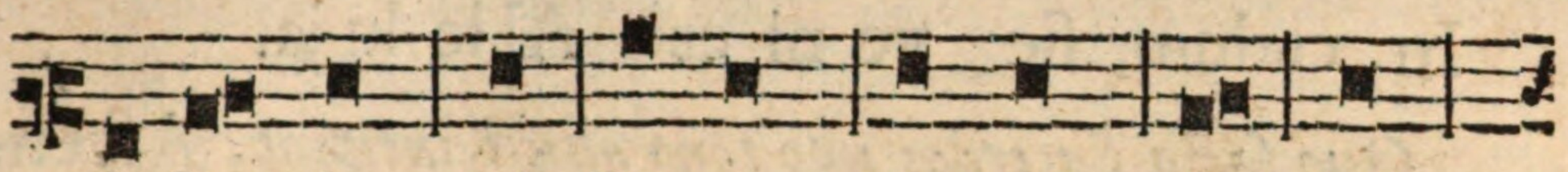

Aſcendo ad Patrem meum, &

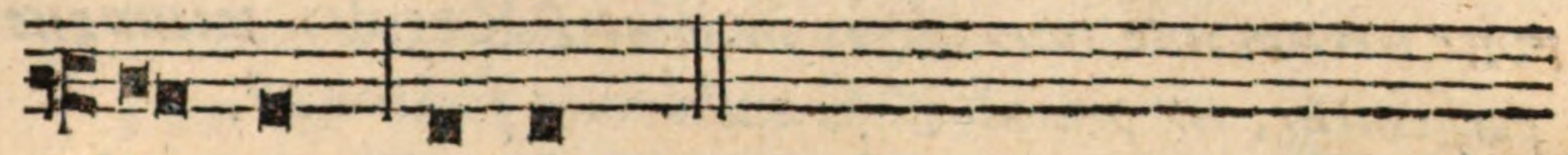

ad Patrem veſtrum.

Quo cantato Chorus proſequitur ſequentem verſum:

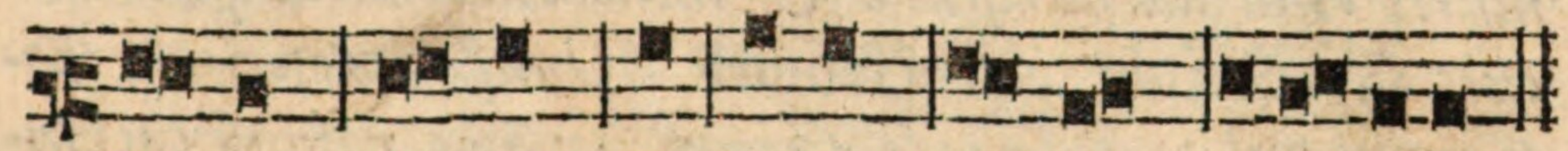

Deum meum, & Deum veſtrum alleluja.

Poſtea duo Juvenes è concavo templi, ſive foramine clara voce canunt hunc verſum.

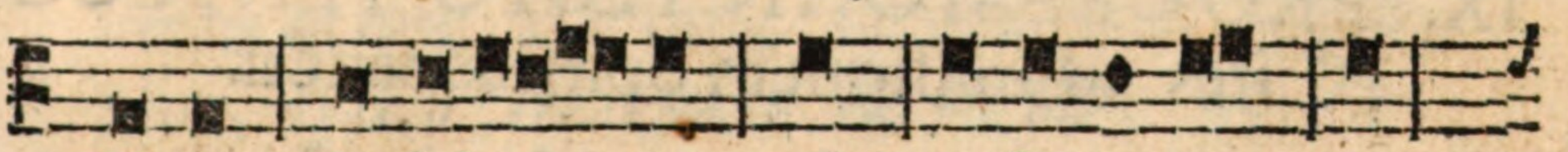

Viri Galilæi, quid aſpicitis in

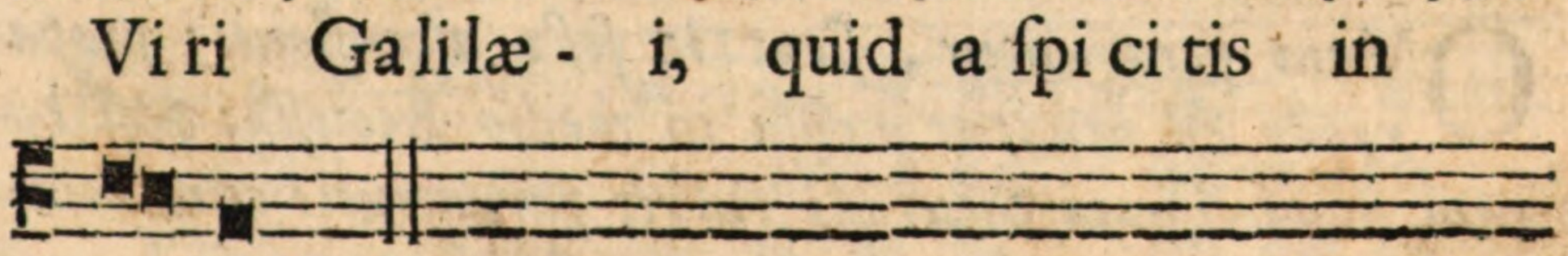

cælum.

Iterum reſpondet Chorus:

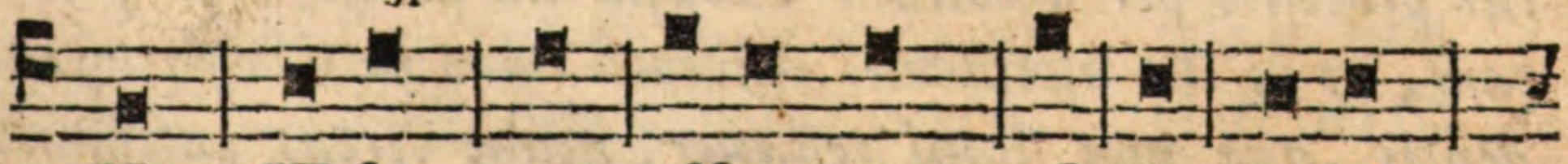

Hic JEſus, qui aſſumptus eſt à vobis

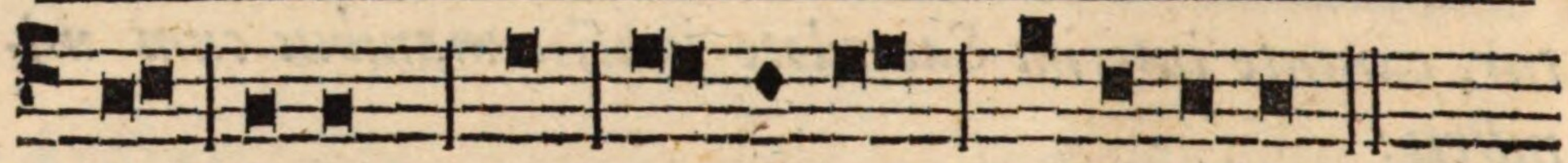

In cælum, ſic ve ni et Al le lu ja.

Quo facto Sacerdos uno tono altiùs incipiat, Aſcendo; *Et totum repetatur, ut dictum. Deinde tertiâ vice iterum uno tono altiùs incipiat* Aſcendo, *totumque perficiatur, ut primâ & ſecundâ vice factum eſt.*

Poſtea lento tractu attollitur Imago Chriſti per foramen ſupra fornicem Eccleſiæ: Sacerdos interim cum miniſtris redit ad ſacriſtiam & inchoatur cantus germanicus: Chriſt fuhr gen Himmel. *Omiſſâ projectione hoſtiarum vel profuſione aquarum, ex qua nonniſi cachinnationes & ſcandala oriuntur, inchoatur concio in iis Eccleſiis, ubi ita uſu receptum eſt, ac Veſperæ ſequuntur.*

IX. PROCESSIO IN FESTO PENTECOSTES ad miſſionem Spiritûs ſancti.

OMnia peraguntur, ſicut in feſto aſcenſionis: præparatur & ornatur menſa in medio Eccleſiæ: poſt horam duodecimam Sacerdos rubris paramentis cum miniſtris indutus procedit ad Altare, factâ reverentiâ pergit ad ſubſellia, & inchoat Nonam. Quâ finitâ adornatur proceſsio per ambitum Eccleſiæ ad menſam præparatam, ut in die aſcenſionis, exceptâ imagine Chriſti aſcendentis, quæ non ſimul geſtatur, neque cereus paſchalis, cantando interim Hymnum ſequentem:

Veni

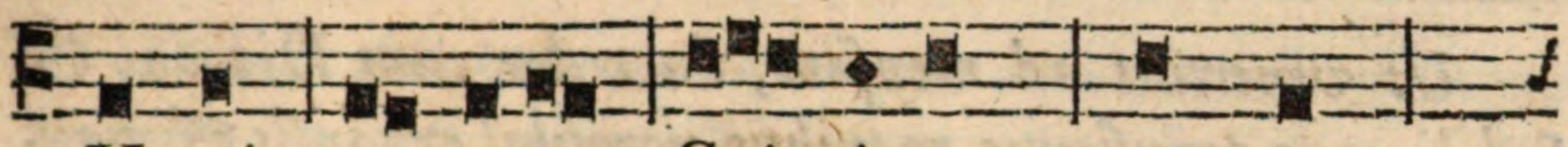

Ve ni cre a tor Spi ri tus, men tes
Qui di ce ris Pa ra cly tus, al tiſ-
Tu ſepti for mis mu ne re, Di gi tus
Ac cen de lu men ſen ſi bus, in fun-
Hoſtem re pel las lon gi ùs, Pa cem-
Per te ſci a mus da Pa trem, no ſca-
De o Pa tri ſit glo ri a, & Fi-

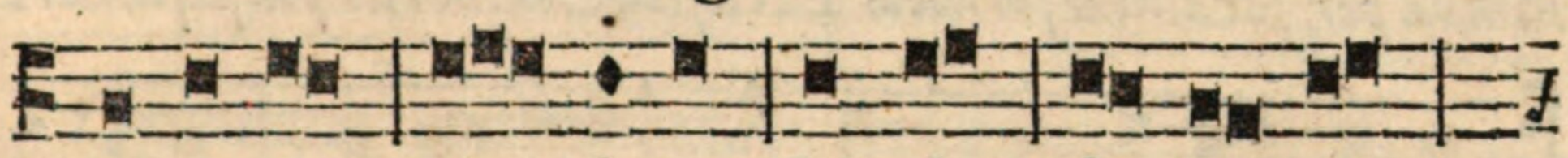

tu o rum vi- ſi ta. Im ple ſu per nâ
ſi mi do num De i, Fons vi vus, i gnis,
Pa ter næ dex te ræ Tu ri tè pro miſ-
de amorem cordibus, in fir ma no ſtri
que dones protinus: Du ctore ſic te
mus at que fi li um, Te que utri us que
lio, qui à mor tu is ſur re xit, ac Pa-

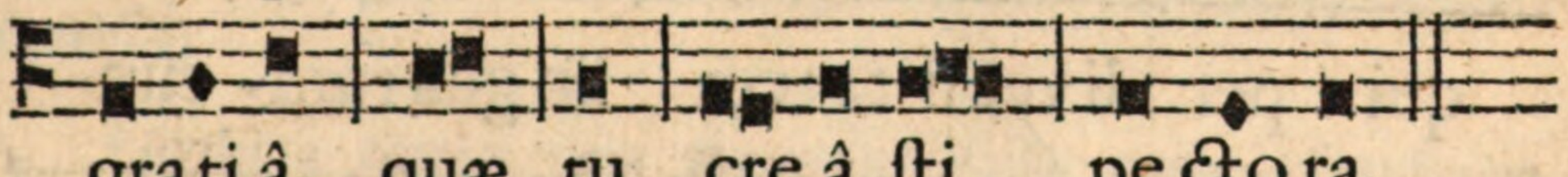

gra ti â, quæ tu cre â ſti pectora.
Cha ri tas, & ſpi ri ta lis un cti o.
ſum Patris Ser mo ne di tans gut tu ra.
cor po ris vir tu te firmans per pe ti.
præ vi o vi te mus om ne no xi um.
Spiritum cre da mus om ni tem po re.
ra cly to, in ſæ cu lo rum ſæ cu la.

Ut venerunt ad menſam, Sacerdos cum Diacono & Subdiacono genuflexus, manibus nonnihil expanſis & paulò poſt junctis cantat:

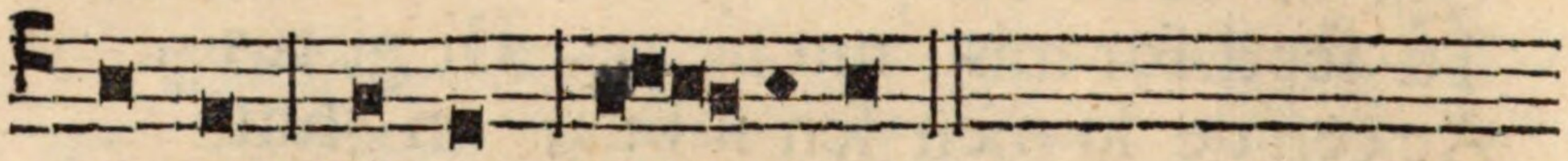

Veni ſancte Spi ritus.

Interim demittitur figura Spiritûs Sancti ſub ſpecie columbæ per foramen fornicis Eccleſiæ, & Chorus proſequitur.

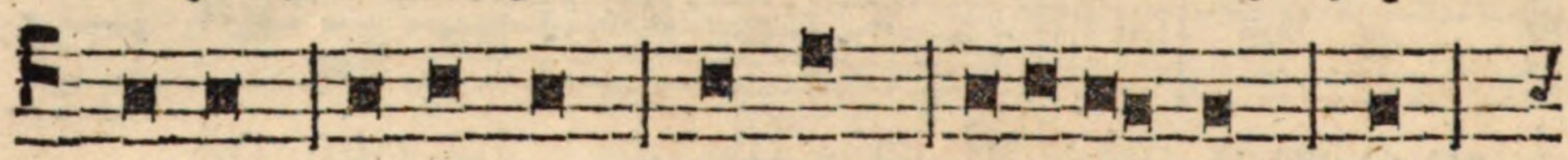

Reple tuo rum cor da fi de li um, &

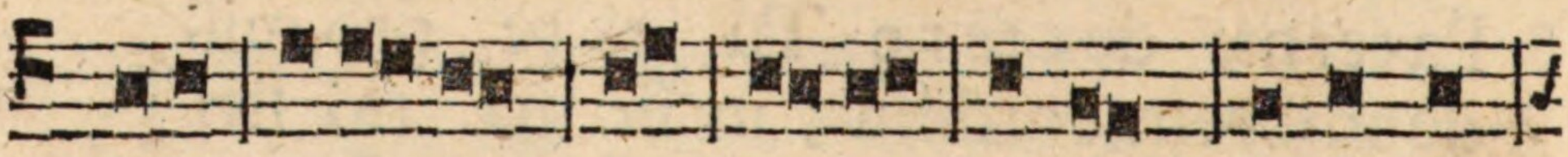

tu i amo ris in e is ignem accende,

qui per di ver ſi ta tem lin gua rum cun-

ctarum gentes in u ni ta te fi de i

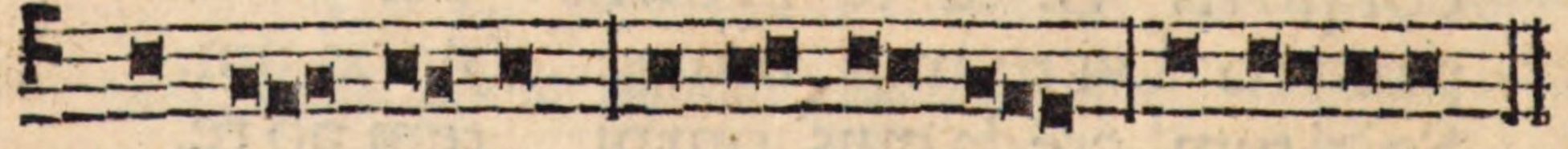

con gre gâ ſti Al le lu ja Al le lu ja.

De-

Deinde duo juvenes clarâ voce è ſublimi Eccleſiæ per foramen illud decantant ſequentem Antiphonam:

Ac ci- pi- te Spiritum Sanctum.

Chorus reſpondet:

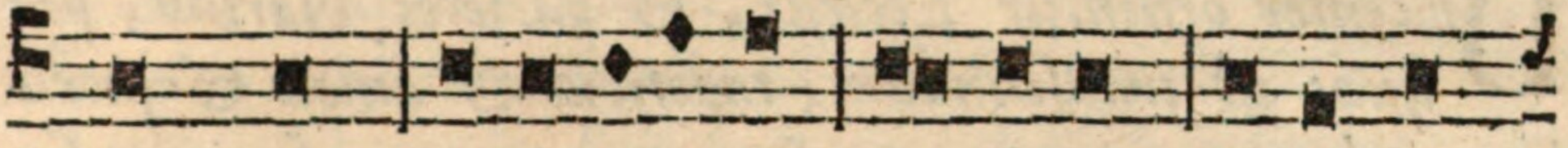

Quorum remiſeritis peccata, remittun-

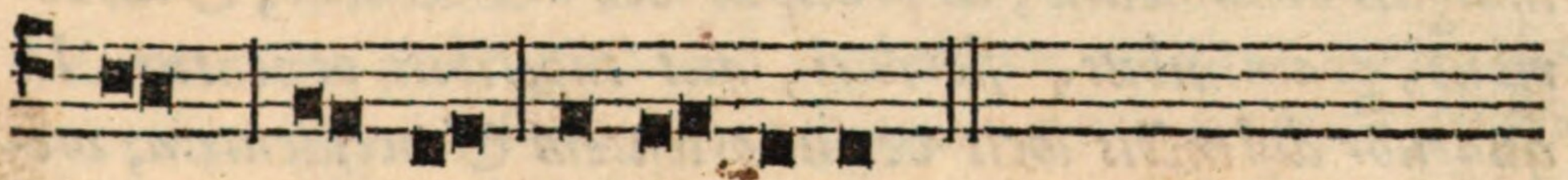

tur eis, Alle lu ja.

Poſtea Sacerdos repetat, Veni ſancte. *Voce uno tono elevatâ: Choro & cantoribus reliquum eodem modo, ut dictum, proſequentibus, & figurâ Spiritûs Sancti magis demiſſâ.*

Demum tertiâ vice Sacerdos dicat cum Miniſtris: Veni ſancte, *voce iterum uno tono magis elevatâ, Choro & cantoribus reliquum, ut ſuprà, cantantibus, & figurâ Spiritûs Sancti uſque ad medium Eccleſiæ demiſſâ, ibique relictâ uſque ad Octavam Corporis Chriſti.*

Tertiâ cantione finitâ, redit Proceſſio ad ſacriſtiam, & canitur pleno organo germanica cantilena: Komm

Hei-

Heiliger Geiſt ꝛc. *Prætermittendo profuſionem aquæ & ignis aut oblatarum dejectionem, ex quibus tantùm ſcandaloſa tumultuatio in Eccleſia naſcitur, ſed eorum loco, ubi conſuetum eſt, concio, ac Veſperæ ſubſequantur.*

X. PROCESSIO IN FESTO SANCTISSIMI Corporis Chriſti.

DEcenter ornentur Eccleſiæ, & parietes viarum, per quas eſt tranſeundum, tapetibus & aulæis & ſacris imaginibus, non autem profanis, aut vanis figuris, ſeu indignis ornamentis; ac præcipuè viæ mundentur, & arboribus, graminibus, floribus, aut tapetibus ornentur. In quatuor diſtinctis locis verſus orientem & occidentem, meridiem & ſeptentrionem quatuor extruantur Altaria cum umbellis, ſeu tectis decenter ornata, ac corporalibus mundis ſtrata, ſuper quibus Monſtrantia, dum cantatur Evangelium, reponitur.

Conficiatur, & publicè in ſacriſtia affigatur rotulus, in quo nomina deſcribantur Officiariorum deſtinandorum, nec non ordo proceſsionis, qui talis eſt: Nempe præcedunt juvenes ſcholares cum ſuo vexillo & ante hos Sacerdos in pluviali dans aquam luſtralem: Deinde confraternitates Laicorum, ſi quæ ſint, cum ſuis inſignibus: porrò Religioſi ſecundùm ordinem ſuæ prærogativæ cum crucibus aut ornamentis ſuis Eccleſiaſticis &c. Chorus muſicus: dein Subdiaconus paratus cum Cruce Capituli

aut

aut Eccleſiæ medius inter duos Ceroferarios cum candelabris & cereis accenſis: tum Clerus ſæcularis in ſuperpelliceis cum candelis accenſis, quas extimâ manu tenent, intimâ pectori ad notâ: Rurſum nonnulli Clerici in paramentis ſubdiaconalibus, diaconalibus, ſacerdotalibus, ac pluvialibus, inter quos Subdiaconi & Diaconi paces: quatuor Presbyterii Evangelia cantaturi, calices: Pluvialiſtæ Cruces parvas argenteas vel ſacra lipſana gerant. Poſt hos Chorus juvenum in modum Angelorum amictus, cum ſertis, Cymbalis, vel armis Paſsionis, ac caniſtris roſarum, quas ante Venerabile in via foliatim ſpargunt. Venit Officiator cum ſanctiſsimo ſub uraniſco à quatuor viris ſæcularibus dignioribus portato, paulò antè à latere habens Diaconum & Subdiaconum, ante quos duo thuriferarii è regione euntes & ſanctiſsimum alternatim incenſantes: & paulò poſt à latere habens duos viros magis digniores fimbrias pluvialis ſupportantes: ac demum poſt ſe Cæremoniarium, qui hoc Rituale cum Burſa & Corporali portat, aut alios Capellanos à pedo vel mitra ſervientes, ſi Epiſcopali dignitate fulgeat, ubi maximè conſulendum eſt Cæremoniale Epiſcoporum: Demum ſequuntur nobiles, Officiales, Magiſtratus Civiles, Cives cum candelis ardentibus ac capitibus detectis; ultimò puellæ Virgines, Matronæ, ac mulieres; Etiam imagines aut figuræ ſymbolicæ hujus Sacramenti, ſed non vivæ aut obſcœnæ vel ludicræ, hinc inde portari poſſunt.

Sacer-

Sacerdos primùm Miſſam celebret, in qua duas hoſtias conſecret, & ſumptâ unâ cum antiqua in Monſtrantia, alteram in tabernaculum in Proceſsione deferendum ita reponat, ut per vitrum ſeu cryſtallum, quo ipſum tabernaculum circumſeptum eſſe debet, exteriùs adorantibus appareat, veloque operiatur, donec aufferatur ab Altari. Peracto autem ſacrificio, & Proceſsione jam inchoatâ, ſive ordinatâ, ordine, quo jam ſuprà dictum eſt in Litaniis majoribus, & in rotulo, Sacerdos pluviali albo indutus, ter incenſat Sacramentum genuflexus. Deinde Diaconus oblongum ac decens velum circumponit Scapulis Sacerdotis, qui parte veli ante pectus pendente, utrâque manu coopertâ, Oſtenſorium ſeu tabernaculum à Diacono ſibi porrectum reverenter ſuſcipit in ſupremo Altaris gradu; mox ad Altare aſcendit, & Sacramentum ante faciem tenens, vertit ſe ad populum, inde deſcendit ſub umbellam comitantibus Miniſtris, & duo Acolythi vel Clerici cum thuribulis effumantibus præcedunt. Omnes procedunt nudo capite, accenſos cereos geſtantes, & ſequentes Hymnos pro longitudine Proceſſionis devotè concinentes. Dum verò Sacerdos diſcedit ab Altari, Clerus vel Sacerdos cantare incipit ſequentem Hymnum.

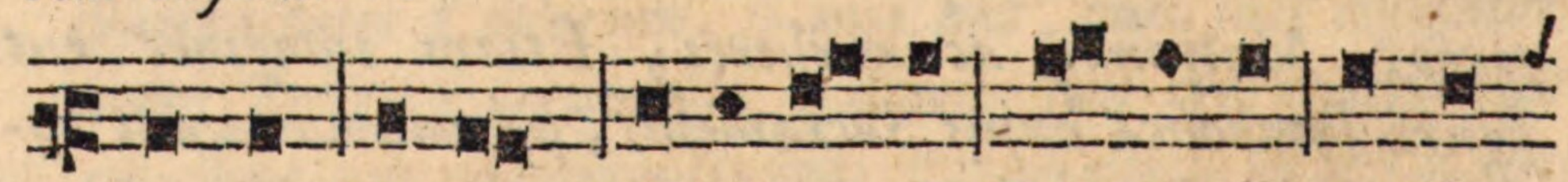

Pange lingua glori o ſi Corporis myſterium,

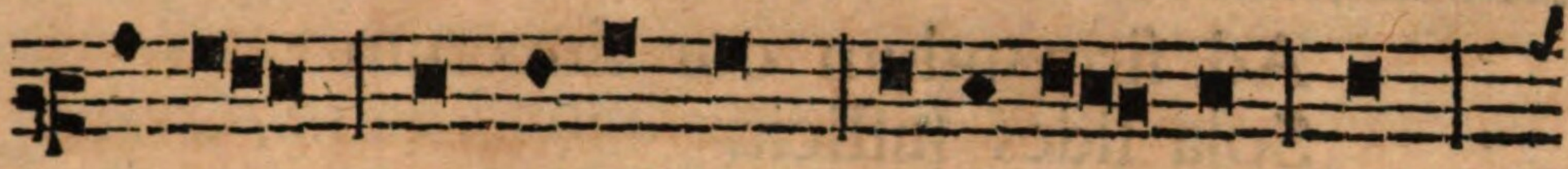

ri um, ſanguinisque pretio- ſi, quem

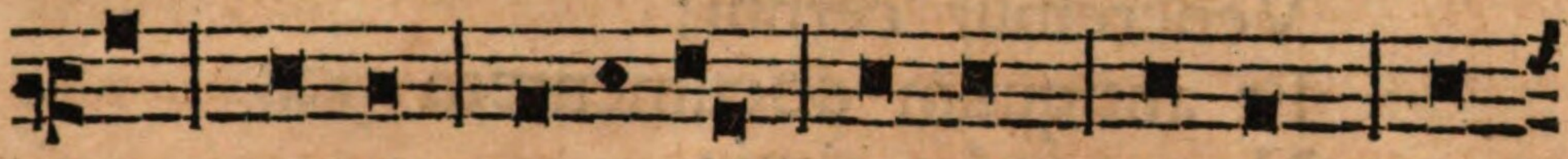

in mundi pretium, fructus ventris ge-

neroſi Rex effu dit gen ti um.

Nobis datus, nobis natus
Ex intacta virgine,
Et in mundo converſatus,
Sparſo verbi ſemine,
Sui moras incolatûs
Miro clauſit ordine.
In ſupremæ nocte cœnæ
Recumbens cum fratribus,
Obſervatâ lege plenè
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat ſuis manibus.
Verbum caro, panem verum
Verbo carnem efficit:
Fitque ſanguis Chriſti merum,
Etſi ſenſus deficit:

Ad firmandum cor ſincerum
Sola fides ſufficit.
Tantum ergo Sacramentum
Veneremur cernui:
Et antiquum documentum
Novo cedat ritui:
Præſtet fides ſupplementum
Senſuum defectui.
Genitori Genitóque
Laus & jubilatio,
Salus, honor, virtus quoque
Sit & Benedictio:
Procedenti ab utroque
Compar ſit laudatio, Amen.

Primum Evangelium.

UBi *ventum fuerit ad primum Altare, Diaconus, ſi adſit, cum debitâ genuflexione accipiet de manu Sacerdotis ſtantis Ss. Sacramentum, & illud ſuper Altare collocabit, ſubſtrato priùs per Caremoniarium Corporali, & thurificando Sacramentum genuflectitur, cantante interim Choro Mottetam* ô Pretioſum: *Sacerdos verò aut Diaconus unus ex quatuor Evangelia cantaturis ponit librum hunc Ritualem ſuper Altare, & poſtquam Officiator impoſuit ac benedixit incenſum, genuflexus ante Venerabile Sacramentum dicit:* Munda cor meum &c. *Et ac-*

cepto

cepto libro cum reverentiis dibitis ante officiatorem dicit: Jube Domine benedicere &c. *& habita benedictione decantat alio ministro librum tenente Evangelium, ut equitur:*

℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Initium sancti Evangelii secundùm Matthæum. *Signat librum & se in fronte, ore & pectore, & Choro respondente* Gloria tibi Domine *incensat librum triplici ductu.*

LIber generationis JEsu Christi filii David, filii Abraham. Abraham genuit Isaac: Isaac autem genuit Jacob: Jacob autem genuit Judam, & fratres ejus. Judas autem genuit Phares & Zaram de Thamar, Phares autem genuit Esron: Esron autem genuit Aram: Aram autem genuit Aminadab: Aminadab autem genuit Naasson: Naasson autem genuit Salmon: Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth: Obed autem genuit Jesse: Jesse autem genuit David Regem. David autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Uriæ, Salomon autem genuit Roboam: Roboam autem genuit Abîam: Abîas autem genuit Asa: Asa autem genuit Josaphat. Josaphat autem genuit Joram: Joram autem genuit Oziam: Ozias autem genuit

nuit Joathan: Joathan autem genuit Achaz: Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manaſſen: Manaſſes autem genuit Amon: Amon autem genuit Joſiam: Joſias autem genuit Jechoniam & Fratres ejus in transmigratione Babylonis. Et poſt transmigrationem Babylonis Jechonias genuit Salathiel: Salathiel autem genuit Zorobabel: Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim: Eliacim autem genuit Azor: Azor autem genuit Sadoch: Sadoch autem genuit Achim: Achim autem genuit Eliud: Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan: Mathan autem genuit Jacob: Jacob autem genuit Joſeph virum Mariæ, de qua natus eſt JEſus, qui vocatur Chriſtus.

Officiator oſculatur librum dicens: Per Evangelica dicta deleantur noſtra delicta, Amen. *Et incenſatur more ſolito à Diacono. Redit à cornu Epiſtolæ ad medium Altaris, factâque genuflexione deſcendit ad pedem Altaris, ſtans medius inter Diaconum & Subdiaconum, finitâ priùs à Choro Antiphonâ* Mediâ vitâ *pro remiſſione peccatorum, canit*

℣. Domine non ſecundùm peccata noſtra facias nobis ℟. Neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuas nobis.

Ore-

Oremus.

DEus! qui culpâ offenderis, & pœnitentiâ placaris: preces populi tui ſupplicantis propitius reſpice, & flagella tuæ iracundiæ, quæ pro peccatis noſtris meremur, clementer averte. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Poſtea ſtans Officiator imponit incenſum ſine benedictione, & genuflexus venerabile Sacramentum thurificat, & à Diacono ſtante accipit Venerabile genuflexus, ſurgit & tenens Venerabile ante ſe verſus Altare canit ſequentes verſus.

℣. Sit nomen Domini benedictum. ℟. Ex hoc, nunc, & usque in ſæculum.

℣. Adjutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum & terram.

Deinde vertit ſe cum Venerabili verſus populum, & producit cum Monſtrantia unam tantum Crucem, niſi ſit Prælatus inſignibus pontificalibus utens, qui tres facit Cruces, dicens:

Benedictio Dei omnipotentis, Patris, & Filii ✠, & Spiritûs ſancti, deſcendat ſuper vos, & ſuper fructus terræ, & maneat ſemper. ℟. Amen.

Datâ benedictione proceditur ordine & modo ſuprà-ſcripto ad ſecundum Altare Choro cantante ſequentem Hymnum.

Sa-

Sacris ſo - lemniis junctа ſint gaudi-

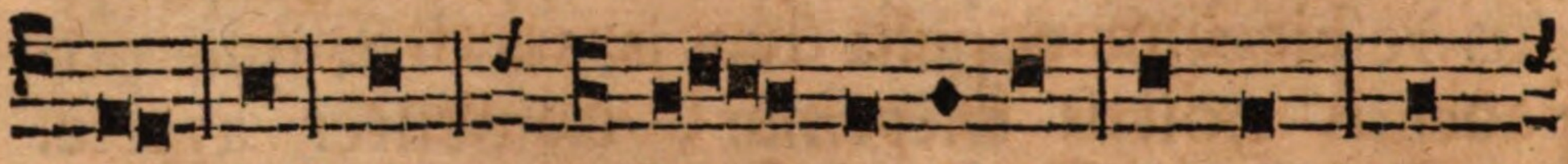

a, & ex præ cordiis ſonent præ-

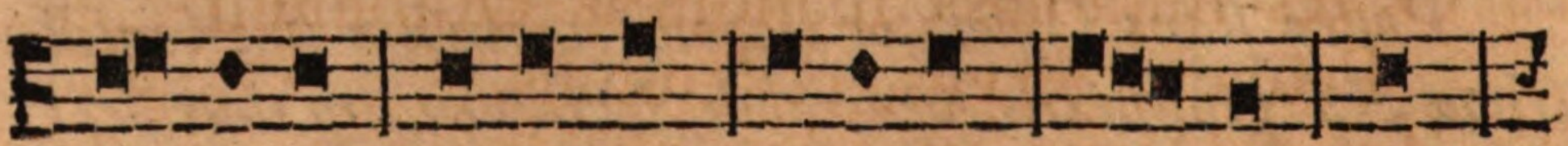

co nia: recedant vetera, nova ſint

omnia, Corda, vo - ces, & o - pera.

Noctis recolitur cœna noviſſima,
Quâ Chriſtus creditur agnum & azyma
Dediſſe fratribus, juxta legitima
Priſcis indulta patribus.
Poſt agnum typicum, expletis epulis,
Corpus Dominicum datum diſcipulis.
Sic totum omnibus, quod totum ſingulis,
Ejus fatemur manibus.
Dedit fragilibus corporis ferculum,
Dedit & triſtibus ſanguinis poculum,
Dicens: accipite, quod trado vaſculum,
Omnes ex eo bibite.

Sic

Sic Sacrificium iſtud inſtituit,
Cujus officium committi voluit
Solis Presbyteris, quibus ſic congruit,
Ut ſumant, & dent cœteris.
Panis Angelicus fit panis hominum:
Dat panis Cœlicus figuris terminum:
O res mirabilis! manducat Dominum
Pauper, ſervus, & humilis.
Te Trina Deitas, unaque poſcimus,
Sic nos tu viſita, ſicut te colimus;
Per tuas ſemitas duc nos, quò tendimus,
Ad lucem, quam inhabitas, Amen.

Secundum Evangelium.

UBi *ventum eſt ad ſecundum Altare, omnia peragantur, ſicut in primo, finitâ à Choro Motteta* Panem de Cœlo *inchoatur*:

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.
℣. Initium ſancti Evangelii ſecundùm Marcum.
℟. Gloria tibi Domine.

INitium Evangelii JEſu Chriſti Filii Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deſerto: parate viam Domini, rectas facite ſemitas ejus. Fuit Joannes in deſerto baptizans,

&

& prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, & Jeroſolymitæ univerſi, & baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confitentes peccata ſua. Et erat Joannes veſtitus pilis camelorum, & Zonâ pelliceâ circa lumbos ejus: & locuſtas, & mel ſylveſtre edebat. Et prædicabat dicens: veniet fortior me poſt me, cujus non ſum dignus procumbens ſolvere corrigiam calceamentorum ejus. Ego baptizavi vos aquâ: ille verò baptizabit vos Spiritu ſancto.

Officiator oſculatur librum, dicens: Per Evangelica dicta &c. *& incenſatur cum reliquis, ut ſuprà.*

Finitâ à Choro Antiphonâ: Da pacem, *pro conſervatione pacis canit.*

℣. Fiat pax in virtute tua. ℟. Et abundantia in turribus tuis.

Oremus.

DEus! à quo ſancta deſideria, recta conſilia, & juſta ſunt opera; Da ſervis tuis illam, quam mundus dare non poteſt pacem, ut corda noſtra mandatis tuis dedita, & hoſtium ſublatâ formidine tempore ſint tuâ protectione tranquilla. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Reliqua omnia, ut ad primum Evangelium.

Datâ

Datâ benedictione proceditur ordine & modo ſuprà-ſcripto ad tertium Altare, Choro cantante ſequentem Hymnum.

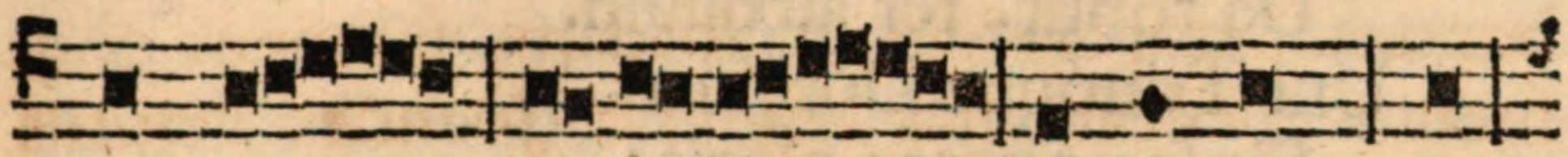

Verbum ſu per num pro di ens, nec

Pa tris lin quens dex te ram, ad o pus ſu-

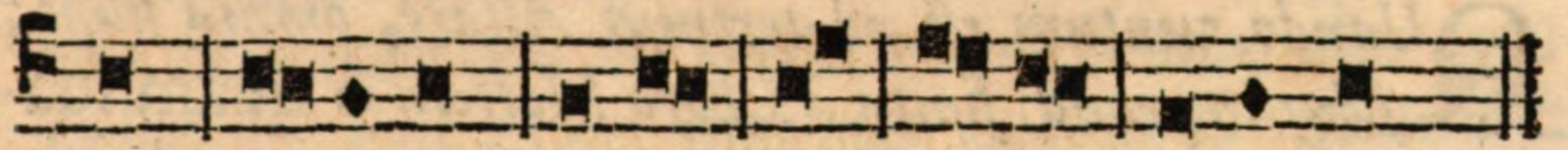

um ex i ens ve nit ad vi tæ veſperam.

In mortem à diſcipulo
Suis tradendus æmulis,
Priùs in vitæ ferculo
Se tradidit diſcipulis.
Quibus ſub bina ſpecie
Carnem dedit & ſanguinem;
Ut duplicis ſubſtantiæ
Totum cibaret hominem.
Se naſcens dedit ſocium,
Conveſcens in edulium,
Se moriens in pretium,
Se regnans dat in præmium.

O ſalutaris Hoſtia,
Quæ cæli pandis oſtium:
Bella premunt hoſtilia,
Da robur, fer auxilium.
Uni Trinóque Domino
Sit ſempiterna gloria:
Qui vitam ſine termino
Nobis donet in patria. Amen.

Tertium Evangelium.

QUando ventum eſt ad tertium Altare, omnia fiunt, ſicut in primo: finitâ à Choro Motetâ ô quam ſuavis, *inchoatur.*

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.
℣. Initium ſancti Evangelii ſecundùm Lucam.
℟. Gloria tibi Domine.

FUit in diebus Herodis Regis Judææ Sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abía, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Eliſabeth. Erant autem juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querela. Et non erat illis filius, eo quod eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. Factum eſt autem, cùm ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ

ante

ante Deum ſecundùm conſuetudinem ſacerdotii, ſorte exiit, ut incenſum poneret, ingreſſus in templum Domini. Et omnis multitudo populi erat orans foris horâ incenſi. Apparuit autem illi Angelus Domini, ſtans à dextris Altaris incenſi. Et Zacharias turbatus eſt videns, & timor irruit ſuper eum. Ait autem ad illum Angelus: ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua: & uxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannem, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino, & vinum, & ſiceram non bibet: & Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero Matris ſuæ: & multos filiorum Iſraël convertet ad Dominum Deum ipſorum. Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam juſtorum: parare Domino plebem perfectam.

Officiator oſculatur librum dicens: Per Evangelica dicta &c. *& incenſatur cum reliquis, ut ſuprà poſt primum Evangelium.*

Finitâ à Choro Antiphonâ. Sancta Maria, *pro fructuum conſervatione canit*

℣. Dominus dabit benignitatem. ℟. Et terra noſtra dabit fructum ſuum.

Oremus.

CLementiam tuam, omnipotens Deus! ſuppliciter deprecamur: ut benedicere, viſitare, & irrigare digneris fruges & fines ſervorum tuorum, noxias tempeſtates amoveas, inundationem coërceas imbrium, ſpirituales repellas nequitias, aërem ſalubrem indulgeas, & ab omni nos inimicorum infeſtatione in pace defendas, quos corpore & ſanguine Filii tui à morte perpetuâ redemiſti. Qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritûs Sancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

Reliqua omnia, ut ad primum Evangelium.

Datâ benedictione proceditur ordine & modo ſupraſcripto ad quartum Altare, Choro cantante Hymnum ſequentem.

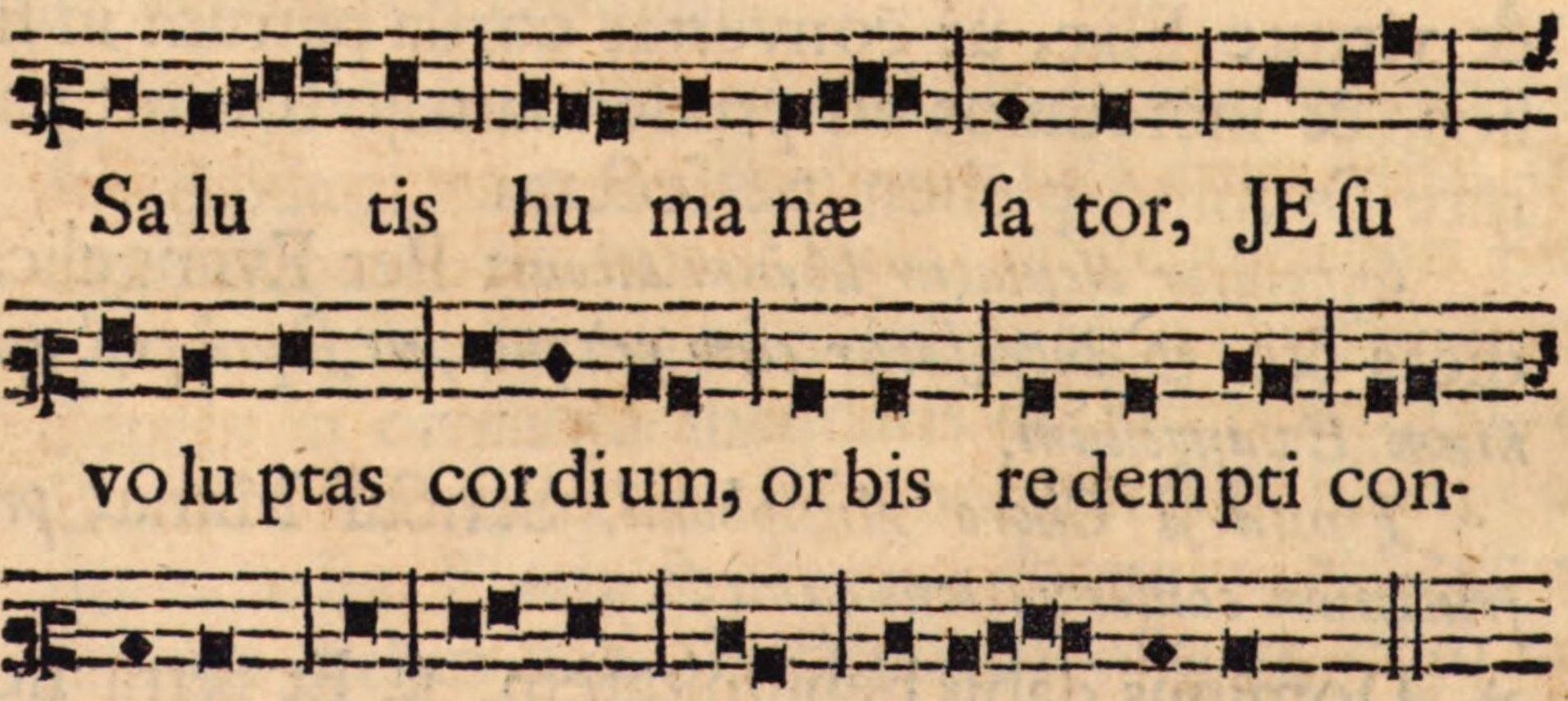

Quâ

Quâ victus es clementiâ,
Ut noſtra ferres crimina,
Mortem ſubires innocens,
A morte nos ut tolleres?
Perrumpis infernum chaos,
Vinctis catenas detrahis,
Victor triumpho nobili
Ad dexteram Patris ſedes.
Te cogat indulgentia,
Ut damna noſtra ſarcias,
Tuiſque vultûs compotes
Dites beato lumine.
Tu dux ad aſtra, & ſemita,
Sis meta noſtris cordibus,
Sis lacrymarum gaudium,
Sis dulce vitæ præmium. Amen.

Quartum Evangelium.

UT *ventum eſt ad quartum Altare, omnia fiunt, ſicut in primo, finitâ à Choro Mottetâ* Comedetis carnes. *inchoatur.*

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.
℣. Initium ſancti Evangelii ſecundùm Joannem.
℟. Gloria tibi Domine.

IN principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio

cipio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, Quod factum eſt. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Joannes. Hic venit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit. In propria venit, & ſui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. ET VERBUM CARO FACTUM EST, ET HABITAVIT IN NOBIS. Et vidimus gloriam ejus, gloriam, quaſi unigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.

Officiator oſculatur librum, dicens: Per Evangelica dicta &c. *Cum reliquis ut ſuprà poſt primum Evangelium: Finitâ à Choro Antiphonâ* Sancti Dei omnes. *Pro avertendis bellis & morbis canit.*

℣. Oſten-

℣. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam.
℟. Et ſalutare tuum da nobis.

Oremus.

PArce Domine! parce populo tuo, & nullis nos patiaris adverſitatibus, bellis, morbis, tempeſtatibus, ac periculis fatigari: quos pretioſo Filii tui Domini noſtri JEſu Chriſti Corpore & Sanguine redemiſti. Qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritûs Sancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

Reliqua omnia, ut ad primum Evangelium.

Data benedictione, revertitur ordine & modo ſupraſcripto Proceſſio ad Eccleſiam, Choro cantante Hymnum ſequentem.

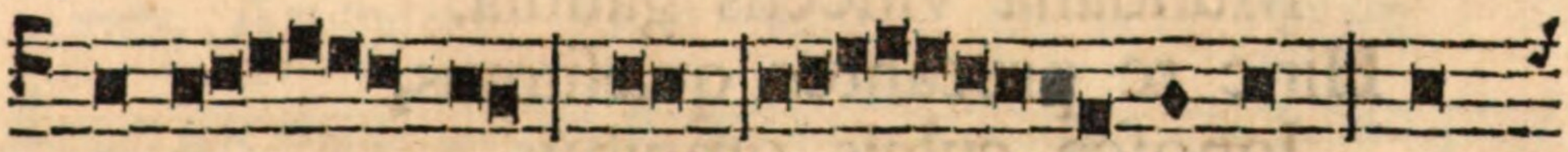

Æter - ne Rex al - tiſſi me, Re-

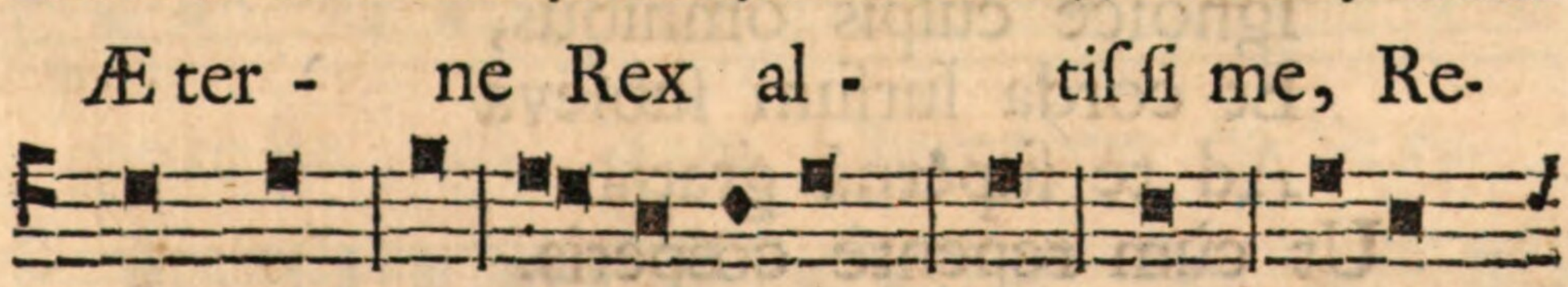

demptor & fi de li um, cui mors perem-

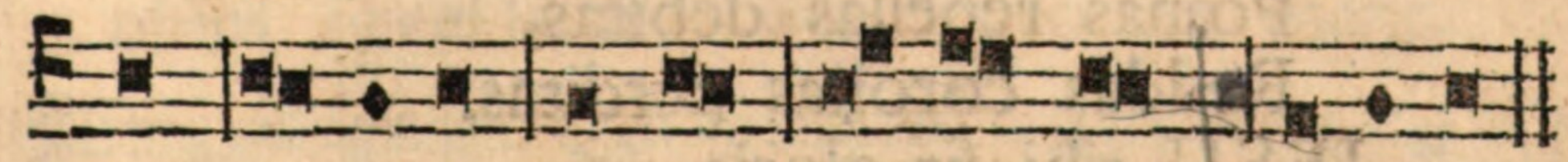

pta de tulit ſummæ Tri umphum glo ri æ.

Aſcen-

Aſcendis orbes ſiderum,
Quò te vocabat cœlitùs
Collata, non humanitùs
Rerum poteſtas omnium.
Ut trina rerum machina
Cœleſtium, terreſtrium,
Et inferorum condita
Flectat genu jam ſubdita.
Tremunt videntes Angeli
Verſam vicem mortalium:
Peccat caro, mundat caro,
Regnat Deus, Dei caro.
Sic ipſe noſtrum gaudium,
Manens olympo præmium,
Mundi regis qui fabricam,
Mundana vincens gaudia.
Hinc te precantes quæſumus,
Ignoſce culpis omnibus,
Et corda ſurſum ſubleva
Ad te ſupernâ gratiâ.
Ut cùm repentè cœperis.
Clarere nube Judicis,
Pœnas repellas debitas,
Reddas coronas perditas.
JESU tibi ſit gloria,
Qui victor in cœlum redis,
Cum Patre & almo ſpiritu,
In ſempiterna ſæcula. Amen.

De-

Demum in reditu ad Eccleſiam ſequitur Hymnus Ambroſianus.

TE Deum lau da mus: Te Do mi num

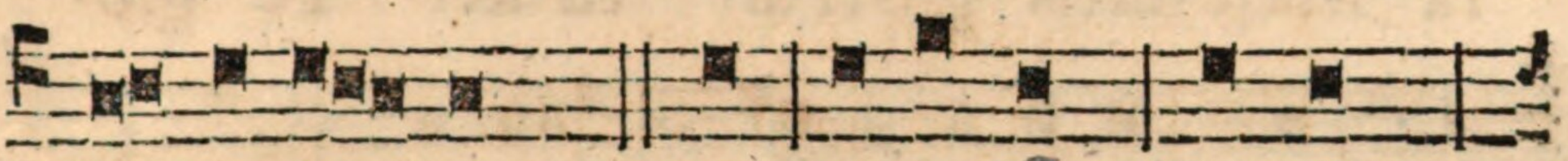

con fi te mur. Te æ ter num Pa trem

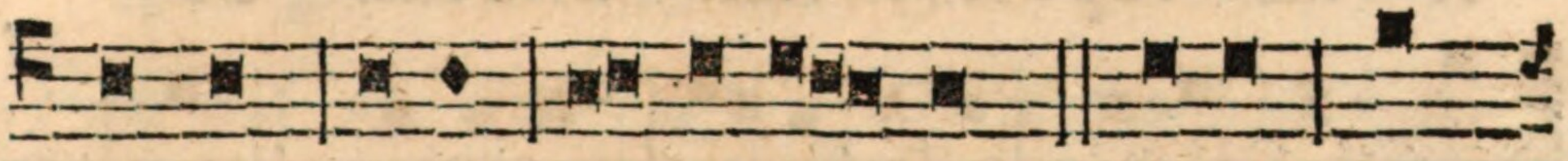

om nis ter ra ve ne ra tur. Ti bi om-

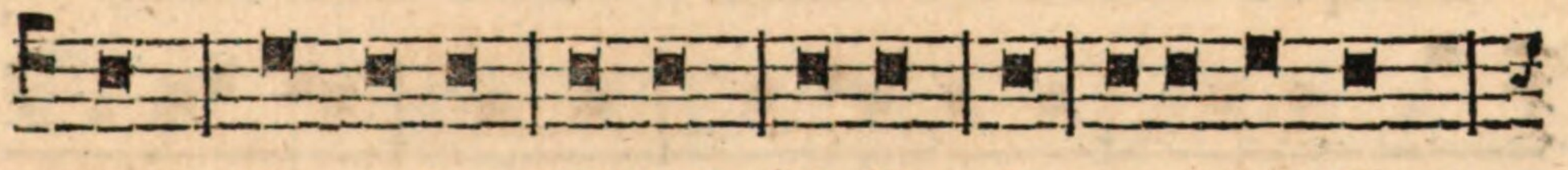

nes An ge li: Ti bi Cæ li, & u ni verſæ

po te ſta tes. Ti bi Che ru bim & Se ra-

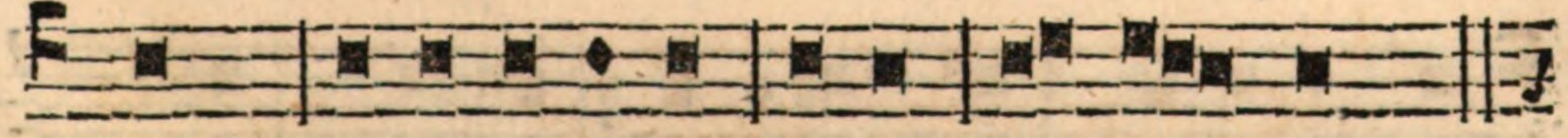

phim in ceſ ſa bi li vo ce pro cla mant.

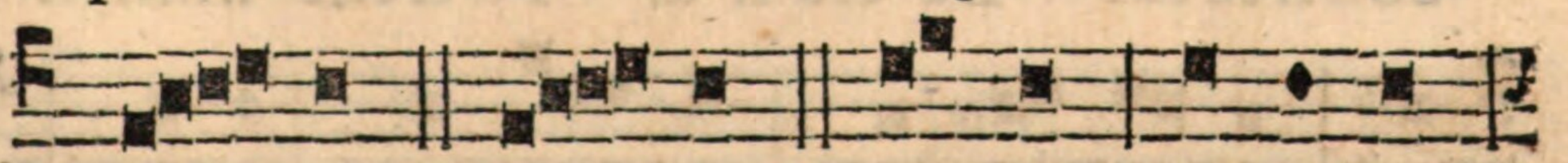

San ctus, San ctus, San ctus Do mi nus

De-

m

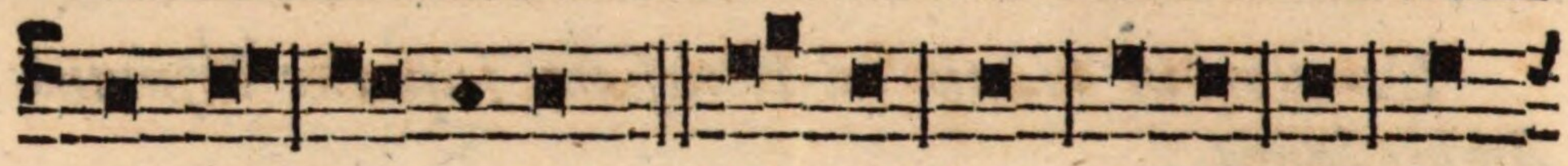

Deus Sa ba oth. Ple ni ſunt cæli & ter-

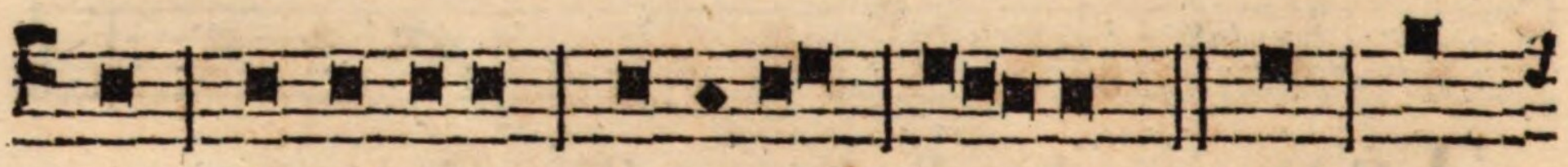

ra Maje ſtatis glori æ tu æ. Te glo-

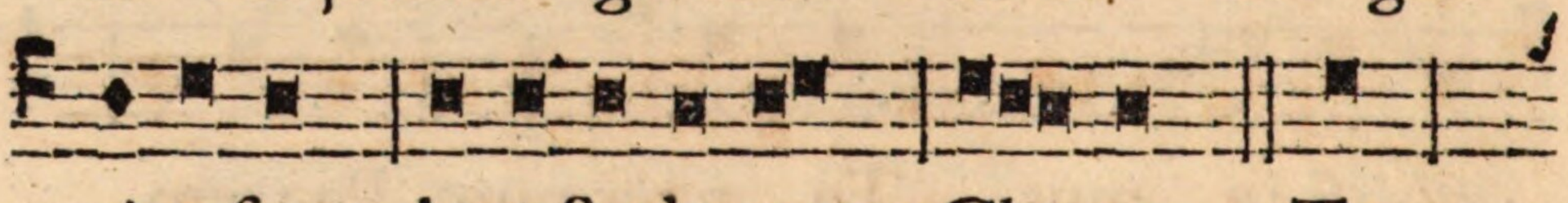

ri o ſus A poſto lo rum Cho rus. Te

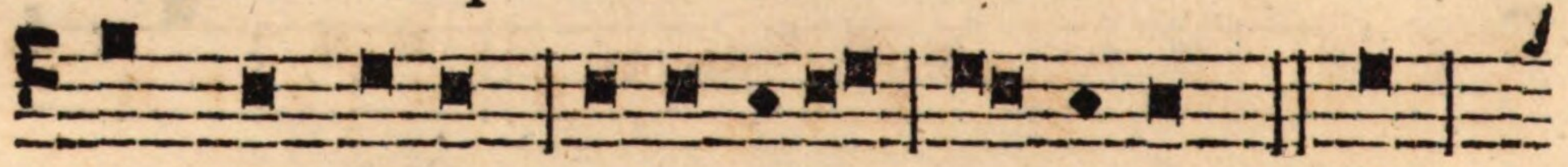

Prophe ta rum lauda bilis nu me rus. Te

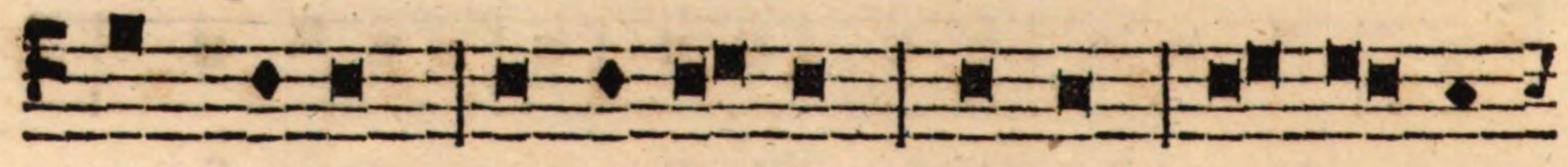

Mar ty rum candi da tus lau dat ex er ci-

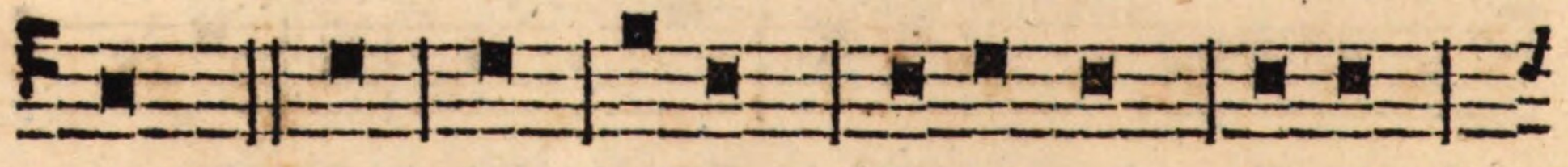

tus. Te per or bem ter ra rum ſan ɛta

con fi te tur Ec cle ſi a. Pa trem immen-

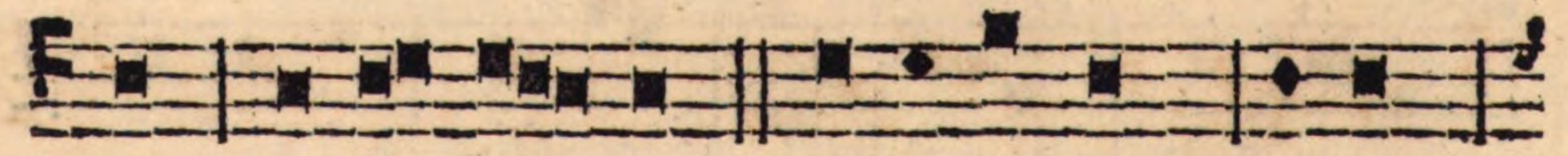

ſæ Ma je ſta tis. Venerandum tuum

ve-

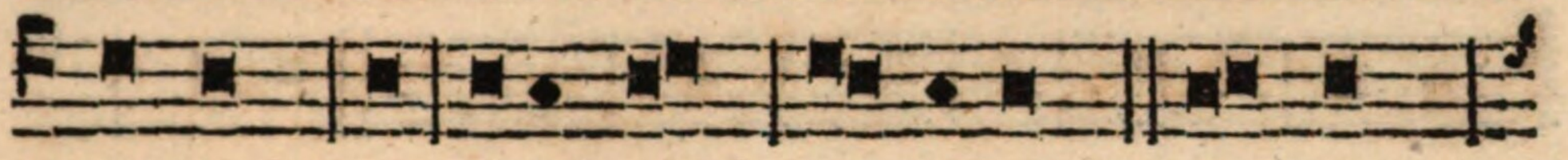

verum, & uni cum Fi li um. Sanctum

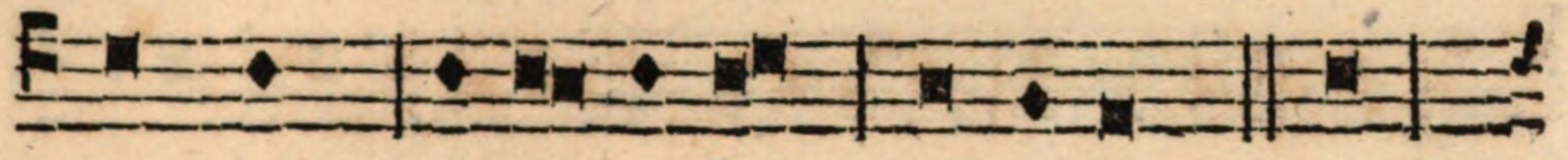

quo que Pa ra cly tum. Spi ri tum. Tu

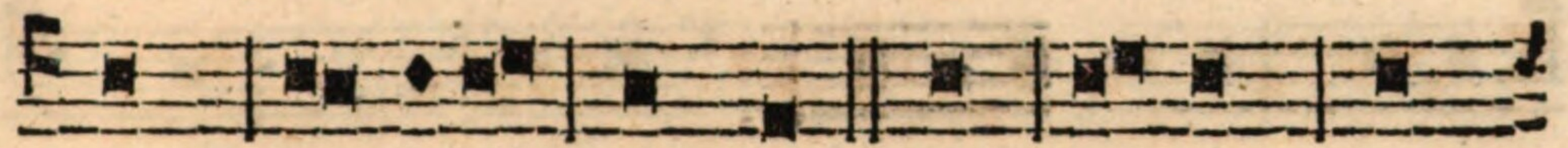

Rex glo ri æ Chriſte. Tu Pa tris ſem-

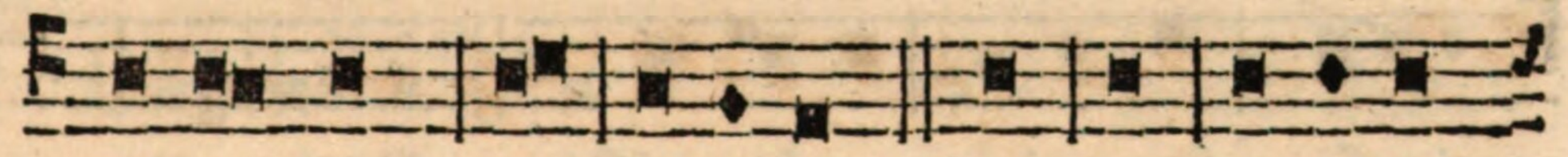

pi ter nus es fi li us. Tu ad li be ran-

dum ſuſcep tu rus ho mi nem: non hor ru-

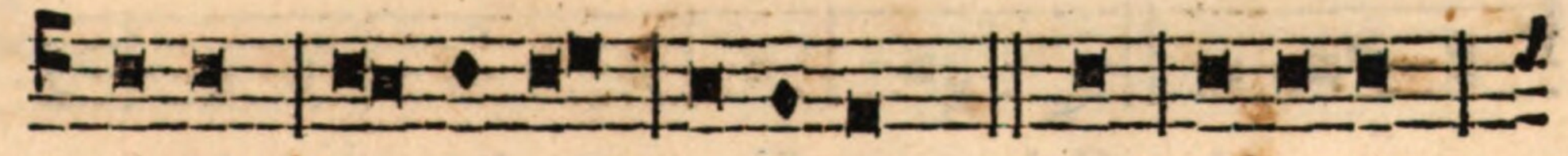

i ſti vir gi nis u te rum. Tu de vi cto

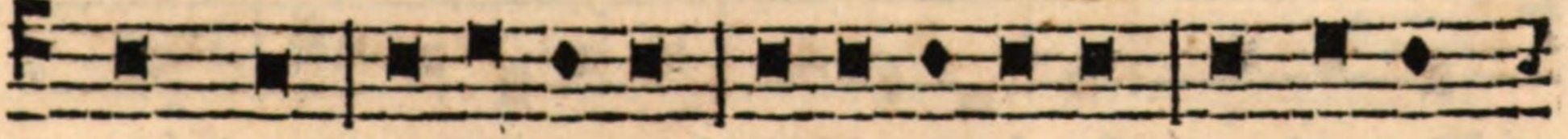

mor tis a cu le o: a pe ru i ſti cre den ti-

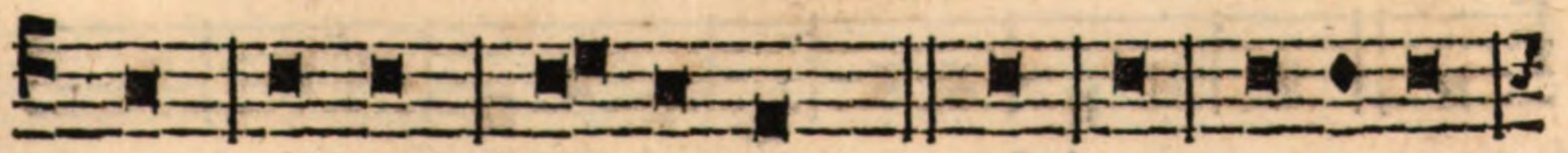

bus regna Cæ lo rum. Tu ad dexteram

Dei

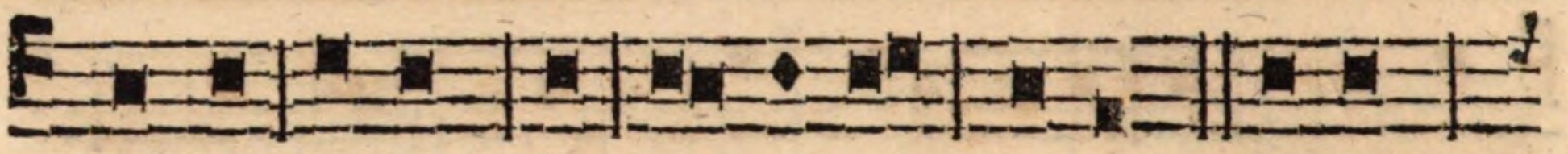

De i ſedes: in glo ri a Pa tris Judex

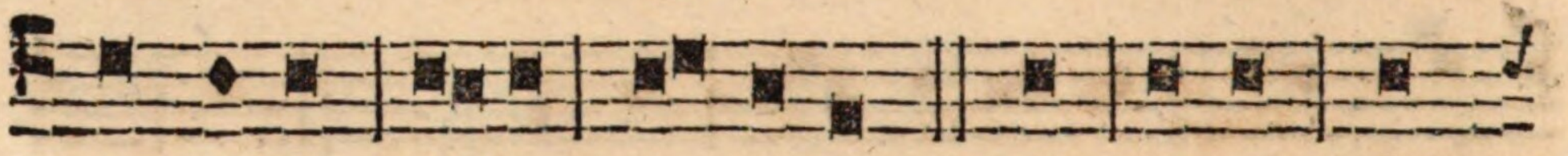

crederis eſſe ventu rus. Te ergo quæ-

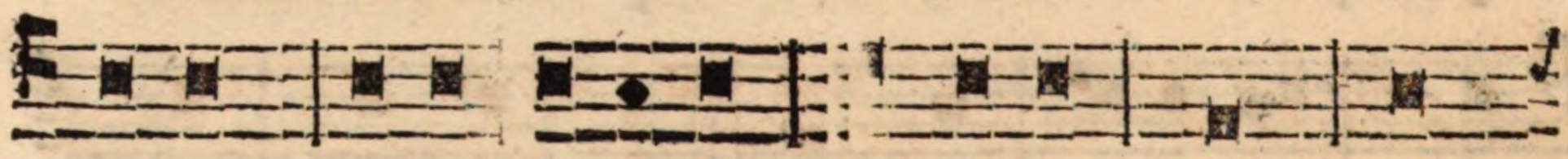

ſumus tu is famulis ſub veni: Quos pre-

tioſo ſangui ne re de miſti. Æter nâ

fac cum ſanctis tu is in glo ri â nu-

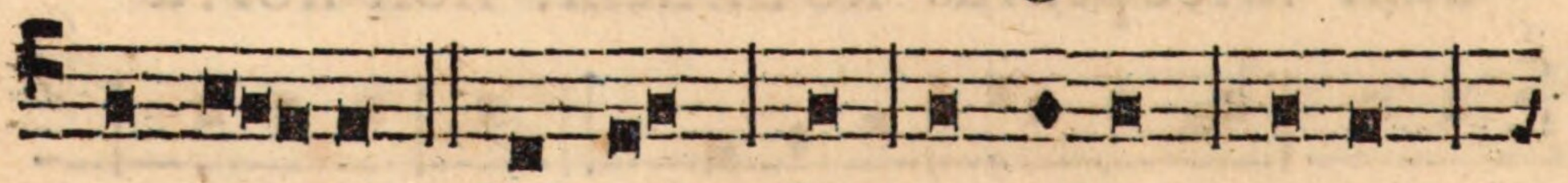

mera ri. Salvum fac populum tu um

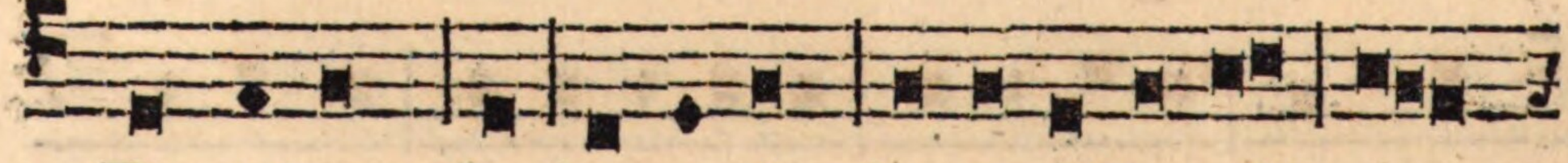

Domine, & benedic hæredi ta ti tu-

æ. Et rege e os & extolle il los us-

que

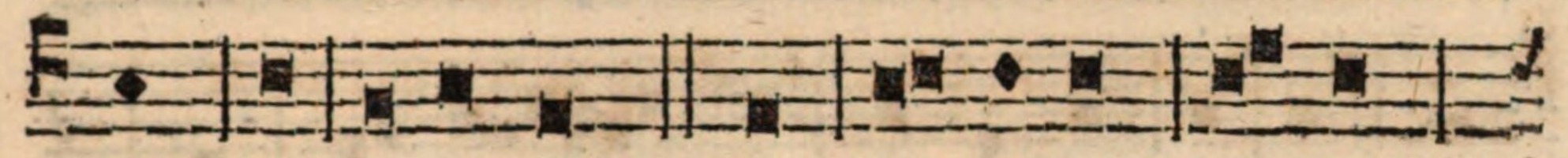

que in æ ternum Per ſingulos di es

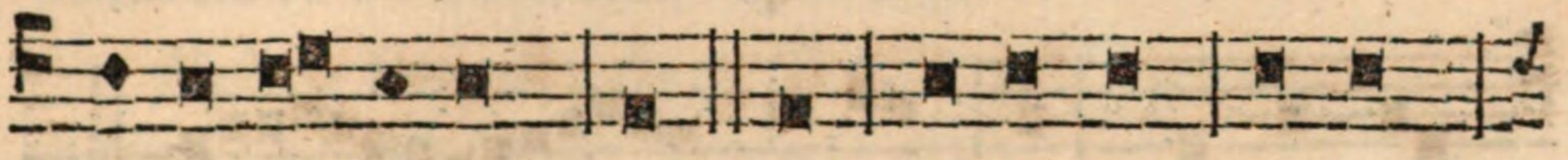

be ne di ci mus te. Et lau da mus nomen

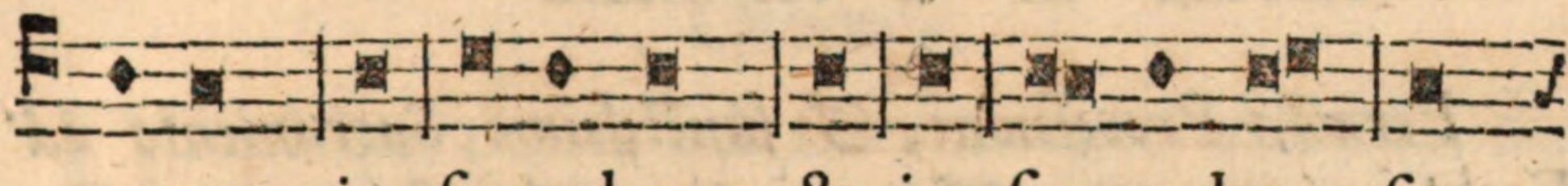

tuum in ſæculum: & in ſæ cu lum ſæ-

culi. Digna re Domine di e i ſto, ſi-

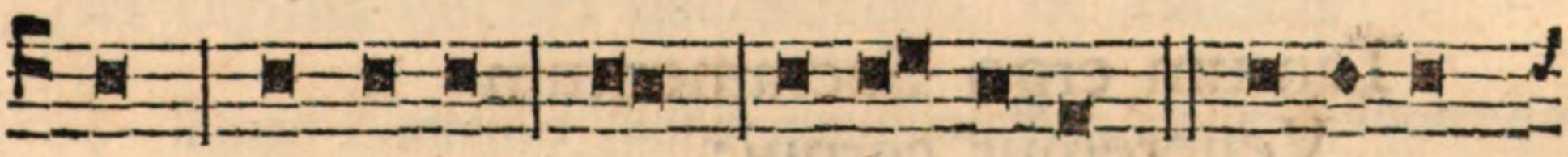

ne pecca to nos cuſto di re. Miſe re-

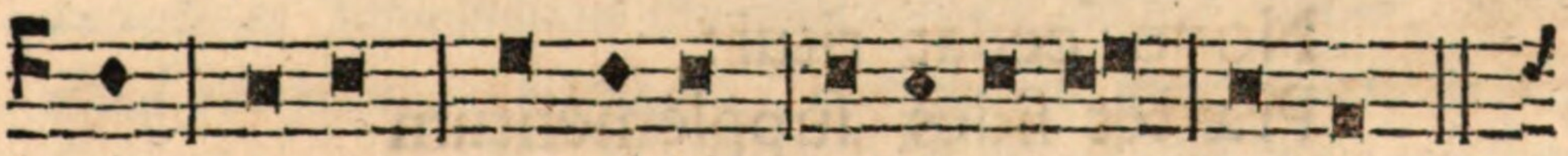

re noſtri Domine: miſe re re noſtri.

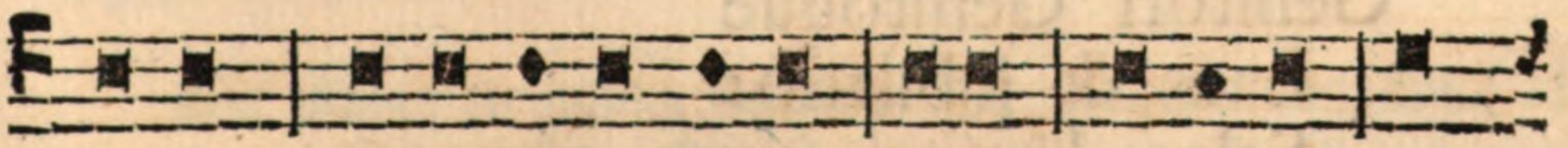

Fi at miſe ri cordi a tua Domine ſu-

per nos; quemadmodum ſpe ra vi mus in

te.

Bayerische Staatsbibliothek München

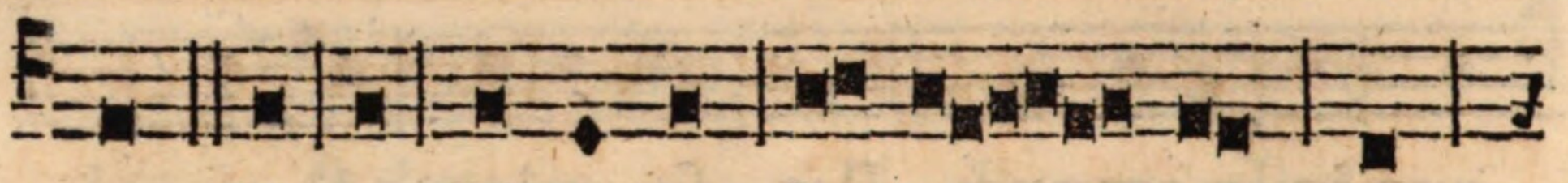

te. In te Domine ſpe ra - vi non

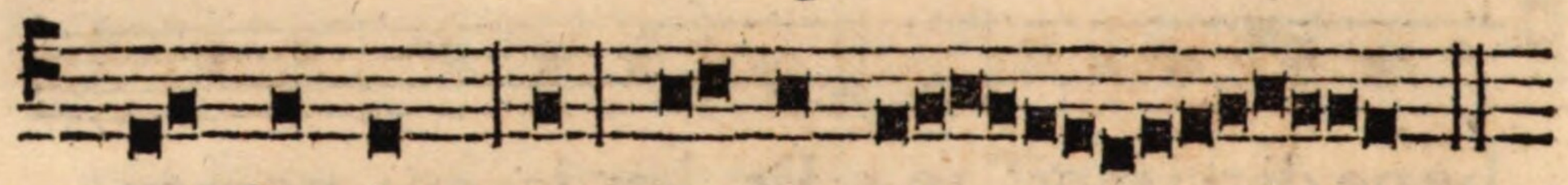

confundar in æ ter num.

Peracta Proceſsione, & ſanctiſsimo Sacramento ad Eccleſiam reportato, & ſuper Altare depoſito, omnes Eccleſiaſtici, qui adſunt, hinc inde ordine genuflexi, illud reverenter adorantes, dum Sacerdos de more incenſat, ſequentem Hymni partem concinant.

Tantum ergo Sacramentum
Veneremur cernui:
Et antiquum documentum
Novo cedat ritui:
Præſtet fides ſupplementum
Senſuum defectui.
Genitori Genitóque
Laus & jubilatio:
Salus, honor, virtus quoque
Sit & benedictio,
Procedenti ab utroque
Compar ſit laudatio, Amen.

Poſtea

Poſtea duo Clerici dicant. ℣. Panem de Cœlo præſtitiſti eis, Alleluja. ℟. Omne delectamentum in ſe habentem, Alleluja.

Deinde Sacerdos ſtans dicit. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! qui nobis ſub Sacramento mirabili, Paſſionis tuæ Memoriam reliquiſti: Tribue quæſumus, ita nos Corporis & ſanguinis tui ſacra myſteria venerari; ut redemptionis tuæ fructum in nobis jugiter ſentiamus. Qui vivis & regnas per omnia ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

Tunc Sacerdos factâ genuflexione, cum Sacramento ſemel (niſi ſit Prælatus, inſignibus Pontificalibus utens) benedicat populum in modum Crucis, nihil dicens, poſtea illud reverentur reponat. Hic autem modus benedicendi ſervatur etiam in aliis Proceſsionibus faciendis cum ſanctiſsimo Sacramento.

Hic Ritus in plerisque orbis Chriſtiani diœceſibus obſervatur, à quo non multùm diſcordat Ritus Bambergenſis in ſimilibus proceſsionibus hoc ordine ſervandus: 1. Ipſo feſto Corporis Chriſti ad initium Matutini, vel ſi non celebretur, ad initium Miſſæ matutinæ, thurificato priùs ſanctiſsimo canitur: Tantum ergo Sacramentum;

Reli-

Reliquum Choro proſequente: ad ℣. 4. Novo ✠ cedat ritui, *formatur Crux & Venerabile rurſum incenſatur.* 2. *Poſt Epiſtolam habetur trina adoratio deſumpta ex ſequentia Miſſæ*: Ecce panis Angelorum &c. In figuris præſignatur &c. Bone paſtor, panis vere &c. *Et ultimo ℣. cantato rurſum datur benedictio, & Venerabile, ſicut antè, ita & pòſt incenſatur, & hic ritus in Miſſa Sacrificio per totam Octavam Corp Chriſti continuatur.* 3. *Finitâ Miſſâ inchoatur Proceſsio, intonante Sacerdote, cum Venerabile priùs incenſato in pluviali albo, initium Reſponſorii ex Breviario Dom. inf. Oct. Corp. Chr. deſumpti, ut ſequitur, datúrque benedictio.*

Chorus.

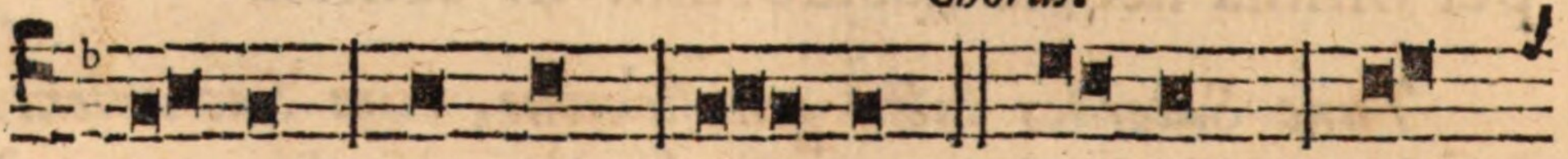

Homo quidam fe cit: Cænam ma-

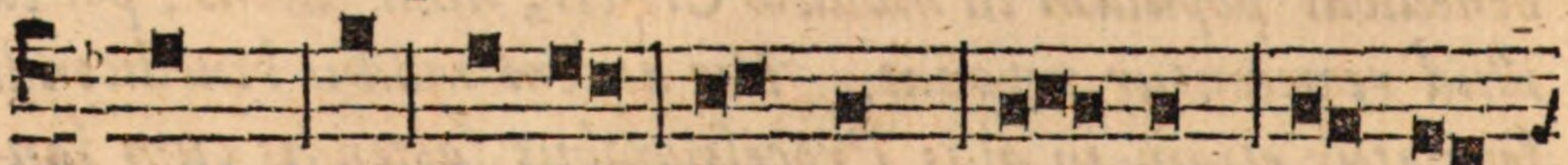

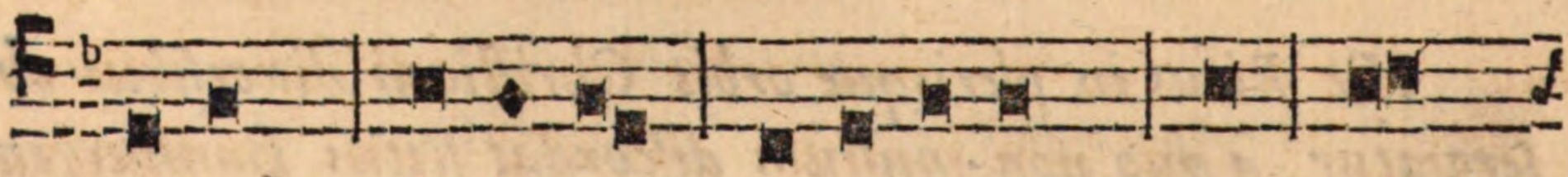

gnam, & mi ſit ſer vum ſu um ho râ

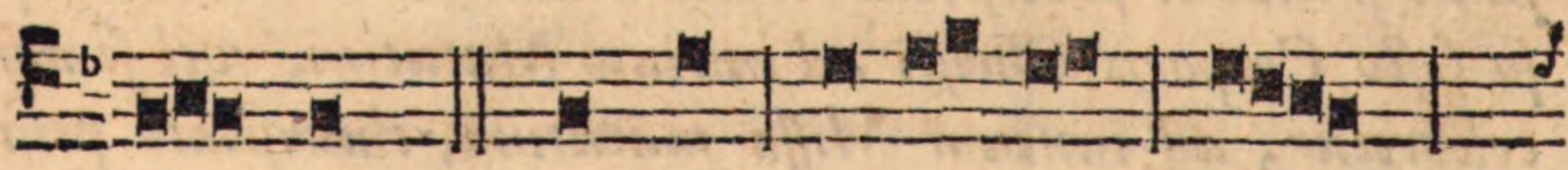

cænæ di ce re in vi ta tis, ut ve-

ni rent. Qui a pa ra ta ſunt

om-

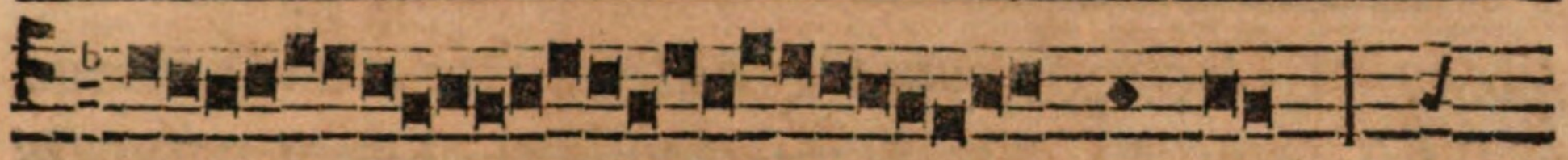

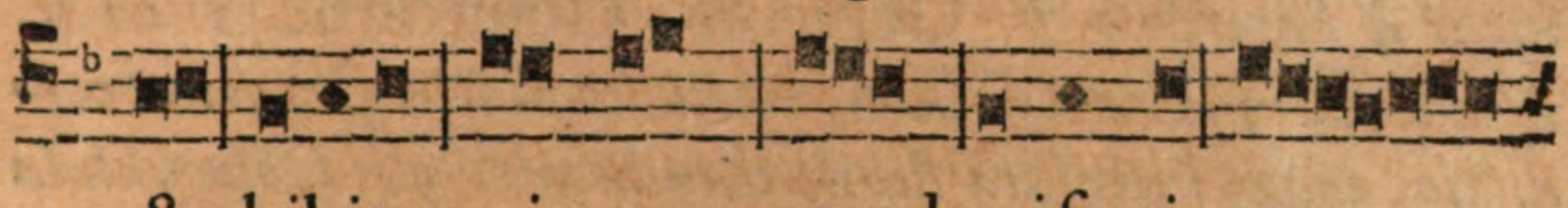

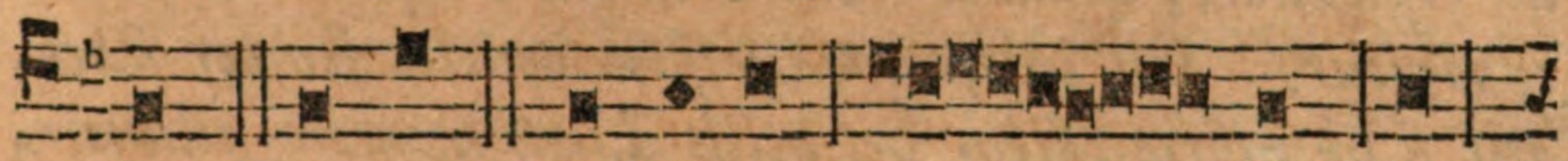

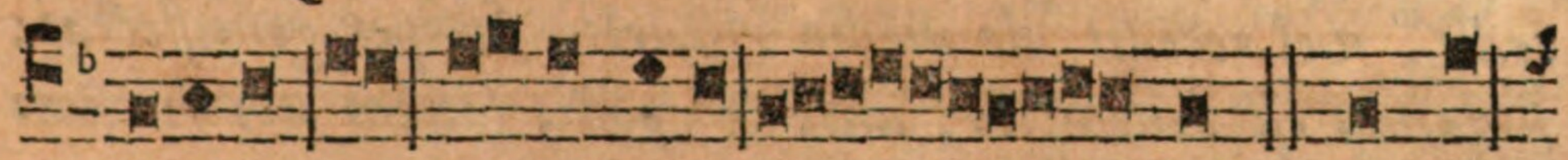

4. *Reſponſorio abſoluto, canitur à Choro Hymnus:* Pange lingua &c. *Et Proceſsio tendit ad primum Altare, ut ſuprà dictum.* 5. *Deinde ad ſecundum, tertium, & quartum Altare, omnia faciendo, ut ſuprà præſcriptum,* 6. *Demum redeundo ad Eccleſiam, canitur ultimus Hymnus:* Æterne, & Te Deum Laudamus. 7. *Ut ventum eſt ad Eccleſiam, Sacerdos in ſummo Altari verſus populum ex cantu Ambroſiano canit ter:* Salvum fac populum tuum Domine: & *ultimâ vice*

addit: Et benedic ✠ hæreditati tuæ, *dans iterum benedictionem, & Venerabile incenſans, Choro reliquam partem iſtius cantûs uſque ad finem proſequente.* 8. *Poſtea depoſito pluviali inchoatur ſacrum diurnum, in quo rurſum adoratio Euchariſtica poſt Epiſtolam, ut in ſacro matutino, & in fine poſt ſanctiſsimi incenſationem canitur à Sacerdote* ℣. Genitori, Genitóque *& ad* ℣. 4. Sit & ✠ benedictio, *datur cum Monſtrantia benedictio, eaque incenſata debitè clauditur.* 9. *Obſervanda ab Officiatore, quando Venerabile ad Miſſam vel Horas exponitur. Scil. in ejusmodi officio oportet ſemper ſtare, aut ſi ob infirmitatem vel actûs diuturnitatem ſedeatur, ſaltem caput non tegatur: Quandocunque Officiator accedit, vel recedit de medio Altaris, ſemper genuflectat: ſi danda eſt benedictio, antè & poſt, ſaltem ubi rurſum deponitur, Venerabile genuflectendo incenſetur, capite ante & poſt incenſationem inclinato: Incenſum imponitur in thuribulum ſtando, & non benedicitur, ſi Venerabile ſolùm, ſecùs ſi Altare ſimul aut Celebrans incenſetur: Non vertit ſe Sacerdos ad populum in medio Altaris, ſed è regione à latere Evangelii: Ad* Orate fratres *&* Ite Miſſa eſt *facit ſemi-circulum: Poſt datam manu benedictionem non perficit circulum, ſed retrahit ſe ad cornu Evangelii, ubi non Altare, ſed tabellam, vel ſi non adſit, ſe ſolum cruce ſignat.* 10. *Obſervanda à miniſtris: genuflectente Celebrante ſemper ſimul genuflectunt, præter Subdia-*

diaconum & Ceroferarios, qui ad cantum Evangelii per ſtant immobiles, nec caput inclinant, nec genuflectunt, etiam dum transfertur liber oſculandus: Siquid tradant Celebranti v. g. in impoſitione incenſi, in oblatione Hoſtiæ & Calicis &c. non oſculantur rem & manum Celebrantis, idem fit in receptione, excepto Diacono & Subdiacono, quorum hic poſt Epiſtolam, ille ante Evangelium oſculatur manum Celebrantis: nec proſtante Venerabili cum pyxide Euchariſtica danda eſt benedictio: multominùs eam manu gerens Coram Sacramento genuflectit: proſtante venerabili Sacerdos paratus tranſiens, facit maximam genuſtexionem: id eſt flectit utroque genu, denudat caput, facit inclinationem capitis, tegit caput & ſurgit: Qui in ſeparato calice ſimul conſecrat particulas pro communicantibus, ante ſumptionem S. Sanguinis non permittat eas ab Altari aſportari: Per annum poteſt fieri commemoratio de Ss. Sacramento, ſi expoſitum ſit, etiam in Miſſa de feſto dupl. quod non ſit. 1. vel 2. claſsis: Verſibus ad Collectam de Ss. Sacramento non additur Alleluja, niſi tempore paſchali, & per Octavam Corporis Chriſti. 11. Obſervanda à parochianis, quando in Eccleſiis ruralibus pro locorum conſuetudine proceſsionaliter viſitantur campi, ſub tempus Octavæ Corporis Chriſti: Parochus è ſuggeſtu denuntiet diem hujus Proceſsionis, moneátque populum devotionis ac modeſtiæ, curétque ut in via alternatim canant ac orent Roſarium B. V. M. præcedat

Crux ac vexilla, sequatur juventus mascula: dein duo juvenes superpelliceis induti cum luminaribus: Demum Sacerdos superpelliceo & stolâ indutus venerabile Sacramentum in pyxide argentea è collo in theca suspensum reverenter ferens: & post illum mares, puellæ virgines ac fœminæ: Quatuor determinentur loca in districtu parochiali versus orientem, occidentem, meridiem & septentrionem, non adeò disita extra oppidum, ita ut intra duas horas totum spatium circumiri, & functiones peragi possint, ibique Evangelia, ut in festo Corporis Chr. cum consuetis benedictionibus cantentur: Si in viá sita sit aliqua Capella, Sacerdos Antiphonam & versiculum cum collecta de Patrono Capellæ canat. Plura quàm quatuor Evangelia non cantentur, non obstantibus quibuscunque pactis, moribus, aut consuetudinibus, quas corruptelas appellant: nullus equitet, sed omnes eant pedites: tollantur omnes abusus quoad esum & potum, qui domi sumantur, inhibitis aliis scurrilitatibus, quæ nonnunquam fieri consueverunt. Si ad Ecclesiam reversi sint, canatur: Tantum ergo & Genitori *cum ℣.* & Collecta, *ut suprà in fine Processionis notatum, & cum benedictione Processio claudatur.*

XI.

XI. PROCESSIO IN DIE ANIMARUM fidelium defunctorum & 4. temporibus.

PRidie erigitur caſtrum doloris pannis nigris obductum, in medio Eccleſiæ ſituatum, & candelis ardentibus illuminatum: Poſt Veſperas ſecundas omnium Sanctorum dicto Benedicamus *1. Inchoantur immediatè Veſperæ defunctorum, à primâ Antiphona choraliter, aut ſaltem curſim cantandæ, ſine Pſalmo* Lauda, *cum oratione plenè claudenda. 2. Sequitur concio de meditatione mortis, utilitate vel neceſsitate ſuffragiorum pro defunctis &c. ubi uſu receptum eſt. 3. Ordinatur Proceſsio lugubris per cœmeterium, ſi aura faveat, aut ſaltem per ambitum Eccleſiæ: Præfertur Crux, quam præcedit thuriferarius cum navicula & thuribulo & duo Ceroferarii cum cereis ardentibus comitantur. Sequuntur Scholares & Clerici: demum Parochus in ſtola & pluviali nigri coloris cum Diacono parato, aſpergens aquâ benedictâ ubique ſepulchra mortuorum, niſi per alium Sacerdotem fiat, quem populus reliquus ſubſequitur. 4. Sub proceſsione aliquot habentur ſtationes.*

PRIMA STATIO.

PRo Epiſcopis Sacerdotibus, coram ſummo Altari in Presbyterio, ubi officiator incipit antiphonam: Si iniquitates.

Po-

Poſtea alternatim dicunt Pſalmum.

DE profundis clamavi ad te Domine; Domine exaudi vocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes: in vocem deprecationis meæ.

Si iniquitates obſervaveris Domine: Domine quis ſuſtinebit.

Quia apud te propitiatio eſt: & propter legem tuam ſuſtinui te Domine.

Suſtinuit anima mea in verbo ejus: ſperavit anima mea in Domino.

A cuſtodia matutina usque ad noctem: ſperet Iſraël in Domino.

Quia apud Dominum miſericordia: & copioſa apud eum redemptio.

Et ipſe redimet Iſraël: ex omnibus iniquitatibus ejus.

Requiem æternam dona eis Domine: & lux perpetua luceat eis.

Poſtea dicit totam Antiphonam:

Si iniquitates obſervaveris, Domine! quis ſuſtinebit?

Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon. Pater noſter. *Quod ſecretè Completur & interim imponit incenſum & benedicit, & accepto aſperſorio*

rio cum aqua benedicta tertiò aſpergit ante ſe in medio, à dextra & ſiniſtra in modum Crucis, & eodem modo ter incenſat. Quo facto dicit:

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

℣. In memoria æterna erunt juſti. ℟. Ab auditione mala non timebunt.

℣. A porta inferi. ℟ Erue Domine animas eorum.

℣. Requiem æternam dona eis Domine. ℟. Et lux perpetua luceat eis.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus qui inter Apoſtolicos Sacerdotes famulos tuos pontificali ſeu Sacerdotali feciſti dignitate vigere: præſta quæſumus, ut eorum quoque perpetuo aggregentur conſortio: per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum filium tuum, qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritûs ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

SECUNDA STATIO.

PRo Benefactoribus Coram Oſſuario: Canit Chorus ex officio defunct. tertium Reſponſorium primi Nocturni.

ni. Domine quando veneris &c. *Quo finito Sacerdos Coram Oſſuario dicit Antiphonam:* Si iniquitates. *Et Pſalmum* de profundis, *& cætera omnia facit, ut in prima Statione, cum ſequente oratione:*

Oremus.

DEus veniæ largitor, & humanæ ſalutis amator, quæſumus clementiam tuam, ut noſtræ congregationis Fratres, propinquos & benefactores, qui ex hoc ſæculo tranſierunt beatâ Mariâ ſemper Virgine intercedente, cum omnibus ſanctis tuis ad perpetuæ beatitudinis conſortium pervenire concedas. Per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum &c. ℟. Amen.

TERTIA STATIO.

IN alio loco Cæmeterii honeſto pro ſepultis ibidem Chorus canit ex officio defunctorum tertium Reſponſorium ſecundi Nocturni: Ne recorderis &c. *Quo finito Sacerdos iterum inchoat Antiphonam:* Si iniquitates, *& Pſalmum:* de profundis. *Et reliqua ut in prima Statione cum oratione ſequenti:*

Oremus.

DEus! cujus miſeratione animæ fidelium requieſcunt, famulis, & famulabus tuis omnibus

bus hìc & ubique in Chriſto quieſcentibus, da propitius veniam peccatorum, ut à cunctis reatibus abſoluti, tecum ſine fine lætentur. Per Dominum noſtrum, &c. ℟. Amen.

QUARTA STATIO

AD lecticam mortuorum, ſive caſtrum doloris pro omnibus fidelibus defunctis. Chorus canit ex officio defunctorum tertium Reſponſorium tertii Nocturni majus: Libera me. *Poſtea Sacerdos iterum antiphonam* ſi iniquitates *cum Pſalmo:* De profundis *& oratione ſequenti dicit:*

Oremus.

FIdelium Deus omnium conditor & redemptor! animabus famulorum famularúmque tuarum remiſſionem cunctorum tribue peccatorum, ut indulgentiam, quam ſemper optaverunt, piis ſupplicationibus conſequantur. Per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum &c. ℟. Amen.

℣. Requiem æternam ✠ dona eis Domine, *producit ſignum Crucis ſuper lecticam.* ℟. Et lux perpetua luceat eis.

℣. Requieſcant in pace. ℟. Amen.

5. *Finitâ Proceſſione habetur Completorium de feſto omnium ſanctorum, ſeu die occurrente: Poſtea Matutinum*

num defunctorum in aliquibus Eccleſiis, ex conſuetudine: Regulariter manè poſt laudes habendum eſt. S. R. C. 1. Septemb. 1607. 6. Poſt tertiam Miſſa diei & poſt Nonam Miſſa defunctorum pro omnibus fidelibus defunctis applicanda, cum prævia Concione, ubi moris eſt, & Proceſsione cum ſuis ſtationibus, ut ſupra dictum. Sacrificia publica pro omnibus fidelibus defunctis hodie applicanda ſunt, ſed privata poſſunt applicari ad libitum, tum in genere pro omnibus, tum in ſpecie pro aliquibus defunctis juxta fundationem. S. R. C 4. Aug. 1667. laudabiliter tamen fit, non attentâ fundatione, applicando pro omnibus defunctis. 7 Sicubi habeantur pauciores, quàm quatuor ſtationes, in ultima duæ vel tres orationes dicantur ſub una concluſione; ſin plures quàm quatuor, ultima ſtatio toties repetatur, quoties neceſſum fuerit, & loco reſponſoriorum cantari poſſunt alia reſponſoria ex Officio defunctorum cum ℣. Requiem æternam, *vel Sequentia ex graduali:* Dies iræ, dies illa, *aut* ℟. Mediâ vitâ, *vel Pſalmus* Miſerere. *8. In Angaria quatuor temporum pariformiter quoad officium proceditur niſi quod Pſalmus* lauda *in veſperis, &* de profundis *in laudibus cum oratione pro benefactoribus, nec non Miſſa de anniverſario cum oratione pro benefactoribus, quorum anniverſarii injuriâ temporum peſſumiêrunt, dicatur.*

XII.

XII. PROCESSIO AD MONTEM OLIVETI
in die cœnæ aut aliis feriis quintis ad agoniam.

SAcerdos ſuperpelliceo & Stolâ violaceâ indutus, cœptâ cantione germanicâ: **Da JEſus in den Garten gieng:** *vel aliâ pro more Eccleſiæ procedit ad Altare S. Crucis. vel ſi aura ſit ſerena, aut populus copioſus præsens, maxime in cœna Domini, proceſsionaliter pergit ad montem oliveti, ubi genuflexus, cantatâ priùs à Choro Antiphonâ infra ſcriptâ, dicit verſiculum cum collecta & reliquis, ut ſequitur:*

Antiphona: In monte olivarum cœpit JEſus tædere, & mœſtus eſſe, & ait diſcipulis ſuis: triſtis eſt anima mea usque ad mortem, procidensque in faciem ſuam orabat, dicens: Mi Pater! ſi tu vis, transfer hunc calicem à me; verumtamen tua voluntas fiat, apparetque ei Angelus, confortans eum, & factus in agonia prolixiùs orabat, & factus eſt ſudor ejus, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram, veniensque ad diſcipulos ſuos ait: Ecce! hora, ut filius hominis tradatur in manus peccatorum. Adhuc eo loquente, venit Judas & turba magna cum eo, quibus ſignum dedit, dicens: quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum, &

oſculatus eſt eum. Tunc acceſſerunt, & apprehendentes JEſum, tenuerunt eum.

℣. Factus JEſus in agonia, prolixiùs orabat.

℟. Et factus eſt ſudor ejus, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.

Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus! qui ultimo vitæ termino, factâ cum diſcipulis tuis cœnâ, præ anguſtia imminentis paſſionis voluiſti mœſtus eſſe, & tui ſacri ſanguinei ſudoris guttas in terram fundere: fac nos in tui acerbi doloris compaſſione ingemiſcere, & ita pœnitentiæ lacrymis peccata deflere; ut in anguſtiis noſtræ mortis tuam miſericordiam conſecuti, de procellis hujus mundi ad requiem & gloriam tranſire mereamur æternam. Qui cum Patre & Spiritu ſancto vivis & regnas in ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

Deinde genuflexus dicit ſequentes orationes.

DU mit höchſter Angſt und Traurigkeit in- und auswendig umgeben- und überhäufter HErr JEſu! du Sohn des lebendigen GOttes! du Wahrheit und Unſchuld ſelbſten! Ich armer elender, jedoch ſtoltzer und übermüthiger Menſch, falle dir zu Füſſen, und bitte dich gantz demüthig durch denjenigen dreyfachen Erden-Fall,

und

und dreyſtündiges Gebett, wie auch durch diejenige bittere Angſt und blutigen Schweiß, da du vor groſſer Furcht und Zittern in deinem gantzen zarten Leib und allerheiligſten Gliedmaſſen, vor unausſprechlich-innerlichen Schmertzen und Kümmernuß ſagteſt: Meine Seel iſt betrübt biß in den Tod; Ich bitte dich, O gütigſter HErr JESU! aus tiefeſter Demuth und zerknirſchten Hertzen, daß, weilen ſo wohl meine und der gantzen Welt unzahlbare Sünd und Laſter in Gedancken, Worten, und Wercken, welche damals ſamt der gröſten Undanckbarkeit und Verluſt ſo vieler tauſend ſündigen Seelen, deinen Göttlichen Augen vorgeſtanden; als auch die lebendige Einbildung, und der Gegenſatz des höchſten Guts mit dem gröſten Uebel und Greul, welche am heiligen Oelberg dein unſchuldiges Blut wieder die Natur, durch alle deine heilige Adern und Schweißlöchlein mit gröſter Angſt, gleich als einen häufigen, ſchwehren, und heiſen Schweiß, haben ausgetrieben. Ich bitte dich zum drittenmal, O liebreicheſter HErr JESU! du wolleſt mir verleihen durch die Kraft deines ſchmertzlichen Blut-Schweiß, die Gnad, Licht und Erkanntnuß aller meiner heimlichen und offenbaren Sünden, auf daß ich in Erinnerung deren Menge und Viele, allzeit mit zerknirſchtem Hertzen furchtſam, zitterend und ſchamroth werde, hertzliche Reu in mir erwecke, alle wohl-

wohlverdiente Straf und Buß demüthig und gedultig auf- und annehme, auch alles Seelen Uebel, die Sünd nemlich, und alle Gelegenheit zu sündigen von gantzem Hertzen fürchte und meide, beynebens mich jederzeit gegen dein bitteres Leiden ingedenck und danckbar erzeige, Amen. Vatter unser ꝛc. Gegrüsset seyst du Maria.

Gebett.

O Du allerliebster, allerbester, und allergütigster HErr JESU Christe! der du nach dem Abend-Essen mit deinen Jüngern über den Bach Cedron gangen bist, und alle Ding, so über dich ergehen würden, ihnen weissagtest, und spracheſt in grosser Traurigkeit: Meine Seel ist betrübt biß in den Tod; und giengest ein wenig hindan von deinen Jüngern, fielest nieder auf dein heiliges Angesicht, und batest mit inniglicher Andacht und schmertzlichen Zähren dreymal, zu deinem himmlischen Vatter sprechend: Vatter! Ist es möglich; so lasse diesen Kelch von mir gehen, aber nicht mein, sondern dein Will geschehe; Und als du nun so viel Grausamkeit des allerbittersten und zunahenden Leidens, auch heftige und erschröckliche Quählungen des Tods in deinem allerzartesten Hertzen vorhin empfundest, da warest du gantz erzitteret, und deine gantze Menschliche Natur erbebete aus Furcht des Tods mit blutigen Schweiß allenthalben durchgossen, daß darum

um feucht ware das Erdreich; Und wie du es nicht nothdürftig gewesen bist, so wurdest du doch uns zu einem Exempel von GOTT deinem Vatter durch einen Engel getröstet und gestärcket. Ich bitte dich, O gütigster HErr JESU! daß du mir die Gnad verleihen wolleſt, in allen meinen Nöthen zu dir ein Zuflucht zu haben in der Barmhertzigkeit, in Lieb, und Vertrauen; Begehre auch, daß mein blöder Will deinem Göttlichen Willen allweg gehorsam und gleichförmig seye, und in mein Hertz dasselbe dein Leiden eingedruckt werde, dardurch ich erlangen möge Vermeidung aller Sünd und Laster, und Uebung aller Tugenden mit bleibender Verharrung, Amen. Vatter unser ꝛc. Gegrüsset seyst du Maria.

Gebett.

O Du allmächtig- ewig- und barmhertziger GOtt! O Blut-schwitzender JESU und König von Nazareth! Einiger Heiland und Seeligmacher der Welt! der du an dem heiligen Oelberg für uns arme elende Sünder und Sünderin in die gröste und höchste Angst gefallen, dich freywillig betrübt biß in den Tod, und den blutigen Angst-Schweiß schmertzlich aeschwitzet, mit Seufzen und Thränen zu deinem himmlischen Vatter eiferig gebetten, den Kelch des bitteren Leiden und Sterben in diesem deinem Tods-Kampf williglich angenom-

genommen hast, und der Engel des HErrn dich getröst und gestärcket hat. O du schmertzhaftigster HErr JEsu! wir elende und sündhafte Menschen schreyen und seufzen zu dir aus gantz betrübten Hertzen, und bitten dich durch deine allerheiligste Angst, alle deine Schmertzen, Betrübt- und Kümmernuß, durch deinen bitteren Kelch des Leidens und Trost des Engels, ja durch alle kostbare vergossene Bluts-Tropfen und Zähren, du wollest uns Gnad verleihen, auf daß wir deiner schmertzhaftigen Angst nimmermehr vergessen, sondern uns allzeit danckbar darfür erzeigen. Durch diese höchste Angst und Todts-Kampf, O HErr JESU, bitten wir dich aus gantzen Hertzen und allen Kräften, mit höchster Demuth und Zuversicht, mit höchster Reu und Leid über unsere begangene Sünd und Missethaten, du wollest uns in der letzten Stund unsers Absterbens, wann die äusserste Noth und Angst, Furcht und Zittern unser Hertz wird überfallen, zu Hülf kommen, und in diesem letzten Kampf des Lebens mit dem Tod, Stärck und Zuversicht auf deine grundlose Barmhertzigkeit verleihen. O barmhertzigster HErr JESU! verlasse mich nicht zu derselben Stund und grösten Gefahr, sondern, gleichwie dir dein himmlischer Vatter einen Engel von Himmel gesandt hat, dich zu stärcken und zu trösten; Also sende mir auch deinen heiligen Engel, der mir zu dieser Stund beystehe, mich tröste und stärcke, wider alle Eingebungen des bö-

sen

sen Feinds. Ach HErr, giebe nicht zu, daß der böse Geist an meinem End über mich herrsche, und mit seinen Versuchungen mich überwinde. Stärcke und waffne mein Hertz mit deiner Göttlichen Kraft und Gedult, auf daß mich weder Zerrüttung, noch Widerwärtigkeit, weder Versuchung, noch grosser Schmertz ungedultig mache, sondern in allem deinem Göttlichen Willen mich untergebe, gleichwie du zu deinem himmlischen Vatter gesagt hast: Nicht mein, sondern dein Will geschehe; Das verleihe uns, O gütigster JESU! durch dein heilige Marter, Angst und Blut-Schweiß, auf daß wir in dem letzten Athem, bey dir in der Gnad allhier verharrend, hernach auch der ewigen Freud und Seeligkeit, mit allen Auserwählten theilhaftig werden, Amen. Vatter unser ꝛc. Gegrüsset seyst du Maria.

Dein cum cantione germanica prædicta reditur ad Ecclesiam, & cantatâ trinâ salutatione Angelicâ & osculato Altari, datâque benedictione, dabitur aqua lustralis. Hæc devotio habetur à Dom. septuagesimæ usque ad Cœnam Domini inclus. & à festo Trinitatis usque ad Adventum, cujus loco tempore Adventûs & tempore paschali &c. Hisce diebus Antiphona tempori conveniens de B. Virgine cum versiculo & Collecta cantatur.

PROCESSIONES EXTRAORDINARIÆ.

I. PROCESSIO AD PETENDAM Pluviam.

AGuntur *omnia, ut ſuprà in Litaniis majoribus uſque ad finem Litaniarum, in quarum precibus bis dicitur*: Ut congruentem pluviam fidelibus tuis concedere digneris. Te rogamus audi nos. *In fine poſtea dicitur*: Pater noſter. *ſecretò* ℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

Pſalmus 146.

LAudate Dominum, quoniam bonus eſt, Pſalmus: Deo noſtro ſit jucunda decoraque laudatio.

Ædificans Jeruſalem Dominus: diſperſiones Iſraëlis congregabit.

Qui ſanat contritos corde: & alligat contritiones eorum.

Qui numerat multitudinem ſtellarum: & omnibus eis nomina vocat.

Ma-

Magnus Dominus noſter, & magna virtus ejus: & ſapientiæ ejus non eſt numerus.

Suſcipiens manſuetos Dominus: humilians autem peccatores uſque ad terram.

Præcinite Domino in confeſſione: pſallite Deo noſtro in cithara.

Qui operit cœlum nubibus: & parat terræ pluviam.

Qui producit in montibus fœnum: & herbam ſervituti hominum.

Qui dat jumentis eſcam ipſorum: & pullis corvorum invocantibus eum.

Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum: & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia ejus.

Gloria Patri &c.

Quo finito dicantur Preces.

℣. Operi Domine cœlum nubibus. ℟. Et para terræ pluviam.

℣. Ut producat in montibus fœnum. ℟. Et herbam ſervituti hominum.

℣. Riga montes de ſuperioribus tuis. ℟. Et de fructu operum tuorum ſatiabitur terra.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! in quo vivimus, movemur, & ſumus: pluviam nobis tribue congruentem, ut præſentibus auxiliis ſufficienter adjuti, ſempiterna fiducialiùs appetamus.

Oratio.

PRæſta, quæſumus omnipotens Deus! ut qui in afflictione noſtra de tua pietate confidimus; contra adverſa omnia tuâ ſemper protectione muniamur.

Oratio.

DA nobis, quæſumus, Domine! pluviam ſalutarem: & aridam terræ faciem fluentis cœleſtibus dignanter infunde. Per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum, &c.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.
℣. Benedicamus Domino. ℟. Deo gratias.
℣. Exaudiat nos omnipotens & miſericors Dominus. ℟. Amen.
℣. Fidelium animæ per miſericordiam Dei requieſcant in pace. ℟. Amen.

II. PRO-

II. PROCESSIO AD POSTULANDAM ſerenitatem.

OMnia *fiant, ut ſuprà in Litaniis majoribus, & in Litaniarum precibus bis dicatur*: Ut fidelibus tuis aëris ſerenitatem concedere digneris. Te rogamus audi nos. *Ad finem obſecrationum dicitur:* Pater noſter &c. ℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

Pſalmus 66.

DEus miſereatur noſtri, & benedicat nobis: illuminet vultum ſuum ſuper nos, & miſereatur noſtri.

Ut cognoſcamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus ſalutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur & exultent gentes: quoniam judicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi Deus! confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum ſuum.

Benedicat nos Deus! Deus noſter, benedicat nos Deus! & metuant eum omnes fines terræ.

Gloria Patri &c.

℣. Adduxiſti Domine ſpiritum tuum ſuper terram.

℟. Et prohibitæ ſunt pluviæ de cœlo.

℣. Cùm

℣. Cùm obduxero nubibus cœlum. ℟. Apparebit arcus meus, & recordabor fœderis mei.

℣. Illuſtra faciem tuam, Domine! ſuper ſervos tuos. ℟. Et benedic ſperantes in te.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! qui culpâ offenderis, pœnitentiâ placaris; Preces populi tui ſupplicantis propitius reſpice, & flagella tuæ iracundiæ, quæ pro peccatis noſtris meremur, averte.

Oratio.

AD te nos, Domine! clamantes exaudi: & aëris ſerenitatem nobis tribue ſupplicantibus; ut qui juſtè pro peccatis noſtris affligimur, miſericordiâ tuâ præveniente, clementiam ſentiamus.

Oratio.

QUæſumus omnipotens Deus clementiam tuam: ut inundantiam coërceas imbrium, & hilaritatem vultûs tui nobis impertiri digneris. Per Dominum noſtrum, &c.

Ut ſuprà de proceſsione ad petendam pluviam.

III. PRO-

III. PROCESSIO ET PRECES AD REpellendam tempeſtatem.

PUlſantur campanæ, & iis, qui adeſſe poſſunt, in Eccleſiam convocatis, inſtituitur proceſsio per Cœmeterium, vel alium ambitum contra pluvias munitum: aut ſi non habeatur, in ipſa Eccleſia ante Altare majus dicuntur Litaniæ ordinariæ, in quibus bis dicitur: A fulgure & tempeſtate. *& poſt Litanias, orationemque Dominicam.*

Pſalmus 147.

LAuda Jeruſalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.

Quoniam confortavit ſeras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.

Qui poſuit fines tuos pacem: & adipe frumenti ſatiat te.

Qui emittit eloquium ſuum terræ: velociter currit ſermo ejus.

Qui dat nivem, ſicut lanam: nebulam ſicut cinerem ſpargit.

Mittit cryſtallum ſuam, ſicut buccellas: ante faciem frigoris ejus quis ſuſtinebit?

Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea: flabit ſpiritus ejus, & fluent aquæ.

Qui annuntiat verbum ſuum Jacob: juſtitias & judicia ſua Iſraël.

Non

Non fecit taliter omni nationi: & judicia ſua non manifeſtavit eis.

Gloria Patri &c.

℣. Adjutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum & terram.

℣. Oſtende nobis, Domine! miſericordiam tuam. ℟. Et ſalutare tuum da nobis.

℣. Adjuva nos Deus Salutaris noſter. ℟. Et propter gloriam nominis tui Domine libera nos.

℣. Nihil proficiat inimicus in nobis. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis.

℣. Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos. ℟. Quemadmodum ſperavimus in te.

℣. Salvum fac populum tuum Domine. ℟. Et benedic hæreditati tuæ.

℣. Non privabis bonis eos, qui ambulant in innocentia. ℟. Domine Deus virtutum, beatus homo, qui ſperat in te.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! qui culpâ offenderis, pœnitentiâ placaris: preces populi tui ſupplicantis propitius reſpi-

reſpice; & flagella tuæ iracundiæ, quæ pro peccatis noſtris meremur, averte.

Oratio.

A domo tua, quæſumus Domine, ſpirituales nequitiæ repellantur: & aërearum diſcedat malignitas tempeſtatum.

Oratio.

OMnipotens ſempiterne Deus! parce metuentibus, propitiare ſupplicibus: ut poſt noxios ignes nubium, & vim procellarum in miſericordiam tranſeat laudis comminatio tempeſtatum.

Oratio.

DOmine JEſu Chriſte! qui imperâſti ventis & mari, & facta fuit tranquillitas magna: exaudi preces familiæ tuæ, & præſta; ut hoc ſigno ſanctæ Crucis ✠ omnis diſcedat ſævitia tempeſtatum.

Oratio.

OMnipotens & miſericors Deus! qui nos & caſtigando ſanas, & ignoſcendo conſervas: præſta ſupplicibus tuis; ut & tranquillitatibus optatæ conſolationis lætemur, & dono tuæ pietatis ſemper utamur. Per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum &c. *ut in Proceſſione ad petendam pluviam.*

Aſpergatur aqua benedicta.

IV. PROCESSIO ET PRECES DICENDÆ tempore penuriæ & famis.

AGuntur *omnia, ut ſuprà in Litaniis majoribus, tam quoad Proceſsionem & Miſſam, quàm quoad reliqua uſque ad finem Litaniarum, in quarum Precibus bis dicitur*: Ut fructus terræ dare & conſervare digneris. *Poſt Litanias ante Altare dicitur:* Pater noſter &c.

Pſalmus. 22.

DOminus regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ, ibi me collocavit.

Super aquam refectionis educavit me: animam meam convertit.

Deduxit me ſuper ſemitas juſtitiæ: propter nomen ſuum.

Nam etſi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.

Virga tua & baculus tuus: ipſa me conſolata ſunt.

Parâſti in conſpectu meo menſam: adverſus eos, qui tribulant me.

Impinguâſti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quàm præclarus eſt.

Et miſericordia tua ſubſequetur me: omnibus diebus vitæ meæ.

Et ut inhabitem in domo Domini: in longitudinem dierum.

Gloria Patri &c.

℣. Domine non ſecundùm peccata noſtra facias nobis. ℟. Neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuas nobis.

℣. Oculi omnium in te ſperant Domine. ℟. Et tu das illis eſcam in tempore opportuno.

℣. Memento congregationis tuæ. ℟. Quam poſſediſti ab initio.

℣. Dominus dabit benignitatem. ℟. Et terra noſtra dabit fructum ſuum.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

INeffabilem nobis, Domine, miſericordiam tuam clementer oſtende: ut ſimul nos & à peccatis omnibus exuas, & à pœnis, quas pro his meremur, eripias.

Oratio.

DA nobis, quæſumus Domine, piæ ſupplicationis effectum, & famem propitiatus averte: ut mortalium corda cognoſcant, & te indignante, talia flagella prodire, & te miſerante ceſſare.

Oratio.

POpulum tibi ſubditum pro peccatis ſuis fame laborantem, ad te Domine converte propitius: qui quærentibus regnum tuum omnia adjicienda eſſe dixiſti: Qui vivis & regnas cum Deo Patre, *&c. more ſolito.*

V. PROCESSIO TEMPORE MORTALITATIS & peſtis.

FIat, *ut ſuprà in Litaniis majoribus, & in Litaniarum precibus dicatur bis:* à peſte & fame. Libera nos Domine. *Et infrà ſuo loco.* Ut à peſtilentiæ flagello nos liberare digneris. &c. *In fine Litaniarum dicitur,* Pater noſter &c. Et ne nos inducas &c.

Pſalmus 6.

Domine! ne in furore tuo arguas me &c. *in Pſalterio ad Matut. Dominicæ.*

℣. Domine non ſecundùm peccata noſtra facias nobis. ℟. Neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuas nobis.

℣. Adjuva nos Deus Salutaris noſter. ℟. Et propter gloriam nominis tui Domine libera nos.

℣. Domine ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum. ℟. Citò anticipent nos miſericordiæ tuæ, quia pauperes facti ſumus nimis.

℣. Ora

℣. Ora pro nobis ſancte Sebaſtiane. ℟. Ut digni efficiamur promiſſionibus Chriſti.
℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

EXaudi nos Deus Salutaris noſter, & intercedente beatâ & gloriosâ Dei Genitrice Mariâ ſemper Virgine, & beato Sebaſtiano Martyre tuo, & omnibus Sanctis: populum tuum ab iracundiæ tuæ terroribus libera, & miſericordiæ fac largitate ſecurum.

Oratio.

PRopitiare Domine ſupplicationibus noſtris: & animarum & corporum medêre languoribus; ut remiſſione perceptâ, in tuâ ſemper benedictione lætemur.

Oratio.

DA nobis quæſumus Domine! piæ petitionis effectum, & peſtilentiam mortalitatemque propitiatus averte; ut mortalium corda cognoſcant, â te indignante talia flagella prodire, & te miſerante ceſſare. Per Dominum noſtrum &c. *more ſolito concluditur.*

VI. PRO-

VI. PROCESSIO ET PRECES IN LITANIIS tempore belli.

P*Eractis omnibus, ut ſuprà in Litaniis majoribus, ad finem Litaniarum dicitur:* Pater noſter *&c.* Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo

Pſalmus 45. Deus noſter refugium & virtus &c. *in Pſalt. 3. ad Matutin.*

℣. Exurge Domine, adjuva nos. ℟. Et libera nos propter nomen tuum.

℣. Salvum fac populum tuum Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te.

℣. Fiat pax in virtute tua. ℟. Et abundantia in turribus tuis.

℣. Eſto nobis Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici.

℣. Arcum contere, & confringe arma. ℟ Et ſcuta combure igni.

℣. Mitte nobis Domine auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuêre nos.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Ore-

Oremus.

DEus! qui conteris bella, & impugnatores in te ſperantium, potentiâ tuæ defenſionis expugnas: auxiliare famulis tuis implorantibus miſericordiam tuam; ut inimicorum ſuorum feritate depreſsâ, inceſſabili te gratiarum actione laudemus.

Oratio.

DEus! à quo ſancta deſideria, recta conſilia, & juſta ſunt opera; da ſervis tuis illam, quam mundus dare non poteſt, pacem; ut & corda noſtra mandatis tuis dedita, & hoſtium ſublatâ formidine, tempora ſint tuâ protectione tranquilla.

Oratio.

HOſtium noſtrorum, quæſumus Domine! elide ſuperbiam: & eorum contumaciam dexteræ tuæ virtute proſterne. Per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum &c. *more ſolito concluditur.*

Si verò bellum eſt contra Turcas, & alios infideles, vel hæreticos, inter Preces Litaniarum bis dicatur: Ut inimicos ſanctæ Eccleſiæ humiliare digneris. Te rogamus audi nos. *& addatur:* Ut Turcarum (*vel* hæreticorum) conatus reprimere, & ad nihilum redigere digneris. Te rogamus, audi nos.

Et

Et dicto Pater noſter, *dicatur Pſalmus 78. in Pſalterio fer. 5. ad Matut.* Deus venerunt gentes.

℣. Salvos fac ſervos tuos. ℟. Deus meus ſperantes in te.

℣. Eſto nobis Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici.

℣. Nihil proficiat inimicus in nobis. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis.

℣. Hoſtium nominis tui Domine elide ſuperbiam.

℟. Et eorum contumaciam dexteræ tuæ virtute proſterne.

℣. Fiant tanquam pulvis ante faciem venti. ℟. Et Angelus Domini perſequatur eos.

℣. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt. ℟. Et in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt.

℣. Mitte nobis Domine auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuêre nos.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DA, quæſumus, Eccleſiæ tuæ miſericors Deus, ut Sancto Spiritu congregata, hoſtili nullatenus incurſione turbetur.

Ora.

Oratio.

DEus! qui culpâ offenderis, pœnitentiâ placaris: preces populi tui ſupplicantis propitius reſpice, & flagella tuæ iracundiæ, quæ pro peccatis noſtris meremur, averte.

Oratio.

OMnipotens ſempiterne Deus! in cujus manu ſunt omnium poteſtates, & omnium jura regnorum: reſpice in auxilium Chriſtianorum; ut gentes Turcarum (*ſeu* hæreticorum) quæ in ſua feritate confidunt, dexteræ tuæ potentiâ conterantur. Per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum &c. *more ſolito clauditur.*

VII. PROCESSIO IN QUACUNQUE tribulatione.

SErvatis *omnibus, ut ſuprà in Litaniis majoribus, finitisque Litaniis dicitur:* Pater noſter &c. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

Pſalmus 19. Exaudiat te Dominus &c. *in Pſalt. ad 3tium Nocturn. Dom. vel Pſalmus 90.* Qui habitat in adjutorio altiſſimi &c. *In Pſalt. ad Complet. quo finito dicuntur verſus.*

℣. Deus refugium noſtrum & virtus. ℟. Adjutor in tribulationibus.

℣. Salvos fac ſervos tuos Domine. ℟. Deus meus ſperantes in te.
℣. Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis. ℟. Miſerere nobis.
℣. Adjuva nos Deus Salutaris noſter. ℟. Et propter gloriam nominis tui Domine libera nos.
℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

NE deſpicias, omnipotens Deus! populum tuum in afflictione clamantem: ſed propter gloriam nominis tui tribulatis ſuccurre placatus.

Oratio.

INeffabilem miſericordiam tuam, Domine! nobis clementer oſtende; ut ſimul nos & à peccatis omnibus exuas, & à pœnis, quas pro his meremur, eripias.

Oratio.

COncede nos famulos tuos, quæſumus Domine Deus! perpetuâ mentis & corporis ſanitate gaudere: & glorioſâ beatæ Mariæ ſemper Virginis interceſſione, à præſenti liberari triſtitiâ, & æternâ perfrui lætitiâ.

Ora-

Oratio.

TRibulationem noſtram, quæſumus Domine! propitius reſpice: & iram tuæ indignationis, quam juſtè meremur, averte.

Oratio.

DEus refugium noſtrum & virtus: adeſto piis Eccleſiæ tuæ precibus auctor ipſe pietatis, & præſta: ut quod fideliter petimus, efficaciter conſequamur. Per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum &c. *more ſolito.*

VIII. PROCESSIO ET PRECES PRO GRATIARUM actione.

INitio *Proceſsionis, quæ incipit poſt Nonam officii, cantatur Hymnus:* Te Deum Laudamus. *ut ſuprà in Proceſsione corporis Chriſti habetur. Si Venerabile ſimul portetur, poſt intonatum Hymnum officiator dare poteſt benedictionem. Paramenta adhibentur alba, niſi Miſſam pro gratiarum actione libeat ſumere de Spiritu Sancto, quo caſu rubra erunt. De cætero omnia ordinantur, ſicut in feſto corporis Chriſti, excepto. quòd Evangelia omittantur, & loco Hymnorum poſt Hymnum Ambroſianum cantentur ſequentes Pſalmi juxta tonos in Antiphonali aſſignatos.*

Pſalmus 65. Jubilate Deo omnis terra &c. *In Pſalterio fer. 4. ad Matut.*

Pſalmus 80. Exultate Deo adjutori noſtro &c. *in Pſalt. fer. 6. ad Matut.*

Pſalmus 95. Cantate Domino Canticum novum &c. *in Pſalt. fer. 6. ad Matut.*

Pſalmus 99. Jubilate Deo omnis terra &c. *in Pſalt. Sabb. ad Matut.*

Pſalmus 102. Benedic anima mea Domino &c. *in Pſalt. Sabb. ad Matut.*

Pſalmus 116. Laudate Dominum omnes gentes. &c. *in Pſalt. fer. 2. ad Veſp.*

Pſalmus 148. Laudate Dominum de cœlis. &c. *cum duobus ſequentibus, in Pſalt. Dominicâ ad Laud.*

Canticum. Benedicite omnia opera Domini Domino &c. *in Pſalt. Dominicâ ad Laud.*

Canticum: Benedictus Dominus Deus Iſraël. &c. *in Pſalt. Dom. ad Laud.*

Hæc autem prædicta, prout longitudo itineris poſtulaverit, vel omnia: vel ex parte cantari poſſunt. Deinde in Eccleſia, ubi fit ſtatio, datâ priùs ſub ſilentio benedictione cum Venerabili, ſi ſimul portetur, ante Altare dicuntur ſequentes verſus & orationes.

℣. Benedictus es Domine Deus Patrum noſtrorum. ℟. Et laudabilis & glorioſus in ſæcula.

℣. Be-

℣. Benedicamus Patrem & Filium cum Sancto Spiritu. ℟. Laudemus & ſuperexaltemus eum in ſæcula.

℣. Benedictus es Domine Deus in firmamento cœli. ℟. Et laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſæcula.

℣. Benedic anima mea Domino. ℟. Et noli oblivíſci omnes retributiones ejus.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! cujus miſericordiæ non eſt numerus, & bonitatis infinitus eſt theſaurus: piiſſimæ Majeſtati tuæ pro collatis donis gratias agimus, tuam ſemper clementiam exorantes; ut qui petentibus poſtulata concedis, eosdem non deſerens, ad præmia futura diſponas.

Oratio.

DEus! qui corda fidelium Sancti Spiritûs illuſtratione docuiſti: da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere, & de ejus ſemper conſolatione gaudere.

Ora-

Oratio.

DEus! qui neminem in te ſperantem nimium affligi permittis; ſed pium precibus præſtas auditum: pro poſtulationibus noſtris, votisque ſuſceptis gratias agimus, te piiſſimè deprecantes; ut à cunctis ſemper muniamur adverſis. Per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum Filium tuum &c. *more conſueto clauditur.*

Deinde poteſt haberi Concio & Miſſa ſolemnis pro gratiarum actione de ſanctâ Trinitate, vel de Spiritu Sancto, vel de Beatâ Virgine Mariâ, additis in Miſſali præſcriptis orationibus ſub una concluſione ſine alia commemoratione, cum Gl. Cr. *præf. ppr. Ite Miſſa eſt. In reditu, niſi forſan Proceſſio ſtatim redierit ad eandem Eccleſiam, à quâ exivit, poſſunt cantari vel repeti ſupradicti Pſalmi, & in introitu ad Eccleſiam una ex Antiphonis de B. V. pro tempore occurrens: nempe Salve Regina &c. aut alia cum benedictione.*

IX. PROCESSIO IN TRANSLATIONE ſacrarum Reliquiarum inſignium.

ECcleſia & viæ, per quas tranſeundum eſt, quàm fieri poteſt, decentiùs ornentur. Sacerdotes & miniſtri veſtibus induti albi vel rubri coloris, prout Sancti, quorum Reliquiæ transferuntur, expoſcunt, & cum lumi-

nari-

naribus accenſis omnes procedant, decantantes Litanias cum invocatione Sanctorum, quorum Reliquiæ deferuntur, & Hymnum: Te Deum &c. *& Pſalmum:* Laudate Dominum de cœlis &c. *Cùm duobus ſequentibus, & alios Pſalmos, & Hymnos de Proprio, vel de communi eorum ſanctorum, quorum Reliquiæ transferuntur; deinde Concio & Sacrum de illo Sancto, cujus Reliquiæ transferuntur cum Gl Cr. or. un. item cum expoſitione Sanctiſſimi, ſicut & in Proceſsione fieri poteſt.*

X. PROCESSIO IN EXEQUIIS FUNERUM adultorum.

SAcras cæremonias ac ritus, quibus ex antiquiſsima traditione & ſummorum Pontificum inſtitutis ſancta Mater Eccleſia Catholica in filiorum ſuorum exequiis uti ſolet, tanquam vera religionis myſteria, Chriſtianæque pietatis ſigna, & fidelium mortuorum ſaluberrima ſuffragia, Parochi ſummo ſtudio ſervare debent, atque uſu retinere.

His itaque præſtandis, quâ par eſt modeſtiâ ac devotione ita ſe habebunt, ut ad defunctorum ſalutem, ſimulque ad vivorum pietatem, quemadmodum verè ſunt, non ad quæſtum, ejusmodi ritus ſanctè inſtituti eſſe videantur.

Nullum corpus ſepeliatur, præſertim ſi mors repentina fuerit, niſi poſt debitum temporis intervallum, ut nullus omnino de morte relinquatur dubitandi locus.

Quod

Quod antiquiſsimi eſt inſtituti, illud, quantum fieri poterit, retineatur, ut Miſſa præſente corpore defuncti pro eo celebretur, antequam ſepulturæ tradatur.

Si quis die feſto ſit ſepeliendus, Miſſa propria pro defunctis præſente corpore celebrari poterit; dum tamen conventualis Miſſa, & officia divina non impediantur, magnaque diei celebritas, qualia ſunt omnia feſta primæ claſſis non obſtet, exceptis feriâ 2. & 3. Paſchatis & Pentecoſtes, in quibus licet ſepelire defunctos cum Miſſâ, in aliis autem fiet potiùs ſepultura ſine Miſſa, quæ ob gravem cauſam v. g. fœtorem cadaveris &c. in diem proximè competentem transferatur.

Caveant omninò Parochi, aliique Sacerdotes, ne ſepulturæ vel exequiarum, ſeu anniverſarii mortuorum officii cauſâ quidquam paciſcantur, aut tanquam pretium exigant; ſed iis eleemoſynis contenti ſint, quæ aut probatâ conſuetudine dari ſolent, aut Ordinarius conſtituerit. Neque permittant, ut pallia aut alia Altaris ornamenta ad ornatum feretri vel tumbæ adhibeantur.

Cùm autem antiquiſsimi ritûs Eccleſiaſtici ſit, cereos accenſos in exequiis & funeribus deferre, caveant item, ne ejusmodi ritus omittantur, ac ne quid avarè aut indignè in eo committatur.

Pauperes verò, quibus mortuis nihil aut ita parum ſupereſt, ut propriis impenſis humari non poſsint, gratis omnino ſepeliantur, ac debita lumina ſuis impenſis, ſi

opus

opus fuerit, adhibeant Sacerdotes, ad quos defuncti cura pertinet, vel aliqua pia confraternitas, ſi fuerit, juxta loci conſuetudinem.

Ubi viget antiqua conſuetudo ſepeliendi mortuos in cæmeteriis, retineatur, & ubi fieri poteſt, reſtituatur; At verò cui locus ſepulturæ dabitur in Eccleſia, humi tantùm detur. Cadavera autem prope Altaria non ſepeliantur.

Sepulchra Sacerdotum & Clericorum cujuscunque ordinis, ubi fieri poteſt, à ſepulchris laicorum ſeparata ſint, ac decentiori loco ſita; atque ita, ubi commodum fuerit, ut alia pro Sacerdotibus, alia pro inferioris ordinis Eccleſiæ Miniſtris parata ſint.

Sacerdos, aut cujusvis ordinis Clericus defunctus, veſtibus ſuis quotidianis communibus uſque ad talarem veſtem incluſivè, tum deſuper ſacro veſtitu Sacerdotali vel Clericali, quem ordinis ſui ratio depoſcit, indui debet. Sacerdos quidem ſuper talarem veſtem amictu, albâ, cingulo, manipulo, ſtolâ, & caſulâ ſeu planetâ violaceâ ſit indutus.

Diaconus verò induatur amictu, albâ, cingulo, manipulo, ſtolâ ſuper humerum ſiniſtrum, quæ ſub axilla dextra annectatur, & Dalmaticâ violaceâ; Subdiaconus autem amictu, albâ, cingulo, manipulo, & tunicellâ: alii præterea inferiorum ordinum Clerici ſuperpelliceo ſupra

veſtem talarem ornari debent; Singuli prædicti cum tonſura ac birretis ſuis.

Nullum porrò cadaver perpetuæ ſepulturæ traditum ex ullâ cujusvis ordinis Eccleſiâ aſportari liceat, niſi de licentiâ Ordinarii. Laici cadaver, quolibet generis aut dignitatis titulo præditus ille fuerit, Clerici ne deferant, ſed Laici.

Corpora defunctorum in Eccleſia ponenda ſunt pedibus verſus Altare majus, vel ſi conduntur in Oratoriis aut Capellis, ponantur cum pedibus verſis ad illarum Altaria: quod etiam pro ſitu & loco fiat in ſepulchro; Presbyteri verò habeant caput verſùs Altare.

Cœterùm nemo Chriſtianus in communione fidelium defunctus, extra Eccleſiam aut Cæmeterium ritè benedictum ſepeliri debet; ſed ſi neceſsitas cogat ex aliquo eventu aliquando ad tempus aliter fieri, curetur, ut quatenus fieri poterit, corpus in locum ſacrum quamprimùm transferatur, & interim ſemper crux capiti illius apponi debet, ad ſignificandum, illum in Chriſto quieviſſe.

Ignorare non debet Parochus, qui ab Eccleſiaſticâ ſepulturâ ipſo jure ſint excludendi; ne quemquam ad illam contra ſacrorum Canonum decreta unquam admittat. Negatur igitur Eccleſiaſtica ſepultura Paganis, Judæis, & omnibus infidelibus, hæreticis, & eorum fautoribus, Apoſtatis à Chriſtiana fide, ſchiſmaticis, & publicè excom-

communicatis majori excommunicatione, interdictis nominatim, & iis, qui sunt in loco interdicto, eo durante.

Se ipsos occidentibus ob desperationem, vel iracundiam (non tamen si ex insania id accidat) nisi ante mortem dederint signa pœnitentiæ. Morientibus in duello, etiamsi ante obitum dederint signa pœnitentiæ.

Manifestis & publicis peccatoribus, qui sine pœnitentia periêrunt; iis, de quibus publicè constat, quòd semel in anno non susceperint Sacramenta Confessionis, & Communionis in Pascha, & absque ullo signo contritionis obierint; Infantibus mortuis absque Baptismo. Ubi verò in prædictis casibus dubium occurrerit, Ordinarius consulatur. Sequitur nunc Ordo exequiarum.

I. Conductus funeralis.

CONstituto tempore; quo corpus ad Ecclesiam deferendum est, convocetur Clerus & alii, qui funeri interesse debent, & in parochialem vel aliam Ecclesiam, juxta loci consuetudinem, ordine conveniant; ac datis certis campanæ signis, eo modo & ritu, quo in eo loco fieri solet, Parochus indutus superpelliceo & stolâ nigrâ vel etiam pluviali ejusdem coloris, maximè si plures Clerici comitentur, Clerico præferente Crucem, & alio Aquam benedictam, ad domum defuncti unà cum aliis procedit. Distribuuntur cerei, & accenduntur intortitia. Mox or-

dinatur Proceſſio, præcedentibus Laicorum confraternitatibus, ſi adſint; tum ſequitur Clerus regularis & ſæcularis per ordinem, binique procedunt, prælatâ Cruce, devotè Pſalmos, ut infrà, decantantes, parocho præcedente feretrum cum luminibus. Inde ſequuntur alii funus comitantes, & pro defuncto Deum ritè deprecantes ſub ſilentio.

Parochus verò, ubi ad domum defuncti pervenit, mox dicit Antiphonam.

Si iniquitates obſervaveris. *Pſalmus 129.* De profundis clamavi &c. *ut ſupra fol. 106.*

Antiphona. Si iniquitates obſervaveris Domine! Domine! quis ſuſtinebit?

Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon. Pater noſter &c. *Interim impoſito incenſo & benedicto ter aſpergit & thurificat funus.*

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

℣. A porta inferi. ℟. Erue, Domine! animam ejus.

℣. Requiem æternam dona ei, Domine! ℟. Et lux perpetua luceat ei.

℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

℣. Domine! exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Ore-

Oremus.

ABſolve quæſumus, Domine! animam famuli tui (*vel* famulæ tuæ) ut defunctus (*vel* defuncta) ſæculo tibi vivat: & quæ per fragilitatem carnis humanâ converſatione commiſit, tu veniâ miſericordiſſimæ pietatis abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Si defunctus fuerit Sacerdos, in oratione dicatur: Animam famuli tui Sacerdotis.

℣. Requiem æternam dona ei, Domine! ℟. Et lux perpetua luceat ei.

℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

Deinde cadaver effertur, Parochusque de domo procedens ſtatim gravi voce intonat Antiphonam: Exultabunt Domino *& Cantores inchoant Pſalmum:* Miſerere mei, Deus! ſecundùm magnam &c. *ex offic. defunct. Clero alternatim proſequente, ac ſi longitudo itineris poſtulaverit, dicuntur alii Pſalmi ex Officio mortuorum, & in fine cujuslibet Pſalmi dicitur:* Requiem æternam dona ei, Domine! &c. *qui Pſalmi devotè, diſtinctè gravique voce recitari debent uſque ad Eccleſiam.*

Ad ingreſſum Eccleſiæ repetitur Antiphona: Exultabunt Domino oſſa humiliata. *Deinde Eccleſiam ingreſſi cantant Reſponſorium Cantore incipiente, & Clero alternatim reſpondente, videlicet:*

Sub-

Subvenite ſancti De- i, occur-

ri te An geli Do- mini: *Suſcipi-*

entes a nimam e- jus: *Offe ren-*

tes e- am in con ſpe ctu Al-

tiſſi mi. ℣. Suſcipiat te Chri-

ſtus, qui vo ca vit te: & in ſi num

Abrahæ Angeli de du cant te.

Suſci pi en tes. ℣. Requi em æ-

ter-

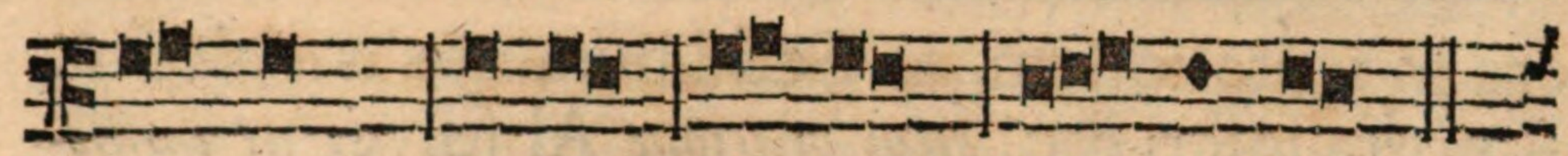

ter nam do na e i Do mi ne.

℟. Et lux per pe tu a lu ce at

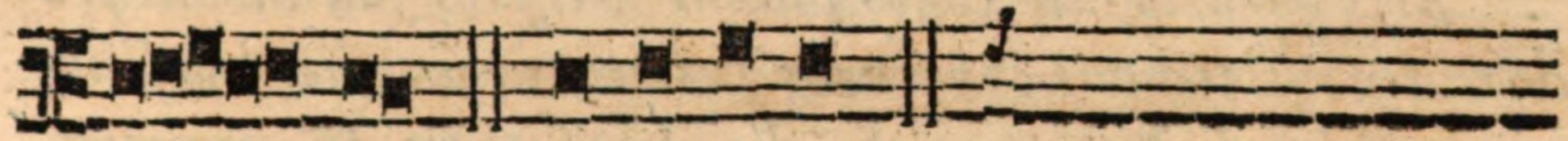

e i. *Of fe ren tes.*

II. Officium Defunctorum.

DEpoſito feretro in medio Eccleſiæ, ita ut defuncti pedes, ſi fuerit Laicus, ſint verſus Altare majus; ſi verò fuerit Sacerdos, ut dictum eſt, caput ſit verſus ipſum Altare, & cereis accenſis circa corpus, ſtatim habeatur Concio *funebris, ubi uſitatum eſt, & niſi quid impediat, ut infrà monebitur, dicatur Officium mortuorum cum tribus Nocturnis & laudibus, & duo ex Clero incipiant abſolutè Invitatorium*: Regem, cui omnia vivunt, Venite adoremus. *& repetitur à Clero:* Regem, cui omnia vivunt &c. *Pſalmus:* Venite, exultemus &c. *& duplicantur Antiphonæ.*

Ad finem Officii, poſt Antiphonam Cantici Benedictus &c. Ego ſum reſurrectio & Pſalmum &c. *dicitur:* Pater noſter &c. *ſecretò ℣.* Et ne nos inducas

cas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo. ℣. A porta inferi &c. *cum oratione* Abſolve, *ut immediatè ſuprà. fol. 144.*

III. Miſſa de Requiem in die depoſitionis.

DUm in Officio dicuntur Laudes, Sacerdos cum Miniſtris paratur ad celebrandam Miſſam ſolemnem pro defuncto, ſi tempus congruens fuerit, ùt in die depoſitionis in Miſſali Romano: In die depoſitionis & anniverſario alicujus Pontificis ſumitur prima Miſſa in commemoratione omnium fidelium defunctorum cum orationibus propriis in fine inter orationes notatis: In die depoſitionis & anniverſario alicujus Sacerdotis ſemper ſumitur Miſſa ſecunda de die depoſitionis cum orationibus Sacerdoti propriis: Deus! qui inter Apoſtolicos &c. *Miniſtri in hac Miſſa non oſculantur manum Celabrantis, ſi aliquid porrigant: nec tenentur luminaria ad Evangelium: non incenſatur liber, nec defertur oſculandus: Oblata tamen incenſantur more conſueto, & reliqua videantur in Miſſali de ritu celebrandi Miſſam in fine.*

IV. Actus Abſolutionis.

FInitâ Miſſâ, Sacerdos depoſitâ caſulâ ſeu planetâ & manipulo, accipit pluviale nigri coloris, & Subdiaconus accipit Crucem, & accedit ad feretrum, & ſe ſiſtit ad caput defuncti cum Cruce, medius inter duos acolythos

lythos ſeu Ceroferarios cum candelabris & candelis accenſis, & ſtant in circuitu feretri: tum ſequitur Sacerdos cum Diacono & aſsiſtente, aliisque miniſtris, & factâ reverentiâ Altari, ſiſtit ſe contra Crucem ad pedes defuncti, retrò aſtantibus ei à ſiniſtris duobus Acolythis, uno cum thuribulo & navicula incenſi, altero cum vaſe aquæ benedictæ & aſperſorio, & Acolytho ſeu Clerico tenente librum, abſolutè dicit ſequentem orationem:

Oratio.

NOn intres in judicium cum ſervo tuo Domine, quia nullus apud te juſtificabitur homo, niſi per te omnium peccatorum ei tribuatur remiſſio. Non ergo eum, quæſumus, tua judicialis ſententia premat, quem tibi vera ſupplicatio fidei Chriſtianæ commendat: ſed gratiâ tuâ illi ſuccurrente, mereatur evadere judicium ultionis, qui dum viveret, inſignitus eſt ſignaculo ſanctæ Trinitatis, qui vivis & regnas in ſæcula ſæculorum. ℟. Amen. * *Si fuerit fœmina, omnia mutantur in genus fœmininum.*

Deinde Cantore incipiente Clerus circumſtans cantat ſequens Reſponſorium.

Libera me Do mi ne de mor-
t te

te æ ter na, in di e il la tre men-

da: Quan do cæ - li mo ven di ſunt

& ter ra. Dum ve - neris ju-

di ca re ſæ cu lum per i gnem.

℣. Tre mens fa ctus ſum e go, & ti me-

o, dum diſcuſſi o venerit, at que ven-

tu ra i ra. Quan do ℣. Di es il la,

di es i - ræ, ca la mi ta tis & mi-

ſe-

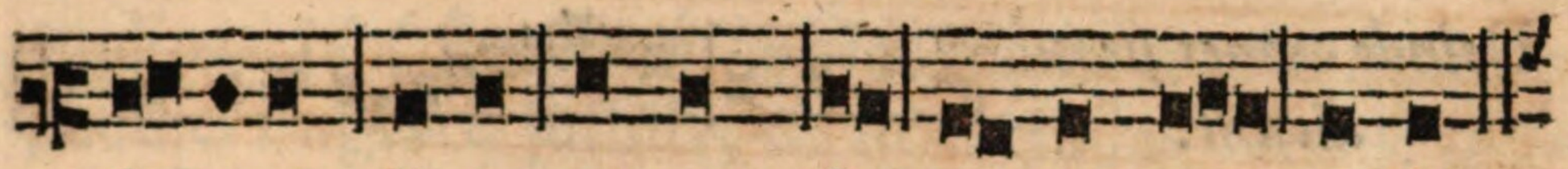

ſe ri æ, di es ma gna & a ma ra valde.

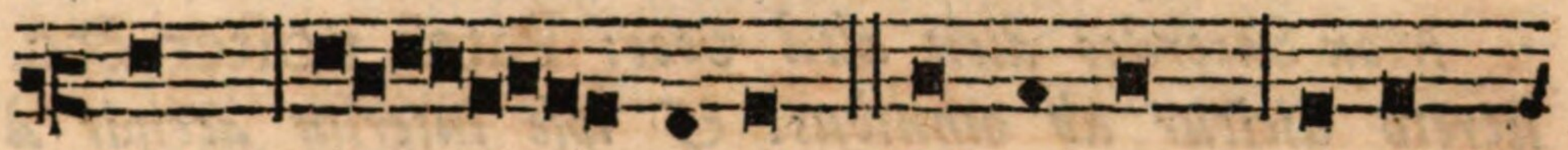

Dum ve- ne ris. Re qui em æ ter-

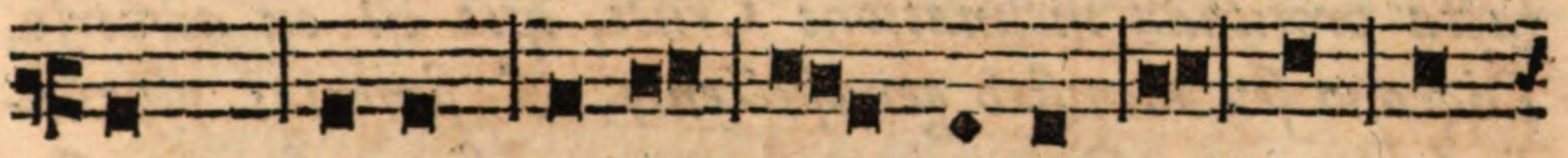

nam do na e i Do mi ne & lux per-

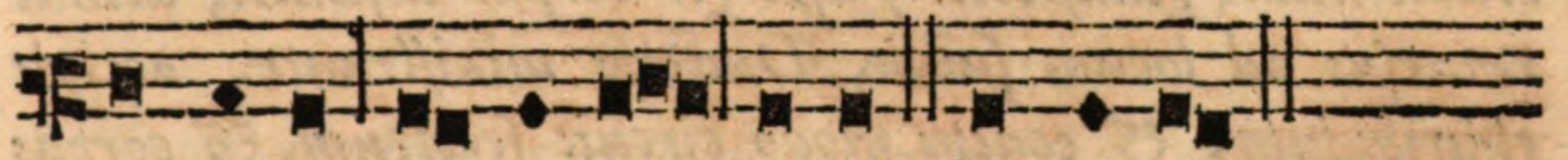

pe tu a lu ce at e i. Li be ra.

Repetitur uſque ad ℣. Tremens.

Dum cantatur prædictum Reſponſorium, Sacerdos, Acolytho ſeu Diacono miniſtrante accipit incenſum de navicula, & ponit in thuribulum, & finito Reſponſorio. Cantor cum primo Choro dicit:

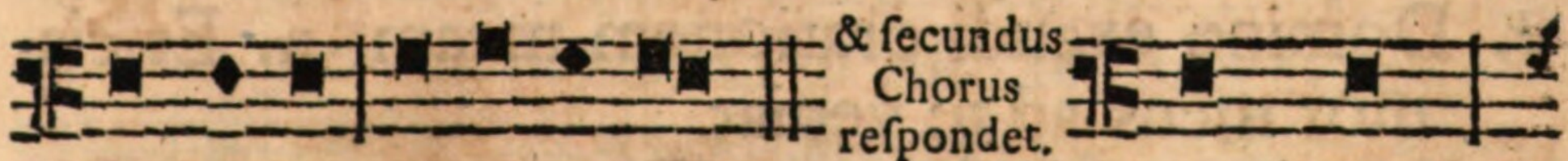

Ky ri e e le i ſon Chri ſte

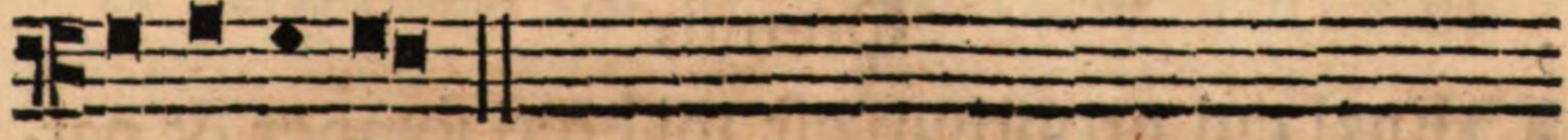

e le i ſon.

Deinde omnes ſimul dicunt:

Kyrie e - leiſon.

Mox Sacerdos dicit altâ voce: Pater noſter &c. *ſecretò dicitur ab omnibus: & ipſe interim accipit à Diacono vel Acolytho Aſperſorium Aquæ benedictæ, & facta profundâ inclinatione Cruci, quæ eſt ex adverſo, Diacono ſeu miniſtro genuflectente, & fimbrias pluvialis ſublevante: Circumiens feretrum (ſi tranſit ante Sacramentum, genuflectit) aſpergit corpus defuncti, deinde reverſus ad locum ſuum, Diacono miniſtrante, accipit thuribulum, & eodem modo circuit feretrum, & corpus incenſat, ut aſperſerat: poſtea reddito thuribulo ei, à quo acceperat, ſtans in loco ſuo, Acolytho ſeu alio miniſtro tenente librum apertum ante ſe, dicit:*

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam ejus.

℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere: te ſupplices exoramus pro anima famu-

muli tui N. (famulæ tuæ N.) quam hodie de hoc ſæculo migrare juſſiſti; ut non tradas eam in manus inimici, neque obliviſcaris in finem, ſed jubeas eam à ſanctis Angelis ſuſcipi, & ad patriam paradiſi perduci; ut quia in te ſperavit & credidit, non pœnas inferni ſuſtineat, ſed gaudia æterna poſſideat. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Si defunctus fuerit Sacerdos, in oratione dicatur: Pro anima famuli tui Sacerdotis, quam hodie &c.

V. Actus ſepulturæ.

FInitâ oratione, corpus defertur ad ſepulchrum, ſi tunc deferendum ſit; & dum portatur, Clerici cantant Antiphonam:

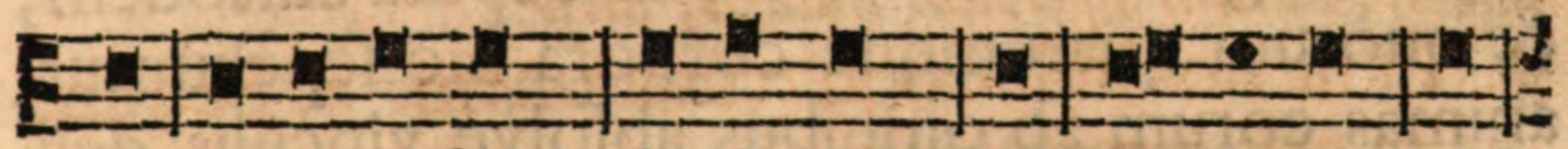

ſci-

ſcipiat, & cum Lazaro quondam pau-

pere æternam habeas Requiem.

Cùm autèm pervenerit ad ſepulchrum, ſi non eſt benedictum, Sacerdos illud benedicit, dicens hanc orationem.

Oremus.

DEus! cujus miſeratione animæ fidelium requieſcunt, hunc tumulum benedicere dignare, eiqúe Angelum tuum ſanctum deputa cuſtodem; & quorum quarumqúe corpora hic ſepeliuntur, animas eorum ab omnibus abſolve vinculis delictorum; ut in te ſemper cum Sanctis tuis ſine fine lætentur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Dictâ oratione, Sacerdos Aquâ benedictâ aſpergat, deinde incenſat Corpus defuncti & tumulum.

Quodſi Corpus tunc ad ſepulturam non deferatur, ſed in feretro pro reliquis diebus relinquatur, omiſſo Reſponſorio in paradiſum &c. *& benedictione ſepulchri, ſi jam eſt*

eſt benedictum, in ſua ſtatione propè feretrum proſequatur officium ut infra: quod nunquam omittitur, & intonet Antiphonam.

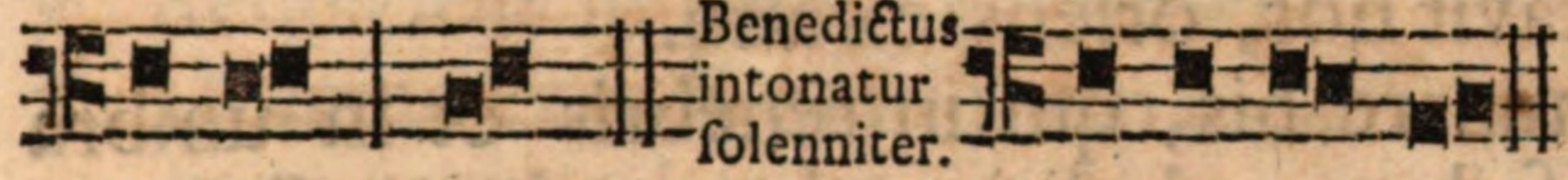

2. Toni.

E go ſum. E vova e.

Canticum Zachariæ.

BEnedictus Dominus Deus Iſraël; quia viſitavit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.

Et erexit cornu ſalutis nobis: in domo David pueri ſui.

Sicut locutus es per os Sanctorum: qui à ſæculo ſunt, Prophetarum ejus.

Salutem ex inimicis noſtris: & de manu omnium, qui oderunt nos.

Ad faciendam miſericordiam cum Patribus noſtris: & memorari teſtamenti ſui ſancti.

Jusjurandum, quod juravit ad Abraham Patrem noſtrum: daturum ſe nobis.

Ut ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati: ſerviamus illi.

In ſanctitate & juſtitia coram ipſo: omnibus diebus noſtris.

Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus.

Ad

Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus: in remiſſionem peccatorum eorum.

Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri: in quibus viſitavit nos, oriens ex alto.

Illuminare his, qui in tenebris & in umbra mortis ſedent: ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

Requiem æternam dona ei Domine: & lux perpetua luceat ei.

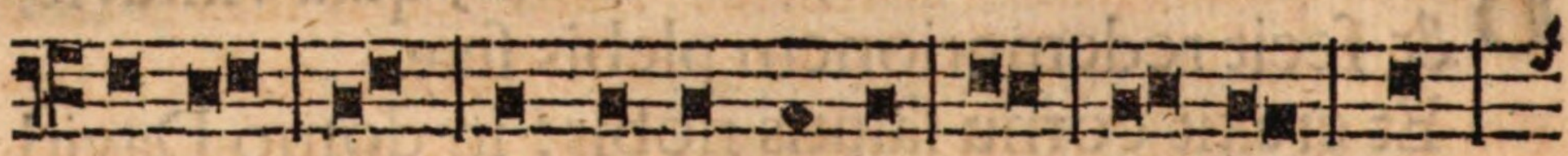

E go ſum Reſurrectio & vi ta, qui

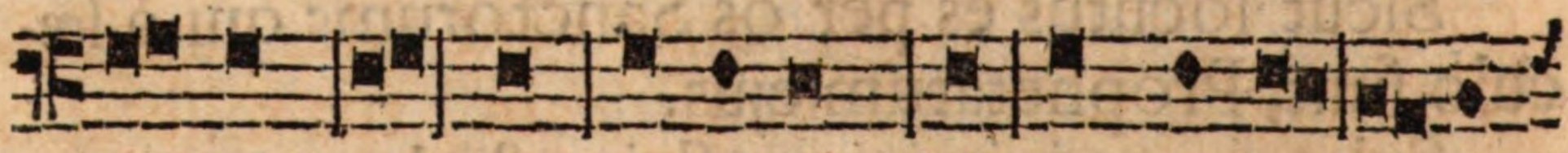

cre dit in me, e ti am ſi mortu us fu e-

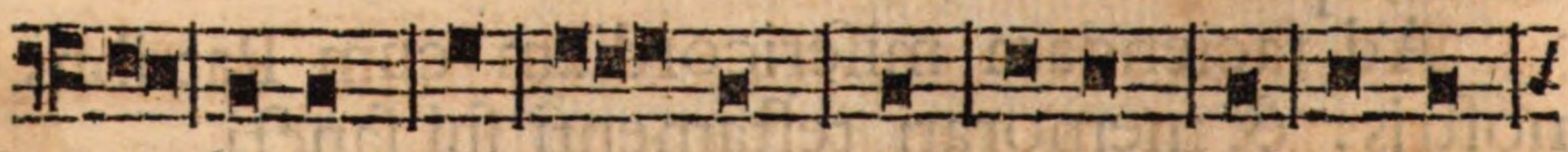

rit, vivet: & om nis, qui vi vit, & credit

in me, non mori e tur in æ ter num.

Poſtea Sacerdos dicit: Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon. Pater noſter &c. *Interim corpus aſpergit.*

℣. Et

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.
℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam ejus.
℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.
℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

FAc, quæſumus Domine! hanc cum ſervo tuo defuncto (famulâ tuâ defunctâ) miſericordiam, ut factorum ſuorum in pœnis non recipiat vicem, qui (quæ) tuam in votis tenuit voluntatem; ut ſicut hìc eum (eam) vera fides junxit fidelium turmis, ita illic eum (eam) tua miſeratio ſociet Angelicis Choris. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.
℣. Requiem æternam dona ei Domine. ℟. Et lux perpetua luceat ei.
℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.
℣. Anima ejus, & animæ omnium fidelium defunctorum per miſericordiam Dei requieſcant in pace. ℟. Amen.

VI. In reditu ad Eccleſiam.

DEinde à ſepultura in Eccleſiam vel ſacriſtiam revertentes, dicant ſine cantu Antiphonam: Si iniquitates

tates *Cum Pſalm.* De profundis &c. Requiem æternam dona eis Domine &c.

Si verò ob rationabilem cauſam, videl. ob temporis anguſtiam, vel aliorum funerum inſtantem neceſsitatem, prædictum Officium mortuorum cum tribus Nocturnis & Laudibus dici non poteſt, depoſito in Eccleſiâ feretro cum corpore dicatur ſaltem primum Nocturnum cum Laudibus, vel etiam ſine Laudibus, maximè ubi ejusmodi viget conſuetudo, incipiendo ab Invitatorio: Regem, cui omnia vivunt, venite &c. *Et poſtea omnia alia dicantur, quæ ſuprà præſcripta ſunt dicenda poſt Officium mortuorum & Miſſam.*

Quodſi etiam ea fuerit temporis anguſtia, vel alia urgens neceſsitas, ut unum Nocturnum cum Laudibus dici non poſsit, alia prædicta preces & ſuffragia nunquam omittantur.

Miſſa verò ſi hora fuerit congruens, ritu pro defunctis, ut in die obitûs, præſente corpore, non omittatur, niſi obſtet magna diei ſolemnitas, aut aliqua neceſsitas aliter ſuadeat, & poſt Miſſam fiat ut ſuprà. Quemadmodum etiam actus ſepulturæ ob rationabilem cauſam immediatè poſt conductum funeralem fieri poteſt ante Officium defunctorum vel Miſſam.

VII. Reliqui actus in exequiis, abſente corpore defuncti, & in die tertio, ſeptimo, trigeſimo, & anniverſario.

SI *facienda ſint exequiæ abſente corpore, eo die, quo bene viſum fuerit, in Eccleſia dicatur officium mortuorum, cum tribus Nocturnis & Laudibus, & Antiphonis duplicatis, vel ſaltem unum Nocturnum cum tribus Lectionibus & Laudibus & Miſſa. Poſt Miſſam Celebrans deponit manipulum & planetam, accipit pluviale nigri coloris, & præcedentibus Subdiacono cum Cruce, & Clero & duobus Ceroferariis cum luminaribus accenſis, & duobus Acolythis, uno cum Navicula incenſi & thuribulo, & altero cum vaſculo aquæ benedictæ & aſperſorio, & hoc libro Rituali, accedit cum Diacono à ſiniſtris ad locum tumbæ, & ibi à circumſtante Clero cantatur Reſponſorium*: Libera me Domine &c. *ut ſuprà 149. Interim miniſtratur incenſum, benedicitur, & imponitur in thuribulum. Poſtea dicitur.* Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon. *Sacerdos dicit*: Pater noſter &c. *Et dum ſecretò dicitur, accipit aſperſorium, circuit tumbam aſpergens, deinde incenſat eodem modo, ut dictum eſt. Poſtea dicit:*

℣. Et nè nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam ejus.

℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.
℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

ABſolve, quæſumus Domine! animam famuli tui N. (famulæ tuæ) ut defunctus (defuncta) ſæculo tibi vivat: & peccata, quæ per fragilitatem carnis humanâ converſatione commiſit, tu veniâ miſericordiſſimæ pietatis abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Vel dicatur òratio, quæ dicta eſt in Miſſa, vel alia conveniens, ut in tertio, ſeptimo, & Trigeſimo.

Oratio.

QUæſumus Domine! ut animæ famuli tui N. (famulæ tuæ N.) cujus depoſitionis diem tertium, *vel* ſeptimum, *vel* trigeſimum commemoramus, ſanctorum atque electorum tuorum largiri digneris conſortium: & rorem miſericordiæ tuæ perennem infundas. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Oratio pro anniverſario.

DEus indulgentiarum Domine, da animæ famuli tui N. (famulæ tuæ N.) cujus anniverſari-

ſarium depoſitionis diem commemoramus, refrigerii ſedem, quietis beatitudinem, & luminis claritatem. Per Dominum noſtrum &c.

℣. Requiem æternam dona ei Domine. ℟. Et lux perpetua luceat ei.

℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

Si Officium fuerit pro pluribus defunctis, oratio & verſus dicantur in plurali numero: ſi fuerit mulier, in genere fœminino: ſi fuerit Sacerdos vel Epiſcopus, in oratione exprimitur nomen dignitatis, &c.

Prædictus autem officii Ritus pro defunctis adultis tam Sacerdotibus & Clericis, quàm ſæcularibus Laicis ſervari debet in officio ſepulturæ in die depoſitionis, ſive in die tertio, ſeptimo, trigeſimo, & anniverſario.

XI. PROCESSIO IN EXEQUIIS PARVULORUM.

IN primis admonendi ſunt Parochi, ut juxta vetuſtam & laudabilem Eccleſiarum conſuetudinem parvulorum corpuſcula non ſepeliantur in communibus & promiſcuis Cameteriorum & Eccleſiarum ſepulturis; ſed ut pro illis in Parochialibus Eccleſiis, aut illarum cameteriis, quatenus commodè fieri poteſt aut ſolet, ſpeciales & ſeparatos ab aliis loculos & ſepulturas habeant, ſeu fieri curent, in quibus non ſepeliantur, niſi qui baptizati fuerint infantes, vel pueri, qui ante uſum diſcretionis obierunt.

In funere parvulorum ut plurimùm non pulſantur campanæ: Quodſi pulſentur, non ſono lugubri, ſed potiùs feſtivo pulſari debent; Et proceditur per ſequentes actus.

I. Conductus funeralis.

Cùm igitur infans vel puer baptizatus defunctus fuerit ante uſum rationis, induitur juxta ætatem, & imponitur ei corona de floribus, ſeu de herbis aromaticis & odoriferis in ſignum integritatis carnis & virginitatis; & Parochus ſuperpelliceo & ſtolâ albâ indutus, & alii de Clero, ſi adſint, præcedente Cruce, quæ ſine haſta deferri deberet, accedunt ad domum defuncti cum Clerico aſperſorium deferente; Sacerdos dicit vel cantat Antiphonam:

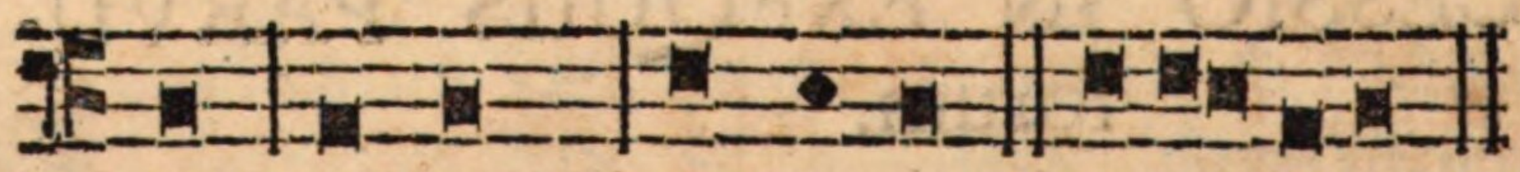

2. Toni.

Sit nomen Domini. Evovae.

Pſalmus 112.

LAudate pueri Dominum: laudate nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum: ex hoc, nunc & usque in ſæculum.

A ſolis ortu usque ad occaſum: laudabile nomen Domini.

Ex-

Excelſus ſuper omnes gentes Dominus: & ſuper cœlos gloria ejus.

Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat: Et humilia reſpicit in cœlo & in terra?

Suſcitans à terra inopem: & de ſtercore erigens pauperem.

Ut collocet eum cum principibus: cum principibus populi ſui.

Qui habitare facit ſterilem in domo: matrem filiorum lætantem.

Gloria Patri & Filio: & ſpiritui ſancto.

Sicut erat in principio: &c.

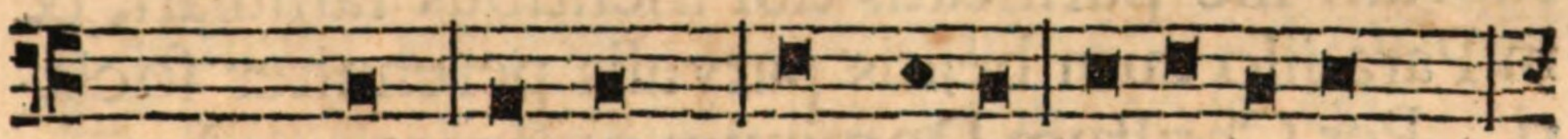

Antiph. Sit nomen Domini benedictum,

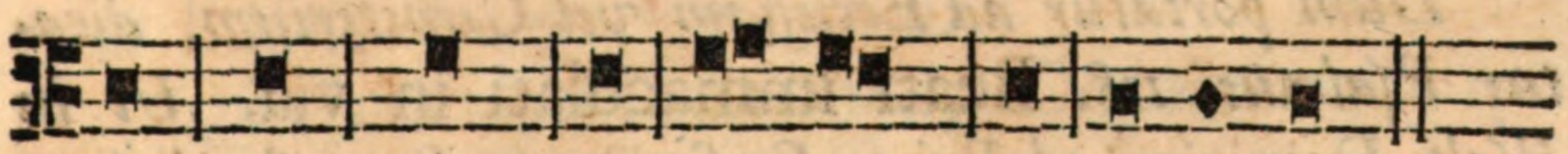

ex hoc nunc, & uſque in ſæculum.

Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon. pater noſter, *ſecretò interim corpus aſpergit, vel etiam thurificat.*

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

℣. Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti.

℟. Et

℟. Et confirmâſti me in conſpectu tuo in æternum.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

OMnipotens & mitiſſime Deus! qui omnibus parvulis renatis fonte Baptismatis, dum migrant à ſæculo, ſine ullis eorum meritis vitam illicò largiris æternam, ſicut animæ hujus parvuli (parvulæ) hodie credimus te feciſſe: fac nos, quæſumus Domine, per interceſſionem beatæ Mariæ ſemper virginis, & omnium ſanctorum tuorum hìc purificatis tibi mentibus famulari, & in Paradiſo cum beatis parvulis perenniter ſociari. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Dum portatur ad Eccleſiam vel Cæmeterium, dicatur Pſalmus. 118. Beati immaculati in via. *Ut in Pſalt. Dominicâ ad Prim. Et ſi tempus ſupereſt, dici poteſt Pſalmus 148.* Laudate Dominum de cœlis &c. *In Pſalt. Dom. ad laud. cum aliis duobus ſequentibus, & in fine:* Gloria Patri &c.

II. Miſſæ officium.

CUm autem pervenerint ad Eccleſiam, poteſt dici Miſſa aliqua de feſto vel ex votuvis per ſeptimanam, quæ quidem non pro parvulis defunctis, in quibus nihil damnatio-

nationis est, sed potiùs pro parentibus vel aliis cognatis parvulorum applicanda.

III. Actus absolutionis.

Missâ finitâ, per modum absolutionis in eo loco Ecclesiæ, ubi infans est repositus, dicatur vel canatur sequens Antiphona cum suo Psalmo.

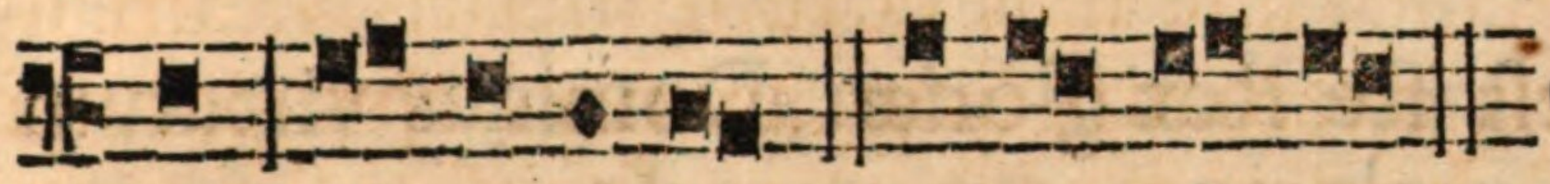

6. Toni.

Hic ac ci pi et. E vo va e.

Psalmus 23.

DOmini est terra & plenitudo ejus: orbis terrarum, & universi, qui habitant in eo.

Quia ipse super maria fundavit eum: & super flumina præparavit eum.

Quis ascendet in montem Domini: aut quis stabit in loco sancto ejus.

Innocens manibus & mundo corde: qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.

Hic accipiet benedictionem à Domino: & misericordiam à Deo salutari suo.

Hæc est generatio quærentium eum: quærentium faciem Dei Jacob.

Attollite portas principes vestras & elevamini

mini portæ æternales: & introibit Rex gloriæ.

Quis eſt iſte Rex gloriæ: Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.

Attollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales; & introibit Rex gloriæ.

Quis eſt iſte Rex gloriæ: Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ.

Gloria Patri, & Filio: &c.

Antiph. Hic ac ci pi et bene di cti o nem

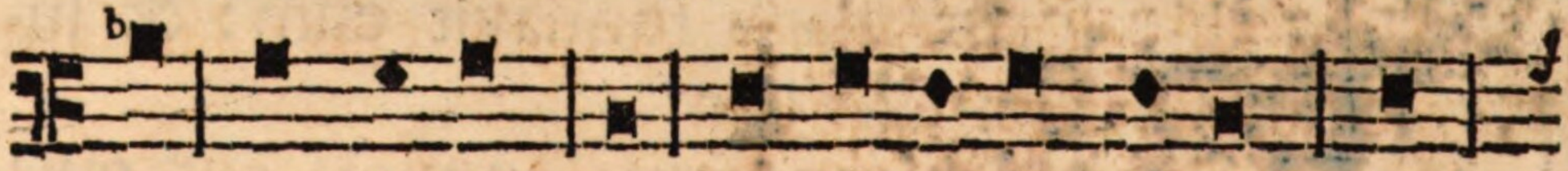

à Do mino, & mi ſe ri cor di am à

De o ſa lu ta ri ſuo, qui a hæc eſt ge-

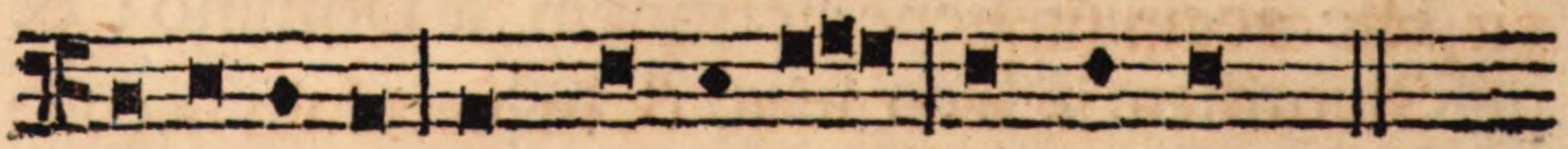

nera ti o quæren ti um Do mi num.

Poſtea dicitur: Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon.

Kyrie

Kyrie eleiſon. Pater noſter. *ſecretò. Interim corpus aſpergit & thurificat.*

℣. Et ne nos inducas in tentationem &c. *Ut ſuprâ in conductu funerali. fol. 163. cum oratione.*

IV. Actus ſepulturæ.

DUm portatur ad tumulum, & etiamſi tunc non portetur, dicitur Antiphona cum Pſalmo.

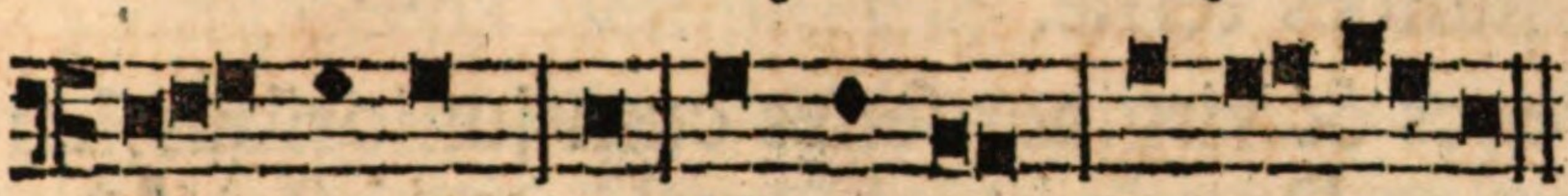

4. Toni.

Ju venes & virgines: E vo va e.

Pſalmus 148.

LAudate Dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.

Laudate eum omnes Angeli ejus: laudate eum omnes virtutes ejus.

Laudate eum Sol & Luna: laudate eum omnes ſtellæ & lumen.

Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen Domini.

Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.

Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit.

Laudate Dominum de terra: dracones & omnes abyſſi.

Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum: quæ faciunt verbum ejus.

Montes & omnes colles: ligna fructifera & omnes cedri.

Beſtiæ & univerſa pecora: ſerpentes & volucres pennatæ.

Reges terræ, & omnes populi: Principes & omnes judices terræ.

Juvenes & virgines ſenes cum junioribus laudent nomen Domini: quia exaltatum eſt nomen ejus ſolius.

Confeſſio ejus ſuper cœlum & terram: & exaltavit cornu populi ſui.

Hymnus omnibus ſanctis ejus: filiis Iſraël populo appropinquanti ſibi.

Gloria Patri & Filio: &c.

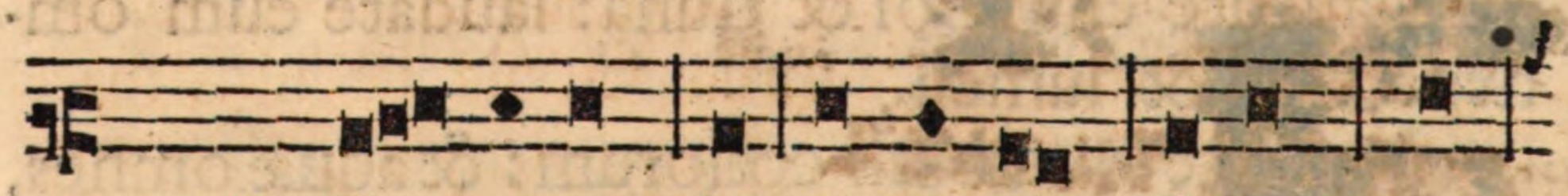

Antiph. Ju venes & vir gi nes, ſe nes cum

juni o ri bus lau dent no men Do mi ni.

Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon. Pater noſter. *Secretò.*

℣. Et

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

℣. Sinite parvulos venire ad me. ℟. Talium est enim regnum cœlorum.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus! ſanctæ puritatis amator, qui animam hujus parvuli (parvulæ) ad cœlorum regnum hodie miſericorditer vocare dignatus es: digneris etiam Domine ita nobiſcum miſericorditer agere; ut meritis tuæ ſanctiſſimæ paſſionis, & interceſſione beatæ Mariæ ſemper virginis, & omnium ſanctorum tuorum in eodem regno nos cum omnibus ſanctis & electis tuis ſemper facias congaudere. Qui vivis & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritûs ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. ℟. Amen.

Deinde Sacerdos corpus aſpergat Aquâ benedictâ & thuriſicet, ſimiliter & tumulum, poſtea ſepeliatur.

V. In reditu ad Eccleſiam.

Cùm autem à ſepultura revertuntur in Eccleſiam, dicatur Antiphona cum Cantico;

Bene-

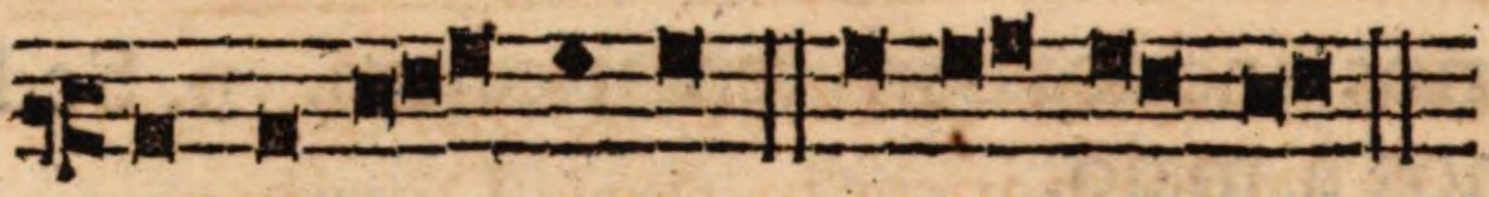

7. Toni.

Be ne di ci te. E vo va e.

Canticum trium puerorum. Dan. 3.

BEnedicite omnia opera Domini Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

Benedicite Angeli Domini Domino: benedicite cœli Domino.

Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt Domino: benedicite omnes virtutes Domini Domino.

Benedicite Sol & Luna Domino: benedicite ſtellæ cœli Domino.

Benedicite omnis imber & ros Domino: benedicite omnes ſpiritus Dei Domino.

Benedicite ignis & æſtus Domino: benedicite frigus & æſtus Domino.

Benedicite rores & pruina Domino: benedicite gelu & frigus Domino.

Benedicite glacies & nives Domino: benedicite noctes & dies Domino.

Benedicite lux & tenebræ Domino: benedicite fulgura & nubes Domino.

Benedicat terra Dominum: laudet & ſuperexaltet eum in ſæcula.

Bene-

Benedicite montes & colles Domino: benedicite universa germinantia in terra Domino.

Benedicite fontes Domino: benedicite maria & flumina Domino.

Benedicite cete, & omnia, quæ moventnr in aquis Domino: benedicite omnes volucres cœli Domino.

Benedicite omnes bestiæ & pecora Domino: benedicite filii hominum Domino.

Benedicat Israël Dominum: laudet & superexaltet eum in sæcula.

Benedicite Sacerdotes Domini Domino: benedicite servi Domini Domino.

Benedicite Spiritus & animæ justorum Domino; benedicite sancti & humiles corde Domino.

Benedicite Anania', Azaria, Misaël Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

Benedicamus Patrem, & Filium cum sancto Spiritu: laudemus & superexaltemus eum in sæcula.

Benedictus es Domine in firmamento Cœli: & laudabilis, & glorioſus, & superexaltatus in sæcula.

Bene-

Be ne di ci te Do mi num om nes

e le cti e jus, a gi te di es læ ti ti-

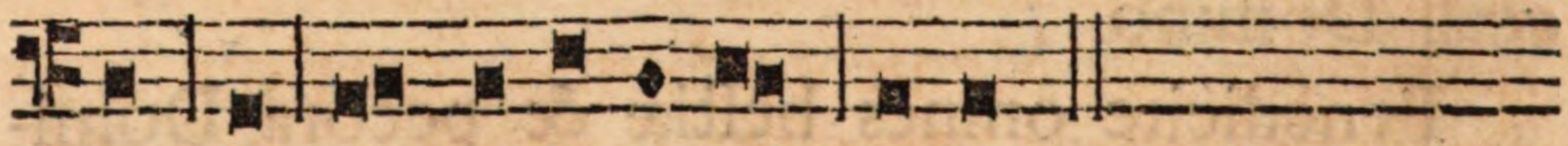

æ, & con fi te mi ni il li.

Deinde ante Altare dicit Sacerdos.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! qui miro ordine Angelorum miniſteria hominumque diſpenſas: concede propitius; ut à quibus tibi miniſtrantibus in cœlo ſemper aſſiſtitur, ab his in terra vita noſtra muniatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Hic ſubnotandum, tàm pro funeribus adultorum, quàm parvulorum: In Eccleſiis minoribus, ubi Cantores chorales non habentur, omnia obſervantur, ut ſuprà dictum in funeribus adultorum & parvulorum, excepto eo, quòd ad conductum funeralem & ad Actum abſolutionis ac ſepulturæ cantiones germanicæ pro defunctis de-

can-

cantentur; Parochus autem omnia hìc præscripta legat sine cantu, casula, & manipulo, solâ stolâ & pluviali nigro, si haberi possit, indutus. Sicubi concio funebris habenda, fiat ante Officium defunctorum, sive ante Missam: ubi moris est palâ ter projicere terram super funus, & infigere Crucem super sepulchrum, prius fiat post aspersionem & thurificationem funeris ac tumuli, ante tumulationem dicendo: Memento homo, quia pulvis es, & in pulverem reverteris: *posterius ante reditum ad Ecclesiam, signando cum stipite caput sepulchri terrâ repleti signo Crucis & dicendo:* signum Salvatoris Domini nostri JEsu Christi sit signatum super te, qui in hac imagine ✠ redemit te, nec permittat introire (*infigat Crucem in capite sepulchri*) Angelum percutientem in æternum. Pax tecum. *Quòd si corpus ex domo immediatè ad sepulchrum deferatur, quod fit tempore æstivali ob nimium fœtorem vel aliam causam, ad ingressum cœmeterii cantatur* Subvenite, *deinde omissâ absolutione & Antiphonâ:* In paradisum *dicitur benedictio sepulchri & reliqua, ut num. V. in funeribus adultorum notatur, postea vel altero die habetur Concio, ubi moris est, Officium defunctorum, si prius dictum non fuerit, Missa de Requiem &c. ut num. VII. notatur. In funeribus parvulorum omissâ Missâ & Actu absolutionis, ab Actu sepulturæ num. IV. signato pergitur. Si funus post prandium sub Vesperum sepeliatur & conductus funera-*

lis & ſepultura ſine cantu & pulſu campanarum peragitur.

XII. PROCESSIO IN ADVENTU EPIſcopi viſitantis parochias.

QUando Epiſcopus venit, viſitaturus parochiam, itur ei competenti ſpatio ab Eccleſia proceſsionaliter obviam, & paſtor indutus ſuperpelliceo & ſtolâ, porriget Epiſcopo Crucem deoſculandam, ſi eam habeat in manibus, & commodè fieri poſſit; alioquin ſalutato Epiſcopo, proceditur ad Eccleſiam cantando Reſponſorium ſequens:

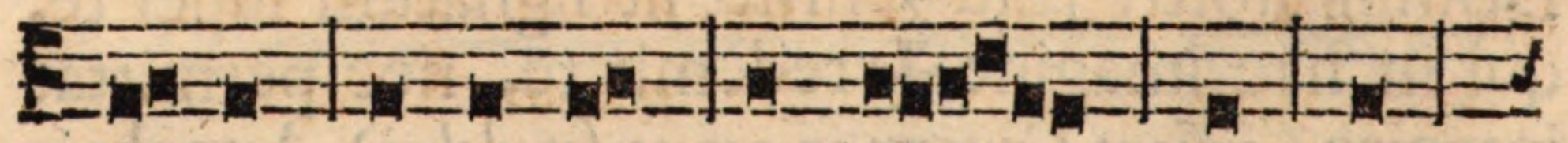

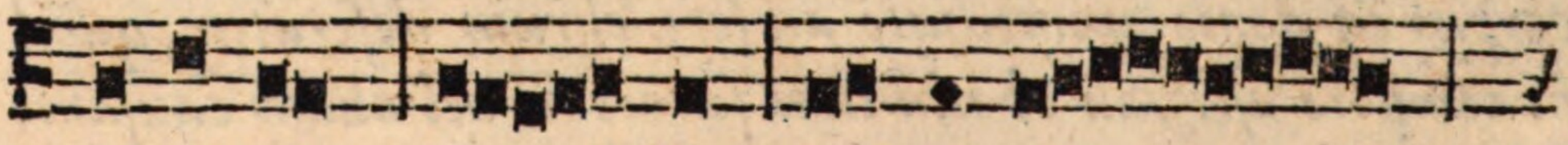

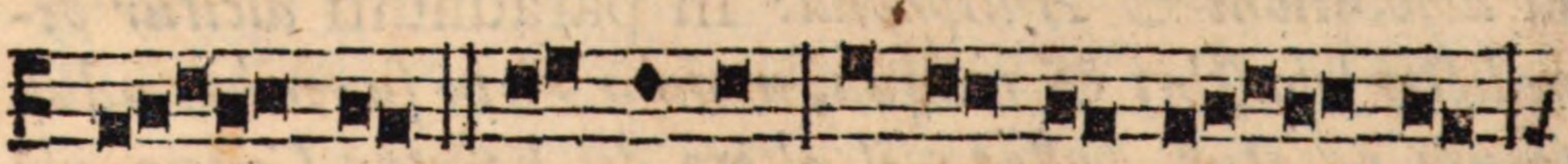

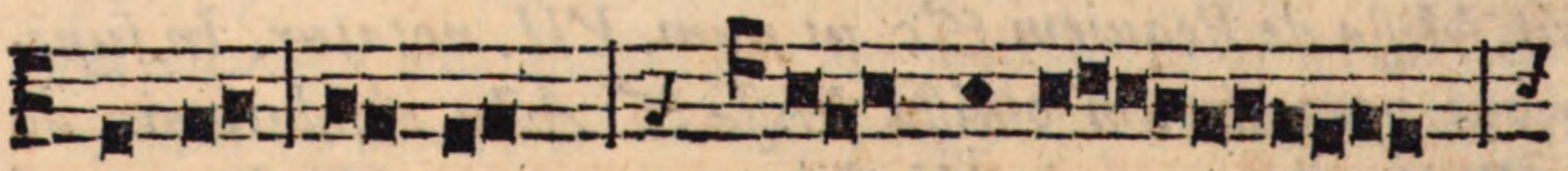

cre-

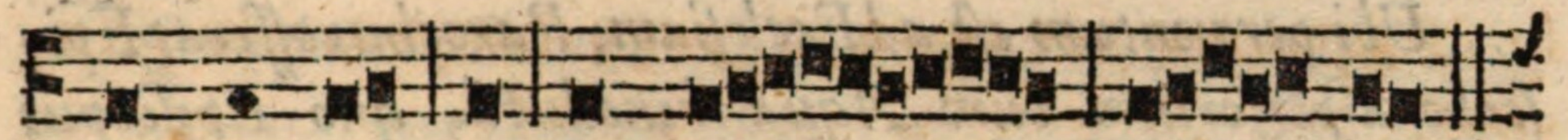

creſce re in ple bem ſu am.
Al le lu ja.

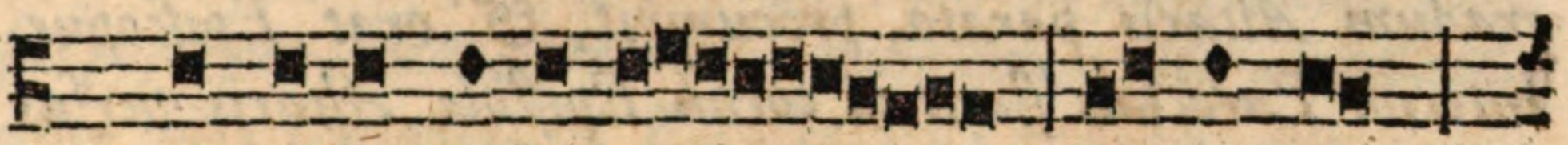

℣. Benedi ctio nem om ni um

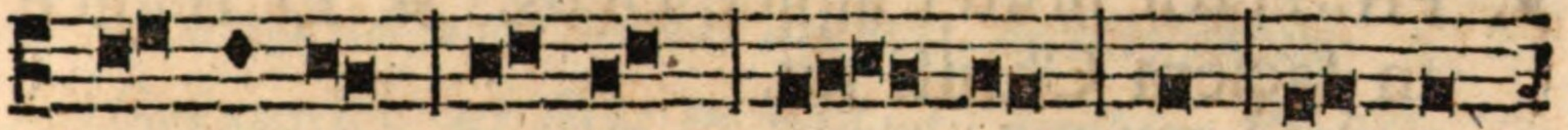

gen ti um de dit il li, & Te ſta-

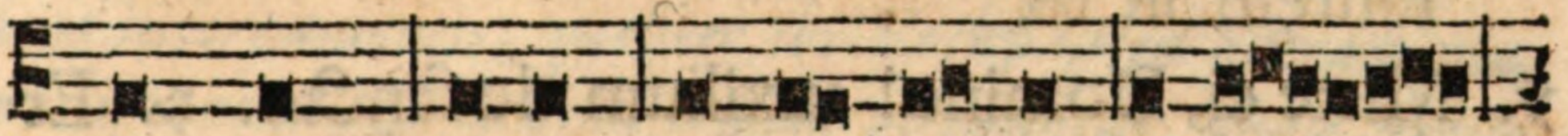

men tum ſu um confir ma vit ſu per

ca put e- jus. *I de o.* Glo-

ri a Pa tri & Fi li o &

Spiri- tu i ſan- cto.

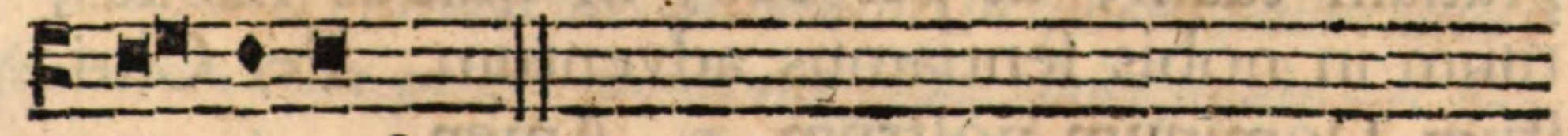

I de o &c.

Ubi perventum eſt ad Eccleſiam, Parochus offerat Epiſcopo aſperſorium cum Aquâ benedictâ, quo Epiſcopus aſpergit primò ſeipſum, ac deinde alios Poſtea procedunt ad Altare majus, & ibi ſuper faldiſtorio ante infimum gradum Altaris parato, procumbit, & orat Epiſcopus. Interim Parochus ſtans in cornu Epiſtolæ Altaris verſus orantem dicit:

℣. Protector noſter aſpice Deus. ℟. Et reſpice in faciem Chriſti tui.

℣. Salvum fac ſervum tuum. ℟. Deus meus ſperantem in te.

℣. Mitte ei, Domine! auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuêre eum.

℣. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus humilium viſitator, qui eos paternâ dilectione conſolaris: prætende ſocietati noſtræ gratiam tuam, ut per eos, in quibus habitas, tuum in nobis ſentiamus adventum. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Quâ

Quâ finitâ, Pontifex surgens ascendit ad Altare majus, osculaturque illud in medio, & ibidem populo solemniter benedicit.

Deinde, vel si Missam legat, post Evangelium, versus populum sedens, proponit populo causas sui adventûs, quia sacri Canones, & Ecclesiasticus ordo hoc fieri præcipiunt propter multa:

Primò *ad absolvendas animas defunctorum.*

Secundò, *ut sciat & videat, qualiter Ecclesia ipsa spiritualiter & temporaliter gubernetur, quomodo se habeat in ornamentis, qualiter ibi Ecclesiastica Sacramenta ministrentur, & divina Officia peragantur, quale servitium ibi impendatur, qualis sit vita ministrorum & populi, ut ex officio inquisitionis sua, per eum, siqua in præmissis corrigenda fuerint, corrigantur & emendentur.*

Tertiò *ad adulteria, fornicationes, sacrilegia, divinationes, & similia publica in populo punienda, ad quod interdum non sufficiunt Ecclesiarum Rectores, ostendens diligenter populo, quàm damnabilia & detestanda sint crimina ipsa.*

Quartò *propter casus, qui de jure vel consuetudine ad Episcopum duntaxat pertinere noscuntur, qui in constitutionibus synodalibus continentur, in quibus nullus alius se intromittere potest; protestans plebi, quòd siquis vel siqua in aliquo ipsorum casuum, vel in quocunque alio, consti-*

conſilio ejus indiguerit, paratus ſit benignè audire, & conſilium, & abſolutionem impendere, ac pœnitentiam miſericorditer injungere ſalutarem.

Quintò. *Ad exhibendum Sacramentum Confirmationis, cujus ſolus Epiſcopus ordinarius miniſter eſt.*

Deinde inducit diligenter populum ad pœnitentiam, & inſtituit in Eccleſiaſticis Sacramentis & in Articulis fidei, & qualiter debeant declinare à malo, & facere bonum: fugere vitia & ſectari virtutes, alteri non facere, quod ſibi fieri nolunt.

His expletis fit populi Confeſſio & Abſolutio generalis, & indulgentia datur per Pontificem. Poſthæc pontifex depoſitâ cappâ, induitur amictu, ſtolâ, pluviali violacei vel nigri coloris, & mitrâ ſimplici, & ſtans cum mitra juxta Altare, verſus ad populum incipit Antiphonam:

Si iniquitates.

Poſtea cum miniſtris ſeu Capellanis dicit Pſalmum: De profundis clamavi ad te Domine &c. *& in fine.* Requiem æternam dona eis Domine. Et lux perpetua luceat eis. *Tum dicit totam Antiphonam:* Si iniquitates obſervaveris Domine, Domine quis ſuſtinebit? *Quâ dictâ depoſitâ mitrâ dicit:*

Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſou. Kyrie eleiſon. Pater noſter.

Quod ſecretè completur. Et interim impoſito incenſo in thuribulo & benedicto, & accepto aſperſorio cum aquâ bene-

benedictâ tertiò aspergit ante se, eodem modo incensat. Quo facto pronuntiat:

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

℣. In memoria æterna erunt justi. ℟. Ab auditione mala non timebunt.

℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animas eorum.

℣. Requiem æternam dona eis Domine. ℟. Et lux perpetua luceat eis.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! qui inter Apostolicos Sacerdotes famulos tuos Pontificali fecisti dignitate vigere: præsta quæsumus, ut eorum quoque perpetuo aggregentur consortio. Per Christum Dominum nostrum. ℟. Amen.

Deinde Aquâ benedictâ, thuriferario, duobus Cerofe-rariis, Cruce & Clero præcedentibus, & cantantibus Responsorium:

Qui Lazarum resuscitâsti à monumento fœtidum, tu eis Domine, dona requiem & locum indulgentiæ. ℣. Qui venturus es judicare vivos

vivos & mortuos, & ſæculum per ignem. ℟. Tu eis Domine.

Pontifex cum mitrâ exit ad Cœmeterium, interim dicens cum Miniſtris ſuis Antiphonam: Si iniquitates &c. *Deinde Pſalmum:* De profundis clamavi &c. *totum ut ſupra, Et in fine* ℣. Requiem æternam dona eis Domine. ℟. Et lux perpetua luceat eis.

Et Antiphona repetitur: Si iniquitates obſervaveris Domine! Domine! quis ſuſtinebit?

Quibus omnibus dictis cùm fuerint in medio Cœmeterii, ſubſiſtunt ſuo ordine, & Chorus cantat Reſponſorium:

Libera me Domine de morte æterna in die illa tremenda. * Quando cœli movendi ſunt & terra. * Dum veneris judicare ſæculum per ignem. ℣. Tremens factus ſum ego, & timeo, dum diſcuſſio venerit, & ventura ira. * Quando cœli movendi ſunt & terra ℣. Dies illa, dies iræ, calamitatis & miſeriæ, dies magna & amara valde. * Dum veneris &c. ℣. Requiem æternam dona eis, Domine! & lux perpetua luceat eis. *Tum repetitur Reſponſorium.* Libera me Domine. &c. *Uſque ad primum verſum. Interim dum Reſponſorium repetitur, offertur per digniorum Eccleſiæ navicella, & per alium ex Miniſtris thuribulum*

Pon-

Pontifici, qui imponit incensum more consueto, Responsorio repetito chorus cantat:

Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. *Mox Pontifex, mitrâ depositâ, conveniente voce dicit:* Pater noster, *reliqua secretò. Deinde aspergit & incensat, prout fecit in Ecclesia. Quo facto dicit versus:*

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.
℣. In memoria æterna erunt justi. ℟. Ab auditione mala non timebunt.
℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animas eorum.
℣. Requiem æternam dona eis Domine. ℟. Et lux perpetua luceat eis.
℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! qui inter Apostolicos Sacerdotes, famulos tuos sacerdotali fecisti dignitate vigere; præsta quæsumns, ut eorum quoque perpetuo aggregentur consortio.

Deus veniæ largitor, & humanæ salutis amator! Quæsumus clementiam tuam, ut nostræ

Congregationis fratres, propinquos, & benefactores, qui ex hoc ſæculo tranſiêrunt, beatâ Mariâ ſemper Virgine intercedente, cum omnibus Sanctis tuis ad perpetuæ beatitudinis conſortium pervenire concedas.

Deus! cujus miſeratione animæ fidelium requieſcunt, famulis & famulabus tuis, omnibus hìc & ubique in Chriſto quieſcentibus, da propitius veniam peccatorum; ut à cunctis reatibus abſoluti, tecum ſine fine lætentur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

℣. Requiem æternam dona eis Domine. ℟. Et lux perpetua luceat eis.

Tum duo Cantores dicunt.

℣. Requieſcant in pace. ℟. Amen.

Et mox Pontifex, elevatâ dexterâ, producit ſignum Crucis ab omni parte ſuper Cœmeterium. Tum acceptâ mitrâ per Pontificem, revertuntur omnes ad Eccleſiam, ordine, quo venerunt, Choro dicente congruenti voce ſine nota totum Pſalmum:

Miſerere mei Deus, ſecundùm magnam miſericordiam tuam. &c. *cum verſu.*

℣. Requiem æternam dona eis Domine. ℟. Et lux perpetua luceat eis.

Quem

Quem etiam Pontifex ipse dicit demissâ voce cum Ministris suis, seu Capellanis: quibus dictis, & cum ad Chorum ante majus Altare pervenerit Pontifex, depositâ mitrâ stans ibidem in medio versus ad Altare dicit:

Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster. *Reliqua secretò. Deinde dicit:*

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.

℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animas eorum.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

ABsolve, quæsumus Domine! animas famulorum famularumque tuarum ab omni vinculo delictorum ut in resurrectionis gloria inter sanctos & electos tuos resuscitati respirent. Per Christum Dominum nostrum. ℟. Amen.

His peractis, depositis stolâ & pluviali nigris seu violaceis & assumptis albis, incipit visitationem à sanctissimâ Eucharistiâ ad Baptisterium, inde ad Ss. Olea, ad Ss. Reliquias, tum ad Altaria & Capellas, & sacras imagines, item ad sacristiam & Cœmeterium se confert; Post ad ædes canonicales vel parochiales, hospitalia, confraternita-

nitates, & alia loca pia. Poterit poſtea Pontifex confirmare pueros præmiſsâ monitione, & aliis ſervatis, prout in confirmatione uſitatum eſt.

Expeditâ itaque confirmatione & benedictis ornamentis, ſiqua benedicenda ſunt, depoſitisque indumentis Eccleſiaſticis, Confeſsiones, & deinde querelas, ſiquæ ſunt, audit. Tum de converſatione Cleri, & populi ac qualiter ſpiritualia & temporalia in ipſa Eccleſia miniſtrantur, & de libris ac ornamentis diligenter de plano inquirit.

Peractâ demum viſitatione illius loci & omnibus expeditis, cùm diſcedere voluerit Pontifex, in ſuo habitu communi accedit ad Eccleſiam, & ſtans ante Altare, in cornu Epiſtolæ verſus ad illud, dicit Pſalmum: De profundis, *totum cum* Requiem æternam, & *Antiphonam,* ſi iniquitates, *deinde dicit.* Pater noſter.

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos à malo.
℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animas eorum.
℣. Requieſcant in pace. ℟. Amen.
℣. Domine! exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

Oremus.

DEus! cujus miſeratione animæ fidelium requieſcunt, famulis & famulabus tuis omnibus

bus hìc & ubique in Chriſto quieſcentibus, da propitius veniam peccatorum, ut à cunctis reatibus abſoluti, tecum ſine fine lætentur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Poſt hæc diſcedit. Sed parochus ante omnia ſe informet in curia Epiſcopali, utrum Reverendiſsimus Viſitator hoc ritu in totum vel ex parte uti voluerit.

OFFICIUM DEFUNCTORUM.

ad Veſperas, Antiphona.

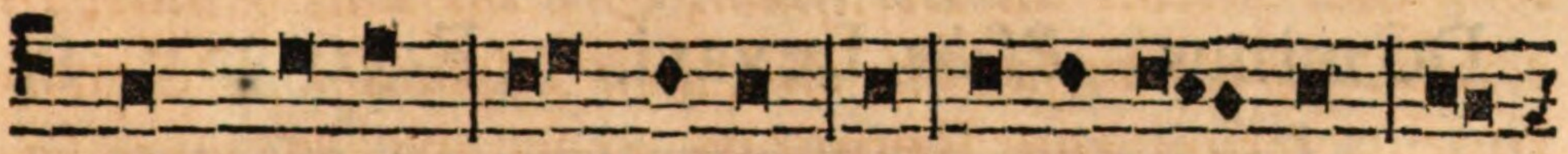

PLacebo Domino in regione vi-

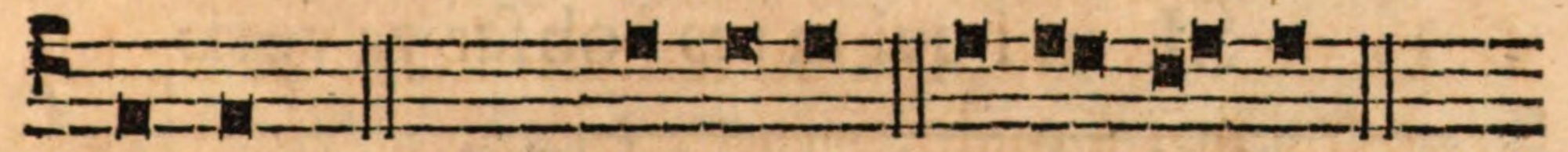

vorum. *Pſalm.* Dilexi. Evovae. 3.

Antiph.

HEu mihi Domine, quia incola-

tus meus prolongatus eſt.

Pſalm.

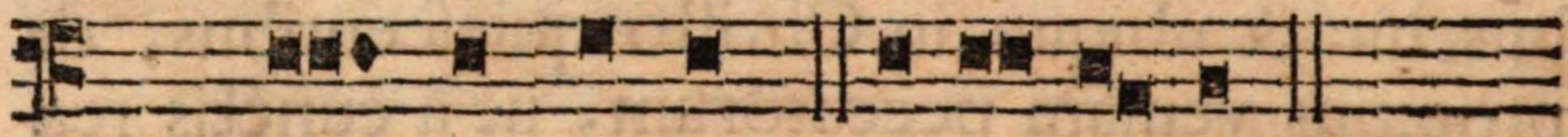

Pſalm. Ad Do mi num. E vo va e. 2.

Antiph. 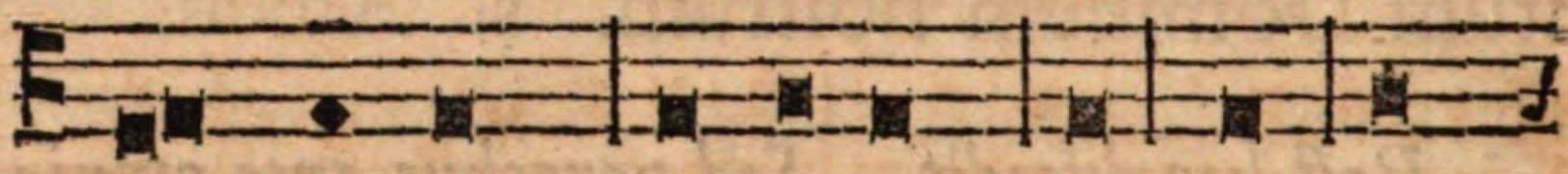

DOmi nus cuſto dit te ab om-

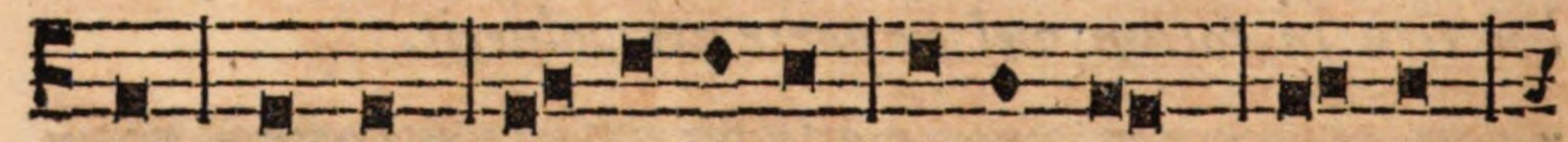

ni ma lo: cu ſto di at a ni mam tu am

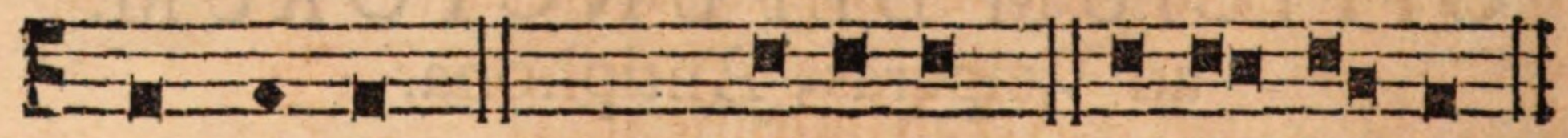

Do mi nus. *Pſalm.* Le va vi. E vo va e. 8.

Antiph.

SI in i qui ta tes obſer va ve ris

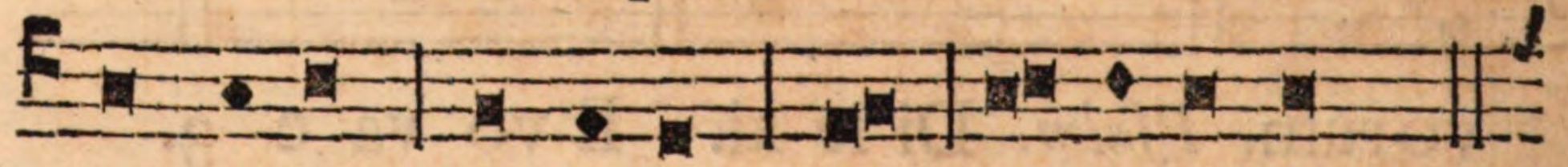

Domine, Domine quis ſu ſti ne bit?

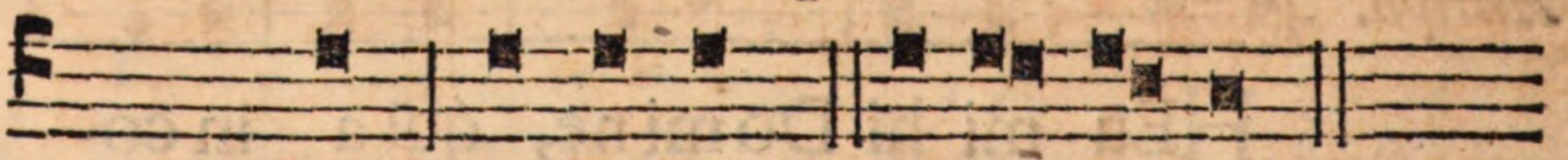

Pſalm. De pro fun dis. E vo va e. 8.

Antiph.

O Pe ra ma nu um tu a rum

Do·

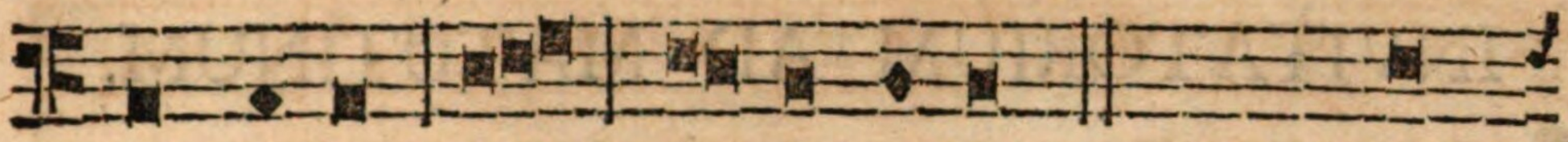

Domine ne de ſpi ci as. *Pſalm.* Con-

fi te bor ti bi. E vo va e. 2.

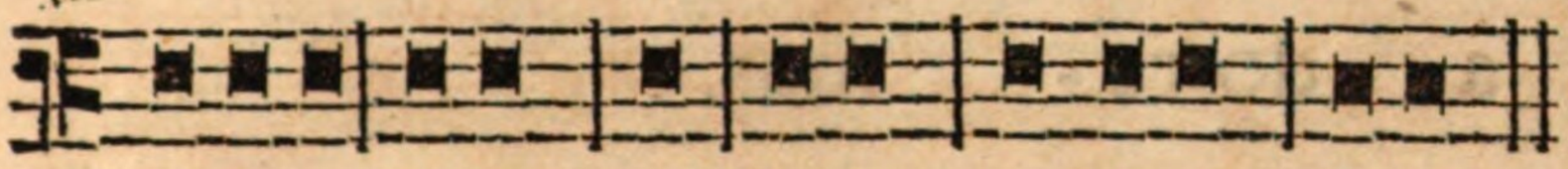

Sic terminantur omnes verſiculi.

℣. Au di vi vo cem de cæ lo, di cen tem mi hi.
℟. Be a ti mortui qui in Domino moriuntur.

Ad Magnificat.

Antiph. 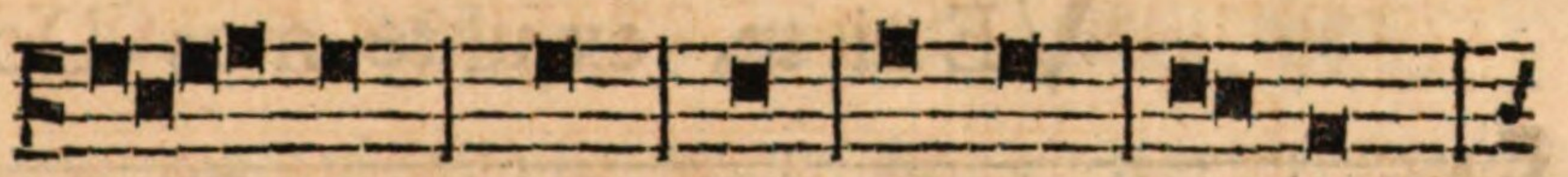

OM ne quod dat mi hi Pa ter,

ad me veniet: & e um qui venit ad

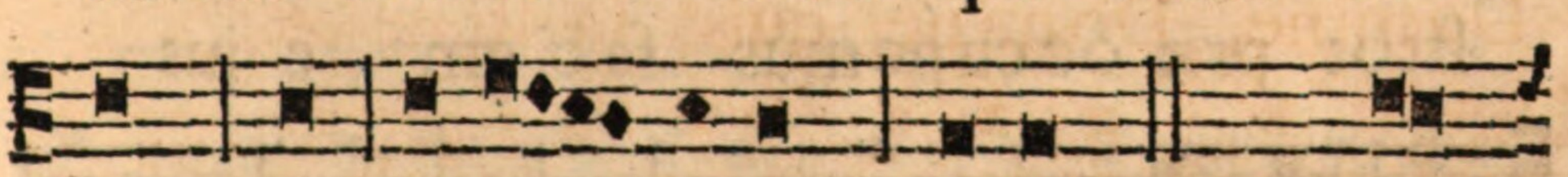

me, non e ji- ci am fo ras. *Cant.* Ma-

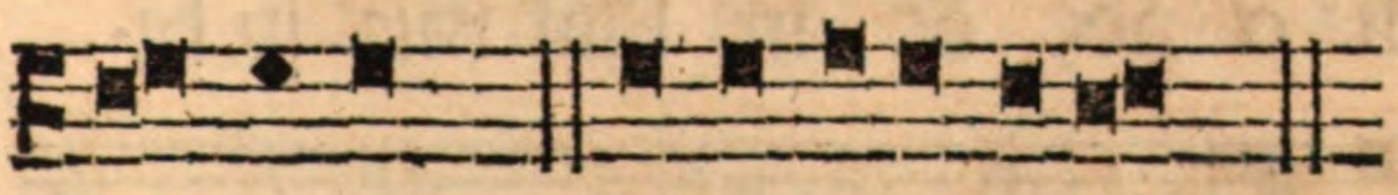

Canitur more Canticorum ſolenniter.

gnificat. E vo va e. 7.

IN-

INVITATORIUM AD MATUTINUM.

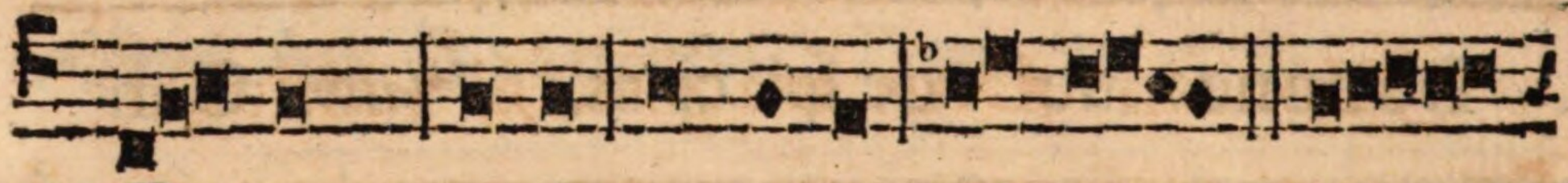

REgem, cui omnia vivunt. Ve-

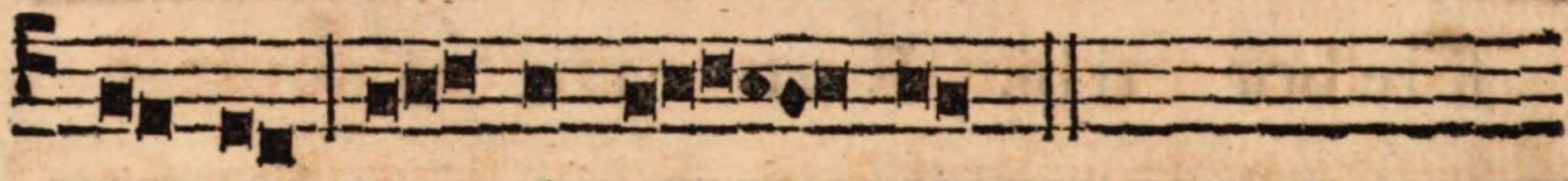

ni te adore- mus.

VENITE.

Sexti toni.

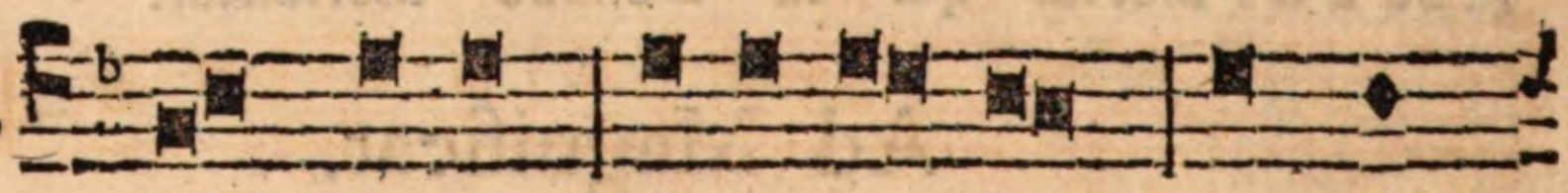

VEni te, exulte mus Do mi-

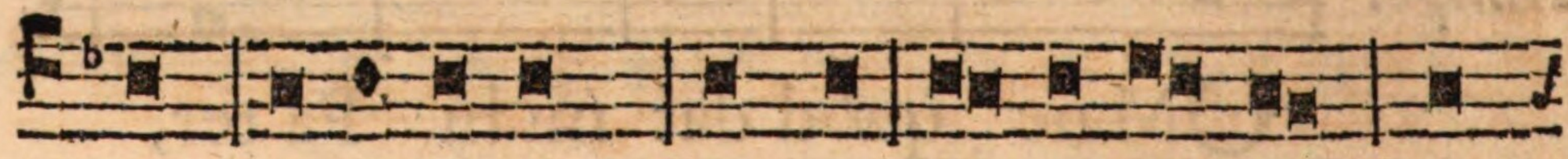

no, jubile mus De o ſalutari no-

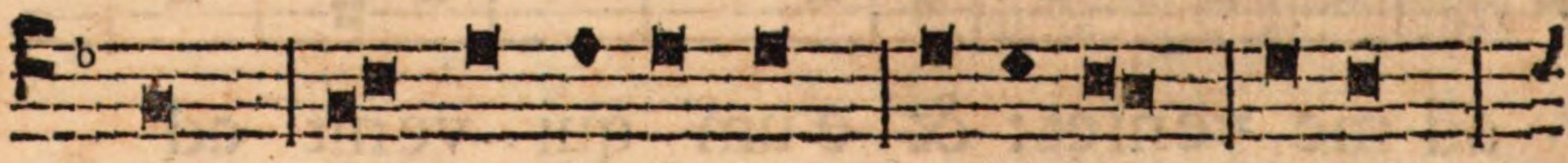

ſtro: præ occupemus faciem e jus

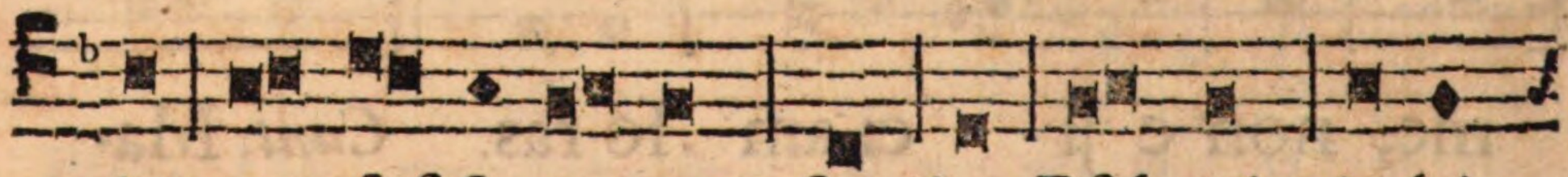

in confeſſi o ne, & in Pſal mis jubi-

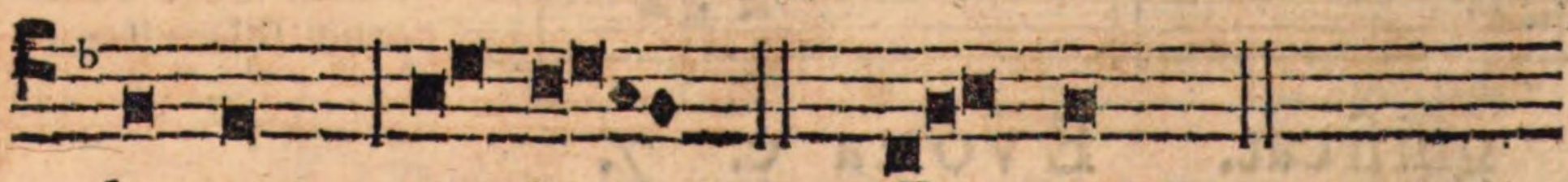

le mus e- i. Re gem.

Quo-

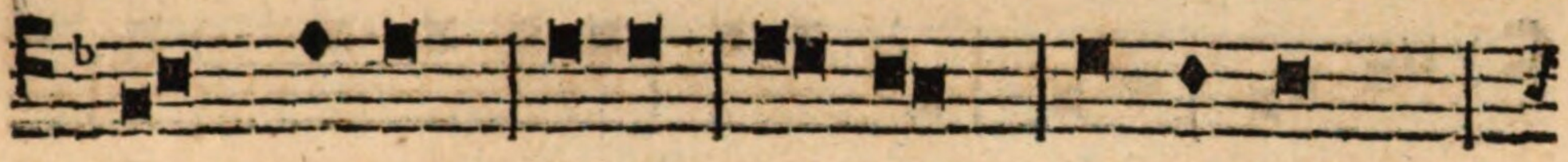

QUoniam Deus magnus Dominus,

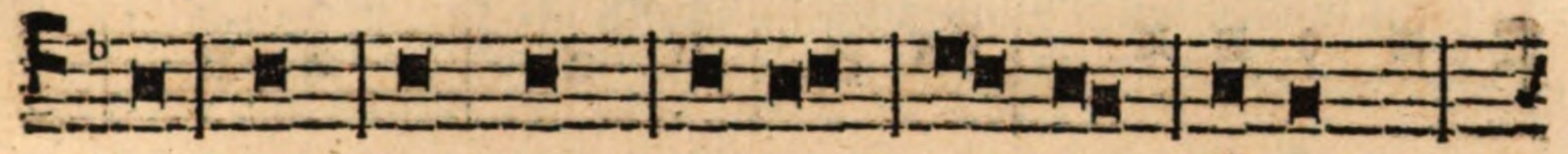

& Rex magnus ſuper omnes deos:

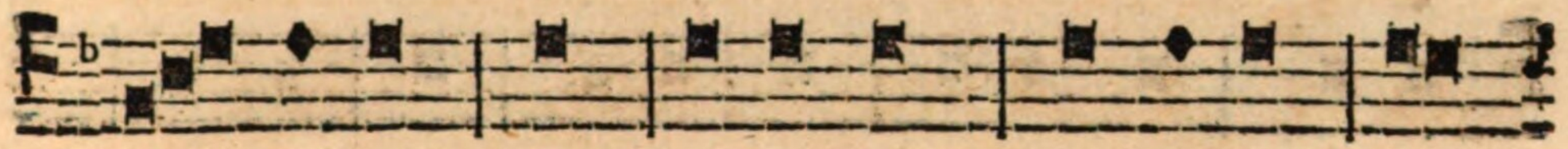

quoniam non repellet Dominus ple-

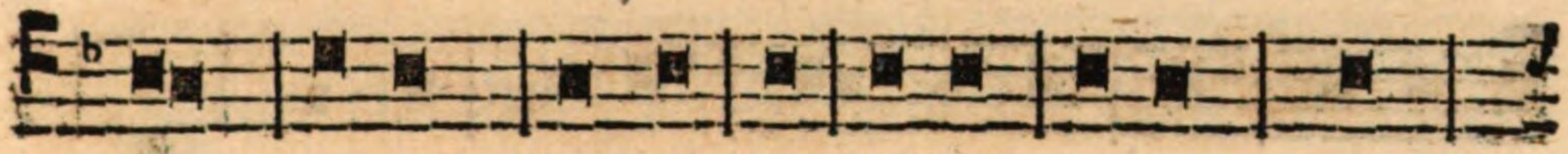

bem ſuam, quia in manu ejus ſunt

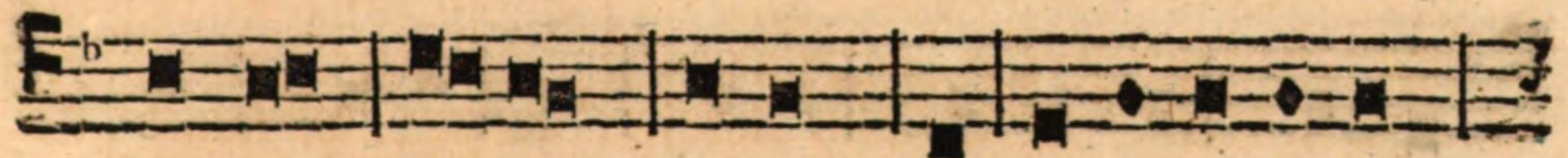

omnes fines terræ, & altitudines

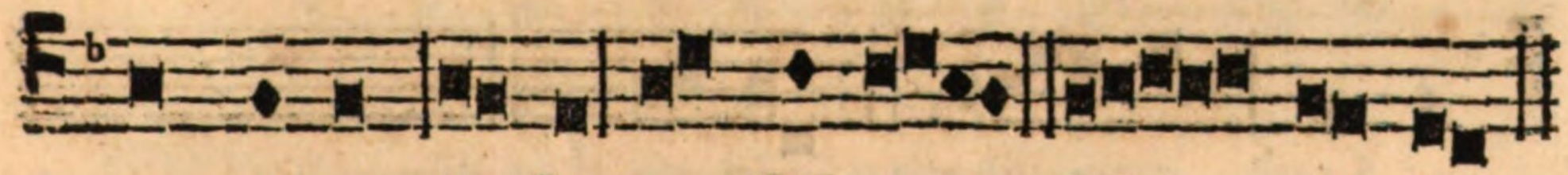

montium ipſe conſpicit. Ve- ni te.

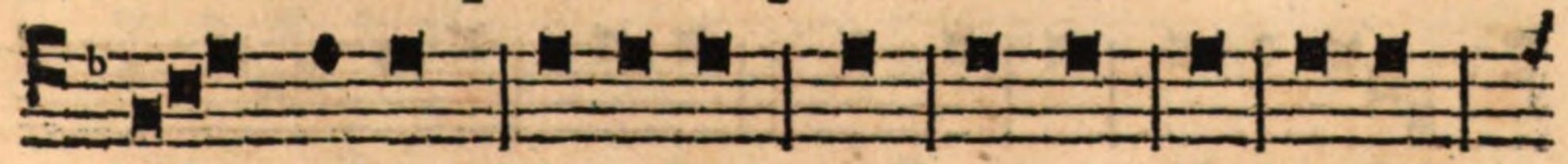

QUoniam ipſius eſt mare, & ipſe

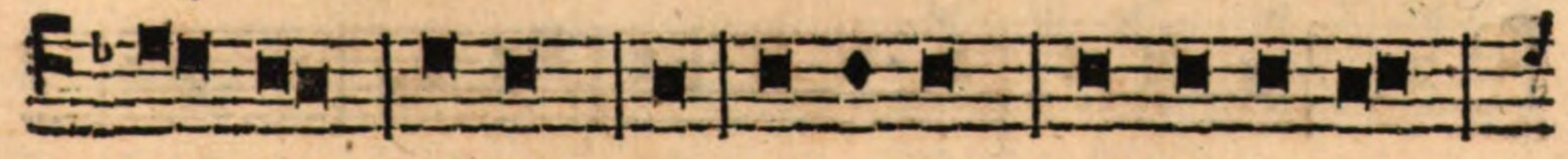

fecit illud, & aridam fundaverunt

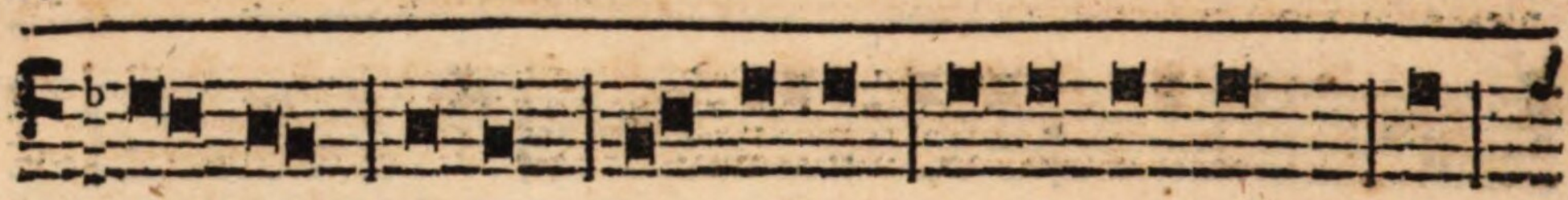

ma nus e jus: Veni te a do re mus, &

pro cida mus an te De um: plo re mus

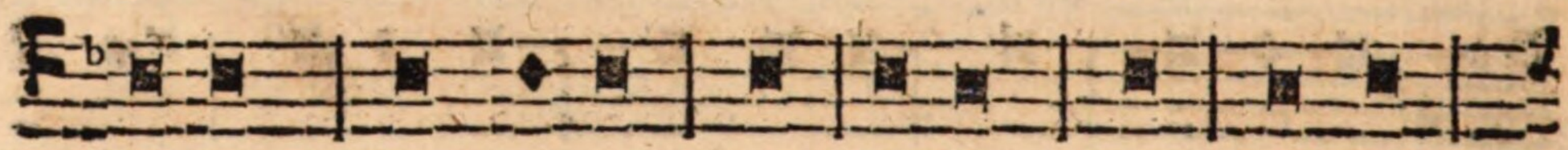

co ram Do mino qui fe cit nos, qui a

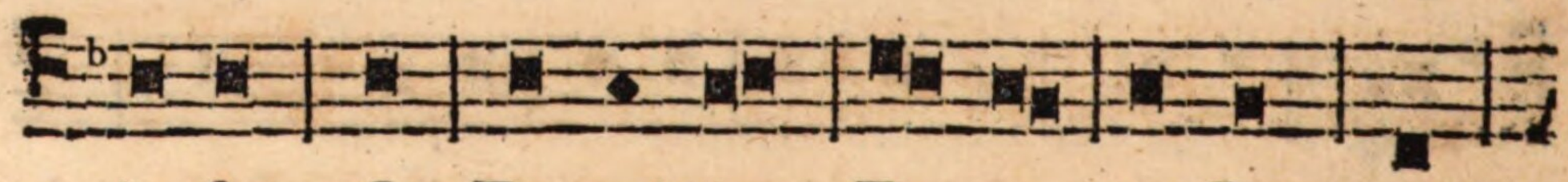

ip ſe eſt Do mi nus De us no ſter: nos

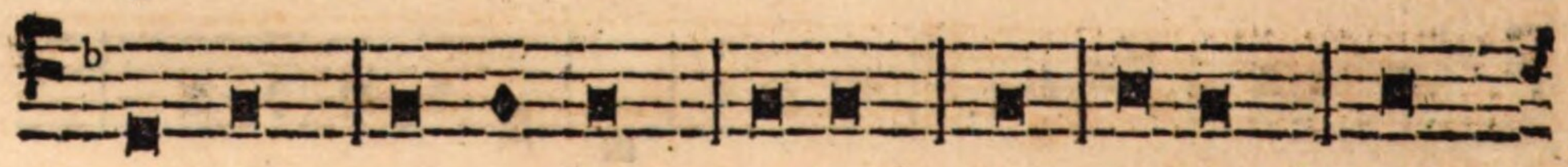

au tem po pu lus e jus, & o ves pa-

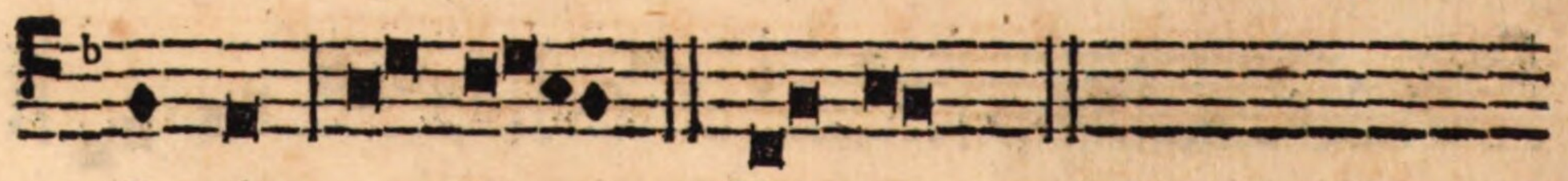

ſcuæ e jus. Re gem.

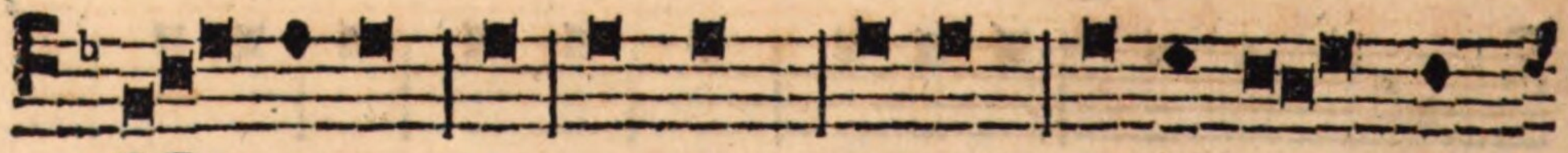

HOdi e ſi vo cem e jus au di e- ri-

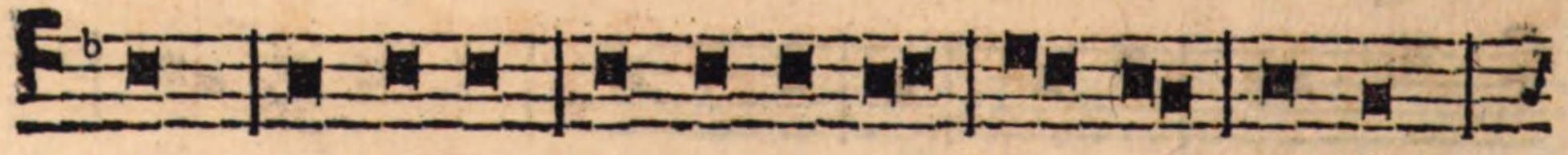

ris no li te ob du ra re cor da veſtra,

ſicut

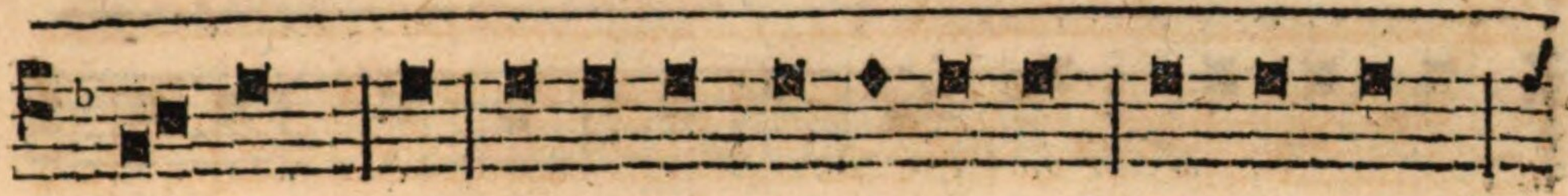

ſi cut in ex a cer ba ti o ne ſe cun dùm

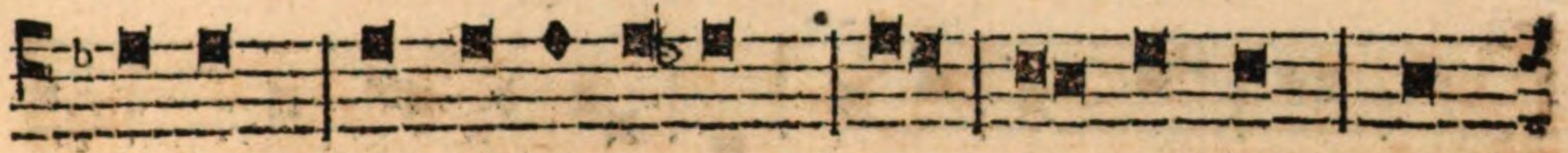

di em ten ta ti o nis in de ſer to, u-

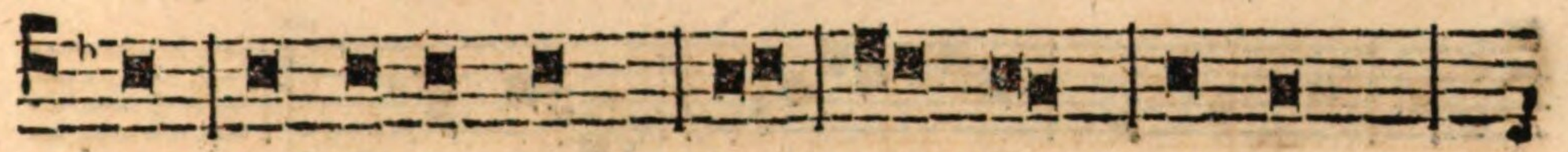

bi ten ta ve runt me pa tres ve ſtri,

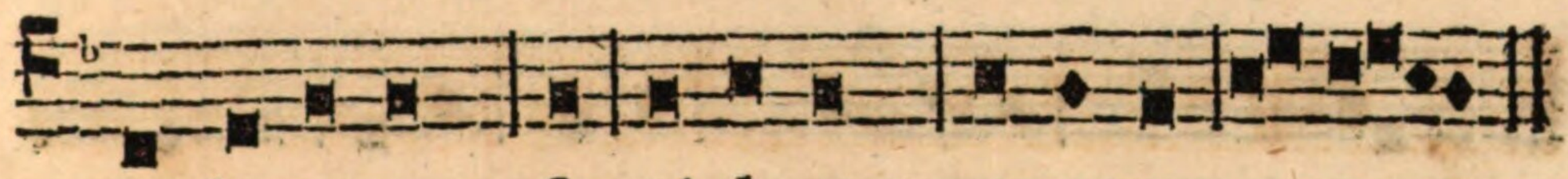

pro ba ve runt & vi de runt o pe ra me a.

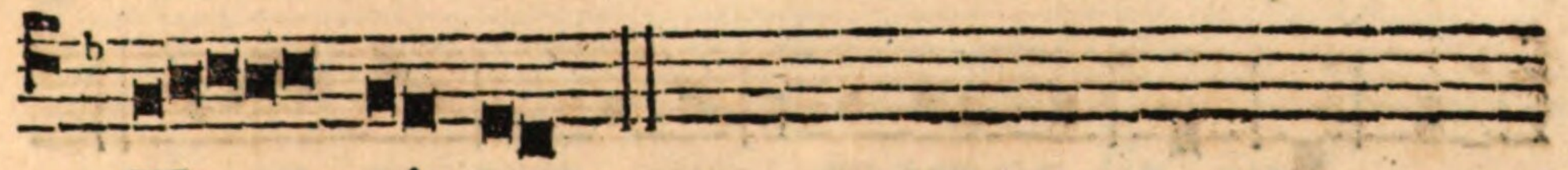

Ve - ni te.

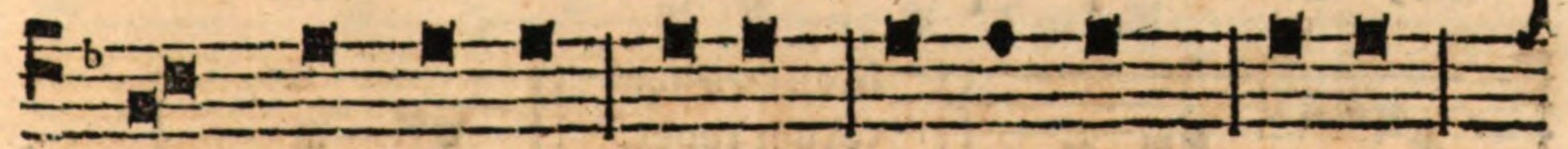

QUa dra gin ta an nis pro xi mus fu i

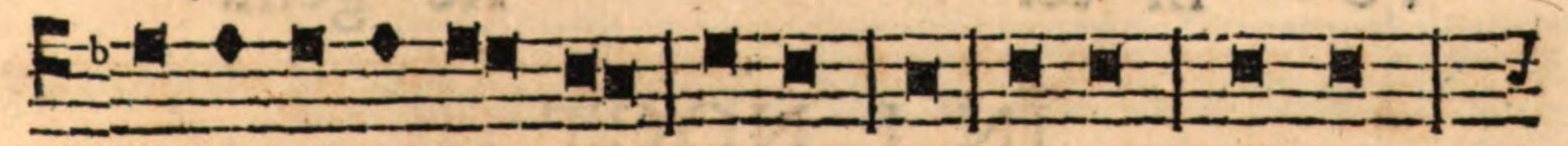

ge ne ra ti o ni hu ic, & di xi, ſem per

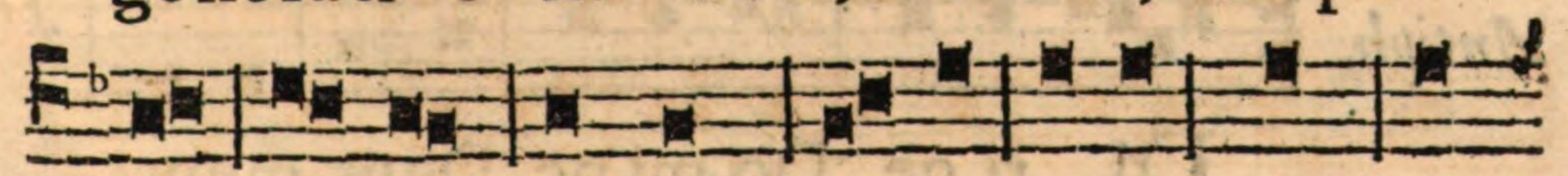

hi er rant cor de: ip ſi ve rò non co-

aa 2 gno-

gno verunt vi as meas, qui bus ju ra-

vi in i- ra mea, si in tro i bunt

in requiem meam. Re gem.

REquiem æternam dona e is Domi-

ne, & lux perpetua luceat e- is.

Invitatorium totum repet.

Ve- ni te. Re gem.

IN I. NOCT.

Antiph.

DI ri ge Do mi ne Deus meus

in

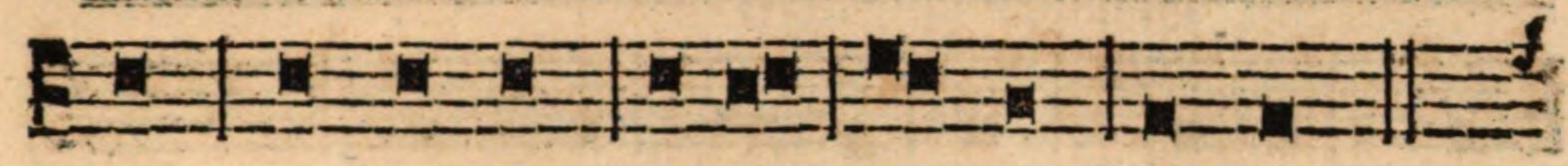

in conſpectu tuo vi am meam.

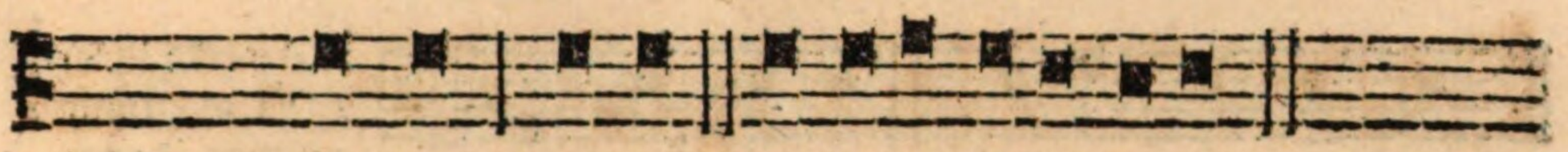

Pſalm. Verba mea. E vo va e. 7.

Antiph. 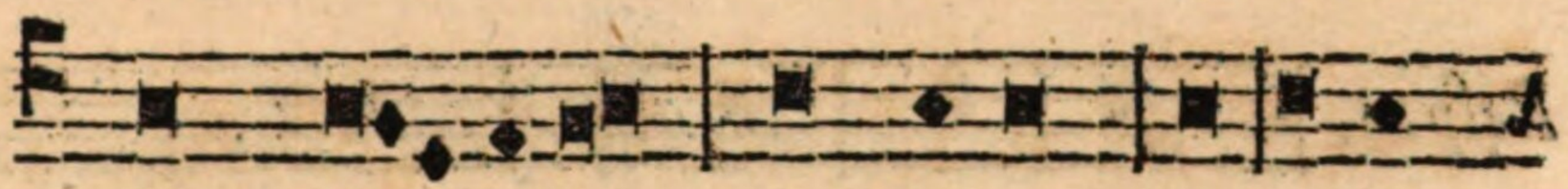

COnverte re Domine, & e ri-

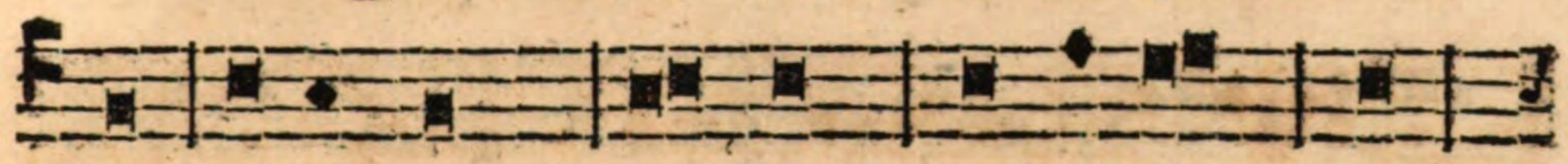

pe a ni mam meam: quoniam non

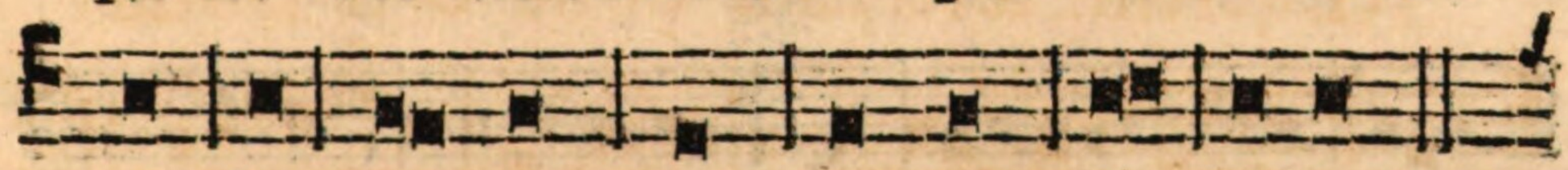

eſt in morte qui memor ſit tu i.

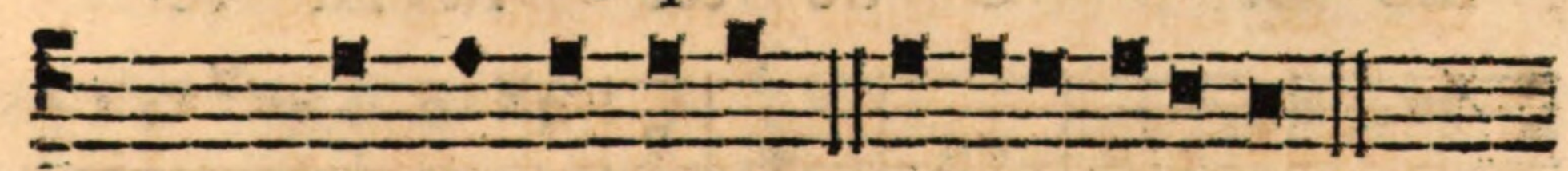

Pſalm. Domine, ne. E vo va e. 8.

Antiph. 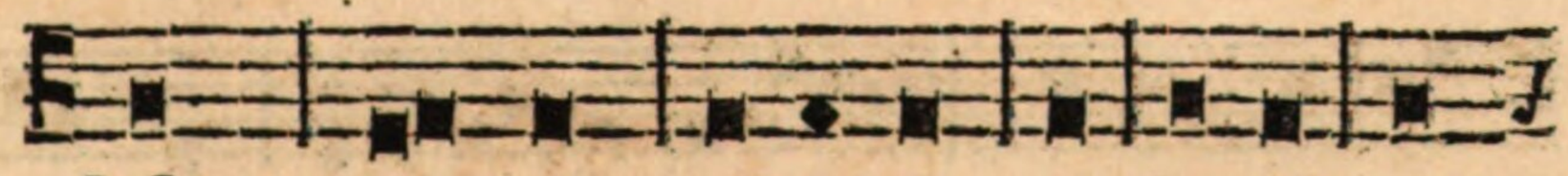

NE quando rapi at ut le o a-

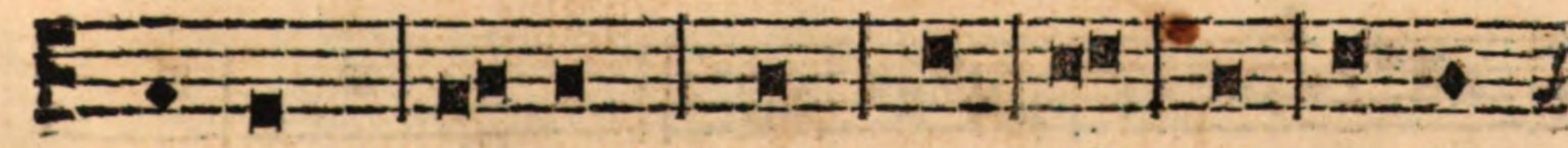

ni mam meam dum non eſt qui re di-

mat,

mat, ne que qui ſal vum fa ci at. *Pſalm.*

℣. Aporta inferi.
℟. Erue Domine animas eorum.

Do mi ne De us. E vo va e. 8.

Reſp. 1. CRe do quòd Re dem ptor me-

us vi - vit: & in no viſ ſi-

mo di - e de ter - ra ſur re-

ctu rus ſum. *Et* in car ne me-

a vi de bo De um Sal va to-

rem me - um *Verſ.* Quem vi-

ſu-

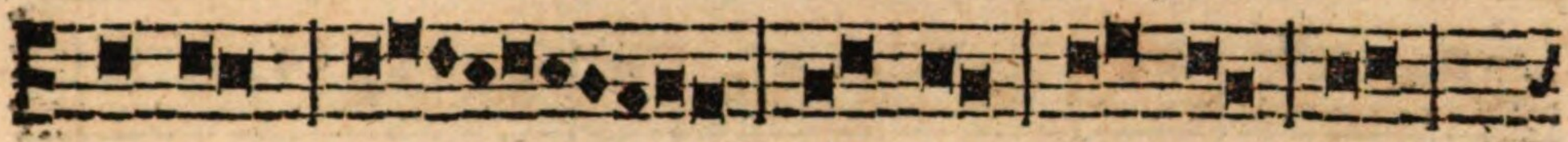

ſu rus ſum e go ip ſe, &

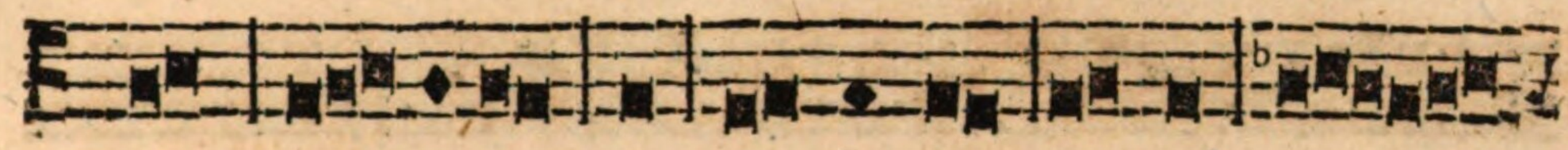

non a li us, & o cu li me i con-

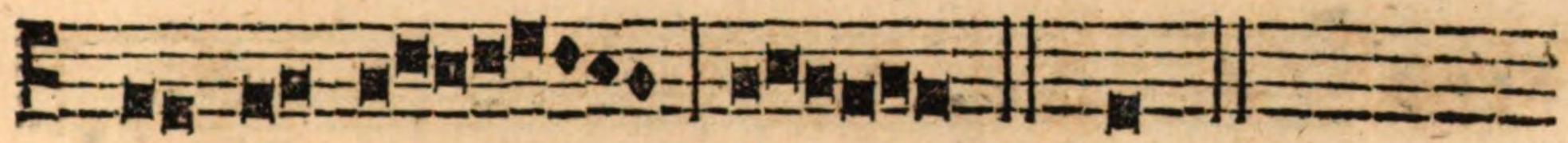

ſpe ctu ri ſunt. *Et.*

Reſp. 2.

QUi La za rum re ſu ſci ta-

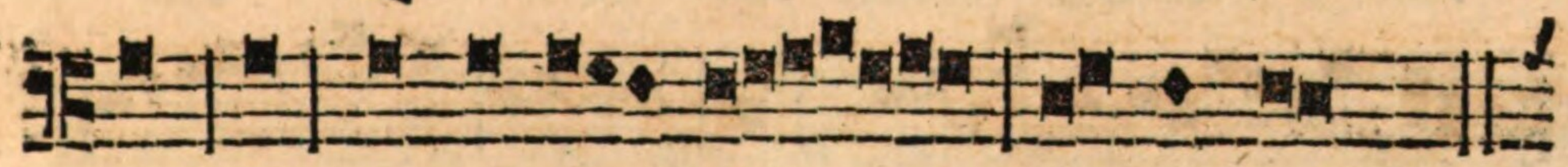

ſti à mo nu men to foe ti dum.

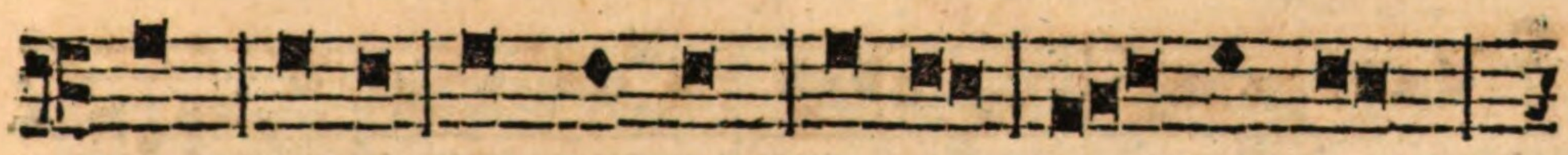

Tu es Do mi ne do na re qui em,

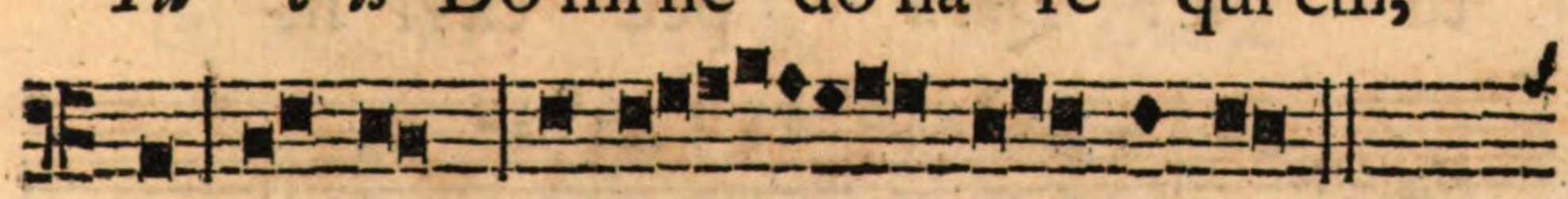

& lo cum in dul - gen ti æ. *Verſ.*

Qui venturus es ju di ca re

vi-

vi vos & mor tu os, & ſæ - cu lum

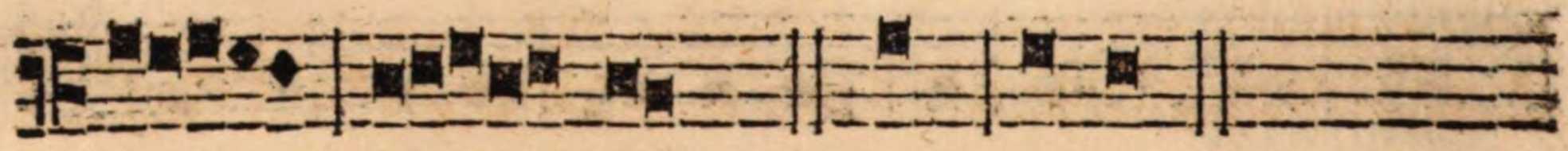

per i - gnem. *Tu e is.*

Reſp. 3.

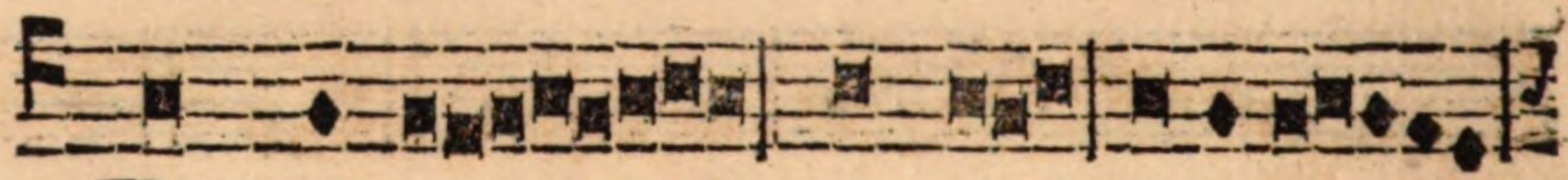

DO mi ne, quando veneris

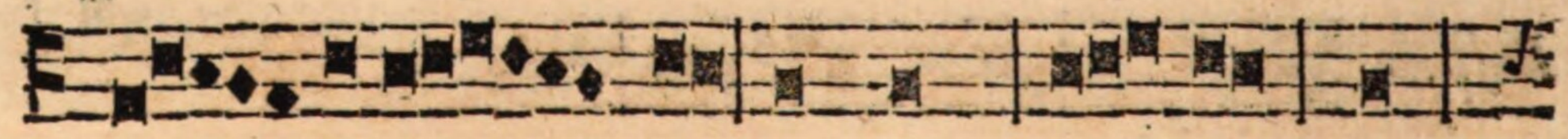

ju - di ca - re ter ram, u - bi me

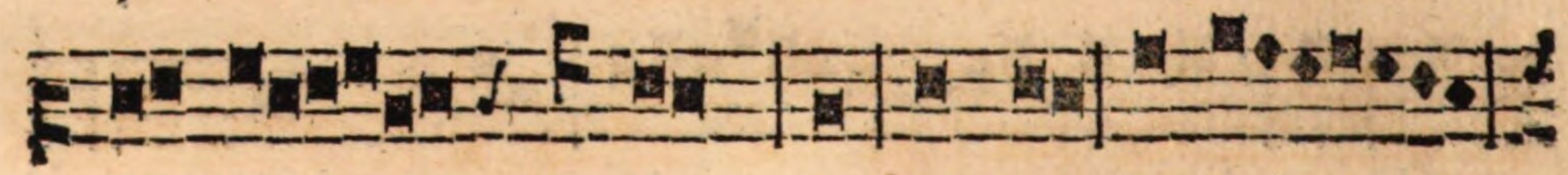

ab ſcon - dam à vul tu i ræ

tu - æ? *Quia* pec ca vi ni-

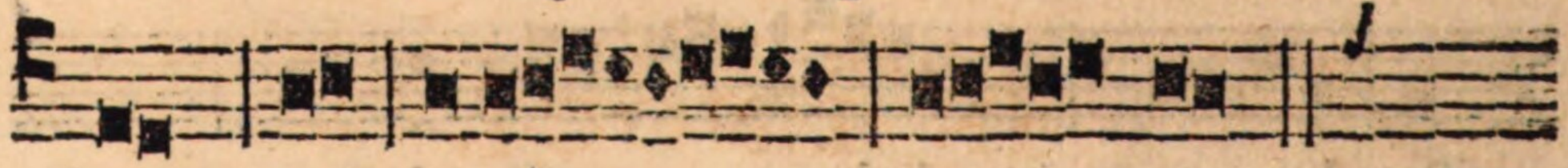

mis in vi ta me - a. *Verſus.*

Commiſſa me a pa ve ſco,

&

& an te te è ru be- ſco: dùm vene-

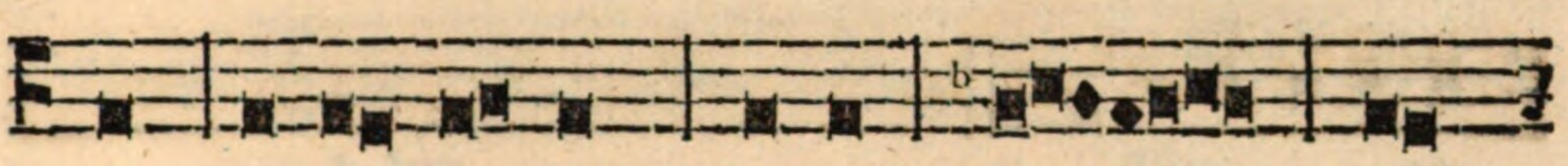

ris ju di ca re, no li me con-

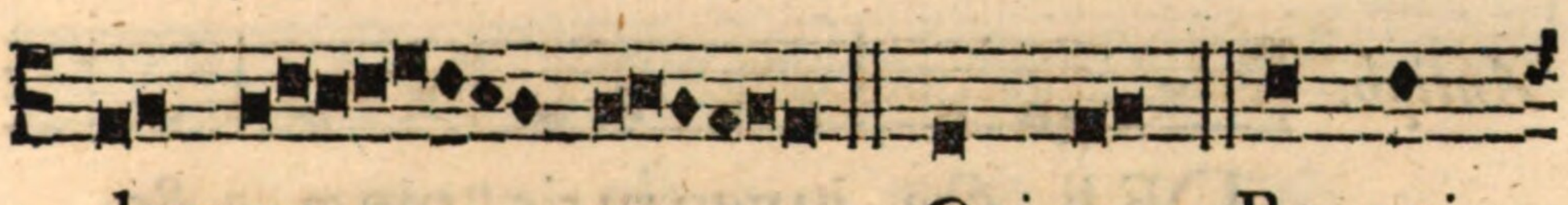

dem na - re. *Qui a.* Re qui-

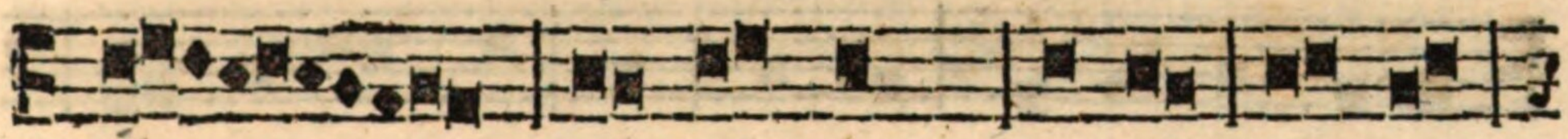

em æ ter nam do na e- is

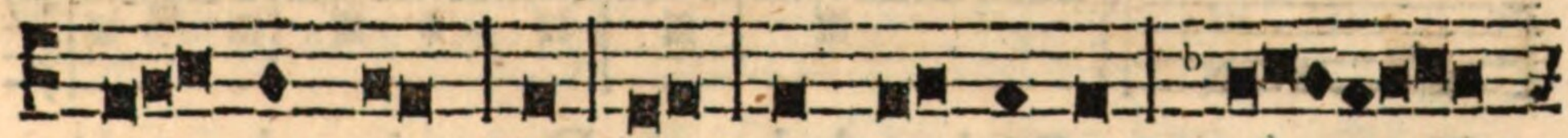

Do mi ne: & lux per pe tu a lu-

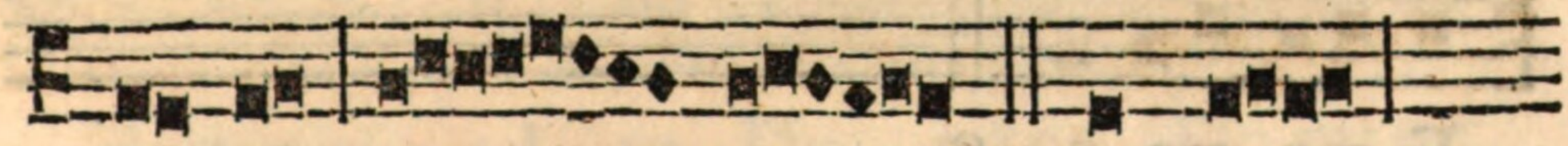

ce at e- is. *Qui a.*

IN II. NOCT.

Antiph. 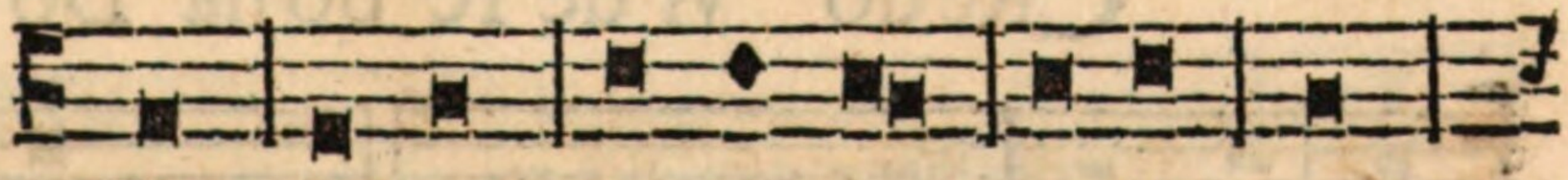

IN lo co paſcuæ i bi me

bb col-

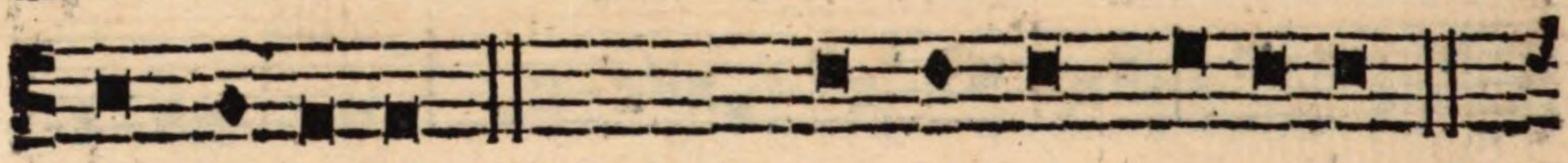

collocavit. *Pſalm.* Dominus regit.

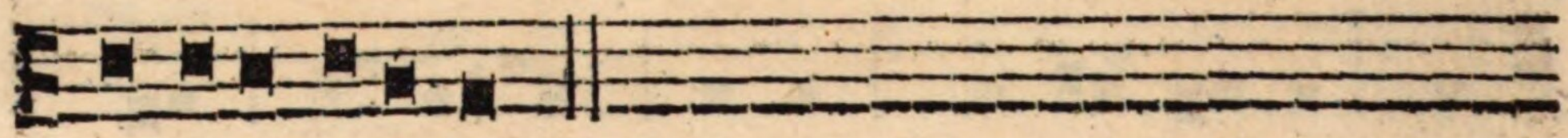

Evovae. 8.

Antiph. 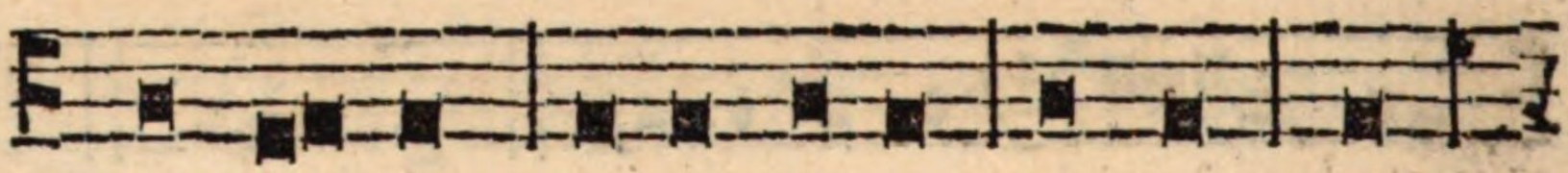

DEli ctа juventutis meæ, &

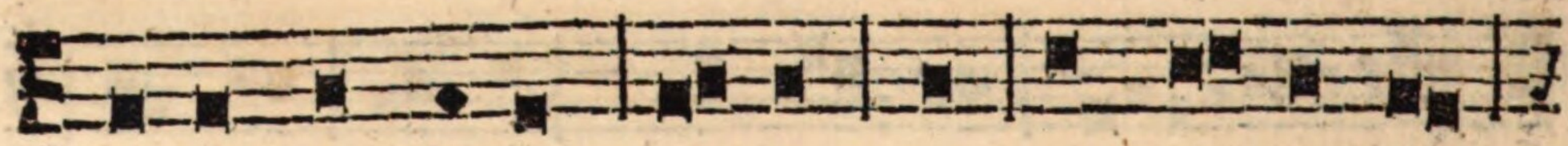

ignorantias meas ne memineris

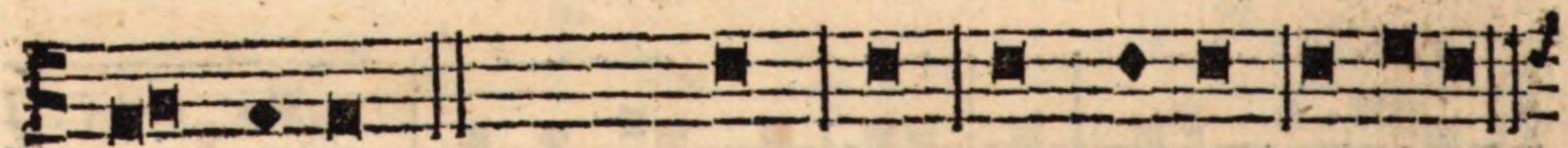

Domine. *Pſalm.* Ad te Domine levavi.

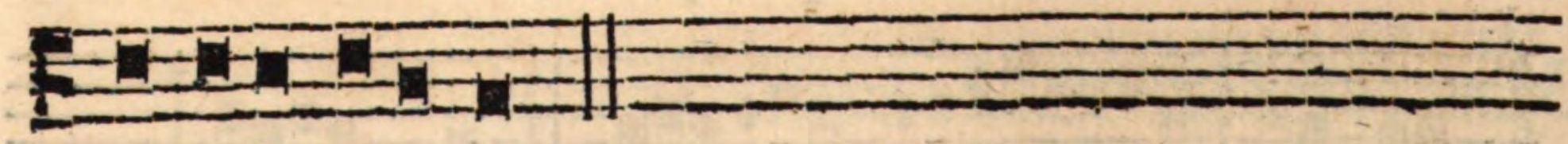

Evovae. 8.

Antiph. 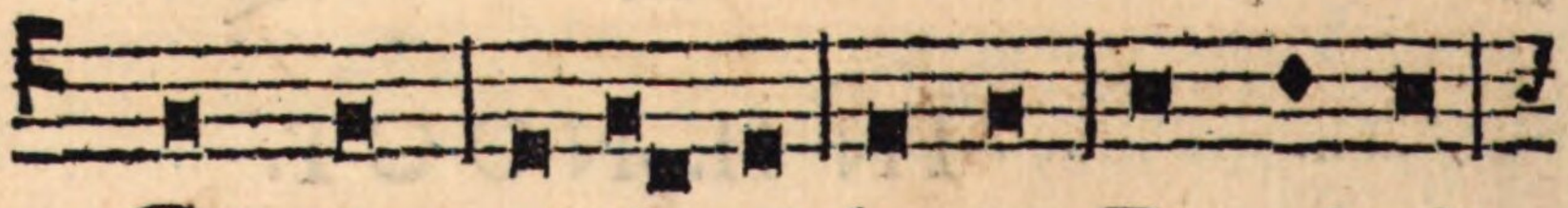

CRedo videre bona Domini

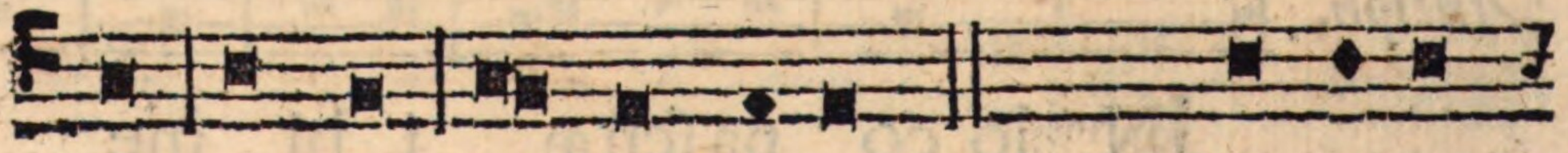

in terra viventium. *Pſalm.* Dominus

illu-

illuminatio. E vo va e. 4.

℣. Collocet eos Dominus cum principibus.
℟. Cum principibus populi ſui.

Reſp. 4.

MEmento me i De- us,

qui a ventus eſt vi ta me-

a. *Nec* a ſpi ci at me vi ſus

ho - minis. *Verſus.* De pro fun dis

cla ma vi ad te Do - mine, Do mi ne

ex au di vo cem me am. *Nec.*

Reſp. 5.

HEi mihi Do mi ne, quia pec-

ca vi ni mis in vi ta mea: quid fa-

ci am mi ſer? u- bi fu gi am, ni ſi · ad

te Deus me- us? *Mi ſe re- re* me-

i, dùm ve ne ris in no viſ ſi mo

di · e. *Verſ.* A- ni ma me a tur-

ba ta eſt val dè, ſed tu Do mi ne

ſuc · cur re e · i. *Mi ſe re re.*

Reſp. 6. NE re cor de · ris pec ca ta mea

me a Do- mi ne, *Dùm ve ne ris*

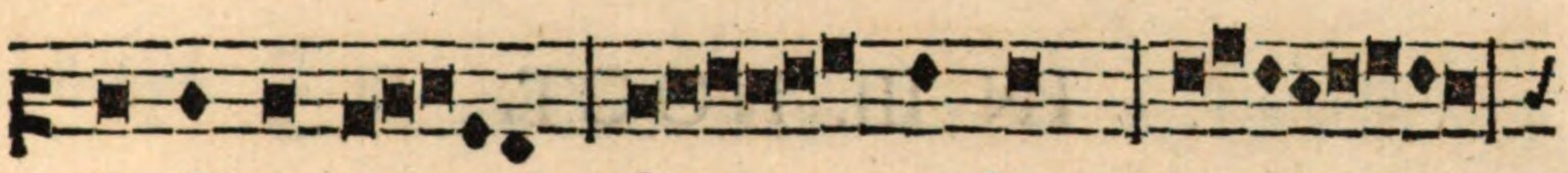

ju di ca re fæ - cu lum per

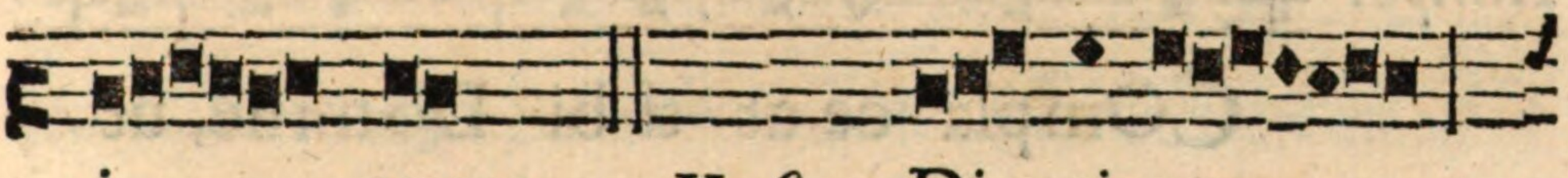

i - gnem. *Verſus.* Di ri ge

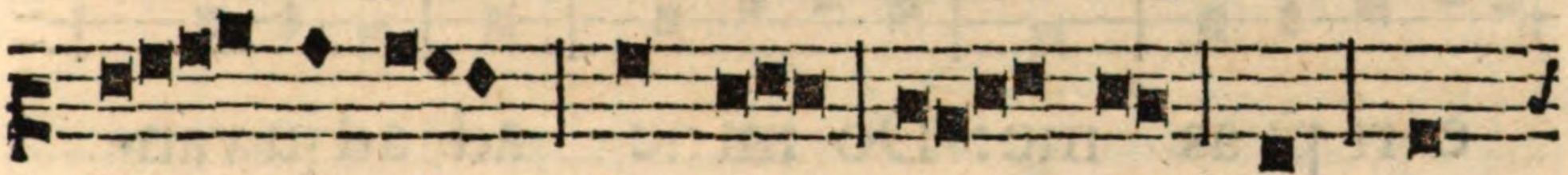

Do mi ne De us me- us in con-

ſpe ctu tu o vi am me - am.

Dùm ve ne ris. Re qui em æ ter-

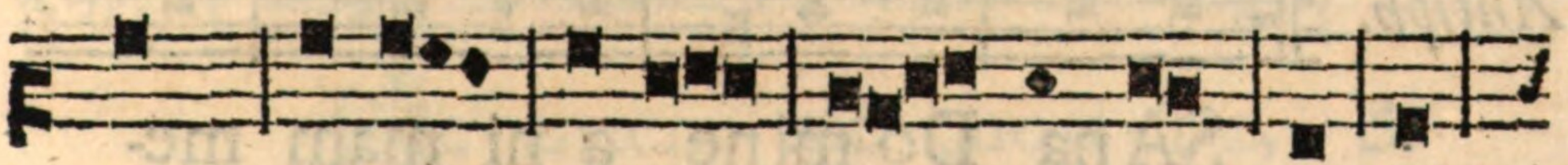

nam do na e is Do mi ne: & lux

perpe tu a lu ce at e - is.

Dùm

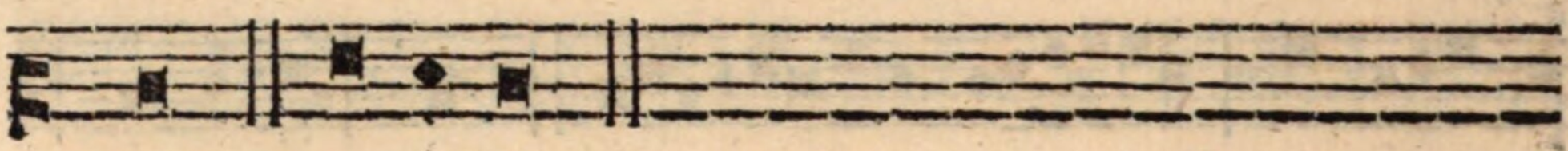

Dùm ve ne ris.

IN III. NOCT.

Antiph. 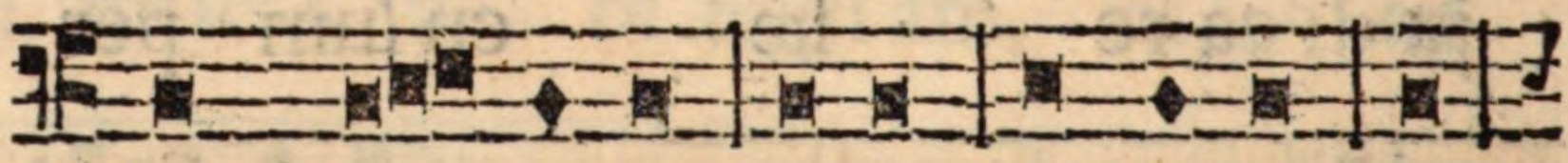

COmpla ce at ti bi Do mine, ut

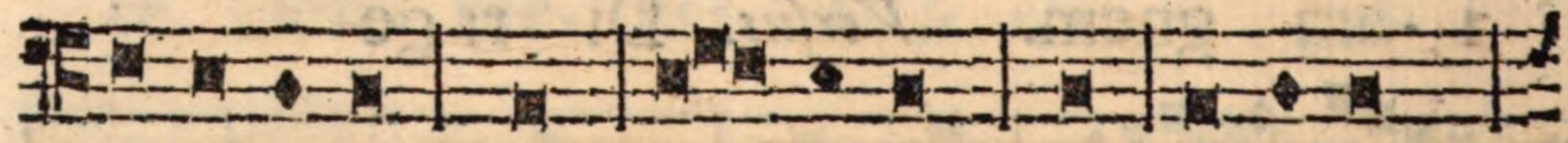

e ri pi as me: Do mi ne ad ad ju van-

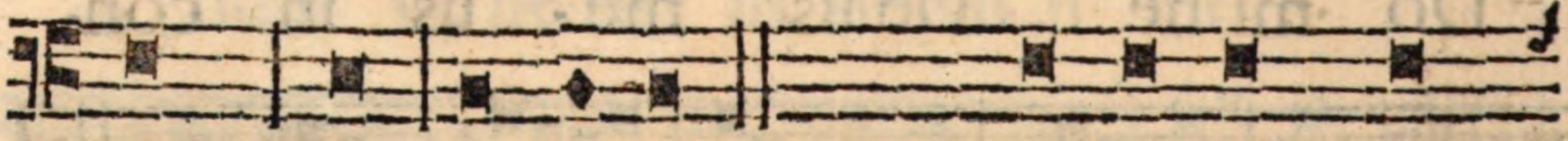

dum me re ſpi ce. *Pſalm.* Ex pe ctans ex-

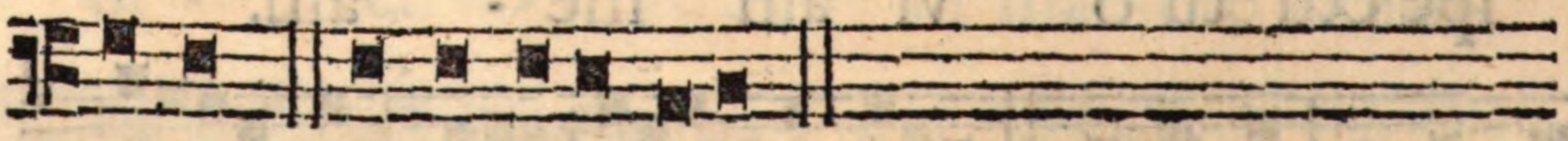

pect. E vo va e. 2.

Antiph. 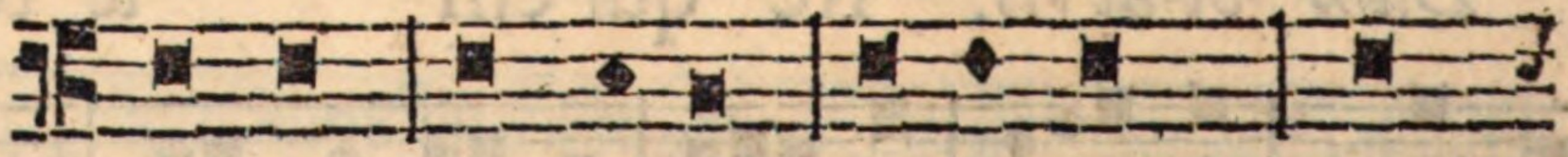

SAna Do mi ne a ni mam me-

am: qui a peccavi ti bi. *Pſalm.* Be a tus

qui

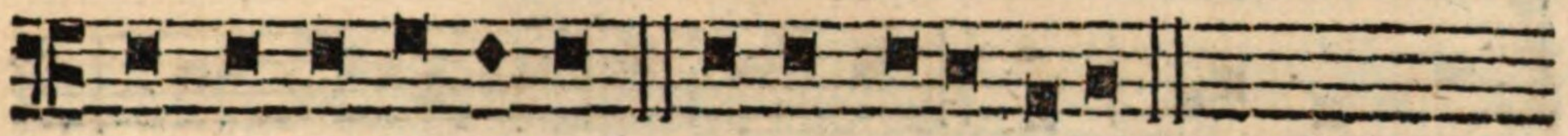

qui in telli git. E vova e. 2.

Antiph. 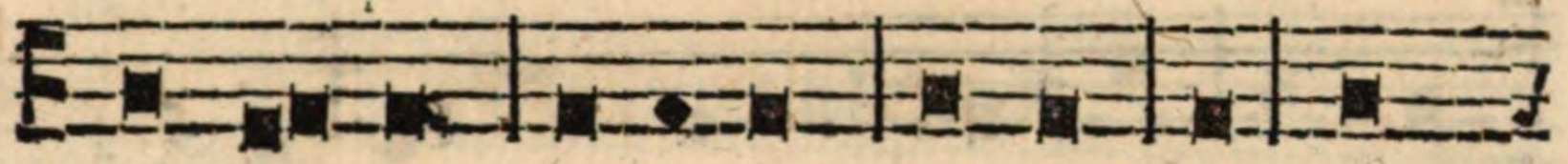

SI ti vit a ni ma me a ad De-

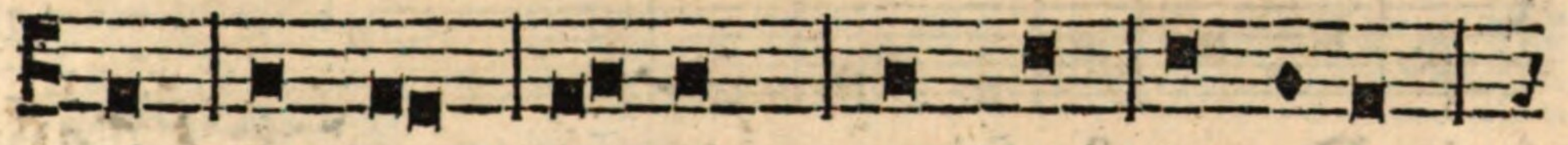

um fon tem vi vum: quan do ve ni am

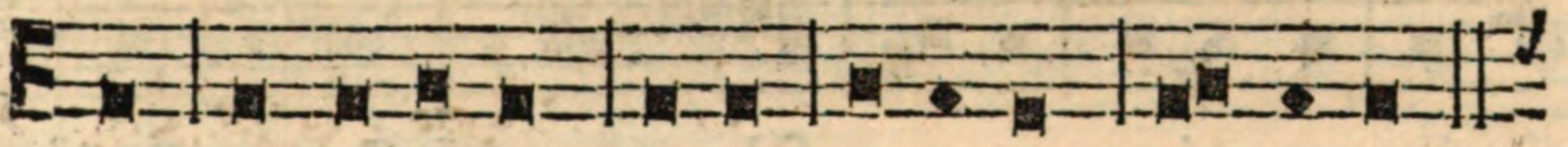

& ap pa re bo an te fa ci em Do mi ni?

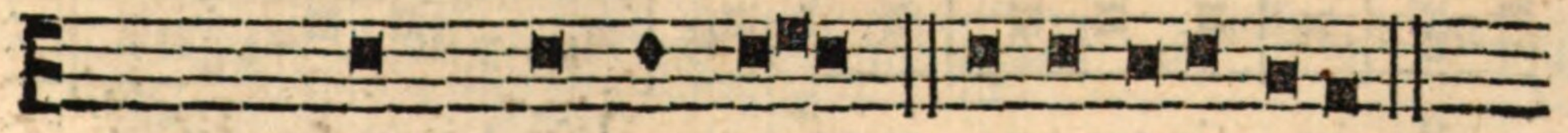

Pſalm. Quemadmodum. E vova e. 8.

℣. Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi.
℟. Et animas pauperum tuorum ne obliviſcaris in finem.

Reſp. 7. 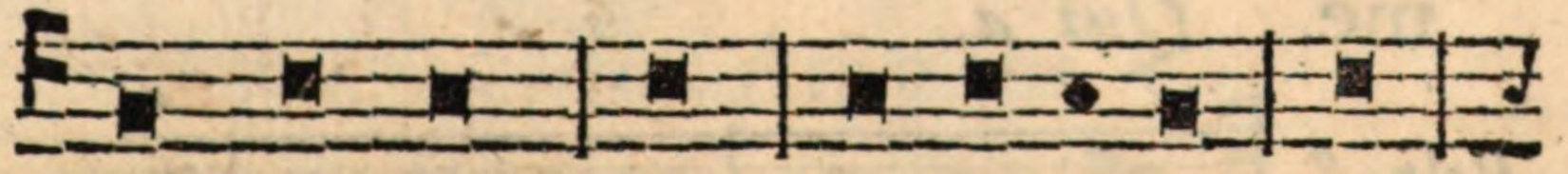

PRecantem me quo ti di e, &

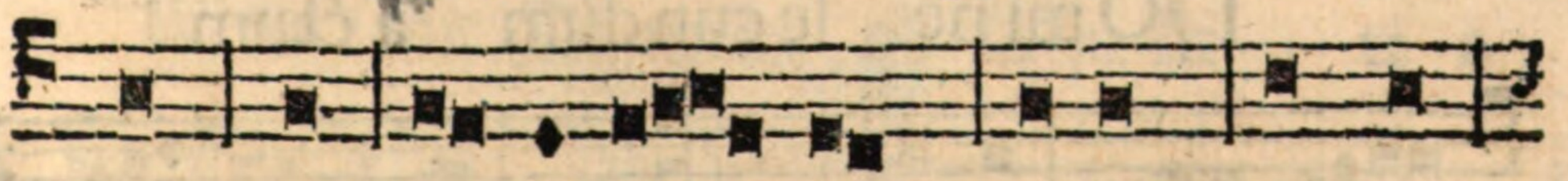

non me pœ ni ten tem, ti mor mor tis

con-

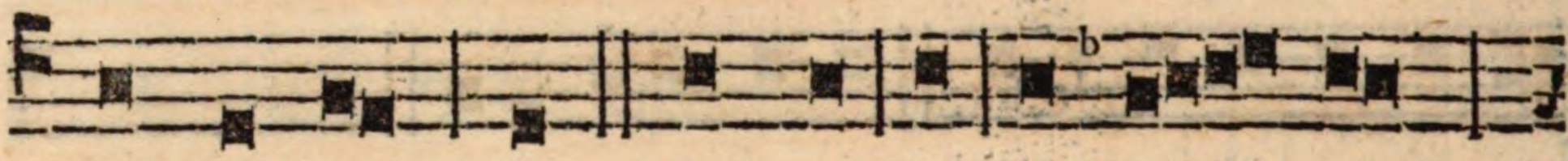

conturbat me. *Qui a* in in fer · no

nul la eſt re dem pti o, miſe re re me-

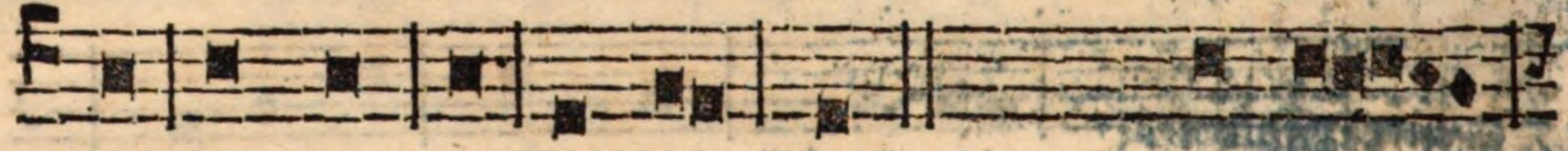

i De us, & ſal va me. *Verſ.* De us

in no mine tu o ſal - vum me fac,

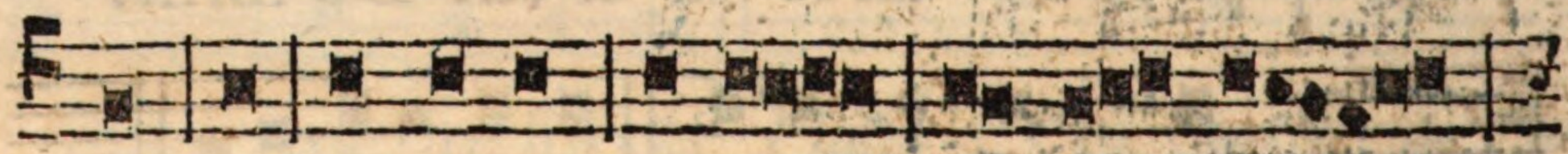

& in vir tu te tu a li be ra

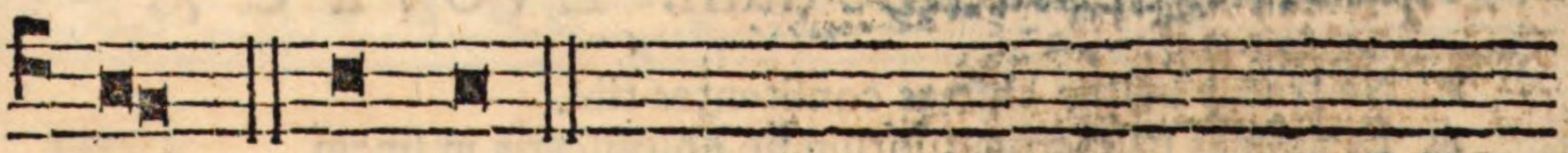

me. *Qui a.*

Reſp. 8.

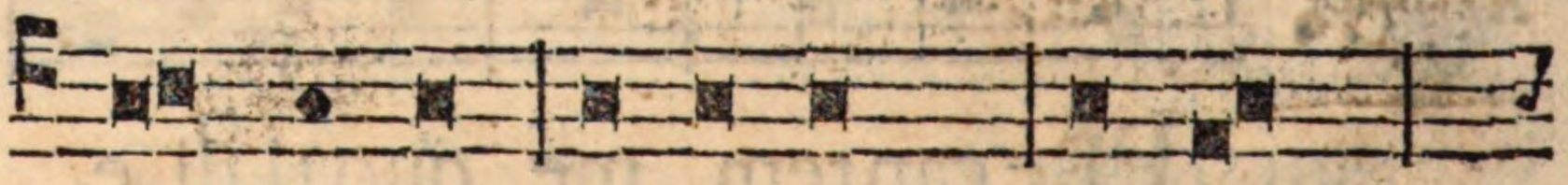

DOmi ne ſe cun dùm a ctum

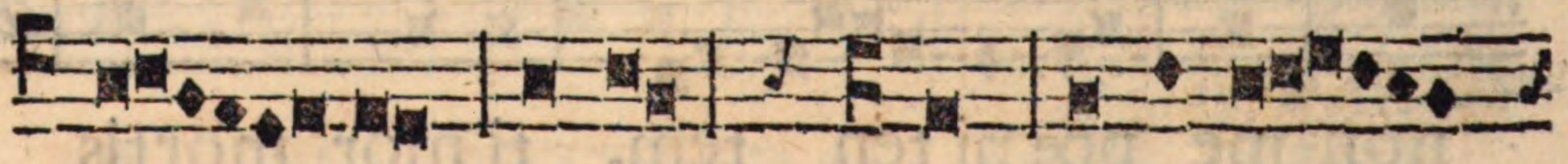

me - um no li me ju di ca-

re;

re; ni hil di gnum in conſpe-

ctu tu o e - gi: i- deò

de - precor ma - je ſta tem

tu - am. *Ut* tu De us de le-

as in i qui ta - tem

me - am. *Verſ.* Ampliùs

la va me Do mine ab in juſti - ti a

me - a, & à deli cto me - o

mun da me. *Ut* tu.

Resp. 9. LIbe ra me Do- mi ne de

vi- is in fer ni, qui por tas æ-

re as con fre gi sti, & vi- si- ta-

sti in fer- num, & de di sti e is lu-

men ut vi de rent te. *Qui* e-

rant in pœ- nis te- ne bra -

rum. *Vers.* Cla man tes & di cen-

tes,

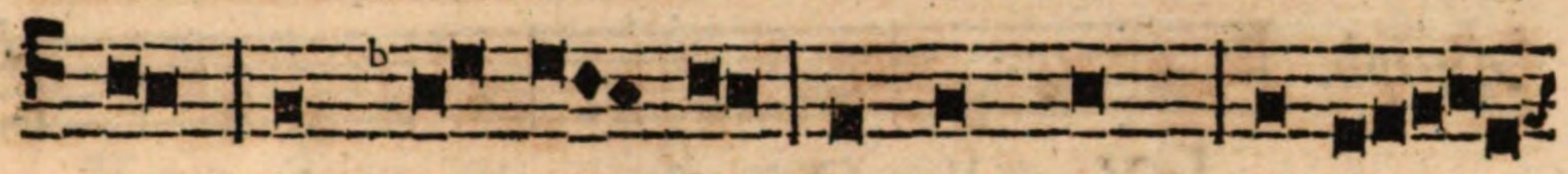

tes, Ad ve ni- ſti Redemptor noſter.

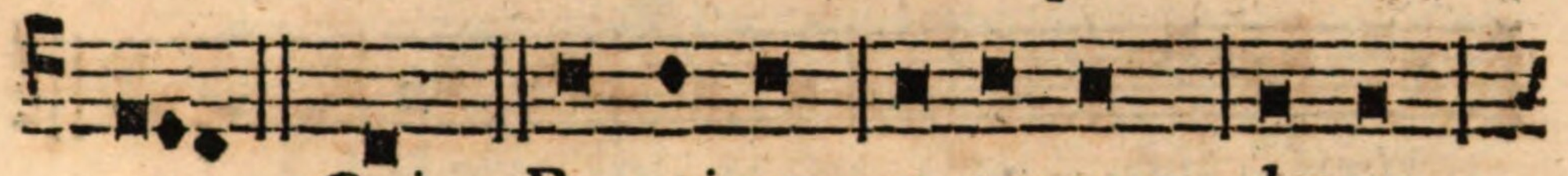

Qui. Requiem æternam dona

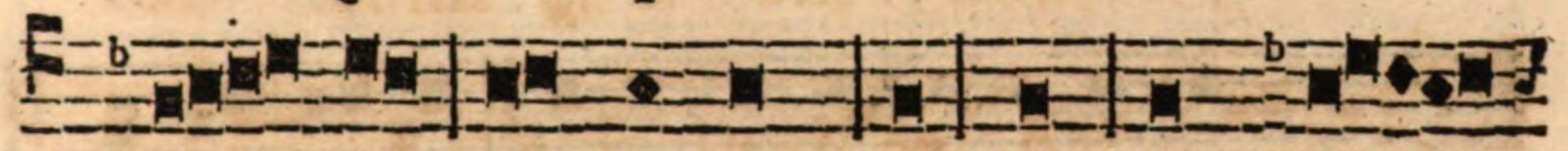

e- is Domine: & lux per pe-

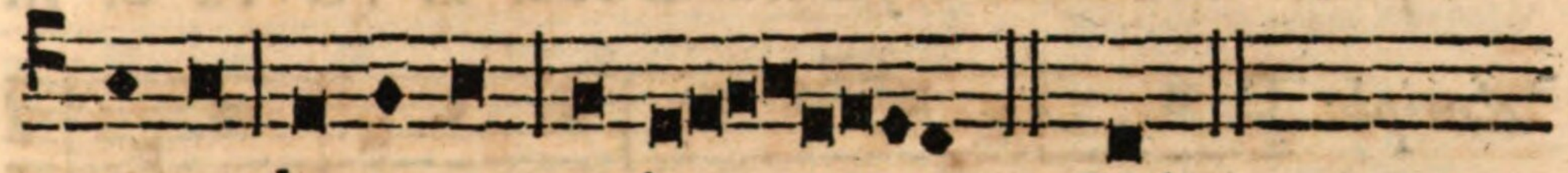

tua luceat eis. *Qui.*

In Officio 9. Lectionum. *Reſp. 9.*

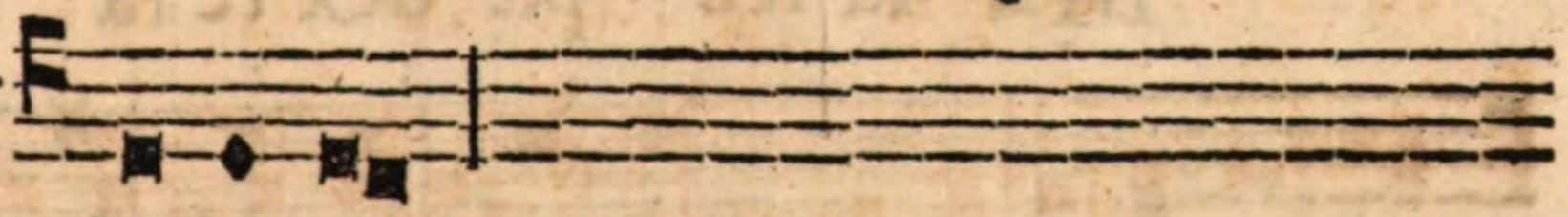

Libera. *ut fol. 149.*

Ad Laudes.

Antiph.

EXultabunt Domino oſſa humi-

lia- ta. *Pſalm.* Miſerere mei. De-

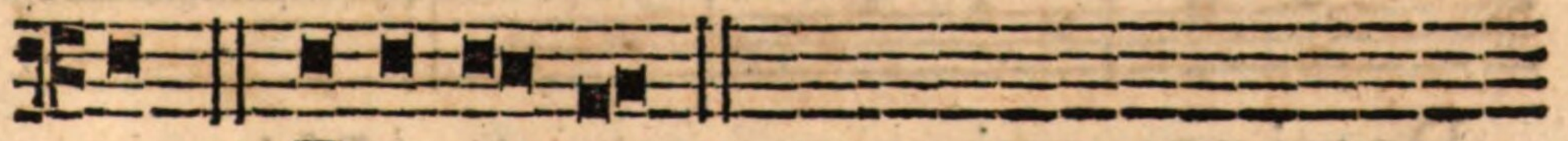

us. Evovae. 2.

Antiph. EXaudi Domine orationem

meam, ad te omnis caro veniet.

Pſalm. Te decet Hymnus Deus. E vo va e. 8.

Antiph. MEſuſce- pit dexterata tua

Domine. *Pſalm.* Deus Deus meus.

E vo va e. 5.

Antiph. A Porta in- feri, e- rue

Domine animam meam. *Pſalm.*

Ego

Ego dixi in. Evovae. 2.

Antiph. OMnis ſpiritus laudet Domi-

num. *Pſalm.* Laudate Dominum

de cælis. Evovae. 7.

℣. Audivi vocem de cælo dicentem mihi.

℟. Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Ad Bened.

Antiph. EGo ſum reſurrectio & vi-

ta qui credit in me, etiam ſi

mortuus fuerit, vivet: & omnis

qui vivit, & credit in me, non mori-

etur

e tur in æ ter num. *Cant.* Be ne di ctus

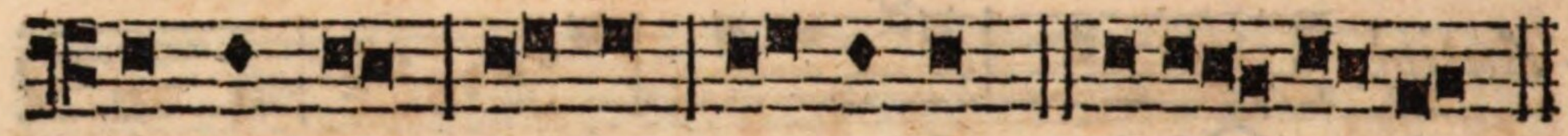

Dominus Deus Iſ ra ël. E vo va e. 8.

Semper Benedictus *canitur ſolemniter more Canticorum.*

In fine.

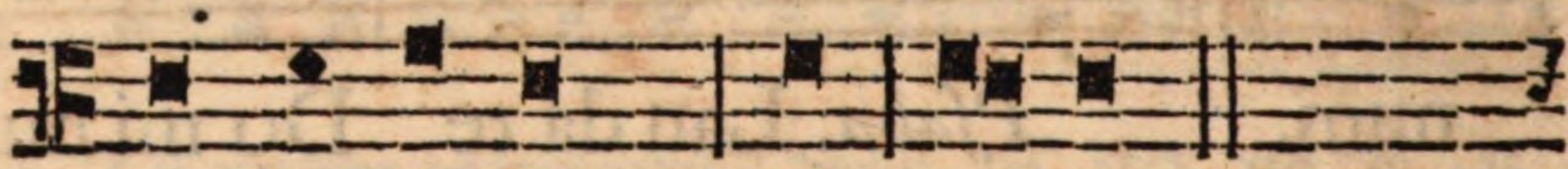

REquieſcant in pa ce. *Reſp.*

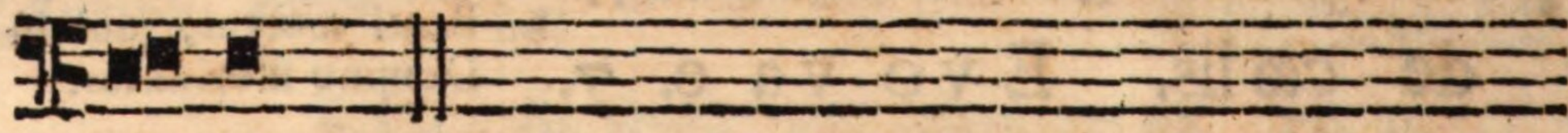

A men.

AB ADVENTU USQUE AD COMPLET
diei Purific. excluſivè. Antiphona.

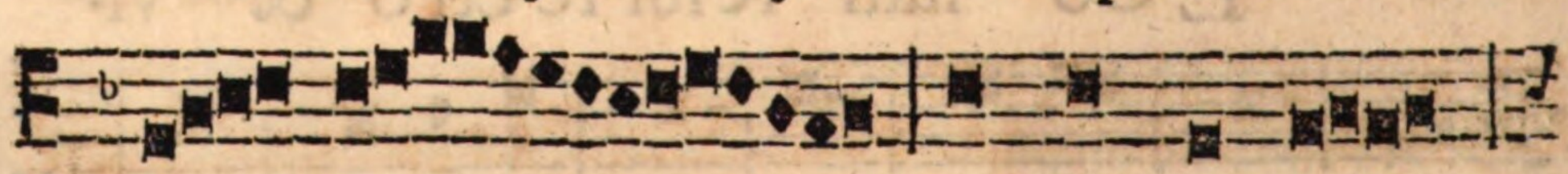

AL ma Redempto ris

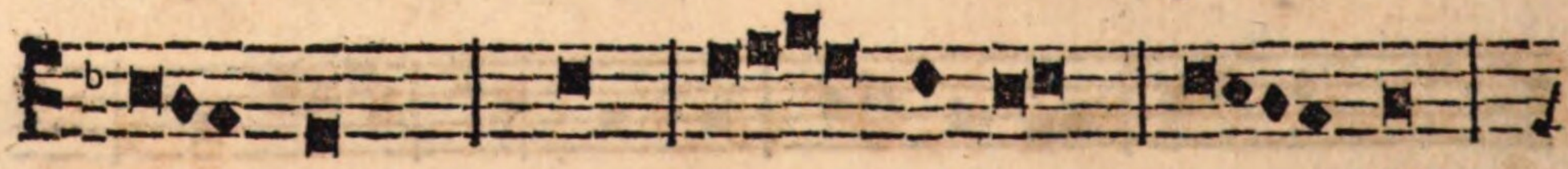

ma ter, quæ per- vi a cæ- li

por- ta ma - nes, & ſtel- la ma-

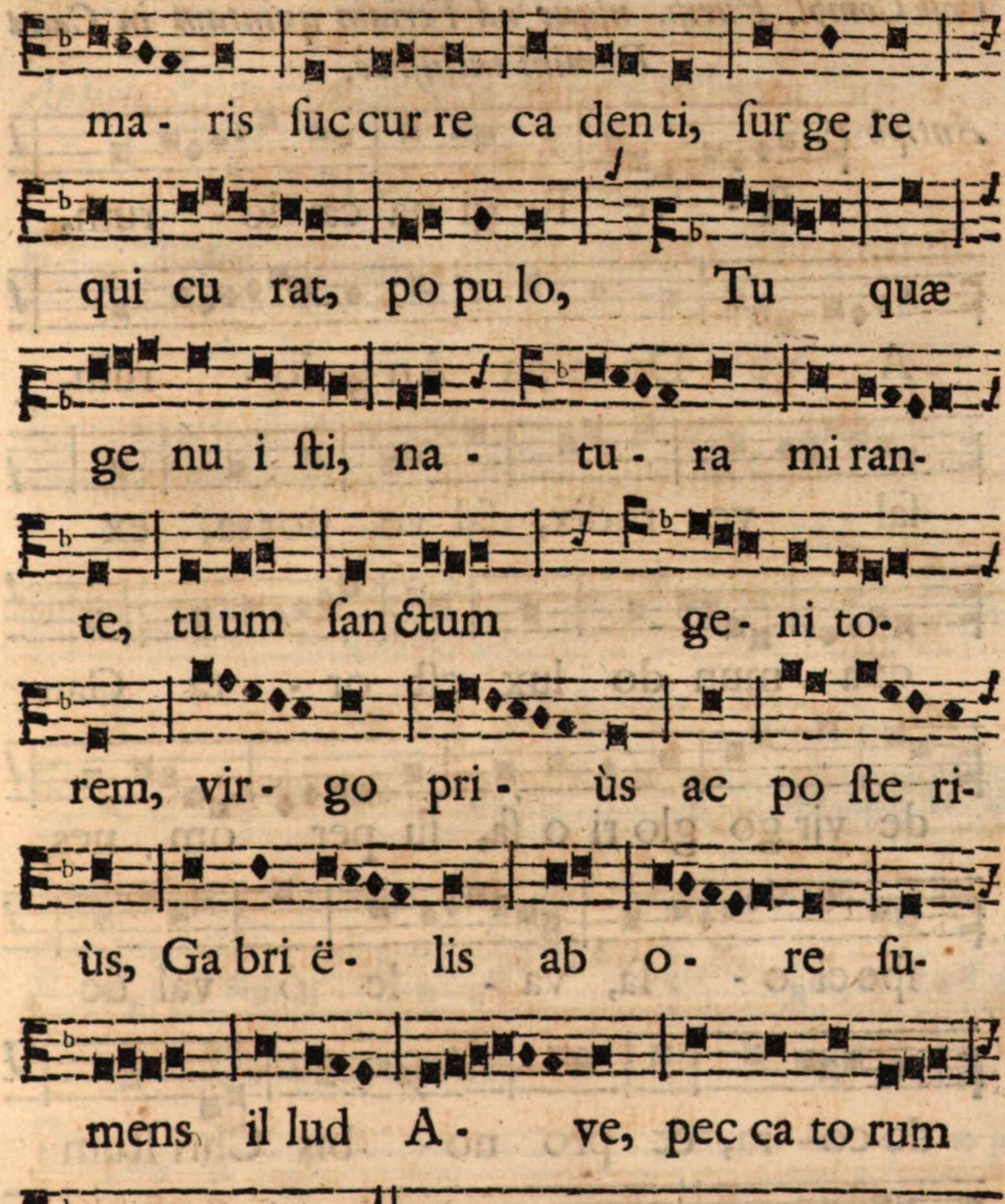
ma- ris ſuccurre ca denti, ſurge re
qui cu rat, po pu lo, Tu quæ
ge nu i ſti, na- tu- ra mi ran-
te, tu um ſanctum ge- ni to-
rem, vir- go pri- ùs ac po ſte ri-
ùs, Ga bri ë- lis ab o- re ſu-
mens il lud A- ve, pec ca to rum
miſe re- re. 5.

Poſt

Poſt Compl. Purifi. uſque ad Feriam quintam in Cœna Domini excluſivè.

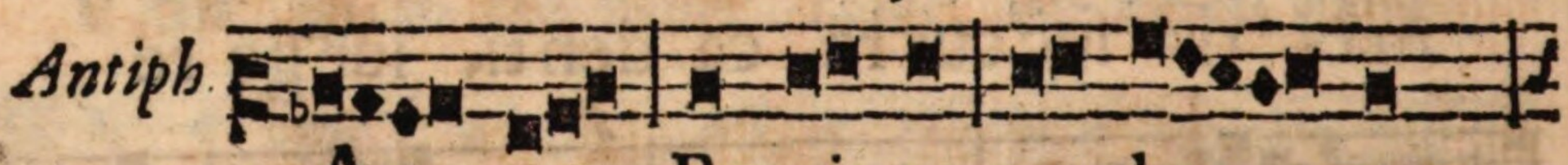

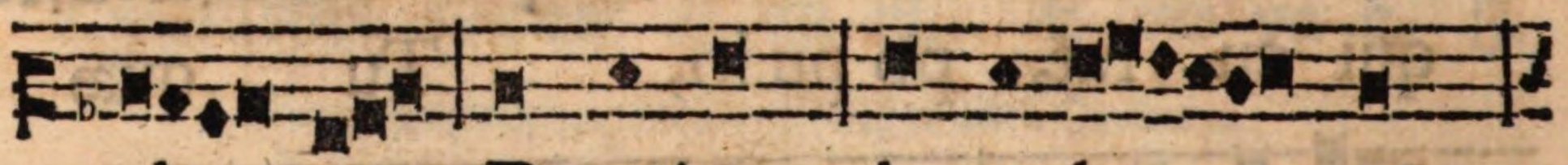

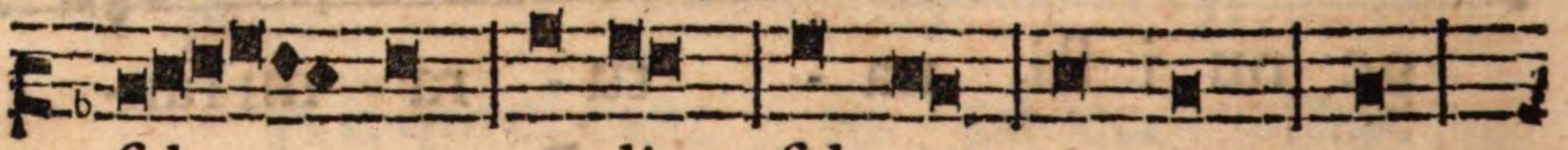

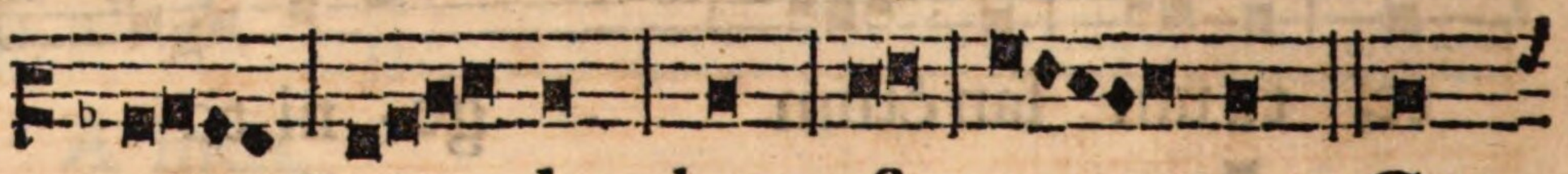

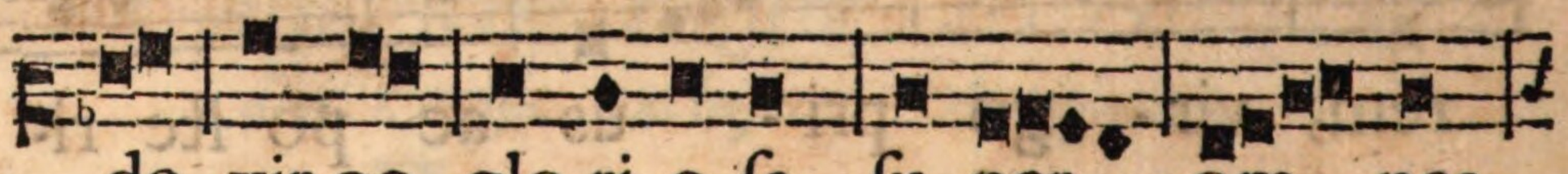

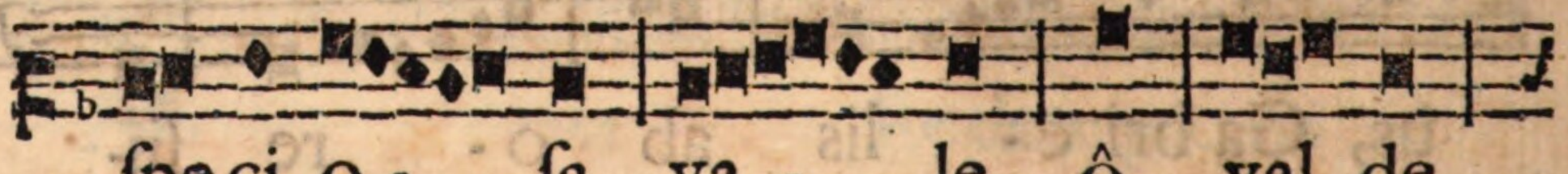

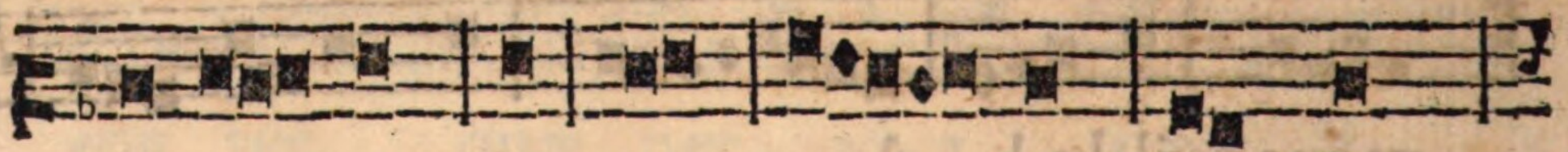

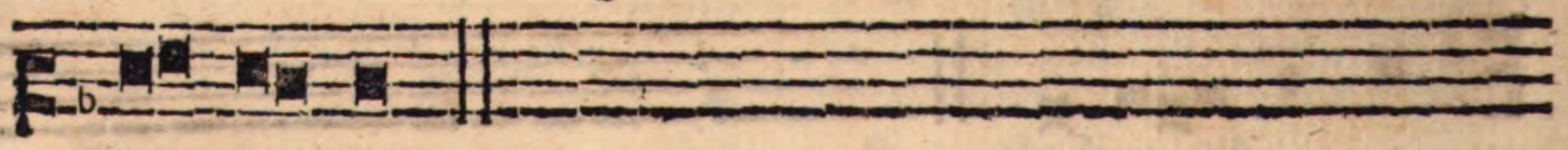

Tem-

Tempore Paſchali.

Antiph.

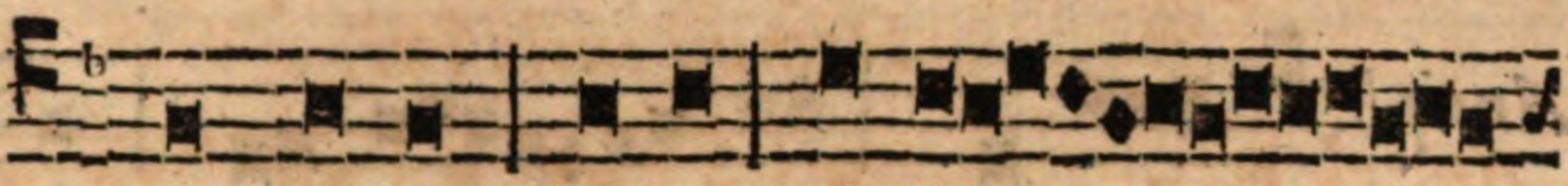

REgi na cæli læ ta-

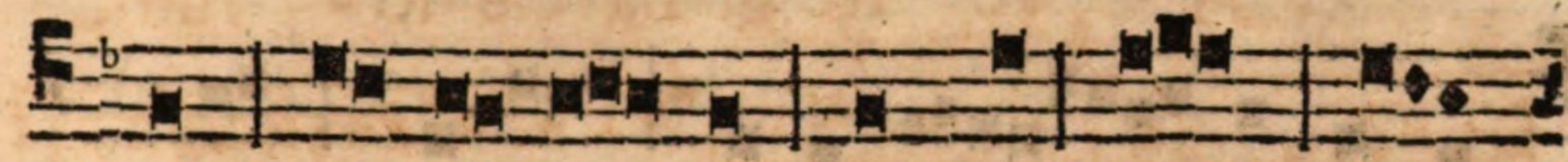

re, al- le- lu- ja. Qui a - quem me-

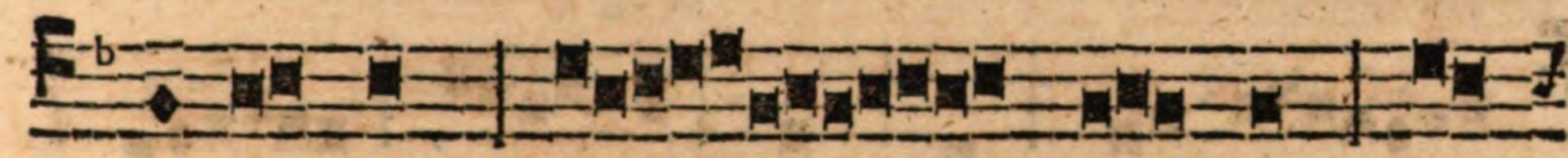

ru i- ſti por- ta- re, al-

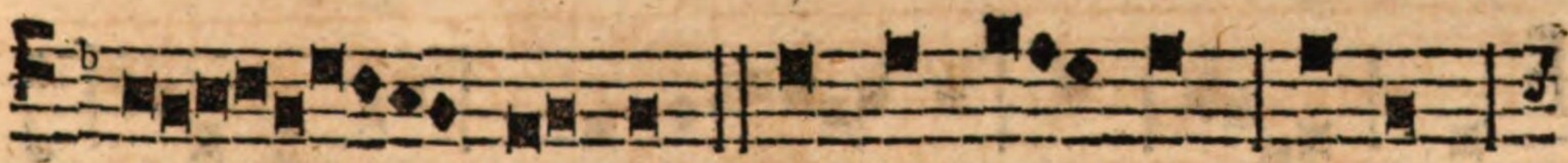

le- lu ja: Re ſur re- xit: ſi cut

di xit: al- le- lu ja. O ra pro no-

bis De um, al le-

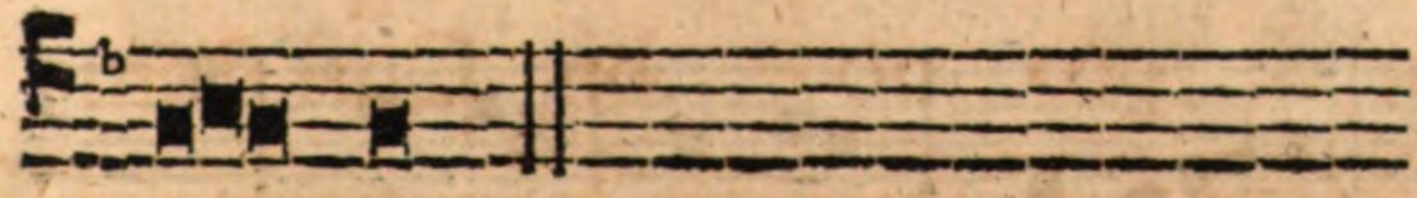

Ita dicitur etiam in Aſcenſ. & Pentecoſt.

lu- ja.

A Feſto Trinitatis, uſque ad Adventum.

Antiph.

SAl ve Re gi- na, ma ter

mi ſe ri cor- di æ, vi- ta, dul-

ce- do, & ſpes no ſtra ſal-

ve. Ad te cla ma- mus ex u les

fi li i E væ. Ad te ſu ſpi ra-

mus ge men tes & flen tes in hac la-

cry ma rum val- le. E- ja er go ad-

voca-

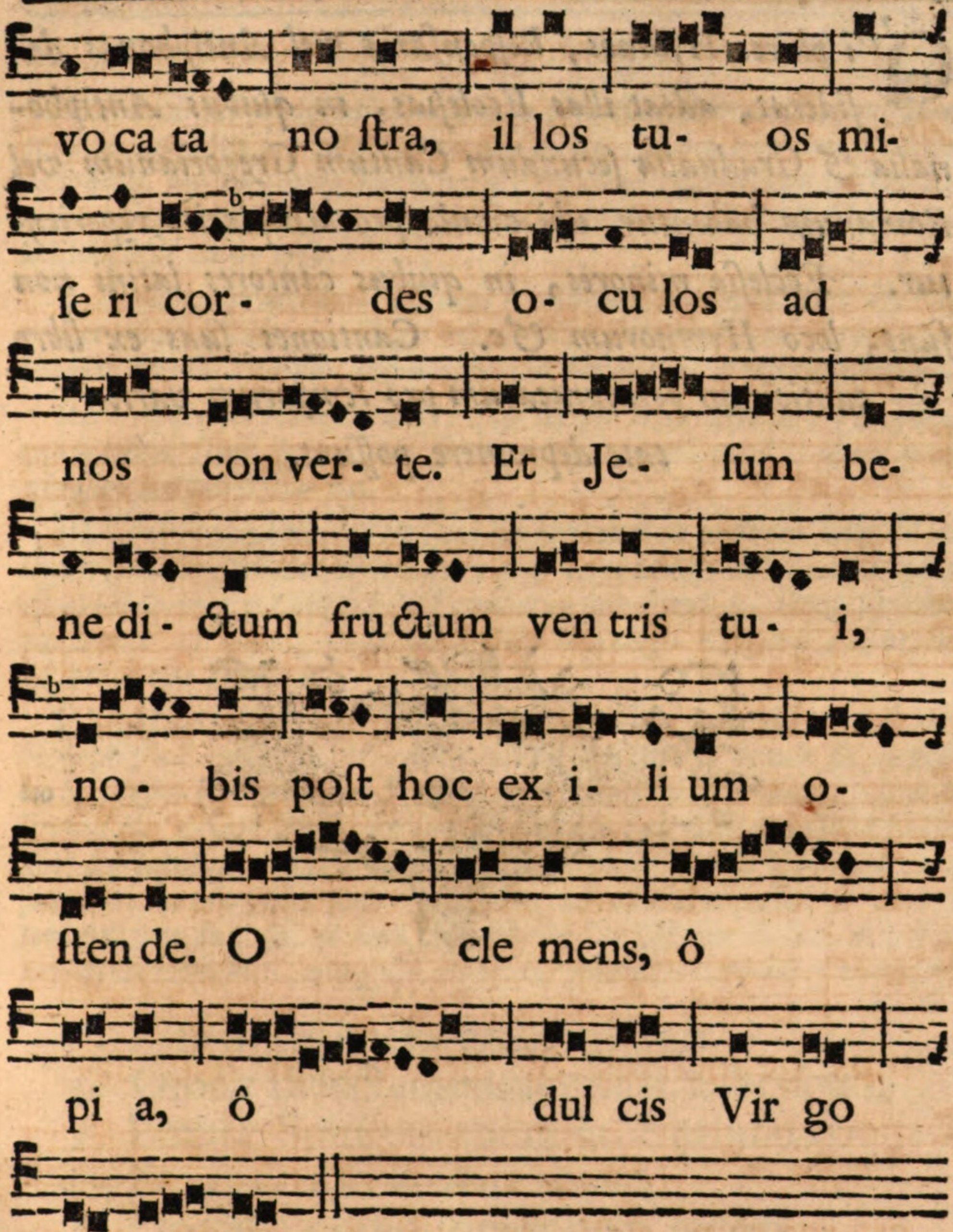

vo ca ta no ſtra, il los tu- os mi-

ſe ri cor- des o- cu los ad

nos con ver- te. Et Je- ſum be-

ne di- ctum fru ctum ven tris tu- i,

no- bis poſt hoc ex i- li um o-

ſten de. O cle mens, ô

pi a, ô dul cis Vir go

Ma ri- a.

Qui

QVi plures Hymnos, Reſponſaria vel Antiphonas deſiderat, adeat illas Eccleſias, in quibus Antiphonalia & Gradualia ſecundum Cantum Gregorianum vel Romanum habentur, ubi omnia pro beneplacito reperientur. Eccleſiæ minores, in quibus cantores latini non ſunt, loco Hymnorum &c. Cantiones ſuas ex libro cantionum germanicarum pro temporum varietate depromere poſſunt.

IN.

MODVS

Ordinandi, et peragendi deuotionem perpetuae Adorationis Sanctissimi, quae fit annuatim per totam Dioecesin diebus cuilibet loco siue Ecclesiae adsignatis, per continuas decem horas, ex clementissima constitutione Reuerendissimi, ac Celsissimi Episcopi ac Principis nostri ADAMI FRIDERICI *de anno 1759.*

I. *Dominica praecedente Curatus e cathedra denuntiet hanc deuotionem proxime instantem, eiusque excellentiam, ac vtilitatem, et requisitam praeparationem explicet, populumque ad sedulo comparendum admoneat.*

II. *Vespere praecedente diem, qua incipit haec deuotio, per horae quadrantem detur signum cum sonitu campanarum, quod et altero mane ad ipsum initium denuo fiat.*

III. *Ante quamlibet horam, cui ad minimum 20 personae adultae interfint praeter paruulos, itidemque viginti cerei ardere deberent, dandum est notabile signum campanae ad conuocandum populum, idque proximo quadrante ad illam, vnde in defectu horologii clepsydra adhibeatur ad horas rite seruandas.*

IV. *Mane hora congrua congregato populo breuis fieri potest exhortatio, ad augendam hanc deuotionem dirigenda, deinde fit expositio Sanctissimi inter consuetas ceremonias, et officiator intonat:* Pange lingua *etc. data benedictione ducitur processio vel intra vel extra Ecclesiam ita tamen, vt paulo ante horam septimam, qua incipit prima comprecatio, omnia finita sint. In reditu ad altare expositionis canitur ter:* Saluum fac *etc. et data benedictione Sanctissimum in loco eleuatiori expositum incensatur, quo facto cantantur sequentes versiculi et orationes:*

℣. Panem de coelo praestitisti eis.
℟. Omne delectamentum in se habentem.
℣. Emitte Spiritum tuum et creabuntur.
℟. Et renouabis faciem terrae.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣.

℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad Te veniat.
℣. Dominus vobiscum.
℟. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

OMnipotens ſempiterne DEus, qui dediſti famulis tuis in confeſſione verae fidei aeternae Trinitatis gloriam agnoſcere, et in potentia maieſtatis adorare vnitatem: quaeſumus, vt eiusdem fidei firmitate ab omnibus ſemper muniamur aduerſis.

DEus, qui nobis ſub Sacramento mirabili paſſionis Tuae memoriam reliquiſti, tribue quaeſumus, ita nos corporis, et ſanguinis Tui ſacra myſteria venerari, vt redemtionis Tuae fructum in nobis iugiter ſentiamus.

DEfende, quaeſumus, Domine! Beata Maria ſemper Virgine intercedente iſtam ab omni aduerſitate familiam, et toto corde Tibi proſtratam ab hoſtium tuere clementer inſidiis. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Diuinum auxilium maneat ſemper nobiscum.

Praemiſſa incenſatione ter canitur Defenſor, *et deinde* Genitori, *daturque benedictio, et facta iterum incenſatione Sanctiſsimum reponitur.*

BENE-

INSTRVCTIONALE
ROMANO-BAMBERGENSE,
SIVE
CONGERIES
INSTRVCTIONVM
TVM CLERICIS,
TVM LAICIS NECESSARIARVM
PRO
SACRAMENTORVM CONGRVA ADMINISTRATIONE,
NEC NON PRO
BENEDICTIONVM, PROCESSIONVM,
CONCIONVM, CATECHISMORVM,
IMO ET
TESTAMENTORVM DEBITA ORRDINATIONE
AC PRAXI ETC.
AUTHORITATE
ORDINARIA
AD VSVM
CLERI BAMBERGENSIS EDITA.

BAMBERGAE
TYPIS IOANNIS GEORGII CHRISTOPH. GERTNER,
PRINC. AVL. ET REV'MI. CAP. TYPOGRAPHI.
1 7 7 3.

INSTRUCTIONALE
ROMANO-BAMBERGENSE
SIVE
CONCERTATIONUM
AD
INSTRUMENTORUM
USUM LAICIS NECESSARIARUM
AD
INSTRUMENTORUM PROFESSIONUM,
CONCENTUM, CATECHISMORUM,
ET
TESTAMENTORUM DISPOSITA ORDINATIONUM
AC PRAXIS ETC.
AUTHORITATE
CLERI BAMBERGENSIS EDITA.

BAMBERGAE
TYPIS IOANNIS GEORGII CHRISTOPH. GOETZII.
MDCC. XVI. ET PRIVIL. CAE. TYPOGRAPH.

INSTRVCTIONES.

I. De Sacramentis in genere. Fol. 221
II. De Sacramento Baptiſmi. 230
III. De Sacramento Confirmationis. 242
IV. De Sacramento Poenitentiae. 246
V. De reſeruationibus. 257
VI. De diſpenſatione Irregularitatum. 263
VII. De diſpenſatione in votis et iuramentis. 269
VIII. De diſpenſatione impedimentorum Matrimonii. 272
IX. De gradibus conſanguinitatis. 284
X. De gradibus affinitatis. 289
XI. De abſolutione vel diſpenſatione in S. Poenitentiaria. 292
XII. De diſpenſatione in Dataria. 297
XIII. De abſolutione vel diſpenſatione Epiſcopali. 300
XIV. De Ss. Euchariſtiae Sacramento. 305
XV. De Sacramento extremae Vnctionis. 310
XVI. De Viſitatione infirmorum. 314

XVII. De Visitatione pestiferorum. 322
XVIII. De Visitatione infirmorum haereticorum. 331
XIX. De Visitatione reorum mortis. 336
XX. De Sacramento Matrimonii. 343
XXI. De Benedictionibus. 350
XXII. De exorcizandis obsessis a daemonio. 356
XXIII De Processionibus. 364
XXIV. De officio Concionatorum. 368
XXV. De officio Catechistarum. 384
XXVI. De Testamentis et Testamentorum factione. 393
XXVII. De Formulis inscriptionum et Literarum. 429

IN-

INSTRUCTIONES
DE
SACRAMENTIS
IN GENERE.

VT ea, quæ ex antiquis Catholicæ Eccleſiæ inſtitutis, & ſacrorum Canonum, ſummorumque Pontificum decretis, de Sacramentorum ritibus ac Cæremoniis hoc libro præſcribuntur, qua par eſt diligentia ac Religione cuſtodiantur, & ubique fideliter ſerventur; illud ante omnia ſcire & obſervare convenit, quod ſacroſancta Tridentina ſynodus *ſeſs. 7. Can.* 13. de iis ritibus decrevit in hæc verba: *Siquis dixerit receptos & approbatos Eccleſiæ Catholicæ ritus in ſolemni Sacramentorum adminiſtratione adhiberi conſuetos, aut contemni, aut ſine peccato a Miniſtris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcunque Eccleſiarum Paſtorem mutari poſſe, anathema ſit.*

Cum igitur in Eccleſia Dei nihil ſanctius, aut utilius, nihilque excellentius, aut magis divinum habeatur, quam Sacramenta, *ex fine ſuo intrinſeco* ad homani generis ſalutem & ſanctificationem a Chriſto Domino inſtituta: Parochus, vel quivis alius Sacerdos, ad quem eorum adminiſtratio pertinet, meminiſſe inprimis debet, ſe ſancta tractare, atque omni fere temporis momento ad tam ſanctæ adminiſtrationis officium paratum eſſe opore tere. Unde quid ex parte miniſtri aut ſuſcipientis, ſive ex part- materiæ, ac formæ ad validam licitamque Sacramentorum adminiſtrationem in genere requiratur, frequentius ac penſiculatius ruminari oportet.

I. *EFFICIENS* eſt Miniſter Sacramentorum, nam hujus loci non eſt, differere de cauſa inſtituente Sacramenta, neque de tempore, quo inſtituta fuêre. Miniſter igitur hoc Divinum munus adminiſtrationis Sacramentorum in ſe *valide* non ſuſcipiet, niſi fuerit *homo*, & quidem adhuc *Viator* in hac mortali vita, *voluntarius* ac *liber* per intentionem actualem aut virtualem, expreſ-

ſam vel tacitam ac mente retentam, abſolutam vel conditionatam, ſub conditione de præſenti aut præterito, non de futuro: explicitam aut implicitam, ita comparatus, ut quidnam agere velit, interrogatus reſpondere queat, ſe velle adminiſtrare Sacramentum, & facere id, quod Chriſtus inſtituit, aut facit Eccleſia, quod munus ſuum paſtorale exigit, aut fideles ab eo poſtulant. Plures vero conditiones deſiderantur in miniſtro ad tale Miniſterium deputato & ordinato, ut *licite* has ſacras functiones obeat. 1. Sit *baptizatus*, nemo enim licite baptizat, niſi baptizatus. 2. *Immunis a culpa lethali.* Quamobrem illud perpetuo curabit, ut integre, caſte, pieque vitam agat: Nam etſi Sacramenta ab impuris coinquinari non poſſint, neque a pravis Miniſtris eorum effectus impediri; impure tamen & indigne ea miniſtrantes, in æternæ mortis reatum incurrunt. Sacerdos ergo, ſi fuerit peccati mortalis ſibi conſcius (quod abſit) ad Sacramentorum adminiſtrationem non audeat accedere, niſi prius corde pœniteat; ſed ſi habeat copiam Confeſſarii, & temporis locique ratio ferat, convenit confiteri. 3. *Non irretitus cenſura* obſtante, cujusmodi ſunt excommunicatio major, ſuſpenſio ab officio ordinis & jurisdictionis, interdictum perſonale ſpeciale in eo potiſſimum, qui cauſam interdicti generalis præbuit. Nam generale ſive perſonale ſive locale, aliquorum duntaxat Sacramentorum, Euchariſtiæ videl. pro ſanis, extremæ unctionis, & ordinis uſu privat. 4. *Expers irregularitatis* ex delicto vel defectu provenientis, quæ primario, a ſuſceptione ordinum, ſecundario etiam a ſuſceptorum ordinum exercitio, cui Sacramentorum adminiſtratio adnumeratur, arcet. 5. *Præditus jurisdictione* parochiali, ordinaria vel delegata, per delegationem expreſſam aut tacitam, quæ in ſcientia & patientia Parochi vel Reverendiſſimi Ordinarii fundata eſt. Unde fidelibus alienæ parochiæ Sacramenta non miniſtrabit, niſi neceſſitatis cauſa, vel de licentia parochi ſeu Ordinarii. 6. *Peritus eorum*, quæ muneri paſtorali incumbunt, ne illud ſine debita ſcientia cum parochianorum damno ſpirituali vel temporali exercens, præter reatum mortalem etiam onus reſtitutionis ſibi imponat, & illud Oſeæ 4. ſibi proprium faciat: *Conticuit populus meus, eoquod non habuerit ſcientiam, & quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te,*

ne

ne Sacerdotio fungaris mihi. 7. *Devotus*; Quocirca antequam ad hujusmodi adminiſtrationem accedat, paululum, ſi opportunitas dabitur, orationi, & ſacræ rei, quam acturus eſt, meditationi vacabit, atque ordinem miniſtrandi & cæremonias pro temporis ſpatio prævidebit & perleget. Inde reddetur 8. *Attentus*, ad miniſtrandum enim procedens, rei, quam tractaturus eſt, intentus ſit, nec de iis, quæ ad ipſam non pertinent, quidquam cum alio colloquatur, in ipsáque adminiſtratione actualem attentionem habere ſtudeat, vel ſaltem virtualem, cum intentione faciendi, quod in ea facit Eccleſia. 9. *Induſtrius:* Idcirco quacunque diei ac noctis hora ad Sacramenta miniſtranda vocabitur, nullam officio ſuo præſtando (præſertim ſi neceſſitas urgeat) moram interponat. Ac propterea populum ſæpius, prout ſe offeret occaſio, præmonebit, ut cùm ſacro miniſterio opus fuerit, ſe quamprimùm advocet, nullâ temporis, aut cujuscunque incommodi habitâ ratione. Curabit etiam, ut ſacra ſupellex, veſtes, ornamenta, linteamina & vaſa miniſterii integra, nitidáque ſint, & munda. 10. *Prudens*: Sequendo ſemper dictamen tutius ac propabilius in adminiſtratione Sacramentorum, potiſſimum cum agitur de ejusmodi conditionibus, quæ jure divino ad valorem Sacramenti requiruntur. 11. *Non lucri cupidus:* Illud proinde diligenter caveat, ne in Sacramentorum adminiſtratione aliquid quavis de cauſa, vel occaſione, directe vel indirecte exigat, aut petat; ſed ea gratis miniſtret, & ab omni ſimoniæ atque avaritiæ ſuſpicione, nedum crimine, longiſſime abſit. Siquid vero nomine eleemoſynæ, aut devotionis ſtudio, peracto jam Sacramento, ſponte a fidelibus offeratur, id licite pro conſuetudine locorum accipere poterit. 12. *Decenter amictus*: In omni Sacramentorum adminiſtratione ſuperpelliceo ſit indutus, & deſuper ſtola ejus coloris, quem Sacramenti ritus expoſcit, niſi in Sacramento pœnitentiæ miniſtrando occaſio vel conſuetudo, vel locus interdum aliter ſuadeat. 13. *Aliisvè inſtructus*: Adhibebit quoque unum ſaltem, ſi habeat, vel plures Clericos, prout loci & Sacramenti ratio poſtulabit, decenti habitu & ſuperpelliceo indutos. Librum quoque hunc Ritualem, ubi opus fuerit, ſemper, cum miniſtrabit, ſecum habebit, ritúsque & cæremonias in eo præſcriptas diligenter ſervabit.

II. *SUBJECTUM* est suscipiens, qui ut Sacramentum & rem Sacramenti percipiat, inprimis *valide* procedat, necesse est: nempe sit *homo*, *viator*, *voluntarius*, ac *liber* per intentionem actualem, virtualem aut habitualem quæ videl. fuit habita, sed non revocata, licet suscipiens, etiam interrogatus, illius non amplius reminiscatur. Hanc intentionem in parvulis & adultis perpetuo amentibus neque lucida intervalla habentibus supplet Ecclesia; Quinimo in phreneticis, aut epilepticis &c. intentio præsumpta ex anteacta vita Christiana cœteris paribus sufficit. Deinde *licite* procedat: Nempe suscipientem oportet esse 1. *Gnarum* eorum, quæ suscipit, Sacramentorum, & intelligere cur conferantur, & quid operentur. Unde Curator animarum in Sacramentorum administratione, eorum virtutem, usum, ac utilitatem, & cæremoniarum significationes, ut Concilium Tridentinum præcipit, ex sanctorum Patrum, & Catechismi Romani doctrina, ubi commode fieri poterit, diligenter explicabit. 2. *Devotum.* Omnes proinde, qui Sacramenta suscipiunt, loco & tempore opportuno monebit, ut remoto inani colloquio, & habitu actúque indecenti, pie ac devote Sacramentis intersint, & ea, qua par est, reverentia suscipiant. 3. *Immunem* ab excommunicatione majori vel minore & interdicto speciali, quod omnia: aut generali: quod aliqua tantum Sacramenta, ut supra dictum, vetat administrare vel suscipere. 4. *Subditum* jurisdictioni parochiali illius, a quo Sacramenti administrationem petit, nisi forsan sint tales, qui potestate delegata administrandi certo loco, tempore, aut modo Sacramenta gaudent, aut extrema necessitas, sive proxima, sive propinqua excuset, ne videl. suscipiens alioqui sine ejusmodi Sacramento certo vel probabiliter perire credatur: aut alia gravis necessitas, sive formido mali, sive boni spiritualis aut temporalis jactura subsit formidanda. Est vero parochianus incola, qui verum, vel quasi domicilium habet in aliquo districtu parochiali; sive qui actu habitat in quadam parochia cum animo perpetuo seu ad dies vitæ, vel saltem per majorem anni partem ibi permanendi. Advena igitur, sive peregrinus alibi locorum habens domicilium, inter parochianos non refertur, licet in casu necessitatis per accidens ipsi administrentur Sacramenta a parocho,

rocho, in cujus diſtrictu decumbit, eoquod alius non auſit ingredi & jurisdictionem parochialem violare. Vagus vero, qui nullibi habet aliquod domicilium, ſubeſt illi parocho pro eo tantum tempore, quo in ejus diſtrictu parochiali hoſpitatur.

III. *MATERIA REMOTA* conſiſtit in rebus, circa quas actiones Sacramentales verſantur, eásque vel ſuſcipienti applicant, vel omnino deſtruunt, ut peccata in pœnitente & ſubſtantia panis in Conſecratione &c. Ut igitur res ſit *valida* materia, oportet eam eſſe 1. *Actualem* in ea ratione & ſpecie entis, in qua Chriſtus eam ad eſſe Sacramentale determinavit, ſive ſit aliquid phyſicum & naturale, ſive artefactum, aut morale, ut peccatum; non vero ſufficit rem eſſe tantum virtualem, prout farina virtualiter panis eſt &c. 2. *Uſualem*, quæ tantam non ſubierit alterationem, aut modificationem qualitatum, ut moraliter non amplius ſervire queat ad eum finem, ad quem ex natura ſua, vel uſu hominum deſtinabatur, ut cæreviſia non amplius aqua cenſetur. 3. *Invariatam* ſubſtantialiter per ſui corruptionem naturalem, vel admixtionem rei alienæ, aut alia de cauſa, ut aqua alterius liquoris heterogenei admixtione notabili corrupta. 4 *Senſibilem* aliquo ſaltem ſenſu, ſive per ſe, ſive per accidens adjunctum, ùt peccata interna per dolorem vel Confeſſionem. 5. *Determinatam*, non tantum in individuo per Sacramenti miniſtrum, ſed etiam in ſpecie atoma vel ſubalterna a Chriſto inſtituente per traditionem Evangelicam, Apoſtolicam, vel Eccleſiaſticam. Ita Chriſtus Dominus Baptiſmi materiam & formam determinavit in ſpecie atoma per traditionem Evangelicam Matth. 28. v. 19. *Baptizantes eos in nomine Patris &c. Confirmationis*, in ſpecie ſubalterna per traditionem Apoſtolicam. 2. ad Corinth. 1. v. 21. *Qui confirmat nos Deus, & unxit nos, & ſignavit, & dedit pignus ſpiritûs in cordibus noſtris. Euchariſtiæ*, in ſpecie atoma per traditionem Evangelicam. Matth. 26. v. 26. *Accepit JESUS panem & benedixit, ac fregit deditque* Diſcipulis *ſuis & ait: Accipite & comedite: Hoc eſt enim Corpus meum: & accipiens calicem &c. Pœnitentiæ*, in ſpecie atoma per traditionem Evangelicam Joann 20. v 22. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis &c.* Licet poſtmodum pro verbis: *Remitto tibi*, ſubſtituta fuerunt hæc:

Abſolvo te, congruenter illis verbis, *Quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in Cœlis.* Matth. 18. v. 18. Similiter præcipitur dolor ſeu retractatio peccatorum. Luc. 13. v. 3. *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.* Et *Confeſſio* Joan. 9. *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra & emundet nos ab omni iniquitate. Extremæ unctionis* materiam & formam in ſpecie ſubalterna ſub nomine unguenti, & orationis per traditionem Apoſtolicam Jacob. 5. v. 14. *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Ordinum* materiam primam, ſcil. impoſitionem manûs Epiſcopalis per traditionem Apoſtolicam, nempe pro Diaconatu Act. 6. v. 6. *Orantes impoſuerunt eis* (Stephano &c.) *manus.* Pro Presbyteratu & Epiſcopatu, (quorum ordinum materia in primitiva Eccleſia non multùm differre videbatur, niſi quod Diaconatus per unius, Presbyteratus per duarum, Epiſcopatus per trium Epiſcoporum manuum impoſitionem conferretur) 1. ad Timoth. 4. v. 14. *Noli negligere gratiam, quæ data eſt tibi per prophetiam.* (Id eſt per revelationem præviam DEI, aut per orationem certam ceu formam) *cum impoſitione manuum Presbyterii*, hoc eſt: Plurium Sacerdotum ſeu Epiſcoporum. Iterum. 2. ad Timoth. 1. v. 6. *Moneo te, ut reſuſcites gratiam, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.* Item ad Titum 1. v. 5. *Reliqui te Cretæ, ut conſtituas*, id eſt: ordines, *per civitates Presbyteros.* Formam vero, quæ adhibetur ad impoſitionem manuum, per traditionem Evangelicam Joann. 20. v. 22. *Accipe Spiritum Sanctum.* Determinationes reliquarum materiarum ac formarum profluunt ex traditione Eccleſiaſtica. Matrimonii materiam in ſpecie atoma per traditionem Evangelicam. Matth. 19. v. 5. *Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit* (ſcil. per promiſſionem & acceptationem) *uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Formam vero in ſpecie ſubalterna, puta pollicitationis acceptationem. Ut vero res ſint materia *licita* Sacramentorum, convenit eas eſſe accidentaliter invariatas ab iis rebus, quæ alioqui ſolent adhiberi, videl. non ſint exceſſivæ aut defectivæ in quantitate, non diverſificatæ in qualitate, prout in ſingularum materiarum conſideratione clarius patebit. IV.

IV. *MATERIA PROXIMA* Sacramentorum eſt actio, ſive medium, quo materia remota ſuſcipienti applicatur. Non *valebit* autem ratio Sacramenti, niſi hujusmodi medium vel actio ſit 1. *Senſibilis* & quoad durationem aliquatenus notabilis, ut ablutio in baptiſmate, chriſmatio in confirmatione, ſpecies panis, & vini in Euchariſtia, auditio confeſſionis in pœnitentia *vel potius Confeſſio dolorosa audita*, unctio in infirmis, impoſitio manuum, & traditio rei in ordine, pollicitatio Corporum in matrimonio. 2. *Immediata*, non tam reſpectu miniſtri, quàm ſuſcipientis, qui immediatè debet ablui in baptiſmate, ungi in confirmatione & extrema unctione, tangere rem traditam in ordinatione per contactum phyſicum vel probabiliter moralem, aut ſentire manum Epiſcopi imponentis, ſumere hoſtiam conſecratam, & non glutire incluſam rei incomeſtibili: exceptis pœnitentiâ & matrimonio, in quibus, uti in aliis judiciis & contractibus validum, & rationabili de cauſa etiam licitum eſt, etiamſi mediate cognoſcantur peccata pœnitentis per interpretem, aut mediante tertio pollicitatio corporum ad uſum conjugalem inſinuetur. 3. *Elevata* a ſignificatione naturali ad ſupernaturalem per formæ ſimultaneam pronuntiationem. Ita formâ debitè prolatâ ablutio corporalis in baptiſmate ablutionem animæ ſpiritualem, unctio in confirmatione & extremis unctionem animæ ſpiritualem, manducatio panis Euchariſtici refectionem animæ ſpiritualem, traditio calicis &c. in ordinatione acceptationem poteſtatis ſpiritualis, & impoſitio manuum impreſſionem rei ſpiritualis ſcil. gratiæ Spiritûs Sancti, confeſſio cum abſolutione remiſſionem culpae ac pœnae ſpiritualis, non mere civilis aut corporalis, pollicitatio cum acceptatione coram facie Eccleſiæ conjunctionem ſpiritualem animorum in divina gratia uniendorum, non mere civilem aut politicam ſignificat. 4. *Poſita* a miniſtro proferente formam v. g. in baptiſmo, qui facit ablutionem, idem etiam formam pronuntiat; in pœnitentia, qui audit confeſſionem, etiam impertitur abſolutionem, & ita in aliis Sacramentis, quæ in uſu ſeu actione tranſeunte conſiſtunt, ſolâ Euchariſtiâ exceptâ, quæ in facto eſſe conſtituitur. 5. *Facta* in parte corporis principaliore jure Divino ordinata ad

hujusmodi actionem Sacramentalem: ut ablutio in capite vel alia parte principali: unctio in ſenſibus; chriſmatio in fronte: ſumptio in ſtomacho: acceptio rei in manibus ordinandi, & impoſitio manûs in fronte, exceptâ rurſum pœnitentiâ & matrimonio, in quorum priore materia remota deſtruitur, in poſteriore jus in materiam remotam traditur. Ut verò ſit *licita*, oportet eam actionem Sacramentalem eſſe 1. *ſenſibilem*, non quoad animam, neque quoad nimiam, neque quoad perbrevem durationem. 2. *Immediatam* in parte corporis non ſordidata contra reverentiam Sacramenti. 3. *Elevatam* per formæ prolationem eo tempore & loco, quo actio Sacramentalis ponitur, non ante vel poſt, aut alio loco. 4. *Poſitam* a miniſtro absque conſortio alterius miniſtri, eandem materiam applicantis & formam proferentis. 5. *Factam* in parte corporis determinata a Rubricis, & non alia quacunque.

V. *FORMA PRIMARIA* eſt prolatio verborum, quibus Sacramentum perficitur. Pro *valida* adminiſtratione requiritur prolatio 1. *Vocalis*, non ſufficit mere mentalis cogitatus. 2. *Abſoluta* & abſque conditione de futuro, cùm Sacramenti, tanquam cauſæ neceſſariæ effectus, nequeat in tempus futurum ſuſpendi. 3. *Determinata* à Chriſto in ſpecie atoma, vel ſubalterna, ac demum ab Apoſtolis vel Eccleſia in ſpecie atoma. 4. *Invariata* ſubſtantialiter ſecundùm illud: *Nil formæ demas, nil addas, nil variabis: Transmutare cave, corrumpere verba, morari.* 5. *Importans* quadruplicem connexionem, ſcil. cauſalem, ut idem formam proferat, qui applicat materiam: *Subjectivam*, ut ſuper eodem proferatur forma, cui applicatur materia: *localem* & *temporalem*, ut in eodem loco ac tempore proferatur forma, in quo applicatur materia, pœnitentiâ & matrimonio iterum exceptis. Pro *licita* adminiſtratione requiritur, ut ſingula verba, quæ ad illius formam & miniſterium pertinent. 1. *Attente* ſine diſtractione ad alia. 2. *Diſtincte* ac tardiuſcule ſine corruptione, ſyncopatione, transpoſitione & quavis alia mutatione accidentali. 3. *Pie* ſine affectatione. 4. *Abſolute* ſine conditione de præſenti vel præterito, niſi neceſſitas poſtulet. 5. *Simul* eodem tempore ac loco, quo applicatur materia, ſimultate phyſica, & non morali. 6.

Atque

Atque *clara voce*, & non ſubmiſſa pronuntientur. Similiter Sacerdos & alias orationes & preces devote ac religioſe dicet; nec memoriæ, quæ plerumque labitur, facile confidet; ſed omnia recitabit ex libro. Reliquas præterea cæremonias ac ritus, adminiſtrationem alicujus Sacramenti antecedentes, concomitantes, aut conſequentes, in quibus *forma ſecundaria* Sacramentorum conſtituitur, ita decenter gravique actione peraget, ut adſtantes ad cœleſtium rerum cogitationem erigat, & attentos reddat.

VI. *EFFECTUS* denique Sacramentorum, qui ultimo prolationis verborum, vel actionis Sacramentariæ inſtanti intrinſeco producuntur, ſunt 1. *Gratia habitualis*, prima in Sacramentis mortuorum, & ſecunda in Sacramentis vivorum, videl. gratiæ baptiſmalis, Chriſmalis, Euchariſtica, Confeſſionalis, medicinalis, clericalis ſeu presbyteralis, & matrimonialis. 2. *Remiſſio peccatorum*, quæ per ſe Sacramentis mortuorum, per accidens etiam probabiliter Sacramentis vivorum attribuitur, modo cum attritione bona fide ſuſcipiantur; faciunt enim ex attrito contritum. 3. *Jus ad auxilia actualia*, in tempore opportuno conferenda, qualia ſunt ex parte intellectus piæ illuminationes, illuſtrationes, aut pia lumina; ex parte voluntatis piæ motiones, vel pia propoſita. 4. *Character* in nonnullis, ſeu ſignum quoddam ſpirituale & indelebile animæ impreſſum, unde ea Sacramenta reiterari non poſſunt. Cujus munus eſt conſignare ad officium vel cultum divinum, ſcil. ad alia Sacramenta ſuſcipienda, ad fidem coram tyranno profitendam, & ad populum docendum ac paſcendum: alterum configurare Chriſto, ceu membrum vel filium Capiti vel Patri ſupremo: vel militem ſupremo Duci: vel paſtorem ſupremo Paſtori. Tertium diſcernere membrum ſeu filium a non filio, militem a non milite, paſtorem vel Doctorem a non paſtore & non doctore. Hos omnes effectus Sacramenta infallibiliter operantur ex opere operato præcipue gratiam habitualem, niſi ponatur obex *materialis aut negativus* utpote defectus involuntarius alicujus diſpoſitionis, quæ ubi poſt ſuſceptionem alicujus Sacramenti ſuppletur, probabiliter omne Sacramentum tam vivorum, quam mortuorum reviviſcit: aut *formalis & poſitivus*, utpote defectus voluntarius alicujus diſpoſitionis qui plerumque non per ſolam ſurrogationem operis

omiſſi, ſed per pœnitentiam aut contritionem deletur, ex ratione, quod ultimo inſtanti intrinſeco, quo Sacramentum deberet cauſare gratiam, peccaminoſus iſte affectus adhuc continuetur.

Cœterum illorum tantum Sacramentorum, quorum adminiſtratio ad parochos pertinet, ritus hoc opere præſcribuntur, cujusmodi ſunt Baptiſmus, Pœnitentia, Euchariſtia, Extrema unctio, & Matrimonium. Reliqua vero duo Sacramenta Confirmationis & Ordinis, cum propria ſint Epiſcoporum, ritus ſuos habent in Pontificali præſcriptos. Et ea, quæ de iis, atque aliis Sacramentis ſcire, ſervare, & docere Parochi debent, cum ex aliis libris, tum præcipue ex Catechiſmo Romano ſumi poſſunt. Siquidem hic de iis fere tantum agere inſtituti operis ratio poſtulat, quæ ad ipſorum quinque Sacramentorum ritus pertinent.

Poſtremo quisquis Sacramenta adminiſtrare tenetur, habeat libros neceſſarios, ad officium ſuum pertinentes eosque præſertim, in quibus variarum parochialium functionum notæ ad futuram rei memoriam deſcribuntur, ut in decurſu hujus Ritualis habetur.

INSTRUCTIONES DE SACRAMENTO BAPTISMI.

SAcrum Baptiſma, *ex fine ſuo intrinſeco*, Chriſtianæ Religionis, & æternæ vitæ januam, quod inter alia novæ legis Sacramenta a Chriſto inſtituta primum tenet locum, cunctis ad ſalutem neceſſarium eſſe, ipſa veritas teſtatur illis verbis: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Joan. 3. Itaque ſumma ad illud opportune riteque adminiſtrandum ac ſuſcipiendum diligentia adhibenda eſt.

Cum

Cum autem ad hoc Sacramentum conferendum alia ſint de jure Divino abſolute neceſſaria, ut materia, forma, Miniſter; alia ad illius ſolemnitatem pertineant, ut ritus ac Ceremoniæ, quas ex Apoſtolica & antiquiſſima traditione acceptas, & adprobatas, niſi neceſſitatis cauſſa, omittere non licet; de iis aliqua præmonenda ſunt, ut ſacrum hoc miniſterium rite ac ſancte peragatur.

I. *EFFICIENS* eſt legitimus miniſter, qui baptizat, ſive parochus, ſive alius a Parocho vel ab Ordinario loci delegatus, qui ut *valide* ac *licite* procedat, præter conditiones generales ſupra de Sacramentis in genere recenſitas, aliud nihil obſervare debet, excepto, quod in caſu extremæ neceſſitatis, ſeu proximæ, ſeu propinquæ, conditiones generales ad licitam adminiſtrationem requiſitæ tam rigoroſe non obligent, quando videl. evidenti aut probabili perſuaſione timetur, ne infans decedat, antequam Sacerdos accerſatur, diſponatur, totque conditiones præmittantur. Unde quoties infans aut adultus verſatur in vitæ periculo, poteſt ſine ſolemnitate a quocunque, etiam *parochiali jurisdictione* non prædito, baptizari in qualibet lingua, ſive Clerico, ſive Laico, etiam excommunicato, ſive fideli ſive infideli, ſive Catholico ſive hæretico, ſive viro ſive fœmina, ſervata tamen forma & intentione Eccleſiæ. Sed ſi adſit Sacerdos, Diacono præferatur, Diaconus Subdiacono, Clericus Laico, & vir fœminæ; niſi pudoris gratia deceat fœminam potius, quam virum baptizare infantem non omnino editum, vel niſi melius fœmina ſciret formam, & modum baptizandi. Quapropter curare debet parochus, ut fideles, præſertim obſtetrices, rectum baptizandi ritum, probe teneant & ſervent. Pater aut mater propriam prolem baptizare non debet, præterquam in mortis articulo, quando alius non reperitur, qui baptizet; neque tunc ullam contrahunt cognationem, quæ matrimonii uſum impediat. Maxime vero ſit in hoc negotio *induſtrius*, & ſine mora baptizet infantes, ideoque opportune hortetur eos, ad quos ea cura pertinet, ut natos infantes, ſive baptizandos, ſive baptizatos, quamprimum fieri poterit, & qua decet Chriſtiana modeſtia, ſine pompæ vanitate deferant ad Eccleſiam, ne illis Sacramentum tantopere neceſſarium nimium differatur cum periculo ſalutis, & ut iis, qui ex neceſſitate privatim baptizati ſunt, conſuetæ

cæremoniæ ritusque ſuppleantur, omiſſa forma & ablutione. Adultorum tamen Baptiſmus, extra caſum neceſſitatis, ad Epiſcopum deferatur, ut ſi illi placuerit, ab eo ſolemnius conferatur, alioquin de ejus licentia parochus ipſe baptizet, ſtata cæremonia.

II. *SUBJECTUM* eſt baptizandus, qui ut *valide* abluatur, præter generalia, ſpecialiter requiritur, ut ſit 1. *ſimpliciter natus*; Nemo enim in utero matris clauſus baptizari debet, niſi genitalibus ad generandum reſeratis, medio ſiphone in extrema neceſſitate partus per obſtetricem ablui poſſit, aut infans ſecundum quid natus, caput emiſerit, & periculum mortis immineat, baptizatur in capite ab obſtetrice, poſtea ubi plene natus ſupervixerit, a parocho ſub conditione: *Si non es baptizatus, ego te baptizo* &c. rebaptizatur; Sin deficiente omni alia idonea perſona, parochus ipſemet, partibus genitalibus honeſte tectis, baptizaverit in capite, aut aliunde morali certitudine conſtet, obſtetricem bene baptizaſſe, non erit poſtea, ſi vivus evaſerit, iterum baptizandus, ſed omiſſa duntaxat ſupplenda. At ſi aliud membrum minus principale, v. g. pedem vel manum, emiſerit, quod indicet vitalem motum in illo, & periculum impendeat, baptizetur ſub hac conditione: *Si ſufficiens ſit hæc ablutio, ego te baptizo* &c. Et tunc ſi natus vixerit, erit ſub conditione baptizandus eo modo, quo ſupra dictum eſt: *Si non es baptizatus* &c. Non obſtante eo, quod parochus vel alia perſona prudens in hac neceſſitate baptiſmum adminiſtraverit. Si vero ita baptizatus, deinde mortuus prodierit ex utero, debet in loco ſacro ſepeliri. Si mater prægnans mortua fuerit, ori ejus quantocyus cochlear, vel aliud inſtrumentum imponatur, ut fœtus reſpirare poſſit, deinde uterus ope Chirurgi aperiatur, & fœtus quamprimum caute extrahatur, ac ſi vivus fuerit, baptizetur, ſi fuerit mortuus, & baptizari non potuerit, in loco ſacro ſepeliri non debet. Mater impotens edere partum, laudabiliter patitur ſui inciſionem, & exponit periculo vitam ſuam corporalem, ut ſalvet vitam infantis ſpiritualem, modo evidens ſit, fœtum adhuc vivere. 2. *Homo* & non monſtrum. In monſtris enim baptizandis, ſi caſus eveniat, magna cautio adhibenda eſt, de quo, ſi opus fuerit, Ordinarius loci, vel alii periti conſulantur, niſi mortis periculum immineat. Monſtrum, quod humanam ſpeciem non

præ-

præſeferat, baptizari non debet, de quo ſi dubium fuerit, baptizetur ſub hac conditione: *Si tu es homo, ego te baptizo* &c. Illud vero, de quo dubium eſt, unáne aut plures ſint perſonæ, non baptizetur, donec id diſcernatur. Diſcerni autem poteſt, ſi habeat unum, vel plura capita, unum vel plura pectora; tunc enim totidem erunt corda, & animæ, hominesque diſtincti, & eo caſu ſinguli ſeorſim ſunt baptizandi, unicuique dicendo: *Ego te baptizo* &c. Si vero periculum mortis immineat, tempusque non ſuppetat, ut ſinguli ſeparatim baptizentur, poterit miniſter, ſingulorum capitibus aquam infundens, omnes ſimul baptizare, dicendo: *Ego vos baptizo* &c. Quam tamen formam in iis ſolum & aliis ſimilibus mortis periculis ad plures ſimul baptizandos, & ubi tempus non patitur, ut ſinguli ſeparatim baptizentur, aliàs nunquam, licet adhibere. Quando vero non eſt certum, in monſtro eſſe duas perſonas, vel quia duo capita & duo pectora non habet bene diſtincta, tunc debet primò unus abſolute baptizari, & poſtea alter ſub conditione, hoc modo: *Si non es baptizatus, ego te baptizo*, &c. 3. *Nondum baptizatus.* Sacerdos igitur diligenter curet, ut certior fiat de ſtatu & conditione eorum, qui baptizari petunt, præſertim exterorum, de quibus facta diligenti iniquiſitione, num aliàs ac rite ſint baptizati, caveat, nequis jam baptizatus, imperitia vel errore, aut ad quæſtum, vel ob aliam cauſam, fraude dolóve iterum baptizari velit. Omnes autem, de quibus re diligenter inveſtigata, probabilis dubitatio eſt, an baptizati fuerint, ſi nihil aliud impediat, ſub conditione baptizentur, ſed tamen intra Eccleſiam clauſis foribus, maxime quando res adhuc occulta eſt, modo ſubſit poſitivum dubium juris, ut quando DD. litigant de validitate materiæ, formæ vel ablutionis &c. taliter factæ: aut dubium facti ex his aut ſimilibus rationibus, quod Baptizans fuerit plene ebrius, veneficus, rudis &c. Unde in noſtris partibus bapti zati ab obſtetricibus, vel aliis rudibus, ſub conditione, ut dictum eſt, rebaptizantur, niſi aperte conſtet, eas bene baptizaſſe ex teſtimonio prudentis ac probi viri & hujus rei gnari: Ubi vero debita forma & materia ſervata eſt, omiſſa tantum ſuppleantur, niſi rationabili de cauſa Epiſcopo aliter videatur. Item infantes expoſititii & inventitii Die Findel-Kinder, ſi re diligenter inveſtigata, de eorum

baptiſmo non conſtet, eſto appoſitam eſſe ſchedulam collati baptiſmi teſtimonialem, ſi manu parochi expreſse ſubſcripta non fuerit, tamen ſub conditione rurſum baptizantur. Baptizati a miniſtris acatholicis, in quorum baptiſmo debita forma, aut materia, aut intentio ſervata non eſt, denuo baptizandi ſunt, & quidem abſolute, ſi defectus certo conſtat, ſi autem defectus dubius eſt, ſub conditione id fiat, & ſi adulti ſint baptizandi, prius errorum ſuorum pravitatem agnoſcant, ac deteſtentur, & in fide catholica diligenter inſtruantur.

Ut vero aliquis *licitè* baptizetur, præter generales conditiones ad licitam adminiſtrationem requiſitas, neceſſaria eſt 1. *Fides actualis*, vel ſaltem habitualis in adultis ſanæ mentis, vel lucida intervalla habentibus, quam Eccleſia in parvulis aut perpetuo amentibus per ſuam vel ſponſoris deſignati fidem ſupplet. Similiter in adultis 2. *Inſtructio*. Unde ſiquis adultus ſit baptizandus, debet prius ſecundum Apoſtolicam regulam in Chriſtiana fide ac ſanctis moribus diligenter inſtitui, & per aliquos dies in operibus pietatis exerceri, ejúsque voluntas & propoſitum ſæpius explorari, & non niſi ſciens & volens, probéque inſtructus baptizari. At vero ſiquis, dum inſtruitur, in mortis periculum incidat, baptizarique voluerit, habita ratione periculi vel neceſſitatis baptizetur. 3. *Attritio* minimùm, ſi non contritio. Ac proinde admonendus eſt Catechumenus, ut peccatorum ſuorum pœniteat. Idcirco & ex defectu intentionis, amentes & furioſi non baptizentur, niſi tales a nativitate fuerint, tunc enim de iis idem judicium faciendum eſt, quod de infantibus, atque in fide Eccleſiæ baptizari poſſunt. Sed ſi dilucida habeant intervalla, dum mentis compotes ſunt, baptizentur, ſi velint; Si vero antequam inſanirent, ſuſcipiendi baptiſmi deſiderium oſtenderint, ac vitæ periculum immineat, etiamſi non ſint compotes mentis, baptizentur. Idemque dicendum de eo, qui lethargo aut phreneſi laborat; ut tantum vigilans & intelligens baptizetur, niſi periculum mortis impendeat, ſi in eo prius apparuerit baptiſmi deſiderium. 4. *Jejunium*. Pro hujus enim veneratione Sacramenti, tam Sacerdotem, qui adultos baptizabit, quam ipſos adultos, qui ſani ſunt, convenit eſſe jejunos. Quare non poſt epulas aut prandia, ſed ante meridiem, niſi ex rationa-

tionabili cauſa aliter faciendum eſſet, eorum Baptiſma celebretur. 5. *Conſenſus parentum.* Non igitur licet filios ſine parentum infidelium conſenſu baptizare, niſi adulti jam ſint, aut ſeptennium egreſſi, qui ipſimet ab Eccleſia hoc Sacramentum petant, vel Chriſtiano Principi titulo ſervitutis aut captivitatis in juſto bello, tanquam mancipia, ſubjecti ſint, vel alteruter parentum conſentiat, aut a fide Chriſtiana defecerit, vel infans nunquam ad parentes rediturus, aut in extremo vitæ periculo conſtitutus ſit, quo caſu Chirurgi vel obſtetrices eos baptizare poſſunt; Filios vero hæreticorum licet baptizare, modo ſub jurisdictione parochiali degant.

III. *MATERIA REMOTA* Baptiſmi eſt aqua, quæ non erit *valida* pro baptiſmo ſolemni & non ſolemni, niſi præter alias conditiones generales fuerit 1. *naturalis*, & non artificialis, quæ per diſtillationem ex ſucculentis herbis, roſis, aliisve mixtis extrahitur. 2. *Elementaris*, quæ non alteri principio, adinſtar ſudoris, lacrimarum, aut liquorum e corporibus mixtis emanantium, ſed vel meteoris humidis, vel limoſis, aut petroſis, terræ viſceribus ac ſcaturiginibus ortum ſuum debet. 3. *Uſualis*, quæ tantam non ſubierit alterationem, ut ad ablutionem moralem ſubſervire nequeat aut non ſoleat; cujusmodi ſunt nix, glacies, cereviſia, offa hordeacea, brodium, atramentum, aqua ex ſale reſoluta; ſecus ſi proprietates aquæ nondum per alterationem ſint omnino ablatæ: ut lixivium per cineres colatum, jusculum tenuiter decoctum, aqua cum modica quantitate alieni liquoris mixta. Materia vero *licita*, & in Baptiſmo ſolemni uſurpabilis, eſt aqua 1. *benedicta.* Aqua enim ſolemnis Baptiſmi ſit eo anno benedicta in Sabbato S. Paſchatis, vel Sabbato Pentecoſtes, quæ in fonte mundo nitida, & pura diligenter conſervetur: & hæc antiqua, quando nova benedicenda eſt, in Eccleſiæ, vel potius Baptiſterii ſacrarium effundatur. 2. *Sufficiens.* Si aqua benedicta tam imminuta ſit, ut minus ſufficere videatur, alia non benedicta admiſceri poteſt, in minori tamen quantitate. 3. *Pura*, & non mucida, turbida, vel putrida; ſi enim corrupta fuerit, aut effluxerit, aut quovis modo defecerit, Parochus in fontem bene mundatum ac nitidum, recentem aquam infundat, eamque benedicat ex formula, quæ ſupra præſcribitur. 4. *Tepida*; ſed ſi aqua congelata ſit, curetur, ut liquefiat; ſin autem

tem ex parte congelata ſit, aut nimium frigida, poterit parum aquæ naturalis non benedictæ calefacere, & admiſcere aquæ baptiſmali in vaſculo ad id parato, & ea tepefacta ad baptizandum uti, ne noceat infantulo. Reliquæ conditiones huc pertinentes videantur de Sacramentis in genere. Cœterum in Baptiſmo non ſolemni, vulgo Noth-Tauf, quando ob extremam neceſſitatem formidatur, ne infans decedat, antequam aqua benedicta, &c. adferatur, licet Parocho præſenti in alia aqua naturali non benedicta abſolute baptizare, & ceſſante, vel adhuc durante neceſſitate, citra conditionatam Baptiſmi repetitionem, omiſſa ſupplere oportet; At vero ſi non præſto fuerit alia materia quam dubia, v. g. aqua roſacea, jusculum &c. baptizetur infans ſub conditione: *Si materia apta eſt, ego te baptizo &c.* Poſtea utprimum fieri poterit, totus Baptiſmus ob materiæ dubietatem cum omnibus ſolemnitatibus repetatur ſub hac conditione: *ſi non es baptizatus, &c.*

IV. *MATERIA PROXIMA* eſt ablutio baptiſmalis, quæ nihil aliud *neceſſitate Sacramenti* exigit, quam conditiones generales ſupra relatas; *neceſſitate* vero *præcepti* requiritur, ut, licet Baptiſmus fieri poſſit aut per infuſionem aquæ, aut immerſionem, aut per aſperſionem; 1. tamen modus, qui magis in uſu eſt, ſcil. *affuſio*, pro hujatis Eccleſiæ conſuetudine retineatur, ita ut 2. *Trina* ablutione, & non unica, 3. *Caput*, & non pectus baptizandi perfundatur, 4. *In modum Crucis*, 5. *Uno & eodem tempore*, quo verba proferuntur, & idem ſit aquam adhibens, & verba pronuntians. 6. *Suppoſita tamen pelvi;* ubi enim Baptiſmus fit per infuſionem aquæ, cavendum eſt, ne aqua ex infantis capite in fontem, ſed vel in Sacrarium Baptiſterii prope ipſum fontem exſtructum defluat, aut in aliquo vaſe, ad hunc uſum parato, recepta, in ipſius Baptiſterii, vel in Eccleſiæ Sacrarium effundatur. Ubi rurſum in Baptiſmo non ſolemni ob neceſſitatem multa aliter practicantur; tum quod ablutio ſæpe non fiat trina, nec affuſiva, ſed immerſiva, vel in aut aſperſiva, quando infans nondum ex utero materno egreſſus, ob acceleracionem mortis per inſperſionem aquæ, mediante ſiphone, ab obſtetrice baptizatur: tum quod pars principalis ſæpe non abluatur, ſed pes tantum, manus, digiti, aut pili prominentes: tum quod ablutio non ſit notabilis, facta duntaxat

per

per aſperſionem unius vel alterius guttulæ: tum quod non ſit immediata, cum infans adhuc ſecundinis involutus exiſtat; tum quod ablutio tota citius aut ſerius peragatur, quam forma proferatur vel inchoetur aut finiatur. Hiſce caſibus, niſi certum eſſet, omnia exacte impleta fuiſſe, quæ ad valorem Sacramenti requiruntur, baptiſmus paſſim ſub conditione: *Si nondum es baptizatus*, ceſſante neceſſitate, repetendus eſt: ſecus ſi non impletæ fuerunt eæ conditiones, quæ tantum ad licitam adminiſtrationem exiguntur. Eadem regula recolenda eſt circa conditiones eſſentiales & accidentales in forma.

V. *FORMA PRIMARIA* Baptiſmi his verbis expreſſa: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus S.* Oportet enim eam eſſe *eſſentialiter vocalem*, *abſolutam* ſine conditione de futuro, *invariatam* ſubſtantialiter, *unitam* cum Miniſtro, ſuſcipiente, loco & tempore. Neque *licet* eam 1. Ullo modo *accidentaliter* mutare, ſed eadem verba 2. *Uno* & eodem tempore, quo fit ablutio, pronuntianda. 3. *Latinus*, Baptiſta latina forma ſemper utatur. 4. Cum Baptiſmum iterare nullo modo liceat, ſiquis ſub *conditione*, de qua ſupra, ſit baptizandus, ea conditio explicanda eſt hoc modo: *ſi non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti.* Hac tamen conditionali forma non paſſim aut leviter uti licet; ſed prudenter, & ubi re diligenter perveſtigata, probabilis ſubeſt dubitatio, infantem non fuiſſe baptizatum.

FORMA SECUNDARIA conſiſtit in cæremoniis Baptiſmum antecedentibus, concomitantibus, dum Baptiſterium aſcenditur, & conſequentibus ad peractam ablutionem baptiſmalem; Ad plerasque adminiſtrandas Parochus ſub lethali culpa obligatur, potiſſimum ſi ſingulare aliquod myſterium ſignificent, ita, ut expediat, baptiſmum, ſi infans valeat, ultra menſem differre, quam ſine cæremoniis baptizare. Quo referuntur hæc: quod Baptiſmus cum aſſiſtentia patrini, intra Eccleſiam, adhibitis Ss. Oleis ſit miniſtrandus.

DE PATRINIS.

PArochus antequam ad baptizandum accedat, ab iis, ad quos ſpectat, exquirat diligenter, quem, vel quos ſuſceptores ſeu patrinos elegerint, qui infantem de S. Fonte ſuſcipiant: ne plures

quam liceat, aut indignos, vel ineptos admittat ad hoc munus ſpirituale obeundum, vi cujus Patrinus tenetur baptizandum in Eccleſia præſentare, nomen ei imponere, ejus loco, ſi non poſſit, reſpondere, eum ſuper fontem tenere, aut manum imponere, eúmque ubi ad annos diſcretionis pervenerit, communia Chriſtianæ fidei rudimenta docere, a vitiis abſtrahere, & ad virtutis ſtudium perducere; quemadmodum enim homo per generationem naturalem in lucem editus, indiget nutrice aut parentibus, quorum ope educatur, ita ſpiritualiter ex fonte Baptiſmatis regeneratus, ope Patrini, ubi alii defuerint inſtructores, ad omnem pietatis rationem inſtituatur. Ut verò *valide* quis dictum munus obeat, neceſſaria eſt 1. *Deſignatio*, qua parentes, vel ii, qui curam infantis habent, compatrem vel commatrem deſignant, & in eorum defectu Parochus ſubdeſignabit. 2. *Intentio* ſive acceptatio hujus obligationis, quæ quia in infante ſeu puero nondum ſeptenni, vel deliro, præſumi haud poteſt, merito inidoneus pro ejusmodi munere habetur, ſed ejus loco Parochus parentes ejus, vel alium habilem denominabit; prout & ſimiliter aget, & ſubſtituto Compatris principalis obligationem imponet eo caſu, quo quis, abſentis & de munere tali obeundo nihil ſcientis loco, infantem levat. 3. *Baptiſmus* vere & non ficte, abſolute & non conditionate, ſolemniter juxta mentem aliquorum, & non ſine ſolemnitatibus adminiſtratus. 4. *Ut aliquid* circa infantem vel baptizandum agat, eum tenendo ſupra Baptiſterium, aut manum humeris ejus imponendo. Idem eſt in patrino Confirmationis, qui manum ejus humero dextero imponit. 5. *Ut levans* ſit ipſe baptizatus, & in Confirmatione requiritur inſuper, ut compater ſit ipſe etiam confirmatus, ad hoc, ut contrahat hanc cognationem. Ad *licite* vero obeundum hoc munus neceſſum eſt, ut 1. *Unus* tantum ſit patrinus, ſive vir, ſive mulier, vel ad ſummum unus & una adhibeantur ex Decreto *Concilii Tridentini*, ſed ſimul non admittantur duo viri, aut duæ mulieres; ſin plures mares vel fœminæ a Patre deſignarentur, poterit Parochus unum ex iis vel expreſſe ſubdeſignare ac dicere, ut ſolus teneat, manus imponat, aut levet, deinde aliis præbeat levandum, qui ſolum ut teſtes baptiſmales habentur: vel tacite eligere eum, quem ſcit a parentibus eſſe aliis prælatum, eúmque

Matri-

Matriculæ inſcribere ut Compatrem, cœteros ut teſtes. 2. *Non Pater aut Mater* ipſius baptizandi, ne jure debiti conjugalis petendi priventur. 3. Hos etiam patrinos ſaltem in ætate *pubertatis* & 4. Sacramento *confirmationis* conſignatos eſſe maxime convenit. 5. Sciant præterea Parochi, ad hoc munus non eſſe admittendos *infideles* aut *hæreticos*. 6. Non publice *excommunicatos*, aut *interdictos*. 7. Non publice *criminoſos* aut *infames*. Nec præterea 8. qui *ſana mente* non ſunt, 9. nec qui ignorant *rudimenta fidei*: hæc enim Patrini ſpirituales filios ſuos, quos de baptiſmi fonte ſuſceperint, ubi opus fuerit, opportune docere tenentur. 10. Præterea ad hoc etiam admitti non debent *Monachi* vel *[illegible]moniales*, neque alii cujusvis ordinis Regulares a ſæculo ſegregati. 11. Denique in Confirmatione requiritur, ut Patrinus Baptiſmi ſit *alius a Patrino* confirmationis, niſi aliud neceſſitas ſuadeat.

DE TEMPORE ET LOCO ADMINISTRANDI BAPTISMUM.

QUamvis Baptiſmus *quovis tempore*, etiam interdicti & ceſſationis a Divinis, præſertim ſi urgeat neceſſitas, conferri poſſit; tamen duo potiſſimum ex antiquiſſimo Eccleſiæ ritu ſacri ſunt dies, in quibus ſolemni cæremonia hoc Sacramentum adminiſtrari maxime convenit; nempe ſabbatum ſanctum Paſchæ, & ſabbatum Pentecoſtes, quibus diebus baptiſmalis fontis aqua rite conſecratur. Quem ritum, quantum commode fieri poteſt, in adultis baptizandis, niſi vitæ periculum immineat, retineri decet, aut certe non omnino prætermitti, præcipue in Cathedrali Eccleſia. Quare ſi circa hæc tempora Catechumeni ſint baptizandi, in ipſos dies, ſi nihil impediat, Baptiſmum differri convenit; Verum ſi circa ſeu poſt tempus Pentecoſtes aliqui converſi fuerint, qui ægre ferant, ſuum Baptiſmum in longum tempus differri, & ad illum feſtinent, inſtructíque ac rite parati eſſe noſcantur, citius baptizari poſſunt.

Ac licet, urgente neceſſitate, ubique baptizare nihil impediat, tamen proprius baptiſmi adminiſtrandi *locus* eſt Eccleſia, in qua ſit fons baptiſmalis, vel certe Baptiſterium prope Eccleſiam. Itaque neceſſitate excepta, in privatis locis nemo baptizari debet; niſi

forte ſint regum, aut magnorum Principum filii, id ipſis ita deposcentibus; dummodo id fiat in eorum Capellis, ſeu Oratoriis, & in aqua baptiſmali de more benedicta. Etiam eos in privatis ædibus baptizare licet, quibuscum diſpenſat, vel diſpenſare præſumitur Ordinarius ob gravem neceſſitatis vel utilitatis cauſam: v.g. ſi infans deferri nequeat ad Eccleſiam, niſi cum periculo propriæ ſalutis, vel infirmitatis creandæ vel augendæ ex protracta frigoris inclementia, viarum lubricitate, vel longitudine; potiſſimum ſi ſine lacrimis, ſine ſenſu aëris, ſi cum moleſta & diuturna enixione, cum ſuffocationis inchoatæ indiciis, ſi præmature in ſeptimo vel octavo menſe poſt conceptionem natus ſit: aut cum periculo vel damno alieno, quando iter latronibus infeſtatur, nobilis Puella, quæ occulte genuit, proſtitueretur, &c.

Denique Baptiſterium ſit decenti loco & forma, materiaque ſolida, & quæ aquam bene contineat, decenter ornatum, & cancellis circumſeptum, ſera & clave munitum, atque ita obſeratum, ut pulvis vel aliæ ſordes intro non penetrent: in eoque ubi commode fieri poteſt, depingatur imago ſancti Joannis Chriſtum baptizantis.

DE SACRIS OLEIS &c.

SAcrum Chriſma, & ſanctum Oleum, quod & Catechumenorum dicitur, quorum uſus eſt in Báptiſmo, eodem anno ſint ab Epiſcopo de more benedicta Feria quinta in Cœna Domini. Curet Parochus, ut ea ſuo tempore quam primum habeat, & tunc vetera in Eccleſia comburat. Veteribus oleis niſi neceſſitas cogat, ultra annum non utatur; ac ſi deficere videantur, mature ea ſuppleri faciat. Chriſma & Oleum ſacrum ſint in ſuis vaſculis argenteis, aut ſaltem ſtanneis bene obturatis: quæ vaſcula ſint inter ſe diſtincta, & propriam unumquodque inſcriptionem habeat majusculis literis inciſam, ne quis error committatur. Ad uſum vero quotidianum minora habeantur vaſcula ex argento, ſi fieri poteſt, aut ſtanno ſive ſeparata, ſive etiam conjuncta; apte tamen diſtincta, & bene cooperta, & cum ſuis inſcriptionibus, ut ſupra, ne Parochus aberret, & unum pro altero ſumat, quod cavere debet diligenter. In ea igitur ex majoribus vaſculis Chriſmatis & Olei, quod ſufficiat, infundatur, atque ut effuſionis periculum caveatur, commodum

dum erit, in his vaſculis bombacium, ſeu quid ſimile habere, Oleo ſacro & Chriſmate ſeparatim perfuſum, in quæ pollex, cum opus eſt, ad inungendum immittatur. Hæc vaſcula ita parata in loco proprio, honeſto, ac mundo, ſub clave ac tuta cuſtodia decenter aſſerventur, ne ab aliquo, niſi a Sacerdote, temere tangantur, aut eis ſacrilege quispiam abuti poſſit. Parochus, quantum fieri poteſt, curet, ne per Laicos, ſed per ſe, vel per alium Sacerdotem, vel ſaltem per alium Eccleſiæ miniſtrum hæc olea ad locum Baptiſmi deferantur: caveat item, ne de iis quidquam ulli unquam tribuat, cujusvis rei prætextu.

Sal, quod in os baptizandi immittendum eſt, ſit benedictum ſua peculiari benedictione; Neque utatur ſale exorcizato ad benedicendam aquam; Sitque prius bene confractum & attritum, ſiccum ac mundum. Sal ita benedictum, nemini tradatur, neque etiam iis, qui benedicendum attulerint, reddatur, ſed ad alios baptizandos ſervetur, aut in Sacrarium abjiciatur. Omnibus demum rite peractis cæremoniis ex hoc ſacro latice fluunt

VI. *EFFECTUS* nobiliſſimi baptiſmales, quorum alii in amolitione malorum, alii in conſecutione bonorum conſiſtunt. Primi generis ſunt, 1. *Deletio peccati* originalis. 2. *Remiſſio peccatorum* actualium, quæ rationis compotes ante ſuſceptum baptiſmum proprio reatu commiſerunt. 3. *Extinctio ſuppliciorum* æternalium, ſive inferni, tam quoad pœnam ſenſus, quam damni. 4. *Relaxatio pœnalitatum* temporalium. 5. *Liberatio ab infeſtationibus* Cacodæmonis, tum in anima, quod gratiæ baptiſmali, tum in corpore, quod Ss. unctionibus & exorciſmis tribuitur. 6. *Obliteratio irregularitatum.* Secundi generis ſunt 1. *Gratia* habitualis baptiſmalis. 2. *Habitus virtutum* Theologicarum fidei, ſpei, charitatis &c. 3. *Jus ad gratias* actuales in tempore opportuno conferendas. 4. *Character* baptiſmalis juxta illud ad Epheſ. 4. *Nolite contriſtare Spiritum Sanctum, in quo ſignati eſtis.* 5. *Jus ſepulturæ* in loco ſacro, quod non tantum Neophytis, ſed & catechumenis probabiliter perhibetur. 6. *Cognatio ſpiritualis* inter baptizantem, baptizatum, baptizatique parentes: & inter levantem, levatum, levatique parentes. Cœterum legantur & ſerventur ea, quæ de Sacramentis in communi præſcripta ſunt.

INSTRUCTIONES DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

TAmetsi Sacramenti Chrismalis administratio Episcopos potius, quam Parochos concernat, tamen quia Curati populum sibi commissum, de ejus Ritibus, ac suscipientium dispositione, nec non de *fine ejusdem*, ac utilitate, quæ utplurimum in gratia militem Christi adversus mundi, carnis, ac dæmonis tentationes, atque ad fidem Christianam coram tyranno constanter profitendam, corroborante consistit, edocere tenentur, idcirco hujus Sacramenti conditiones ac requisita succincte exponentur.

I. *EFFICIENS*, sive Minister confirmans, ut *valide* munus suum obeat, oportet eum esse 1. *Sacerdotem*, non quidem simplicem per se loquendo, sed 2. *Episcopali* insuper charactere insignitum, ac 3. *voluntarium* seu liberum per intentionem actualem vel virtualem; Ut vero *licite*, præter generales conditiones, aliud nihil necessum est, quam quod sit jejunus ex decentia duntaxat, & ubi commode poterit.

II. *SUBJECTUM*, sive Confirmandus, ut *valide* suscipiat hoc Sacramentum, præter conditiones generales exigitur, quod sit 1. *baptizatus*, Baptismus enim est janua cœterorum Sacramentorum, & 2. *nunquam* confirmatus. Ut vero *licite* suscipiat, alia requisita non desiderantur, quam quæ supra de Sacramentis in genere exposita fuerunt. Jejunium vero & ætas discretionis de consilio postulantur. Unde Parochus persuadebit omnibus, potissimum vero adultis, ut si fieri possit, jejuni atque omnino a peccatorum sordibus per confessionem, vel saltem contritionem emundati accedant, ne fructu & gratia tanti Sacramenti priventur. Docebit itidem parentes, quamvis non certam semper ætatem & annos discretionis in pueris ad hujus Sacramenti susceptionem exspectare debeant, nihilominus ante septennium non facile quemquam ad confirmationem sistendum esse: Et cum prô dolor! moderna tempora hujus Sacramenti sacrilegam iterationem non raro

exem-

exemplo fieri doceant, severissime illis interdicat, nequis illud iterato suscipere præsumat, alioquin gravissimum sacrilegii scelus, & debitas utriusque fori pœnas inevitabiliter incursurus.

III. *MATERIA REMOTA* est Chrisma, cujus *essentiam* ingreditur, 1. *Balsamum* Indicum vel Palæstinum, ab Episcopo benedictum, cui modicum Olei Chrismalis non benedicti sub certa oratione immiscetur. 2. *Oleum Olivarum* sive oleum chrismale, super quod Episcopus cum 12. Sacerdotibus in modum Crucis halat. 3. *Benedicitur* ab Episcopo, & immixto sub quadam precatiuncula balsamo benedicto, ab eodem & 12. Sacerdotibus ter salutatur & osculatur. Necessitate vero *præcepti* Chrisma novum duntaxat & non vetus priori anno benedictum, in confirmatione usurpatur. Est autem plena mysterii benedictio. Nam *Balsamum benedictum, utpote fragrantius*, Divinam in Christo naturam: *Modicum olei Chrismalis non benedicti*, humanam in eodem Christo naturam significat. *Commixtio Olei Chrismalis non benedicti cum balsamo benedicto*, denotat Hypostaticam unionem naturæ humanæ cum Divina, a qua, utpote essentialiter sancta & benedicta, natura humana Christi, alias non sancta vel benedicta, infinite sanctificatur, & totus Christus, qui per balsamum ita benedictum indicatur, ex utriusque naturæ unione supernaturali conflatur. *Halatio super Oleum Chrismale ab Episcopo & 12. Sacerdotibus facta*, denotat sanctificationem dicti Olei in virtute *Spiritus Sancti* nomine Christi & 12. Apostolorum perficiendam esse. *Oleum Olivarum ab Episcopo benedictum*, figurat Ecclesiam a Christo fundatam, fideles scil. & prudentes Virgines, habentes oleum in vasculis suis. *Mixtio balsami benedicti, quod Christum indicare dictum est, cum Oleo Chrismali benedicto*, innuit unionem accidentalem Christi cum sua Ecclesia, per gratiam habitualem in Baptismate, Confirmatione, Ordinatione, aliisque Consecrationibus Episcopalibus collatam, quatenus omnis a Christo Capite gratia ac sanctitas derivatur, ut recte de iis dicatur: *Christi bonus odor sumus DEO.* Cum vero sanctum Chrisma ita consecratum denotet Ecclesiam seu Cœtum fidelium, inter quos S. Pontifex Christum, & Episcopi Apostolos præsentantes primarium locum tenent, ita merito dictum Chrisma, puta fideles, quos Chrisma figurat, Episcopus cum 12. Presbyteris salu-

tat

tat & oſculatur juxta illud: *Salutate invicem in oſculo ſancto.* 1. ad Corinth. 16. v. 20.

IV. *MATERIA PROXIMA* eſt unctio, quæ neceſſitate Sacramenti exigit, ut ſit 1. *Chriſmalis.* 2. *Moraliter* ſenſibilis. 3. *Immediate* per manum Epiſcopi, & non mediante inſtrumento. 4. *In fronte* nuda confirmandi 5. *Sub figura* Crucis 6. *Ab Epiſcopo* facta eo fine, tum ut nota illa crucis, qua Chriſtianus a non Chriſtiano diſcernitur, in illuſtriore corporis parte, ſcil. in fronte imprimatur, tum ut quoniam frons ſedes eſt verecundiæ, hoc ſigno in fronte poſito Confirmatus a Chriſtiani nominis confeſſione coram tyranno non erubeſcat. Neceſſitate vero *præcepti* requiritur, ut pollice dextero, & non alio digito, & quidem cum debita cautela, ne irreverentia contingat, fiat chriſmatio.

V. *FORMA PRIMARIA* ſunt verba ab Epiſcopo prolata: *Signo te ſigno Crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis in nomine Patris* &c. Eruta ex his verbis Apoſtoli 2. ad Corinth. 1. v. 21. & 22. *Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui unxit nos DEus, qui & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritus Sancti in cordibus noſtris.* Ut *valide* proferatur hæc forma, præter conditiones generales ad valorem requiſitas, fieri debet expreſſio tum confirmantis, tum confirmati, actionis Chriſmalis, Crucis, & SS. Trinitatis. Ut *licite* præter conditiones generales aliud nihil exigitur.

FORMA SECUNDARIA ſunt cæremoniæ unctionem *antecedentes*, puta oratio Epiſcopi cum extenſione manuum ſupra confirmandos, quæ indicat illam impoſitionem Apoſtolorum ſupra baptizatos, de qua Act. 8. v. 17. *& accipiebant Spiritum Sanctum.* *Concomitantes*: Aſſiſtentia Patrini, cujus munus eſt, Confirmandum cum devotione, reverentia, & attentione, ſine ſtrepitu ac rumore adducere, & monere, ut compoſitis manibus devote genuflectat, frontem ejus, ſi ſudore ſit madida, ſtrophiolo abſtergere, & capillos removere, indicare Epiſcopo prænomen Patrini, quem præſentat, imponere manum dexteram ſuper humerum dexterum confirmandi, acſi vellet eum in ſemita mandatorum DEI retinere, vel manuducere, faſciam Chriſmalem mundam cum parva goſſipii ſtupa ponere ante confirmandum, eamque facta unctione circa ejus frontem ligare, ubi id adhuc in uſu eſt, ac denique,

que, ubi tempus requirit, & Sacerdos haberi nequeat, eandem deponere ſecundum formam *in Sacramentali* præſcriptam, & demum exſpectare, donec benedictio Epiſcopalis in fine Confirmationis fuerit data. Ad validam autem & licitam hujus muneris acceptationem eædem conditiones, quæ in patrino baptiſmali, etiam hìc requiruntur. *Conſequentes*; Videl. levis alapa in maxilla confirmati, ut meminerit, ſe tanquam fortem athletam paratum eſſe oportere, ad omnia adverſa invicto animo pro Chriſti nomine ferenda: deinde pax ei datur, ut intelligat, ſe gratiæ coeleſtis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem ſenſum, eſſe conſecutum: denique oratio & benedictio pontificalis totam ſolemnitatem claudit.

VI. *EFFECTUS* varii 1. *Gratia chriſmalis* eáque ſecunda ſive gratiæ habitualis jam præhabitæ augmentum. Per accidens vero 2. *Remiſſio peccatorum mortalium* in iis, qui obicem non ponunt, ſed attritione tantum præmiſſa, veram contritionem, vel confeſſionem cum fructuoſa abſolutione præmiſiſſe bona fide autumant, juxta illud Theologorum: Attritio cum Sacramento ex attrito facit contritum. 3. *Gratiæ actuales*, quibus in tempore contra Chriſtiani nominis hoſtes atque eorum tyrannidem Confirmatus ita roboratur, ut Chriſti nomen non tantum non erubeſcat, ſed fidem Chriſtianam, poſtpoſita etiam propriæ vitæ jactura, audacter profiteatur. 4. *Character* chriſmalis, quo Confirmatus ad cultum DEI ſeu fidei Chriſtianæ profeſſionem conſignatur, & Chriſto tanquam miles ſuo ſupremo Duci & ſpiritualis militiæ anteſignano, conformatur, atque a debilibus, inermibus, & nondum confirmatis Chriſti militibus diſcernitur. 5. *Cognatio ſpiritualis* inter Confirmantem, confirmatum, confirmatíque parentes, & inter ligantem, ligatum, ligatíque parentes. Hæc igitur atque plura alia parochus, cum intellexerit Epiſcopum in ſua parochia velle Confirmationis Sacramentum adminiſtrare, populum docebit, atque ne iſtius pretioſi theſauri occaſionem, quæ quotidiana non eſt, negligant, itidem monebit, & præſertim patresfamilias inſtigabit, ut filios, filiásque & domeſticos ſuos prompte adducant, non tantum ut ſancto hoc Confirmationis Sacramento ſignentur, ſed etiam ut in diſtincto Confirmatorum libro deſcribantur & immatriculentur.

INSTRUCTIONES
DE
SACRAMENTO POENITENTIAE.

SAnctum Pœnitentiæ Sacramentum ex *cauſa ſua finali*, ad eos, qui poſt Baptiſmum lapſi ſunt, in gratiam DEI reſtituendos, a Chriſto Domino inſtitutum, eo diligentius adminiſtrandum eſt, quo frequentior eſt ejus uſus, & quo plura requiruntur ad illud recte digneque tractandum ac ſuſcipiendum. Cum autem ad illud conſtituendum tria concurrant, materia, forma, & Miniſter. Illius quidem

I. *EFFICIENS* eſt Miniſter, habens poteſtatem clavium, quibus Cœlum peccatoribus clauſum reaperitur juxta illud: *DEUS dedit nobis miniſterium reconciliationis 2. Corinth. 5. v. 18.* Ut igitur *valide* abſolvat, oportet eum eſſe 1. *Præditum poteſtate Ordinis* Sacerdotalis, quatenus videl. habet poteſtatem in Corpus Chriſti verum, & myſticum, quod eſt Eccleſia ſive Collectio fidelium ſub uno Capite Chriſti Vicario. 2. *Poteſtate jurisdictionis* generalis, vel ſpecialis ad certum tempus, locum, aut perſonas arbitrio Ordinarii reſtrictæ: ordinariæ & officio parochiali annexæ; vel delegatæ expreſſe aut tacite, in ſcientia & patientia Parochi vel Ordinarii fundatæ. Nam ſi periculum mortis immineat, approbatúsque vel jurisdictionatus deſit Confeſſarius, quilibet Sacerdos poteſt a quibuscunque Cenſuris & peccatis abſolvere. Exſpirat autem *ordinaria* jurisdictio per amiſſionem Officii paſtoralis; *delegata* per revocationem vel terminationem miſſionis: utraque per excommunicationem majorem non toleratam, vel reſervationem Papalem, aut Epiſcopalem. 3. *Approbatum* ab Ordinario, vel ejus Vicario generali, ſive expreſſa fiat approbatio per ſcrutinium, ſive tacita per miſſionem absque ſcrutinio prævio, aut per hoc, quod Ordinarius ſciat & patiatur, aliquem nondum approbatum in ſua Diœceſi excipere confeſſiones, v. g. ob multitudinem pœnitentium in loco votivo, vel ob aliam gravem neceſſitatem. Nullibi vero lo-

corum

eorum approbatus Sacerdos nonniſi in extrema neceſſitate ſive in evidenti moraliter certo, vel probabili mortis articulo, valide audire confeſſiones conabitur. 4. *Voluntarium*, ſive habentem intentionem actualem, vel ſaltem virtualem, prout inter conditiones generales refertur. Ut vero Miniſter *licite* hoc ſacrum tribunal frequentet, requiritur in eo 1. *Bonitas* ſive immunitas a culpa lethali, quam contritione, vel confeſſione oportet expiare, & a cenſura excommunicationis majoris toleratæ, ſuſpenſionis ab officio, & interdicti reſpectu eorum tantum, qui cauſam interdicti præbuerunt. 2. *Scientia.* Nempe ſciat caſus & cenſuras Sedi Apoſtolicæ, & Ordinario reſervatas, & huiatis Eccleſiæ conſtitutiones, eásque diligenter obſervet, atque hujus Sacramenti doctrinam omnem recte nôſſe ſtudeat, & alia ad ejus rectam adminiſtrationem neceſſaria. 3. *Prudentia.* Inprimis meminerit Confeſſarius, ſe Judicis pariter & Medici perſonam ſuſtinere, ac divinæ juſtitiæ ſimul & miſericordiæ miniſtrum a DEO conſtitutum eſſe, ut tanquam arbiter inter DEUM & homines, honori Divino & animarum ſaluti conſulat. Ut ergo recte judicare queat, diſcernens inter lepram & lepram, & tanquam peritus Medicus animarum morbos prudenter curare, & apta cuíque remedia applicare ſciat, quantam poteſt maximam ad id ſcientiam atque prudentiam, tum aſſiduis ad DEUM precibus, tum ex probatis Auctoribus, præſertim e Catechiſmo Romano, & prudenti conſilio peritorum, ſtudeat ſibi comparare. 4. *Induſtria*, qua ſatagat omnes conditiones ad hujus Sacramenti adminiſtrationem neceſſarias adhibere, & defectus in pœnitente notatos caute ſtudeat ſupplere. 5. *Reticentia* ſive ſigillum ſecretæ Confeſſionis ſub exacto perpetuóque ſilentio, ut nec directe, nec indirecte qualiacunque pœnitentis peccata, ac defectus etiam mere naturales in confeſſione notificatos manifeſtet. Quibus & aliis ad id opportunis, ut optime ſint inſtructi, omni ſtudio curare debent Confeſſarii.

II. *SUBJECTUM* eſt pœnitens abſolvendus, qui ad validam, licitámque abſolutionem percipiendam, præter conditiones generales, ſcil. eſſe hominem baptizatum, voluntarium ac liberum per intentionem, actualem, virtualem vel habitualem, exigit, quod ſit 1. *ratione præditus.* Nam perpetuo amentes ſunt incapaces;

nisi lucida intervalla habuerint, tunc semel in anno absolvantur: incidentes in amentiam post obtentum rationis usum in articulo mortis tantum sub conditione, *si capax es*, absolvuntur. Infantes ante septimum ætatis annum fere non sunt capaces, ultra decimum non differatur eorum prima confessio. Surdus & mutus simul a nativitate, non tantum in articulo mortis, sed & tempore Paschali recte absolvitur, modo per consuetum nutum, saltem unum peccatum confiteri possit in specie, secus, tantum in articulo mortis sub conditione absolvendus. Phrenetici, epileptici, apoplectici, qui in extrema necessitate quando timetur, ne inabsoluti decedant, maxime si signa dederint doloris, petendo confessarium, tundendo pectus &c. absolute; sin nulla ejusmodi præbuerint signa, sub conditione, *si capax es*, vel *dispositus*, absolvuntur, quæ absolutio neganda esset, si evidenter constiterit, non tantum usum rationis esse turbatum, sed omnino etiam eversum. 2. *Subditus jurisdictioni parochiali*, si non ordinariæ ratione veri, vel quasi domicilii, saltem delegatæ: sic Episcopi, prælati superiores & inferiores, nec non Sacerdotes quicunque jus habent eligendi qualemcunque Confessarium expositum & approbatum. Imo & peregrini, peregrinantes devotionis causa, adventantes, & vagantes, nullibi domicilium habentes, cuicunque Parocho vel Sacerdoti approbato confitentur, modo Parochus peregrinorum proprius id sciat (prout hujusmodi consuetudinem defacto usitatam præsumitur scire) & non contradicat, excepto tempore Paschali, in quo vagus quidem, cuicunque vult, Sacerdoti, confitetur; at peregrinus cum licentia sui Parochi confitetur alteri curato non privilegiato; si vero regulari vel privilegiato confiteri destinaverit, honestatis erit, non necessitatis petere licentiam etiam tempore Paschali, nisi regularis in loco parochiæ vellet excipere confessionem paschalem, quod sine licentia parochi non licet. 3. *Instructus fide Catholica*, quoad articulos necessitate medii & præcepti necessarios, & culpabiliter ignoratos, alias vel inabsolutus dimittatur, donec melius addiscat, vel necessitate urgente, superficiarie instruatur, & in dubio sub conditione absolvatur. 4. *Immunis ab excommunicatione*, tam minore, quam majore, & interdicto. Cum enim nequeat absolvi a peccatis, qui mala fide non fuit prius absolutus a censuris, ideo in

cautelam oportet præmittere abſolutionem a cenſuris, ſaltem quando Clerici & prudentiores confitentur, in rudibus enim vix neceſſum eſt. Siquis vero bona fide oblitus ſuæ excommunicationis vel reſervationis fuit, a privilegiato abſolvitur ab utroque & a peccatis & a cenſuris: a non privilegiato abſolvitur a peccatis cum onere petendi abſolutionem a cenſura, poſtquam innotuerit. 5. *Diſpoſitus per diſpoſitiones:* tum *remotas*, videl. fidem, qua credimus a DEO juſtificari impium per gratiam & paſſionem Chriſti; tum *propinquas*, qualis eſt timor, quo Divinam juſtitiam formidamus, & ſpes, qua per Divinam miſericordiam erecti, beatitudinem ſperamus; tum proximas, quando per odium, deteſtationem ac triſtitiam ex motivo ſpei & charitatis peccatum deteſtamur.

III. *MATERIA REMOTA* ſunt peccata abſolvenda. Ut peccatum ſit materia abſolutionis neceſſaria, vel ſaltem ſufficiens, debet eſſe actus, vel quaſi actus humanus moraliter & formaliter malus. Hoc eſt: debet eſſe actus 1. *Malus*, ſcil. contra triplex dictamen conſcientiæ, rectæ rationis, & legis æternæ Dei. 2. *Deliberatus* ex cognitione, non indeliberatus ex ignorantia procedens. 3. *Voluntarius* juxta inclinationem voluntatis, non involuntarius ſimpliciter ex vi, vel ſecundum quid ex metu. 4. *Liber* cum indifferentia contradictionis vel contrarietatis, non neceſſarius ex principio interno ſimpliciter neceſſitante. 5. *Certus*, & non dubius: Dubia ſiquidem peccata aliquis ob certam libertatis poſſeſſionem non tenetur confiteri per ſe loquendo, attamen per accidens ſunt confitenda propter ordinationem Eccleſiæ præcipientis, tenendam eſſe ſententiam tutiorem & probabiliorem in iis conditionibus & requiſitis, quæ ad Sacramentum jure divino requiruntur. 6. *Non reſervatus.* Sunt autem conditiones reſervationum duplices: *Generales*, ut eſſe peccatum *mortale: externum: conſummatum*, juxta tenorem bullæ reſervatoriæ, & non mere attentatum: *rarum*, & non adeo frequenter committi ſolitum, *certum*, non mere dubium, ſive dubio juris, hoc eſt, an exiſtat reſervatio, ſive dubio facti, hoc eſt, an ſit complete perpetratum. Denique *notabiliter grave*, ob varias circumſtantias aggravantes. Conditiones *ſpeciales*, quæ non in omni reſervatione reperiuntur, ſunt 1. *Eſſe cum aliqua cenſura connexum*, nam reſervatio-

vationibus Papalibus ſemper annexa eſt Cenſura aliqua, non item Epiſcopalibus, qui idcirco Caſus reſervati, ſeu peccata reſervata appellantur. 2. *Eſſe enorme* ob conjunctas circumſtantias ſpeciem mutantes, quanto enim plures ſpecie malitias unum idémque peccatum involvit, tanto enormius eſt. *Eſſe atrox* ob annexam de jure pœnam capitalem, vel corporis afflictivam, ut fit in omnibus delictis publicis, & multis privatis. *Eſſe notorium* notorietate juris, vel facti coram pluribus, quam quinque perſonis perpetrati. Notorietas famæ, utpote fundata tantum in teſtibus ab auditu, non ſufficit, maxime ſi fama ſit inconſtans, nec probari poſſit teſtibus, neque fundata ſit in aliquo authore vel infamatore, qui agat teſtem a viſu citra omnem paſſionem, hæc enim fama tantum vulgaris eſt, & non juridica, neque vi illius ad inquiſitionem ſpecialem procedere licet. Conformiter dictis, quatuor reſervationes Epiſcopales Bambergæ & pro illius Diœceſi numerantur: gravis & realis offenſa parentum, notorius concubinatus, percuſſio Clerici, & ingreſſus in Monaſteria Monialium, de quibus alio loco.

IV. *MATERIA PROXIMA* ſunt actus pœnitentis: nempe contritio, confeſſio & ſatisfactio, quibus majoris explicationis gratia etiam additur examen, & propoſitum. Peccatum enim importat quintuplex *Eſſe* per pœnitentiam deſtruendum. Videl. *Eſſe intentionale*, quod per examen conſcientiæ quoad ſubſtantiam, vel circumſtantias ſpeciem peccati mutantes vel aggravantes, aut extenuantes inveſtigatur: *Eſſe reale* ſeu phyſicum quoad exiſtentiam actualem, virtualem, vel habitualem peccatorum, quod per attritionem retractatur: *Eſſe morale*, quando, retractato per attritionem eſſe phyſico, in peccatore tamen adhuc manet reatus culpæ, & pœnæ æternæ, ſive jus, quo Deus illum poteſt odio habere & punire æternum: hoc tollitur per confeſſionem & abſolutionem Sacramentalem. *Eſſe potentiale*, ſeu peccatum committendum, quod præcavetur per propoſitum, ac denique *Eſſe pœnale* quoad pœnas temporales in hac vita vel purgatorio, quod aboletur per ſatisfactionem Sacramentalem. Unde præcedat

1. *Examen conſcientiæ*, quod rudiores faciunt per ſcrutationem trium dierum, profeſti, quo laborandum: feſti, quo abſti-

nendum

nendum a ſervilibus & Divinis vacandum: extraordinarii, ut in nuptiis, ſympoſiis, & aliis diverſionibus extraordinariis. Aſſidue confitentes ruminantur peccata cordis, oris & operis: Grandiores peccatores percurrunt Decalogum, peccata capitalia, peccata in Spiritum S. peccata in cœlum clamantia: Devotiores examinant omiſſionem bonorum operum, orationis, jejunii, & eleemoſynæ, operum miſericordiæ corporalium & ſpiritualium, contra dona Spiritus S. vel octo beatitudines aut Evangelica conſilia. Confitens igitur ſine prævio examine inabſolutus dimittatur, maxime ſi ignorantia peccatorum affectata vel craſſa ac ſupina propter negligentiam inquirendi advertatur, ſecus ubi ignorantia tantum levis ſubſit in eo, qui diligentiam aliqualem, ſed inſufficientem in examinanda conſcientia adhibet; aut ſi excuſet impotentia in eo, qui ob ruditatem neſcit modum ſe examinandi, vel ob infirmitatem non poteſt: aut inconſiderantia, quando quis invincibiliter non cogitavit de obligatione examinandi ſuam conſcientiam. Hiſce caſibus Parochus rudes & ſimplices per interrogationes ſuo ſtatui, ſexui, ac conditioni vel ætati convenientes examinet.

2. *Contritio* eſt dolor animi & deteſtatio peccati cum propoſito non peccandi de cœtero. Voluntas enim, dum odit peccatum, præſcindendo ab eo, an commiſſum ſit, vel non commiſſum, vocatur *odium*, vel ſimplex diſplicentia: cum vero odit peccatum commiſſum ac præteritum, ſeu permanens ſecundum eſſe habituale, vocatur *deteſtatio*: ſi odit, ut committendum ſeu futurum, dicitur *propoſitum*: denique dum odit illud, prout afflictivum, ſive conjunctum cum afflictione & inquietudine animi, timentis odium DEI ac juſtam vindictam, aliáque mala futura, vocatur *dolor*, qui non niſi mediante deteſtatione liber eſt, & in Beatis locum non habet, imo præciſus a deteſtatione, cum affectu peccati compoſſibilis eſt. Contritio igitur 1. Non tantum eſt actus formaliter *deteſtativus* peccatorum commiſſorum, & virtualiter, committendorum, ſed etiam *contriſtativus*. 2. *Dolor formalis*, & pro objecto immediato habens peccata, & non tantum virtualis in actu contrario ſpei incluſus, neque mere materialis ſine intentione obtinendi remiſſionem peccatorum elicitus.

3. *Re-*

3. *Relatus* ad Confeſſionem ſaltem intra triduum ſecuturam per intentionem actualem, virtualem, vel habitualem, & non absque ulla Confeſſionis faciendæ intentione elicitus. 4. *Supernaturalis ſubjective*, hoc eſt, cum prævia gratia actuali productus, & non mere naturalis, absque tali auxilio ſupernaturali procedens. 5. *Supernaturalis objective*, habens motivum aliquo modo ad Deum relatum, ſive ſit motivum ſupremum Charitatis ſcil. Bonitas Dei abſoluta, eritque ſic *perfecta contritio:* ſive ſpei, puta Bonitas DEI reſpectiva, vel alterius virtutis, & erit *contritio imperfecta*, ſupernaturalis tamen & non mere naturalis ex motivo plane naturali, & nullatenus DEUM reſpiciente. 6. *Univerſalis*, extendens ſe ad omnia peccata, ſaltem mortalia, & non particularis, unius vel alterius duntaxat peccati. 7. *Dolor ſummus*, non quidem intenſive, & ex toto animi ac virium conatu, ſed appretiative, quatenus pœnitens, malum repugnans DEO, deteſtatur ſuper omnia mala repugnantia homini, paratus, potius omnia mala, etiam inferni cruciatus a DEO immiſſos perferre, quam amplius committere peccatum, ſeu actum moraliter malum, qui triplici dictamini conſcientiæ, rectæ rationis, & legis æternæ DEI, adeoque DEO, vel ut ſummo Bono, vel ut ſupremo Creatori, aut juſtiſſimo Domino, vel ſummo legislatori, vindicatori, aut Benefactori repugnat, dicendo: Ego deteſtor peccata mea ſuper omnia mala, propter jus Divinum, quo Deus me puniet æterno igne. 8. *Abſolutus* ſubjective ſaltem, quantum eſt in affectu pœnitentis, licet non objective in quantum factum nequit fieri infectum, 9. *Efficax*, non tantum in ordine ad eſſe habituale peccati retractandum, quod fit per contritionem, ſed etiam ad eſſe morale, pœnale, potentiale abolendum. Omnes igitur adducendi ſunt ad verum dolorem juxta has conditiones, ita ut juvet ſimplicioribus præorare formulam contritionis vel attritionis; ſiquis eo adduci nequeat, inabſolutus dimittatur, vel in extrema neceſſitate ſub conditione abſolvatur.

3. *Confeſſio* eſt accuſatio ſui doloroſa & legitima de peccatis propriis facta Sacerdoti in Ordine ad abſolutionem virtute clavium obtinendam. Ut igitur valida ſit ſimul & licita, requiritur juxta verſiculos ſequentes, ut 1. *Sit diſcreta:* quatenus pœnitens diſtin-

diſtincte explicet ſpeciem, numerum, et circumſtantias peccatorum, tam aggrauantes, quam ſpeciem mutantes. 2. *Humilis confeſſio:* ſine ſui laudatione, vel excuſatione. 3. *Nuda*, ſine ambagibus, vel accuſatione aliorum, aut complicum, qui absque detractione reuelari non poſſunt. 4. *Fidelis* absque mendacio. Qui enim confitetur mortale, quod non fecit, vel negat, quod fecit, confeſſionem facit mortaliter illicitam ac inualidam. 5. *Integra:* ſeu *materialiter*, dum quis omnia confitetur peccata ſua: ſeu *formaliter* integra, ſiquae peccata non confiteatur, vel propter obliuionem, vel propter defectum loquelae, aut periculum mortis vrgeat ex parte Confeſſarii vel poenitentis: ſiue ex confeſſione certi peccati graue damnum ſpirituale vel temporale poenitentis, Confeſſarii, vel alicuius tertii timeatur. 6. *Formalis*, et non mere materialis absque intentione obtinendi gratiam Sacramentalem: vel virtualis conſiſtens in dolore, vel prompta voluntate confitendi ſigno exteriore manifeſtata, qualis in extreme laborantibus et loqui non valentibus ſufficit. 7. *Vocalis* verbis facta: quid autem cum muto agendum, ſupra dictum. 8. *Tum ſpecialis*: Generalis enim, non niſi in extrema neceſſitate ſufficit in eo, qui plus non valet dicere, quam *peccaui*. 9. *Tum ſecreta*, ne alii audiant. Etſi contingat, quod in lethali neceſſitate non poſſit audiri poenitens, niſi aliis neceſſario praeſentibus, v. g. Chirurgo, obſtetrice, aut aliis infirmis, ſufficit vnum veniale confiteri; aut ſi plura alia confiteatur, etiam neceſſario praeſentes ad ſigillum confeſſionale tenentur. 10. *Frequens*, non tantum ſemel in anno, ſed etiam maioribus feſtis, aut quandocunque vrget neceſſitas ſpiritualis. 11. *Breuis* ſine fabuloſis rerum impertinentium narratis. 12. *Et verecunda* ſine verbis laſciuis. 13. *Libensque*. Inuitus enim vix ponet conditiones pro tanto Sacramento neceſſarias. 14. *Fortis*, ne propter puſillanimitatem grandiora peccata verecundetur aperire. 15. *Et accuſans*. Ne ſe excuſet, ſpecioſis pigmentis ſua peccata extenuando. 16. *Si non repetenda videtur*. Qui enim in Confeſſione contra praedictas conditiones commiſerit mortale peccatum, examen, vel dolorem omittendo, vel non aperiendo omnia peccata grauia (idem eſto iudicium, ſi aduerteret ex parte Confeſſarii committi defectum ſubſtantialem, dum non audit peccata, vel

debite non abſoluit) tenetur hanc, et alias confeſſiones ſubſequentes ſacrilege factas repetere, niſi excuſet ignorantia, quia neſciuit aliud eſſe peccatum, vel non cogitauit de peccato omiſſo; aut bona fides, qua inuincibiliter putabat, ſe non teneri ad confeſſionum eiusmodi repetitionem.

4. *Propoſitum* eſt actus voluntatis, quo quis peccata deincepſ committenda ex motiuo ſupernaturali ſuper omnia mala deteſtatur. Vnde eaedem, quae in contritione, etiam hic prope requiruntur conditiones: nempe ſit 1. Actus *deteſtatiuus*, non neceſſario afflictiuus, vtpote de malo adhuc abſente. 2. Propoſitum *formale* et non mere virtuale in contritione incluſum, quod tamen ſine ſcrupulo ſufficit in iis, qui non cogitant de obligatione faciendi propoſitum formale habens pro obiecto peccata vitanda. 3. *Relatum* aliquatenus ad abſolutionem. Vnde laudabiliter negat Confeſſarius abſolutionem illi, qui interrogatus, renuit actuale de futura vita inſtituenda propoſitum facere. 4. *Supernaturale ſubiective.* 5. Et *obiective*, vt dictum de contritione. 6. *Vniuerſale.* Vnde nolens aliena reſtituere, veniam ab offenſo deprecari, iniuriam offenſori remittere etc. aſpere habeatur, et absque abſolutione dimittatur; in articulo vero mortis leniter habeatur, per vulnera et mortem Chriſti etiam, ſi neceſſum videatur, flexis genibus adiuretur. 7. *Summum* ſeu *firmum*, non quidem intenſiue; ſed appretiatiue, dum ita comparatus eſt, vt non tantum omnem affectum peccati excludat, ſed etiam malit, omnia mala in confuſo vel etiam in ſpecie ſpectata cum DEI gratia ſufferre, quam amplius peccare, non obſtante eo, quod probabiliter iudicet, aut formidet, ſe iterum peccaturum. 8. *Abſolutum* tam ſubiectiue quam obiectiue nullamque conditionem inuoluens, in quo rurſum differt a dolore. 9. *Efficax*, vt non tantum peccati occaſiones internas v. g. habitum iurandi, conſuetudinem ſe polluendi, concupiſcentiam in re venerea, libertatem ſenſuum exteriorum viſus vel auditus etc. impugnet ac refrenet, (nam qui plane non reſiſtit eiusmodi illiciis internis, indignus eſt abſolutione, qui vero reſiſtit, non tantum ſepties, ſed ſeptuagies ſepties, abſoluendus eſt) ſed etiam occaſiones externas fugiat, non quidem *remotam*, in qua ſuſpicatur ſe peccaturum, ſed *propinquam*, in qua probabiliter putat

ſe

ſe lapſurum, eoquod ab vltima confeſſione compertum habeat, ſe in hac occaſione pluries viciſſe, quam ſuccubuiſſe ideoque vitanda, ſi tamen absque magna difficultate et incommodo poſſit. Et *proximam*, in qua moraliter certus eſt, ſe peccaturum, eoquod ab vltima confeſſione compertum habeat, ſe ratione occaſionis in tentatione conſtitutum, pluries ſuccubuiſſe victum, quam euaſiſſe victorem, niſi forſan ſine graui ſuo incommodo, iactura, lucro ceſſante vel damno emergente eiusmodi occaſionem vitare nequeat: quo caſu tamen omnem oportet mouere lapidem, vt ex occaſione proxima faciat remotam vel propinquam, per diſciplinas, ieiunia, iteratas confeſſiones, vota, orationes etc. Quodſi talem vim ſibi non inferat, tamen eiusmodi occaſiones, non obſtante proprio damno, vitare tenebitur.

5. *Satisfactio Sacramentalis* eſt praeſtatio operis a Confeſſario iniuncti in poenae temporalis pro peccatis debitae compenſationem. Vnde opus illud oportet eſſe 1. *Bonum* videl. oratio, ieiunium, eleemoſyna etc. 2. *Externum* potius, quam internum. 3. *Afflictiuum* ſeu poenale: maxime ſi poenitentia ſit vindicatiua, ſi enim ſit ſolum praeſeruatiua ac medicinalis, mitiora poſſunt iniungi opera. 4. *Supererogatorium*, Opera ſiquidem aliunde praecepta non ſolent, nec praeſumuntur imponi, niſi id ex verbis Confeſſarii luculenter conſtet. 5. *Iniunctum a Confeſſario*, qui ſemper obligatur ante impertitam abſolutionem imponere poenitentiam, niſi inuincibilis obliuio, aut infirmitas poenitentis excuſent. 6. *Acceptatum a poenitente*, qui ſub lethali culpa eam tenetur acceptare, niſi foret irrationabilis et improportionata, aut paruitas materiae a mortali excuſaret, vel mens Confeſſarii non fuiſſet, etiam in re graui ſub mortali obligare. 7. *Impletum* nempe in ſtatu gratiae, ſaltem ad hoc, vt ipſo actu operetur remiſſionem poenae temporalis. Obligatur autem cum graui culpa eam implere, (et quidem ex conſilio, ante proximam Confeſſionem) niſi rurſum excuſet obliuio, infirmitas, paruitas materiae, vel poenitens petiiſſet commutationem a conſueto, vel alio Confeſſario, repetendo Confeſſionem et adiiciendo cauſam, cur eam, ceu improportionatam implere nequiuerit. 8. *Commenſuratum* cum perſona ſatisfaciente: ſic laborioſis ieiunia, foeminis longinquae peregrinationes, paupe-

tibus eelemosynae non conueniunt. 9. *Commensuratum* cum quantitate peccati. Hinc grauior pro mortali, quam pro veniali poena esto; nisi excuset intensa contritio, notoria satisfactio extra sacramentalis, indulgentia plenaria vel Iubilaeum, infirmitas, maxime in agone constituti, vel denique contradictio poenitentis, nolentis admittere maiorem. Tutius enim est, cum parua poenitentia lubenter admissa, ducere confessos ad purgatorium, quam cum magna non implenda praecipitare in infernum. 10. *Commensuratum* cum qualitate peccati. Nempe vt auaris eleemosynas, libidinosis ieiunia etc. vt infra dicetur, inuidis opera charitatis imponat, qualia sunt deprecari, satisfacere pro iniuria personali, magis honorare iniuriatum etc. 11. *Commensuratum* cum fine, ob quem implendum est. v. g. in honorem DEI, SS. Trinitatis, B. Virginis, vel eorum Sanctorum, qui enituerunt ea virtute, contra quam poenitens impegit.

V. *FORMA PRIMARIA* est absolutio his verbis facta: *Ego te absoluo* etc. Ad *validam* huius impertitionem non aliae, quam generales conditiones, requiruntur: videl. vt sit 1. *Vocalis.* Nutibus vel aliis signis non fiat, nisi extrema necessitate, vbi non alius, quam mutus adesset Sacerdos, qui per sua signa consueta sub conditione, *si valeat*, probabiliter absoluere poterit, sed superueniens postea alius Sacerdos iterum vocaliter absoluat sub conditione. 2. *Absoluta.* Nam sub conditione de futuro plane non potest fieri absolutio, fiet tamen sub conditione de praesenti vel praeterito, quando rationabiliter dubitatur, an non dolor, vel aliud requisitum essentiale in poenitente desit, adeoque Sacramentum periculo nullitatis ac irreuerentiae exponeretur, et tamen, si absolutio negaretur, damnum animae timeretur. Idcirco sub conditionibus infra dictis siue expressis, siue mente retentis: *Si viuis, si habeas materiam sufficientem* etc. tales absoluantur. 3. *Non variata* per variationem videl. substantialem. 4. *Connexa*, siue importans quadruplicem connexionem, seu vnionem: puta *causalem*, vt idem absoluat, qui confessionem audiit, *Subiectiuam*, vt eundem absoluat, cuius confessionem audiit: *Temporalem*, vt eodem tempore, quo tota confessio audita est, absoluat, et absolutionem vltra horam, et quidem iusta de causa, non differat. *Localem*, vt in eodem

loco

loco absoluat, in quo audiit poenitentem. Quare poenitens sit absoluenti moraliter praesens ea praesentia, ut Confessarium voce communi loquentem adhuc audire possit, licet actu non audiat. Unde inualide agitur, siquis esset absens per literas confessus, & absens absoluendus: aut praesens confessus, et absens absoluendus: aut absens confessus, et praesens absoluendus, nisi pro hoc tertio casu confessionem in absentia factam per dolorem in praesentia elicitum aut eo directum, ratificaret. Alioquin si contra praedictas leges poenitens absolueretur, repetenda erit absolutio absolute, si euidenter vel probabiliter constet de nullitate Sacramenti: conditionate, si solum dubitetur; sicut et repetenda, si noua post absolutionem materia confessionis, quoad alium numerum vel circumstantias peccatorum speciem mutantes aut notabiliter aggrauantes afferatur, aut si poenitens mala fide obtinuit absolutionem a peccatis, antequam ab excommunicatione vel interdicto absolutus fuerit. Ad *licitam* absolutionis impertitionem, exiguntur ea, quae de Sacramentis in communi dicta sunt. Forma secundaria sunt caeremoniae absolutionem Sacramentalem antecedentes, concomitantes, et consequentes. Qua rite impertita, sequuntur

VI. *EFFECTUS* poenitentiae Sacramenti, quod 1. *Justificat* poenitentem per gratiae habitualis una cum actualibus auxiliis in tempore conferendis infusionem. 2. *Sanctificat*, emundando maculas, imo et reliquias peccatorum extirpando. 3. *Viuificat*, dum merita mortificata reuiuiscunt, et potentia salutariter ac meritorie agendi reparatur. 4. *Beatificat*, quia tribuit ius ad gloriam faciendo hominem haeredem DEI ac cohaeredem Christi, & constituit eum amicum ac filium DEI ob reciprocam dilectionem.

INSTRVCTIONES
DE
RESERVATIONIBVS.

PRo meliori Confessariorum notitia libuit etiam hic apponere reseruationes, tum Episcopales, tum Papales, quatenus constet,

quis per se, et quis per accidens, idem a quibus absoluere, vel non absoluere, possit.

RESERVATIONES EPISCOPALES BAMBERGENSES

iuxta SUnt peccata mortalia, externa, grauia, ipso opere consummata constitutionis reseruatoriae tenorem, non adeo frequenter committi solita, certa et non dubia, neque cum aliqua censura, saltem ab ordinario connexa: a quibus *per se* cum facultate expressa absoluit Reuerendissimus Ordinarius, vel eius Vicarius Generalis, aut alius Sacerdos saecularis aut regularis, ab iis licentiatus vel priuilegiatus. *Per accidens* cum licentia tacita quiscunque confessarius: quando nempe ob breuitatem temporis, vel aliam causam irremouibilem superior adiri nequit, et tamen causa rationabilis vrget absolutionem. v. g. quia finitur tempus Paschale, aut confessus de suo peccato redderetur suspectus, vel infamis ob aliorum aduertentiam vel quodcunque aliud graue damnum corporis aut animae ex parte confitentis rationabiliter timeretur; sed tamen cum onere, vt sese postea sistat superiori, Episcopo vel Vicario Generali, et satisfactionem roget, nisi eius loco confessarius eo scriberet vel iret, satisfactionem petiturus, tacito tamen poenitentis nomine; In articulo mortis autem cessat reseruatio Episcopalis, et poenitens sine iuncto onere, sistendi se superiori post reconualescentiam, absoluitur. Prout etiam cessat, quando quis a tempore perpetrati casus reseruati, in Iubilaeo, vel alias cuidam priuilegiato confessus fuit, licet casus reseruati in confessione aperiendi inuincibiliter oblitus: Cessat etiam reseruatio respectu parochorum in aliena dioecesi habitantium, vbi tale crimen non est reseruatum, modo non agatur in fraudem legis, et mala fide confessio eo differatur; atque etiam tunc, quando in peccato non reperiuntur circumstantiae et qualitates in Rescripto reseruatorio requisitae, seu generales, vt esse peccatum mortale, externum, notabiliter graue, opere consummatum, certum et non dubium: seu speciales, vt esse enorme, atrox, notorium etc. Prout in ipsis casibus reseruatis, quorum quatuor in hac Dioecesi habentur, clarius apparebit.

I. VIO-

I. VIOLENTA INIECTIO MANVVM IN PARENTES.

QVANDO LIBERI, filius, vel filia, ſiue naturales tantum, ſiue legitimi ſimul, excluſis nepotibus, priuignis, et adoptiuis, vel arrogatis, in *Parentes* ſcilicet patrem, vel matrem, naturalem tantum, vel legitimum ſimul, ſecluſis auis, et auiis, vitricis, et nouercis, adoptantibus, vel arrogantibus, *violentas manus iniiciunt*, eos percutiendo, trudendo, capillis arripiendo, aut trahendo, proſternendo in terram, vi iniuſta detinendo etc. aut quamcunque iniuriam *realem*, prout haec opponitur *verbali*, parentibus in corpore inferunt, v. g. conſpuendo in faciem etc. quae tamen iniuria debet eſſe *1mo grauis*, non dimenſurando hanc grauitatem tantum ab aequipollentia ad plura numero peccata, vt ſi filius parentem ictibus ex interuallo repetitis percuteret, aut cognita contraria duplicis virtutis circumſtantia, vt ſi percutiens, vel realiter offendens, in ipſo actu agnoſceret, ſe non tantum pietatem parentibus debitam, ſed ſimul religionem, et iuſtitiam grauiter laedere, et nihilominus non deſiſteret, (quo caſu grauitati etiam enormitas accederet,) ſed diiudicando etiam ſecundum laeſionem reuerentiae parentibus debitae, cuius intuitu iniuria *grauis* etiam vnico actu grauiter offenſiuo, v. g. vnica alapa parenti deliberate inflicta, committi poteſt, adeoque ſufficit iniuriam realem de ſe grauem eſſe, licet parentes hic et nunc eandem non vt grauem acciperent, vndecunque demum talis parentum incuria proueniret. Secus ſi percuſſio, aut quaeuis alia realis iniuria in ſe ſolummodo *leuis* foret, quo caſu ceſſat reſeruatio. *2do.* Iniectio manuum, vt ſit reſeruata, debet eſſe *mortaliter peccaminoſa*, vt per ſe conſtat de omni caſu reſeruato, vnde percuſſio *materialis*, licet grauis, quae fit in parentem ignoratum, v. g. de nocte, aut iniectio manuum, v. g. eum tenendo iuſtae defenſionis cauſa, vel ex praecipitantia rationem anteuertente, vel etiam ex mero ioco, facta non, eſt reſeruationi obnoxia. *3tio externa*, nam interna in mente cogitata, vel propoſitum percutiendi non ſufficit. *4to conſummata*, et quidem perſonaliter, attentata enim iniuria, v. g. pugnum faciendo, manum vel fuſtem leuando, et ictum minando etc. licet peccamino-

minoſa ſit, reſeruata tamen non eſt, ſimiliter de iniuria conſilio vel mandato filii, ſed ab alio facta parenti illius ſentiendum. Denique *ſto. certa*, et non dubia, hinc in dubio facti, vbi conſideratis omnibus confeſſarius prudenter dubitat, an in facto aliquo contra parentem a filio commiſſo adſint omnes conditiones, quas ad incurrendam reſeruationem requiſiuit ſuperior reſeruans, recte abſoluet paenitentem; Secus aliquando eſt in dubio iuris, quando dubitatur, an has vel illas conditiones ſuperior reſeruans requiſiuerit ad hoc, vt caſus reſeruatus euadat, in hoc enim dubio confeſſarius pro maiori ſecuritate ad ſuperiorem recurret, et ab eo licentiam abſoluendi petet. Id praeterea quoad hunc caſum reſeruatum notandum eſt, quod impuberes regulariter illum non incurrant, niſi hic et nunc malitia ſuppleat aetatem.

II. NOTORIVS CONCVBINATVS.

QVANDO MAS ET FOEMINA, cuiuscunque ſint conditionis, ſoluti aut ligati, Clerici vel regulares *Perpetuo*, quoad viuunt, vel quoad poſſunt, et a Magiſtratu non impediuntur: hinc ſcortationes publicae aut quae fiunt ſub ſpe Matrimonii per tempus annuum aut longius, non reſeruantur: *Cohabitant* id eſt: Commercium carnale ſeu immunditiam inter ſe exercent, ſiue in eadem, ſiue diuerſis domibus habitent. *Notorie*, id eſt, cum notorietate iuris, dum in iudicio deſuper confeſſi fuerunt aut teſtibus conuicti, aut cum notorietate facti, quod aduertentibus aut videntibus pluribus, quam quinque teſtibus a viſu commiſſum eſt. Non tamen ſufficit ad reſeruationem notorietas famae, aut rumoris, quae originem ducit ab vno teſte a viſu, et propagatur per plures teſtes ab auditu tantum, vocaturque iuridica, quae ad inquiſitionem ſpecialem ſufficit; ſecus vulgaris ac plebeia, quae nullum ſupponit teſtem a viſu, licet plurimos forſan teſtes ab auditu habeat, ideoque ad inquiſitionem ſpecialem non ſufficit.

III. PERCVSSIO CLERICI.

QVANDO LAICVS VEL CLERICVS mas aut foemina, modo phyſice ad percuſſionem concurrat, et non mere moraliter conſulendo vel mandando, *malo animo*, ſecus ſi fiat ex ioco, defenſione,

ſione, praecipitantia rationem turbante, aut ignorantia, non tantum inculpabili, ſed etiam culpabili eſſe Clericum: *Clericum*, modo habitum et tonſuram deferat, et prima tonſura ſit inſignitus, nec priuilegio canonis priuatus, *Percutit*, vtique percuſſione notabiliter graui, quae ex intenſo niſu aut vilitate verberantis, fuſte vel alio inſtrumento periculoſo: ex dignitate vel vilitate verberati, ex continuatione verberationis, ex loco verberum in facie, vertice, temporibus, relinquentium etiam nonnunquam vibices inflictorum, colligitur; idque tanto magis, ſi praeter grauitatem notabilem, etiam accedat enormitas mortalis, atrocitas, notorietas, aut iniuria realis damnoſa in bonis famae, vitae, ac fortunae v. g. ſi fiat in publico, cum vulneratione, mutilatione, occiſione etc. ſecus quando hae circumſtantiae notabiliter grauantes abſunt, vt ſiquis palma, pugno, pede, lapide non relinquente veſtigium, leuiter duntaxat percuteret. Talis enim percuſſor ſupra deſcriptus, incurrit reſeruationem Epiſcopalem ſub culpa, licet reſeruationem ignoret; imo et Papalem ſub cenſura excommunicationis, ſuppoſito, quod talem percuſſionem ſub excommunicatione a Papa prohibitam fuiſſe praeſciuerit.

IV. INGRESSVS IN MONASTERIA MONIALIVM.

Trid. Seſſ. 25. C. 5. de Regul. et Monial.

QVANDO PERSONA ALIQVA NON MONIALIS, mas aut foemina, Clericus aut Laicus, Regularis aut ſaecularis, ſecluſis infantibus, aut etiam impuberibus, *malo animo* ex fine fornicandi, furandi etc. ſecus ſi fiat ex praeconceſſa a ſuperiore licentia aut propter incendium reſtinguendum, *Monaſterium*, ſiue ſepta et clauſuram, non complectendo alia loca clauſurae vicina et extrinſeca, *monialium*, ſiue perſonarum ſexus foeminei, in aliqua Religione a S. Sede approbata ſolemniter profeſſarum, ſecluſis ſororum vel Tertiariarum, aut aliarum Virginum contuberniis, *ingreditur* vi, vel absque vi, limites oſtii notabiliter tranſeundo; ſecus ſiquis extra ſepta etiam admota ſcala conſtitutus, tantum introſpiciat; Talis incurrit reſeruationem Epiſcopalem, licet eam ignorauerit, et ſimul Papalem, ſcil. excommunicationem Papae reſeruatam,

tam, vbi nota fuerit ingredienti: a priuilegiato quoad culpam sine licentia Ordinarii non absoluendus; esto eum a censura Papali, vt supra dictum de percussione Clerici, liberare possit.

Circa reseruationes Papales, quarum quidem permultae, partim in Sacris Canonibus, partim in Summorum Pontificum Bullis, ac Decretis, continentur, cum tamen absolutio ab eiusmodi casibus Pontificiis potissimum ob annexam illis censuram, et non aliter, summae sedi reseruata communiter censeatur, insuperque notum, et ipsi menti Ecclesiae, quae reseruationes non ad destructionem, sed ad aedificationem dirigit, conforme sit, talibus censuris non ante ligari fideles, quam per locorum Ordinarios in quauis Dioecesi promulgatae, vel saltem ipso vsu introductae fuerint, hinc attendenda est praeprimis cuiuslibet Dioeceseos praxis, et obseruantia, dum de hac vel illa reseruatione Pontificia, an, et quatenus ea locum habeat, quaestio occurrit. In nostra autem Dioecesi Bambergensi volumus, vt Confessarii ad sequentes tantum casus reseruatos Papales attendant, et sine speciali ad id obtenta facultate, neminem absoluant: I. Violenta iniectio manuum in Clericos, qui priuilegium Canonis non amiserunt, vel proprio facto, vel iussu et mandato per alios perpetrata, in quo reseruatio haec Papalis ab Episcopali superius allegata differt, cum illa mandantem non afficiat. II. Crimen insordescentiae in excommunicatione. III. Crimen sacrilegii realis confringendo, et violente spoliando Ecclesias, et multo magis incendendo, post denunciationem ab Episcopo factam. IV. Peccatum Simoniae tam realis, quam confidentialis. V. Ingressus foeminarum in monasteria virorum, item ingressus tam virorum, quam foeminarum extranearum in monasteria monialium clausuram habentium, sine licentia, et malo animo factus. VI. Duellum solenne ipso facto, priuatum vero post denunciationem ab Ordinario factam. VII. Extractio violenta reorum e loco asyli, similiter post denunciationem. VIII. Crimen *haereseos formalis*, ita quidem, vt nisi certo constet de haeresi *materiali* tantum, ante absolutionem petenda sit licentia ab Ordinario. Quarum reseruationum explicatio cum passim occurrat in probatis Theologiae moralis scriptoribus, ea hic supersedemus.

Praeterea annullatur absolutio, quam Confessarius impertiri auderet

deret complici in peccato contra praeceptum sextum opere consummato, licet alias facultatem absoluendi a reseruatis haberet, excepto solo articulo mortis, et quando tunc alius confessarius haberi non potest. Nefandum crimen sollicitationis si occurreret, ante absolutionem cum omnibus circumstantiis, tecto nomine, ad Ordinarium aut eius Vicarium, vel Pro-Vicarium generalem deferatur.

INSTRVCTIONES
DE
DISPENSATIONE IRREGVLARITATVM
EX DELICTO ET DEFECTV.

QVandoquidem irregularitates non tantum aliquem ad ordinum susceptionem, et susceptorum executionem, sed etiam ad Beneficiorum adquisitionem reddunt inhabilem, non raro maxime in casibus clandestinis, ad confessionale deducuntur, et quatuor modis tolluntur: 1. Per *cessationem*, quatenus cessante causa, ob quam contrahitur irregularitas, etiam cessat, v. g. cessante infamia facti ob vitae emendationem, cessante defectu aetatis, ob superuenientes requisitos annos, cessante obligatione ad seruitia ob libertatis adquisitionem, cessante defectu scientiae per adquisitionem scientiæ, cessante defectu corporis vel animi, ob sanitatem subsecutam etc. etiam irregularitas cessat. 2. Per *susceptionem Baptismi* negatiue tollitur irregularitas, quatenus Ecclesiae praecepta ante eius susceptionem non obligant, adeoque nec irregularitatem inducunt; Nihilominus quando causa irregularitatis ex actibus in infidelitate commissis post susceptionem Baptismi adhuc perdurat, etiam irregularitas post Baptismum modo ligare incipit. v. g. bigamia ante baptismum contracta irregularizat etiam post baptismum, si tamen matrimonia legitima causare possint bigamiam: ita dicendum de defectu corporis, animi, libertatis, aetatis, natalium, famae etc. licet infamiam facti, non iuris, item defectum lenitatis ex homicidio iusto vel etiam iniusto nonnulli auferri existi-

istiment per baptismum vel potius praesumptionem emendationis, quam in Baptismi susceptione spondet, et velut nouus homo efficitur. 3. per *professionem religiosam* solus defectus natalium ad suscipiendos ordines, non vero ad praelaturas, qui potius cum aliis irregularitatibns tollitur. 4. *Per dispensationem*, de qua hic ex professo; Per se enim dispensat solus summus Pontifex in omni irregularirate: deinde Ordinarius, qui vi priuilegii *in Concilio Tridentino sess. 24. C. 6. de reform.* competentis et vi priuilegii quinquennalis §. 8. in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto tantum prouenientibus, excepta ea, quae oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis ad forum contentiosum deductis, et nondum ibi finitis, dispensat: In irregularitatibus vero ex defectu, non dispensat Ordinarius, nisi vbi expresse in iure permissum est, vt facile patebit legenti. Demum potest etiam pro foro interno dispensare quilibet Sacerdos ad hoc specialiter ab Ordinario deputatus, qui proinde caute nouerit, quid in hac materia poenitenti consulere, aut quomodo vel ad almam Vrbem aut ad Ordinarium pro obtinenda dispensatione perscribere oporteat. Per accidens nequit ita facile dispensare Sacerdos simplex ex praesumpta licentia, sicut tamen a censuris ob vrgentem necessitatem absoluere potest. Sequuntur

IRREGVLARITATES
EX DELICTO.

1. PROPTER ABVSVM BAPTISMI.

1. REbaptizantes absolute, notorie et culpabiliter ad altiorem ordinemnequeunt ascendere. C. *ex literarum 2. de Apostat. et reiterant. baptis.*

2. Facientes se culpabiliter et absolute rebaptizari. C. *Affros D. 98.*

3. Baptizati extra Ecclesiam Catholicam ab haereticis. C. *Qui in qualibet 1. q. 7.*

4. Non permittentes se citius baptizari, quam in infirmitate et mortis periculo. C. *vnicum D. 57.*

2. PROPTER ABVSVM ORDINIS.

5. FAcientes se furtiue ordinari, ad altiorem ordinem non ascendunt. C. *Veniens de eo, qui furtiue.*

6. Facientes se ordinari per saltum, ab Episcopo dispensantur. *Trident. sess. 23. de reform. C. 14.*

7. Clerici exercentes solemniter, id est, cum indumentis solitis actum Ordinis nondum suscepti et a Laico non exercibilis, ad altiorem Ordinem ascendere non audent, et secundum Episcopi arbitrium per triennium vel biennium ab Ordine ante suscepto suspenduntur. C. *ex literis de Cleric. non ordinat. ministr.*

8. Clerici exercentes solemniter et cum mortali peccato actum ordinis maioris, qui eis ob censuram aliquam interdictus est. C. 1. *De sent. et re iudicata in 6.*

3. PROPTER HAERESIN SIGNO ALIQVO EXTERNO MANIFESTATAM, LICET NON NOTORIAM.

9. HAEretici formales et Apostatae etiam post conuersionem. C. 2. §. *haeretici de haereticis in 6.*

10. Haereticorum credentes, receptatores, defensores, fautores. C. 2. §. *haeretici de haereticis in 6.*

11. Clerici ab haeresi reuersi et reconciliati, egent dispensatione Episcopali ad actus ordinis ante haeresin suscepti exercendos. C. *Saluberrimum causa 1. q. 7.*

4. PROPTER HOMICIDIVM ET MVTILATIONEM, LICET OCCVLTA SINT ET NON NOTORIA.

12. COmmittentes homicidium voluntarium aut proditorium. C. *Siquis de homicid. volunt.*

13. Mutilantes, id est, membrum habens specialem vsum alicui abscindentes. C. *Porro de Cleric. pugnant. in duello.*

14. Castrantes se, vel etiam membri particulam sibi cum graui culpa abscindentes. C. *Siquis 4. D. 55.*

15. Concurrentes indirecte ad mutilationem vel homicidium ipso opere secutum dando operam rei mortaliter illicitae. C. *Suscepimus 10. de homicid.*

16. Occidentes vel mutilantes, si dederunt operam rei licitae, sed non adhibuerunt eam diligentiam, quam sub mortali adhibere debuissent. C. *Presbyterum 7. c. ad audientiam. 12. de homicid.*

17. Mandantes, consulentes, animantes, occasionem vel causam cum praeuisione futuri homicidii aut mutilationis praebentes. C. *De caetero 11. de homicid. C. Henricus 2. de Cleric. pugn. in duello. C. Is qui mand. 3. de homicid. in 6.*

18. Non impedientes homicidium vel mutilationem, cum ex iustitia teneantur impedire. C. 6. §. *Illi etiam de homicid.*

19. Procurantes abortum foetus animati, ubi masculus intra 40. dies: foemina intra 80. dies a die conceptionis praesumitur animari. C. *sicut 20. de homicid.*

20. Clerici vel Religiosi chirurgiam secando, vrendo etc. exercentes, secuta morte, nisi extrema necessitas excuset. C. *Tua nos. 19. de homicid.*

21. Dubitantes, an percussus ex vulneratione propria vel aliorum, obierit. C. *significasti 18. de homicid.*

5. *PROPTER INFAMIAM.*

22. PErpetrantes delictum notorium de iure vel facto, quod in iudicio criminali corporaliter punitur, ideoque delinquentem infamat. v. g. sodomia, adulterium, incestus, simonia etc. C. *4. de temp. et qualitat. Ord.*

IRREGVLARITATES
EX DEFECTV.

1. *EX DEFECTV ANIMI.*

1. CArentes vsu rationis, vt arreptitii, phrenetici, lunatici, daemoniaci etc. C. 2. 3. 4. 5. D. 33.

2. Illiterati et debita pro singulis ordinibus scientia destituti. *Trid. C. 4. 13. 14. sess. 23. de reform.*

3. Neo-

3. Neophyti, id eſt, a gentiliſmo vel iudaiſmo ad fidem orthodoxam conuerſi et baptizati, ſi in fide chriſtiana nondum ſatis ſint firmati. *Canone Apoſtol.* 79.

4. Filii haereticorum in linea paterna vſque ad ſecundum gradum: in materna vſque ad primum, modo parentes in haereſi deceſſerunt, vel tempore natiuitatis filiorum in haereſi fuerunt. C. *ſtatutum 15. de haereticis in 6.*

2. EX DEFECTV CORPORIS.

5. DEbilitati quoad vſum membri pro ordinis executione neceſſarii, vt caeci, muti, oculo canonico deſtituti. C. *ult. de corp. vitiatis et canon. Apoſt.* 77.

6. Notabiliter deformati ob corporis defectum externum, vt gibboſi, leproſi. C. *Cum de tua* 2. *de Corp. vit.*

7. Mutilati, ſeu membro ſpecialem vſum habente carentes, nec non hermaphroditi ad ſexum virilem magis inclinantes. C. *Expoſuiſti* 6. *de Corp. vit.*

3. EX DEFECTV SACRAMENTI.

8. BIgami vera bigamia laborantes et verum matrimonium cum duabus ſucceſſive contrahentes. *Canon. Apoſtol. 16.*

9. Laborantes bigamia interpretatiua, vt ducentes defloratam ab alio. *Can. Apoſt: 17.* Cognoſcentes propriam vxorem adulteram. C. *Si cuius 11. D. 34.* Ducentes ſecundam vxorem viuente prima, aut alias inualide cum ſecunda contrahentes, eamque affectu maritali cognoſcentes. C. *Nuper 4. de bigamis.*

10. Laborantes bigamia ſimilitudinaria, vt Religioſi poſt profeſſionem matrimonium licet inualide contrahentes. C. *Quotquot 27. q. 1.* Clerici ſaeculares in maioribus contrahentes matrimonium cum vidua: Item Clerici dicti in maioribus inualide quidem contrahentes cum pluribus, easque affectu maritali cognoſcentes. C. *Nuper 4. de bigamis;* ſecus ſi ſine affectu maritali illas tantum cognoſcant, ceu concubinas. C. *quia 6. de bigamis.* Item in maioribus conſtituti, et contrahentes cum virgine, eamque carnaliter cognoſcentes. C. *ſiqui 1. C. ſane 4. de Cleric, coniugatis.*

4. EX DEFECTV NATALIVM ET FAMAE.

11. ILlegitimo thoro nati: vt filii naturales a certo patre et matre extra matrimonium procreati: spurii a certa matre, sed incerto patre geniti: ex damnato coitu nati, videl. incestuosi, sacrilegi, adulterini. C. *1. vt filii. et C. 1. Is qui. in 6. de filiis Presbyt.*

12. Exercentes artem ignominiosam, histrionicam: item filii, nepotes ac descendentes per lineam masculinam ab iis, qui crimen laesae Maiestatis commiserunt, aut S. R. E. Cardinales persecuti fuerunt, aliiue, quos canones, vel leges pronuntiant infames, donec famae restituantur. C. *infames 17. causa 6. q. 1.*

5. EX DEFECTV LENITATIS.

13. COncurrentes physice vel moraliter ad mutilationem vel homicidium ex iustitia publica faciendum: vt iudices, accusatores, testes, tortores, executores, comitantes cum armis ad locum supplicii. Verbo, exercentes actionem propriam ministri iustitiae primarii vel secundarii, quae ad aliquem occidendum in indiuiduo hic et nunc ordinatur, et non tantum in genere, vt delegare iurisdictionem criminalem, condere legem capitalem, facere funem, patibulum etc. C. *aliquantos dist. 51.*

14. Militantes in bello iusto et simul occidentes vel mutilantes scienter; secus si ignorant, homicidium vel mutilationem a se factam. C. *Petitio 24. de homicidio.*

15. Militantes in bello iniusto, vel qualecunque auxilium aut consilium, vel influxum authoritatiuum praestantes. C. *sicut 20. de homicid.*

6. EX DEFECTV LIBERTATIS.

16. VXorati, vel renuentes viuere in coelibatu. C. *vlt. de temp. et qualitat. ordinand. in 6.*

17. Serui legales seu mancipia, qui sui iuris non sunt, siue sint originarii, siue adscriptitii vel bello capti. C. *Instruendi et C. de seruorum. de seruis non ordinand.*

18. Procuratores, actores, tabelliones, tutores, curatores, aliique ad reddendas rationes obligati. C. *vn. de obligatis ad ratiocinia.*

7. EX

7. EX DEFECTV AETATIS.

19. NOndum adepti annum completum 21. pro Subdiaconatu: 22. pro Diaconatu: 24. pro Presbyteratu. *Trident. sess. 23. de reform. c. 18.*

8. EX DEFECTV TITVLI.

20. CArentes titulo patrimonii, paupertatis vel Beneficii, cui titulus mensae annumeratur. C. *Non liceat 2. C. Episcopus. 4. de Praebend. et dignit.*

9. EX DEFECTV SVBORDINATIONIS.

21. NOn habentes Episcopum originis, domicilii, aut Beneficii. *Trident. sess. 23. de reform. c. 8.*

INSTRVCTIONES
DE
DISPENSATIONE IN VOTIS
ET IVRAMENTIS.

MAteria non infrequens in SS. Tribunalibus. Quinque modis eorum obligatio desinit. 1. *Per interpretationem*, quando Sacerdos pro foro interno declarat, tale votum vel iuramentum non tenere, eoquod non fuerit *verum*, sed fictum absque intentione se obligandi: non *deliberatum*, sed indeliberatum absque debita cognitione per ignorantiam, errorem, dolum, aut aetatem imbecillam impedita: non *voluntarium*, sed inuoluntarium, absque inclinatione appetitus per vim vel metum turbata aut plane sublata: non *ad Deum relatum* explicite, sed pure ad creaturam, Deo expresse secluso: *Non possibile*, sed impossibile ob materiam impossibilem ex parte, vel ex toto, maxime si partes collectim promissae sint; non *moraliter bonum*, sed malum, aut indifferens ob materiam mortaliter vel venialiter malam, vel indif-

ferentem, aut malo fine affectam: Non *de meliori bono*, sed vouenti aut etiam iuranti potius specialiter nociuum, quam proficuum: non *permissiuum maioris boni*, sed potius excluſiuum aut impeditiuum maioris boni. 2. *Per cessationem*, quando finis voti vel iuramenti principaliter intentus cessat: vel quando cessit dies voto vel iuramento adiectus ad finiendam obligationem: vel quando materia antea possibilis, honesta, bono fine affecta, de meliori bono respectu vouentis, aut permissiua maioris boni, postea fit impossibilis, inhonesta seu peccaminosa, malo fine affecta, de minori bono vouentis, aut excluſiua maioris boni: vel quando impedimentum inuoluntarium superuenit, quominus amplius obligationem votiuam vel iuratam implere possit vouens. 3. *Per irritationem*: directam, prout superior Religiosorum professorum, pater filiorum impuberum, tutor pupillorum, vota vel iuramenta eo effectu irritant, vt non amplius vllo tempore reuiuiscant, licet ex eorum potestate egrediantur: vel indirectam, prout superior regularis nouitiorum, nondum professorum, pater filiorum puberum, maritus vxoris et vxor mariti, Dominus famulorum, curator clientum vota et iuramenta irritant, eo effectu, vt postquam e potestate eorum egrediuntur, iterum reuiuiscant. 4. *Per commutationem*, Id quod fit, vel a vouente aut iurante in opus luculenter melius, vel ab Ordinario locali, aut mendicante priuilegiato in opus aequale aut minus, modo opus surrogatum perinde, ac materia ante promissa ad DEI gloriam, et vouentis vel iurantis salutem aut fragillitatem conducibile sit, ita vt postea liberum sit vouenti vel iuranti opus surrogatum implere, vel ad pristinam materiam redire; imo si opus surrogatum reddatur impossibile, vel inutile, etiam obligatio votiua vel iurata cessabit. Quis autem per se commutare possit vel non possit talia vota aut iuramenta in opus aequale vel minus, et ob quam causam possit, statim sequetur. 5. *Per dispensationem*, quae huius loci est. Per se loquendo dispensat aut vota vel iuramenta in opus aequale aut minus commutat Papa in tota Ecclesia, Ordinarius in sua dioecesi pro suis subditis, et omnis ad hoc priuilegiatus vel licentiatus Sacerdos pro tenore priuilegii vel licentiae suae: Prout Ordinarius Bamb. vi priuilegii quinquennalis §. 9. concedit facultatem

dispen-

dispensandi et commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis castitatis et Religionis, sicut et tempore Iubilaei plerumque conceditur Confessariis expositis haec facultas, non quidem dispensandi, sed commutandi vota vel iuramenta in aliud opus bonum, licet minus, excepto voto castitatis perpetuae, et Religionis approbatae; Imo et post Iubilaeum iam exactum adhuc licet commutare vota eorum, qui Iubilaeum lucrati sunt, opera iniuncta impleuerunt, sed petendae commutationis obliti fuerunt. Verumtamen duo requiruntur, vt liceat ita commutare vel dispensare; primum, vt talis dispensatio vel commutatio non cedat in praeiudicium tertii, qui promissionem votiuam vel iuratam acceptauit, et iure suo quaesito cedere tergiuersatur: Alterum, vt iusta subsit causa commutandi vel dispensandi; quales sunt bonum publicum Ecclesiae vel reipublicae, indeliberatio vouentis vel iurantis, difficultas exequendi obligationem votiuam vel iuratam, damnum spirituale vel temporale vouentis aut iurantis, maius bonum ex dispensatione speratum etc. sine huiusmodi causa sufficiente illicita simul ac inualida erit dispensatio vel commutatio, nisi erronee existimetur sufficiens causa tempore dispensationis, etiamsi postea deprehendatur insufficiens: in dubio de sufficientia causae adaequate non dispensatur, sed consultius in aliud opus bonum fit commutatio. Ab hac facultate commutandi et dispensandi excipiuntur quinque vota statim enumeranda, in quibus sine expressa licentia a S. Sede obtenta, nemini nisi tempore Iubilaei commutationem quoad tria posteriora, nullam vero dispensationem, etiam quoad duo priora extra vel intra Iubilaeum facere licet, nisi ob grauem aliquam necessitatem, qua durante merito grauia damna spiritualia vel temporalia vouenti timentur, si Pontifex maxime e partibus remotis adeundus esset; aut nisi vota illa forent conditionata, indeterminata cum disiunctione, poenalia, imperfecta ex metu, errore aut ignorantia; quibus casibus per accidens Episcopus vel alius Sacerdos expositus dispensat, aut commutat. Iuramenta per se nulla summo Pontifici reseruantur, nisi contineant vnum ex votis sequentibus:

VOTA SEDI APOSTOLICAE RESERVATA.

I. VOtum religioſae profeſſionis in ordine ab Eccleſia adprobato. II. Votum caſtitatis, ſeu continentiae perpetuae. III. Votum peregrinationis Ieroſolymitanae ad S. ſepulchrum. IV. Votum peregrinationis Compoſtellanae ad D. Iacobum. V. Votum peregrinationis Romanae ad limina Ss. Apoſtolorum Petri et Pauli. *Extrauag. Dominici gregis 5. de poenit. et remiſſ.*

Pro quorum votorum diſpenſatione, ſeu comutatione recurritur ad S. Poenitentiariam Romanam, a qua diriguntur literae clauſae ad confeſſarium, qui eas ex poteſtate delegata, ſed nonniſi in et pro foro interno, adeoque poſt abſolutionem ſacramentalem praemiſſam exequitur, adiungendo v. g. *Inſuper authoritate Apoſtolica mihi ſpecialiter delegata, tibi votum caſtitatis, quod emiſiſti, ad effectum, vt matrimonium contrahere licite poſſis et valeas, in opera tibi praeſcripta diſpenſando commuto. In nomine Patris etc.*

INSTRVCTIONES
DE
DISPENSATIONE IMPEDIMENTORVM MATRIMONIALIVM.

AGitur hic potiſſimum de reualidatione matrimonii antea iam publice, ſed inualide contracti; ſicut enim valor matrimonii ex coniunctione animorum et corporum inter duas diuerſi ſexus perſonas pendet, ita eiusdem nullitas ex duplici hoc capite in contrario ſenſu conſequitur; quando videl. vel conſenſus animorum non interuenit, vel habilitas corporum ad vſum matrimonii aptorum deficit. Idcirco duobus modis matrimonii nullitas ſanatur videl. per renouationem conſenſus et diſpenſationem quoad inhabilitatem contrahentium.

1. *Renouatio conſenſus* duplex eſt: Publica et priuata. *Publica* locum habet, quando quidem matrimonium fuit contractum, ſed

sed non coram parocho proprio et testibus moraliter praesentibus; Proprius siquidem Parochus est, in cuius districtu parochiali vterque, vel vnus saltem sponsorum, verum vel quasi domicilium tempore copulationis habet: id est, ad dies vitae, vel saltem per maiorem anni partem, siue vltra medium annum habitare intendit, et actu habitare coepit; Testes vero moraliter praesentes sunt viri sibi praesentes et intelligentes, quid agatur inter contrahentes: vnde ebrii, deliri etc. inidonei sunt. Proinde vbi notorium fuerit in foro externo, matrimonium non fuisse contractum coram proprio parocho aut alio Sacerdote cum permissu proprii: neque coram testibus moraliter praesentibus, semper opus est renouatione publica consensus pro tali matrimonio reconciliando in iis locis, vbi decretum de matrimonio, ex Tridentino publicatum est. Idem est de matrimonio ob aliud impedimentum notorie nulliter contracto. Secus si impedimentum occultum foret, et non nisi in foro interno notum, tale matrimonium esse nullum v. g. ex defectu consensus: quando videl. vna vel vtraque pars ex vi vel metu, ignorantia conditionis, errore substantiali, aut etiam ex raptu inducta, coram Parocho et testibus in matrimonium consensit; Hoc casu pro foro interno aliud nihil requiritur, quam quod, si vtraque pars huius nullitatis notitiam habeat, ambo hunc defectum per nouum consensum signis externis, seu verbis de praesenti expressum suppleant, ac sine reualidatione coram facie Ecclesiae matrimonium inter se redintegrent; Et similiter, licet ex vna tantum parte defuisset consensus, aut impedimentum aliud occultum se teneret, altera parte de hoc inscia, nihilominus ab vtraque parte consensus suppleri, et vtrinque matrimonium redintegrari debet, solo excepto casu, quo impedimentum tale esset, vt sine infamia coniugis nocentis v. g. in affinitate ob copulam fornicariam, alteri coniugi manifestari non possit, aut etiam impedimentum de se quidem manifestabile, sed ob malos exitus consultum non foret, illud alteri parti manifestare, adeoque mutua renouatio consensus expressi moraliter quasi impossibilis fieret, tunc demum sufficere posset ex parte scientis etc. hunc consensum solum interius renouare, et exprimere alteri parti signo aliquo exteriore, habendo scil. affectu maritali copulam ac dicendo: *Si*

nondum haberem te in coniugem, adhuc ducerem, prout de facto duco, vel nubo.

2. *Dispensatio* similiter duplex est, vna publica pro foro externo, quando videl. nullitas matrimonii ex defectu habilitatis notoria est, et eius dispensatio a Iudice Ecclesiastico petenda, atque reualidatio coram Parocho et testibus iterum facienda. Altera priuata pro foro interno, quando eius nullitas soli Sacerdoti Confessario in foro poli ex poenitentis confessione innotuit, et dispensatio tecto nomine poenitentis, vel ab Ordinario, vbi poterit: prout Reuerendissimus Ordinarius Bambergensis vigore priuilegii quinquennalis §. 3. in tertio et quarto gradu simplici ac mixto non attingente primum vel secundum consanguinitatis et affinitatis, nec non §. 4. super impedimento publicae honestatis, §. 5. super impedimento criminis et §. 6. in impedimento cognationis spiritualis dispensat: vel a sacro Poenitentiaria petenda est. Et hoc casu Sacerdos ante omnia poenitenti in mala fide existenti inhibeat petitionem debiti, nec non redditionem, quantum haec euitari potest, fingente parte gnara impedimenti qualemcunque infirmitatem aut praetextum, vbi altera compars impedimenti ignara foret. Deinde clam petenda est dispensatio, vel a summo Pontifice ex S. Poenitentiaria, modo vna saltem pars ante contractum matrimonium in bona fide fuerit, aut mala fides in vtraque post contractum matrimonium superuenerit: vel ab Ordinario locali, qui si non habeat priuilegium per se dispensandi, saltem nonnunquam per accidens dispensat in Papalibus, his quatuor requisitis concurrentibus, quatenus est difficilis accessus ad Vrbem, vrget tamen necessitas in copulatis, res adhuc occulta, et vnus saltem copulatorum in bona fide ante contractum matrimonium extitit. Demum sequitur reualidatio non quidem publica coram parocho et testibus secretis, in domo priuata aut Ecclesia foribus clausis; maxime si mali exitus timeantur v.g. desertio coniugis, aut liberorum iam procreatorum, etc. casu quo parti ignoranti impedimentum et dispensatio obtenta detegeretur; sed sufficit reconciliatio priuata, quatenus pars impedimenti gnara parti ignoranti id obscure solum et generice indicat hisce verbis: *Timeo vel suspicor non valere inter nos matrimonium; ideo ad pacandum meam con-*

scien-

scientiam, rogo te, vt denuo mecum, in quantum opus est, in matrimonium consentias; vel adhuc obscurius hoc modo quando pars impedimenti gnara oblata occasione interrogat ignaram: *An tali amore ipsum prosequatur, vt iam ipsum in thorum coniugalem admittat, perinde acsi adhuc ab eo liber esset?* obtenta affirmatiua res salua erit. *Excipe 1.* Quando pars vtraque copulatorum ante et post contractum matrimonium in bona fide est, regulariter in sua bona fide relinquendi sunt, nec petenda dispensatio, maxime si impedimentum, sit iuris naturalis aut Diuini, adeoque indispensabile; expedit enim permittere peccatum materiale, quam occasionare formale; Imo licet esset fori Ecclesiastici, adeoque dispensabile, si tamen mali exitus timeantur v. g. malitiosa desertio coniugis aut liberorum etc. rectius in sua bona fide relinquuntur; si vero nihil horum timeatur, saltem non prius, quam impetrata dispensatione, manifestetur impedimentum ignorantibus, et in loco priuato coram parocho et duobus testibus matrimonium renouetur, ne interim illicitis actibus se polluant. *Excipe 2.* Si vtraque pars ante contractum matrimonium iam fuit in mala fide, et impedimenti gnara, tunc licet aegerrime dispenset Papa, non enim dignus est, qui Ecclesiae benignitatem facile experiatur, cuius salubria praecepta temere contempsit, tamen remedium dispensationis tentetur, et si non succedat, suadeatur poenitentibus, vt coram Iudice Ecclesiastico separationem petant, aut si nolint, non aliter cohabitent, quam fratris ac sororis adinstar, modo incontinentiae periculum absit. *Excipe 3.* Si demum vtraque vel vna saltem pars post contractum matrimonium foret in mala fide, et subesset impedimentum indispensabile: qualia sunt impotentia, consanguinitas in linea recta per omnem et in transuersa quoad primum gradum, ligamen seu vita prioris coniugis nondum defuncti; Hisce casibus conetur Sacerdos omnem mouere lapidem, vt a Iudice Ecclesiastico petant separationem, aut si renuant separari, etiam, vt supra dictum, promittant, voueant, vel etiam iurent castitatem, neque aliter quam frater et soror, cohabitent, maxime si seniculi iam forent. Tutissimum autem erit, obuenientes eiusmodi casus de reualidandis matrimoniis semper ad Ordinarium deferre.

IMPE-

IMPEDIMENTA DIRIMENTIA
EX DEFECTV CONSENSVS.
1. *ERROR.*

1. ERrans inuincibiliter per se, vel aliorum deceptionem in substantia personae, quacum contraxisse se, vel consummasse matrimonium perperam existimat v. g. putans se habere Rachelem, accipit Liam. L. 9. *C. de iuris et facti ignorantia.*

2. Errans, vel inuincibiliter ignorans qualitatem conditionis seruilis eorum, qui de iure nihil sibi acquirere possunt. C. *Proposuit. 2. de coniug. seruor.*

3. Errans in qualitate redundante in personam, quae talis est, qua vna persona ab altera discernitur. v. g. filia natu maior a natu minore, crassior vel longior a graciliore . ut breuiore. *Reg. iuris.* 85. *in 6.*

4. Errans in qualitate, quae in pactum fuit deduct , vt statim de conditionibus dicetur. Error iste pro foro externo non iuuat errantem, nisi testibus omni exceptione maioribus comprobetur, in foro autem interno nudae, vel etiam iuratae assertioni creditur.

2. *CONDITIO.*

5. COntrahentes sub tali modo aut conditione de futuro turpi aut impossibili, suspensiua vel resolutiua, quae fini intrinseco, seu substantiae matrimonii repugnet, nihil agunt, v. g. vt bonum fidei coniugalis laedatur adulterando, lenocinando, debitum radicale negando: vt bonum prolis euitetur procurando abortum, seminando extra vas naturale, vel alia ratione: vt bonum Sacramenti destruatur, volendo tantum valere matrimonium vsque ad certum tempus: sin conditio matrimonio non repugnet, valet contractus, et conditio habetur pro non adiecta. v. g. si mecum fueris, si aureum montem attuleris. C. *Conditiones vlt. de conditionib. appos. in despons.*

6. Contrahens sub conditione de futuro honesta ac possibili, quae substantiae matrimonii non repugnat, suspendit contractum vsque ad euentum conditionis, qua posita sine nouo contractu coram parocho et testibus, matrimonium probabiliter valet, ea non sub-

subsistente, non valet. v. g. si tot millia intra annum pro dote afferas, si post medium annum non apparebis impraegnata. C. *Super eo* 5. *de conditionib. appositi.* Habentes vero copulam ante conditionis euentum, ipso facto conditioni renuntiare censentur, et valebit matrimonium saltem pro foro externo. C. *per tuas* 6. *de condition. appos.*

7. Contrahens sub conditione de praesenti vel praeterito turpi ac impossibili, quae matrimonio nullatenus repugnat, valide agit, et conditio pro non adiecta habetur, v. g. si furata es; nec obstat, si fini matrimonii quoad praeteritum repugnat, v. g. si adulterata es, si abortum procurasti, modo de futuro non repugnet, aut aliud impedimendum importet, v. g. si arcta vel impotens es.

8. Contrahens sub conditione de praesenti aut praeterito honesta ac possibili, quae substantiae matrimonii non repugnat, statim facit contractum matrimonii validum vel inualidum, prout subsistit conditio. v. g. si nunquam deflorata es, si parens tuus sit opulentus mercator. §. *Conditiones* 6. *Institut. de verbor. obligat.* Vnde ante copulam habendam indagare oportet conditionis veritatem seu existentiam, alioquin aliquis se periculo peccati seu fornicationis exponeret , vbi ante exploratam veritatem copulam haberet. Si adhibita industria, conditionis veritatem non inuenit, aut si nullam adhibuit industriam, eoquod obligatio inquirendi inuincibiliter non occurrebat, et tamen copulam exercet, neque peccat, neque habendo copulam conditioni renuntiat. Postquam falsitatem conditionis aduertit, et tamen a copula non abstinet, renuntiare censetur conditioni, et matrimonium valet. Vt autem pro foro externo praetendenti contractum conditionatum, fides habeatur, oportet habere testes omni exceptione maiores, qui tali contractui sub qualicunque conditione inito ante intronizationem interfuerunt. Parochus autem habita contractus conditionati notitia, nisi iussus a superioribus suis, a copulatione matrimoniali coram facie Ecclesiae desistat.

3. *VIS.*

9. PErsona vim absolutam passa, cum cogente vel alio, qui facit vim inferri ad contrahendum vel consummandum ma-

trimonium, inualide contrahit ipso iure naturae ob defectum consensus absolutum, et Magistratus ac Domini cogentes directe, vel indirecte subditos suos ad certa matrimonia contrahenda ipso facto excommunicantur. *Trident. sess. 24. C. 9. de reform. matrim.*

10 Persona vim conditionatam passa, dum metus grauis damni actualiter et iniuste ab extrinseco incutitur ad extorquendum consensum matrimonii cum incutiente vel alio contrahendi, inualide contrahit ob defectum consensus conditionatum; Reconciliatur tamen hoc matrimonium per subsequentem copulam, si metum passus sit conscius nullitatis, et tamen copulam admittit. C. *Consultationi 28. de sponsal. et matrim.*

4. RAPTVS.

11. PErsona vim praesumptam passa, quae matrimonii contrahendi causa abducitur inuita, licet postea consentiat, non valet contractus, quoad existit in potestate raptoris. *Concil. Trident. sess. 24. C. 6. de reform. matrim.*

5. CLANDESTINVS.

12. COntrahentes coram parocho alieno, sine licentia expressa vel tacita proprii, inualide contrahunt. *Trident. sess. 24. c. 1. de reform. matrim.* Licentia tacita est, non quatenus parochus post contractum modo sciet et non contradicet, quae ratihabitio appellatur; sed quatenus tempore contractus vel ante iam scit, et non contradicit, copulationem fieri ab alio.

13. Contrahentes coram proprio parocho sine duobus testibus moraliter praesentibus, et intelligentibus quid agatur, etiam inualide contrahunt. *Trident. ibidem.* In locis acatholicorum, vbi plerumque hoc decretum non fuit promulgatum, neque pastoris proprii, neque testium praesentia substantialiter requiritur, licet etiam Catholici ibi degentes eorum more copulentur.

IMPEDIMENTA DIRIMENTIA,

EX DEFECTV HABILITATIS.

1. NON BAPTIZATVS.

1. BAptizatus cum persona non baptizata siue infideli inualide copulatur *ex iure consuetudinario.*

2. VO-

2. VOTVM.

2. PRofessus in aliqua Religione approbata ante contractum matrimonium, exinceps contrahit inualide. *Trident. sess. 24. de reform. matrim. Can. 9.*

3. Professus in aliqua Religione approbata, post contractum iam matrimonium, irritat illud, si adhuc ratum sit. *Trident. praecit. Can. 6.* Sin iam consummatum sit, votum seu professio cum vxoris consensu facta valet. C. *Coniugatus de conuersione coniugat.* Sine consensu vxoris facta indirecte irritatur ab vxore, ita vt debitum reddere, sed petere non possit, et ea mortua ad alias nuptias transire prohibeatur. C. *quidam eod.* Idem dicendum, si vxor cum vel sine consensu mariti professionem faciat.

3. COGNATIO SPIRITVALIS.

4. SOlemniter, vel non solemniter baptizans in necessitate, nequit cum persona baptizata vel eius parentibus contrahere. *Trident. sess. 24. C. 2. de reform. matrim.*

5. Leuans in Baptismo solemni, absoluto, ac vero aliquam personam baptizatam, cum baptizata vel eius parentibus non contrahit. *Trident. ibidem.*

6. Confirmans, vel patrinus fasciam ligans in confirmatione, non contrahit cum confirmata, vel eius parentibus. *Trident. citat.*

7. Baptizans, leuans vel ligans propriam sobolem sine necessitate vel ignorantia esse propriam sobolem, probabiliter priuatur iure petendi debitum, in quo Ordinarius ex consuetudine dispensat. C. *Si vir de cognat. spirituali.*

4. COGNATIO LEGALIS.

8. ARrogans personam, quae sui iuris existit, neque patriae potestati subiecta fuit, nequit inire matrimonium cum persona arrogata eiusque descendentibus, probabiliter in infinitum, etiam post dissolutam arrogationem, modo descendentes tempore arrogationis fuerint in potestate patria arrogati, aut durante arrogatione nati sint; cum collateralibus vero arrogati v. g. cum sorore vel etiam parentibus et ascendentibus potest. §. *1. Ergo Institut. de Nuptiis.*

9. Persona arrogata nequit contrahere cum arrogante, eiusque ascendentibus in infinitum, etiam dissoluta arrogatione: neque cum arrogantis collateralibus fratre, sorore etc. vsque ad quartum gradum. §. *Item amitam* 5. *Institut. de Nupt.* Neque cum arrogantis vxore. *L. adoptiuus ff. de Ritu Nupt.*

10. Neque persona arrogata cum arrogantis prolibus, vel contra, nisi sublata fuerit arrogatio, vel emancipatio facta, vt sub eadem potestate patria non amplius existant, contrahit. §. *Inter eos* 2. *Instit. de nupt.*

11. Adoptans personam, quae non est sui iuris, sed existit sub potestate patria, probabiliter nullam cum ea contrahit cognationem legalem, quia adoptatus non transit in adoptantis potestatem et familiam, nisi adoptio fiat ab auo paterno vel materno, quo casu eadem de adoptione ratio, ac de arrogatione dictum. Approbat autem decisiones ciuiles Ius Canonicum. C. *ita diligere.* 30. *q.* 3.

5. *COGNATIO CARNALIS SIVE CONSANGVINITAS.*

12. Generans in vel extra matrimonium aliquam personam, non potest cum generata, et eius descendentibus in infinitum contrahere. *L. Nuptiae et L. iure gentium ff. de Ritu nupt.*

13. Generata persona in vel extra matrimonium nequit cum generante et eius ascendentibus in infinitum contrahere. *L. vt supra.*

14. Generati ab eodem stipite in vel extra matrimonium inter se nequeunt inire matrimonium vsque ad quartum gradum a stipite numerandum tam in linea transuersa inaequali, quam aequali. C. *non debet* 8. *de consang. et affinit.*

6. *CRIMEN.*

15. Coniux nocens et alius complex conspirantes ex condicto in mortem coniugis innocentis, reipsa per se vel per alium procuratam ac secutam eo fine, vt inter se contrahant Matrimonium, tales nequeunt matrimonialiter iungi. C. *laudabilem 1. de conuers. infidel.*

16. Con-

16. Coniux nocens et complex simul adulterantes, quorum vnus vel vna, nesciente altera parte innocentem coniugem occidit eo animo, vt matrimonium cum nocente contrahat, tales non possunt copulari. *C. super eo 3. de eo qui duxit in matrim. quam polluit.*

17. Coniux nocens et complex inter se adulterantes et ante vel post adulterium, viuente adhuc innocente coniuge, sponsalia de praesenti vel futuro, serio et absolute, vel saltem conditione ante mortem innocentis coniugis purificata, sibi inuicem promittentes, necnon promissionem, etiam si non reciprocam, acceptantes, neque ante perpetratum adulterium reuocantes, post mortem dictae innocentis frustra contrahunt matrimonium. C. *Siquis* 8. *de eo, qui duxit.* Secus si adulterium formale non fuerit commissum, dum vna saltem pars adulterans putauit, mortuam iam fuisse priorem coniugem, aut complicem adhuc esse coelibem. C. *Veniens 7. de eo, qui duxit.*

7. IMPOS.

18. VIr perpetuo impotens, vel absolute respectu omnium mulierum, vel respectiue ad certam personam, maxime si impotentia sit arte medicorum incurabilis v. g. spado vtroque testiculo carens, aut frigidus vero semine destitutus etc. inualide contrahit cum ea, quacum perfectam copulam exercere nequit; Et si contraxit, post triennalem cohabitationem cum septima manu propinquorum iurantes separantur, aut tanquam frater et soror cohabitant. C. *Laudabilem 5. de frigid. et maleficiat*: Similiter

19. Mulier impotens ob arctitudinem absolutam vel respectiuam tantum, non iungitur matrimonio ei, quocum inepta est habere copulam. C. *vt supra*: Si impotentia superueniat matrimonio, non dissoluit contractum, sed vsum reddit illicitum, ideoque fratrum et sororum adinstar cohabitent.

20. Hermaphroditus contrahit secundum illum sexum, qui in eo praeualet; aut si vterque sit aequalis, eligit vnum, secundum quem contrahit, abiurato alterius sexus vsu coram Magistratu Ecclesiastico.

21. Mares inualide ineunt matrimonium ante annum aetatis decimum quartum, et foemellae ante duodecimum, nisi sint pubertati proximi, ita vt malitia suppleat aetatem, id est: maturitas iudicii, et potentia ad copulam adsint, laut a Papa dispensetur. C. *vn. §. idem quoque de desponsat. impuber. in 6. C. atteſtationes de desponſ. impub.*

8. *AFFINIS.*

22. COgnoscens carnaliter suam legitimam vxorem, non potest ea mortua cum eius consanguineis ascendentibus, descendentibus et collateralibus vsque ad quartum gradum inire matrimonium. C. *Non debet 8. de consang. et affinitat.* econtra

23. Vxor a marito legitimo cognita, nequit eo mortuo inire matrimonium cum mariti defuncti consanguineis ascendentibus, descendentibus et collateralibus vsque ad quartum gradum. C. *vt supra.*

24. Cognoscens carnaliter foeminam extra matrimonium, non potest cum cognitae consanguineis ascendentibus, descendentibus, et collateralibus vsque ad secundum gradum inire matrimonium. Sic et

25. Foemina extra matrimonium carnaliter cognita, non nubit cum cognoscentis consanguineis in linea recta et transuersa vsque ad secundum gradum. *Trident. sess. 24. c. 4. de reform. matrim.*

26. Maritus committens incestum cum consanguinea vxoris, vel e contra vxor cum consanguineo mariti intra secundum gradum priuantur iure petendi debitum, in quo Ordinarius loci dispensat. C. *Siquis. C. transmisso de eo, qui cognouit consang. vxor.*

9. *SACER ORDO.*

27. SUscipiens maiores ordines, inualide contrahit cum quacunque. C. *vn. de voto et voti redempt. in 6.*

28. Superueniens ordo sacer matrimonio rato vel consummato, priuat iure petendi debitum. *Extrau. Ioann. Antiquae de voto et voti redempt.*

10. *LIGAMEN.*

29. NEsciens etiam inculpabiliter priorem coniugem, licet nunquam a se cognitam, adhuc viuere, cum alia inualide contrahit. C. *Significat de eo, qui duxit in matrim. C. In praesentia 19. de sponsal. et matrim.*

30. Sciens priorem coniugem adhuc viuere, inualide contrahit cum nesciente, quam tamen mortua priore ducere potest. C. *Veniens de eo, qui duxit in matrim.*

31. Sciens vterque complex, priorem coniugem adhuc viuere, et tamen ineunt et consummant matrimonium putatum, contrahunt impedimentum criminis, *de quo supra.*

32. Sciens vterque priorem coniugem adhuc viuere, et tamen ineunt, sed non consummant matrimonium, post mortem prioris sine vlla dispensatione contrahunt. C. *Siquis 8. de eo, qui duxit in matrim.*

33. Nesciens vterque priorem coniugem adhuc viuere, inualide contrahunt, donec prior moriatur, postea sine dispensatione reconciliantur. Vnde parochus sibi caueat et a copulatione talium abstineat, donec certum nuntium ex mortuorum matricula a parocho sepeliente receperit, si autem hoc vllo modo dubium, vel suspectum appareat, prius rem totam ad Ordinariatum deferat, quod semper obseruet, quoties personae sunt vagae, vel ignotae, licet testimonium mortis de se videatur authenticum.

11. *HONESTAS.*

34. COntrahens cum aliqua persona absoluta et valida sponsalia de futuro, non potest deinde solutis per mortem vel mutuum dissensum sponsalibus contrahere cum personae desponsatae consanguineis in primo gradu. Nec sponsus cum sponsae mortuae vel abdicatae matre, sorore vel filia: nec sponsa cum sponsi renuntiati aut mortui patre, fratre aut filio, secus dicendum de affinibus. *Trident. sess. 24. c. de reform. matrim.*

35. Sponsus contrahens sponsalia de praesenti siue matrimonium ratum coram facie Ecclesiae, sed non consummat cum sponsa, non potest deinde amplius cum sponsae defunctae consanguineis,

neis vsque ad quartum gradum contrahere: sic e contra sponsa soluto matrimonio rato, nequit cum sponsi consanguineis vsque ad quartum gradum in linea recta et transuersa contrahere. Imo hoc impedimentum etiam nascitur ex matrimonio rato, quod nullum est ex defectu habilitatis, secus si nullum foret ex defectu consensus, quo casu non oritur. C. *vn. de desponsat. in 6.*

IMPEDIMENTA IMPEDIENTIA TANTVM, SIVE ILLICITVM REDDENTIA MATRIMONIVM.

1. *Ecclesiae vetitum:* quando ex Ordinarii, Consistorii, parochi prohibitione copulatio coram facie Ecclesiae: vel ea iam peracta vsus matrimonii inhibetur, vt denuntiationes ex causa rationabili intermissae adhuc fiant.

2. *Nec non tempus feriatum:* scil. ab Aduentu vsque ad festum Epiphaniae inclusiue, et a die Cinerum vsque ad Octauam Paschae.

3. *Atque Catechismus.* Cessat in his partibus.

4. *Votum.* Puta simplex castitatis, Religionis, coelibatus vel sacri ordinis; primum semper priuat iure petendi debitum, donec dispensetur; secus posteriora.

5. *Sponsalia.* Siquis contrahit cum aliena sponsa, vel sponsa cum alieno sponso, illicite copulatur.

Crimen obsoleuit in hac dioecesi, et continetur his versibus:

Incestus, raptus sponsatae, mors mulieris,
Susceptus propriae sobolis, mors presbyteralis,
Vel si poeniteat solemniter, aut monialem
Accipiat: prohibent haec coniugium sociandum.

INSTRVCTIONES DE GRADIBVS CONSANGVINITATIS.

TRia nosse oportet eum, qui distantiam graduum in arbore consanguinitatis cupit inuestigare:

1. *In*

1. *In quo consistat arbor?* Arbor enim consanguinitatis constat ex linea recta et transuersa: recta subdiuiditur in ascendentem, et descendentem, transuersa in aequalem, et inaequalem, idque obseruatur tam in arbore agnationis, in qua ponuntur ii, qui a patre numerantur consanguinei, quam in arbore cognationis eorum, qui a matre deriuantur consanguinei.

In linea recta ascendente recto ordine ponuntur generatores: vt puta in arbore agnationis *primo* gradu sunt pater et mater, Vater und Mutter. *2do* gradu auus, auia, Anherr, Anfrau, oder Großvater, Großmutter: *tertio* gradu proauus, proauia, Uranherr, Uranfrau oder erster Uranherr, erste Uranfrau: In 4. abauus, abauia. Uransvater, Uransmutter, oder anderer Uranherr, Uranfrau. In 5. atauus, atauia, dritter Uranherr, Uranfrau, oder Urans Anherr, Urans Anfrau. In 6. tritauus, tritauia, quasi tetrauus, tetrauia, der vierte Uranher, vierte Uranfrau: oder Urans Uran, oder Uranherrns Uranherr, Uranfrauens Uranfrau. In 7. maiores. Die Voreltern. Eodem modo et ordine in linea recta ascendente cognationis collocantur et nominantur ascendentes ex matre; nam patris ascendentes sunt agnati, idemque nomen et insigne cum filio habent: matris vero ascendentes sunt cognati, aliudque nomen et insigne habent.

In linea recta descendente ponuntur recto ordine generati: videl. in arbore agnationis. 1. Ponuntur filius, filia, Sohn und Tochter. 2. Nepos, neptis, Enkel, Enklin: 3. Pronepos, proneptis. Urenkel, Enkels Sohn oder Tochter, erster Urenkel. 4. Abnepos, abneptis, anderer Urenkel, Urenkels Sohn oder Tochter. 5. Atnepos, atneptis, dritter Urenkel oder Urenkels Enkel. 6. Trinepos, trineptis, quasi tetranepos, tetraneptis, vierter Urenkel oder Urenkels Urenkel. 7. Posteri die Nachkömmling. Eodem modo descendentes in arbore cognationis quoad lineam rectam collocantur et nominantur. Nam filiorum descendentes sunt agnati patris, idemque nomen et insigne cum patre habent: filiarum descendentes sunt cognati patris; aliudque nomen et insigne a filiae marito sortiuntur.

In linea transuersa aequali ponuntur ii, qui ab uno communi stipite von einem Stamm-Vater, Stamm-Mutter cum aequali

quali ab eo distantia procreati sunt: sic in linea transuersa aequali agnationis ponuntur 1. Frater et soror, Bruder und Schwester, qui pro stipite habent patrem cum matre. Si vnum patrem et matrem habeant, vocantur fratres germani vollbürtige Geschwistere, einbändige Geschwistere, qui ab vno vinculo matrimoniali descendunt: si diuersos habeant parentes, vocantur halb-bürtige Geschwistere, zwey-bändige Geschwistere, qui a duplici vinculo matrimonii proueniunt, et horum alii vocantur fratres consanguinei, Geschwistere vom Vater, qui vnum patrem, sed diuersas matres: alii vterni, Geschwistere von der Mutter, qui vnam matrem, sed diuersos patres habent. 2. Ponuntur patrueles et amitini, erste Geschwisterer Kinder von Vaters Bruder und Schwester, qui pro suo stipite habent auum vel auiam. 3. Patrueles magni et amitini magni andere Geschwister Kinder, qui pro stipite respiciunt proauum et proauiam. 4. Gradu ponuntur propatrueles et proamitini, dritter Geschwister Kinder, qui pro stipite abauum et abauiam agnoscunt. Sic

In linea transuersa aequali cognationis ponuntur 1mo gradu frater et soror, vt supradictum, respicientes matrem ceu stipitem. 2. Consobrini vel consobrinae, erstere Geschwister Kinder, pro stipite agnoscentes auum vel auiam maternam. 3. Consobrini magni vel consobrinae magnae, anderer Geschwister Kinder, habentes pro stipite proauum et proauiam maternam. 4. Pro-Consobrini vel proconsobrinae, dritter Geschwisterer Kinder, pro stipite suo venerantes abauum et abauiam maternam.

In linea transuersa inaequali ponuntur ii, quorum vnus numerat plures gradus ad communem stipitem altero, sic in linea agnationis ponitur 1. mei patris frater, quem patruum Vaters Bruder: deinde patris soror, quam amitam Vaters Schwester appello, cum suis filiis, nepotibus etc. et cum iis pro stipite respicio auum vel auiam paternam. 2. Ponitur mei aui paterni vel auiae paternae frater (vulgo patruus magnus, Anherrns oder Anfrau Bruder) aut soror, vulgo amita magna, Anherrns oder Anfrauens Schwester, cum suis descendentibus liberis, nepotibus etc. qui mecum pro stipite venerantur proauum, vel proauiam. 3. Ponuntur mei proaui vel proauiae paternae frater: vulgo propatruus

truus Ur-Anherrns Bruder: aut soror vulgo proamita, Ur-Anherrns Schwester, cum suis descendentibus, qui mecum stipitem habent communem abauum et abauiam paternam. Sic

In linea transuersa inaequali cognationis ponitur 1. Matris frater, vulgo auunculus Mutter Bruder, deinde matertera, Mutter Schwester, cum filiis suis ac nepotibus etc. quibuscum habeo communem stipitem auum et auiam maternam. 2. Ponitur mei aui vel auiae maternae frater (vulgo auunculus magnus, Anherrn-oder Anfraus-Bruder) et soror, vulgo matertera magna, Anherrn-oder Anfrau-Schwester, cum suis filiis, nepotibus etc: qui mecum pro stipite habent proauum vel proauiam maternam. 3. Ponitur mei proaui vel proauiae maternae frater, (proauunculus Ur-Anherrn-oder Ur-Anfrau Bruder) nec non soror promateterterae, Ur-Anherrns-oder Ur-Anfrauens Schwester, cum suis descendentibus vsque ad 4tum gradum, qui mecum pro stipite recognoscunt abauum vel abauiam maternam. Ex hisce principiis facile licet formare arborem totalem, vel saltem fragmentum arboris cum expressione earum duntaxat personarum, quae ad computationem graduum necessario requiruntur.

II. *Nosse oportet regulas computationis graduum, quarum*

PRIMA: In linea recta tot sunt gradus, quot personae, vna dempta, et haec regula non patitur magnam difficultatem.

SECVNDA: In linea transuersa aequali, quot gradibus duae personae distant a communi stipite, tot distant inter se, vna dempta. Nec hic multum difficultatis, modo in arbore agnationis attendatur ad patrueles et amitinos, ad patrueles magnos et amitinos magnos, demum ad propatrueles et proamitinos, qualem inter se habeant stipitem. Pariter in arbore cognationis attendatur ad consobrinos, ad consobrinos magnos, et ad proconsobrinos, qualem inter se stipitem numerent communem.

TERTIA: In linea transuersa inaequali quot gradibus remotior persona distat a communi stipite, tot distant inter se, vna dempta. hic nonnihil maior difficultas, quae statim exemplis illustrabitur.

III. *Nosse oportet regulas extensionum.*

PRIMA: Matrimonium in linea recta prohibetur in infinitum, ita vt Adamus ex mortuis resuscitatus ad vitam, non posset reperire vxorem.

SECVNDA. In linea transuerſa prohibetur matrimonium tantum vſque ad quartum gradum incluſiue.

His praeſuppoſitis, tranſibit lector ad praxin, et facile fragmentum arboris conficiet. Siquis enim dicat, ſponſos eſſe conſanguineos, ſtatim roget rationem: quare? Cum enim in linea recta non ſit multum difficultatis, vt dictum, rationem reddet ex linea transuerſa aequali vel inaequali agnationis vel cognationis, ac dicet: quia auus ſponſi et auia ſponſae fuerunt frater et ſoror, ſiue germani, ſiue conſanguinei, ſiue vterini, modo non fuerint compriuigni tantum, quod hic non ſufficit: aut dicet, quod auus ſponſae et proauus ſponſi fuerint fratres: aut conſobrini, vel patrueles aut amitini. Nunc arripiat calamum, ſcribat praenomen et cognomen ſponſi quoad primum exemplum, deinde patris, aui ac proaui, qui hoc caſu ſtipes erit, deinde ſimiliter deſcendendo ſcribat progenitores ſponſae, donec ad ipſam perueniat: poſtea numeret vtramque lineam vſque ad ſtipitem, quo dempto habebit gradum. Vbi tamen ſemper exprimatur praenomen et cognomen, quoties haberi poteſt, ſin minus, dicatur Titius, Sempronius, Berda etc. v. g.

1. Petrus Hahn cum vxore Anna Lüfflin genuit	1. Lucius Wolf cum Anna Hündin vxore genuit
2. Georgium Hahn: hic cum vxore Maria Wintin	2. Annam Hahnin: haec cum marito Petro Zahn
3. Andream Hahn: hic cum vxore Catharina Steinin	3. Paulum Zahn: hic cum vxore Maria Kislin
4. Antonium Hahn Sponſum.	4. Lucretiam Zahnin. Sponſam.
Igitur Antonius Hahn cum Lucretia Zahnin eſt in tertio gradu lineae transuerſae aequalis conſanguineus.	

2. Ioannem Wolf: hic cum vxore Anna Behrin	2. Tobiam Wolf: hic cum vxore Catharina Rabin
3. Antonium Wolf: hic cum vxore Maria Hahnin	3. Simonem Wolf: hic cum vxore Vrſula Taubin
4. Annam Wolfin Sponſam.	4. Annam Wolfin: haec cum marito Georgio Iaeger
	5. Iodocum Iaeger, Sponſum.
Ergo ſponſa cum ſponſo eſt in 4. gradu lineae inaequalis ſiue attingente tertium conſanguinea.	

IN-

INSTRVCTIONES
DE
GRADIBVS AFFINITATIS.

TRia similiter nosse oportet eum, qui distantiam graduum in arbore affinitatis vult inuestigare.

I. *In quo consistat haec arbor?* Arbor haec est ipsa arbor consanguinitatis tam mariti, quam vxoris. Maritus enim cum vxore fit vna caro, et respectu illius idcirco nullam dicit consanguinitatem, neque affinitatem; at cum consanguineis vxoris fit affinis verschwägert, in eo gradu, in quo ipsi sunt consanguinei cum vxore: vnde examinata consanguinitate vxoris, apparebit affinitas mariti, qui in linea recta ascendente habet patrem et matrem vxoris, illum appellat suum socerum, seinen Schwähr, oder Schwähr-Vater, hanc socrum, Schwieger oder Schwieger-Mutter nominat (et hi vocant vxorem filii nurum, Sohns Frau, Schnur: Vxorem nepotis, pronurum etc. Maritum vero filiae vocant generum, Eydam, Tochtermann: progenerum, neptis maritum) deinde prosoccerum, Weibs An-Herr, prosocrum, Weibs An-Frau, absocerum, Weibs Ur-Anherrn, absocrum, Weibs Ur-Anfrau. Atsocerum, atsocrum, Weibs anderer Ur-Anherr oder Ur-Anfrau ꝛc. In linea recta descendente habet filium et filiam vxoris in anteriori matrimonio natos, quos vocat priuignos, compriuignos, Stief-Kinder, et horum descendentes vsque ad quartum gradum; hi vero vocant talem patrem, vitricum Stief-Vater, matrem, nouercam Stief-Mutter. In linea transuersa aequali vel inaequali fratrem vxoris nominat, leuirum Weibs Bruder, Schwager, sororem vxoris, glorem Weibs Schwester, Geschwey: leuir vero et glos vocant sororis maritum, sororium Schwester-Mann, Schwager: fratris vero vxorem, fratriam Bruders Weib, Schwägerin. Vxoris patruus, amita, auunculus, matertera cum eorum descendentibus vsque ad quartum gradum communi nomine affinium, Schwäger, a marito insigniuntur. Et econtra vxor consanguineos

ſui mariti aſcendentes, deſcendentes et collaterales iisdem nominibus, vt dictum, ſalutat.

II. *Noſſe oportet regulas computationis graduum.*

PRIMA: Conſanguinei mariti, quoto gradu coniuncti ſunt marito iure conſanguinitatis, eodem gradu coniuncti ſunt vxori iure affinitatis, tam ſecundum lineam rectam, quam transuerſam, aequalem vel inaequalem. e contra

SECVNDA: Conſanguinei vxoris, quoto gradu iuncti ſunt vxori iure conſanguinitatis, eodem gradu iuncti ſunt marito iure affinitatis, ſecundum lineam rectam et transuerſam, eamque aequalem vel inaequalem.

III. *Noſſe oportet regulas extenſionum.*

PRIMA: Maritus tantum, et non eius conſanguinei, per copulam perfectam contrahit affinitatem cum omnibus conſanguineis vxoris intra quartum gradum, tam ſecundum lineam rectam, quam transuerſam; ſi autem copula fuerit fornicaria vel adulterina, contrahit fornicator vel adulter tantum affinitatem cum conſanguineis fornicariae intra ſecundum gradum.

SECVNDA: Vxor tantum per copulam perfectam contrahit affinitatem cum omnibus conſanguineis ſui mariti intra quartum gradum ſecundum lineam rectam et transuerſam; ſi vero copula fuit fornicaria vel adulterina, contrahit fornicaria vel adultera tantum affinitatem intra ſecundum gradum cum conſanguineis fornicatoris vel adulteri.

Iuxta haec principia procedat lector ad praxin et conficiat fragmentum. Primum interroget: an vnus deſponſatorum ſit in ſtatu viduitatis? ſi ita; vlterius roget: an defuncta vxor cum noua ſponſa non fuerit conſanguinea, et quomodo? et econtra. Si dicatur, quod auia ſponſae nouae et proauus vxoris defunctae fuerint frater et ſoror, ita procedat: primo ſcribat nomen defunctae vxoris, deinde aſcendendo quaerat ſtipitem, et ab hoc deſcendat ad nouae ſponſae nomen, deinde iuxta nomen defunctae ſcribat nomen ſponſi vidui, et numeret gradus conſanguinitatis inter defunctam vxorem et nouam ſponſam.

1.
Georgius Kuhn,
cum vxore Barbara
Strauſin genuit

2.
Annam Kuhnin:
haec cum G. Kurtz,
marito

3.
Paulum Kurtz:
hic cum Anna
Langin

4.
Ioannam Kurtzin,
Sponſam.

2.
Antonium Kuhn: hic
cum vxore Catharina Weiſin

3.
Margaretham Kuhnin:
haec cum Georg. Baumb,
marito

4.
Cunegundam Baumbin:
haec cum marito Petro Blatt

5.
Suſannam Blattin defunctam vxorem Ioannis Stein, vidui et noui Sponſi.

Remotior perſona, vna dempta, numerat ad ſtipitem quatuor gradus. Ergo defuncta vxor et noua ſponſa ſunt in 4to gradu conſanguinitatis lineae transuerſae inaequalis: conſequenter maritus viduus cum noua ſponſa eſt in 4to gradu affinitatis lineae transuerſae inaequalis.

Praeter primum hoc genus affinitatis, quod eſt inter maritum ſolum, et conſanguineos vxoris: et vice verſa inter vxorem ſolam, et conſanguineos mariti, et de quo huc vſque actum eſt, erant olim adhuc alia duo affinitatis genera, quorum vnum verſabatur inter maritum et affines ſuae vxoris, ac vice verſa; alterum afficiebat eundem maritum et affines affinium ſuae vxoris, ac viciſſim; duplex autem hoc affinitatis genus iure nouo Tridentini ſublatum eſt, vt hodie affinitas non pariat affinitatem.

IN-

INSTRVCTIONES
DE
ABSOLVTIONE VEL DISPENSATIONE
IN S. POENITENTIARIA.

CUm ſacra Poenitentiaria abſoluat ab omnibus Cenſuris occultis S. Pontifici reſeruatis, nec non diſpenſet in omnibus irregularitatibus, impedimentis matrimonialibus, votis, et aliis quibuscunque inhabilitatibus occultis, exceptis iis, quae ſunt iuris naturalis, v. g. impedimenta matrimonialia ex defectu conſenſus, impedimentum ligaminis, impotentiae, conſanguinitatis in linea recta et transuerſa quoad primum et ſecundum gradum, quem ſibi Dataria reſeruat, et clandeſtinitatis, in quo vltimo, ſaltem iis locis, vbi Tridentinum Decretum de matrimonio fuit publicatum, nunquam diſpenſare conſueuit; Imo etiam in duobus caſibus notoriis ac publicis, videl. quando quis violentas manus in Clericum iniecit, aut pugnauit publice in duello, et quoquo modo complex fuit, ad S. Poenitentiariam recurritur, ideo haec tria ſcire oportet:

I. *Cauſas diſpenſandi* praeprimis quoad diſpenſationem in impedimentis matrimonialibus, quarum

PRIMA: Incompetentia dotis, quae ſic proponitur: *quod cum oratrix habeat dotem minus competentem vel plane nullam iuxta ſtatus ſui conditionem, cum qua virum ſibi non conſanguineum, vel alio impedimento affectum paris conditionis, cui nubere poſſit, inuenire nequeat, et dictus orator intendat illam cum dicta minus competente dote in vxorem ducere: aut ſi huic nubat, erit, qui eam dotare promittit.*

SECVNDA: Anguſtia loci his verbis expreſſa: *quod cum dicta oratrix in loco ſui domicilii, vbi praedia ſua poſſidet, propter illius anguſtiam virum ſibi non conſanguineum vel alio impedimento affectum paris conditionis, cui nubere poſſit, inuenire nequeat.*

TERTIA: Inimicitiae componendae: *quod cum inter Oratorum parentes, conſanguineos vel affines graues inimicitiae ortae ſint, et ad praeſens vigeant, aliunde tamen, quam ex cauſa matrimonii inter Oratores contrahendi prouenientes, et ante illius tractatum exortae, et*

certum

certum sit, quodsi Oratores praedicti matrimonialiter copularentur, inimicitiae huiusmodi omnino componerentur: aut nisi contraherent matrimonium, graues inter consanguineos vtriusque partis inimicitiae orerentur.

QVARTA: Euitatio litium seu Processuum: *quod cum inter Oratores, et eorum parentes super rebus magni momenti lites ortae iam sint, et ad praesens adhuc vigeant, lites huiusmodi omnino tollerentur: aut nisi matrimonium inter Oratores contraheretur, lites graues inter consanguineos orerentur.*

QVINTA: Euitatio scandalorum: *quod cum inter Oratores fuerit diuturna et nimia conuersatio ac familiaritas cum suspicione copulae, licet falsa, grauia inde scandala v. g. detractiones, iurgia, vel inimicitiae orerentur, et oratrix grauiter infamata et innupta remaneret, aut etiam vitae periculum vero similiter immineret.*

SEXTA: Aetas sponsae superadulta: *quod cum oratrix vigesimum quartum aetatis annum excedens, hactenus virum paris conditionis, cui nubere posset, non inuenerit.*

SEPTIMA: Periculum haeresis: *quod cum Oratores sint orthodoxae Religioni addicti, e contra loca vicina Lutheranae sectae dedita, timendum foret, ne ad pagos haereticos confugiant, et cum haereticis matrimonium contrahant.*

OCTAVA: Conseruatio diuitiarum in eadem familia: *quod cum oratrix sit ex familia ampliſſima, cuius diuitiae non sine dispendio familiae causa dotis ad aliam cognationis familiam distraherentur.*

NONA: Excellentia meritorum: *quod cum oratrix, eorum parentes, maiores, aut is, qui pro ea intercedit, Ecclesiae multa beneficia praestiterunt, tum tempore belli, tum pacis, aut alia occasione eliminando haereses, fundando, aedificando vel dotando Ecclesias, militando contra Turcas, et aliqualem habituri consolationem, si dispensaretur.*

DECIMA: Impraegnatio Oratricis: *quod cum sciuerint, se tali gradu consanguinitatis esse coniunctos, Orator non quidem peccandi data opera, vt crimine admisso, haec causa foret, Sedem Apostolicam ad misericordiam et gratiam erga ipsos faciliorem reddendi, sed solum vesana libidine victus oratricem cognouerit.*

Praeter has cauſas alii adhuc alias adducunt, et licet illae potiſſimum ſeruiant in ordine ad impetrandam diſpenſationem in impedimentis matrimonii notoriis, et pro foro externo, praeſertim ſi diſpenſatio petatur in *forma communi*, vel *pro Nobilibus etc.* Romae, vel etiam ab Ordinario; cum tamen S. Poenitentiaria ſuper impedimentis occultis et pro foro interno ex iisdem cauſis diſpenſet, ex quibus ſummus Pontifex, vel Epiſcopus diſpenſare ſolet pro foro externo; eaedem cauſae ſubinde aptari poterunt pro obtinenda diſpenſatione S. Poenitentiariae, tam in matrimonio contrahendo, quam contracto; potiſſimum tamen ab ea attenduntur ſequentes: *periculum grauium ſcandalorum, reuelationis impedimenti cum infamia oratricis, perſeuerantiae in peccato, diffamationis oratricis, periculum peruerſionis, vel tranſitus ad alienam religionem, inimicitiarum, aut alterius damni ſpiritualis.*

Requiritur autem inſuper, vt in ſupplica ad Poenitentiariam exponantur etiam ſequentes circumſtantiae: 1. quod impedimentum ſit *occultum*, quale cenſetur, ſi vel nondum deductum ſit ad forum externum, neque in iudicio probari poſſit, aut ſaltem nonplures, quam tres, quatuor vel quinque perſonae, et quidem tales de eo reſciant, vbi non ſubeſt periculum, ne vlterius propaletur. 2. an agatur de matrimonio *contrahendo*, an de iam *contracto*, et ſi hoc, an bona vel mala fide vtriuſque, vel ſaltem alterius partis, item an clandeſtine, an iuxta formam Tridentini, fuerit contractum? an forte vna pars ſit alienae religionis? 3. an interuenerit copula? et an haec forte eo fine habita ſit, vt facilius impetraretur diſpenſatio? 4. an vnicum tantum ſit impedimentum et quale illud in ſpecie? an non forte adhuc aliud ſimul concurrat? ſuper quibus circumſtantiis aperiendis oneranda eſt Oratorum conſcientia.

Cauſa pro obtinenda diſpenſatione ſuper voto caſtitatis perpetuae plerumque eſt periculum incontinentiae; ſuper irregularitate autem, aut alia inhabilitate variae pro variis caſibus cauſae occurrunt.

II. *Scire expedit modum ſcribendi ad S. Poenitentiariam*, dirigitur enim literae ſupplices ad Cardinalem, Poenitentiarium maiorem, ſequentis incirca tenoris:

EMI-

EMINENTISSIME, ET REVERENDISSIME DOMINE!

Bertha mulier laica emiſit votum ſimplex religionis, *vel* caſtitatis perpetuae; verum cum adſit, *vel* futurum praeuideat periculum incontinentiae, niſi nubat; E. Vrae humillime per me infra ſcriptum ſupplicat, ſibi votum huiusmodi benigne commutari, ad effectum contrahendi licite matrimonium. Quam gratiam etc.

Eminentiae Vrae Rmae.

demiſſiſſimus ſeruus NN. Curatus *vel* Confeſſarius loci N.

INSCRIPTIO:

EMINENTISSIMO, ET REVERENDISSIMO DOMINO, CARDINALI MAIORI POENITENTIARIO ROMAE.

Securiſſimum autem eſt, niſi ratio ſigilli vel quid aliud obſtet, caſus eiusmodi diſpenſationis, praeſertim matrimoniales, ad Rmum D. Vicarium, vel Pro-Vicarium generalem cum omnibus circumſtantiis deferre, iuncto petito, vt diſpenſationem procuret.

III. *Scire oportet metodum exequendi reſcriptum S. Poenitentiariae*, quod clauſum ſigillo eiusdem communiter habet ſequentem Inſcriptionem: *Diſcreto viro Confeſſori, vel Curato ex approbatis ab Ordinario per latorem* (vel latricem) *praeſentium eligendo.* Vt primum igitur tale reſcriptum Executori intimatum fuerit, vocabit oratorem, aut oratricem, illudque adhuc clauſum ei oſtendet, deinde modo in eius praeſentia literas aperiat, et tenorem illarum exponat, interrogando partim, an narrata omnia ſint vera? partim, an paratus ſit ad ea, quae S. Poenitentiaria praeſcribit, praeſtanda? quo annuente iubeat, vt ſe tempore opportuno paratus ad confeſſionem iterum ſiſtat, audiatque Executor confitentem, et praeuiis monitionibus opportunis iuxta clauſulas literarum imponat poenitentiam praeſcriptam, quae cum plerumque diſcretioni Confeſſarii committatur, is ad qualitatem, ſexum, et aetatem poenitentis reſpiciat, talemque iniungere poenitentiam caueat, vnde delictum aliquando detegi poſſet; iniunguntur tamen non ſolum preces diuturnae et iteratae, v. g. roſarium quauis ſeptimana ſemel

recitandum per plures menſes, aut etiam annos, ſubinde per totam vitam, aut pſalmi poenitentiales, Litaniae etc. ſed etiam ieiunia aut abſtinentiae, item eleemoſinae, pauperibus, vel etiam Eccleſiis faciendae, aliaque pia opera, dummodo poenitentia vere dici poſſit grauis. Poſtea poenitentem a cenſura, ſiquam incurriſſet, et in dubio ſaltem in cautelam abſoluat, deinde a peccatis, et denique ad diſpenſationem exequendam procedat, poſt verba abſolutionis Sacramentalis addendo: *Et inſuper auctoritate Apoſtolica mihi ſpecialiter delegata diſpenſo tecum ſuper impedimento primi gradus v. g. affinitatis, proueniente ex copula illicita a te habita cum matre v. g. mulieris, cum qua contrahere intendis, vt praefato impedimento non obſtante matrimonium cum dicta muliere publice ſeruata forma Concilii Tridentini contrahere, conſummare, ac in eo remanere licite poſſis ac valeas. In nomine Patris etc.* quodſi matrimonium iam contractum eſſet putatiue ſaltem, ponatur: *vt illo non obſtante, renouato conſenſu cum putatiua coniuge tua, matrimonium cum illa contrahere etc. et pariter prolem ſiquam ſuſcepiſti, et in futurum ſuſceperis, legitimam fore, pronuntio, et declaro. In nomine etc.*

Et ita pro varietate impedimenti formula variari poterit. Denique literas dilaceret, vel comburat, ne amplius fidem in foro externo mereantur. Si enim contingeret, poſt matrimonium in vim huiusmodi diſpenſationis contractum, vel etiam reualidatum, impedimentum ex occulto fieri publicum, adhuc impetranda eſſet diſpenſatio pro foro externo, et interim ob ſcandalum ſeparatio decernenda, licet eiusmodi coniuges ceſſante ſcandalo, et clam licite ſibi cohabitare poſſent. Parochus tamen, cui fit denuntiatio in tali caſu non debet ſtatim ad publicam ſeparationem procedere, niſi ipſum impedimentum iam publicum eſſet, ſed impoſito denuntianti ſilentio, et facta ſecreta ſolum ſeparatione, ſi nempe vterque coniux in mala fide eſſet (ſecus in bona fide interim relinqui debent) de opportuno remedio diſpenſationis prouidere ſatagat.

Denique hoc inſuper notandum eſt, contingere aliquando, licet rariſſime, ex caſu Papali fieri Epiſcopalem, id eſt, diſpenſare poſſe Epiſcopum in caſu extraordinario, quin recurrendum ſit ad S. Poenitentiariam, ad quam alias ordinarie ſpectat eiusmodi diſpenſatio

in occultis, modo impedimentum sit iuris Ecclesiastici; Et hoc ob consensum praesumtum summi Pontificis, iusque primigenium Episcopi, quod pro tali casu restrictum non censetur, praesertim si matrimonium iam esset contractum, aut vrgens adesset necessitas, ita, vt v. g. ob imminentem mortem vni ex sponsis, ob infamiam ex mora certo orituram etc. differri non posset eo vsque matrimonium, donec dispensatio Romana obtineretur.

INSTRVCTIONES DE DISPENSATIONE IN DATARIA.

CUm S. Poenitentiaria ex dictis solum dispenset in occultis, et pro foro interno tantum; consequens est, quoties ob inhabilitatem, aut impedimentum notorium necessaria est dispensatio pro vtroque foro, recurrendum esse ad Datariam, vel Cancellariam Apostolicam, in iis, quorum dispensatio summae Sedi semper reseruata est, v. g. in impedimentis consanguinitatis, vel affinitatis, gradus 2di aequalis: 2di et 3tii: 2di et 4ti: multo magis, si attingeretur gradus 1mus. In varia autem *forma* eiusmodi dispensationes expediri solent, v. g. pro *Nobilibus*, vel *ex honestis familiis*, vbi subinde motiuum dispensandi dicitur: *ex certis rationabilibus causis*, maior autem *taxa*, siue *compositio*, vt vocant, soluenda est; in *forma communi*, vbi interuenit vna, vel plures ex causis supra pag. 292. allegatis, soluiturque taxa communis; et denique in *forma pauperum*, pro qua autem obtinenda causae praefatae non attenduntur, sed requiritur vna ex sequentibus, nimirum 1. ob copulam inter oratores habitam. 2. propter infamiam mulieris ortam ex suspicione, licet falsa, copulae, siue ex suspecta conuersatione. Et casu, quo copula reipsa praecessit, id necessario aperiendum est, et quidem cum mentione, an peccarint scientes, vel ignorantes impedimentum v. g. consanguinitatis, item an sub spe facilitandi gratiam dispensationis, idque ex vtraque, vel alterutra parte?

Quae dispensatio posterior in *forma pauperum* cum frequentior reliquis esse soleat, sciendum est:

Quis hic censeatur canonice pauper? cum enim, vt modo dictum, de stylo Datariae pendantur pro expeditione certa iura, siue taxae, quae partim officialibus, partim etiam aliis piis causis in commune Ecclesiae bonum redundantibus, v. g. Missionibus, Expeditionibus, et adiumentis pro fide propaganda etc. cedunt, a quorum solutione eximuntur pauperes (hoc est, a taxa ordinaria, non autem quasi expeditio omnino gratis fieret, cum et officiales curiae, scriptores, ac sollicitantes, deinde prouisio cambii, iura Notarii instrumentum conficientis super executione, certas expensas postulent) ipsa Dataria in suis expeditionibus qualitatem paupertatis ad hunc finem canonice declarat his verbis: *Qui, vti asserunt, pauperes ac miserabiles exsistunt, et ex suis labore ac industria tantum viuunt;* censentur canonice pauperes, ad effectum, de quo hic agitur, omnes illi, qui non habent bona sufficientia pro sua sustentatione congrua, nisi insuper laborent, vel manu, vel industria alia; quo spectant etiam ii, qui quidem ex bonis suis haberent sustentationem qualemcunque, non tamen decentem iuxta statum suum v. g. nobilitatis, sed hoc intuitu tenentur assumere officia politica, vbi non habetur ratio eorum bonorum, quae sperant v. g. titulo haereditatis, sed eorum praecise, quae pro tempore possident. Requiritur tamen, vt ambo Oratores sint canonice pauperes, adeoque non sufficit, si vnus tantum ex iis pauper, alter vero opulentus esset.

Haec paupertas Romae verificanda est per testimonium ab Ordinario in forma autentica transmittendum; vnde vt hoc expediri possit, Parochus diligenter se informet de statu, et facultatibus Oratorum, et vbi dubium occurrit, assumat duos testes etiam iuratos, qui cum ipso deponant Oratores in sensu antedicto pauperes esse, vt Ordinario desuper fidem facere possit.

II. *Quomodo facienda sit informatio?* Nimirum praeter nomen, cognomen, dioecesin, et paupertatem (si subsit) oratorum exprimere oportet 1. *Impedimentum specificum*, adiecto simul schemate, vbi est consanguinitatis, vel affinitatis. 2. *gradum* non tantum remotiorem, sed etiam propinquiorem, si linea inaequalis sit, ita, vt si Oratores coniuncti sint in gradu 2do et 3tio, non sufficiat dicere,

eos

eos esse coniunctos in 3tio. 3. Si petitur dispensatio super 1mo et 2do gradu affinitatis vel consanguinitatis (quae NB. rarissime pro pauperibus, siue in *forma pauperum* conceditur, sed tantum inter Principes, ac personas illustres ex causa publicae vtilitatis, et quando in forma pauperum subinde obtinetur, grauissimae causae concurrant, necesse est: v. g. periculum mortis, vel probabilis timor transitus ad sectam heterodoxam, in loco praesertim acatholicis mixto, vel contermino) exprimi debet *prouenientia* consanguinitatis, et affinitatis, item an affinitas prouenerit ex copula licita, an illicita? in primo enim casu difficilius dispensatur, quam in altero. Vnde notent sibi hoc Curati, quod omni modo dissuadere debeant connubia inter personas consanguinitate, vel affinitate, maxime autem in gradu 1mo et 2do, coniunctas. Literae autem informatoriae cum semper etiam pro dispensatione Romana procurandа ad Ordinarium, aut eius Vicarium, vel Pro-Vicarium generalem dirigendae sint, sequentis incirca tenoris esse poterunt:

REVERENDISSIME, AC CELSISSIME S. R. I. PRINCEPS,
DOMINE, DOMINE CLEMENTISSIME!

Titius N. et Caia N. Dioeceseos Bambergensis, e Parochia N. scientes (vel *ignorantes*) *se secundo consanguinitatis gradu aequali lineae transuersae esse coniunctos* (vel *2do et 3tio affinitatis gradu se inuicem attinere*) *prout ex annexo schemate colligitur, non quidem sub spe facilitandi dispensationem, carnaliter inuicem peccauerunt* (vel *ita familiariter inuicem conuersati sunt, vt, quamuis inter eos copula secuta non fuerit, orta tamen sit suspicio licet falsa, quod se carnaliter cognouerint*) *cum autem, nisi matrimonium inter eos contrahatur, dicta Caia grauiter diffamata et innupta remaneret, grauiaque exinde scandala verosimiliter orirentur; Oratores vero suum hac in parte desiderium adimplere non possint absque sedis Apostolicae dispensatione; hinc humillime supplicant, quatenus Reuerendissima Celsitudo Vestra suo in Curia Romana Agenti mandare clementissime dignetur, vt Oratoribus praedictis (qui reuera pauperes, et miserabiles exsistunt, ac de suo labore et industria tantum viuunt)* quae parenthesis omittitur, si Oratores non

essent

essent pauperes, *gratiam dispensationis, subministratis per Oratores sumtibus, opportune procuret. Quam gratiam Deus etc.*

Reuerendiss. Celsitudinis Vestrae

submississimus N. N.

Eadem formula seruire etiam poterit, mutatis mutandis, quando dispensatio ab ipso Reuerendissimo Ordinario petenda est, de qua infra. Et vbi oratores pertinerent ad diuersam Dioecesin, vtraque in literis supplicibus quidem necessario exprimenda, literae autem ipsae ad Ordinarium oratricis, etiam pro dispensatione Romana dirigendae sunt.

III. *Circa executionem* dispensationis romanae pro foro externo id praecipue obseruent Curati, quod facta in vim Breuis vel Bullae dispensatoriae expeditione Reuerendissimi Ordinariatus, et Curato insinuata is oratores casu, quo ante hac in eadem domo habitassent, ad tempus beneuisum ab inuicem separare, et ab vtraque parte seorsim depositionem iuratam aut saltem in vim iuramenti exigere, quod non sub spe facilius obtinendae eiusmodi dispensationis copulam, aut familiaritatem habuerint, deinde poenitentiam discretam, quae in peregrinatione ad loca sacra, ieiunio aliquorum dierum, recitatione certarum precum ad aliquod tempus, iterata Confessione, et S. Communione, aut etiam eleemosyna pauperibus aut locis piis applicanda, consistere poterit, iniungere debeat, ac denique gratiam dispensationis obtentae iis impertiatur.

INSTRVCTIONES
DE
ABSOLVTIONE VEL DISPENSATIONE
EPISCOPALI.

Episcopi potestas absoluendi et dispensandi ordinaria se extendit ad omnia, quae non sunt specialiter reseruata summo Pontifici, aliquando etiam, licet rarissime, ad ipsa reseruata, quando nimirum tales circumstantiae concurrunt, quae ex casu Papali reddunt

reddunt Epiſcopalem, vt ſupra inſinuatum eſt. Sic diſpenſat Epiſcopus ex iuſta cauſa pro vtroque foro in impedimentis matrimonii impedimentibus, ſuper omnibus votis, (illis 5. exceptis, quae pagina 272. memorata ſunt) proinde etiam ſuper voto caſtitatis, ad tempus tantum emiſſo, aut ſi quidem in perpetuum emiſſum fuerit, ſed tamen ſub conditione; ſimiliter votis non nubendi, debitum non petendi, ſacros ordines ſuſcipiendi etc. Ad eundem Epiſcopum pertinet diſpenſare ex certis cauſis ſuper denuntiationibus matrimonio praemittendis, circa quas parochi nihil remittere poſſint. In impedimentis dirimentibus regulariter quidem non diſpenſant Epiſcopi authoritate ordinaria, ſed in vim priuilegii quinquennalis ſic dicti, quod omni quinquennio de nouo concedi ſoleat, quod pro Reuerendiſſimo Ordinario Bambergenſi ſequentes continet facultates:

1. Abſoluendi ab haereſi et apoſtaſia a fide et a ſchiſmate quoscunque, etiam Eccleſiaſticos tam ſaeculares, quam regulares, non tamen eos, qui ex locis fuerint, vbi ſanctum officium exercetur, niſi in locis miſſionum, in quibus impune graſſantur haereſes, deliquerint: nec illos, qui iudicialiter abiurauerint, niſi iſti nati ſint, vbi impune graſſantur haereſes, et poſt iudicialem abiurationem illuc reuerſi in haereſin fuerint relapſi, et hos *in foro conſcientiae* tantum.

2. Tenendi et legendi libros prohibitos haereticorum ad effectum eos impugnandi, et alios quomodolibet prohibitos, praeter opera Caroli Molinei et Nicolai Machiauelli, et libros de aſtrologia iudiciaria principaliter, aut incidenter, vel alias, quouis modo de ea tractantes, ita tamen, vt libri ex illis prouinciis non efferantur.

3. Diſpenſandi in 3. et 4. gradu ſimplici et mixto, tantum cum pauperibus, in contrahendis: In contractis vero cum haereticis conuerſis etiam in 2. ſimplici et mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, et in his caſibus prolem ſuſceptam declarandi legitimam.

4. Diſpenſandi ſuper impedimento publicae honeſtatis iuſtitiae ex ſponſalibus proueniente.

5. Diſpenſandi ſuper impedimento criminis, neutro tamen coniugum machinante; ac reſtituendi ius petendi debitum amiſſum.

6. Dispensandi in impedimento cognationis spiritualis, praeter leuantem et leuatum.

7. Hae vero dispensationes matrimoniales videl. 3. 4. 5. et 6. non concedantur, nisi cum clausula: dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat, et in dispensationibus huiusmodi declaretur expresse illas concedi, tanquam a Sedis Apostolicae Delegato.

8. Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto tantum prouenientibus, excepta ea, quae ex homicidio voluntario contrahitur.

9. Dispensandi et commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis castitatis et Religionis.

10. Absoluendi ab omnibus casibus reseruatis.

11. Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta, et alia vtensilia ad Sacrificium Missae necessaria, vbi non interuenit sacra vnctio, et reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua non benedicta ab Episcopo.

12. Conferendi ordines extra tempora, et non seruatis interstitiis vsque ad sacerdotium incluſiue.

13. Dispensandi super defectu aetatis vnius anni ob operariorum penuriam, vt promoueri possint ad Sacerdotium, si alias idonei fuerint.

14. Consecrandi Olea cum quinque saltem Sacerdotibus, non tamen extra diem Coenae Domini, nisi necessitas aliud vrgeat.

15. Celebrandi bis in die, si necessitas vrgeat, ita tamen, vt in prima Missa non sumpserit ablutionem: per vnam horam ante auroram, et aliam post meridiem: sine ministro: sub dio, et sub terra, in loco tamen decenti: etiamsi altare sit fractum, vel sine Reliquiis Sanctorum; et praesentibus haereticis, schismaticis, infidelibus et excommunicatis, si aliter celebrari non possit. Caueat vero, ne praedicta facultate seu dispensatione celebrandi bis in die aliter, quam ex grauissimis causis et rarissime vtatur, in quo grauiter

uiter ipſius conſcientia oneratur; quodſi hunc eandem facultatem alteri Sacerdoti iuxta poteſtatem inferius apponendam communicare, aut cauſas ea vtendi alicui, qui a S. Sede hanc facultatem obtinuerit, approbare viſum fuerit, ſerio ipſius conſcientiae iniungitur, vt paucis duntaxat, iisque maturioris prudentiae ac zeli, qui abſolute neceſſarii ſunt, nec pro quolibet loco, ſed vbi grauis neceſſitas tulerit, et ad breue tempus eandem communicet, aut reſpectiue cauſas approbet.

16. Deferendi ſanctiſſimum Sacramentum occulte ad infirmos ſine lumine, illudque ſine eodem retinet pro eisdem infirmis, in loco tamen decenti, ſi ab haereticis aut infidelibus ſit periculum ſacrilegii.

17. Inducendi ſe veſtibus ſaecularibus, ſi aliter vel tranſire ad loca ſuae curae commiſſa, vel in eis permanere non poterit.

18. Recitandi Roſarium vel alias preces, ſi Breuiarium ſecum deferre non poterit, vel Diuinum Officium ob aliquod legitimum impedimentum recitare non valeat.

19. Diſpenſandi, quando expedire videbitur, ſuper eſu carnium, ouorum et lacticiniorum, tempore ieiuniorum, et praeſertim, Quadrageſimae.

20. Communicandi has facultates in totum vel in parte, prout opus eſſe ſecundum conſcientiam iudicauerit, Sacerdotibus idoneis in conuerſione animarum laborantibus, et praeſertim tempore ſui obitus, vt ſede vacante ſit, qui poſſit ſupplere, donec Sedes Apoſtolica certior facta, quod quamprimum fieri debebit, per delegatos, aut per vnum ex eis alio modo prouideat.

Circa diſpenſationem ſuper impedimentis dirimentibus Ordinario ex dictis competentem quaedam notanda occurrunt: 1. Non requiri talem cauſam, etiamſi oratores ſint pauperes, (vti communiter eſſe cenſentur) qualis Romae pro obtinenda diſpenſatione in *forma pauperum* exigitur, nempe vel copula, vel ſuſpecta familiaritas, ſed ſufficit hic quaecunque ex iis cauſis ſupra allegatis pro diſpenſatione in *forma communi* v. g. *anguſtia loci, aetas ſuperadulta ſponſae, incompetentia dotis etc.*

2. Quod attinet diſpenſationem ſuper impedimentis matrimonialibus reſpectu Acatholicorum, (cum quibus in Curia Romana non ſolet diſpenſari) ſciendum eſt, eam eſſe praxin huius Dioeceſeos, quod non tantum in illis gradibus, in quibus Ordinarius diſpenſat cum Catholicis, ſed et in reliquis omnibus, in quibus Romae diſpenſari ſolet cum Catholicis, hic diſpenſetur cum Acatholicis, qui et diſpenſationes eiusmodi impetrare tenentur ab Ordinario, quando inprimis ſunt ſubditi Bambergenſes tam ratione territorii, quam Dioeceſeos; deinde licet non quoad territorium, ſed tamen quoad Dioeceſin ſubiecti ſunt, ita, vt anno normali 1624. iam ad Dioeceſin pertinuerint, et iurisdictionem Eccleſiaſticam agnouerint, itidem ab Ordinario Bambergenſi, non autem a Domino territorii veri vel analogi, diſpenſationem petere tenentur.

3. In publica honeſtate explicandum eſt, vtrum illa ex ſponſalibus, an ex matrimonio rato orta ſit.

4. Circa cognationem ſpiritualem ſimiliter non praetermittendum, an ex baptiſmo, aut confirmatione contracta ſit? an ſit ſimplex, aut vero duplex, triplex? an forte reciproca? an Oratores ſint leuans, et parens leuati, an vero leuans, et ipſe leuatus?

5. In impedimento criminis explicandum, an interuenerit machinatio mortis, idque alterutro, vel vtroque oratore machinante, in quo caſu non ſolet diſpenſari pro foro externo? item an ortum ſit ex ſolo adulterio cum promiſſione, an ex adulterio et machinatione ſimul? quando enim machinatio mortis interuenit, diſpenſatio Romae petenda eſt, quae difficulter conceditur, caſu, quo effectus ſecutus fuit.

6. Super amiſſo iure petendi debitum Epiſcopus diſpenſare poteſt, etiamſi ea amiſſio ex voto caſtitatis perpetuae, ſiue ante, ſiue poſt contractum matrimonium emiſſo, item ex copula habita cum conſanguinea vxoris, etiam in primo gradu, vbi pro cauſa allegatur periculum incontinentiae, orta fuerit.

Modus denique ſcribendi pro eiusmodi diſpenſationibus ad Reuerendiſſimum Ordinarium idem, qui ſupra pagina 299. adſignatus fuit, ſeruire, vel etiam lingua vernacula vſurpari poterit.

IN.

INSTRVCTIONES
DE
Ss. EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

OMnibus quidem Ecclesiae Catholicae Sacramentis religiose sancteque tractandis, magna ac diligens cura adhibenda est; sed praecipue in administrando ac suscipiendo sanctissimae Eucharistiae Sacramento, quo nihil dignius, nihil sanctius, et admirabilius habet Ecclesia Dei, cum in eo contineatur praecipuum ac maximum Dei donum et ipsemet omnis gratiae et sanctitatis fons, auctorque Christus Dominus, qui non tantum se suamque carnem, ceu gratiam substantialem, verum etiam *ex fine* huius Sacramenti gratiam accidentalem animae nutritiuam pie manducantibus communicat.

I. *CAVSA EFFICIENS* igitur dispensationis huius Sacramenti est dispensans, qui licite et absque peccato circa tantum Sacramentum dispensandum non versatur, nisi sit 1. *Sacerdos*; nequit enim Diaconus extra casum necessitatis, multominus Subdiaconus, vel alius Clericus inferior, Sacrosanctum Eucharistiam absque irregularitatis incursu dispensare. 2. *Iurisdictione Parochiali praeditus.* Regularis siquidem sine Parochi licentia communicans in Parochiali Ecclesia non Parochianum, excommunicatur maiore excommunicatione summo Pontifici reseruata. 3. *Constitutus in statu* gratiae ita, vt confessio Sacramentalis vel contritio praemittenda sit. 4. *Immunis* a censura excommunicationis maioris, suspensionis ab ordine, et interdicti. 5. *Non irretitus* vinculo irregularitatis, 6. *Attentus* vt euitetur irreuerentiae periculum, quod in senibus, infirmis, tremulis, vel non adeo sana mente praeditis facile accidere potest. 7. *Denique industrius.* Parochus igitur summum studium in eo ponat, vt cum ipse venerabile hoc Sacramentum, qua decet reuerentia, debitoque cultu tractet, custodiat, et administret, tum etiam populus sibi commissus religiose colat, sancte frequenterque suscipiat, praesertim in maioribus anni solemnitatibus.

II. *SVBIECTVM* est Sumens, cui pro licita Eucharistiae susceptione conuenit, non esse e numero eorum, qui sunt prohibiti; Fideles quippe omnes ad sacram communionem admittendi sunt, exceptis iis, qui iusta ratione ob aliquem animi vel corporis defectum prohibentur. Ob defectum animi arcendi sunt: 1. *Publice indigni*; quales sunt excommunicati maiore vel minore excommunicatione, et interdicti: manifesteque infames, vt meretrices, concubinarii, foeneratores, magi, sortilegi, blasphemi, et alii eius generis publici peccatores: nisi de eorum poenitentia, et emendatione constet, et publico scandalo prius satisfecerint. 2. *Occulti* vero peccatores, si occulte petant, et non eos emendatos agnouerit, repellantur, non autem, si publice petant, et sine scandalo praeteriri nequeant. 3. *Rationis vsu destituti.* Amentibus siue a natiuitate, siue post adeptum rationis vsum in amentiam incidentibus, vti et phreneticis communicare non licet; licebit tamen, si sint semifatui, qui in certo tantum genere delirant, de reliquo prudentes, qui saltem semel in anno circa pascha coeteris paribus admitti possunt: Item siquando habeant lucida interualla, et deuotionem ostendant, dum in eo statu manent, si nullum indignitatis periculum adsit: quod etiam intelligendum de iis, qui post adeptum rationis vsum in amentiam incidentes, saltem in mortis articulo, modo nullum subsit irreuerentiae periculum, communicantur. 4. *Sufficienter instructi.* Vnde infantibus siue iis, qui propter aetatis imbecillitatem nondum huius Sacramenti cognitionem et gustum habent, ante completum septennium administrari non debet; post septennium seruatur haec regula: cui Sacramentum poenitentiae conceditur, nec Eucharistia negari debet, si desideret et sufficienter instructus sit. Similiter mutus simul et surdus a natiuitate, sicut excepto mortis articulo, non absoluitur, quamuis de peccatis suis dolere se significet pectus tundendo etc. nisi vnum saltem peccatum in specie per consuetum aliquem nutum vel signum confiteatur; ita nec admittendus ad S. Communionem, nisi dictam confessionem praemittat, et Eucharistiam, tanquam cibum spiritualem animae a DEO institutum credat ex priuata instructione eorum, quibuscum habitat, vel facere intendat, quod videt alios communicantes facere in tempore paschali; deficiente

ciente vero tali confeſſione praeuia et agnitione cibi Euchariſtici, non niſi in articulo mortis, ceſſante irreuerentia, communicatur. Ob indiſpoſitionem corporalem arcendi ſunt 5. *Non ieiuni*, niſi infirmitas corporalis vel alia neceſſitas excuſet, magnae honeſtatis eſt et conuenientiae, immundos ob ſordidum amictum, vel oris aut corporis impuritatem, vel etiam eos, qui macula corporali affecti ſunt propter lepram, pollutionem etiam inuoluntariam, vel copulam carnalem non ſine rationis alteratione vel exilio anteactam, ab hac ſacra menſa abſtinere; Ideo Parochus populum ſaepius admonebit, qua praeparatione et quanta animi religione ac pietate, et humili etiam corporis habitu ad tam Diuinum Sacramentum debeat accedere: vt praemiſſa ex Eccleſiae praecepta Sacramentali confeſſione, omnes ſaltem a media nocte ieiuni, et vtroque genu flexo Sacramentum humiliter adorent, ac reuerenter ſuſcipiant, viri, quantum fieri poteſt, a mulieribus ſeparati. 6. Denique *indeuoti*, qui ſcil. non tantum ante, ſed etiam poſt ſumptionem nullam deuotionem ſeu internam ſeu externam oſtendunt. Moneantur idcirco communicantes, vt ſumpto Sacramento, non ſtatim ab Eccleſia diſcedant, aut colloquantur, nec ſtatim vagis oculis circumſpiciant, aut exſpuant, neque de libro ſtatim orationes recitent, ne Sacramenti ſpecies de ore decidant; ſed, qua par eſt, deuotione, aliquantiſper in oratione permaneant, gratias agentes DEO de tam ſingulari beneficio, atque etiam de ſanctiſſima Paſſione Dominica, in cuius memoriam hoc myſterium celebratur et ſumitur.

III. *OBIECTVM* diſpenſationis ſunt hoſtiae, ſiue particulae conſecratae: Vt *licite* procedatur, oportet hoſtiam eſſe 1. *Vnam*, non duas, pluresue ſibi cohaerentes; ſi tamen fortuito contingeret, duas Communicanti porrigi hoſtias, poteſt eas absque ſcrupulo per modum vnius moraliter hoſtiae deglutire. 2. *Incorruptam*, non vero corruptam, vel corruptioni aut deſitioni proximam. Ideo ſanctiſſimae Euchariſtiae particulas frequenter, et quidem ſingulis menſibus, ſemel renouabit. Hoſtiae vero ſeu particulae conſecrandae ſint recentes, et vbi eas conſecrauerit, veteres primo diſtribuat vel ſumat. 3. *Integram*, non fractam vel comminutam, prout in neceſſitate extrema ſubinde fieri amat,

quando

quando infirmus non potest, nisi minutam aliquam particulam admittere, aut propter multitudinem Communicantium integrae deficiunt, nec nouae amplius pro ea die consecrari possunt; Ideo curare debet Sacerdos, vt perpetuo aliquot particulae consecratae eo numero, qui vsui infirmorum, et aliorum fidelium Communioni satis esse possit, conseruentur in pyxide ex solida decentique materia, eaque munda, et suo operculo bene clausa, albo velo cooperta, et quantum res feret, ornata in tabernaculo claue obserato. 4. *Nitidam*, non squallidam vel mucidam. Hinc debita cum diligentia ex materia siue farina habili seu triticea pinsantur, et pistae in vase mundo reiectis fragmentis ac minutiis custodiantur, donec consecrentur; Consecratae vero in Tabernaculo reponantur. Hoc autem Tabernaculum conopeo decenter opertum, atque ab omni alia re vacuum, in Altari maiori, vel alio, quod venerationi et cultui tanti Sacramenti commodius ac decentius videatur, sit collocatum; ita vt nullum aliis functionibus aut Ecclesiasticis officiis impedimentum afferatur. Lampades coram eo plures, vel saltem vna, die noctuque perpetuo colluceat; Curabitque Parochus, vt omnia ad ipsius Sacramenti cultum ordinata, integra, mundaque sint, et conseruentur. Denique 5. *Sumtam*, id est, non pressis dentibus maceratam, sed ore modeste aperto et lingua parumper ad labia vsque exserta sine mastigatione exceptam, saliua nonnihil subactam; et per viam gutturis in stomachum traiectam. Hinc impotenti, propter apoplexiam os aperire, vel propter anginam deglutire aliquem liquorem, vel propter vomitum aut tussim et screatum continuum, recipere eam in stomacho etc. non conuenit praebere hanc escam spiritualem, nisi in extrema necessitate periculum irreuerentiae adhibita industria sufficienter praecaueatur. Quod fiet, si pro primo casu, spatula quadam siue stilo cochlearis os aperiri, et porrecta tota aut media hostia, parum liquoris tepidi infirmo praeberi queat: Pro secundo fiat experimentum cum aliqua congrua potione, quam vbi glutire possit, etiam hostiam vel eius partem deglutire poterit: Pro tertio, vbi tussis, screatus, aut vomitus fuerit continuus, vix periculum irreuerentiae declinabitur, sin remittat nonnunquam ad horae quadrantem vel amplius, praebeatur medietas hostiae sine potione,

tione, ſi fieri poſſit, aut ſaltem frigida non adhibeatur, deinde ad manum ſit patella ſtannea vel figulina, in qua, ſi praeter intentionem vomeret, omnis ſcreatus et vomitus excipiatur, poſtmodum in ſacram piſcinam mittendus, niſi manifeſte apparerent particulae conſecratae, quae extractae et vitro vna cum aceto ſuperinfuſo impoſitae, in loco honeſto recondantur, donec ſpeciebus corruptis acetum in piſcinam mittatur. Quaenam vero ſit

IV. *MATERIA REMOTA, PROXIMA, ET FORMA* huius Sacramenti ſiue Euchariſtiae in facto eſſe, diſſertationi relinquitur Theologorum, quorum ſanior pars *formam* dicit eſſe verba conſecrationis moraliter aut virtualiter permanentia, eoquod ſpecies determinent ad ſignificandam eſcam ſpiritualem, quae antea cibum naturalem ex ſua ſignificatione primaeua ſignificabant; Corpus vero Chriſti determinent ad eſſe Sacramentale, ſiue ad exſiſtentiam non proprie definitiuam vel circumſcriptiuam, ſed Sacramentalem ſub ſpeciebus; Demum ſpecies et Corpus Chriſti ſimul determinent ad ſignificandam et cauſandam gratiam nutritiuam ſiue Euchariſticam. *Materia* vero *remota*, vtpote res ſuſcipienti vel ſumenti applicanda, eſt Corpus Chriſti: *Proxima* ſcil. medium, quo Corpus Chriſti applicatur ſumenti, ſunt ſpecies Sacramentales, quibus intermediis, Corpus Chriſti eſt manducabile, et accedente manducatione, ceu conditione *ſine qua non*, actu manducatur. Hoſtia igitur manducata, quando orificium ſtomachi pertranſiit, parit

V. *EFFECTVS NOBILISSIMOS*, gratiam videl. habitualem cum gratiis actualibus, quibus homo viator 1. *Suſtentatur*, ſiue vires exercendi virtutem percipit: 2. *Augetur*, ſiue indies maiora in charitate Dei ac proximi incrementa facit. 3. *Reparatur* ſiue ex attrito fit contritus, dum peccata venialia mediate per attritionem, vel etiam immediate per virtualem duntaxat diſplicentiam delentur, imo et habitus vitioſi, quos reliquias appellant peccatorum, propulſantur. 4. *Delectatur*, non tantum in exercitio virtutum et fuga vitiorum, ſed etiam in vnione affectiua vel effectiua cum Chriſto capite, et aliis commembris fidelibus, aliud nihil volendo, quam quod Chriſtus vult cum ſua Eccleſia, ſcil. obſeruantiam mandatorum Dei.

INSTRVCTIONES
DE
SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS.

EXtremae vnctionis Sacramentum, a Christo Domino institutum, tanquam coelestis medicina, ex fine suo non solum animae, sed etiam corpori salutaris, omni studio ac diligentia periculose aegrotantibus adhibendum est attendendo conditiones singulas ad validam vel licitam eiusdem administrationem necessarias.

I. *CAVSA EFFICIENS* est minister vngens: vt *valide* procedat, praeter conditiones generales, oportet eum esse Sacerdotem, qui tamen ne *illicite* agat, sit 1. *Immunis* a culpa mortali, quam praeuia confessione vel contritione saltem expiet. 2. *Non irretitus* aliqua Censura excommunicationis maioris, suspensionis ab officio, et interdicti: 3. *Praeditus iurisdictione parochiali*, ordinaria, vel delegata expresse aut tacite, vel in casu extremae necessitatis rationabiliter praesumpta. Vnde Religiosi sine eiusmodi iurisdictione vngentes non Parochianos excommunicantur ipso facto per excommunicationem summo Pontifici reseruatam. 4. *Attentus atque industrius*, non tantum, vt materiam et formam huius sacramenti debite applicet, sed etiam vocatus, sine mora infirmum accedat. Vnde si acciderit, infirmum post peccatorum confessionem ad exitum vitae properare, tunc cum sacro viatico poterit et oleum infirmorum ad eum deferri, per ipsum Sacerdotem, qui defert S. Eucharistiam; si tamen alius Presbyter vel Diaconus, qui oleum sacrum deferat, haberi possit, per ipsum deferatur: qui superpelliceo indutus, cum oleo sacro occulte delato sequatur sacerdotem viaticum portantem, et postquam infirmus viaticum sumpserit, inungatur a Sacerdote.

II. *SVBIECTVM* est suscipiens. Vt *valide* vngatur, oportet eum esse hominem viatorem. 1. *Baptizatum*. 2. *Viuum*, mortuus enim non inungendus, et si timeatur, ne decedat, antequam fini-

ſiniantur vnctiones, cito vngatur eo modo, quo infra dicetur, deinde ſi adhuc ſuperuiuat, dicantur orationes praetermiſſae ſuo loco poſitae; ſi vero, dum inungitur, infirmus decedat, Presbyter vltra non procedat, et praedictas orationes omittat: pronuntiando formam, dicens: *Si viuis, per iſtam ſanctam vnctionem etc.* 3. *Rationis vſu praeditum*, ita vt aliquando fuerit capax peccati et abſolutionis Sacramentalis ſaltem ſub conditione; Pueri autem ante ſeptennium completum, et perpetuo amentes non participent hoc Sacramentum, niſi ſint de ſorte eorum, qui lucida interdum habuerunt interualla. 4. *Voluntarium ac liberum* per intentionem ſaltem habitualem, et ex anteacta vita chriſtiana praeſumtam. Hinc infirmis, qui dum ſana mente et maturis ſenſibus eſſent, illud petierunt, ſeu veroſimiliter petiiſſent, ſeu ſigna dederint contritionis, etiamſi deinde loquelam amiſerint, vel amentes effecti ſint, vel delirent, aut non ſentiant, nihilominus praebeatur. 5. *Vere infirmum*, quando tam grauiter laborat, vt intrinſecum mortis periculum certo vel probabiliter ſaltem imminere videatur, quales ſunt ii, qui prae ſenio deficiunt, et indiem videntur morituri etiam ſine alia infirmitate. Signa autem ex quibus certum vel probabile mortis periculum coniicitur, in Sacramentali de ordine viſitationis infirmorum N. II. recenſentur. Vnde non miniſtretur praelium inituris, aut peregrinationem, aut nauigationem, aut alia extrinſeca mortis pericula ſubituris, aut reis vltimo ſupplicio mox afficiendis, aut puerperis mox partum enitentibus, niſi alia neceſſitas intrinſeca ſuperueniat. In eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, niſi diuturna ſit, vt cum infirmus conualuerit, iterum in moraliter aliud periculum mortis incidit, ſaltem intra menſem bis non repetatur.

Vt *licite* vngatur, requiritur 1. *Status gratiae* in ſuſcipiente. Hinc conſcius culpae, ſaltem contritionem eliciat; aut ſi tempus, et infirmi conditio permittat, ante extremam vnctionem poenitentiae et Euchariſtiae Sacramenta infirmis praebeantur, eo potiſſimum tempore, ſi fieri poſſit, quo illius adhuc integra mens et ratio viget, vt ad vberiorem Sacramenti gratiam percipiendam, ipſi etiam ſuam fidem, ac piam animi voluntatem conferre poſſint, dum ſacro liniuntur oleo; Impoenitentibus vero, et qui in mani-

festo peccato mortali moriuntur, penitus denegatur. 2. *Immunitas ab excommunicatione* maiore et minore, ac interdicto. 3. *Periculum irreuerentiae* absit; si infirmus, dum phreneſi aut amentia laborat, verisimiliter posset quidquam facere contra reuerentiam Sacramenti, non inungatur, nisi periculum tollatur omnino, fortiter eum tenendo, donec vnctiones absoluantur.

III. *MATERIA REMOTA* est oleum infirmorum, quod praeter conditiones generales, *ex necessitate Sacramenti* postulat esse 1. *Oleum oliuarum.* 2. *Ab Episcopo* benedictum. *Necessitate praecepti* requiritur, vt hoc oleum sit 1. *Benedictum* sua propria benedictione. Hinc illicite adhibetur oleum catechumenorum, vel chrisma; quod si tamen per errorem Sacerdotis adhibitum fuisset, non erit opus vnctiones repetere eo casu, quo sine scandalo repeti non possent. 2. *Decenter custoditum*, ne profanetur. Habeat igitur Parochus loco nitido et decenter ornato in vase argenteo seu stanneo diligenter custoditum sacrum Oleum infirmorum. 3. *Nouum*, quod singulis annis feria V. in Coena Domini ab Episcopo benedictum, veteri combusto, renouandum est. 4. *Incorruptum* accidentaliter per affusionem alterius olei vel liquoris. Si tamen infra annum aliquo modo ita deficiat, vt sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum haberi queat, modico oleo non benedicto in minori quantitate superinfuso reparari potest. Oleum vero ipsum, vel per se solum, vel in bombacio, aut re simili seruari potest; sed ad euitandum effusionis periculum multo commodius ad infirmos defertur in bombacio.

IV. *MATERIA PROXIMA* est vnctio sensuum. Praeterquam quod haec vnctio debeat esse sensibilis, externa, et nonnihil durabilis, insuper ad Sacramenti *valorem* requiritur, vt fiat immediate in quinque sensibus. Quinque enim corporis partes praecipuae vngi debent, quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit: nempe oculi, aures, nares, os, et manus. Siquis autem sit in aliquo membro mutilatus, pars loco illi proxima inungatur sub eadem verborum forma. In necessitate extrema sufficit vnum tantum oculum, vnam aurem etc. inungi, vt infra dicetur. Vt *licita* sit vnctio et sine peccato perficiatur 1. *Vtrumque* oculum, vtramque auriculam, vtramque manum, et alia

corpo-

corporis membra, quae paria ſunt, Sacerdos vngit; ſed caueat, ne alterum ipſorum inungendo Sacramenti formam prius abſoluat, quam ambo huiusmodi paria membra perunxerit. 2. *Attamen* pedes etiam et renes vngendi ſunt, ſed renum vnctio in mulieribus honeſtatis gratia ſemper omittitur, atque etiam in viris, quando infirmus commode moueri non poteſt; ſed ſiue in mulieribus, ſiue in viris alia corporis pars pro renibus vngi non debet. Pedes in mulieribus tempore menſtruorum, vel puerperii, dum ſanguine ſordidati ſunt, non vngantur. Manus vero, quae reliquis infirmis interius vngi debent, presbyteris exterius vngantur. 4. *Per ſignum* Crucis fiat vnctio. 5. Et *immediate* pollice Sacerdotis, niſi tempore peſtis, vel pro leproſo vngendo adhibere velit oblongam ſpatulam cum goſſipio in oleo infirmorum intincto. Vbi caueat, ne pollicem, quo immediate forſan tetigit lepram, intingat in dicto oleo, et ſic oleum ipſum inficiatur; ſed potius vnam ſtupam goſſipii notabiliter intinctam pro omnibus vnctionibus adhibeat. 5. Oleum adhibita alia ſtupa goſſipii ſtatim iterum detergatur non absque ſolerti cautela, ne rabidi ſaliuam tangat, vel halitum ex ore aut vaporem e lecto prodeuntem attrahit, ſed nares et os contineat, et crebro exſpuat, ne attactu vel attractu inficiatur; ea de cauſa potius ſtet vel ſedeat prope caput infirmi, quam ad pedes.

V. *FORMA PRIMARIA* eſt prolatio horum verborum, ſiue ſolemnis illa precatio, quam Sacerdos ad ſingulas vnctiones adhibet, cum ait: *Per iſtam ſanctam vnctionem* etc. Vt valida ſit et licita, ſufficiunt requiſita generalia. In caſu neceſſitatis extremae ſatis eſt in ſenſibus paribus vnum organum inungere, et proferre ſemel formam hoc modo: *Per iſtam ſanctam vnctionem et ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per viſum* (vngatur vnus oculus) *auditum* (vngatur vna auricula) *odoratum*, (vngantur nares) *guſtum* (vngantur labia) *tactum* (vngatur vna manus) *greſſum* (vngatur vnus pes) *et lumborum delectationem* (vngantur renes) *deliquiſti.* Alii in euidenter extrema neceſſitate vngunt vnicum ſenſum v. g. viſum dicentes: *Per iſtam ſanctam vnctionem et ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per quinque ſenſus*

deliquiſti. Sed ceſſante extremitate lethali vnctiones debito ordine et modo, ſub conditione, *ſi nondum vnctus es*, repetantur.

FORMA SECVNDARIA conſiſtit in ceremoniis, quae vnctionem antecedunt, comitantur, et ſequuntur; potiſſimum vero ſub vnctione recitandi ſunt Pſalmi poenitentiales vel Litaniae de omnibus Sanctis, vbi Clerici vel Laici etiam vulgari lingua dictas preces ex toto vel pro parte recitare ſcientes aut volentes habentur. Demum ex iſtis cauſis debite applicatis profluunt

VI. *EFFECTVS SEQVENTES*: 1. Gratia habitualis, qua infirmus ſanctificatur. 2. Si lateat forſan in conſcientia infirmi obex materialis alicuius peccati, et elicuerit, prout ſemper oportet, attritionem, fit ex attrito contritus. 3. Certa, licet ignota, quota poenarum temporalium remittitur. 4. Gratiae actuales in tempore opportuno conferuntur, quibus eo diſponitur infirmus, vt non tantum inter morbi dolores erigatur in ſpem vitae aeternae, contra inſultus daemonis corroboretur, et priſtinam, ſi DEO ita viſum, recuperet valetudinem; ſed etiam 5. Reliquiae peccatorum, id eſt contractae ex peccatis habituales tepiditates ad bonum faciendum, et pronitates ad malum ſeu peccatum perpetrandum, exterminentur.

INSTRVCTIONES
DE
VISITATIONE INFIRMORVM.

PArochus inprimis meminiſſe debet, non poſtremas eſſe muneris ſui partes, aegrotantium curam habere, tum viſitando, vt ad dignam Sacramentorum ſuſceptionem diſponantur, tum prouidendo, vt eadem fructuoſe percipiant, tum commendando, vt ſupremam in agone luctam ſtrenue obeant. Hinc viſitatio pro fine ſuo ſemper habet ſalutem animarum, quae ab illo vltimo momento ita pendet, vt ſiquid ibi neglectum fuerit, damnum ſequatur moribundi tota aeternitate irreparabile. Quare vt

Paro-

Parochus maiori cum fructu in opere Deo tam grato, animabus tam proficuo, sibique tam meritorio procedat, more nostro obseruabit, quod

I. *EFFICIENS VISITATIONIS* sit ipse Curatus visitans, qui vt muneri suo omni ex parte respondeat, debet esse 1. *Vigilans*: Cumprimum enim nouerit, quempiam ex fidelibus curae suae commissis aegrotare, non exspectabit, vt ad eum vocetur, sed vltro ad illum accedat, idque non semel tantum, sed saepius, quatenus opus fuerit, horteturque parochiales suos, vt ipsum admoneant, cum aliquem in parochia sua aegrotare contigerit, praecipue si morbus grauior fuerit. Ad hoc iuuabit praesertim in amplis Parochiis, aegrotorum notam, seu catalogum, habere, vt cuiusque statum et conditionem cognoscat, eorumque memoriam facilius retinere et illis opportune subuenire possit. Quodsi Parochus legitime impeditus, infirmorum, vt quando plures sunt, visitationi interdum vacare non possit, id praestandum curabit per alios Sacerdotes, siquos habet in Parochia sua, aut saltem per laicos, homines pios et christiana charitate praeditos. Deinde sit 2. *Exemplaris*. Aegrotos quippe visitans ea, qua Sacerdotes Domini decet, honestate et grauitate se habeat, vt non aegris solum, sed sibi et domesticis verbo et exemplo prosit ad salutem. Potissimum vero si foeminae in morbo vel agone assistat, nihil agat vel loquatur obscoenum, non leuet eam, vel sub specie pulsus explorandi, manus attrectet: nec ei vnquam soli adsit, nisi cum audit confitentem; quamuis et tunc expediret, si possibile esset, ita assistere foeminae confitenti, vt ab aliis videri, sed non audiri possit, adeoque semper studeat habere comitem ac testem actionum suarum, ne subinde a vecordia sexus huiusmodi morbum simulantis ad obscoena induci possit. Congruit etiam animarum Curatori, vt sit 3. *Misericors*, exercendo opera misericordiae corporalia, eorumque praecipuam curam gerendo, qui humanis auxiliis destituti, benigni ac prouidi pastoris charitatem et operam requirunt; Quibus si non potest ipse succurrere de suo, et eleemosynas illis, prout debet, si facultas suppetit, erogare, quantum fieri potest, siue per charitatis vel alterius nominis Confraternitatem, si in ea ciuitate vel loco fuerit, siue per priuatas

aut

aut publicas Collectas et eleemoſynas illorum neceſſitatibus ſuccurrendum curabit, ditiores priuatim, alios vero quoscunque poſt Concionem de extrema, vera, et non ficta, vt ſubinde faciunt, infirmorum indigentia commonendo. Has Collectas vel ipſe ad infirmum portare, vel per ſuos mittere non erubeſcet. Inprimis autem ſpiritualem aegrotantium curam ſuſcipiat, opera miſericordiae ſpiritualia exerceat, eos potiſſimum ſolando, pro eorum ſalute DEUM orando, vel curando, vt alii poſt diuinum officium in templis, vel iuuentus in ſcholis, aut alia pia loca pro eis orent, omnemque diligentiam in eo ponat, vt in via ſalutis eos dirigat, atque a diabolicis inſidiis ſalutarium adiumentorum praeſidio defendat ac tueatur. Sit etiam 4. *Doctus* aut ſufficienter inſtructus, non accedat infirmum, niſi prius bene informatus de ſtatu infirmi, tam quoad corporis valetudinem, quam quoad animi affectiones aut paſſiones, bene calleat argumenta pro qualitate infirmi proponenda, ac modum et ordinem proponendi, aliter enim cum doctis, qui breues et ſuccinctas aſpirationes ſine multiloquio amant, aliter cum indoctis, qui moneri, doceri, interrogari debent, aliter cum conſcientioſis, quam ſcrupuloſis agendum. Alloquatur infirmum ſuaui, lenta, et intelligibili voce, non aſpera, vel ſtentorea, atque adeo exaltata, acſi concionari vellet. Demum ſit 5. *Praemunitus* amuletis ex Pharmacopoeo pro graſſantium morborum qualitate paratis, aut ſaltem circumſpectus, ne morbi contrahendi ſe periculo exponat. Saliuam, tanquam morbidorum corpuſculorum vehiculum, ne glutiat, ſed quantum poteſt, ſemper exſpuat. Aſſiſtat paſſim ad caput infirmi, ne prodeuntem ex ore eiusdem halitum infectiuum attrahere poſſit. Accedit, quod infirmus, potiſſimum in agone conſtitutus, vbi ad eius verticem fit allocutio, melius intelligat, quam ſi aures ſtridula voce cum infirmorum nauſea impleantur.

II. *SVBIECTVM* viſitationis ſunt perſonae viſitandae, quae praeter infirmitatem ſuam corporalem plerumque aliqua alia ſymtomata vel ex parte animi vel corporis patiuntur. Ad priorem claſſem reducuntur 1. Qui alicui graui tentationi ſunt ſubiecti, vtpote dum quis tentatur in rebus fidei, quando vel nihil a DEO reuelatum credere, vel omnia ſuſque deque credere,

tanquam

tanquam diuina authoritate praecepta, vel aliqua saltem in dubium reuocando, discredere intendit. 2. Contra spem, dum praesumptuose omnia a DEI bonitate sibi euentura sperat, adeoque sperando excedit, vel deficit negatiue nihil sperando, aut positiue prorsus desperando de bonitate DEI. 3. Contra charitatem DEI per excessum plus nimio etiam vsque ad superstitionem amando DEVM, aut per defectum odio DEVM habendo, vel minus amando, quam se, vitam suam, bona propria, coniuges, liberos, adeoque rerum temporalium nimio affectu laborat. 4. Contra charitatem proximi, quem vel nimium atque adeo plus quam DEVM diligit, vel plane non diligit, quando decet, nihil ei beneuolendo aut benefaciendo, imo vero potius odio habendo, maleuolendo et malefaciendo per rancorem assiduum in eum fertur. 5. Contra Religionem, cultum DEO debitum subtrahendo, et ex pacto diabolico expresso vel tacito eundem daemoni exhibendo. 6. Contra poenitentiam, dum quis renuit confiteri, elicere dolorem de peccatis, aut praestare satisfactionem iniunctam. 7. Contra iustitiam ex coeco vxoris ac liberorum amore restitutionem inique ablatorum tergiuersando, cum possit. 8. Contra patientiam aegre ferendo immissos coelitus dolores et infirmitates. 9. Contra zelum propriae salutis, dum laborat vitio acediae temnendo vel non curando omnia vel pleraque media ad salutem obtinendam ordinata.

Ad posteriorem classam reducuntur ii, qui corporalem aliquem defectum etiam ratione aetatis patiuntur. 1. Pueri vel puellae septennium egressi, adeoque peccati capaces, quibus debite instructis ac confessis Sacramentum absolutionis etiam ante completum decennium impertiatur: nec non extrema vnctio, si peccati deprehendantur capaces, imo et Ss. Communio administretur, modo intelligant, se cibum aliquem supernaturalem percipere. 2. Lethaliter vulneratus, quem, si periculum proximum subsit, etiam generaliter tantum confessum, aut dato doloris signo, Sacerdos a censuris et peccatis, aut si sub confessione agonizare incipiat, sine mora absoluat, deinde si valetudo permittat, etiam reliqua Sacramenta administrentur, 3. Mentis impos ac loquelae ob apoplexiam absoluatur absolute, si signum doloris edidisse eum

ex praeſentium teſtimonio conſtet: conditionate vero, ſi de nullo tali ſigno conſtet, et ſub eadem ratione etiam extrema vnctione vngatur. Demum etiam Sacerdos, non tantum ad infirmos ſermonem habeat, ſed etiam ſubinde ad circumſtantes digreſſionem faciat, eisque frequentem vſum Sacramentorum, mortis memoriam et acerbitatem, miſerias humanae vitae, temporalium rerum vanitatem, temporis nobilitatem, fructus virtutum, horae extremae incertitudinem, ac demum orationes et eleemoſinas pro infirmo faciendas commendet.

III. *OBIECTVM* viſitationis ſunt varia proponenda. *1. Inducat eum ſacerdos ad ſpem et peccatorum deteſtationem*: Accedat igitur ad aegrotum ita paratus, vt in promtu habeat argumenta ad perſuadendum apta, ac praeſertim Sanctorum exempla, quae plurimum valent, quibus eum in Domino conſoletur, excitet et recreet; horteturque, vt omnem ſpem ſuam in DEO ponat, peccatorum ſuorum poeniteat, diuinam miſericordiam imploret, et infirmitatis poenas, tanquam paternam DEI viſitationem, patienter ferat, et ad ſalutem ſuam proueniſſe credat, vt vitam moresque ſuos melius inſtituat. 2. *Confeſſionem ſuadeat*, et ea, qua par eſt prudentia et charitate ad S. Confeſſionem inducat, et confitentem audiat, etiamſi velit totius vitae peccata confiteri; ac ſi opus fuerit, tam infirmo, quam eius familiaribus vel propinquis in memoriam reuocet, quod Lateranenſis Concilii ac plurimum ſummorum Pontificum decretis cauetur ſub grauibus poenis, ne medici vltra tertiam vicem aegrotos viſitent, niſi prius ipſis certo conſtet, illos confeſſionis Sacramento rite expiatos fuiſſe. 3. *Remedia ſuperſtitioſa diſſuadeat*, adeoque illud praeterea diligenter ſeruare curabit, nequis pro corporali ſalute aliquid aegroto ſuadeat, vel adhibeat, quod in detrimentum animae conuertatur. 4. *Tempeſtiue moneat de periculo infirmitatis et reliquis Sacramentis ſuſcipiendis.* Vbi enim periculum immineat, Parochus monebit aegrotum, ne daemonum aſtutia, neque medicorum pollicitationibus, neque propinquorum aut amicorum blanditiis ſe vllo modo decipi ſinat, quominus ea, quae ad animae ſalutem pertinent, opportune procuret, et qua par eſt, deuotione et celeritate, ſancta Sacramenta, dum ſana mens eſt, integrique ſenſus, religioſe ſuſcipiat, citra

falla-

fallacem illam ac pernicioſam procraſtinationem, quae plurimos ad aeterna ſupplicia perduxit, indiesque fallente diabolo perducit. 5. *Renuentem confiteri efficacius vrgeat.* Quodſi idcirco aeger aliquis hortationibus ac monitis Sacerdotum, vel amicorum et domeſticorum conſilio adduci non poteſt, vt velit peccata ſua confiteri, tunc non omnino deſperanda res eſt, ſed quamdiu ille viuit, repetendae ſunt frequentes, variae et efficaces Sacerdotum et aliorum piorum hominum exhortationes, proponendaque aeternae ſalutis damna et ſempiternae mortis ſupplicia, oſtendendaque immenſaDei miſericordia, eum ad poenitentiam prouocantis, ad ignoſcendum paratiſſimi; adhibendae ſunt etiam tum priuatae, tum publicae ad Deum preces, ad diuinam gratiam impetrandum pro ſalute miſeri decumbentis. 6. *Ad ſpeciem prauorum eius affectuum deſcendet*, ac videbit Sacerdos, quibus potiſſimum tentationibus aut prauis opinionibus aeger ſit ſubiectus, eique prout opus fuerit, apta remedia prudenter adhibebit. Paſſiones autem vel tentationes paſſim ſunt illae, quas ſuperiori numero recenſuimus, vbi vnus contra fidem, alius contra ſpem vel charitatem, alii contra religionem etc. tentantur. Hiſce tentationibus obuiabit Sacerdos deſumendo argumenta ſua ex triplici capite: nempe ex parte Dei proponat infinitam miſericordiam, iuſtitiam, veritatem, bonitatem interminabilem etc. Ex parte hominis exaggerabit, quod ſit creatura Dei, fragilis, peccamninoſa, Deo ſubiecta, ab eo annihilabilis, omnigenis corporis et animae defectibus et infirmitatibus obnoxia etc. ex parte rei, ſiue actionis ſiue paſſionis, eam eſſe laudabilem, meritoriam gratiae et gloriae, aut vituperabilem, demeritoriam etc. Potiſſimum vero inimicis, ſiquos habuit, vel condonet, vel ab iis ad ſe vocatis, veniam roget ob irrogatas iniurias. 7. *Res ſacras infirmo adhibeat:* nempe ſacras imagines Chriſti Domini Crucifixi, Beatae Mariae Virginis, et Sancti, quem aeger praecipue veneratur, ob oculos eius apponi curabit. Vaſculum item adſit aquae benedictae, qua frequenter aſpergatur. 8. *Orabit cum ipſo*, et proponet aegrotanti, prout eius conditio feret, aliquas breues orationes, et pias mentis ad Deum excitationes; praeſertim verſiculos e Pſalmorum libro, vel orationem Dominicam, et ſalutationem Angelicam, ſymbolum fidei, vel Paſſionis Domini noſtri

meditationem, et sanctorum martyria, et exempla, ac coelestis gloriae beatitudinem. Haec tamen opportune et discrete suggerantur, ne aegroto molestia, sed leuamen afferatur, nec necesse est, vt infirmus, nisi adhuc robustus, oretenus respondeat, sed sufficit si auscultet: videatur Sacramentale de visitat. infirm. 9. *Offerat ei sacrificium*, et consoletur infirmum, se pro eo in Missae sacrificio et aliis precibus oraturum, curaturumque, vt alii itidem preces pro eo faciant, idque reipsa praestabit. 10. *Moneat, vt de rebus temporalibus disponat*, et si morbus grauior, vel cum periculo fuerit, vt dum integra mente est, rem suam omnem recte constituat, et testamentum faciat; siquid habeat alienum, restituat, intricata negotia, occulta debita vel credita coniugi, prolibus vel amicis aperiat et ad remedium animae suae pro facultatibus, quod in Domino ei placuerit, disponat; sed haec suggerendo, omnis auaritiae nota caueatur. 11. *Demum Deo gratias agat, si reconualescat*: Hortetur scil. vt si conualuerit, ante omnia ad Ecclesiam veniat, vbi Deo gratias agat de restituta valetudine, et sacram communionem pie suscipiat, vt deinceps meliorem vitae disciplinam teneat.

IV. *FORMA* visitationis primaria consistit in modo praeorandi vel sermocinandi cum infirmo, qui est 1. *Monitorius*, dum Sacerdos qualemcunque materiam supra de Obiecto propositam modo monitorio coram infirmo refert. 2. *Precatorius*, quando in forma orationis, quae vel ad Ss. Trinitatem, vel ad Christum Dominum, vel ad B. Virginem, aut alios sanctos et patronos dirigitur, similia ex libro aut capite praeorantur. Et hic modus precatorius iterum dupliciter fit; nempe *per modum affectus*, dum quis sibi complacet, desiderat, vel gaudet in beatitudine, gratia Dei, virtutibus, vel aliis bonis supernaturalibus: aut econtra displicet sibi, fugit, vel tristatur de damnatione, peccatis aut aliis malis spiritualibus animae noxiis. v. g. Gaudeo Domine Iesu, de tua sacratissima passione et satisfactione superabundanti; et tristor de meis peccatis ob infernum idcirco incurrendum etc. Spero de infinita tua bonitate, timeo de meis peccatis. *Per modum actus religiosi*, scil. *per modum commendationis*, qua quis se Deo commendat: *oblationis*, qua se et omnes actiones suas Deo offert: *laudationis*, qua Deum laudat propter incarnationem filii sui: *obsecratio-*

crationis, vel orationis, qua aliquid a Deo petit: *gratiarum actionis*, qua Deo gratias agit propter beneficia collata: *adiurationis deprecatoriae*, qua Deum rogat per suam infinitam misericordiam vel alia praedicata, aut Christum per sacratissima vulnera precatur, vt hoc vel illud euenire iubeat: *adiurationis imperatoriae*, qua diabolum adiurat, eique imperat per infinitam Dei maiestatem, Christi passionem etc. vt nocere desinat in hora mortis.

V. *FORMA SECVNDARIA* consistit in ordine actionum, quas supra N. III. retulimus, et visitator erga infirmum exercet. Nam ingressus ad infirmum 1. Salutat eum, indolet de eius misera vice, aspergit ipsum et lectum aqua benedicta. 2. Inquirit de valetudinis statu, differit de diuina bonitate simul et iustitia, cui nos submittere omnino oportet. Deinde. 3. Inquirat de statu valetudinis spiritualis, num laboret aliquo defectu generali et prope omnibus communi, an speciali tentationi aut passioni succumbat? ideoque proponat ea puncta omnia vel aliqua supra Num. III. relata: Nempe *vtrum* sit dispositus ad suscipienda Sacramenta? adeoque eum inducat ad spem et peccatorum detestationem; *vtrum* confiteri velit et quando? Et audiat confitentem suo tempore eo modo, quo in Sacramentali dictum est de absolutione. *Vtrum* reliqua Sacramenta, Eucharistiam et extremam vnctionem suscipere paratus sit? Et si ita videbitur, ea administrentur eo modo, quo dictum est in Sacramentali de Eucharistia siue S. viatico et extrema vnctione. *Vtrum* animus viuat in plena malacia spiritus et nulli sit obnoxius speciali tentationi? si ita, conquirat media et motiua, quibus eum a sua tentatione eximat. *Vtrum* afficiatur ad orationem et preces in hac infirmitate pluries fundendas? Et visitet eum, cumque eo oret, aut si moribundus iam sit, eum iuuet, et demum in agone Deo commendet, eo modo, quo dictum in Sacramentali, de ordine visitationis infirmorum, de modo iuuandi morientes, et de ordine Commendationis animae. *Vtrum* licitis vtatur medicamentis, vel superstitiosis. *Vtrum* velit disponere de temporalibus in solatium potissimum animae suae, aut ad lites post mortem inter consanguineos vel haeredes subterfugiendas? Adhibeat Sacerdos res sacras, siue sacra amuleta infirmo: offerat preces suas et sacrificia. Caueat interim, ne sit continuus

in loquendo, nec elatiore voce vtatur, ſed omnia incidenter potius, quam meditato facere ſe oſtendat; maxime ſi infirmus magnis doloribus cruciatur, tunc neque cum eo, neque cum circumſtantibus multum loquatur, ne ad impatientiam commoueatur, ſed patienter et ſuauiter ad patientiam exemplo Chriſti Domini habendam moneatur; Omnino vero a riſu, cachinnis, iocis et potionibus in conſpectu infirmi, maxime iam iam agonizantis abſtineat. 4. Maxime vtatur modo monitorio, interrogatorio ac precatorio, vt de ordine viſitationis infirmorum praeſcribitur. 5. Praelegantur Pſalmi cum Euangeliis et Collectis omnes vel vnus a Sacerdote ſtante vel flectente prope infirmum. 6. Diſcedens rurſum infirmum aqua benedicta aſpergat, et benedicat, ac ſubſtituat aliquem ex domeſticis, qui ſubinde infirmo aliquam orationem praeleget, quibus etiam valedicat cum addito, vt ſi peius habere incipiat, etiam intempeſta nocte eum vocare non omittant. Et ſic dante DEO pro effectu nobiliſſimo ſequetur ſalus aeterna in infirmo, qui apud DEVM pro tam ſedulo animarum Curatore iugiter orare non deſinet.

INSTRVCTIONES
DE
VISITATIONE PESTIFERORVM.

PRaeter ea, quae de viſitatione infirmorum ſupra in communi dicta ſunt, Sacerdos conſideret, ſe pro tempore peſtis, dum vitam corporalem certo vel ſaltem probabili mortis periculo exponit, ad ſaluandam proximi ſui vitam ſpiritualem, non modo ſummum charitatis, ſed etiam arduum fortitudinis actum, valde ſublimem ac meritorium, quem non pauci Martyrio aequiparant, exercere ex duplici quidem obligatione, tum iuſtitiae, qua ipſe, tanquam paſtor ouibus ſuis pro congrua ſuſtentatione deuinctus exſiſtit, tum charitatis, qua quilibet etiam Sacerdos regularis, praecipue de ordine mendicantium, in gratiam proximi de ſua ſalute aeterna

aeterna periclitantis, vitam suam corporalem, adhibitis licet omnimodis cautelis, exponere tenetur, secundum ordinem charitatis, ita quidem, ut in extrema necessitate constituto, qui videl. sine medio obtinendae salutis aeternae necessario perire deberet, prius succurrat, quam haerenti in graui necessitate, cui scil. mors etiam certa, sed tamen medium salutis, licet magna cum difficultate, possibile. v. g. Infanti necdum baptizato, et tamen infecto, item adulto inuincibili ignorantia in rebus fidei necessitate medii necessariis laboranti et peste actualiter infecto, prius succurrendum, quam adulto peccatori nondum confesso, attamen scienti elicere contritionem, et huic citius, quam nondum sacra synaxi refecto, huic item citius, quam ei, qui extremam vnctionem nondum recepit; Quodsi omnes sint in necessitate aequali constituti, prius succurrendum spiritualiter coniunctis, deinde carnaliter coniunctis, ac demum ciuiliter iunctis, scil. primo Christiano, deinde coniuncto carnaliter: postea conciui, et ultimo extraneo. Sacerdos igitur memor obligationis suae grauissimae, vi cuius sine mortali peccato et foediſſimo pastoris mercenarii nomine, stationem suam absque alterius Sacerdotis substitutione deserere non potest; insuper memor diuinae prouidentiae, qua periculosis eiusmodi temporibus expositi, praeter communem hominum sortem, vel Dei vel Angelorum peculiari praesidio custodiuntur, expendat, quod in hoc periculoso ministerio

I. *CAVSA EFFICIENS* sit ipse Sacerdos curatus, qui ex hoc capite tria pro satisfactione muneris sui praestabit 1. *saluet animam suam propriam.* Ingruente quippe peste quaerat recessum priuatum in aliquo Asceterio, non tantum pro meditationibus triduanis vel octiduanis, sed etiam pro conscientia sua expianda per confessionem generalem aut specialem, qua Deo suo se ex integro reconciliet: Condat etiam testamentum, et sic sarcinam rerum temporalium a se reiiciat, quo possit deinde liberius occupationibus spiritualibus vacare; Demum confisus de bonitate Dei, hoc supremum charitatis officium magno animo aggrediatur, offerendo se et actiones omnes suas Deo, ad cuius laudem ac honorem et proximi salutem omnia lubenti animo agere et pati indies decernat. 2. *Saluet corpus suum.* Prouideat sibi de praeseruatiuis, et antidotis aduersus

uersus pestem: ab omni infectorum, rerumque ad eos pertinentium contactu abstineat, iis solum tactibus exceptis, quos ex officio sacrarum administrationum facere oportet; Caueat quoque, ne vestimenta sua ab aliorum infectorum vestibus quomodolibet attingantur; imo consultum foret, specialem sibi parare vestem ex tela cerata nigra, non lanea, sed linea: quanquam alii malint, vt Sacerdos in casu prouisionis induat se alba cum stola, quam albam circa collum et manus arctissime stringat, facta administratione, iniiciat Corporale, in quo fuit s. hostia, et manus in cacabum aquae frigidae paratum extra domum pestiferi, postea excutiat caput manibus madefactis, et pedes et calceos nonnihil abluat, deinde extrahat Albam a parte posteriore, et in lebetem mittat, abeatque ambulatum, interea Alba et Corporale extrahantur, et ut siccentur, in sepem suspendantur. Dum loquitur cum infectis, fiat hoc sub dio, flante vento a Sacerdote ad pestiferum, aut si fiat in hypocausto, remote stet ab infirmo prope fenestram apertam, et strophiolum aceto tinctum, vel ouum odoriferum ante os et nares teneat, imo vultum suum a vultu infecti auertat, eoque loquente taceat, ne halitum infecti attrahat. Dum comedit, abstineat a nimietate cibi et potus, eorum maxime, quae magnum calorem, et subsequenter apertionem pororum, ac sudorem causant et veneno pestifero aditum praebent; Nihilominus tamen etiam non oportet manere ieiunum, nedum vacuo ventre exire, quod facilem ingressum corpusculis pestiferis perhibet. Omnia, quae poros claudunt, sana sunt, vt aqua frigida, acetum, poma citrina, et alia huiusmodi acetosa, quibus, vtplurimum aceto faciem, membra, et iuncturas membrorum lauare sanum est; sicut e contra omnia, quae poros aperiunt, vt calor solis, piper, vestitus copiosus etc. nociua sunt. Antidota contra pestem oportet a Medicis pro qualitate contagionis ex Pharmacopoeis petere. 3. *Saluet animam et corpus proximi.* Non tantum de spirituali salute proximi, sed etiam de corporali solicitudinem gerat, eique in tanta desertione subueniat procurando esculenta, poculenta, medicinalia. Hinc tempestiue sibi prouideat de farina, leguminibus, tostis carnibus, et aliis victualibus, vt et pro vsu pauperum vel derelictorum aliquid suggerere possit; Compertum enim est, plures quandoque inedia,

quam

quam peste periisse, tam ob penuriam victualium, quam seruientium in tali statu, aut etiam ob malitiam eorum, qui impias manus hoc acerbo divinae vltionis tempore ad aliena suffuranda, imo ad infectos interficiendos extendere et contaminare non verebantur. 4. Denique obseruet ea, quae supra de visitatione infirmorum dicta sunt.

II. *SVBIECTVM* sunt pestiferi, siue infecti, aut saltem suspecti de peste, qui pro partium suarum adimpletione tria similiter obseruabunt. 1. *Consulant saluti animarum suarum.* Tempestiue et quando suspicio rationabilis de peste suboritur, Sacramentum poenitentiae et alia frequentent, satisfactionem pro peccatis exhibeant, si possint, cum inimicis se reconcilient, restitutionem inique ablatorum, vel damnorum causatorum faciant, peccata sua eleemosynis, ieiuniis, et orationibus redimant, testamenta, maxime ad animarum solatium condant, Patronorum contra pestem, nempe B. Virginis, Ss. Sebastiani, Rochi, Caroli Borromaei, Caietani, Rosaliae etc. opem diligenter implorent, vno verbo: ad mortem, quasi praesentaneam, licet adhuc vegeti, in hac pestifera mortalitate, quanto citius, tanto melius se praeparent. 2. *Consulant saluti corporum suorum*: Nempe de esculentis et poculentis sibi mature prouideant ad aliquot menses, cautelas et praeseruatiua, quae supra de Sacerdote retulimus, etiam obseruent, antidota vero et medicinas contra pestem ex apothecis aut aliorum prudentum consilio sibi curent. 3. *Consulant saluti spirituali et praecipue corporali proximorum*, ne eos sua culpa inficiant. Infecti abstineant a conuersatione cum sanis et nondum infectis, monendo eos, vt a se decli-nent, vel subducendo se ab iis alia via: Dum loquuntur aliis, maxime Confessario in Ecclesia, etiamsi adhuc sani et ad summum suspecti sint, os non conuertant ad Sacerdotem, vel colloquentem, extra Ecclesiam confitentes procul distent a Confessario colloquente. Volentes vocare Confessarium ad domum infectam, prius portam siue ianuam et fenestram vel fenestras hypocausti aperiant, modo aëris temperies patiatur, suffitum ex aceto lateri candenti infuso, vel aliis odoriferis faciant, habeant ad manum viuos carbones, ad suffitum excitandum acerrae imponendos. E fenestra exterius aliquod linteum vel strophiolum suspendant, vt sacerdos

et alii sciant, inhabitantes auxilio sacerdotis egere: abstineant etiam a petitione sacerdotis ob periculum infectionis et damnum publicum, si infectum aliunde quoad animam suam bene dispositum esse sciant: Indumenta vel linteamina ex peste demortui a conspectu aliorum remoueant, et sub dio comburant, ne alii eorum vsu inficiantur.

III. *OBIECTVM* huius visitationis sunt actiones circa infectos exercendae. Tria pro muneris sui necessitate itidem praestabit Sacerdos. 1. *Tenetur infectum infantem vel alium adultum nondum baptizatum baptizare*: Et *laborantes ignorantia inuincibili in rebus fidei necessitate medii necessariis informare.* Ratio, quia potest vtrobique auertere periculum infectionis, quoad primum enim potest omittere omnes preces et ceremonias, sola ablutione cum forma excepta. Deinde potest adhibere ad ablutionem faciendam cochlear cum stilo oblongo, aut siphonem, ne ad infectos appropinquare cogatur: Item plures baptizare simul in plurali dicendo: *Ego vos baptizo in nomine Patris etc.* Similiter in casu, quo partus ex vtero materno secundum aliquam partem prominet, baptismum committere alicui foeminae, eique abluenti praedicere formam, quam foemina simul pronuntiat. Quoad alterum potest adhibere cautelas supra recensitas in casu, quo quis cum altero loquitur. *Excipe* 1. Nisi adsint alii domestici, qui sciant modum baptizandi aut informandi aliquem in principiis fidei, adeoque hoc casu non Sacerdos, sed hi tenentur baptizare, et informare infectum. 2. Nisi Parochus se subiiceret manifesto periculo infectionis cum publico damno aliorum parochianorum, qui non ita facile alium Sacerdotem habere possunt, quod tamen raro praesumendum. 3. Nisi Parochus extempore possit aliquam personam a longe stantem instruere in modo baptizandi et catechizandi. 4. Nisi Parochus auocetur ad alios plures una vice baptizandos, quo casu ad magis periculosum pergat, data mora aliis. 5. Nisi baptizandus infectus sit adultus, qui per contritionem se iuuare potest, tunc aliis, qui se ita iuuare nequeunt, succurrat. 2. *Tenetur Parochus audire et absoluere a peccatis pestiferos.* Ad auertendum periculum infectionis potest vti cautela supra de Sacerdote posita, dum quis alteri loquitur: Item possunt adhiberi lateres candentes, quibus acetum superni-

perinfunditur ad excitandum fumum, aut acerra cum carbonibus ardentibus et granis iuniperi, aut paretur fax antipestilentialis, in qua lignum intermedium sit iuniperi, et cerae immiscentur grana iuniperi et alia odoramenta contra pestem, hanc facem Sacerdos ante faciem suam teneat, sicut et later candens aut acerra inter infirmum et Sacerdotem collocantur, qui loquente infirmo non loquatur et strophiolum aceto madefactum, vel pomum aut nodulum odoriferum ante os et nares teneat, vt supra dictum. Deinde non tenetur audire confessionem infirmi materialiter integram, sed vno vel altero peccato etiam leui audito, perceptoque dolore vel ejus signo absoluat; maxime si confessio fiat in conspectu aliorum infectorum, aut vrgente necessitate, facta confessione generali et dolore elicito, absque confessione peccati in specie, omnes simul absoluat dicendo: *Ego vos absoluo.* Prout etiam vti potest breuissima absolutionis formula dicendo: *Ego te absoluo ab omnibus censuris et peccatis in nomine etc.* Nullam, vel leuissimam imponere oportet satisfactionem, v. g. vt nomina Iesu, Maria, Ioseph pronuntiet, aut morbum patienter ferat. *Excipe* 1. Nisi infirmus paulo ante contractum morbum iam confessus fuerit, et prudenter praesumatur adhuc in gratia existere. 2. Nisi piae conuersationis semper fuerit. 3. Nisi scrupulose tantum repeteret Confessionem. 4. Nisi essent paruuli, qui nondum doli et peccati censentur esse capaces. 5. Nisi amentes a natiuitate, qui nunquam rationis vsum habuerunt. His casibus Sacerdos non tenetur adire et infectorum confessiones audire. Tertio *tenetur etiam Parochus peste infectis sacrum viaticum ministrare.* Quia ad auertendum periculum pestis potest ante se manu tenere facem antipestilentialem, et alias cautelas acerrae, vel lateris candentis, vt supra, adhibere: item omittere preces consuetas in Communione infecti, vti veste cerata vel Alba, prout supra. Item potest hostiam in cochleari paruulo, quod oblongum habeat stilum, una cum vino, aqua, vel alio liquore ponere, et sic infirmo porrigere: aut ponat eam in vitro vel alio pocello cum modico vino, aut in buccella panis habente fissuram, aut in frustillo Corporalis, vel mundae chartae, hoc vitrum, hanc buccellam, aut hanc particulam corporalis vel chartae cum hostia ponat ad mensam vel alium locum mundum,

vt infectus surgat et comedat, aut si surgere non possit, per eius seruientem ad lectum infecti portetur, et hostia ab eo sumatur. *Excipe* 1. Nisi habeat Parochus Diaconum, cui tunc hoc munus communicandi infectum committere potest, sicut et alteri Clerico minori, imo et laico, aut ipsimet infirmo tradere potest hostiam, quam infectus deinde per illorum aut suas proprias manus accipit et sumit. 2. Nisi infectus aliud habeat salutis suae remedium, scil. poenitentiam, vel absolutionem Sacramentalem, quo casu non tenetur parochus se certo subiicere periculo mortis cum damno publico parochianorum, qui non facile alium Clericum habere possunt. 3. Nisi desint hostiae consecratae, et parochus celebrare nequeat, ad quod alias teneretur, licet non amplius esset ieiunus. 4. Nisi subsit periculum irreuerentiae v. g. ob vomitum, tussim continuam, aut impotentiam glutiendi, quod probabitur cum hostia non consecrata, vel cum aliquo liquore, quem si glutire possit, etiam fragmentum hostiae glutire poterit. 5. Nisi infectus sit peccator notorius, nec ullum doloris signum edat, sed potius Ss. hoc Sacramentum spernat. 6. Nisi infectus careat vsu rationis et antea notorie male vixerit. 7. Nisi infectus ante tres, sex vel decem dies, licet alio titulo, quam viatici communicauerit. 8. Nisi infectus sacrum viaticum iam receperit, et deinde relapsus in mortale, satisfaciet repetendo confessionem. 9. Nisi sint pueri, qui septennium nondum attigerunt, aut licet attigerint, tamen nondum ad nonum vel decimum aetatis annum, quo primo solent communicare, ascenderunt.

Coeterum parochus extremam vnctionem pestiferis non tenetur administrare, si tamen velit vltro hoc facere, potest omissis omnibus precibus ac ceremoniis, vnicum tantum oculum, vnam auriculam, nares, os, et vnicam manum inungere, dicendo semel duntaxat: *Per istam sanctam vnctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per ✠ visum, ✠ auditum, ✠ odoratum, ✠ gustum, et ✠ tactum.* Potest itidem adhibere oblongam virgam non facile flexibilem, et in fine circumuoluere gossipium aut bombycem, deinde intingere in oleo infirmorum, atque sic sensus inungere, postea combusto gossypio, virga aceto lauetur, sicut et alia instrumenta, quae ad porrigendam Eucharistiam adhibentur.

Simi-

Similiter non tenetur assistere matrimoniis infectorum, cum hoc tempus sit lugendi, et non nubendi: si tamen ad legitimandam prolem velit assistere, omissis omnibus aliis ceremoniis stet a longe cum testibus, et consensum vtriusque partis audiat: pars sana poterit cum parte infecta contrahere per procuratorem, vel per literas, in quibus sit expressum, quod contrahens non solum ex tunc, tempore quo parochus vtrasque literas accipit, consentiat et sui corporis traditionem faciat, sed etiam alterius traditionem acceptet, legente hasce literas in praesentia testium parocho et similiter audiente procuratorum contractum in praesentia testium.

Neque demum sepelire tenetur parochus cadauera ex peste defunctorum, licet eorum manibus parentare possit dicendo Missam de Requiem, corpore non praesente, nec praesentibus aliis siue propinquis siue extraneis. Fossae, pro tumulandis pestiferis, maxime intra oppidum vel ciuitatem, sint valde profundae, et prius a parocho benedicantur ea benedictione, quae supra in Processionali de sepulturis reperitur, qua benedictione haud opus erit, si in Coemeteriis vel aliis locis iam benedictis fiant. Cadauera in iis non sepeliantur, nisi ad minimum 12. horae vel ad summum 24. abierint a tempore, quo infectus occubuit, et semper aliquid calcis, arenae vel terrae superiniiciatur, vt tanto citius computrescant.

IV. *FORMA PRIMARIA*, quae in modo consolandi, praeorandi etc. consistit, hoc tempore, vbi omnia breui manu et summarie absoluantur, non magnopere attenditur; attamen forma secundaria tria a Sacerdote diligenter obseruanda importat. 1. *Ante pestem*; Oborta suspicione vel fama, pestem aliquem in vicinia locum inuasisse, Parochus in concionibus populum fortiter animet, omnemque ab eorum animis timorem propellat. Moneat insuper, quae Num. 2. supra fuerunt praescripta, quatenus quilibet saluti animae suae ac corporis, nec non saluti proximi, quoad fieri potest, consulat. Ad placandam Dei iram bonorum operum tria genera arripiat, certis per hebdomadam *diebus* processiones publicas, orationes quadraginta horarum, concentus quotidianos in Ecclesia, et alia pietatis opera cum superiorum suorum consensu, et pro populi captu instituat: ieiunia certa indicat,

et ad eleemoſynas aliaque miſericordiae opera tum ſpiritualia, tum corporalia proximo exhibenda hortetur. 2. *In peſte.* Dum peſtis locum actualiter inuaſit, Parochus meminerit eorum, quae Num. 1. pro ſe et num. 2. pro parochianorum vtilitate ſpirituali praeſcripta ſunt: nempe petentibus Sacramenta adhibitis tamen cautelis, adminiſtret, a conuentibus in Eccleſia publicis abſtineat, nec campanam pulſare permittat: eaque ſimul attendat, quae alias ad Magiſtratus politici ordinationem pertinent et duo important: nempe ſeparationem infectorum a ſanis, et abolitionem veneni peſtiferi in cadaueribus defunctorum eorumque rebus latentis. Quod primum concernit, ingruente peſte ſubinde relinquuntur infecti in propriis aedibus cum ſanis, ſi velint illis cohahitare, ſed aedes obſerantur, et in oſtio fit foramen, in quo cibi aliaque neceſſaria inde ab inhabitantibus poſt adferentis diſceſſum auferenda ponuntur; At creſcente peſte extra oppidum in iis locis, vbi non ſunt domus peſtiferorum, fabricatur vnum tugurium ſat ſpatioſum, in quo infecti reponuntur, et de neceſſariis per deputatos ſeruientes prouidentur, deinde alterum aedificatur tugurium ſiue domicilium a priori 200. paſſibus adminimum diſſitum, in quo recipiuntur ſuſpecti de peſte, qui videl. cum peſtiferis habitarunt, aut a locis ſuſpectis venerunt: porro aliud tertium domicilium ſeu tentorium, pro iis, qui peſte infecti reconualuerunt, et quadragenam obſeruare debent, hi ſiquidem nouis omnino veſtibus induuntur, et 40. diebus in dicto tugurio commorantur, donec ſoſpites reperti, dimittantur. Rurſum ſpecialia habeantur domicilia pro expoſitis Sacerdotibus, Medicis, Veſpillonibus, ſeruientibus in peſte, obſeratoribus et purgatoribus domorum, quae infectae fuerunt. Haec tuguria, nec non vilia domicilia, quae peſte fuerunt infecta, ſi ſine proximi damno fieri poteſt, finita peſte incendantur et comburantur; aliae aedes maioris momenti maneant clauſae, et poſt 14. aut plures dies aperiantur, purificentur, parietes hypocauſtorum, vbi infecti iacuerunt, decruſtentur et noua calce incruſtentur. Similiter, qui de peſte ſuſpecti fuerunt, ſeruent quadragenam, ſiue 40. diebus ſubſiſtant in loco vel tugurio ſeparato, poſtea, ſi nihil aduertatur, dimittantur. Quod ſecundum concernit, defunctorum ex peſte cadauera

uera lodicibus inuoluantur, et sandapilae vel potius afferi iniecta calce imposita, de nocte in fossa ad hoc parata sepeliantur; si vespillonibus demortuis nullus amplius hoc munus sandapilarii obire vellet, fiant vnci cum perticis oblongis, quibus cadauera inuncantur, et ad fossam paratam attrahuntur, et iniecta calce sepeliuntur. Lectisternia eorum et indumenta, si vilia sint, comburantur, pretiosiora vero in lixiuio admixtis rutis et aceto lauentur: Ventus diligenter euitetur, si a loco spirat, vbi pestiferum quid latet. Etiam aduenae a locis infectis vel repellantur, vel ad quadragenam admittantur, adeoque omnis accessus ad oppida sana intercludatur: sicut et omnis egressus ex infectis locis interdicendus est per vigilias militares oppositas. 3. *Post pestem.* Nempe quadragena ab omnibus facta, rursum aperiantur Ecclesiae et alia loca publica, instituatur Processio publica, Deoque optimo agantur gratiae, quod finem huic malo imponere voluerit, et locum deinceps ab huiusmodi exitiali lue praeseruare dignetur. Fructus et effectus huius luctuosi temporis, ac visitationis diuinae erunt, quod superstites imposterum mores in melius commutent, peccata declinent, et virtutes exerceant; defuncti vero, quos percussor angelus secum abduxit, plurima ex parte in coelis beati laetentur.

INSTRVCTIONES
DE
VISITATIONE INFIRMORVM
HAERETICORVM.

SI Christus Dominus laudat vigilantiam patrisfamilias, qui dimissis nonaginta nouem ouibus, quaerit centesimam, eamque vnicam perditam, quam laudem non merebitur Sacerdos Parochus, qui coeteris ouibus suae curae commissis, non dimissis, quaerit perditam, eamque non vnicam, sed complures, quas ad ouile Domini reducere satagit? sane maximam, tam coram

mundo

mundo, quam coram coelo coelicolarumque coetu vniuerſo. Ideoque omnem nauabit operam, vt hoc ſacrum haereticos aut infideles a ſuis erroribus reducendi munus exacte et ad amuſſim obeat, ac perpendat, quod

I. *CAVSA EFFICIENS* ſit ipſiſſimus Sacerdos Parochus aut Cooperator, qui 1. Inſtructus ſit omnibus conditionibus, quae ad confeſſarium requiſitae fuerunt ſupra de Sacramento poenitentiae; Maxime vero magnam erga aegrum haereticum oſtendat, tum verbo, tum facto charitatem ac beneuolentiam, ideoque eius ſalutem, veluti graui periculo expoſitam, pluries DEO commendet, et neceſſariam ad illum debite diſponendum gratiam a DEO expoſcat. 3. Polleat non tantum ſufficienti ſcientia, qua tum haereticos tum infideles neceſſariis fidei rudimentis ac controuerſiis debite nouerit imbuere, ſed etiam 4. Facultate abſoluendi ab haereſi, quam Reuerendiſſimus Ordinarius Bambergenſis in conformitate priuilegii quinquennalis aliis Sacerdotibus ſaecularibus vel regularibus impertiri poteſt; Si vero Sacerdos hac facultate careat, opus erit, tales poenitentes ad Reuerendiſſimum Ordinarium, vel eius Vicarium aut Prouicarium Generalem, vel alium priuilegiatum hac facultate praeditum pro abſolutione ab excommunicatione propter haereſin incurſa mittere. Coeterum huc repetantur ea puncta, quae de viſitatione infirmorum ſupra dicta fuerunt.

II. *SVBIECTVM* ſunt infideles, et haeretici: De prioribus v. g. Iudaeis aut Turcis non multum hic differendum; Vel enim nolunt, vel volunt conuerti? in priori caſu parum efficietur, in ſecundo ea, qua par eſt, diligentia imbuantur. De poſterioribus diſtinguendum: Horum alii ſunt *pertinaces*, et hi, quippe difficulter mobiles, Domino Deo in oratione commendandi: alii *Zeloſi*, in ſua fide erronea ob ignorantiam, et benigne excipiendi ſunt ac docendi: alii *frigidi*, qui agnoſcunt veritatem Fidei Catholicae, ſed ob friuolas quasdam rationes et reſpectus humanos nolunt a ſua ſecta diſcedere, et hi aeternis ſuppliciis terrendi. Alii *dubii*, et hi docendi, in quo conueniamus et disconueniamus cum ſectariis, deinde veritates Catholicae probandae, et Scripturae teſtimoniis ſtabiliendae. Alii denique *Hypocritae*, qui ob largiorem fortunae

tunae temporalis prouentum parati sunt Fidem Catholicam admittere et dimittere, et talibus nihil promittendum, sed dicendum, vt Apostolorum more manuum suarum labore victitent. Et hi plerique sunt haeretici formales, supponuntur enim scire doctrinam suam repugnare menti Ecclesiae Catholicae, et tamen ab ea pertinaciter nolunt recedere. Materiales econtra, et qui inuincibiliter ignorant, suam doctrinam esse contrariam menti Ecclesiae Catholicae, sine scrupulo absolui poterunt, etiam non habita facultate absoluendi ab haeresi; vt et ii, qui quidem ignorantia vincibili et quadantenus culpabili laborant; maxime si ignorantia, qua ignorant, suam doctrinam discordare a sensu Ecclesiae Catholicae, sit tantummodo leuis, ac talis, quatenus diligentiam aliqualem in hac veritate inuestiganda adhibuerunt, sed veritatem inuenire non potuerunt. Nec non illi, qui ignorantia vincibili crassa ac supina laborant, nolentes inuestigare veritatem, vtrum doctrina apprehensa cum veritate Fidei Catholicae repugnet, li saltem in casu grauis necessitatis sine habita facultate absolui poterunt; sed ii, qui laborant affectata ignorantia, qua volunt ignorare, an doctrina sit Catholicae Fidei contraria, non ita facile sine impetrata facultate absoluendi, nisi extrema subsit necessitas. Sed quid agendum cum haeretico infirmo morti proximo? 1. Potest dissimulando se esse Catholicum Sacerdotem, eum disponere ad actus Fidei, Spei, Charitatis et contritionis, manendo in iis, quae Catholicis cum acatholicis sunt communia. 2. Si circumstantiae patiantur, potest eum interrogare, an non vellet amplecti aliam fidem, si sciret, se non esse in vera fide, adeoque vellet confiteri et petere absolutionem a peccatis? si annuat, disponatur ad confessionem, saltem formaliter integram et dolorem, et absoluatur a peccatis suis absolute, transmissa ad statum reconualescentiae professione publica fidei. 3. Si renuat, saltem disponat eum ad dolorem de peccatis, et absoluat tanquam haereticum materialem, sub conditione: *si dispositus es.*

III. *OBIECTVM* visitationis sunt proponenda: 1. Accendat vehemens in eo desiderium aeternae beatitudinis ob Sanctorum statum felicissimum, non tantum ab omni malo prorsus immunem, sed etiam omnibus bonis tota aeternitate possidendis

cumulatissimum, et in hoc saeculo inimaginabilem iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 2: *Quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparauit Deus iis, qui diligunt illum:* sicut econtra magnum damnationis aeternae timorem ac horrorem incutiat, eoquod in ea miserae animae omni solatio destitutae infernalis ignis cruciatibus torqueantur aeternis. Quod desiderium cum timore coniunctum magis inflammabit immensa Dei erga homines benevolentia, qui Ep. ad Timoth. 2. *Omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*, modo velint. Deinde 2. Refellat errores, in quibus haesitauit conuertendus hoc syllogismo, vel argumento generali: Vbi vera eaque unica fides saluifica reperitur, ibi etiam acquiritur salus aeterna, teste Paulo ad Hebr. 11: *Sine fide impossibile placere Deo.* Item ad Ephes 4. *Vnus Dominus, vna fides, et vnum Baptisma.* *Atqui* in Ecclesia Romano-Catholica reperitur vera, vnica et saluifica fides; eoquod habeat notas verae Ecclesiae, quales sunt, quod sit *vera*, siue infallibilis, quia 1. ad Timoth. 3. *Est columna et firmamentum veritatis.* Quod sit *vna*, scil. sub vno capite vnam eandemque doctrinam profitetur. Ioan. 10: *Vnum ouile et vnus pastor.* Ioan. 17: *Non pro eis autem, scil.* Apostolis, *rogo tantum, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, vt et ipsi in nobis vnum sint.* Quod sit *sancta* tam a sanctitate sui fundatoris Christi Domini Petro dicentis Ioan. 21. v. 17: *Pasce oues meas*, quam a sanctitate doctrinae ac morum, Matth. 5: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in coelis est.* Quod sit *Catholica* ob diffusionem doctrinae Christianae per totum orbem Matth. 24. v. 14: *Praedicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio.* Quod sit *Apostolica* ob Apostolorum primam praedicationem iuxta Paulum ad Roman. 10. v. 18: *In omnem terram exiuit sonus eorum, et in fines terrae verba eorum.* Iam econtra haec signa nulli alteri conueniunt Ecclesiae, quam Catholicae, non Lutheranae, non Caluinianae etc vt examinanti patebit. Ergo in Ecclesia Romano-Catholica acquiritur salus aeterna, de qua in symbolo Apostolico credimus: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.*

Hoc

Hoc argumento satis explicato, descendat etiam Sacerdos ad errores particulares conuertendi, eosque efficaciter refutet per verba S. Scripturae, Ss. Patres et alia rationum momenta, non attento, licet ex indiscretione conuertendi semel atque iterum reiiciatur; constat enim complures repetitis monitionibus et instructionibus ad fidem ac poenitentiam fuisse conuersos, qui initio valde pertinaces se exhibuerunt. 3. Vbi huiusmodi monitis ac doctrinis locum dare videbitur, formulam professionis fidei in Ecclesia Romano-Catholica vsitatam Sacerdos ei legendam praebeat, vel ipsemet de puncto ad punctum explicet: qua denique penetrata 4. catechizet eum, et non tantum generalia Fidei Catholicae principia, quod in rudibus fieri satis erit, sed etiam specialia inculcet. Demum progreditur ad ea, quae sequuntur.

IV. *FORMA* potissimum secundaria consistit in serie actionum, quas neo-conuersus in professione fidei seu publica, seu priuata exhibebit. 1. Si neo-instructus rationabiliter dubitet, vtrum valide fuerit a ministro haeretico baptizatus, eum de nouo baptizet sub conditione: *Si nondum es baptizatus.* 2. Instruatur in rebus fidei sibi controuersis, et potissimum ad faciendam confessionem generalem omnium peccatorum totius vitae, secundum ordinem Decalogi et praeceptorum Ecclesiae, nisi iam fuerit instructus: neque opus est specifice enumerare peccata contra Ecclesiae praecepta commissa, sed sufficit dicere: eo tempore, quo in haeresi versatus fui, praecepta Ecclesiae non seruaui. 3. Coram duobus testibus abiuret haeresin suam, ac iuret, se omnia credere, quae Ecclesia Catholica credit, seque in ea fide ad mortem vsque permansurum, legendo vel audiendo, sibi genuflexo praelegi formulam professionis fidei infra positam cum iuramento. Deinde 4. Facta Confessione Sacramentali absoluatur ab haeresi, vel potius ab excommunicatione propter haeresin incursa, ac demum a peccatis, secundum formam communem praescriptam in absolutione Sacramentali pro foro interno: solus autem Episcopus localis vel eius Vicarius Generalis conuenienter priuilegio quinquennali forma consueta absolutionis pro foro externo vti potest, nisi Papa desuper consultus specialem praescripserit. 5. Demum interfit sacro, et sacram synaxin de manu Sacerdotis percipiat,

cipiat, tenendo dextera candelam ardentem. Hinc 6. Paulo aliter proceditur in professione fidei sub Missa, vbi peracta Confessione Sacramentali et accepta absolutione a censuris et peccatis in forma communi, sub sacro in publico fidelium coetu ante Communionem, dicta a ministrante Confessione neo-conuersus coram Altari genuflexus, Sacerdote ad latus Euangelii genuflectente, professionem fidei legit, vel audit legi, et in fine tres primores digitos superimponit Euangelio, dicens: Idem ego N. spondeo, voueo, ac iuro etc. In principio erat Verbum. Deinde sacram Communionem percipit. Augustissima Imperatrix Elisabetha Christiana 1. Maii 1707. Bambergae post instructionem debitam, confessionem et absolutionem a censuris et peccatis pro foro interno, sub summo sacro dicto Credo, et offertorio, professionem fidei publicam in praesentia duorum testium fecit, iurauit, ac demum absolutionem a censuris non in forma consueta sed speciali pro foro externo accepit, atque demum post Communionem Pontificis communicauit. 7. Loquendo de Catechumenis, qui ad Baptismum adspirant, aliud nihil requiritur, quam sedula catechizatio et instructio in principiis fidei saltem generalibus, deinde elicere oportet actum fidei, dolorem, seu con- vel attritionem de peccatis, et intentionem suscipiendi baptismum eo modo, quo Christus Dominus illum instituit et S. Ecclesia practicat, his praemissis ad sacrum Baptismum iuxta ordinem baptizandi adultos admittitur.

INSTRVCTIONES
DE
VISITATIONE REORVM MORTIS.

CVm eiusmodi homines, qui per condemnationem iudicialem actuali executioni subiiciuntur, plerumque mendaciis aliisue vitiis adeo sint addicti, vt neque in foro interno ad integrandum poenitentiae Sacramentum, neque in externo ad edicendam veritatem inflecti queant, hinc Sacerdoti circumspecte hic agen-

agendum, atque sedulo videndum, quid ad hoc munus dextere obeundum hic et nunc requiratur.

I. *EFFICIENS* est Sacerdos, qui conditiones visitatoris proprias reuideat in visitatione infirmorum supra recensitas, quatenus sit vigilans, exemplaris, misericors et sufficienter pro consolando reo instructus.

II. *SVBIECTVM* est ipse reus visitandus, qui saepe iisdem ac maioribus subiacet tentationibus, quam aliquis infirmus, qui contra fidem, spem, charitatem DEI ac proximi, Religionem, poenitentiam, iustitiam, patientiam et propriae salutis zelum tentatur. In specie autem saepissime deprehenduntur rudes in fide, inuidi erga iudicem, impatientes contra poenam mortis subeundam, obstinati ad poenitentiam et Confessionem, aut addicti magiae etc. Cum hisce Sacerdos conuersabitur eo modo, quo sequitur.

III. *OBIECTVM* sunt proponenda. Huc referuntur omnia ea puncta, quae supra de visitatione infirmorum ex parte obiecti relata fuerunt, et videndum, vtrum reus iis omnibus, vel nonnullis tantum pro salute sua indigeat: In specie autem

1. Rudem informet in fide, saltem summarie, docendo eum generalia fidei principia, de quibus in officio Catechistarum dicitur:

2. Abstrahat eum ab inuidia vel vindicta erga iudicem aut alios eius cooperatores ad capturam, maxime si ipsemet reus querelam moueat, reponendo, se ideo adueniisse, vt officio suo fungatur, et medius intercedat non inter reum et iudicem, sed inter Deum et reum, vt qualiscunque demum sit, siue nocens siue innocens, saluetur. Insuper moneatur, vt si tormentorum vi vel alia ratione adactus, ex inuidia aliquid contra iudicis, testium, accusatorum vel aliorum personam, famam ac honorem falso locutus fuerit, id coram iudice in iudicio, aut saltem extra iudicium coram Sacerdote et nonnullis testibus reuocet, aut Sacerdoti committat, qui hoc nomine rei commodo loco ac tempore faciat. De reliquo passionem odii prorsus seponat ex animo, cogitans se peccare contra Deum mansuetissimum, et exemplum Christi Domini, qui pro suis persecutoribus orabat in Cruce:

contra proximum, qui cum reo perinde ad imaginem et similitudinem Dei creatus, aeternorum bonorum particeps redditur: contra seipsum, quod animam suam reddat aeternis cruciatibus obnoxiam.

3. Abducat reum ab impatientia ad patientiam et mortem aequanimiter tolerandam, qui ex parte Dei consideret prouidentiam, qua Deus singula ordinat et gubernat, adeoque etiam permisit ac voluit reum potius hac via, qua praeuidetur consequi beatitudinem suam, quam alia e viuis excedere. Ex parte Rei siue personae suae cogitet, se hisce vinculis esse ita adstrictum, vt humana ope nulla pateat euadendi via, ideoque ex necessitate faciat virtutem: Coeterum in coelo non referre, siue quis in lecto, siue alio loco moriatur, modo in Dei gratia constitutus mortem oppetat; Et cum pro delictis suis mors obeunda, firmum nunc concipiat propositum, vt pro Deo, pro iustitia et fide meritorie patiatur. Accedit, multos, dum moriuntur, bene agere velle, sed non posse, at reo facultas non deest, si voluntas adest. Demum reus non erit primus nec nouissimus, qui hanc cum aliis viris fortissimis ob leuia quandoque peccata, imo propter virtutes cum Christo Domino et Ss. Martyribus, necem sustinet ob delicta et grauissimas causas, quibus se et conscientiam suam commaculauit. Ex parte rei vel mortis perferendae ponderet, hanc mortem esse felicissimam, tum quoad animam, quae forsan extra hunc casum in sceleribus suis repentino aut improuiso obitu periisset, damnationem incurrisset; hic autem et tempus se disponendi et peccata deflendi suppetit: tum quoad corpus, quia hac morte, quantumcunque aspera putatur, tamen asperior est alia mors in lecto plena doloribus et cruciatibus, quibus nonnulli adacti vel desperarunt, vel spe reconualescendi decepti, sine confessione et communione obierunt; Sicut et subitanea mors calamitosissima ac periculis pleniſſima, nec non mors ex caede et vulneribus ob cupiditatem vindictae; iracundiam, dolores, iniurias et inimicitias ad barathrum infernale viam sternit. Non tantum proficua haec mors est reo, sed et aliis, qui hoc spectaculo ad beneuiuendum et poenitendum instigantur.

4. Instiget reum ad poenitentiam et Confessionem peccatorum generalem, quo facilius ad dolorem et contritionem excitari possit.

possit. Id quod commode fiet post absolutum Processum criminalem et post publicatam sententiam, quam Sacerdos nequaquam reo denuntiabit: Hac enim ratione Confessarius tanto liberius, saluo sigillo, cum reo agere poterit, et reus a periculo sacrilegii committendi ob reticentiam peccati remotior manebit. Sed quid cum peccatore obstinato, qui omnimode confessionem suorum peccatorum tergiuersatur, agendum? Recurrat hic ad visitationem infirmorum, et arripiat illa media, quae de obiecto Num. 2. et 5. praescripta sunt; Et si haec non proficiant, 1. Genuflectat coram reo, et solicitet eum per adiurationem deprecatoriam dicendo: rogo te per immensam Dei misericordiam ac iustitiam, per mortem et vulnera Christi, per omnes sanctos et sanctas etc. conuertere a via tua pessima etc. 2. Vtatur adiuratione imperatoria dicendo: Impero tibi male satana, qui hunc miserum peccatorem in sua peruicacia detines: impero tibi per omnipotentiam Dei, per satisfactionem et merita Christi Domini, per sanctitatem diuae Virginis, cede loco, vt sanetur seruus Dei ab iniquitatibus suis etc. 3. Si nec haec iuuent, increpabit reum irato vultu, verbis durissimis, non tamen excessiuis, dicendo, reum vbi non resipuerit, infallibile aeternae damnationis mancipium fore, quem ignis aeternus cremabit aeternum, et qui nunc ne digitum quidem per mediam horulam in igne tenere potest, quomodo habitabit cum igne deuorante et ardoribus sempiternis. 4. E uestigio iterum suam asperitatem mutabit in lenitatem dicendo: cur non velit se participem reddere meritorum Christi, passionis et sanguinis tam copiose profusi: cur in hac vita velit esse infelix, et in altera longe ac infinite infelicior etc. 5. Si haec omnia non prosint, instituantur publicae preces pro eius conuersione, substituantur alii, qui forsan citius eius indolem permouebunt etc.

5. Si addictus sit reus magiae, et pactum cum daemone inierit, ante omnia, vbi etiam obstinatus ad poenitendum deprehenditur, per motiua modo superiori numero allata ad poenitentiam adducatur, deinde urgeatur, vt Satanae, omnibus operibus eius ac pompis abrenuntiet dicendo, Satanae, tanquam spiritui mendacissimo, nullum pactum esse seruandum, licet in scriptis, etiam cum proprii sanguinis subscriptione fuerit initum: repetat

petat eiusmodi chirographum confugiendo ad vulnera Chriſti, ad Diuam Virginem, ad Sanctorum omnium interceſſionem, quatenus dignentur efficere, vt tale chirographum reſtituatur. Hoc ſiue recepto, ſiue non recepto, conteratur de ſuis peccatis, veniam roget, et per exactam confeſſionem, in qua maleficia et damna aliis illata aperiat, a peccatis ſuis abſoluatur. Videatur R. P. Voglerus S. I. in Troſt-Bronnen, lib. 7. c. 7.

IV. *FORMA PRIMARIA* conſiſtit in variis modis praeorandi, quos videre eſt in viſitatione infirmorum de forma Num. IV. *Secundaria* vero in ſerie actionum, quibus cum reo pro prima, ſecunda, et tertia die ante executionem capitalem conuerſandum.

PRO PRIMA DIE CONFESSIONIS.

CUm plerumque lata ſententia triduo ante executionem reo per officiarium aliquem ſaecularem intimari, et ſubſequenter reus ad cuſtodiam, ad quam perſonis Eccleſiaſticis acceſſus patet, reponi ſoleat, ideo pro prima die eum ad confeſſionem diſponat: Nempe 1. Accedat Sacerdos reum, eumque ſalutet, captaque ex praemiſſis variis interrogationibus: quomodo nominetur? Cuias ſit? qualem religionem profiteatur? etc. occaſione, de rebus ſpiritualibus incipiat differere, ſoletur eum, et nonnullas ex hoc rituali vel alio libello praeoret orationes, quibus ſe ſuaque cum Chriſto Domino in voluntatem Patris coeleſtis reſignet, et gratiam feliciter moriendi a Deo poſtulet. Interim ſolicitus Sacerdos, 2. Vt exploret, an non ſpeciali aliqua paſſione, de quibus tentationibus ſupra actum eſt de obiecto, laboret, eumque, quoad fieri poteſt, conquiſitis argumentis ab ea liberet. 3. Diſponat ad confeſſionem, atque diſpoſitum, audiat confitentem, eique tam ante, quam poſt confeſſionis actum varias contritionis, reſignationis, commendationis preces praelegat. 4. Ante diſceſſum eum orationis aſſiduae admoneat, tum vt mane, meridie, et veſperi certas vel conſuetas preces perſoluat, tum vt mane in honorem Chriſti Domini in domo Caiphae per noctem carcerati ſex Pater et Aue: meridie in honorem Chriſti Crucifixi quinque Pater et Aue: hora tertia in honorem Chriſti mortui tria Pater et Aue; et Veſperi in honorem Chriſti tumulati totidem Pater et Aue dicat:

nec

nec non ad sonitum cuiuslibet horae se beatae Virgini commendet cum vno Pater et Aue. 5. Discedens semper aqua benedicta eum aspergat dicendo absolutionem generalem: *Misereatur tui etc. Indulgentiam, absolutionem etc.* vel istam benedictionem: *Benedictio Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti descendat super te, et maneat semper.* Et hoc modo per diem primam aliquoties eum, vltra horam non manendo, inuisat.

PRO SECVNDA DIE COMMVNIONIS.

1. MAne sacrum ei viaticum praebeat Sacerdos, vel praeberi faciat: tam ante, quam post communionem illum ad contritionem excitet, varias eiusmodi preces praeorando; Et si reus velit, ante S. Communionem adhuc semel eius confessionem excipiat. 2. Pluries eum hac die inuisat, cum eo oret, et illa puncta, quae supra in visitatione infirmorum de obiecto retulimus, obseruet, et quatenus nondum in opus sunt redacta, adhuc rediget, quatenus reo aptari possint, v. g. dissuadendo et abolendo remedia superstitiosa, siquae habeat, prauorum affectuum tentationes euellendo, res sacras adhibendo, orando cum reo, offerendo ei Sacrificium vel Memento, monendo, vt de temporalibus, si habeat, disponat. Praesertim etiam 3. Has quaestiunculas saepius repetat: an nihil amplius conscientiam premat? An nulla habeat debita, et media, quibus soluat? An foueat inimicitias? an teneatur ad restitutionem furtorum, famae et honoris? an nulla amplius suboriatur tentatio? an ex corde doleat de peccatis suis? an omnibus ignoscat, et sibi ignosci petat? an in DEI voluntatem sit resignatus? an lubenter pro Christi gloria et satisfactione suorum peccatorum moriatur? an tale supplicium meruisse se agnoscat? 4. Ante discessum faciat, vt supra dictum pro prima die visitationis, etiam tempus concedatur reo ad meditandum aliquid de passione Domini, de quatuor hominis nouissimis, ideoque prohibeat, ne quaelibet personae ad alloquium rei admittantur.

PRO TERTIA DIE EXECVTIONIS.

MAne Sacerdos reum tempestiue accedat, nisi cum eo pernoctatus fuerit, eumque ad mortem patienter subeundam dis-

ponat, ad confeſſionem repetendam inducat, cum eo preces fundat, et eo intendat, vt totus iſte Proceſſus a loco capturae vſque ad locum ſupplicii cum ſanctiſſimo Chriſti Domini Crucem ſuam ad montem Caluariae baiulantis exemplo conformetur. Hinc reum 1. Inſtruat, quomodo ſe conformiter Chriſto patientiſſimo in via gerere debeat. Haec et reliquae paraeneſes, quibus paſſio rei cum paſſione Chriſti proportionatur, vt plurimum modo monitorio, interrogatorio ac precatorio fiant. 2. Dum reus epulatur, eum ad comedendum animet, non oret cum eo, neque de morte, ſed de coeleſti gloria, gratia Dei, remuneratione bonorum etc. ſermocinetur. 3. Dum vinculatur, ſtudeat eum confortare, ne animo cadat, per monitiones, interrogationes ac orationes eum ab aſſidua mortis apprehenſione abſtrahat. 4 Dum educitur a loco cuſtodiae ad ſcabinatum auditurus ſententiam, Sacerdos curet, vt reus imaginem Crucifixi, quam ſaepius in via oſculetur, manibus praeſeferat, aut ſi manus ad tergum ſint reuinctae, ipſemet Crucifixum praeferat, aut praeferri faciat per aliquem veſpillonem, vt ipſe tanto commodius neceſſarios libellos manu gerere et praeorare queat. Ad extremum vſque ſpiritum reo ſemper aliquid ſpirituale inclametur, et ſi coronam indulgentiis praeditam habeat, reo in manus detur, aut e collo ſuſpendatur. Caueat, ne reum praecedat, multominus ad celerius eundum inſtiget, ſed a latere eum ſequatur. Reo fatigato ſubinde vinum praebeatur bibendum: Orationibus tardis et interruptis praeeat, et ſi reus prae laſſitudine amplius orare nequeat, ſaltem praeorantem auſcultet. 5. Dum publicatur ſententia, fere conſultum non eſt, reo permittere, vt audiat ſuam ſententiam, ne in nouos incidat rancores, ſed orationibus diſtrahatur. 6. Dum a ſcabinatu ad locum ſupplicii deducitur, ea qua par eſt diligentia reum hortetur et ad eliciendos virtutum theologicarum actus crebriores inſtiget. 7. Quando peruenerunt ad locum ſupplicii, extra vel in ipſo circo militari eius confeſſionem adhuc ſemel excipiat, genuflectat in loco aliquantum remotiore a militibus cum reo, quem pallio tegat: et ſi noua materia confeſſionis non occurrat, ex confeſſis quaedam peccata repetat, vt renouato dolore adhuc ſemel pro vice vltima abſoluatur. Finita abſolutione Sacerdos nec prior

reo

reo surgat, nec eum surgere iubeat, sed altum cum ipso orare pergat, donec 8. a satellitibus ad poenam gladii, rotae vel patibuli etc. subeundam abripiatur. Hic Ss. nomina *IESU*, *Maria*, *Ioseph* et alia breuissime simul et altissima voce inclamet. Dum quis suspenditur, suadent nonnulli Confessario, vt aliquos gradus scalae cum reo ascendat, sed melius Sacerdos remaneat subsistens in terra, et pergat acclamare, donec suspensus non amplius se moueat. 9. Fiat monitio ad populum, vt a peccatis quilibet desistat, nisi similem cum reo iam defuncto poenam incurrere velit, demum iubeat omnes flectere et pro anima rei alta voce Orationem Dominicam, salutationem Angelicam et symbolum Apostolicum dicant.

INSTRVCTIONES
DE
SACRAMENTO MATRIMONII.

CUm Matrimonium triplicem inuoluat finem, alium in ratione contractus, qui est bonum fidei coniugalis: alium in ratione Sacramenti, puta gratiam habitualem cum auxiliis in tempore opportuno elargiendis: alium in ratione consummati, siue bonum prolis concipiendae, generandae, et educandae; Ideo Parochus, antequam Matrimonio assistat, requisita tam in ratione Sacramenti, quam contractus necessaria, studiose expendat.

I. Vt *in ratione contractus valide* procedatur, tam in promittente, quam repromittente requiritur, vt contrahant 1. *Deliberate* et cum debito rationis vsu, ita vt delirus: surdus mutus ac caecus simul a natiuitate: similiter errans per deceptionem alterius, vel propriam ignorantiam, aut inconsiderantiam in materia, aut qualitate in pactum deducta, vel in substantiam personae redundante etc. inualide contrahant. 2. *Voluntarie ac libere.* Hinc raptus, vis et metus valori Matrimonii obsunt. 3. *a lege non impediti,*

diti, quales ſunt criminis impedimento obſtricti, quando vel vterque ſimul adulteratur, et expreſſe in mortem innocentis coniugis ipſo opere ſecutam conſpirat: vel ſi adulterantur, et vna pars innocenti coniugi mortem, inſcia altera, ex intentione contrahendi Matrimonii machinatur: vel quando adulterantur, et Matrimonium ſibi inuicem, viuente adhuc innocente coniuge, ante vel poſt perpetratum adulterium, abſolute promittunt. *In ratione Sacramenti* requiruntur conditiones generales, ſcil. contrahentes eſſe veros homines, viatores, cultu non diſpares ſeu baptizatos, et intentionem veram actualem vel virtualem perficiendi Sacramentum habentes, praeſertim in ſententia, quae ipſos contrahentes pro miniſtris huius Sacramenti agnoſcit, quamuis hodie plerumque praeferatur altera, in qua ipſe ſacerdos aſſiſtens pro miniſtro habetur. Vt vero *licite* contrahant, *in ratione contractus*; debet 1. abeſſe *dolus* accidentalis, et ſiqui ſunt alii fines mali, contractui Matrimoniali eſſentialiter non repugnantes. 2. *Non ſint* a ſuperiore prohibiti contrahere. 3. *Calleant* Catechiſmum, vt imbuere poſſint infantes ſuos: Neque in ratione Sacramenti ad licitam miniſtrationem ac promiſſionem aliud requiritur in promittente vel repromittente. Status enim gratiae in iis, vtpote ad hoc miniſterium non deputatis ex officio, haud requiritur, neque peccant, in quantum alter alteri hoc Sacramentum indigne miniſtrat, ſed quatenus miniſtratum indigne ſuſcipiunt, aut vnus alterius indigne ſuſcipientis peccatum facile impedire poſſet, vel quando cenſura aliqua excommunicationis maioris vel minoris ſuſceptionem huius Sacramenti illicitam reddit.

II. Tam in ratione *contractus*, quam *Sacramenti* ad valorem exigitur, vt corpora contrahentium ſint 1. *Phyſice apta* ad generandum. Vnde propter arctitudinem vel frigiditatem excluduntur impotentes abſolute vel reſpectiue: item impuberes, quales praeſumuntur mares ante 14. tum, foemellae vero ante 12.mum aetatis annum, niſi malitia ſuppleat aetatem. Senes vero, decrepiti, et exhauſti, quippe qui antecedenter in poſſeſſione potentiae generatiuae fuerunt, etiamnum capaces praeſumuntur. 2. *Non ſint procreata* ab inuicem vel ab aliis perſonis coniunctis. Hinc omnis iſta coniunctio obſtat Matrimonio, ſiue *praeſumpta* ſit, vt in impedi-

pedimento publicae honeſtatis, ſiue vera, eaque *carnalis* ex conſanguinitate vel affinitate, vel *ſpiritualis* ex baptiſmo aut confirmatione, ſiue *legalis* ex arrogatione vel adoptione exorta. 3. *Neque ſint aliis obligata*, videl. per impedimenta ligaminis, profeſſionis religioſae, ſacri ordinis, aut ſeruitutis legalis. Vt vero *licite* procedatur requiritur, vt corpora 1. Sint apta ad generandum accidentaliter. Hinc leproſus cum non leproſa illicite contraheret infirmitate non detecta. 2. Non obligata aliis per votum ſimplex caſtitatis, religionis etc. neque alteri deſponſata per deſponſationem anteriorem ſimplicem vel iuratam: vnde caueat Parochus, ne facile ad contrahendum Matrimonium admittat vagos, peregrinos, et qui incertas habent ſedes; neque item eos, qui antea coniugati fuerunt: vt ſunt vxores militum, vel captiuorum, vel aliorum, qui peregrinantur; nec vnquam vagorum, peregrinorum, aut ignotarum perſonarum, quae ſe viduatas aſſerunt, aut liberas, matrimonio aſſiſtat, ſine habita prius licentia Ordinarii, ad quem ſemper eiusmodi caſus referendi ſunt, vna cum protocollo examinis praeuie habiti circa tales perſonas, earum nomina, et cognomina, originem, ſiue patriam, conditionem, ſiue ſtatum, religionem, aetatem, commorationem de tempore in tempus, teſtimonia, ſiquae ſecum habeant etc. in quo protocollo ad dexterum latus folii ſcribantur interrogatoria, ad ſiniſtrum vero reſponſiones. *Trid. Seſs. 24. de reform. matrim. cap. 7.*

Quodſi Parocho reſcribatur, recipiendum eſſe ab eiusmodi Vagis iuramentum de ſtatu libero, explicabit illis religionem iurisiurandi, monebitque de vitando periurio proponendo eius grauitatem et poenas, deinde, ſi perſtiterit vagus in propoſito iurandi, ſimpliciter ac pure ſiue omni dolo, reſtrictione mentali, aequiuocatione etc. coram imagine crucifixi, et duobus cereis accenſis et in praeſentia duorum teſtium ei, et quidem tempore matutino, fiat ſequens praelectio:

Ihr N. N. ſollet ſchwören einen cörperlichen Eyd zu GOtt, und ſeinem heiligen Evangelium, ohne allen ſinnlichen Vorbehalt, oder anderſt zu reden, als zu gedenken, daß ihr annoch freyen und ledigen Stands, ſofort mit Niemand weder würklich ver-

heyrathet = noch ehelich versprochen seyet, als mit derjenigen Manns- oder Weibsperson, Namens N. N. die ihr anjetzo als frey und ledig zu heyrathen gedenket.

Wann ihr nun dasjenige, so euch anjetzo ist vorgelesen worden, euch getrauet allhier vor der Bildniß unseres Heilands und zukünftigen strengen Richters mit einem Eyd zu behaupten, so gelobet mir im Namen Ihro Hochfürstlichen Gnaden durch euere Handgelöbniß an, daß ihr die reine ohnverfälschte Wahrheit beschwören wollet.

Facta stipulatione iubeat deponentem, si mas sit, eleuare tres priores digitos manus dextrae, si vero foemina, eos imponere pectori sinistro, et sequentia post praelegentem pronuntiare:

Daß alles dasjenige, was mir anjetzo ist vorgelesen worden, und ich von Wort zu Wort wohl verstanden, auch mit Handtreu darüber angelobet habe, in der That wahr seye, und ich mit Niemand würklich verheyrathet, noch ehelich versprochen seye, als mit N. N. dieses bekräftige und beschwöre ich hiemit, ohne alle Argliſt oder Gefehrde. So wahr mir GOtt helfe und sein heiliges Evangelium. Denique protocollum desuper confectum apponatur actis parochiae, et extractiue breuiter inseratur matriculae desponsatorum.

III. Vt promissio seu pollicitatio matrimonialis tam quoad rationem Sacramenti, quam contractus, sit valida, requiritur, 1. *Vt sit verbis*, vel aliis signis intimata, et non mere interna, in mente retenta. 2. *Vera* et non ficta vel simulata. 3. *Mutua* seu reciproca, et non tantum simplex ex vna parte sponsi vel sponsae solum obligans. 4. *Deliberata* et non indeliberata per substantialem errorem, inconsiderantiam, ignorantiam vel deceptionem. 5. *Libera et voluntaria*, et non coacta per vim vel metum aut raptum. 6. *Solemnis* coram Parocho et duobus testibus, et non clandestina. Parochus proprius non est hic Parochus originis, sed Parochus domicilii, siue *veri*, quando quis habitat in aliquo loco, cum animo perpetuo, hoc est, ad dies vitae ibi manendi: siue *quasi*, dum quis actu coepit habitare in aliquo loco, cum intentione ibi permanendi per maio-

maiorem anni partem, siue Parochus sit sponsi, siue sponsae. 7. *Absoluta* et non conditionata sub conditione repugnante fini Matrimonii quoad generationem prolis impediendam, vel fidem per adulteria violandam, aut Matrimonium iterum dissoluendum etc. 8. *Denique acceptata*, et non repudiata per dissensum. Vt vero sit licita, requiritur eam esse, 1. *Stipulatoriam*, et per interrogationem Parochi conceptam, atque manuum porrectione corroboratam, non vero mere consensualem, neque literalem aut realem. 2. *Absolutam*, et non conditionatam, etiamsi conditio suspensiua fini Matrimonii non aduersetur, nisi Ordinarius id permitteret. 3. *Publicam* in Ecclesia, et non priuatam in aedibus, nisi personae nobilium et alii ex dispensatione Episcopali excipiantur. 4. *Permissam* a parentibus, qui irrationabiliter non contradicunt. 5. *Solemnizatam* in temporibus non prohibitis, vti prohibentur a prima Dominica Aduentus vsque ad diem Epiphaniae, et a feria 4ta cinerum vsque ad octauam Paschae inclusiue.

IV. Requiruntur certi quidam ritus, ac ceremoniae copulationem matrimonialem antecedentes, concomitantes, et consequentes; principaliter autem antecedunt sponsalia, tanquam tractatus praeliminaris de Matrimonio coram facie Ecclesiae contrahendo, siue sint priuata, siue publica coram Parocho et testibus inita, trina denuntiatio, et scrutinium, in quo sponsi de fidei rudimentis generalibus, et vtrum non constet sibi de aliquo impedimento matrimoniali, examinantur. *De trinis denuntiationibus* sciendum, quod, antequam Matrimonium coram facie Ecclesiae celebretur, Parocho tam sponsi, quam sponsae, potissimum in diuersis Parochiis, vel dioecesibus habitantium, sub culpa mortali incumbat, sponsalia siue Matrimonium tribus diebus Dominicis, aut festiuis continuis, et non immediate sibi succedentibus, inter missarum solemnia, in magna populi frequentia ex publico suggestu denuntiare, ad detegendum, siquod latitauerit, impedimentum matrimoniale, ita quidem, vt penes Parochum non sit, eiusmodi denunciationes remittere aut etiam restringere. Aliud est, vbi Ordinarius vel *expresse* dispensauerit ex causa rationabili, vel propter notabile lucrum, alioqui a sponsatis amittendum, vel graue damnum, siue spirituale, siue temporale incurrendum: quales sunt *verecundia vel infamia*, eoquod

eoquod ſponſati ſint conditione, vel aetate nimium diſpares, aut publice habiti pro coniugibus, qui tamen erant concubinarii, vel inualide antehac copulati: *periculum animae*, dum timetur, ne inuicem carnaliter peccent, antequam tot denuntiationes fiant, aut tempus pro nuptiis celebrandis prohibitum elabatur: *periculum Matrimonii impediendi*, quando prudenter formidatur, ne ante finitas denuntiationes vnus ſponſatorum moriatur, vel proles naſcenda per ſubſequens Matrimonium non legitimetur, vel diſſuaſu amicorum vel aliorum vna pars retrahatur. *Scandala vitanda*, videl. rixae, inimicitiae, proceſſus etc. *Difficultas procurandi* denuntiationes aut literas earum teſtimoniales ob nimiam diſtantiam locorum, vel aliam cauſam, et vniuerſim, quando non ſubeſt timor vllius impedimenti. Vel *tacite* diſpenſatum praeſumatur, dum ſimile malum ex ſupradictis timetur, et tamen Epiſcopus ob anguſtiam temporis etc. pro obtinenda diſpenſatione adiri nequeat. Magnates, ideſt nobiles ſciente et patiente Ordinario de conſuetudine non denuntiantur. Quando quis plura domicilia habuit, denuntiatur non neceſſario in domicilio originis, niſi annos pubertatis habens ibidem aliquamdiu habitauerit, aut ſubinde illuc redierit, ſed habitationis, vbi videl. habitauit, et plurima ex parte annos pubertatis tranſegit. Plerumque, ſi ſponſus, vel ſponſa per decem annos continuos a patria, aut loco originis abfuit, ibidem non amplius denuntiantur, ſed in loco praeſentis domicilii, et in loco vltimae commorationis. Si vero infra duos menſes poſt factas denuntiationes Matrimonium non contrahatur, denuntiationes repetantur, ſicut ab initio factae fuerunt, niſi aliter Ordinario videatur. Fiunt autem denuntiationes hoc modo:

Es hat ſich zum heiligen Sacrament der Ehe verlobt und verſprochen der Ehrſame Junge-Geſell N. N. des Ehrſamen N. N. Burger oder Innwohner allhier N. und N. N. ſeiner Haus-Frauen Eheleiblicher Sohn: mit der Ehr- und Tugendſamen Junfer N. N. der Ehrſamen N. N. Burgers oder Innwohners allhier, und N. N. ſeiner Haus-Frauen Eheleiblichen Tochter. Werden hiermit zum 1. 2. oder 3. mahl ausgerufen.

Finita etiam plurium deſponſatorum denuntiatione ſubiungi poſſunt haec verba:

Wann

Wann jemand zwischen gemeldten Personen eine rechtmäßige Hinderniß der Ehe wüste, der soll Dieselbige zeitlich und gebührend bey seinem verordneten Pfarrer anbringen.

Iuxta hoc paradigma fiant denuntiationes, et si sponsus ac sponsa inter se alias seorsim carnaliter lapsi fuerint, et publice constet, omittuntur illi tituli Ehrsame Junge-Gesell: Tugendsame Jungfrau. Sed dicatur: Es hat sich versprochen ꝛc. Des Ehrsamen N. Burger und N. seiner Haus-Frauen Eheleiblicher Sohn: mit der Ehrsamen N. N. Burger und seiner Haus-Frauen Eheleiblichen Tochter. Similiter vbi vnus sponsorum fuisset illegitimo thoro natus, non adduntur nomina parentum, sed solum locus originis aut habitationis his verbis: Gebürtig oder wohnhaft in N. nisi notorium esset, tunc tantum dicitur: Leiblicher Sohn, oder Tochter. Si parentes sint mortui, post cognomen addatur Seeligen oder Weyland; sponsi vero si fuerint spectabiliores, titulus pro qualitate status vel conditionis competens semper exprimatur.

Copulationem sic dictam matrimonialem vna cum immatriculatione, de qua infra, sequitur *Benedictio Sacerdotalis* sub Missa eo ritu, quo in Missali et Sacramentali praescribitur, impertienda: hoc attento, quod licet copulatio matrimonialis et Benedictio copulatorum ab vtroque Parocho sponsi ac sponsae valide perficiatur, tamen, quia vxor sequitur familiam, domicilium, et forum mariti, secluſa consuetudine contraria ad Parochum sponsi potius pertineat Matrimonio iungere, et benedicere iunctos, qui hanc benedictionem per se, vel alium Sacerdotem cum expressa vel tacita licentia (quae in praeuia scientia et patientia Parochi fundatur) substitutum perficiat, necesse est; Alioqui benedicens sine tali licentia ipso facto suspensionem incurrit. Et quamuis fideles sub culpa ad hanc benedictionem petendam haud teneantur, nihilominus, quia sine scandalo omitti non potest, Parochus hortetur eos, vt ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam, multominus ante copulationem matrimonialem, in eadem domo non cohabitent, neque simul maneant, nisi aliquibus propinquis vel aliis praesentibus. Item benedictionem dictam nunquam, nisi in foeminis viduis ad secunda vota transeuntibus, praetermittat,

nec eam extra Missae Sacrificium impertiatur: Vnde celebrato domi Matrimonio, sponsi veniant ad Ecclesiam, benedictionem accepturi. Quibus peractis sequuntur

V. *EFFECTVS NOBILISSIMI*: scil. in ratione *contractus* obligatio ad fidem coniugalem, vi cuius sibi debitum inuicem reddunt, mutuo cohabitant, et res communes possident: In ratione *Sacramenti* gratia habitualis et actuales ad onera coniugii aequanimiter toleranda: In ratione *consummati* vinculum matrimoniale, quod Matrimonium reddit indissolubile, ita vt alter ab altero nequeat separari, nisi forsan ex causa quoad lectum, mensam vel tectum, sed proles suas debite concipere, generare, et christiane educare teneantur. Item in marito nascitur triplex potestas, gamica seu maritalis in vxorem, patria in liberos, ac despotica in famulos: in vxore vero, quod dignitatem, priuilegia, et domicilium mariti sequatur.

INSTRVCTIONES
DE
BENEDICTIONIBVS.

CUm Benedictio sit oratio, qua alter alteri personae aut rei precatur aliquod bonum naturale vel supernaturale, temporale aut spirituale, a Deo elargiendum in ordine ad hoc, vt res illa, vel persona ad vsum sacrum, vel profanum etiam sacretur; sicut e contrario maledictio describitur imprecatio mali in ordine ad rei exsecrationem facta. Hinc ex *fine suo* intrinseco Benedictio diuiditur in constitutiuam, qua res aut persona in eo statu constituitur, vt ad vsum duntaxat sacrum, minime vero profanum deinceps assumi queat: deinde in inuocatiuam, qua res ad vsum profanum, eumque honestum, et non illicitum ita sanctificatur, vt nec praestigiis diabolicis deteriorari, nec idcirco in detrimentum vtentis cedere possit. Quare operae pretium est circum-

specte

ſpecte agere, vt Benedictio omnes habeat conditiones, quominus inualide, vel illicite perficiatur.

I. *EFFICIENS* eſt benedicens, qui inualide benedicet, niſi fuerit 1. *Praeditus poteſtate ordinis*, cui benedictio iure Eccleſiaſtico annexa eſt. Vnde nouerit Sacerdos, quarum rerum benedictiones ad ipſum, et quae ad Epiſcopum ſuo iure pertineant, ne maioris dignitatis munera temere aut imperite vnquam vſurpet propria authoritate. Nempe Sacerdos benedictiones inuocatiuas: Epiſcopus plerasque conſtitutiuas, quae in Pontificali Romano continentur, ſiue cum, ſiue ſine vnctionibus, iure ordinario perficit, niſi Sacerdos ad huiusmodi actus exercendos poteſtatem expreſſe delegatam ad Ordinarii inſtantiam acceperit a Papa, cuius ſolius eſt, Epiſcopales Benedictiones ſimplici Sacerdoti delegare iuxta decretum S. R. C. 20. Nouemb. 1628. Saepius decretum eſt, Epiſcopos carere facultate delegandi aliis Benedictionem Paramentorum, et earum rerum, in quibus vnctio non adhibetur; Abbates vero, et alii (ordinum ſuperiores priuilegiati) non poſſunt benedicere Paramenta Eccleſiarum, non ſibi ſubditarum. S. R. C. 24. Aug. 1609. niſi Ordinarii expreſſam vel tacitam ad hoc licentiam habuerint. Protonotarius igitur vel alius Sacerdos non priuilegiatus Epiſcopales: Sacerdote inferior Sacerdotales Benedictiones exercere non praeſumant, quippe qui ad hoc non ſunt ordinati, vt in perſona Eccleſiae eiusmodi munia obire queant. In quo benedictio publica diſcriminatur a priuata, quae tantum in nomine vel virtute propria fit et a priuata cuiuslibet ſanctitate vim ſuam trahit. Reliquae conditiones, quae exigunt hominem, viatorem, ac liberum per intentionem, aliunde patent. Vt vero *licite* benedicat, 1. *Status gratiae* expedit, ſed tamen ſub culpa lethali non exigitur. Nihilominus deuotus Sacerdos per praeuiam ſaltem contritionem ſe expiabit, antequam aliis in Eccleſiae perſona benedicere ſatagat. In benedictionibus priuatis, vtpote omnem ſuam aeſtimabilitatem a ſanctitate benedicentis trahentibus, omnino gratia eſt neceſſaria. 2. *Iurisdictione ordinaria vel delegata* gaudeat. Quantumuis enim benedictio ſit actus iurisdictionis voluntariae, tamen eum extra proprium diſtrictum exercere ſine praeuia licentia impermiſſum eſt. Imo et intra diſtrictum non be-

nedicat alteri, nisi superior. *ad Hebr. 7. v. 7.* Nam sine contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur. Vnde Episcopum ad Ecclesiam introeuntem, non aspergat Sacerdos, sed aspersorium madefactum reuerenter porrigat, vt seipsum aspergat. 3. *Immunis a censuris*, quare vlterius caueat sibi Sacerdos, ne maiore excommunicatione excommunicatus, suspensus ab ordine, aut interdictus ab officiis diuinis, vel irregularis, ad benedicendum aliquid procedat. 4. *Decenter amictus.* In omni benedictione extra Missam Sacerdos saltem superpelliceo et Stola pro ratione temporis vtatur, nisi aliter in Missali notetur. Color albus plerumque adhibetur, nisi benedictio sit coniuncta cum Exorcismo, quo casu violaceus color congrue adhibetur. 5. *Industrius et attentus.* Cum Sacerdos aliquid benedicturus est, habeat ministrum cum vase aquae benedictae, et aspergillo, et cum hoc rituali libro, seu Missali. Caueat ne benedictionis causa ponat aliquid indecens super Altare, veluti esculenta: sed quod eiusmodi est, ponatur super mensam commodo loco paratam.

II. *SVBIECTVM* benedictionis est res vel persona benedicenda. Res autem aliae ad libitum petentis benedicuntur, aliae ita necessario benedictae esse debent, vt absque mortali culpa adhiberi nequeant ad vsum sacrum. Neque enim in Altari et calice non consecratis, neque in mappis, Corporalibus aut pallis, neque in paramentis, humerali, alba, cingulo, manipulo, stola, et casula non benedictis, ordinarie sacrificare licet, nisi vrgens necessitas excuset. Vnde ad validam rei vel personae benedictionem requiritur, vt sit *1. Capax benedictionis*, adeoque essentialiter integra ac completa in ea ratione, quam formula benedictionis exigit. Idcirco ridiculose puerperae mortuae, antequam e domo deferatur ad sepulturam, benedictio post partum impertitur; sicut et sponsi ante copulationem matrimonialem benedictionis nuptiarum, Clerici ante ordinationem Sacerdotalem Consecrationis Episcopalis, Nouitii ante professionem religiosam benedictionis Abbatialis, incapaces sunt. Ita lapides ante structuram arae vel Ecclesiae, linteamina vel alia materialia, antequam formam habeant paramentorum Ecclesiasticorum, suis propriis benedictionibus, vel consecrationibus inualide sacrantur. *2. Nondum benedictae,*

saltem

ſaltem quoad partem ſui maiorem; trahit enim maior pars ad ſe minorem: ſic quando maiori parti aquae benedictae infunditur minor pars non benedictae: aut maiori parti murorum Eccleſiae minor murus non benedictus apponitur, non opus eſt noua conſecratione vel benedictione. Neque dum vterque ſponſus benedictionem nuptialem antehac iam accepit. Prout craſſiſſimum errorem committunt, qui maleficio ligaminis vexatis coniugibus ſuccurri poſſe putant, ſi vir et mulier priori Matrimonio legitime et in facie Eccleſiae contracto mutuo conſenſu renuntient, et nouum coram Sacerdote contrahant, nouamque benedictionem accipiant. Vt vero res aut perſonae *licite* benedicantur, adſint conditiones iure Eccleſiaſtico ad licitam benedictionem requiſitae. In benedictionibus perſonarum ſaepe culpa mortalis, ligamen alicuius cenſurae, vel confirmatio ab Electo nondum obtenta, illicitam reddunt benedictionem; in realibus vero rei foeditas, abiectio, aliaue inconuenientia culpam mortalem vel venialem arguit.

III. *OBIECTVM* benedictionis eſt *bonum*, quod benedicens rei benedicendae precatur. Vt vero valeat benedictio, neceſſum eſt illud bonum eſſe *1. a Deo omnium bonorum largitore elargiendum*; ſiquis enim vellet rei precari bonum a diabolo, vel eius ope et inuocatione procurandum, non benedictionis, ſed incantationis diabolicae actum exerceret. *2. Ordinatum ad finem bonum et laudabilem*; qui enim alicui precatur bonum, a Deo quidem procurandum, ſed ad finem malum, vt tanto liberius quis poſſet peccare, peccat in Spiritum ſanctum per praeſumptionem de miſericordia Dei. *2. Poſſibile ac ſperabile a Deo*, alioqui tentatio Dei, non benedictio dicenda erit, dum aliquid ſupra benedicendi ſtatum, exigentiam, aut alias indebitum quoad modum vel ſubſtantiam, alteri quis apprecaretur: Ita non facile attentabit Sacerdos cum Sanctiſſimo benedicere alicui loco contra incendium, non tantum ob irreuerentiae inter hoſce tumultus committendae periculum, ſed etiam quia timendum, ne tantum Sacramentum a rudibus depretietur, ſi Deus ex iuſta peccatorum vindicta eiusmodi Benedictioni locum non daret. Ita non exiguam ineptiam committeret, qui Euchariſtiam deferret ad infirmum communicare impotentem, vt Sacramentum aſpiciat, aut benedictionem recipiat. Similiter

velle benedicere domum, ceu ſpiritibus infeſtam, cum tamen certo non conſtet de huiusmodi infeſtatione etc. Quales denique conditiones exigantur in ordine ad benedictionem alicui rei vel perſonae licite impertiendam, facile ex prioribus eruuntur: nempe non ſit a ſolo ſancto, ſed ſimul ac principaliter a Deo bonum elargiendum, non ad finem venialiter malum ordinatum etc.

IV. *FORMA PRIMARIA* eſt oratio benedictoria, quae vel eſt *ſimplex* cum ſigno crucis tantum, vel *luſtralis* cum aſpergine aquae benedictae, vel thurificatione: vel *chriſmalis* cum vnctionibus Ss. Oleorum: vel *exorciſmalis* cum adiuratione alicuius per rei ſacrae inuocationem. Vbi rurſum Exorciſmus duplex eſt, vt infra notabitur: vel *deprecatorius*, dum ſuperior rogatur per inuocationem rei ſacrae, vt aliquid faciat vel omittat v. g. rogo te per vulnera Chriſti, Dei infinitam miſericordiam etc. vel *imperatorius*, dum inferior a ſuperiore iubetur per inuocationem rei ſacrae, vt aliquid agat vel omittat. v. g. Impero tibi Satana, adiuro te per omnipotentiam Dei etc. res irrationalis nequid adiurari directe, aut ſi directe fuit adiurata, obliquatur adiuratio v. g. adiuro te creatura ſalis, per Deum viuum, vt omnis ſpiritus immundus effugiat ab eo, in quo aſperſum fueris etc. Senſus enim eſt: adiuro te ſpiritus immunde, vt effugias ab eo, in quo aſperſum fuerit ſal. etc.

Vt igitur valide proferatur haec oratio, debet eſſe approbata ab vniuerſali Eccleſia *expreſſe*, ſicut omnes benedictiones in Pontificali, Miſſali, et Rituali Romano contentae, vel ſaltem *tacite*, quatenus ſciente et permittente ſummo Pontifice aliqua benedictio in certis Eccleſiis ac dioeceſibus practicatur v. g. Benedictio aquae trium regum in feſto Theophaniae, et plures aliae. Caeterae conditiones huc pertinentes, non diuerſificantur ab iis, quae in prolatione formae ſacramentalis attenduntur, vt eſſe vocalem, ſubſtantialiter inuariatam etc.

FORMA SECVNDARIA conſtituitur in hoc, quod in principio cuiusque benedictionis dicatur ℣. *Adiutorium noſtrum in nomine Domini.* ℟. *Qui fecit Coelum et terram.* ℣. *Domine exaudi orationem meam etc.* et ℣. *Dominus vobiſcum. etc. Oremus.* Deinde dicatur oratio propria vna vel plures, prout ſuo loco notatum fue-

fuerit. Subinde plures hae orationes inter se vniuntur, et sine *Oremus* dicuntur: subinde tamen et plerunque clauduntur, et sequens cum *Oremus* inchoatur. Postea rem aspergat aqua benedicta, et vbi notatum fuerit, nempe in benedictione solemni, pariter incenset nihil dicendo, et cum thuribulo vel aspergillo vnam duntaxat crucem ducendo, veluti a fronte ad pectus, et a sua sinistra ad dexteram, nisi multitudo rerum benedictarum trinas cruces postulet. Benedictio solemnis fit publice in Ecclesia, et quidem ab Officiatore in Pluuiali cum Ministris Diacono et Subdiacono debite paratis, in cantu chorali, qui ex Antiphonalibus, ac potissimum ex Gradualibus, qui libri in quauis Ecclesia insigniore habeantur, petendus est aut describendus. Orationes plerumqne in tono feriali canuntur, nisi aliud annotetur, et pro maiori solemnitate cum finali longiore clauduntur. Alia subinde tantum leguntur: alia in tono Epistolae, lectionis, vel praefationis, prout notatur, cantantur. In aliis vero Ecclesiis inferioribus, eiusmodi Benedictiones absque cantu et solemnitatibus praedictis, ante Altare a Sacerdote stante aperto capite in Alba, stola et manipulo, vel etiam pluuiali, aut in superpelliceo cum stola deuote legi possunt, coniunctis ante pectus manibus, etiam ad orationes et praefationes, nisi ipsemet librum teneat, aut ad crucis notam rem benedicat formando crucem manu dextra digitis extensis et coniunctis, nec vltra humeros eleuatis.

V. *EFFECTVS BENEDICTIONVM* communes sunt 1. *Sanctificare* rem aut personam, non sanctitate interna, quia in gratia habituali et immunitate a peccato constituitur; sed externa solum et legali, non mere politica et ciuili, prout leges principum, portae Ciuitatum, et Imperia sancta dicuntur a sanctione poenae, quae violatoribus irrogatur; sed Ecclesiastica, qua aliquid per benedictionem inuocatiuam, vel constitutiuam ad vsum sacrum tantum, vel etiam profanum, eumque honestum, vel saltem indifferentem sacratur iuxta illud 1. *ad Timoth. 4. v. 5. Omnis creatura sanctificatur per verbum Dei et orationem.* 2. *Fugare daemones*, Magias et veneficia secundum illud *Luc. 9. v. 49. Praeceptor, vidimus quendam tuo nomine eiicientem demonia*, scil. ex rebus aut personis. 3. *Curare morbos*, et alia corporis animique mala. *Matth. 10.*

Dedit

Dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem. Similiter Marc. 16. v. 17. 4. Denique *impetrare* instar orationis, quaeuis dona spiritualia vel temporalia, quae in nomine, virtute, aut persona Ecclesiae a Deo petuntur. Ioan. 16. v. 23. *Siquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, non quidem infallibiliter, tanquam ex promissione et iustitia in indiuiduo debitum, sed in genere duntaxat, et sub conditione, si pro salute petentis expedierit. Vnde Sacerdos iis, qui benedictionem huiusmodi petunt, certitudinem effectus non promittat, sed potius totum rei euentum a Dei optimi voluntate, et petentium deuotione pendere ostendat.

INSTRVCTIONES
DE
EXORCIZANDIS OBSESSIS
A DAEMONIO.

HUc non immerito reuocantur Exorcismi, siue adiurationes, quibus daemones humana corpora obsidentes, opprimentes, vel maleficiantes, per diuini nominis inuocationem adiurantur: siue adiuratio fuerit imperatiua, dum exorcista daemoni, vel creaturae, quam daemon inhabitat, per diuinae misericordiae implorationem imperat, vt possidere vel nocere desinat: siue deprecatiua, dum Deum summum optimum per suam infinitam bonitatem vel aliam excellentiam rogat, vt daemonem expellat, neque amplius nocumentum rebus creatis inferre patiatur. Vt igitur munere suo recte fungatur, et *finem* praedictum consequatur, cum alia multa sibi vtilia documenta, quae breuitatis gratia hoc loco praetermittuntur, ex probatis authoribus, et ex vsu nosse studeat; tum haec pauca magis necessaria diligenter obseruabit.

I. *CAVSA EFFICIENS* est exorcista, in quo praeter intentionem, quae ad valorem actus est necessaria, ad munus suum *licite*

cite obeundum requiritur, vt ſit 1. *Sacerdos*, ſeu quiuis alius legitimus Eccleſiae miniſter, qui ſaltem ordinibus minoribus, praeſertim Exorciſtatu, ſit initiatus ad hoc, vt ex officio, et cum ſpecialibus Dei auxiliis, vexatos a daemone exorcizet. 2. *Iurisdictione praeditus.* Optimo enim iure reſeruat ſibi Ordinarius Bambergenſis obſeſſorum Exorcizationem, a nullo Sacerdote, ſeu ſaeculari, ſeu regulari, niſi obtenta prius a Vicario Generali in ſcriptis licentia, exercendam. 3. *Pietate, prudentia, ac vitae integritate ornatus* eſſe debet, qui non ſua, ſed diuina fretus virtute, ab omni rerum humanarum cupiditate alienus, tam pium opus ex charitate conſtanter et humiliter exequatur. 4. *maturus et diſcretus:* hunc enim maturae aetatis eſſe decet, et non ſolum officio, ſed etiam morum grauitate reuerendum. *Ieiunus ac deuotus.* Quare ſit memor, Dominum noſtrum dixiſſe, genus eſſe daemoniorum, quod non eiicitur, niſi per orationem et ieiunium; Haec duo potiſſimum remedia ad impetrandum diuinum auxilium, daemonesque pellendos, exemplo ſanctorum Patrum, quoad fieri poterit, tum per ſe, tum per alios curet praeuie adhiberi. 6. *Immunis a cenſuris et peccatis.* Hinc vt fructuoſa ſit oratio cum ieiunio, praecedat conſcientiae per confeſſionem et communionem deuota expiatio. 7. *Grauis et non leuis aut credulus vel curioſus.* Quare ne vagetur in multiloquio, aut ſuperuacaneis aut curioſis interrogationibus, praeſertim de rebus futuris et occultis ad ſuum munus non pertinentibus; ſed iubeat immundum ſpiritum, qui ex ore energumeni loquitur, tacere, et ad interrogata tantum reſpondere: neque ei credatur, ſi daemon ſimularet, ſe eſſe animam alicujus ſancti, vel defuncti, vel Angelum bonum. Neceſſariae vero interrogationes ſunt: vt de numero et nomine ſpirituum obſidentium, de tempore, quo ingreſſi ſunt, de cauſa, et aliis huiusmodi. Coeteras autem daemonis nugas, riſus, et ineptias Exorciſta cohibeat, aut contemnat; Et circumſtantes, qui pauci eſſe debent, admoneat, ne haec curent, neque ipſi interrogent obſeſſum; ſed potius humiliter et enixe Deum pro eo precentur. 8. *Attentus* in officio ſuo debite implendo. Diligenter prius exploret vitam et mores energumeni, vt reſciat, an infirmus non ex malitia ſimulet eiusmodi actiones, quae daemoni tribuuntur. Curam medicinae Medicis

relinquat; Caueat proinde Exorciſta, ne vllam medicinam infirmo vel obſeſſo praebeat aut ſuadeat. Medicum vero ante omnia conſulat, vt experiatur, vtrum ſtatus energumeni forſan atrae bili vel morbo non ſit adſcribendus.

II. *SVBIECTVM* eſt liberandus a daemonio, in quo requiritur, quod ſit 1. *Homo.* Nam ad bruta animantia pro reparanda eorum valetudine, lacticinio etc. ob varias inconuenientias hunc Exorciſmum applicare non quadrat, ſed ſufficit pro afflictis animalibus vti rebus ſacris: v. g. aqua benedicta, ſale et pane benedicto; rami palmarum benedicti ſuſpendi poſſunt in ſtabulis, cereus benedictus accendi in locis infeſtatis, aliaque, quae per intentionem ac preces Eccleſiae ad huiusmodi effectum cauſandum eleuantur. Si forſan ſigna maleficii v. g. carbones etc. ſint ſub limine abſcondita vel in ſtabulo defoſſa, iuuat terram effodere, et ſiquid ſimile reperiatur, amouere. 2. *Vexatus a daemone.* ſcil. Energumenus ſiue *obſeſſus*, in cuius ventre, inteſtinis, arteriis daemon moratur, et per ventrem ſaepe loquitur. Aut *oppreſſus*, qui a daemone extrinſecus vexatur, verberatur, et moleſtatur, vt veneficae, vel alii impie viuentes, vel per veneficas et ſagas premitur vel opprimitur. Aut *maleficiatus*, quando ſagae vel magi ſignum aliquod a daemone petunt, quod vel immediate corpori maleficiandi vel rei, quam maleficiandus in corpore ſuo habuit vel geſtauit, apponunt, ita vt ad eiusmodi coniunctionem ſigni cum ſignato daemon ex pacto obligetur in homine cauſare maleficium v. g. lentam tabem, contracturam, vel alia ſymtomata, et ad diſiunctionem ſeu ſeparationem ſigni a ſignato rurſum tollere ſeu diſſoluere maleficium, vel alias vexatus a daemone in animo per phantaſmata malarum cogitationum de rebus venereis aut rebus fidei, maxime de Ss. Euchariſtia: vel per philtra, ſeu paſſiones amoris vel odii extraordinarii. 3. *Vere et non ſimulate poſſeſſus aut vexatus a daemone.* Eousque enim hodiernis moribus increuit malitia, praeſertim apud paupellos et haereticos, vt ſimulent reditum animarum ex purgatorio, domorum infeſtationem, aut daemonis obſeſſionem, tantum vt nummos emungant, aut fidem orthodoxam faciant ſuſpectam. Hinc eo enitendum, vt in mendaciis deprehendantur, debitae poſtmodum correctioni ſubiiciendi;

nec refert etiamſi dolus eludatur dolo, iuxta illud: frangenti fidem fides frangatur eidem. Ita fingenti ſe eſſe poſſeſſum a daemone, dicat Exorciſta, daemoni nihil magis eſſe contrarium, quam ſacra verba et amuleta v. g. aquam benedictam, Ss. reliquias etc. quibus applicatis ſtatim agantur in furorem; deinde energumeno fictitio, putanti ſibi fieri rerum ſacrarum applicationem, applicet rem profanam, v. g. aquam non benedictam, vel recitet verſus aliquos ex Virgilio, quos hypocrita non intelligit, ſi in furorem agatur, ſignum eſt, Energumenum eſſe ſimulatorem. Ita vetulae fingentes, ſibi apparere ſpiritum ex flammis purgatoriis redimendum deprehenduntur hoc modo, ſi omnes obligationes, quas ſpiritus dicitur dictaſſe neceſſarias pro ſui redemptione, v. g. Miſſae, Eleemoſynae etc. impleantur ab aliquo tertio, ignorante ea perſona, cui ſpiritus apparuit, vel ea ſciente ac praeſente, ſed absque intentione offerendi pro tali ſpiritu; ſi in primo caſu, quo omnes obligationes ea ignorante impletae ſunt, tamen adhuc dicat, ſpiritum ſibi eſſe moleſtum: aut in ſecundo caſu eum dicat ceſſare, cum tamen opera pro eo nondum impleta ſint, iudicet hanc perſonam eſſe mendacem, et potius carcere, quam adiuratione et exorciſmis dignam. 4. *Inſtructus virtutibus.* Admoneatur idcirco obſeſſus, ſi mente et corpore valet, vt pro ſe oret Deum, Eccleſias viſitet, ac ieiunet, et ſacra confeſſione et communione ſaepius ad arbitrium Sacerdotis ſe communiat; et dum exorcizatur, totum ſe colligat, et ad Deum ſe conuertat, ac firma fide ſalutem ab eo depoſcat cum omni humilitate. Et cum vehementius vexatur, patienter ſuſtineat, nihil diffidens de auxilio Dei. 5. *Munitus ſacris amuletis.* Habeat igitur prae manibus, vel in conſpectu crucifixum. Reliquiae quoque ſanctorum, vbi haberi poſſunt, decenter ac tuto colligatae et coopertae, ad pectus vel ad caput obſeſſi reuerenter admoueantur; ſed caueatur, ne res ſacrae indigne tractentur, aut illis a daemone vlla fiat iniuria. Licet exponi poſſit ſanctiſſima Euchariſtia, tamen ſuper caput obſeſſi aut aliter eius corpori non admoueatur ob irreuerentiae periculum. Ad vſum rerum ſacrarum etiam reducuntur aſperſio aquae benedictae in Dominicis et in vigiliis Paſchae ac Pentecoſtes ante infuſionem Ss. Oleorum: geſtatio vel detentio palmarum benedi-

ſtarum: accenſio candelarum benedictarum, comeſtio vel guſtatio olei communis, ſalis, panis etc. a Sacerdote benedictorum: aſperſio ſacrorum cinerum: geſtatio Agnorum Dei, ſeu Cerae a Pontifice benedictae, Breuium, quibus Euangelium S. Ioannis, ſymbolum Apoſtolorum, vel particulae alicuius Pſalmi deſcripta ſunt, modo vis nulla in modo vel figura ſcribendi ponatur et recta ſit intentio gerentis. Abſit, vt alio modo, Exorciſta vtererur ſacris rebus, quam Eccleſia vtitur vel vti intendit. Hinc aqua baptiſmalis poſt infuſionem Ss. Oleorum, et Olea ſacra, vel vinum cum aqua in ſacro oblatum tantum ad perficienda Sacramenta, et non ad energumenum exorcizandum ſubſeruiunt: neque res benedictae pulueriſentur, coquantur, aut ita miſceantur, vt benedictionem amittant. Flagella, ſputa, et foetores ad daemonis confuſionem ſubinde adhibentur, quidni et nomen Satanae in charta ſcriptum cum maiori eiusdem comtemptu comburatur? 6. *Sincerus et honeſtati addictus.* Moneatur obſeſſus, vt tentationes ſuas omnes Exorciſtae patefaciat; Mulierem vero exorcizans, ſemper ſecum habeat honeſtas perſonas, quae obſeſſam teneant, dum exagitatur a daemonio: quae quidem perſonae ſint patienti, ſi fieri poteſt, cognatione proximae: atque honeſtatis memor, Exorciſta caueat, nequid dicat vel faciat, quod ſibi aut aliis occaſio eſſe poſſit prauae cogitationis.

III. *OBIECTVM* eſt ſpiritus apparensmalus, et maleficians ſeu obſidens, ac decipiens. 1. *Spiritus apparentis* indicia ſunt, quod interdum afficiat auditum per modum venti, inceſſus, deambulationis, cachinni, riſus, gemitus, lamentationis, ſtrepitus, colliſionis, tumultuationis, transportationis rerum, quae tamen in ſuo ſtatu permanent: Interdum viſum per formam animalis, hirci, ſeniculi, globi ignei etc. interduu tactum, quando aures vellicantur, cortinae detrahuntur, vſtulationes vel laeſiones in corpore ſentiuntur; quae omnia poſſunt ſpiritus efficere, applicando actiua paſſiuis, quanquam ſaepe ſaepius ex meticuloſa hominum pauidorum indole aut malitia ſimilia eueniant. 2. *Spiritus mali* indicia: ſi res ſacras v. g. aquam benedictam, ſacra omnia, reliquias fugiat: ſi mendacia dicat v. g. falſam apparitionis ſuae cauſam: ſi dictet, aliquid agendum contra fidem, et Eccleſiae Catholicae dog-

mata

mata: ſi poſſeſſum, vel eum, cui apparet, ad ſuperbiam ac praeſumptionem vel ad deſperationem excitet: ſi prohibeat, ſua dicta manifeſtare confeſſario vel ſuperioribus: ſi in forma atroci alicuius hirci vel alterius animalis cum foetore appareat: ſi in loco appareat, vbi male mortuus in haereſi, vel iniquus rerum poſſeſſor habitauit et obiit: ſi primum blande, deinde cum furore, eiulatione, et impatientia appareat; boni enim ſpiritus in omnibus oſtendunt contrarium. 3. *Spiritus maleficiantis* indicia: ſi decumbat aliqua infirmitate, quam experti Medici nequeunt explorare: neque praeſcripta medela curare; neque originem infirmitatis indagare: ſi oculos habeat velut conſtrictos, et tamen albuginem ſaepe mutet: cum flauo colore tum in facie, tum in reliquo corpore ſuffuſam, membra quodammodo ligata et conſtricta: ſi os ventriculi ita conſtringatur, ut nihil nec medicinam ſumere poſſit, ſed ſumptam euomat: ſi ſentiat aliquid in gutture aſcendere et deſcendere inſtar boli, quod tamen nec glutire, nec vomere poteſt: ſi puncturas extraordinarias in corde aduertat: ſiquid inſtar venti frigidiſſimi, vel flammae ardentiſſimae cum torſionibus acerrimis per ventrem diſcurrat: ſi humores deſiccentur, et corpus extraordinaria macie extenuetur: verbo, ſi ſit infirmitas habens effectus, nulli alteri infirmitati epilepſiae, apoplexiae, phtiſi aut phreneſi communes. 4. *Spiritus obſidentis* indicia: Exorciſta ne facile credat, aliquem a daemonio obſeſſum eſſe; ſed nota habeat ea ſigna, quibus obſeſſus dignoſcitur ab iis, qui vel atra bile, vel morbo aliquo laborant. Signa autem obſidentis ſpiritus ſeu daemonis ſunt quoad animam: ignota lingua loqui pluribus verbis, vel loquentem intelligere: diſtantia et occulta patefacere: horrere rerum ſacrarum, quam ignorat, applicationem: de rebus arduis ac difficillimis, quas nunquam didicit, diſcurrere; canere ex arte muſica, quam non nouit: agi in furorem quoad corpus: dum energumenus linguam tumidam et nigram de ore exerit: clamores inconditos ac belluinos edit: dentibus ſtridet, ſpumat ore: inter cutem et carnem aliquid inſtar formicae palpitat: corpus inflatur: per modum animalculi vel muris aliquid per totum corpus a capite vſque ad pedes curſitat: in aëra leuatur: in terram alliſus volutatur, in ignem vel aquam deiicitur; immobilis efficitur: vi-

res ſupra aetatis ſeu conditionis naturam oſtendit; paucis: quando apparet energumenum plus agi, quam agere, vel alium in eo agere. 5. *Spiritus decipientis* indicia: Aduertat Exorciſta, quibus artibus ac deceptionibus vtantur daemones ad Exorciſtam decipiendum: ſolent enim vtplurimum fallaciter reſpondere, et difficile ſe manifeſtare, vt exorciſta diu defatigatus deſiſtat, aut infirmus non videatur eſſe a daemonio vexatus. Aliquando poſtquam ſunt manifeſti, abſcondunt ſe, et relinquunt corpus quaſi liberum ab omni moleſtia, vt infirmus putet ſe omnino eſſe liberatum; ſed ceſſare non debet Exorciſta, donec viderit ſigna liberationis. Aliquando etiam daemones ponunt, quaecunque poſſunt, impedimenta, ne infirmus ſe ſubiiciat exorciſmis, vel conantur perſuadere, infirmitatem eſſe naturalem. Interdum in medio Exorciſmi faciunt dormire infirmum, et ei viſionem aliquam oſtendunt, ſubtrahendo ſe, vt infirmus liberatus videatur. Aliqui oſtendunt factum maleficium, et a quibus ſit factum, et modum ad illud diſſipandum; ſed caueat, ne ob hoc ad magos, vel ad ſagas, vel ad alios, quam ad Eccleſiae miniſtros confugiat, aut vlla ſuperſtitione, aut alio modo illicito vtatur. Quandoque diabolus infirmum quieſcere, et ſuſcipere ſanctiſſimam Euchariſtiam permittit, vt diſceſſiſſe videatur. Denique innumerabiles ſunt artes et fraudes diaboli ad decipiendum hominem, quibus, ne fallatur, Exorciſta cautus eſſe debet; iubeatque daemonem dicere, an detineatur in illo corpore ob aliquam operam magicam, aut malefica ſigna vel inſtrumenta; quae ſi obſeſſus ore ſumpſerit, euomat; vel ſi alibi extra corpus fuerint, ea reuelet, et inuenta comburantur.

IV. *FORMA* eſt Exorciſmus, ſeu adiuratio, quam oportet eſſe 1. *Approbatam ab Eccleſia*; dum enim exorcizat Sacerdos, vtatur ſacrae ſcripturae verbis potius, quam ſuis, aut alienis: praecipue vero vtatur formulis in Miſſali, vel Rituali Romano aut Dioeceſano praeſcriptis. Et licet forſan apud quosdam Authores reperiantur formulae, quae nullam ſuperſtitionem ſapiant, tamen expedit preces ab Eccleſia praeſcriptas retinere, ne malo delectu minus idoneum contingat admitti. Vnde non approbatur illa praxis Exorciſtarum formulariorum, qui diuerſas agendi formulas conquirunt, et quando res per vnam non ſuccedit, aliam et aliam adhibent,

hibent, cum praecipua cura deberet eſſe, vt per veram poenitentiam ad Deum ex toto corde conuerterentur, tam ii, qui in afflictione remedia quaerunt, quam Exorciſtae. 2. *Non mutatam*, ſaltem ſubſtantialiter. Haud dubie, ſi pro certis rebus aut perſonis benedicendis vel exorcizandis formulae non habeantur, permiſſum eſt, formulas in Miſſali vel Rituali expreſſas, praecipue eas, quae rei benedicendae proximius accedunt, mutatis mutandis adaptare; vt excludantur aliae, quae a Formulariis cum periculo ſuperſtitionis confinguntur: ita Exorciſmus fol. 272. in Benedictionali praeſcriptus facile pro pecoribus aut aedibus exorcizandis mutari poteſt. 3. *Abſolutam*, cum enim non deceat vti Exorciſmis, niſi luculenta habeantur indicia ſpiritus apparentis, malignantis, opprimentis vel obſidentis, ideo ſub conditione expreſſa vel tacita non conuenit exorcizare, niſi indiciis omnibus perpenſis, et aliis circumſtantiis attentis nulla malitia vel ſimplicitas deprehenſa fuerit, et tamen dubitandi ratio adhuc remaneat; quo caſu ſub conditione in mente retenta licet exorcizare. 4. *Imperatiuam.* Exorciſta proinde Exorciſmos faciat ac legat cum imperio et auctoritate, magna fide, et humilitate, atque feruore: et cum viderit, ſpiritum valde torqueri, tunc magis inſtet et vrgeat, et quoties viderit obſeſſum in aliqua corporis parte commoueri aut pungi, aut tumorem alicubi apparere, ibi faciat ſignum crucis, et aqua benedicta aſpergat, quam exorcizando in promptu habeat. 5. *Iteratam.* Obſeruet etiam, ad quae verba daemones magis contremiſcant, et ea ſaepius repetat; et quando peruenerit ad comminationem, eam iterum et ſaepius proferat, ſemper poenam augendo: ac ſi videat, ſe proficere, in ipſa perſeueret per duas, tres, quatuor horas, et amplius, prout poterit, donec victoriam conſequatur. Haec autem vt magis cognoſcat, poſt vnum aut alterum Exorciſmum interroget obſeſſum, quid ſenſerit in animo, vel in corpore, vt ſciat etiam, ad quaenam verba magis diaboli conturbentur, vt ea deinceps magis inculcet ac repetat. 6. *Publicam.* In Eccleſiam, ſi commode fieri poteſt, vel in alium religioſum et honeſtum locum, ab Ordinario deſignandum, ſeorſim a multitudine perductus, Energumenus exorcizetur, ſed ſi fuerit aegrotus, vel perſona nobilis, vel alia honeſta de cauſa, in domo priuata exorcizari poterit, praeſenti-

sentibus viris vel matronis deuotis simul ieiunantibus ac orantibus, secluſis aliis ex curioſitate duntaxat adeſſe volentibus; Et quidem tempore diurno, ita vt exorcizatio neque ante ſolis ortum inchoetur, neque poſt eiusdem occaſum vſque ad noctem ſeram protrahatur. Haec omnia vbi debite et ex ordine peracta fuerint, ſequetur demum optatus

V. *EFFECTVS*, ſcil. expulſio daemonis, cuius expulſionis indicium erit, ſi ſupra recenſita indicia non amplius aduertantur, ſi proinde obſeſſus liberatus fuerit, moneatur, vt ſibi diligenter caueat a peccatis; ne occaſionem daemoni praebeat in ipſum reuertendi, et nouiſſima hominis illius fiant peiora prioribus.

INSTRVCTIONES
DE
PROCESSIONIBVS.

PRoceſſio eſt ritus, vel actus religionis, quo fidelis populus ſub ſigno crucis et vexillo vna cum Clero congregatus de loco ad locum cum precibus, canticis, pſalmis, hymnis, et cymbalis beneſonantibus inter campanarum ſtrepitum modeſte, deuote, ac ſeriatim tranſit; eaque eſt vel priuata aut ſpecialis, quae priuatorum hominum, ſaecularium, Eccleſiaſticorum aut regularium arbitrio inter propria Eccleſiae alicuius vel Parochiae ſepta adornatur; publica vero, quae ob cauſam publicam, id eſt, totius alicuius reipublicae vtilitatem, neceſſitatemue concernentem authoritate Ordinarii extra Eccleſiae ambitum inſtituitur: eſtque vel ordinaria, quae ſtatis per annum diebus recurrit, vel extraordinaria, ob occurrentem publicam neceſſitatem aut vtilitatem inſtituta. Ex quo patet, *finem* vtriusque tam ordinariae, quam extraordinariae Proceſſionis eſſe publicam vtilitatem aut neceſſitatem: v. g. vt augeatur publica deuotio erga ſanctiſſimum Altaris Sacramentum, gratiae agantur pro beneficiis acceptis, vel mala peſtis, famis aut belli auertantur. Vnde

I. *EFFI-*

I. *EFFICIENS* eiusdem prout publica, eſt Ordinarius loci. Iuxta ſanctiones ſiquidem Apoſtolicas nullus, niſi Epiſcopus, aut eo abſente Vicarius eius generalis cum conſilio Capituli Proceſſiones publicas edicere et dirigere poteſt. S. R. C. 24. Aug. 1619. Hinc plerumque tales Proceſſiones a Cathedrali, vel a maiore illius loci Eccleſia incipiunt, et eodem reducuntur, niſi aliud Epiſcopo videatur. Aliae Proceſſiones alia, quam Ordinarii, authoritate introductae vel inſtitutae, niſi ob publicam cauſam aliquam eiusdem accedat confirmatio expreſſa vel tacita, habentur pro priuatis, et intra Eccleſiae ſepta vel ambitum, aut ſi eo careant, extra prope muros, quatenus exeundo ab vna porta per aliam vel eandem iterum intrant Eccleſiam, inconſulto Epiſcopo permittuntur. S. R. C. 26. Febr. 1628. Secus vbi extra ſepta Monaſterii aut Parochiae cum notabili diſtantia a propriis muris aut limitibus, producerentur, quo caſu licentia Epiſcopalis expreſſa vel tacita, quae in ſcientia et patientia fundatur, requiritur.

II. *SVBIECTVM* Proceſſionis conſtituunt omnes ii, qui ad comitandam Proceſſionem authoritate Ordinarii obligantur. Videl. ſubditi tam ſaeculares, de quorum familia plerumque vna ſaltem perſona ad aſſociandam proceſſionem adſtringitur: quam clericales, iique non ſolum Eccleſiaſtici, ſed etiam regulares exempti. Etenim iuxta Concilium Trident. *Seſſ. 25. de Regularib. c. 13.* omnes exempti clerici tam ſaeculares quam regulares et quicunque monachi ad publicas Proceſſiones, vt ſupra explicatum fuit, vocati, accedere compelluntur, iis duntaxat exceptis, qui in ſtrictiore clauſura perpetuo viuunt. Similiter Epiſcopus omnes praecedentias iuxta praecitatum Trident. remota omni appellatione componit in conformitate huius deciſi: Regulares qui ſunt in poſſeſſione praecedentiae, praecedant in publicis functionibus; vbi non conſtat de poſſeſſione, praecedant ii, qui ſunt antiquiores in loco controuerſiae. S. R. C. 6. Oct. 1625. Coeterum ſpectatorum laicorum confluxus aut proſpectus per feneſtras a Concil. Prouinciali Mediolanenſi 6. improbatur.

III. *OBIECTVM* proceſſionis, ſiue eorum, qui proceſſionem comitantur, non ſunt actiones profanae, fabularum vel nouellarum relationes, eſculentorum vel poculentorum venditiones,

delationes et guſtationes, ſpectaculorum exhibitiones etc. quorum abuſus omnino tollendus eſt ſecundum Concil. Prouinc. Mediolanenſe; ſed Roſariorum precationes, Hymnorum vel Pſalmorum aut Litaniarum decantationes, Concionum vel Miſſarum deuotae et attentae auditiones, cuiusmodi officia Miſſae publica paſſim a maiore Clero facienda ſunt. Hymni plerumque in Proceſſionibus gaudioſis, vna cum Pſalmis in tono ſolenni: ſed Litaniae, et Pſalmi poenitentiales, vel alii in tono feriali ad proceſſiones luctuoſas, vna cum Reſponſoriis competentibus adhibentur. Proinde in pagis et Eccleſiis minoribus, vbi iuuentus in cantu Chorali erudita vel alii cantores haberi nequeunt, Parochus ſaltem omnia hic praeſcripta legat, canente interim cantionem germanicam tempori conuenientem ludimoderatore: in aliis autem Eccleſiis maioribus procurentur Antiphonalia pro diuino officio et Gradualia pro ſacrificio Miſſae debite celebrando, e quibus iuuentus ſedulo in cantu chorali imbuatur. De cantu figurali vel inſtrumentali in Proceſſionibus, maxime luctuoſis adhibendo nihil ſciunt Ritualia authentica. Geſtatio vexillorum aut imaginum pictarum vel ſculptarum in Proceſſionibus non vetatur, modo non ſint certorum hominum effigies, aut alias ſtatuae veſtitae, aut a puellis ad ſuperbiam amictis delatae, vtpote ſaepe riſum in his, in illis ſuperſtitionem, in aliis laſciuiam cauſantes. Percupiunt omnes pii Praeſules, vt exhibitiones ſcenicae ac theatrales, quales ſunt repraeſentationes ſanctorum in perſonatis adoleſcentibus, diabolorum latuationes, eiaculatio ramorum in die Palmarum, exhibitio trium Mariarum ad ſepulchrum Chriſti venientium, et huiusmodi alia, in Eccleſiis vel Proceſſionibus inter Diuina ea de cauſa aboleantur, ne fideles rerum caducarum meditatione abſorpti, a genuinae deuotionis et compunctionis ſpiritu deficiant; abuſus tamen huiusmodi antiqui cum magna cautela tollendi ſunt in Proceſſionibus, ne maiora ſcandala ſequantur. S. R. C. 13. Maii 1602.

IV. *FORMA PROCESSIONIS* conſiſtit in ordinata comitantium ſerie. Comparatur enim Proceſſio cum acie caſtrorum ordinata ex variis phalangibus diuerſa ſigna tenentibus collecta, ita vt corpus huius exercitus ſpiritualis ex clericorum diuerſis ordinibus atque paramentis inſignitorum varietate conflетur: cornu autem,

tem, ſeu alam dexteram praeuiae confraternitates, ſiniſtram ſaeculares vtriusque ſexus conſtituant. Proinde Rotulus huius ordinis ac Proceſſionis deſcribitur in Caeremoniali Epiſcoporum lib. 2. c. 33. hoc modo: praecedunt Confraternitates Laicorum: deinde Religioſi ſecundum ordinem iuris, conſuetudinis aut antiquitatis: poſtmodum Curiales, officiales ac nobiles: deinde Clerus, quem antecedit thuriferarius et Subdiaconus geſtans Crucem medius inter duos Acolythos, et ſequitur Officiator cum miniſtris: demum Praelati extranei et quicunque in dignitate magna conſtituti: Vltimo ſexus vterque ſaecularis, mares, virgines ac foeminae. Hiſce vero partibus conſuetudo nonnihil aliter obtinet. Primum locum tenet iuuentus maſcula; 2.dum Clerici Regulares: 3.tium Clerus ſaecularis cum miniſtris et Officiatore. 4.tum Officiales ac Magiſtratus. 5.tum Confraternitates et reliqui mares: 6.tum Puellae, Virgines, Matronae ac reliquus ſexus foemineus. Proceſſioni ſemper praeeat vexillifer ferens vexillum ſacra imagine inſignitum, non vero forma militari vel triangulari factum; Clero vero conuenit Crucem praeferre: praecedat etiam Sacerdos in pluuiali populum aqua benedicta aſpergens. In Proceſſionibus populoſioribus quaelibet phalanx iuuenum, regularium, clericorum, virorum, virginum ac mulierum proprium habere poteſt vexillum. Nunquam plures eiusdem ſancti imagines in proceſſione deferantur, niſi diuerſas eiusdem virtutes aut miracula praeſeferant. Pro ſingulis phalangibus cantores deſtinentur, qui populo praeeant in cantu, modo ea ſit phalangum diſtantia, vt vna alteram non interturbet. Quando defertur Venerabile, nullae ſanctorum Reliquiae deferendae forent. Crux regularium cum velo vel pallio pendente praefertur ad indicandam eorum ſubiectionem et inferioritatem reſpectu Cleri ſaecularis. S. R. C. 14. Iun. 1617. Sicut ex eadem ratione baculi Abbatialis curuaturae velum vel ſudarium appenditur. Imago Chriſti in Cruce tergus vertere debet populo ſequenti, acſi Chriſtus praeeat, niſi ſit Crux Archi-Epiſcopalis, quae ſemper Archi-Epiſcopum reſpicit. Nullo modo permittendae ſunt duae Proceſſiones de eodem feſto in eodem loco, et eodem die. S. R. C. 9. Aprilis 1663. Ante prandium et ante Miſſam potius, quam poſt prandium aut Miſſam habendae ſunt Proceſſiones:

nes: et quidem gaudioſae die Dominica aut feria quinta, luctoſae feria quarta, ſexta, et ſabbato, niſi ob rationabilem cauſam aliter decernatur. Omnes in Proceſſionibus procedunt bini et bini et vltimo loco, ſi numerus in aliqua claſſe ſit inaequalis, terni: ſaeculares in habitu honeſto, religioſi in habitu domeſtico, Clerici ſaeculares in ſuperpelliceis vel aliis ſacris veſtibus ſine galeris, niſi pluuia cogente, induti procedant ſacris precibus intenti, vt remoto riſu, mutuoque colloquio, et vago oculorum aſpectu populum etiam ad pie deuoteque precandum inuitent. Quo vero abuſus in Proceſſionibus notati, melius proſcribantur, iuuat pridie, vel quandocunque viſum eſt, populum poſt concionem ab omnibus dedecentiis dehortari, et ad deuotionem adhortari.

V. *EFFECTVS* demum Proceſſionis eſt conſequi finem, quem publica eiusmodi oratio intendit, vt ſcil. Deus auertat bella, morbos, aliaque mala publica, et e contra pacem, ſalubritatem, vel alia bona publica et ſpiritualia et temporalia atque cum his aeternae beatitudinis finem vltimum largiatur.

INSTRVCTIONES
DE
OFFICIO CONCIONATORVM.

QVantae ſit neceſſitatis, vtilitatis, iucunditatis perinde ac dignitatis officium Concionatorum, vel inde conſtat, quod ad finem hominis vltimum per eccleſiaſticas praedicationes conſequendum ordinetur. Concio enim ad populum debite habita, eſt inſtar animae, qua homo ad vitam ſpiritualem per virtutum Theologicarum fidei, ſpei, charitatis, aliarumque moralium implantationem, nec non vitiorum oppoſitorum extirpationem animatur, dicente Ioan. C. 10. *Ego veni, vt vitam habeant, et abundantius habeant.* Proinde aſſidue diſpiciendum, quid ex parte Concionatoris, vel eorum, quibus concionatur, aut ratione materiae

ac

ac formae requiratur, vt officium tam nobile digne ac fructuoſe obeatur.

I. *EFFICIENS* eſt Concionator, qui praeter alia dona naturalia polleat 1. *Scientia* ſufficiente Ss. Scripturarum, hiſtoriarum praecipue ſacrarum, praeceptionum Rhetoricarum, aliarumque notitiarum, ſine quibus officio concionatorio cum Auditorum ſatisfactione praeeſſe haud poterit. 2. *Prudentia*, qua caute diſtinguat, quid, et ad quos loquatur: aliter enim coram ſuperioribus aut doctis, aliter coram inferioribus et indoctis, aliter coram aequalibus ſermocinandum; praecipue autem praeſtet 3. *Charitate* erga ſuos et quoscunque alios auditores, ne inordinata animi paſſione praeoccupatus, cum eiusmodi circumſtantiis particularibus ſermocinetur, vt potius ex animi vindicta auditores confundere, quam zelo diſcreto aedificare et corrigere ſatagat. 4. *Humilitate*, ne quod ad gloriam Dei et proximorum ſalutem ordinatur, ad vanam gloriolam ex phaleratis verborum aut phraſicularum pigmentis captandam dirigatur teſtante Paulo 1. *ad Corinth.* 2. *Praedicatio mea, non in perſuaſibilibus humanae ſapientiae verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus et virtutis conſiſtit.* 5. *Diligentia ac induſtria*, qua propoſitionem praeconceptam elucubret, inueniendo, diſponendo, eloquendo, memorando ac pronuntiando apta argumenta, quibus auditorum animos penetret: Qui enim cathedram aſcendit ſine labore, ab eadem deſcendit ſine honore. *Vita denique exemplari*: Quo enim pacto perſuadebit virtutem, aut diſſuadebit vitia, qui illas vilipendit, haec ſectatur? aut quomodo ſanabit vulneratum, qui vulnus in facie portat? ſeipſos praebeant exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate verbum ſanum et irreprehenſibile, vt is, qui ex aduerſo eſt, vereatur, nihil habens malum dicere de ipſis.

II. *SVBIECTVM* ſunt Auditores de ſe valde varii: quidam enim ſunt ſuperiores et Magiſtratus, alii inferiores: quidam virtuoſi, alii vitiis addicti, haeretici, vel alias male notati. Erga quoslibet Concionator animi diſcretionem absque vlla paſſione vel ſiniſtro affectu exhibeat, neminemque animo praemeditato laedat vel pungat. In ſuperiores habeat ſe reuerentialem, et ſiquos in iis defectus aut exceſſus adnotauerit, in concione idcirco ad ſpe-

ciem non descendat, sed plane generatim et secundum Euangelii occurrentis tenorem, qui eoipso concionatorem excusabit, loquatur: iuuabit autem vtplurimum tales vel in sede confessionali, aut si copia non detur, extra, etiam cum veniae deprecatione solos, non tam monere, quam eis insinuare, quid ab aliis spargatur: qua correctione non proficiente, superiorum Praelatorum aut Magistratuum prouisio exspectanda est, his etiam dissimulantibus, plerumque consultius diuinae vltioni tales defectus relinquuntur, quam quod inanibus et plus nocuis, quam proficuis reprehensionibus cum aliorum scandalo e cathedra carpantur. Virtuosos laudabit, et laudando vel in bono progressu suo continebit, vel vlterius promouebit; econtra vitiosos, quos nunquam verbis circumstantiosis indigitare licet, reprehendat, sed tamen ad compunctionem in diuina misericordia excitet: instet importune, sed tamen insuper opportune: arguat, simul et obsecret: increpet, sed in omni patientia et doctrina: vigilet et in omnibus laboret, sed tamen opus faciat Euangelistae et ministerium suum impleat in zelo charitatis. Haereticos et nostri temporis sectarios, ne dicteriis aut calumniis e cathedra afficiat, licet ab eorum dicteriosis concionibus prouocatus, pro calumniis refundendi calumnias ansam haberet, nec respondeat stulto iuxta suam stultitiam, ne similis ei efficiatur, attamen ne sibi sapiens esse videatur, stulto iuxta suam stultitiam respondendum est, sed modeste, et seclusis calumniis et animi passionibus, atque potissimum hoc fundamento inconcusso innitendum, varitates nempe Catholicas esse in antiquissima possessione, ideoque onus probandi in aduersarios reiiciendum, et antiquitatem possessionis nostrae non tam rationibus, quae saepe a veritate abducunt, quam traditionibus et Ss. Patrum citationibus confirmandam; atque vt omnis sinistra opinio ac informatio ex acatholicorum animis auellatur, iuuabit vtplurimum proponere vtramque tum catholicorum tum acatholicorum doctrinam, cuiuslibet fundamenta exponere, ac demum catholicorum fundamenta, tamquam solidiora et antiquiora opponere, vt ex hoc argumentorum conflictu genuina veritas tanto luculentius appareat.

III. *OB-*

OBIECTVM eſt materia in cathedra non ſine delectu proponenda, eaque auditorio conueniens, et ad finem aliquem ſupernaturalem vel vltimum conſequendum, per modum medii vtilis. Vnde vt debito ordine procedatur, Concionator implorato prius Dei, diuinaeque Matris ac Ss. Coelitum auxilio,

1. *INVESTIGATIO THEMATIS ET QVAESTIONIS AC PROPOSITIONIS.*

ANte omnia relegat Euangelium pro die occurens, ex Euangelio eruat thema, ex themate quaeſtionem ſuis auditoribus vtilem: ſiue ſit quaeſtio ſpeculatiua, nam huiusmodi quaeſtiones ſaepe ſunt auditoribus ſcitu vel creditu neceſſariae: v. g. an fides ſine operibus ſit mortua? an Beatitudo vel damnatio aeternum duret? ſiue practica, v. g. an temperantia ſectanda? an intemperantia in cibo et potu vitanda? Aut ſi ita ſterileſcat, vt ex themate quaeſtionem competentem formare nequeat, expendat primum, quaenam vitia inter auditores in aliqua Parochia graſſentur, aut quaenam virtutes deſiderentut, aut quaenam notitiae ſcitu neceſſariae de Deo, de Chriſto, de Sanctis, de rebus fidei, de virtutibus vel peccatis, de genuino ſcripturae ſenſu etc. ſint inculcandae, deinde adinueniat thema quaeſtioni propoſitae conſentaneum, ſiue ex Euangelio, ſiue ex alio ſcripturae loco eruatur. Exinde quaeſtionem reſoluat in propoſitionem affirmatiuam vel negatiuam, ſiue quaeſtio fuerit, quoad *an ſit*, dum de exiſtentia ſubiecti, ſiue quoad *quid ſit*, dum de natura et eſſentia, ſiue quoad *quale ſit*, dum de proprietatibus et accidentibus ſubiecti agitur.

2. *INVESTIGATIO ARGVMENTORVM.*

QUaeſtionem ſiue propoſitionem inuentam deſcribat in aliquo ſchediasmo, deinde fundamenta inueniat, quibus propoſitionem ſuam ſtabilire ſatagat, et obiectiones, ſeu rationes contrarias refellat. Hoc praeſtabit variis modis. 1. Percurrat locos Rhetoricos tam in- quam extrinſecos, videl. conſideretur rei tractandae definitio, diuiſio ſeu diſtributio, etymologia ſeu notatio, coniugata ſeu deriuationes ab eodem verbo aut nomine, genus, ſpecies,

cies, similitudo vel dissimilitudo: oppositio relatiua, contraria, priuatiua vel negatiua: adiuncta seu accidentia, antecedentia vel consequentia: repugnantia seu indirecte opposita: causa efficiens, finalis, materialis et formalis: effectus in genere causae finalis, efficientis, materialis et formalis: comparatio a minori ad maius, aut contra, aut a pari ad par etc. 2. Quodsi onerosum foret, tot fontes inspicere, perlustretur sedes argumentorum, quae pro facienda Chria proponuntur: videl. Causae in quadruplici genere, et effectus correspondentes: Contrarium, Simile, Exemplum, Testimonium scripturae vel Ss. Patrum. Vnde abstinendum est a poëtarum figmentis, apogryphorum insomniis, Ethnicorum falsis theastris, Theologorum ac Philosophorum abstrusis quaestionibus, parabolis ac similitudinibus ineptis, incastis aut obscuris, historiis incertis, miraculis, reuelationibus aut apparitionibus dubiosis, prolixis Bibliorum vel Ss. Patrum sententiis, quas breues oportet esse et acutas, atque secundum sensum literalem, allegoricum in fide, anagogicum in spe, moralem seu tropologicum in charitate explicare. 3. Vbi neque hoc placuerit, iuuat inspicere genus dicendi, an sit oratio generis deliberatiui vel demonstratiui, transmisso ad dicasteria et aduocatos genere iudiciali. In deliberatiuo argumenta ab honestate, iucunditate, vtilitate, necessitate, aut possibilitate rei agendae: vel econtra ab inhonestate, iniucunditate, inutilitate, superfluitate, aut impossibilitate rei omittendae ac dissuadendae petuntur. In demonstratiuo laudatur vel vituperatur aliquid a *tempore praeterito*: a patria, parentibus, maioribus, oraculis, responsis, vel aliis signis antecedentibus, *a tempore praesenti*: dum vitae cursus, eiusque virtutes vel vitia ab anno ad annum chronologice percurritur, aut pensantur bona externa educationis, opum, propinquorum, amicorum: aut interna corporis: vt formositas, deformitas, fortitudo, imbecillitas, valetudo, aegritudo, virginitas eiusque naufragium. Sensuum in vel externorum vsus aut abusus: aut interna animae, vt intellectus cum virtutibus intellectualibus: intelligentia, sapientia, scientia, arte et prudentia: voluntas cum virtutibus theologicis, moralibus, et cardinalibus, vbi actus virtutum vel singulares, vel aliis communes, quibuscum comparari potest, recensentur. *a tempore futuro*, videl.

ab

ab iis, quae vitam consecuta sunt, vt felix vel infelix mors, miracula, honor, laus, fama vel gloria, aut econtra infamia, vituperium, contemptus etc. 4. Denique si pigeat et hunc fontem sectari, ex quocunque authore apto, approbato, & ad quaestionem propositam conuenienter scribente seligantur argumenta, quae prius sedulo penetrentur, et expendantur, ad quem locum Rhetoricum reuocentur, deinde punctatim annotentur in dicta schedula cum numero foliorum, vbi reperiuntur.

3. *ARGVMENTORVM AMPLIFICATIO.*

ARgumentis nonnullis, tribus, quatuor, pluribus, pauciori-busue, iisque fortioribus inuentis, et diligenter notatis (nam debiliora vel omnino praetermittuntur, vel vltimo solum loco ponuntur) Concionatori incumbit omnem mouere lapidem, vt inuenta amplificet. Hoc enim interest oratorem inter et dialecticum, quod hic sine fastu plane sterilis incedat: ille vero, quod inuenit, per omnem modum amplificare ac pompatice dilatare studeat iuxta modos subscriptos. 1. *Per conglobationem* locorum rhetoricorum, varias rei tractandae definitiones, causas, effectus, similia, dissimilia, testimonia etc. cumulando. 2. *Per affectuum interiectionem*, quorum quatuor Rhetorica sibi vendicat; laetitiam et tristitiam, spem et metum, quibus accensere licet iram. At Ethica vndecim appetitus concupiscibilis et irascibilis affectiones iuxta hos versus recensет:

Odi et amo: fugio, desidero: gaudeo, tristor: spero, despero: timeo, audeo: soluor in iras. 3. *Per vsum figurarum rhetoricarum*, quarum potiores sunt Interrogatio, repetitio, subiectio, conuersio, complexio, apostrophe, exclamatio, hypotiposis, sustentatio, adiuratio, execratio, oethopoeia, communicatio etc. 4. *Per stilum dicendi* incisim, membratim, aut circumscriptim: neque enim iniucunda erit tautologia cum tanta sententiarum immutatione: neque fieri potest, quin ita scribenti et stilum varianti noua argumenta non incidant. 5. *Per interrogationes circumstantiales*: Quis? quid? vbi? quibus? auxiliis? cur? quomodo? quando? 6. *Per modum* narratorium seu monitorium, interrogatorium, et precatorium. 7. *Per explicationem* singulorum verborum alicuius

sententiae, quam orator ipse facit, vel ab aliis factam, recenset. 8. *Per reuocationem thesis* ad hypothesin, siue per applicationem argumenti generalis ad auditores in hoc loco, tempore et aliis circumstantiis exsistentes. 9. *Per variorum casuum*, qui pro auditorio quadrant, allegationem et resolutionem. 10. *Per variationes grammaticales*, quoad casus, modos, tempora, per ordinem alphabeticum literarum aut seriem vocalium, aut literarum initialium alicuius verbi. Rursum hic modus amplificandi, quisquis delectus fuerit, in scheda notetur.

4 *ARGVMENTORVM DISPOSITIO, SIVE ARGVMENTATIO, SEV CONFIRMATIO.*

POst inuentionem et amplificationem argumentorum, quibus propositionem suam probare Concionator intendit, opus est, tum dispositione partium, qua exordium, propositio, confirmatio, confutatio, et peroratio, seu conclusio debito ordine distribuuntur, tum maxime dispositione argumentorum, siue argumentatione, tali scil. argumentorum pro confirmatione et confutatione stabilienda inuentorum dispositione, qua oratio certis inclusa cancellis, nequeat susque deque ferri, aut histeron proteron euagari; Quod vitium valde commune, declinatur modis sequentibus. 1. *Per syllogismum*, in quo locum conclusionis obtinet ipsa propositio themati congruenter inuenta: locum minoris ingrediuntur argumenta inuenta: ideoque latius deducenda minor: locum maioris constituit aliqua propositio generalis ex duabus dictis eruta, quae paucioribus ad initium confirmationis stabilitur. v. g. Ex themate: *Et vocatum est nomen eius Iesus*; si eruissem hanc quaestionem in quale, seu propositionem: *Iesus est amabilis.* Argumenta inueniissem ad probandam eius amabilitatem, primum a causa finali, quod venerit in mundum propter redemptionem nostram; alterum a causa velut formali, quod sit homo Deus seu compositum ex persona verbi diuini et humanitate: Tertium ab effectis, quod nobis plurima dona sit promeritus per suam asperam natiuitatem, et circumcisionem, vt passionem dissimulemus etc. Iam sic confirmatio ordinatur: Ille est vere amabilis, qui cum esset Deus, factus est homo, vt per insignia merita sua et satisfactio-

ctiones nos ab aeterno interitu redimeret. Hanc maiorem probet inductione eorum, qui magna in alios beneficia contulerunt, et ideo amabiles erant, vt Moyſes populo Iſraelitico etc. Atqui Ieſus fuit 1. Deus, factus homo, vt ex citatione Scripturae et Patrum fuſe probari et amplificari poteſt per accumulationem citationum. 2. Venit vt nos redimeret. Hoc amplificetur per proſopopoeiam Ieſuli loquentis et ingemiſcentis ſuas aerumnas in ſtabulo. 3. Merita eius per affectum amoris, quo tenella Mater ipſum diligit, exaggerentur recenſendo dona partim hominibus collata, partim adhuc conferenda. Fluit denique per ſe concluſio: *Ergo Ieſus eſt amabilis*; non tantum Deo et Angelis, ſed maxime nobis hominibus, qui periiſſemus aeternum, niſi veniſſet in redemptionem noſtram, recapitulando per anacephaleoſin omnia in confirmatione dicta, altero tamen modo, ſcil. vel precatorio, vel interrogatorio etc. Poſt confirmationem, videl. ante concluſionem poſſet etiam, ſi libet, intercalari confutatio iudaeorum nolentium redemptorem tam amabilem agnoſcere, amplificando eam per affectum irae et eorum argumenta contraria breuiter ac neruoſe refutando. 2. *Per Enthymema* v. g. dicendo: Ieſulus eſt Deus et homo, redemptor noſter et plenus meritorum etc. Ergo amabilis. Amplificationes adhibeanrur, vt ſupra vel alii modi ex ſupradictis deligantur. 3. *Per Inductionem* v. g. Moyſes fuit amabilis Iſraelitis, Dauid Abſaloni, Iudith incolis Bethuliae etc. quanto magis Ieſus humano generi erit amabilis? Exponantur rationes ſingulorum, quare amabiles fuerint, et applicentur Saluatori. 4. *Per exemplum* v. g. Moyſes fuit Iſraelitis ob multiuarias beneficentias, quae hic enumerentur et dilatentur: Ergo et Ieſus Chriſtianis ob easdem rationes Chriſto applicatas. 5. *Per ſoriten* v. g. Qui ſe amat, amat et ſalutem ſuam aeternam; hoc probetur textibus vel aliis rationibus. Qui amat ſalutem ſuam aeternam, amat etiam authorem ſalutis aeternae. Iterum rationibus ſtabiliatur. Qui amat authorem ſalutis, amat Ieſum. Rationes: quia eſt author ſalutis aeternae etc. Ergo a primo ad vltimum qui amat ſe, amat et Ieſum, adeoque Ieſus omni ſe amanti amabilis eſt. 6. *Per Dilemma* v. g. Ieſus, vel amandus, vel non amandus aut odio habendus, quia nullum reſtat medium: At non eſt odio

habendus, quia eſt ſummus noſter benefactor, neque plane non amandus, quia nos amat, adeoque redamandus; Ergo amandus a nobis eſt, ipſe nobis amabilis. 7. *Per Epicherema*, quod in vnico ſenſu ſyllogiſmum implicite continet. v. g. Ieſus, verus Deus et homo, redemptor humani generis et meritorum pleniſſimus, amabilis eſt. Vbi ſingula verba ſingulis rationibus trutinanda ſunt et explicanda. Hic inſuper notandum, quod tametſi corpus orationis totum, vno ex praedictis modo plerumque perficiatur, tamen nihil obſtet, quominus ſingulae probationes ſingulari argumentatione per ſyllogiſmum, enthymema, inductionem etc. pro concionatoris arbitrio diſponantur; tantoque ad Auditorum captum clarior futura ſit oratio, ſi ſingulae probationes particularibus concluſionibus non tantum terminentur, ſed etiam aptis pro re nata tranſitionibus ab vno argumento ad alterum tranſeatur.

Eodem modo confutatio tractanda eſt, ſicut confirmatio. Siquam in gratiam auditorum obiectionem proponere ac refellere neceſſum videatur, poſſunt adhiberi modi inueniendi, amplificandi et argumentandi, ſeu diſponendi, ſicut in confirmatione, modo aliquando ſuccinctius procedatur. Et hic modus argumentandi ex ſupradictis electus, ſiue vnus, ſiue plures fuerint, iterum in ſcheda notetur.

5. *CONCLVSIO SEV PERORATIO.*

EX confirmatione et confutatione debite notatis ac penetratis reipſa fluit concluſio, quam Rhetores perorationem appellant: ſiue redit illa ipſa propoſitio ſeu ſpeculatiua, ſeu practica, quam ante confirmationem propoſuit et ſuis Auditoribus probandam promiſit. Pro hac igitur propoſitione bene ventilanda ſeruit, 1. Amplificatio cum omnibus ſuis modis ſupra Num. 3. recenſitis. 2. Pronuntiatio infra deſcribenda cum proportionata vocis moderatione et actione in geſtibus conſiſtente. 3. Anacephaleoſis ſeu breuis recapitulatio argumentorum. 4. Reuocatio theſis ad hypotheſin, dum propoſitio probata, tanquam generalior, auditoribus in certis circumſtantiis temporis, loci, etc. applicatur. 5. Motus ſiue affectus laetitiae et triſtitiae, ſpei et metus, atque irae;

ſicut

ſicut enim confirmatio et confutatio ordinatur ad faciendam fidem in intellectu audientium, ita peroratio excitat motum ſiue affectum aliquem in voluntate audientium, qui in genere demonſtratiuo, vbi quaeſtiones ſpeculatiuae tractantur, plerumque in rei laudatae amore et gaudio, vel vituperatae odio, triſtitia aut ira conſiſtit: In genere vero deliberatiuo, vbi quaeſtiones practicae proponuntur, in ſpem ac deſiderium rei honeſtae ac poſſibilis vel in fugam rei inhoneſtae aut impoſſibilis deſperationem degenerat. Ad hunc motum conciliandum ſeruiunt potiſſimum figurae Rhetoricae, et inter eas Oethophoeia, qua orator in ſe exprimit voce, fronte, geſtu affectus ſuorum auditorum, vt iam collacrimari, iam ſubridere, iam ſperare vel deſperare aut frendere cum illis videatur. Ad haſce expreſſiones magnopere confert imaginatio, qua orator ita rem ſibi praeſentem imaginatur, acſi eam oculis cernat.

6. *EXORDIVM.*

SEd quorſum cum oratione noſtra acephala? Cum enim exordium neceſſario cum genere dicendi et confirmatione correſpondeat, citius inueniri non poteſt, quam poſt cauſae et confirmationis inuentionem. Variis autem modis ducitur exordium. 1. *a genere cauſae*, videl. extollendo honeſtatem vel turpitudinem: nouitatem vel antiquitatem: admirabilitatem vel vulgaritatem: humilitatem aut ſublimitatem: obſcuritatem vel claritatem: vtilitatem vel inutilitatem: iucunditatem vel iniucunditatem cauſae ſeu quaeſtionis, quae tractanda eſt. 2. *a genere orationis*, quod eſt deliberatiuum de re facienda vel omittenda, vel demonſtratiuum, circa rem laudandam vel vituperandam. 3. *a qualitate auditorii vel concionatoris*, aliquid circa ea propter merita vel demerita exaggerando vel extenuando. 4. A narratione alicuius facti vel hiſtoriae, aut explicatione ſententiae cum quaeſtione tractanda connexae: vel concionis praehabitae, et in compendio repetendae, quod valde frequens et laudabile eſt: textus Euangelici aut totius Euangelii praelecti, ex quo deinde quaeſtio eruitur. Hic modus apprime ſeruit concionatoribus omnibus diebus dominicis aut feſtiuis ad populum dicentibus. 5. *Ex viſceribus cauſae*, formando ſyllogiſmum generalem, qui totam orationem comple-

 ctitur,

ctitur, ita vt maior ſit exordium; minor confirmatio et confutatio: concluſio, peroratio: vel ſpecialem, dum exordium habet rationem ſyllogiſmi aut enthymematis. 6. *a ſtatu quaeſtionis et ſtatu iudicationis*, dum format orator primo quaeſtionem generalem, deinde recenſet argumenta pro- et contra: poſtea reiectis argumentis impertinentibus vel leuioribus, format alteram quaeſtionem particularem, quae iudicatio dicitur: v. g. An Ieſus ſit amabilis ex hoc praeciſe capite, quia Deus et homo eſt, non attentis per praeteritionem aliis argumentis? poſtea ſubiicit propoſitionem affirmando vel negando quaeſtionem particularem. 7. *Ab inſinuatione*, captando beneuolentiam auditorum, vel quia improbitatem cauſae extenuamus per probitatem perſonae vel contra, vel quia auditoribus aliunde contra intentionem noſtram praeoccupatis, firmam argumentorum propoſitionem et reſolutionem promittimus: vel multitudine orationum fatigatos breuitate ſolamur. 8. *a reuocatione theſis ad hypotheſin*, videl. quaeſtionem ſeu propoſitionem ſimplicem et a circumſtantiis auulſam, applicando auditoribus in his vel illis circumſtantiis locorum, temporum etc. degentibus. Quemcunque iſtorum modorum concionator elegerit, adimplebit munus boni oratoris, cuius eſt, auditores in exordio reddere beneuolos, attentos, ac dociles, ſeu facile intelligentes ſcopum orationis; Id quod aſſequetur, ſi quaeſtionem auditorio gratam proponat, in partes orationem diſtribuat etc. His omnibus diligenter in ſcheda notatis, ſequitur

7. *ELOCVTIO. SIVE*

FORMA ORATIONIS PRIMARIA, quae conſiſtit in materiae inuentae, amplificatae, ac diſpoſitae elocutione, memoratione ac pronuntiatione. Concionator igitur materiae apparatu in ſcheda notato, accipiat aliam chartam in quarto compaginatam et in margine plicatam. In fronte huius chartae ſcribatur thema latino et germanico idiomate cum citatione; in margine vero partes orationis. Nempe exordium, propoſitio, confirmatio, confutatio et concluſio: ſub dictis partibus ſemper notentur propoſitiones probandae, fontes argumentorum, citationes, aliaue ſigna memoriae cauſa annotata. In plano paginae

ipſa compoſitio exordii, propoſitionis, confirmationis etc. ſcribitur. Poſtulat autem elocutio tria: ſit *pura*, verbaque propria adhibeantur: ſit *ornata* per tropos verborum aut ſententiarum, nec non per figuras verborum itidem ac ſententiarum, quas in Rhetorica requirat: *ſit apta* ſecundum transpoſitionem *in verbis ſingulis* obſeruandam iuxta exigentiam naturae in rebus, vel idiomatis in lingua: vel iuxta quantitatem ſyllabarum: vel *in ſententiis* efferendis trifariam: *inciſim*, dum id, quod pluribus ſententiis dicendum foret, in vnam ſententiam vnico verbo clauſam coarctatur: *membratim*, dum aliquid per plures ſententias pluribus verbis clauſas effertur ſed ſine particulis connexiuis: *circumſcriptim* vel periodice, quando aliquid per plures ſententias effertur, ſed particulis connexiuis inter ſe illigatas v. g. Tametſi, tamen: non ſolum, ſed etiam; tot, quot; tanto, quanto: ita, vt etc. Vbi quoad interpunctiones notandum; particulas copulatiuas vel disiunctiuas praecedit comma, imo etiam omiſſarum loco ponitur comma, vti et quando fiunt participia vel ablatiui abſolute poſiti, aut alias ſubinde comma diſtinctionis gratia ponendum. Particulas ſubiectiuas, ſiue enumeratiuas praecedunt duo puncta. Tales ſunt nempe, nimirum, videlicet, etiam eo caſu, quo omittuntur, eorum loco duo puncta ponuntur. Particulas obiectiuas, vti ſunt verum, ſed, at, antecedit comma cum puncto, etiam eo caſu, quo pro libitu oratoris ſuccincte loquentis omittuntur. Punctum denotat ſenſum orationis ita completum, vt auditor nihil amplius in eadem dictione poſſit exſpectare in vim connexionis ad aliud praecedens vel ſubſequens. Signa interrogationis ponuntur poſt particulas interrogatorias: quis? anne? ſignum exclamationis poſt particulam exclamatoriam. O! pro! ah! particulas concluſiuas vel illatiuas ergo, igitur, ideo etc. praecedit comma cum puncto. Iuxta quas interpunctiones etiam cadentiae in oratione regulantur.

8. *MEMORATIO.*

ORationem in tribus quatuorue foliis compoſitam, memorabit, ſiue memoriae mandabit orator; Id quod duobus modis peragit. 1. Per memorationem verbalem, quando ſecundum ordinem

nem verborum aliquid memoratur; Haec quidem optima, ſed plerumque etiam periculoſa et nimium moleſta; qui enim ita verbis ſe adſtringit, et exiſtimat, ſe erraſſe, ſi aliud pro alio verbum ſubſtituat, vel facile excidit a memoria, vel interrupte, et cum faſtidioſa verborum repetitione ac correctione pronuntiat. 2. Per memorationem realem ſeu localem, dum argumenta ſecundum ſigna marginalia memorat, et haec plerumque tutiſſima, maxime ſi oratio certis propoſitionibus ſyllogiſticis, veluti ripis et aggeribus includatur. Etiam experimento certum eſt id, quod veſperi ante ſomnum memoriae mandatum fuit, mane poſt ſomnum ſine ſingulari negotio repeti ac pronuntiari poſſe, maxime ſi non tam verba, quam ipſae res vel facta ſecundum ſuum ordinem memoriae fuerint concredita.

9. *PRONVNTIATIO.*

VT igitur concionem bene memoratam, dextere queat pronuntiare, praecepta calleat pronuntiationis, quae bifariam diuiditur, in verbalem, cui contrariatur vociferatio: et realem, quae vocatur actio, eique opponitur geſticulatio. Quod *pronuntiationem verbalem* concernit, ſciendum, varie variari vocem pro qualitate materiae; alia enim vox eleuata, media, ac depreſſa: alia continua vel interrupta per ſuſpiria: alia conſtans in eodem tono vel inconſtans: alia criſpata, trepida ſeu tremula, et intrepida, alia accelerata, media, protracta vel retardata. In exordio vox adhibetur media, conſtans, et ſubinde variata: in propoſitione nonnihil eleuata: in confirmatione et concluſione varia pro varietate affectuum: videl. in affectu laetitiae vox media, continuata, intrepida, et nonnihil accelerata. In triſtitia vox depreſſa, interrupta, variata, et ſubinde parum tremula: In ſpe vox laetitiae propinqua: in deſperatione triſtitiae. In metu vox depreſſa, conſtans, et interrupta. In ira vox exaltata, variata, interrupta, accelerata et tremula. Praeter hos tonos orationis oportet etiam callere cadentias in interpunctionibus: Nam poſt comma fit modica reſpiratio ſed eodem tono pergitur: poſt duo puncta, vbi ponuntur particulae nempe, videlicet, vno tono deſcenditur: poſt comma cum puncto, vbi particulae, ſed, quia, vero etc. ponuntur,

tur, vno tono aſcenditur: ante punctum in vltima ſyllaba ad 4. vel 5. tonos deſcenditur: ante notam interrogationis in penultima ſyllaba tribus tonis aſcenditur, et in vltima quinque tonis deſcenditur: ante ſignum exclamationis in vltima ſyllaba quinque tonis deſcenditur. *In pronuntiatione reali* notandi ſunt geſtus generales, qui fiunt 1. *In digitis*, vt disiunctio et coniunctio digitorum, extenſio et contractio digitorum in pugnum, coniunctio pollicis et indicis et reliquorum extenſio, extenſio indicis et coniunctio reliquorum. 2. *In manu* extenſio et contractio manus, eleuatio et depreſſio, verſio volae manus verſus auditorium vel oratorem, gyratio manus vel agitatio. 3. *In vtraque manu et brachiis*: complicatio in modum orantis et replicatio, complosio manuum in modum mirantis, coniunctio manuum, ita vt volae verſus terram vel coelum reſpiciant, conglomeratio manuum ſub axillis, circumgyratio manus circa manum in modum indignantis, eleuatio manuum ac depreſſio brachiorum, extenſio eleuatarum manuum ac coniunctio, extenſio depreſſarum ac coniunctio, eleuatio vnius et alterius depreſſio. *In capite*: gyratio capitis, inclinatio ad aliquem humerum, prona demiſſio, ſupina reiectio 5. *In oculis*: clauſio et apertio, aſpectio torua vel lenis. 6. In fronte et vultu; corrugatio vel explanatio frontis: *In toto corpore*: inclinatio verſus populum, latus ſiniſtrum aut dexterum, curſitatio aliqualis vel obambulatio, genuflexio, modeſta truſio pedum, ſeſſio, vel honeſta ſupra cathedram incubatio. Porro in exordio, dum incipit loqui, geſtus nullus fit, donec altius prouehatur, deinde fiunt geſtus moderati, non venuſtuli. Hinc a nimiis complementis et reuerentiis, quibus nonnulli auditoribus abblandiuntur, abſtinendum. In confirmatione et concluſione geſtus graues ſine nimia acceleratione, niſi aliud materia expoſcat, adhibentur et affectibus vtplurimum accommodantur: *Laetitia* enim ante pectus extenſas tenet manus et apertas, vel oblique coelum reſpicit, dexterum brachium verſus ſiniſtrum extendens, vel caput modice erigit et deprimit. *Triſtitia* vtrumque brachium ſinit recte dependere: vel auditorium oculis apertis aſpicit, caput hinc inde lente mouet, brachia diſtendit et manus aperit: vel caput iam verſus humerum dexterum, iam verſus ſiniſtrum inclinat,

digitos inter se inserit, et complicat, vel brachia inter se complicat et innectit: vel erga coelum manus, velut oraturus complicat, et caput inclinat. *Spes* brachium extensum eleuat et demittit, vel complodit manus ore subridente, vel alios gestus laetitiae communes ostendit. *Desperatio* brachium dextrum curuatum in siniſtrum impellit, et econtra siniſtrum parumper recuruum impellit sub brachium dexterum: vel os et oculi solito magis aperiuntur, corpus in latus siniſtrum vertitur, et ambae manus protensae seruiunt quodammodo pro defensione. *Ira* palpebras oculorum sustollit, labium inferius protendit, brachium incuruat sub axilla: vel corpus modice inflectit, cathedram percurrit, frontem corrugat, caput agitat, manum vnam circa alteram girat. Gestus adhuc specialiores ex singulis verbis specialem actionem significantibus promuntur, vt dum dicit: euaginauit gladium, capiti diadema imposuit, sonoram alapam inflixit, etc. semper actiones his verbis conformantur, admouendo scil. manum ad latus acsi gladium extrahere vellet, imponendo vtramque manum capiti suo, velut coronam sibi impositurus, euerberando manum, acsi alapa esset infligenda, et sic de coeteris.

V. *FORMA SECVNDARIA INCIPIENDAE ET FINIENDAE CONCIONIS.*

POstquam haec omnia Sacerdos impertaeso labore absoluit, et ea qua potuit, industria se ad Concionem praeparauit, finito Sacro, superpelliceo et stola illius coloris, quo vsus fuit in sacrificio, indutus (nisi sub Missa post Euangelium deposita casula et manipulo in Alba et stola ad altare in cornu Euangelii versus populum rationabili de causa breuem exhortatiunculam facit) tenensque manu byrethum cum libro Euangeliorum et strophiolo genuflectit primo coram summo altari vel alio opportuno loco et inuocat S. Spiritus gratiam: deinde post exiguam moram ascendit cathedram nudato capite, factaque aliquali capitis inclinatione versus auditores deponit librum Euangeliorum cum strophiolo ad latus cathedrae habendo in manu siniſtra byrethum, aliquantulum pausans, donec populus se ad quietem composuerit. Porro signans se signo Crucis, intelligibili voce dicit: *In nomine Patris* ✠ *et Filii*

Filii ✠ et Spiritus ✠ Sancti. Amen. Deinde voce elatiore dicit thema latinum cum citatione, ſubiectis poſtmodum his verbis: Die Gnad und Barmherzigkeit GOtt des himmliſchen Vaters, die Lieb ſeines eingebohrnen Sohns, die Einſprechung des heiligen Geiſts, ſeye und bleibe bey uns allezeit, Amen. Die Wort, ſo ich euer Lieb und Andacht auf Latein habe vorgetragen, ſeynd gezogen aus dem heutigen heiligen Evangelio (*vel alius ſcripturae locus citetur*) welches uns beſchreibt der heilige Evangeliſt N. in ſeiner Evangeliſchen Beſchreibung am N. Capitel, und lauten auf unſere teutſche Sprach alſo: Hic pronuntiat thema germanice, deinde dicit ſubmiſſiore voce: Von dieſen und dergleichen Worten etwas weitläufiger zu reden, weilen es nicht geſchehen kann ohne ſonderbahren Beyſtand GOtt des heiligen Geiſts, ſo wollen wir deſſen Gnad zuvor gewöhnlicher Maſſen anruffen. Hic omnes genuflectunt, et oratione cantuue finitis conſurgit Sacerdos cum populo eumque alloquitur his verbis: Euer Lieb und Andacht ſtehen auf, und bezeichnen ſich mit dem Zeichen des heiligen Creutzes, *format crucem in fronte, ore, et pectore*; und ſprechen mit Andacht: Im Nahmen GOttes ✠ Vaters, und des Sohns, ✠ und des heiligen ✠ Geiſtes Amen; und hören an die Wort des heiligen Evangelii, welches uns beſchreibt der heilige Evangeliſt N. an ſeinem N. Capitul mit folgenden Worten: *Legit Euangelium graui, lenta et intelligibili voce cum obſeruatione commatum et punctorum. Lecto Euangelio oſculatur librum dicens*: per Euangelica dicta deleantur noſtra delicta, Amen: ſeponit librum Euangeliorum clauſum ad ſuum locum, dextera retinet biretum, et donec ceſſet ſtrepitus populi, nonnihil pauſat, ac demum voce ſubmiſſiore, ſed tamen intelligibili concionem orditur a repetitione thematis cum allegatione capituli in lingua latina et germanica, quod ante confirmationem in gratiam eorum, qui ſubinde ſerius aduenirunt, etiam conſultum eſt repetere: denique ſubnectit competentem Auditorii titulum dicendo: Andächtige, Auserwählte, vielgeliebte in dem HErrn, et capiti biretum imponit proſequendo orationem ſuam, qua finita promulgantur ieiunia, feſta, indulgentiae, proceſſiones, defunctorum depoſitiones, ſeptimi, trigeſimi, anniuerſarii, contractus matrimoniales, ac demum ſuffragia, quae

pro infirmis, pro peccatoribus pertinacibus, pro auertenda aliqua neceſſitate etc. extraordinarie petuntur, ideoque vnum Pater et Aue congruenter petentium intentioni dicitur: res autem profanas aut forenſes in domo orationis publicare haud deceret. His publicationibus ſubiungitur oratio pro communi neceſſitate ex libello germanico Euangeliorum, quae incipit: Allmächtiger ewiger GOtt ꝛc. Deinde ex eodem libello legitur confeſſio generalis germanica: Ich armer ſündiger Menſch, ꝛc. Poſtea ſtans impertitur abſolutionem generalem dicendo: *Miſereatur veſtri etc. Indulgentiam, abſolutionem et remiſſionem veſtrorum etc.* Formando crucem ſuper populum, factaque capitis inclinatione modeſte e cathedra deſcendit.

INSTRVCTIONES
DE
OFFICIO CATECHISTARVM.

PRaeſtantiſſimae eſſe vtilitatis pariter ac neceſſitatis Inſtructionem catecheticam, ſatis ſuperque oſtendit ipſe finis officii catechetici, cuius non tantum eſt edocere iuuentutem ea, quae ſcitu ſunt neceſſaria ad aeternam ſalutem, ſed etiam inducere ad faciendum ea, quae iuſtitia Chriſtiana dictat, et ad declinandum ea, quae ab vltimo beatitudinis fine retardant, aut plane auertunt. Non enim aptus eſt regno coelorum, qui manum quidem aptat ad aratrum: diſcit diſcenda; ſed reſpicit retro et non facit facienda, aut econtra non fugit fugienda. Hunc igitur finem vt Catechiſta aſſequatur, caute perluſtrare oportet ea, quae ad officium catecheticum requiruntur.

I. *EFFICIENS* eſt Catechiſta, qui prope iisdem cum concionatore inſtructus ſit virtutibus: puta 1. *Scientia*, qualem hoc officium in explicandis primis fidei Catholicae rudimentis poſtulat. 2. *Prudentia*, non tantum in diſcernenda iuuentute quoad ingenii docilitatem, memoriae capacitatem, iudicii maturitatem, atque

atque aetatis imbecillitatem, ſed etiam in materiae proponendae qualitate, ac propoſitionis modo, qui in breuibus exemplis ac ſimilitudinibus vtplurimum commendatur. 3. *Charitate*, qua iuuentutem ſine diſtinctione ſexus, aetatis, ſpecioſitatis aut opulentiae aequaliter complectatur, amanter interrogando, excitandoque bene reſpondentes ad maiorem feruorem, partim laudando, partim donando munuſcula, imagines, roſariola, cruces, precatiunculas, et eiusmodi libellos. Abſit errantes in reſponſis ſuis, aut non ſtatim explicationem penetrantes ob ingenii tardiuſculi hebetudinem toruo vultu aſpicere, verbis durioribus increpare, ſubſannare aut irridere, nedum permittere, vt ab aliis irrideantur, ſed ad ſummum vbi diſcoli fuerint aut inattenti, verbis lenibus aut comminatoriis corrigantur, atque vbi opus fuerit, in ſchola, nunquam autem in ipſa Eccleſia, leuiter caſtigentur. 4. *Humilitate*, ne huiusmodi officium, licet ad ſpeciem exiguum, tamen meritis pleniſſimum a ſe ſuoue charactere alienum putet. *Qui enim ad iuſtitiam erudiunt multos, fulgebunt, quaſi ſtellae in perpetuas aeternitates.* Dan. 12. econtra *vae paſtoribus, qui paſcebant ſemetipſos! nonue greges a paſtoribus paſcantur? lac comedebatis, lanis cooperiebamini, gregem autem meum non paſcebatis.* Ezechiel. 34. 5. *Diligentia ac induſtria*, qua non tantum ipſemet Catechiſta ſine faſtidio eandem doctrinam, maxime generalia fidei principia, inſtillet, repetat, recoquat, ruminet, ſed alios inſuper, parentes videlicet, fratres, ſorores, pueros coaetaneos, ludimoderatores et alios ad idem faciendum quibuscunque modis inuitet, inſtiget, et ſtimulet. Quocirca etiam Parochus cum Capellano non facile locum mutet, ne iuuentus adhuc debilis diuerſo inſtruendi modo confundatur. Denique 6. *Exemplari integritate*, ne quod vna manu coepit aedificare, altera rurſum deſtruat. Paucis: Catechiſta cum concredita ſibi iuuentute conuerſetur, velut paterfamilias, quem officii ſui paterni commonefacit Paulus, vt tenerioribus lac, id eſt, leuiuſculam doctrinam, non vero eſcam, ſiue magis ardua dogmata proponat, donec adoleſcant: *Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam; nondum enim poteratis, ſed nec nunc quidem poteſtis. 1. ad Corinth.* 3. Vtprimum vero poterunt eſcam ſumere, ſiue maiora etiam fidei principia intelli-

gere, monet rursum Isaias patremfamilias, vt non totum panem, siue totum doctrinae corpus, vno velut nisu glutiendum proferat, sed prius frangat: *Frange esurienti panem tuum.* Isai. 58. et per partes obscura fidei dogmata propone et explica, ne inaudire cogaris querelam Ieremiae in threnis seu lamentationibus C. 4. v. 4. *Paruuli petierunt panem, et non erat, qui frangeret eis.* Ex quo Catechista officii sui rationem deducet, et quamlibet Catechesin suam faciet bipartitam, ita quidem, vt prima pars impendatur teneriori iuuentuti, quae adhuc lacte indiget, vtpote communibus fidei rudimentis informanda: altera iuuentuti maiusculae, quae duriusculis escis, sed tamen prius in fragmenta diuisis, nutritur, siue specialioribus fidei principiis clare diuisis et explicatis eruditur.

II. *SVBIECTVM* sunt Catechizandi. 1. Iuuenes videl. vtriusque sexus, tam minores, qui septimum aetatis annum attigerunt, quam maiores, qui vigesimum quartum compleuerunt, necdum tamen matrimonio iuncti sunt. Imo perutile etiam erit adultioribus et matrimonio iunctis huic doctrinae Christianae interesse, vt vel species amissas recolligant, vel nondum acquisitas adhuc acquirant, et seniores addiscant, quod iuuenes addiscere neglexerunt. 2. Conuocati certa hora et loco: nempe plerumque diebus Dominicis, in quibus nunquam omittenda catechesis, post horam duodecimam, ad summum medio primae, dato campanae signo in Ecclesia, vel tempore hiemali ob frigus iuuentuti minus tolerabile in schola aut alio loco honesto conueniant; aut si tempore pomeridiano catechesis ob loci distantiam haberi nequeat, mane immediate post concionem, quae idcirco tanto breuior fiat, instituatur. 3. Collocati debito ordine: Masculi occupent dexterum latus a cornu Epistolae, Puellae sinistrum a cornu Euangelii: aut si locus non patiatur, in choro masculi, et post eos in plano Ecclesiae situentur puellae, ita tamen vt natu minores semper sint natu maioribus Altari propinquiores. 4. Praesentes: Hinc absentes sedulo notentur in tabula cerata, et prima vice moneantur de sua absentia, altera eorum parentes, tutores, curatores, vel domini, vt ab iis ad Catechesin accuratius compellantur, tertia demum vice, vbi non comparuerint, vel modice castigentur in scholis, vel si eorum parentes in culpa fuerint, poena pecunia-

niaria, ſaltem vnius groſſi pro qualibet abſentia, magiſtratu, Satrapa vel officiali illius loci ad hoc executionem praebente, puniantur. Sed quid cum illis oppidanis, qui tanto interuallo diſtant ab Eccleſia, in qua catechizatur iuuentus, vt impoſſibile ſit iuuentutem eo conuenire? Hic meminerit Parochus, ſe primarium opus miſericordiae ſpirituale exercere, et ignorantes docere, ſi ex charitate proximi ſui inductus, vel in certa hebdomadis die feſtiua vel non feſtiua ad eiusmodi locum, vbi numeroſa iuuentus alitur, ſe per annum ſaepius conferat, ibique catechizet: vel ſi vnus tantum aut alter eiusmodi iuuenis reperiatur, faciat illos certis per menſem vel hebdomadam diebus ad ſe venire, potiſſimum ante tempus paſchale, vt Chriſtianae fidei rudimenta ſaltem generalia addiſcant. 5. Dociles. Nam habetes, indociles, et ob balbutiem non intelligibiles vel Catechiſtae, vel aliorum maxime domeſticorum, quibuscum habitant, inſtructione eo inducendi ſunt, vt ſaltem diſcant formare crucem, recitare orationem dominicam, ſalutationem angelicam, ſymbolum Apoſtolicum etc. vtrum vero admittendi ſint ad confeſſionem vel ſacram communionem, in Inſtructionibus de Sacramento poenitentiae et Euchariſtiae iam ſupra dictum fuit.

III. *OBIECTVM* eſt materia Catechiſmi. Quatuor praeſtare oportet Catechiſtam, vt ex hoc capite muneri ſuo ſatisfaciat. 1. Docere virtutes, tam theologicas, quam morales tanquam obiectum proſecutionis ſecundum ordinem Catechiſmi Romani aut P. Caniſii, qui plerumque adhibetur: et dedocere peccata et vitia, virtutibus dictis oppoſita, tanquam obiectum fugae. Haec rudioribus pro modulo inſtillabit eos docendo formare crucem, recitare orationem Dominicam, et coetera generalia rudimenta. 2. Implantare iuuentuti affectum amoris erga virtutes et virtuoſos, nec non affectum diſplicentiae etga vitia et vitioſos, quod tunc effectui dabit, ſi ex vna parte virtuoſorum felicitatem, non tam temporalem, quam aeternam, laudem et aeſtimationem apud omnes, et tranquillam ac pacatam conſcientiam: ex altera vero parte vitioſorum infelicitatem aeternam ac temporalem, vituperium et disaeſtimationem apud ipſos etiam vitioſos, nec non perturbatam, perplexam ac inquietam eorum conſcientiam ob

ocu-

oculos ponat, et nonnunquam ad ſpeciem, tam ſanctorum, quam ſceleratorum hominum, ſiue iam mortuorum ſiue adhuc viuentium et publico ſupplicio affectorum deſcendat. 3. Inducere ad praxin earum, quas didicerunt, virtutum, et ad fugam eorum vitiorum vel peccatorum, de quibus multos effectus turpes ac poenales audierunt, quatenus non tantum in ſeipſis faciant aut fugiant, ſed etiam alios coaetaneos ſuos vel condomeſticos ad ſimilia facienda vel fugienda inſtigent. 4. Edocere certas precatiunculas, quas veſpere, dum concedunt cubitum, et mane reſurgentes, genuflexi recitent, agendo Deo gratias de die vel nocte ſalubriter transacta, et offerendo ſe actionesque omnes ſuas Deo et ad gloriam Dei. Item preces ad ſalutationem angelicam mane, meridie et veſperi, vel ante et poſt prandium recitari ſolitas. etc.

IV. *FORMA PRIMARIA* conſiſtit in modo inſtruendi et catechizandi, qui 1. *Monitorius* eſt ſiue explicatorius, dum Catechiſta proponit tres, quatuor aut ad ſummum quinque quaeſtiunculas ex Catechiſmo, quas per exempla, ſimilia, aut alia adminicula bene explicat. 1. *Interrogatorius* quando per interrogationes explicationem ſuam e memoria iuuenum repetit, formando diuerſas interrogatiunculas v. g. dum agit de ſuſceptione alicuius Sacramenti, quaerit, quid ante, in, et poſt ſuſceptionem talis Sacramenti obſeruandum ſit? Item vult docere, quomodo actus fidei, ſpei, et charitatis ſit eliciendus, format primo Interrogationem circa obiectum materiale v. g. quid credendum? deinde alteram circa formale: quare hoc credendum? nempe propter infinitam Dei veracitatem. Similiter quando vult habere aliquem conceptulum definitiuum alicuius Sacramenti, Interrogat primo: quid operetur Sacramentum v. g. Baptiſmus; nempe gratiam deletiuam peccati originalis. Deinde interrogat ſecundo: quid ſit baptismus? reſpondebit: Eſt Sacramentum cauſans gratiam deletiuam peccati originalis, et ſic de coeteris. 3. *Precatorius*, quando ex praeuia explicatione alicuius virtutis format oratiunculam ad Deum, ad Chriſtum, ad B. Virginem, vel alium ſanctum. 4. *Ordinatus*, vt ſcil. ordo in doctrina teneatur, quem Catechiſmus ſuggerit, et nullam materiam praeoccupet, niſi inſtantis feſti dignitas in ordine ad tractandam confeſſionem vel communionem

ali-

aliud poſtulet. 5. *Identicus*; licet enim alioquin crambe recocta deſipiat, hic tamen obtinet contrarium, et nihil toties inculcari poteſt, quin vlteriori inculcatione egeat. v. g. Vis inſtruere aliquem rudem, qui neſcit legere, quomodo elicere debeat actum fidei, praemiſſa explicatione interroga: 1. Was ſeynd wir ſchuldig zu glauben? R. Alles was in dem Apoſtoliſchen Glauben, in der heiligen Schrift und heiligen Kirchen-Verſammlung beſchrieben ſtehet; Inſonderheit müſſen wir glauben, daß ein GOtt ſeye: daß er ſeye ein Belohner alles Guten, und Beſtrafer alles Böſen, daß GOtt ſeye eins in der Natur, aber dreyfach in Perſonen: daß die andere Perſon der GOttheit ſeye Menſch worden, und für uns den bitteren Todt gelitten habe ꝛc. Interroga 2. Warum müſſen wir das glauben? R. Weilen GOtt die unendliche Wahrheit iſt, und alſo zu glauben geboten hat. Fac exinde oratiunculam, ſeu actum fidei: O wahrhafteſter JEſu! Ich glaube alles was du zu glauben geboten haſt; Inſonderheit glaube ich, daß ein GOtt ſeye, der mich nach meinen Verdienſten in der Ewigkeit belohnen wird: Das Gute mit guten, und das Böſe mit böſen: Ich glaube auch die allerheiligſte Dreyfaltigkeit, GOtt den Vater Sohn und heiligen Geiſt; auch glaube ich, daß die andere Perſon der GOttheit ſeye Menſch worden um uns Menſchen von dem ewigen Tod zu erlöſen; und das alles darum, weilen GOtt iſt die ewige und unverfälſchte Wahrheit, und dieſes alles zu glauben geboten hat. Et ſic pergendo de actibus ſpei, charitatis, doloris, ſiue contritionis etc. Similiter ſiquis a rudibus poſtulat habere conceptum definitiuum alicuius Sacramenti, doceat illos effectus ſingulorum Sacramentorum, deinde interroget: 1. Was würkt oder nutzt das Heil. Sacrament der Tauf? R. Es würket diejenige Gnad, wodurch die Erbſünd ausgelöſcht wird. Definiatur Baptiſmus: Die Tauf iſt ein Sacrament, wodurch der Menſch Gnad empfängt, damit ſein Erbſünd ausgelöſcht werde. Interroget 2. Was würkt das Heil. Sacrament der Firmung? R. Es verurſacht jene Gnaden, wodurch der Menſch beſtärkt wird, ſeinen Glauben offentlich, auch vor unſern Glaubens-Feinden zu bekennen. Definiatur: Die Firmung iſt ein Sacrament, wodurch ein Chriſt Gnad erlangt, womit er be-

ſtärket wird ſeinen Glauben offentlich, auch vor denen Unglaubigen zu bekennen ꝛc. Hac ratione rudiuſcula iuuentus, quae legere neſcit, exerceatur, nec interturbetur, licet paulo aliis et proprio marte inuentis terminis conceptum ſuum exprimat, quod ſignum eſt, ſe mente intelligere id, quod ore pronuntiat.

V. *FORMA SECVNDARIA* conſiſtit in ordine actionum, quae in Catecheſi fiunt. 1. Praemittitur Cantilena germanica tempori conueniens, quam iuuentus in ſcholis addiſcat et concinat. Catechiſta interea ſuperpelliceo et ſtola indutus, genuflectat coram Altari, intentionem eliciat, et inſtructionem ſuam Deo commendet. Finito cantu 2. Surgit, et conuerſus ad iuuentutem format ſignum crucis germanico idiomate clare dicens: Im Nahmen GOtt ✝ des Vaters. Hic format crucem in fronte, et pauſat, donec iuuentus idipſum dixerit et crucem in fronte efformarit. Deinde dicat: und des ✝ Sohns. Iterum crucem in ore format, et pauſat vt ante. Und des ✝ Heil. Geiſts, Amen. Crucem in pectore facit et pauſat. Deinde praeorat lenta, diſtincta, et clara voce generalia fidei principia: nempe ab initio Catecheſis orationem Dominicam, ſalutationem Angelicam, et ſymbolum Apoſtolicum. Formata rurſum cruce 3. Duo ſaltem paria, puerorum ſcil. et puellarum, intelligibili voce ex Catechiſmo Caniſii vnum caput recitent. 4. Sequitur Catecheſis rudium ſeu iuniorum, dum Catechiſta obambulando ab vno latere ad aliud interrogat de 5. articulis fidei ſcitu neceſſariis neceſſitate medii: nempe de exiſtentia Dei, de finali retributione bonorum et malorum, de vnitate Dei et Trinitate perſonarum, deque incarnatione Verbi et redemptione noſtra. Item de iis, quae in cruce formanda, in oratione Dominica, in ſalutatione Angelica et aliis ante et poſt catecheſin praeorandis continentur attendendo, an ſingulos articulos, et ſingulorum articulorum verba probe intelligant. Item doceat eos formare crucem, inquirat, an ſciant orationem Dominicam, preces matutinas et veſpertinas etc. 5. Circumeat rurſum ab vno latere ad aliud et adultiores vel doctiores examinet de materia et quaeſtionibus in nouiſſima Catecheſi propoſitis et explicatis, easque magis explicet. Grandiores raro interroget, niſi certa ſpes affulgeat futurum, vt cum laude reſpondeant. Simili-

militer maturiores puellae raro interrogentur, et quidem cum omni modeſtia et absque earundem curioſo aſpectu. 6. In loco edito ac conſpicuo ſedens ſiue ſtans nouam proponet materiam ex Catechiſmo ſecundum ordinem, quam ſuccincte declarabit per exempla, ſimilitudines et interrogationes iuuenum, quo videat, an intellexerint, et in proxima Catecheſi deſuper reſpondere valeant. Ac denique 7. In loco, vbi a principio Catecheſis ſtetit, formata cruce diſtincte praeorat Decalogum, quinque praecepta Eccleſiae, ſeptem Sacramenta, quatuor hominis nouiſſima, factaque cruce et ſubiecta cantione germanica, niſi veſperae ſequantur, iuuentutem dimittit.

Preces ante Catecheſin coram flectente iuuentute dicendae.

Im Nahmen des Vaters, und des Sohns, und des heiligen Geiſtes, Amen.

VAter unſer, der du biſt im Himmel, geheiliget werde dein Nahm. Zukomme uns dein Reich. Dein Will geſchehe, wie im Himmel, alſo auch auf Erden. Unſer täglich Brod gieb uns heut. Und vergiebe uns unſere Schulden, als auch wir vergeben unſern Schuldigern. Und führe uns nicht in Verſuchung. Sondern erlöſe uns von dem Uebel, Amen.

Gegrüſſet ſeyſt du Maria, voller Gnaden, der HErr iſt mit dir: du biſt gebenedeyet unter den Weibern, und gebenedeyet iſt die Frucht deines Leibs JEſus: Heilige Maria Mutter GOttes, bitt für uns arme Sünder jetzt und in der Stund unſeres Abſterbens, Amen.

1. ICh glaub in GOtt Vater, Allmächtigen Schöpfer Himmels und der Erden. 2. Und in JEſum Chriſtum, ſeinen eingebohrnen Sohn unſern HErrn. 3. Der empfangen iſt vom heiligen Geiſt, gebohren aus Maria der Jungfrauen. 4. Gelitten unter Pontio Pilato, gecreutziget, geſtorben und begraben. 5. Abgeſtiegen zu der Höllen, am dritten Tag wieder auferſtanden von den Todten. 6. Aufgefahren zu den Himmeln, ſitzet zur rechten Hand GOttes des Allmächtigen Vaters. 7. Von dannen er kommen wird zu richten die Lebendigen und die Todten.

8. Ich glaub in den heiligen Geist. 9. Eine heilige allgemeine Kirchen: Gemeinschaft der heiligen. 10. Ablaß der Sünden. 11. Auferstehung des Fleischs. 12. Und ein ewiges Leben, Amen.
Formetur iterum Crux, vt ante.

Preces post Catechesin coram flectente iuuentute dicendae.

Im Nahmen des Vaters, und des Sohns, und des heiligen Geists, Amen.

Die heilige Zehen Gebott Gottes.

1. ICh bin der HErr dein GOtt, du sollst keine frembte Götter neben mir haben: Du sollst kein geschnitzt Bild machen, dasselbige anzubetten.
2. Du sollst den Nahmen GOttes deines HErrn nicht vergeblich führen.
3. Du sollst den Sabbath heiligen.
4. Du sollst dein Vater und Mutter Ehren, auf das du lang lebest auf Erden.
5. Du sollst nicht tödten.
6. Du sollst nicht Ehebrechen.
7. Du sollst nicht stehlen.
8. Du sollst kein falsche Zeugnuß geben wider deinen Nächsten.
9. Du sollst nicht begehren deines Nächsten Weib.
10. Du sollst nicht begehren deines Nächsten Haus, Acker, Knecht, Magd, Ochsen, Esel, noch alles, was sein ist.

Die fünf Gebott der Kirchen.

1. Du sollst die aufgesetzte Feyertäg halten.
2. Du sollst alle Feyertäg die heilige Meß mit Andacht hören.
3. Du sollst die gebottene Fasttäg, und den Unterschied der Speiß halten.
4. Du sollst zum wenigsten einmal im Jahr deinem verordneten Priester, oder einem andern mit Erlaubnuß deine Sünd beichten.
5. Du sollst das heilige Hochwürdige Sacrament des Altars aufs wenigst einmal im Jahr, nemlich um die Oesterliche Zeit, empfangen.

Die

Die ſieben heilige Sacramenten.

1. Die Tauf. 2. Die Firmung. 3. Der Fronleichnam unſers HErrn JEſu Chriſti. 4. Die Buß. 5. Die letzte Oelung. 6. Die Prieſter-Weyhe. 7. Die Ehe.

Die vier letzten Ding des Menſchen.

1. Der Tod. 2. Das letzte Gericht. 3. Die Höll. 4. Das Himmelreich! Gedenke dann O Menſch in allen deinen Werken deiner letzten Ding, ſo wirſt du ewiglich nicht ſündigen.

Im Nahmen des Vaters, und des Sohns, und des heiligen Geiſts, Amen.

DE TESTAMENTIS
ET
TESTAMENTORVM FACTIONE.

CVm plerumque Curati in extremitate lethali aſſiſtant infirmis, qui teſtamenti factionem ad tale vsque tempus comperendinare ſolent; Hinc ne ſolatio hoc tam temporali, quam ſpirituali ob inopinam mortem priuentur, in hac Dioeceſi Curatis permittitur, et teſtamenta ſcribere, et ſcripta ſolemnizare. Vt proinde in hac alias ſat ſpiſſa materia pro modulo eruditi, non ita facile impingant, potiora principia, ob oculos ponuntur.

Vltima quippe voluntas, cum ſit gratuita diſpoſitio in vel poſt mortis tempus, *alia* indigitatur teſtamentum, veluti teſtatio mentis, codex, vltimum elogium, vulgo ein Teſtament, Erbſetzung et dicitur iure communi vltima voluntas, in qua teſtator poſt legata coram ſeptem teſtibus haeredem ſuum directe vel immediate inſtituit dicendo: Titium haeredem meum inſtituo: *Alia* Codicillus, ein Neben-Teſtament: ein unvollkommener letzter Will, ein mittelbare Erb-Verſchreibung: et dicitur vltima voluntas, in qua praeter legata, ſi velit, Codicillator coram quin-

que teſtibus indirecte haeredem inſtituit rogando ſcil. vel mandando, aut dicendo: haeredem meum ex teſtamento, vel ab inteſtato rogo, vt retenta quarta parte haereditatis, quam Trebellianicam appellant, reliquam Sempronio extradat. Vtraque haec voluntas teſtamentalis et codicillaris poteſt in vnica pagina conſcribi et vocari teſtamentum mixtum ex vtraque, dum dicit teſtator: Titium haereredem inſtituo, quem rogo, vt ſalua quarta Trebellianica (quam etiam prohibere poteſt teſtator) reliquam haereditatem Sempronio extradat; adeoque duplex erit hic haeres: puta teſtamentarius ſeu fiduciarius, qui a teſtatore accipit haereditatem: et codicillaris ſeu fidei-commiſſarius, qui ab haerede fiduciario accipit haereditatem. Item vtraque haec voluntas poteſt fieri in ſcripto, neſcientibus teſtibus, quid in ea contineatur, vel nuncupatiue tantum coram requiſitis teſtibus audientibus et intelligentibus clare et diſtincte vocem et mentem teſtantis. Codicillus etiam fit duobus modis: vel vniuerſaliter, quando fideicommiſſum vniuerſale relinquitur, ſcil. dodrans; bes etc. vel particulariter, quando tantum fideicommiſſum particulare, quod hodie per omnia cum legato exaequatur, et in re aliqua determinata v. g. equo, agro etc. conſiſtit, relinquitur, et huiusmodi codicilli, ſi in ſeparata charta ſcribantur, vocantur Einleg-Zettel: ſin in eadem charta ante vel poſt inſtitutionem haeredis et ſolemnizationem teſtamenti, nominantur legata, Vermächtniſſen et per teſtamentum confirmantur. Haec ergo duplex vltimarum voluntatum ſpecies nunc per ordinem et ſubiectos numeros expenditur.

I. *EFFICIENS* Teſtamenti ſunt teſtatores, vulgo Teſtirer, Erblaſſer, Geſchäftsmacher, et omnes, qui iure naturali, gentium, ciuili, canonico, aut conſuetudinario non prohibentur teſtari. 1. *Iure naturali* prohibentur, qui laborant vel defectu animi, vt infantes, mente capti, furioſi, plene ebrii, et alii rationis vſu carentes: vel defectu corporis, qualis eſt mutus et ſurdus a natiuitate, et alii, qui voluntatem ſuam certo manifeſtare nequeunt. Huc reducuntur impuberes, quibus nullum adhuc firmum animi iudicium eſt, puta maſculi ante completum aetatis annum decimum quartum, et puellae ante completum duodecimum. 2. *Iure gentium et ciuili* prohibentur, qui aliquam capitis diminutionem

nem patiuntur: *Maximam*, vt sunt amittentes ius libertatis: nempe serui, qui nullo rerum dominio gaudent, et quia huiusmodi seruitutes in lege Christiana sublatae sunt, cessat huiusmodi prohibitio non tantum respectu talium seruorum, sed etiam respectu captorum ab hostibus, vel obsidum in pignus datorum, quorum testamenta etiam in captiuitate condita, si non iure postliminii, certe principum Christianorum aequitate hodiernis moribus ratihabentur. *Mediam*, quales sunt amittentes ius Ciuitatis in Imperio Romano: nempe Deportati, siue maiori banno a Caesare vel Camera Imperiali banniti et per totum Imperium proscripti, in die hohe Reichs-Acht oder Bann gesetzt. Secus relegati, die Lands-Verwiesene, qui ab aliquo tantum Statu Imperii siue principe per suam ditionem, non vero per totum imperium, sunt proscripti, et saltem extra ditionem eiusmodi Status testari possunt. Deportatis accedunt damnati poena capitali, item perpetuo damnati ad ferrum aut ad bestias, aut in metallum, ad perpetuos carceres, siue triremes. Hi enim ius Ciuitatis amittunt, adeoque testari nequeunt, sed bona, eorum descendentibus, ascendentibus, ac lateralibus vsque ad tertium gradum, ac denique Fisco cedunt ab intestato. *Minimam*, cuiusmodi sunt patriae adhuc potestati subiecti: nempe filii familias, licet puberes, sed adhuc sub patria potestate existentes, neque circa bona profectitia, quae intuitu patris ipsis donata fuerunt, neque circa aduentitia, quae ipsis alia de causa quam intuitu patris, a Tertio obuenerunt, Clericis exceptis, qui licet in patria potestate constituti, in hoc passu sui iuris sunt, sicut et alii consentiente patre ad pias causas testantur; sed solum circa bona castrensia vel quasi in bello vel ex officio aut artificio acquisita testantur. Similia de filiis arrogatis dicenda. Nec non iure ciuili prohibentur testari, qui quidem nullam capitis diminutionem patiuntur, sed crimine solum, non autem morte damnati sunt v. g. *prodigi* declarati, quibus praeuia sententia declaratoria bonorum administratio interdicta et a magistratu defacto curator datus, nullum condere possunt testamentum: *parentes naturales* liberos ex damnato coitu natos, id est, incestuosos, adulterinos, sacrilegos nequeunt instituere haeredes, prout etiam ab intestato non succedunt, nisi eos Imperator vel alius, cui ab Imperatore

tore facultas conceſſa, ad ſucceſſiones legitimauerit; at illegitimos ſiue naturales liberos poſſunt cum concubina ſeu matre naturali in vncia, ſin nullos habeant liberos legitimos vel aſcendentes, in toto aſſe haeredes inſtituere. Item *Pasquillantes*, ſiue ob libellum famoſum damnati, redduntur inteſtabiles: *Perduellionis rei*, qui contra Principem vel rempublicam conſpirarunt, teſtamenti factione poſt Iudicis ſententiam cadunt. *Accuſati de crimine* publico, qui ad anteuertendum ſupplicium ſibi mortem inferunt, irrita relinquunt teſtamenta. 3. *Iure canonico* prohibentur teſtari Religioſi actualiter profeſſi: ſecus Clerici ſaeculares, qui non tantum de patrimonialibus, ſed etiam de reditibus Eccleſiaſticis ſuperfluis ex inolita conſuetudine in hac dioeceſi teſtantur; alioquin Fiſcus ab inteſtato vel ex teſtamento nulliter facto ſuccedit. Haeretici in Imperio Romano-Germanico non tolerati: nec non manifeſti vſurarii ante factam reſtitutionem, vel cautionem de reſtitutione facienda, item percuſſores et perſecutores S. R. E. Cardinalium, et ad hoc conſilium auxiliumue praeſtantes poſt Iudicis ſententiam redduntur inteſtabiles. 4. *Iure conſuetudinario* in hac Dioeceſi nequeunt teſtari Coniuges, qui poſt annum et diem, vel ex ſpeciali pacto a prima die nuptiarum in communione bonorum in der Güter-Gemeinſchaft degunt: Item Coniuges, qui cum liberis prioris matrimonii, et naſcituris in ſecundo matrimonio, ſtant in vnione vel parificatione prolium, in der Vereinkindſchäftung. Similiter, qui ſibi reciproce ſuccedunt ex pacto ſucceſſorio coram duobus teſtibus inito, eoque firmiore, ſi iuramento firmatum fuerit. Niſi intereſſentes contra communionem bonorum, vnionem prolium, vel pactum ſucceſſorium in contrariam diſpoſitionem conſentiant.

Quod hactenus dictum de teſtamentis, ſimiliter de Codicillis intelligendum, ita vt omnes ii, qui de iure naturali, gentium, canonico, ciuili et conſuetudinario teſtari nequeunt, etiam codicillari prohibeantur.

II. *SVBIECTVM* ſunt haeredes, qui teſtamenti factionem paſſiuam habent, et varia pro varietate caſuum ſortiuntur nomina: haeres ein Erb, Erbfolger, Erbnehmer, haeredis haeres, Erbsnehmere: haeres ex teſtamento, ein Teſtament-Erb: haeres ab inte-

inteſtato ein natürlicher Erb. Haeres ſcriptus ein ſchriftlicher Teſtaments-Erb. Haeres nuncupatiuus, ein mündlicher Erb. Haeres neceſſarius ein Noth-Erb, qui neceſſario debet inſtitui: Haeres voluntarius ein freywilliger Erb, qui non debet neceſſario inſtitui. Haeres ſuus ein leiblicher Erb, qui deſcendit a teſtatore. Haeres extraneus ein auswendiger Erb, qui cum teſtatore quidem conſanguineus, ſed ab eo non deſcendit per immediatam vel mediatam generationem. Haeres teſtamentarius vel fiduciarius ein teſtamentiſcher Erb, unmittelbarer Erb. Haeres codicillaris vel fideicommiſſarius, ein Neben-Erb, mittelbarer Erb, After-Erb. Haeres inſtitutus ein eingeſetzter Erb: Haeres ſubſtitutus ein Nach-Erb, Unter-Erb. Haeres in caput ein Haupt-Erb, haeres in ſtirpem, ein Stamm-Erb. Haeres ex aſſe ein Grund-Erb: haeres ex parte ein Theilhaber, Mit-Erb. Haeredes inſtituendi in duplici claſſe reponuntur: in prima haeredes neceſſarii, qui praeteriri non poſſunt, ſed neceſſario vel exhaeredandi ſunt, vel inſtituendi, ſaltem in legitima in der Noth-Portion, Pflicht-Theil, quae hodierno iure communi poſt deductum aes alienum conſiſtit in triente ſiue tertia parte haereditatis, ſi vltra quatuor haeredes non ſint; in ſemiſſe vero ſeu medietate haereditatis, ſi plures quam quatuor numerentur haeredes iuxta verſiculos:

Quatuor aut infra dant natis iura trientem:
Pluribus ac ſupra dant natis iura ſemiſſem.

Primo ordine veniunt deſcendentes, qui neceſſario ab aſcendentibus, ſaltem quoad legitimam, inſtituendi ſunt; nempe liberi legitimi, nec non legitimati a parentibus: nepotes poſt mortem parentum a ſuis auis et auiis paternis et maternis: adoptati ab aſcendentibus, illegitimi a matre: niſi exhaeredentur expreſſe vnus vel omnes ob cauſam aliquam ex infra poſitis in teſtamento allegatam et ab haerede probatam, cuiusmodi quatuordecim in his verſiculis numerantur:

Bis ſeptem ex cauſis exhaeres filius eſto:
Si patrem *feriat*: vel *maledicat* ei.
Carcere detruſum ſi negligat: aut *furioſum*:
Criminis *accuſet*; vel paret *inſidias*. NB vid. Jus patrii fol. [illegible] et III et IV.

Si dederit *damnum* graue: ſi nec *ab hoſte redemit*,
Teſtariue vetet, ſe ſocietque *malis*.
Si *mimos* ſequitur: vitietue *cubile* paternum.
Sique *fidem* mutet, filia ſi *meretrix*.

Secundo ordine non extantibus liberis veniunt aſcendentes: nempe parentes, et omnes ii, qui deſcendentibus legitimam debent, adeoque a deſcendentibus legitima ipſis reciproce ex pietate debetur, ita vt a filiis ſuis aut nepotibus poſt mortem filiorum inſtituendi ſint ſaltem in legitima, quae in triente omnium bonorum conſiſtit; aut exhaeredandi ob vnam alteramue cauſam ex infra poſitis, quarum octo numerantur in his verſiculis ſubſcriptis:

Si Pater *accuſet* capitalis criminis: aut ſe
Adiungat *nurui*: vitaeque eſt *inſidiatus*:
Teſtari prohibet gnatum: Matrique *venenum*,
Praeparet: incluſum ſi *carcere* vel *furioſum*,
Negligat: et veram contemnat *religionem*.

Tertio ordine, non extantibus liberis aut deſcendentibus, neque parentibus vel aſcendentibus fratres et ſorores neceſſario ſunt inſtituendi, ſaltem quoad legitimam hoc vnico caſu, ſi turpis perſona fuiſſet inſtituta, notata infamia iuris vel facti ex facto proprio reſultante, aut in hoc caſu exhaeredandi *in teſtamento* ob cauſam in teſtamento expreſſam et ab haerede probatam, cuiusmodi tres in iure numerantur:

Tres licet ob cauſas ingratum pellere fratrem,
Si fratri *inſidias* perniciemque ſtruit.
Si *ſcelera impingat* ferro fatoque pianda:
Aut ſi fraternas perdere tentet opes.

Reliqui conſanguinei non ſunt neceſſario exhaeredandi vel inſtituendi.

In ſecunda claſſe reponuntur haeredes voluntarii, qui non obſtante aliquali ſanguinis propinquitate cum teſtatore non neceſſario haeredes ſunt inſtituendi, licet inſtitui poſſint, niſi a iure prohibeantur: quales ſunt ſerui poenae, deportati ſeu banniti maiore banno, de quibus ſupra dictum, damnati ad vltimum ſupplicium, haeretici et eorum defenſores in Imperio non tolerati, apoſtatae a fide Chriſtiana, perſecutores R. E. Cardinalium, occiſor

ciſor teſtatoris, vt haereditatem vel legatum tanto citius accipiat, filii reorum laeſae Maieſtatis, damnati ob carmen famoſum, liberi ex damnato coitu procreati non poſſunt a ſuis parentibus inſtitui, ſecus illegitimi, vt ſupra, Collegia illicita, vt ſcholae Pietiſtarum, ſynagogae Iudaeorum, religioſi nullam admittentes proprietatem in communi et particulari, vt PP. Franciſcani et Capucini, quibus tamen, ſaltem mobilia, vel etiam pretium pro immobilibus, legari poſſunt. Proinde omnes, qui non habent teſtamenti factionem paſſiuam, plerumque etiam non habent actiuam, non tamen econtra.

Quod dictum eſt de teſtamentis, etiam de codicillis intelligendum, ita vt prohibiti inſtitui directe in teſtamentis, cenſeantur etiam prohibiti inſtitui indirecte in codicillis.

III. *OBIECTVM* eſt haereditas Erbſchaft, Verlaſſenſchaft, Erblaſſung, Erbfahrt, ohnmittelbare Erbſchaft, et definitur ius ſuccedendi defuncto vi teſtamenti vel ab inteſtato in omnibus rebus, quas tempore mortis habuit, quoad totum, vel ſecundum partes, in ſtirpem vel caput.

Excipiuntur. 1. *Res viuentis* adhuc teſtatoris. Sicut enim viuentis nulla eſt haereditas, ita et nulla ſucceſſio, niſi pater vel alius teſtator in fauorem liberorum ſuorum vel aliorum vltro inter viuos cedat bonis ſuis, et a teſtamento reſiliat. 2. *Res ſacrae*, quae non ſunt in commercio hominum, et conſequenter tantum cum rebus temporalibus, quibus annexae ſunt, v. g. Caſtrum cum iure patronatus, iure ſepulturae, iure capellae habendae etc. ad haeredes tranſeunt. 3. *Res alienae*, licet enim res aliena legari poſſit, nequit tamen aliena haereditas alteri per teſtamentum relinqui. Res hypothecatae tranſeunt cum onere hypothecae ad haeredem: ſicut et obligationes actiuae ſimul et paſſiuae, vi priorum haeres habet debitores obligatos ſibi, vi poſteriorum ipſe manet obligatus creditoribus. Neque bene intelligitur haereditas, niſi deducto aere alieno. 4. *Res particulares ac determinatae.* Hae enim teſtamento relinqui nequeunt, niſi in vnico caſu, vbi teſtator vnicum duntaxat haeredem inſtituit in re determinata v. g. Titium haeredem inſtituo in fundo Tuſculano: ſi vero alius haeres in teſtamento ſit nominatus quoad totam haereditatem v, g.

Caius meus haeres eſto: aut teſtator vtatur verbis indirectis v. g. haeredem meum rogo, vt fundum Tuſculanum extradat Sempronio, tunc fundus Tuſculanus nomen legati aut fideicommiſſi habebit. 5. *Res inteſtabiles*, vt feuda, quae ſine conſenſu Domini directi et agnatorum in teſtamento relinqui nequeunt; neque res fideicommiſſo affectae, quatenus in aliquo priore vel antiquiore teſtamento a teſtatore ordinatum fuit, vt eiusmodi res a manu vnius haeredis ad manum alterius eiusdem nominis aut familiae tranſeat: Item res ſtantes in communione bonorum vel vnione prolium ſine intereſſentium conſenſu aliis in teſtamento inualide adſcribuntur. 6. *Res inconferibiles*, quando pater vel mater in gratiam vnius filii vel filiae fecit expenſas, quas aliis liberis non fecit, v. g. ad ſtudia proſequenda, ad artes addiſcendas, ad oſtendendam liberalitatem ſuam per donationes ſimplices. Si tamen in teſtamento vel alio modo expreſſe prohibuit, ne tales expenſae in legitimam imputentur, vel ad communem diuiſionem conferantur, hoc caſu haeres per implorationem officii Iudicis earum rerum collationem etiam petere non poteſt. Videatur de hac diuerſitate rerum con- et non conferendarum nouum Ius Patrium. 7. *Res legatae*, quae donationes rerum particularium ſunt a teſtatore relictae, et ab haerede praeſtandae, etiam eo caſu, quo plures legatarii re et verbis, vel re tantum, aut verbis tantum coniuncti ſunt, ita vt deficientis collegatarii portio potius collegatario ſuperuiuenti vel legatum non reſpuenti, quam haeredi accreſcat: Niſi poſt ſolutionem legatorum quadrans ſeu quarta pars (praeter legitimam) haeredi non maneret ſalua, quo caſu haeres teſtamentarius beneficio legis falcidiae ab omnibus legatis profanis, piis in hac dioeceſi exceptis, tantum ſubtrahere poteſt, quantum ad ſupplementum quadrantis neceſſum fuerit; ſicut et haeres fiduciarius poteſt quartam Trebellianicam ſubtrahere a fideicommiſſis generalibus, niſi teſtator vtramque ſubtractionem et falcidiae et Trebellianicae in ſuo teſtamento prohibuiſſet.

In reliquis igitur omnibus bonis teſtatoris ſuccedit haeres vel ex aſſe der Grund-Erb: vel haeres ex parte ein Mit-Erb und Theilhaber. As enim ſiue tota haereditas, vel ſubſtantia, das ganze Vermögen, diuiditur in duodecim partes indefinitas et indetermi-

terminatas, quae reſpectu maioris vel minoris Patrimonii ſunt maiores, vel minores et ſua peculiaria nomina in iure habent: Vncia ein Unz: oder $\frac{1}{12}$ des Vermögens: Sextans, zwey Unz: oder $\frac{2}{12}$ des Vermögens: Triens drey Unz: oder $\frac{3}{12}$ des Vermögens: Quadrans vier Unz: oder $\frac{4}{12}$ des Vermögens: Quincunx fünf Unzen oder $\frac{5}{12}$ des Vermögens: Semiſſis 6. Unz oder $\frac{6}{12}$ des Vermögens: Septunx. 7. Unz oder $\frac{7}{12}$: Bes 8. Unz oder $\frac{8}{12}$ Dodrans. 9. Unz oder $\frac{9}{12}$ Decunx. 10. Unz oder $\frac{10}{12}$ Deunx. 11. Unz oder $\frac{11}{12}$ des Vermögens: demum As facit 12. Unz oder 12. Theil des Vermögens. Cum vero diſpoſitio hominum tollat diſpoſitionem legis, in arbitrio teſtatoris eſt haereditatem ſuam iuxta commune ius diuidere in 12. partes, vel in plures aut pauciores dicendo: v. g. Titium inſtituo haeredem in vna tertia bonorum meorum, in duabus aliis tertiis Caium, et ſic pergendo in aliis v. g. in medietate in der Halbſcheid: in tertia in Drittel, in quarta in Viertel: in quinta in Fünftel: in ſexta in Sechstel, ꝛc. Vbi inſuper 13.
notandum: quando concurrunt ex vna parte fratres aut ſorores, ex altera parte defuncti fratris vel ſororis liberi, de iure communi liberi ex defuncto fratre aut ſorore ſuccedunt in ſtirpem ſiue in locum defuncti parentis, adeoque vocantur, Stamm-Erben; At teſtator, ſi velit, poteſt in ſuo teſtamento contra communem iuris diſpoſitionem ordinare, vt hi liberi ſuccedant in capita, et ſalutentur Haupt-Erben, adeoque notabiliter maiorem portionem, eamque cum patruorum vel amitarum aut auunculorum et materterarum portionibus aequalem acciperent.

Quidquid hactenus de teſtamentis ratione obiecti dictum fuit, idipſum etiam de codicillis, in quibus fideicommiſſum generale relinquitur, dicendum, vtpote cuius obiectum eſt fideicommiſſum generale, ein mittelbare Erbſchaft, ein After-Erbfahrt: nam fideicommiſſa particularia, quae cum legatis exaequantur, tam in teſtamento, quam codicillo relinquuntur.

IV. *FORMA TESTAMENTI PRIMARIA* conſiſtit in directa haeredis inſtitutione dicendo: Ego Titium haeredem meum inſtituo, nomino, declaro, vulgo die Erbſetzung, Erbnennung. *Forma vero codicilli primaria* conſiſtit in haeredis indirecta inſtitutione vulgo Neben-Erbſetzung, After-Erbnennung, quatenus

tenus haeres ex teſtamento vel ab inteſtato rogatur, vel ei mandatur, vt retenta quarta parte haereditatis, quam trebellianicam vocant, (ſi tamen teſtator eam non prohibuerit) reliquum haeredi fideicommiſſario ſeu codicillari reſtituat, dicendo: Ego Titium haeredem inſtituo, ac rogo vel volo, vt haereditatem meam Sempronio vel aliis extradat. Hinc ſi clauſula codicillaris inſeratur teſtamento: v. g. *Volo, vt teſtamentum meum, ſi non iure teſtamenti, ſaltem iure codicilli vel alterius vltimae voluntatis valeat*; et teſtamentum ob defectum ſolemnitatis ſit nullum, tamen adhuc ſuſtinetur per modum codicilli ſeu fideicommiſſi; quae tamen clauſula iure conſuetudinario Bambergenſi, quoad effectum ſolemnitatis non multum operabitur, cum tam ad teſtamentum, quam ad codicillum ſolemnizandum, ad minimum Parochus cum duobus teſtibus, aut quinque teſtes requirantur, ſecus quoad effectum vltimae voluntatis, quae tunc obliquatur ad haeredis inſtitutionem indirectam.

Iam vero haec vtraque inſtitutio tam teſtamentaria, quam codicillaris ſeu fideicommiſſaria variis modis poteſt ampliari aut limitari. Concipitur enim

1. Per inſtitutionem ſubordinatam, quam ſubſtitutionem, Unter-Erbſetzung, Nach-Erbnennung appellant, dum haeredi ſcripto, ſeu teſtamentario, ſeu fideicommiſſario, caſu quo haereditatem noluerit vel non potuerit adire, alius haeres ſubordinatur. Siue id fiat per ſubſtitutionem vulgarem ſine reſpectu ad qualitatem perſonae v. g. Titium haeredem inſtituo, hic ſi haeres non erit, Caium ſubſtituo: ſiue per pupillarem aut quaſi pupillarem cum reſpectu ad qualitates perſonae inſtitutae, quae adhuc in aetate pupillari, vel licet illam aetatem exceſſerit, tamen rationis vſu orbata eſt, adeoque teſtamentum condere non poteſt, v. g. Titium pupillum vel mente captum haeredem inſtituo, ſi vero haeres non erit, aut erit quidem, ſed ſine legitimo filio deceſſerit, Caium haeredem ſubſtituo. Proinde ſi pater viduus impuberi proli ſubſtituat haeredem, et pater et poſt patrem proles impubes decedant, non debetur auo paterno adhuc viuenti ex tali teſtamento a prole impubere legitima, nec ille teſtamentum nullum dicere poteſt.

2. Per

2. Per inſtitutionem reciprocam: qua duo ſe mutuo haeredes inſtituunt vel etiam ſubſtituunt dicendo: Ego Titius te Caium haeredem inſtituo et Ego Caius te Titium haeredem meum inſtituo, amboque eandem vel diuerſam chartam ſubſcribant, ac ſolemnizent: ſimiliter in codicillo fieri poteſt, vbi vterque codicillantium rogat haeredem ſuum ab inteſtato, vel ex teſtamento, vt deducta Trebellianica haereditatem fidei commiſſariis extradat. Si haec teſtamenta per modum vltimae voluntatis mere concipiantur, poſſunt ab vtraque parte ſimul vel etiam ſeorſim reuocari. Si vero concipiantur per modum meri pacti ſucceſſorii, quod quidem de iure communi in ſucceſſionibus haereditariis turpe et votum captandae mortis ſapere cenſetur, de iure tamen conſuetudinario Bambergenſi et moribus hodiernis in hiſce prouinciis, etiam non accedente iuramento et duorum teſtimonio, toleratur, ſucceſſio erit irreuocabilis, ſicut et irreuocabilis eſt, ſi huiusmodi teſtamenta ſeu vltimae voluntates ſint mixtae, et ſimul cum pacto aut iuramento coniunctae v. g. Ego Caius Titium haeredem: et ego Titius Caium haeredem meum inſtituo, ac promitto iuroue, ſicut et ille promittit iuratue, hanc vltimam voluntatem non reuocare. Hinc ſi duo coniuges improles non tantum ſe mutuo rogent, ſed etiam ſibi inuicem compromittant, vt poſt obitum vtriusque haereditas in duas medietates diuidatur, et proximis vtriusque defuncti conſanguineis extradatur, poterit quidem haec diſpoſitio, ſi habeat tamen rationem vltimae voluntatis, ab vno ſeorſim, vel ſi habeat rationem pacti, ab vtroque ſimul, in viuis diſſolui; at vna parte mortua, ſuperſtes non poterit, niſi de medietate haereditatis diſponere, ſalua altera medietate, quae ad defuncti haeredes mortua etiam ſuperſtite deuoluetur: ſicut enim teſtamentum per mortem teſtatoris, ita codicillus per mortem codicillatoris confirmatur.

3. Per inſtitutionem conditionatam, ſiue conditio ſit poteſtatiua, ſiue caſualis, aut mixta v. g. inſtituo Titium haeredem, ſi pax ſit futura Caeſari cum ſuis hoſtibus: aut ſi matrimonium cum Caia contraxerit, vbi conditio cenſetur impleta, ſi per eum non ſteterit, quominus impleatur. Excipe conditiones impoſſibiles ex natura rei vel facto v. g. ſi aureum montem pro dote attule-

tuleris, aut coelum tetigeris: item turpes, peccaminoſae, aut iuri repugnantes v. g. ſi conditio appoſita legitimam, quae ſine onere danda eſt, grauet. Huiusmodi enim conditiones pro fauore vltimarum voluntatum habentur pro non adiectis; ſicut et conditio ſuſpenſiua ad certum tempus vel diem v. g. ſi 6. menſes elapſi ſint, Titius incipiat eſſe haeres: vel reſolutiua ex certo die vel tempore v. g. ſi 6. menſes elapſi fuerint, Titius deſinat eſſe haeres, habentur etiam pro non adiectis.

4. Per inſtitutionem modalem, modo modus adiectus ſit honeſtus ac poſſibilis, v. g. Titium haeredem inſtituo, vt domum aedificari coeptam, exaedificet. Hinc ante aditionem haereditatis haeres praeſtare tenetur cautionem fideiuſſoriam vel pignoratitiam de modo implendo; ſin modus ſit impoſſibilis, aut turpis ac contra leges, habetur pro non adiecto, ſicut modo de conditione dictum, quae inſtitutionem vel aditionem haereditatis ſuſpendit vſque ad euentum conditionis, at modus praeſtita cautione eam non ſuſpendit.

5. Per inſtitutionem cauſalem v. g. Titium inſtituo haeredem, quia mea negotia geſſit, oeconomiam rexit, fundos coluit etc. Siue igitur iſta cauſa allegata ſit falſa, ſiue inhoneſta, ſemper in vltimis voluntatibus habetur pro non adiecta (ſicut in contractu matrimoniali) cum cauſa finalis teſtatoris ſit ſuam liberalitatem alicui poſt mortem exhibere; ſi tamen haeres ab inteſtato probare poſſet cauſam falſam et inhoneſtam adiectam vltimae voluntati fuiſſe motiuum primarium et non mere ſecundarium, ſeu finem motiuum, et non mere impulſiuum, haeres aeque ac legatarius exceptione doli mali remouebitur.

6. Per inſtitutionem demonſtratiuam: v. g. Caium, qui inter peregrinos verſatur, inſtituo haeredem: Item Caio mediam haereditatem, quam a Sempronio accepi, relinquo; vbi demonſtratio, tum ſuper haeredem tum ſuper haereditatem vel legatum cadere poteſt, adeoque nec vltimas voluntates, nec contractus inter viuos vitiat falſa aut inhoneſta demonſtratio, ſiue ſit de praeſenti, futuro, vel praeterito, ſed habetur pro non adiecta, eoquod tantum

tantum apponatur ad perſonam vel rem circumſtantialiter deſcribendam, modo aliunde conſtet, de qua re vel perſona ſermo fuerit.

Omnes hae modificationes teſtamentorum poſſunt etiam ad libitum teſtatoris vel codicillatoris in codicillis applicari, quatenus cum ſubſtitutione etiam reciproca, conditione. modo, cauſa et demonſtratione, ſicut teſtamenta, concipi et expediri poſſunt:

V. *FORMA SECVNDARIA*, eaque eſſentialis etiam, conſiſtit in ſolemnizatione teſtamenti et codicilli, quae fit ſequentibus modis:

1. Per oblationem: quando teſtator ſuum teſtamentum vel codicillum in ſcripturam redactum vel ipſe perſonaliter offert Principi aut Iudici: vel ſi infirmus ſit, miſſis duobus mandatariis Principi vel Iudici extradit, vt ad acta referatur, vel Protocollo inſeratur; ideoque hic modus ſolemnizandi teſtamenta non tantum in ſcripto, ſed etiam nuncupatiue fieri poterit, quatenus teſtator coram Principe vel iudice pro tribunali ſedente ſuum teſtamentum aut codicillum ad Protocollum dictat.

2. Per ſcriptionem, ſubſcriptionem, et ſigillationem teſtatoris ac teſtium; teſtamentum quippe ſcriptum, ein ſchriftliches Teſtament, cuius tenorem teſtes ignorant, in conſpectu teſtatoris ab ipſo ad ſubſcribendum et ſigillandum offertur teſtibus ſeptem, rogatis, id eſt, vocatis, et non mere fortuito venientibus, puberibus, maſculis, liberis ſeu ciuibus Romanis cum excluſione bannitorum ſeu deportatorum, in vno contextu praeſentibus, modo vnus vel alter eorum non ſit inſtitutus haeres, eſto ſit legatarius, qui ad inſtantiam teſtatoris dicentis, in hac pagina ſuam contineri voluntatem, et in praeſentia teſtium haeredem ſuum propria manu inſcribentis, ſe ſubſcribentis, et ſubſignantis teſtamentum, (aut per alium octauum teſtem haec in ſua et teſtium praeſentia facientis, ſi ſcribere neſciat,) id ipſum ſubſcribunt ſuo nomine, et ſubſigillant in vno contextu, omnibus cum teſtatore in eodem conclaui praeſentibus, nulloque actu extraneo interueniente; et ſi vnus vel alter ſcribere neſciat, ſigillumue proprium non habeat, alius teſtis ſubſcribit eius nomen, vel apprimit ſigillum ſuum, addita mentione, teſtem illum eſſe ſcribendi imperitum, vel ſigillo

 deſti-

deſtitutum. Eadem mentio fiat, quod teſtator ſcribendi ignarus, vel ob morbum impotens alium diſtinctum teſtem praeter Curatum et duos teſtes ordinarios, in horum ſimultanea praeſentia rogauerit, vt teſtatoris loco, et nomine vltimam ihanc voluntatem ſubſcriberet, et ſubſignaret, quodque hic teſtis N. in eorum praeſentia dicta id fecerit.

Eodem fere, ſed non nihil diſpari modo codicillus in ſcriptis ſine teſtamento factus, ſolemnizatur, qui ad ſui probationem tantum eget teſtimonio quinque perſonarum ſimul in vno eodemque tempore praeſentium, etiam foeminarum puberum, non rogatarum, modo non habeant legatum vel commiſſum ex codicillo, qui poſtmodum codicillum iam a codicillatore ſubſcriptum ſubſcribunt, nec neceſſum eſt, vt ſubſignent.

3. Per nuncupationem et auſcultationem teſtium, qui hoc caſu tenorem teſtamenti, eines mündlichen letzten Willens, neceſſario callere debent. Teſtamentum enim nuncupatiuum teſtator, inopino morbo fatali praeuentus, tam quoad haeredis inſtitutionem, ſubſtitutionem, fideicommiſſa et legata oretenus declarat coram ſeptem teſtibus rogatis, et qualificatis, vt ſupra, in vno tempore ſimul praeſentibus, et de puncto ad punctum teſtatoris diſpoſitionem verbalem auſcultantibus, qui deinde hanc diſpoſitionem, etiam poſt mortem teſtatoris, in ſcripturam redactam, ſubſcribunt et ſubſignant, ne eius memoria obliteretur, maxime vbi vnus vel alter teſtium e viuis excederet. Codicillum vero codicillator ſine teſtamento nucupatiue facit coram quinque teſtibus, vt ſupra de codicillo ſcripto dictum, qui de puncto ad punctum diſpoſitionem codicillarem auſcultant, et poſtmodum in chartis deſcriptam ſubſcribunt, ne voluntas eiusmodi depereat.

Hactenus de codicillis ſine teſtamento ſcripto vel nuncupatiuo factis; ſi igitur fiant cum teſtamento ante vel poſt codicillos facto, etiamſi in eo nulla fiat mentio codicillorum, dummodo non retractentur, non opus erit teſtimonio quinque teſtium, ſed robur ſuum ac vires a teſtamento accipiunt, modo de codicillantis voluntate, vel per propriam ſcripturam, ſubſcriptionem, aut ſigillationem, vel duorum teſtium eloquium conſtet.

4. Per

4. Per ſolemnizationem conſuetudinariam: De conſuetudine ſiquidem Bambergenſi tam teſtamentum, quam codicillus, ſi in ſcriptis fiant, in praeſentia teſtatoris, a Parocho aut eius cooperatore; et duobus teſtibus, vel deficiente Parocho, a quinque teſtibus ad teſtamentum vel codicillum reſpectiue, vt ſupra dictum, qualificatis, in vno contextu praeſentibus ſubſcribitur et teſtamentum etiam ſubſignatur; ſin nuncupatiue fiant, elogium teſtatoris vel codicillatoris a Parocho et duobus teſtibus, vel eo abſente, a quinque teſtibus de verbo ad verbum bene auditum et intellectum, poſtea in ſcripturam redigitur, ſubſcribitur a teſtibus, aut etiam ſubſignatur. Hinc Parochus volens condere teſtamentum aut coram Commiſſario et duobus Capituli ruralis Capitularibus, aut coram quinque teſtibus illud condat; quanquam hodie ſuſtineatur etiam, quando coram alio Parocho, ſiue Curato vicino, et duobus teſtibus conditur.

Ab eiusmodi ſolemnitatibus tam iuris communis, quam conſuetudinarii excipiuntur teſtamenta parentum inter liberos, item ad pias cauſas, aut tempore peſtis, vel tempore belli in expeditione vel caſtris a quocunque caſtra ſequente etiam non milite condita, ad quorum ſolemnizationem plus non requiritur, quam plena probatio naturalis, puta vel propria ſcriptura teſtatoris, vel duo teſtes, cuiuscunque ſint ſtatus aut ſexus, etiam eodem tempore non praeſentes, modo ex ore teſtatoris hanc vltimam voluntatem etiam diuerſo tempore audierint.

VI. *EFFECTVS TESTAMENTI.* Vtprimum teſtator fatis conceſſit, teſtamentum coram Parocho ec duobus teſtibus, aut etiam coram 7. tectibus factum, ad iudicium Vicariatus pro confirmatione ſub poena 40. florenorum Rhenanorum transmittendum eſt: poſtmodum eo recepto ſequitur

1. Publicatio vltimae voluntatis, quam peragit Executor, ſiquem teſtator expreſſe denominauerit, hoc autem non denominato Curatus, qui vel teſtamentum ſolennizauit, vel (ſi iuxta Ius commune coram 7. teſtibus conditum eſſet) a Iudicio Eccleſiaſtico illud confirmante executor conſtitui ſolet; fit autem publicatio ordinarie in aedibus mortuariis, etiamſi non eſſent aedes propriae defuncti, ad quem publicationis actum etiam iudex ordina-

rius, ſiue vogteticus dictarum aedium, cui antea per Curatum vel alium executorem denominatum de hoc danda eſt notitia, per ſe, vel per aliquem ad id deputatum praeſens erit; id, quod ſimiliter de haerede teſtamentario, Legatariis, aliisque partibus intereſſatis, intelligendum venit. Siquod occurrat obſtaculum, quominus publicatio teſtamenti in ipſa domo mortuaria fieri poſſit, vel iurisdictio vogtetica ſit controuerſa, inter officiales v. g., eam Curatus hic et nunc etiam in domo parochiali coram partibus intereſſatis peragere, et facta per eum executione legatorum piorum haeredi teſtamentum extradere poterit, ad iudicem proprium in vim publicati perferendum, caſu, quo nimirum iudicis alicuius ſaecularis authoritas ad executionem neceſſaria eſt v. g. ob diſpoſitionem factam pro pupillis, minorennibus, abſentibus etc. ſi autem tam haeredes, quam legatarii omnes ſint maiorennes, praeſentes, et ſui iuris, etiam ſola hac publicatione Curati acquieſcere, et haereditatem adire poterunt. Vnde publicationem excipit

2. Aditio haereditatis, quae locum habet reſpectu extraneorum, eique opponitur repudiatio: ſicut reſpectu haeredum ſuorum vel neceſſariorum locum habet immixtio, cui abſtentio opponitur: vtraque fit, vel expreſſe per verba, quibus haeres animum adeundi vel ſe immiſcendi declarat; vel facto, dum ſe pro haerede gerit. Ne tamen praepropere adeundo vel immiſcendo, ſe exponat periculo, vt teneatur vltra vires haereditarias ſoluere creditoribus, duplex de iure remedium eſt ordinatum; primum eſt ius deliberandi, an velit adire haereditatem; quod haeres futurus poſt 9. dies a morte teſtatoris petere debet vel a principe, qui annum indulget, vel a Magiſtratu, *hic Eccleſiaſtico*, qui 9. menſes concedit, intra quod tempus poteſt inſpicere tabulas teſtamentarias, examinare vires haereditarias etc. ac demum adire, ſi velit, haereditatem: Alterum eſt beneficium legis et inuentarii, quocum beneficio ſi adeat haereditatem, et intra 30. dies poſt apertas tabulas, aut habitam notitiam, ſe eſſe haeredem, ex teſtamento aut ab inteſtato, incipiat conficere inuentarium, et abſoluat intra 60. dies coram tabulario et aliis perſonis neceſſariis, abſolutumque ſubſcribat, non tenebitur creditoribus vel legatari-

tariis vltra vires haereditarias, inſuper etiam Falcidiae beneficio gaudet; ſin vero neglexerit huiusmodi Inuentarii confectionem intra tempus praeſcriptum, aut intra conceſſum tempus deliberandi non recuſauerit haereditatem, perinde creditoribus tenetur ſupra vires haereditatis, acſi ſine beneficio legis adiiſſet. Si tamen haeredes ab inteſtato tergiuerſarentur haeredi ſcripto extradere haereditatem, ſuppetunt

3. Remedia iuris: ſcil. petitio haereditatis: actio ex teſtamento, actio familiae herciſcundae: poſſeſſio bonorum contra tabulas datur ſolis liberis praeteritis in teſtamento: querela inofficioſi datur liberis exhaeredatis in teſtamento, et aliis haeredibus neceſſariis: poſſeſſio bonorum ſecundum tabulas datur cuique haeredi ſcripto; quanquam hodierno iure haeredibus neceſſariis competat remedium ordinarium durans 30. annis: nempe ius dicendi teſtamentum nullum ex Nouella 115. c. 3. haeredibus vero voluntariis ſiue extraneis petitio haereditatis, ita vt bonorum poſſeſſio, ceu remedium praetorium et querela inofficioſi, vtpote remedium extraordinarium in exiguo vſu ſint, niſi quando liberi ſunt exhaeredati a parentibus, vel parentes praeteriti vel inique exhaeredati a liberis.

4. Transmiſſio haereditatis. Tametſi nullus haeres ſcriptus vel ab inteſtato haereditatem alienam ad ſuos quoscunque haeredes deſcendentes, aſcendentes vel collaterales transmittere poſſit, niſi ipſe poſt obitum teſtatoris, et ante mortem ſuam haereditatem adiuerit, fallit tamen hoc in tribus caſibus, in quibus fit transmiſſio ſine aditione, ſcil. *iure ſuitatis*, quando haeres fuit in patria poteſtate teſtatoris vel ab inteſtato defuncti, adeoque hoc caſu ſine praeuia immixtione mortuus, tamen totam haereditatem paternam vel auitam ad ſuos deſcendentes, aſcendentes vel collaterales transmittit; quod ius ſuitatis ex priuilegio etiam competit iis liberis, qui iam e patria poteſtate exiuerunt, et ante aditionem vel immixtionem mortui, tamen paternam haereditatem ad ſuos quoscunque haeredes transmittunt, adeoque eius liberi in ſtirpem ſuccederent cum patruo etc. *Iure ſanguinis*: dum deſcendentes teſtatoris vel ab inteſtato defuncti, etiamſi nunquam in eius patria poteſtate fuerint, tamen ante aditam haereditatem mortui,

tui, totam ad ſuos liberos vel alios deſcendentes, non autem ad aſcendentes vel collaterales, transmittunt: neque inſtituto cohaeredi portio haereditaria accreſcit. *Iure deliberandi*, quatenus haeres inſtitutus a principe petiit annum deliberandi de adeunda vel non adeunda haereditate, et interim, antequam adiit, moritur, talis etiam ad quoscunque haeredes transmittit haereditatem, ita vt ipſis etiam tempus reliquum iſtius anni pro deliberatione cedat.

5. Obligatio exequendi teſtamentum, idque ad amuſſim iuxta tenorem illius, circa quam obſeruandum illud, quod nouiſſimum Ius patrium Bambergenſe Parte prima, Appendice 1. Tit. 3. pag. 61. et ſeqq. ſtatuit, vi cuius executori, ſiue ſit ab ipſo teſtatore, ſiue a Reuerendiſſimo Ordinariatu in formula confirmationis deſignatus, competit libera facultas exequendi teſtamentum confirmatum, ita, vt nequidem iudex vogteticus eidem ſe immiſcere queat, niſi executio ipſi ſimul (vt plerumque fieri ſolet, excepto caſu, quo cauſa pia ſit inſtituta tanquam haeres, vel haeres inſtitutus eſſet ſui iuris omnino, et actu praeſens publicationi, ſtatimque ſe declarat, quod haereditatem abſolute et ſine beneficio Legis et Inuentarii adire velit) expreſſe commiſsa eſſet, aut lis aliqua circa interna teſtamenti, aut alias ad primam eius inſtantiam qualificata, oriretur; vnde executor eiusmodi alteruter, vel etiam vterque ſupradictus, nempe vel ſolus ille, quem teſtator, vel ſimul alter, quem Iudicium confirmatorium adiunxit, qui communiter, et praeſertim ob legata pia in teſtamento contenta, eſt Curatus loci, facta publicatione teſtamenti, et amoto, ſiquod appenſum fuit, iudiciali Sigillo per iudicem, executionem incipiunt, et praeſtitis ante omnia legatis piis, quae niſi in continenti praeſtari poſſint, ſaltem vltra anni dimidium differri nequeunt, deinde et profanis, haereditatem extradunt haeredi, vel ſine, vel ſi haeres ita voluerit, cum confecto prius Inuentario, erga documentum traditionis factae, quod vna cum documentis praeſtitorum legatorum ad Ordinariatum transmittere debent, vt abſolutorias inde recipiant. In altero autem caſu, quo nimirum iudex Ordinarius ad executionem concurrit, facta publicatione Curatus pro munere ſuo praecipue inſtet, et vrgeat, vt legata pia ipſi tradantur, ſuis locis, et modis debitis praeſtanda, nec antea origi-

originale teſtamentum e manibus ſinat, ſed, donec illa praeſtita fuerint, toti negotio v. g. Inuenturae etc. aſſiſtat. Praeſtitis vero legatis piis conuenientius aget Curatus, relinquendo reliquam executionem quoad profana iudici ordinario, ita tamen, vt ſibi reſeruet inſpectionem finiti negotii executionis, eo fine, vt officio executoris ſimultanei faciat ſatis, deſuperque Reuerendiſſimo Ordinariatui ſuo rationem impoſitam reddere poſſit, quod fit in tali caſu concurrentis iudicis ſaecularis transmittendo documenta originalia ſuper praeſtatione legatorum piorum facta, cum adiuncto atteſtato iudicis ordinarii, quod et reliqua legata profana praeſtita fuerint, totumque executionis negotium iuxta voluntatem teſtatoris adimpletum ſit.

Sciant praeterea Curati, et alii executores, quodſi controuerſia oriatur, quae ab ipſis extraiudicialiter de conſenſu partium componi non poſſit, ſed iudicis cognitionem requirat, diſtinguendum eſſe, an talis controuerſia moueatur circa ea, quae ad externum teſtamenti valorem, et cum eo connexa pertinent, v. g. circa teſtium praeſentiam, ſubſcriptionem, habilitatem, item teſtatoris elogium, manum, ſigillum, teſtamenti raſuram, cancellationem, reuocationem praetenſam etc. et circa haec puncta cognitionem pertinere ad iudicem Eccleſiaſticum, adeoque partes ad illum dirigendas eſſe: An vero lis moueatur circa valorem internum teſtamenti et annexa, v. g. circa capacitatem teſtandi, circa obiectum de quo quis teſtari poſſit etc. quorum cognitio iudici ciuili relicta manet, niſi quaeſtio circa interna, aut vitium inuiſibile eiusmodi foret, vt error aut culpa aliqua in Curatum, qui vltimam voluntatem ſolennizauit, redundaret, v. g. in caſu praetenſae perſuaſionis etc., tunc enim cognitio et deciſio non ad forum ciuile, ſed Eccleſiaſticum, cui Curatus ſubeſt, de Iure patrio ſpectat.

Idcirco grauiter prohibetur Curatis, ne teſtari volentem vllo modo perſuadeant aut incitent, vt potius in huius, quam illius perſonae, etiam cauſae piae, fauorem teſtetur, ſed plenam libertatem illi relinquant.

Ea, quae hactenus dicta ſunt de effectibus teſtamenti, in conſequentiam trahi poterunt ad effectus codicilli ſeu fideicommiſſi. Poteſt enim I. Haeres fiduciarius, caſu quo adire nollet haereditatem

tatem vel ob nullam vel perexiguam ſpem lucri, maxime ſi prohibitus eſſet quartam Trebellianicam detrahere, cogi ad haereditatem adeundam, eamque totam cum omnibus emolumentis et oneribus haeredi fideicommiſſario reſtituere. 2. Competunt actiones ex teſtamento, petitio haereditatis etc. ad conſequendum fideicommiſſum. 3. Transmiſſio haereditatis ad haeredem fideicommiſſarium non habet locum, ſi haeres fiduciarius decedat ante aditam haereditatem; niſi fiduciarius modo poſt decretum iudicis de adeundo obierit, aut niſi fiduciarius haereditatem nondum aditam ad haeredes ſuos iure ſuitatis, ſanguinis, vel iure deliberandi transmiſerit, adeoque hi deinde obligabuntur fideicommiſſario haereditatem extradere; at ſi fideicommiſſarius haeres ante aditam haereditatem moriatur, illam transmittit ad ſuos haeredes, ſi fideicommiſſum pure et ſine conditione ſit relictum, ſin ſub conditione fuerit relictum, et fideicommiſſarius moriatur ante euentum conditionis, non transmittit. 4. Obligatio exequendi et ſuſtinendi alia onera et actiones diuiditur inter fiduciarium et fideicommiſſarium haeredem, ita vt prior pro rata et poſterior reliqua onera ferre debeat.

VII. *CONTRARIVM* eſt infirmitas aut infirmabilitas teſtamenti: Infirmum eſt teſtamentum ex quatuor capitibus: nempe a cauſa efficiente, quando teſtator non habuit teſtamentifactionem actiuam, v. g. deportatus aut bannitus. A ſubiecto, quando haeres non habuit teſtamentifactionem paſſiuam et haeres inſtitui non potuit. Ab obiecto, quando haereditas non fuit teſtabilis tanquam res aliena vel ſacra, a forma primaria, quando inſtitutio, facta fuit ex dolo vel errore ſubſtantiali vel ex metu graui, qui etiam probabiliter reddit teſtamentum inualidum, a forma ſecundaria, quando requiſiti teſtes ſolemnizationi teſtamenti non interfuerunt. Ab eiusmodi teſtamento nullo aut irrito nullam ducunt dependentiam codicilli, ſed perinde valent ac ſi abſque teſtamento conditi fuiſſent. Infirmabilitas teſtamenti, quod antea validum et poſtmodum inualidatur, etiam ex quatuor capitibus contingit.

1. Infirmatur teſtamentum a cauſa efficiente duobus modis: primo per *irritationem*, ſi condito teſtamento defectus teſtamenti factionem actiuam auferens ſuperueniat ex parte teſtatoris, qui vel *ſummam* patitur capitis diminutionem, id eſt, in ſeruitutem redigi-

digitur, et hodierno tempore ſeruus poenae efficitur, quales ſunt vltimo ſupplicio damnati, qui quidem ab inteſtato haeredes habent ſuos deſcendentes, aſcendentes, collaterales, ac demum Fiſcum, at teſtamentum condere non poſſunt, niſi priſtinum ſtatum recuperent: *Mediam*, qui ius Ciuitatis in Imperio amittunt: *Minimam*, ſi teſtator per arrogationem in alienam poteſtatem tranſeat. Secundo per *reuocationem*: ſi teſtator reuocauit ſuam vltimam voluntatem, vel verbo, coram. 3. 4. vel pluribus teſtibus, accedente tamen decennio: vel facto, ſi teſtamentum incidit vel cancellauit, deleuit vel lacerauit.

2. Infirmatur a ſubiecto, ſiue perſona haeredis etiam duobus modis: primo *deſtitutione*, ſi haerede teſtamentum deſtituatur, eoquod ex parte haeredis inſtituti defectus auferens teſtamenti factionem paſſiuam ſuperueniat, v. g. quando haeres poſt teſtamentum conditum vltimo ſupplicio damnatur, haereſin non toleratam amplectitur: vel haeres ante teſtatorem moritur, aut abſtinuit vel repudiauit haereditatem. Secundo *ruptione* vel inſtitutione, quando haeres inſtitutus per alium nouum haeredem excluditur, quod varie contingit v. g. per agnationem poſthumi poſt conditum iam teſtamentum aut poſt mortem teſtatoris: per arrogationem extranei aut adoptionem deſcendentis: per querelam inofficioſi teſtamenti in ſententia eorum, qui volunt valere teſtamenta, in quibus fit praeteritio vel iniuſta exhaeredatio haeredis neceſſarii, poſtmodum tantum per querelam et ſententiam iudicis reſcindenda, vbi tamen notanda differentia inter ius vetus et nouum, quod olim per dictam querelam teſtamentum reſciſſum fuerit in totum, ita vt nihil ex tali teſtamento deberetur; at hodie iure nouo tantum euacuatur quoad haeredis inſtitutionem, ſaluis manentibus reliquis capitulis et legatis. Nouell. 115. c. 3. *Aliud quoque.* Per confectionem noui teſtamenti, in quo alius haeres a priore inſtituitur: per confectionem codicilli coram quinque teſtibus, in quibus haeres declaratur is, qui ab inteſtato ſuccederet, et ſic rumpitur prius, licet ſolemne teſtamentum, in quo alius extraneus fuit inſtitutus.

3. Infirmatur Teſtamentum per defectionem obiecti, formae primariae ac ſecundariae; quando haereditas tota perit, vel a credito-

ditoribus aufertur, inſtitutio haeredis probari non poteſt ob ſcripturam amiſſam aut combuſtam in incendio, vel ob mortem teſtium vnius vel omnium in mere nuncupatiuo, quod in ſcripturam non eſt redactum.

Infirmato teſtamento, quocunque etiam modo ex ſupradictis, infirmantur codicilli quoad fideicommiſſa et legata, cum teſtamento facti, atque ante, in, aut poſt teſtamentum conſcripti: *Excipe* 1. Teſtamentum cum clauſula codicillari coram quinque teſtibus factum; quod quidem iure ciuili non valet in vim teſtamenti, ſed iure duntaxat codicilli; at iure canonico et conſuetudinario Bambergenſi, etiam coram Parocho et duobus teſtibus factum, vim teſtamenti ſortitur. *Excipe* 2. Teſtamentum, quod ob iniuſtam praeteritionem vel exhaeredationem haeredis neceſſarii per querelam inofficioſi infirmatur tantum quoad inſtitutionem, non vero quoad reliqua fideicommiſſa et legata, licet clauſulam codicillarem non habeat; et ſi habeat, haeres ab inteſtato cenſetur rogatus, haereditatem directe inſtituto, tanquam fideicommiſſario haeredi extradere. *Excipe* 3. Si teſtamentum quoad inſtitutionem haeredis, non vero quoad legata et alia a teſtatore ſubducatur aut cancelletur, ſalua manent legata et fideicommiſſa. *Excipe* 4. Si haereditas non adeatur quidem ab haerede ex teſtamento, adeatur tamen ab haerede ab inteſtato, vel a fideicommiſſariis aut legatariis, ſalua manent legata et fideicommiſſa. *Excipe* 5. Si teſtamentum agnatione poſthumi ruptum, tamen expoſt nouis literis confirmatum ſit a Teſtatore, aut clauſula codicillaris ab vxoris impraegnationem ſciente inſerta, iterum legata et fideicommiſſa debentur, quod hic Bambergae ante completam bonorum communionem intra annum et diem intelligendum. *Excipe* 6. Si teſtamentum infirmetur per querelam inofficioſi, tunc manent ſalua legata et fideicommiſſa, etiam in codicillis.

Denique codicilli ſine teſtamento facti, iisdem fere modis, quibus teſtamenta, infirmantur: nempe per irritationem et reuocationem: per deſtitutionem et ruptionem: ac demum per defectionem.

Pro coronide apponuntur formularia quaedam, quomodo teſtamentum tam ſcriptum quam nuncupatiuum, item codicillus, practice confici poſſint, quae mutatis mutandis pro norma ſeruient.

Mo-

Monentur autem Curati, 1. ne ipſi facile ſcribant teſtatoris in ſcritis teſtari volentis vltimam voluntatem, ſed aliis perſonis id relinquant, ſi tales haberi poſſint. 2. Vt in conficiendis teſtamentis nuncupatiuis vtantur verbis claris, et talibus, quae et teſtator, et ipſi teſtes intelligere poſſint, vnde omittenda ſunt verba latina, et alia peregrina, ſed adhibenda, quantum fieri poteſt, propria teſtatoris ipſius, quibus mentem ſuam declarat, verba, aut ſi haec in alia mutari debeant, antea tam teſtatori, quam teſtibus explicentur. 3. Vt non differant, voluntatem nuncupatiuam ſtatim in ſcripturam redigere, et ſi tempus permittat, teſtatori in praeſentia eorundem teſtium, qui vltimo elogio adfuerunt, denuo praelegant, ac ſtatim a teſtibus ſubſcribi curent. 4. Vt poſt nomen teſtatoris ſemper adiungant, cuius ſit conditionis, an caelebs, viduus, coniugatus, qualis ſit ſubditus, vel ſub cuius iurisdictione vogtetica ſita ſit domus mortuaria teſtatoris, item an haeredes, legatarii, ſint maiorennes, praeſentes etc. aut econtra. 5. Ne omittant alias circumſtantias neceſſario exprimendas, tam circa perſonam teſtantis, et haeredis inſtituti, quam circa obiectum, de quo quis teſtatur, v. g. quod coniux teſtari volens nondum per annum et diem vixerit in matrimonio, vel teſtetur tantum de bonis reſeruatis ad liberam diſpoſitionem, aut etiam nullam communionem bonorum inierit; alias enim teſtari, aut etiam pro anima diſponere nequit, niſi conſenſus alterius coniugis in praeſentia teſtium praeſtitus accedat, qui licet conſideratis circumſtantiis ita facile non eſt denegandus, praeſertim pro ſolatio animae, interim tamen in clauſula ſolennitationis exprimi, et a coniuge conſentiente propria ſubſcriptione vltimae talis diſpoſitionis roborari debet; item quod parens viduus adhuc in communione cum liberis priorls matrimonii extiterit, vel quod diuiſio *facto*, aut *ipſo iure* praeceſſerit. Vbi praeſertim aduertendum, an forte parens viduus extiterit in ſecundo, vel etiam tertió matrimonio, in quo facta fuit vnio prolium ex priore matrimonio extantium, et ſit parens *communis* reſpectu filiorum diuerſi matrimonii, hic enim non eſt capax vltimae diſpoſitionis, cui iam renuntiauit per vnionem prolium. Secus eſt de parente non communi in ſtatu viduitatis, cum hic ipſo iure intret diuiſio. 6. Legata pecuniaria non exprimant per cifras, v. g. 100. *florenos*, ſed integre

scribant *centum florenos*, et in reliquis omnibus ita procedant, vt omnis ambiguitas, et lis euitetur.

FORMA TESTAMENTI
SCRIPTI VEL CLAVSI.

Im Nahmen der allerheiligsten Dreyeinigkeit, GOtt Vatters, Sohn, und heiligen Geists, Amen.

Ich N. bekenne in Kraft dieser Urkund, was massen ich in Erwegung und mehrmaliger Beherzigung dieses zeitlichen, Mühe- Sorg- und Kümmernis- vollen Leben wahrgenommen, daß bey dieser beständigen Unbeständigkeit kein bleibende Statt zu finden, sondern gleichwie nichts gewissers als der Tod, also auch nichts ungewissers, als dessen Stund seye; Einfolglich und damit nicht durch den Tod unvermuthet überfallen werde, ehe und bevor ich über meine wenige Haabseeligkeiten, um alle Zwistigkeiten unter meinen Erben zu verhüten, hinlängliche Verordnung werde gemacht haben; Als habe in gegenwärtiger Schrift meinen letzten Willen verfassen, und errichten wollen, verfasse auch und errichte denselben in bester Form, Weiß und Maaß, wie es immer von rechtswegen, oder nach dem Gebrauch löblich hergebrachter Gewohnheiten unsers Hochstifts geschehen kan, soll, oder mag; Und zwar mache den Anfang von denen Geistlichen Stiftungen oder Vermächtnissen.

1. Verschaffe und befehle ich meine Seel in die Hände meines Erlösers, der mich und alle Menschen aus lauter Barmherzigkeit durch sein bitteres Leiden von dem ewigen Tod erlöset hat, mit der Verordnung, daß aus meiner Verlassenschaft - - Gulden genommen werden für heilige Messen gleich vor- in- oder nach meiner Beerdigung je ehender, je besser zu lesen, und denen Priestern hiesiges Orts, Religiosen ꝛc. behändiget werden.

2. Vermache ich meinen Leib der Erden, wie er auch von der Erden herkommt, daß er mit gewöhnlichen Exequien, dritter, siebender und dreyßigster in der löblichen Pfarr-Kirch S. N. gegen die hergebrachte Gebührnis beerdiget werde. Ferners

3. Vermache in erstbesagte Pfarr-Kirch zum beständigen Jahrtag für mich, meine verstorbene Eltern, Geschwistere und ganze Freundschaft zu halten - - Gulden.

4.

4. Vermache = = Gulden in die Clöster, arme Häuser, oder denen Armen insgesamt der Hofnung, sie werden in Heil. Meß-Opfer, Gebett, oder andern guten Werken meiner armen See auch ingedenk seyn. *Et sic ordinatim describantur alia pia legata.* Die zeitliche Vermächtnissen belangend,

5. Verschaffe ich Titio meinem absonderlichen guten Freund, der mir Zeit-Lebens treu- und gute Diensten erwiesen, = = Gulden zum Andenken.

6. Dem Sempronio einen ziervergulten silbernen Becher, den ich von meinen lieben Eltern ererbt habe. Und

7. Dem Caio mein nechstbenahmten Mit-Erben, = = Gulden zum praelegat, der gänzlichen Zuversicht, es werden diese meine legatarii und Vermächtniß-Habere sich meine Seel nach ihren zeitlichen Hintritt in ihrem Gebett lassen anbefohlen seyn. *Et sic enumeret alia profana legata.*

Clausula institutionis absolutae.

8. Und weilen ein Testament ohne Erbsetzung sein Vollständigkeit nicht erreichen kan, auch sich kein nothwendige Erben finden, denen ich einen Pflicht-Theil oder legitimam schuldige, als setze nenne und verordne ich zu meinen wahren und ungezweifelten Erben N. N. (*scribit praenomina et cognomina haeredum*) jedoch dergestalten, daß nach abgetragenen meinen Legaten, und passiv-Schulden, wo sich deren einige sollten befinden, daß Drittel meines Vermögens der Caius mein Bruder: Die zwey übrige Drittel meines verstorbenen Bruders hinterlassene drey: Und der verstorbenen Schwester hinterlassene sieben Kinder in capita, oder zu gleichen zehen Theilen, nicht aber in stirpes oder als Stamm-Erben, ererben sollen: Hingegen

Clausula exhaeredationis.

9. Meinen Sohn N. welcher mich mit dem blosen Degen überlaufen und in der Hand blutrüstig verwundet, ich dergestalten enterbet haben will, daß er nichts, so gar auch den Pflicht-Theil nicht, von meiner Verlassenschaft haben solle.

Clausula institutionis fideicommissariae.

10. Als setze, nenne, und verordne ich zu meinen wahren Erben mein noch bey Leben seyenden Bruder N. mit dem Ersuchen, weilen die meines verstorbenen Bruders- und Schwesters hinterlassene Kinder noch klein und unerzogen, daß er, sobald sie ihre vogtbahre Jahr und pubertät werden erreicht haben, nach Abzug der Quartae Trebellianicae ihnen sammtlichen diese meine Verlassenschaft in so viel Pfund, als Mund, treulich und ohne gefehrde ausliefere.

Clausula substitutionis pupillaris vel vulgaris.

11. Als setze und ernenne ich zu meinen wahren Erben N. meinen Bruder, jedoch dergestalten, daß im Fall er zu sothaner Erbschaft nicht gelangen könnte oder wollte, oder aber auch stürbe, ehe er ein Testament zu machen fähig würde, so setze ich zu Nach- und Stamm-Erben ein meines verstorbenen Bruders und Schwesters hinterlassene sammtliche Kindere, welche diese Verlassenschaft in stirpes antretten sollen.

Clausula institutionis et substitutionis reciprocae.

12. Als setze und nenne ich mit Genehmhaltung meiner Hausfrauen, mit welcher ich bishero in communione bonorum gelebt, zu meinen wahren Haupt- Erben ein meines verstorbenen Bruders und Schwesters hinterlassene Kinder in Semisse, oder in der Halbscheid des ganzen Vermögens: Gleichwie dann ich Lucretia des Sempronii Hausfrau mit Genehmhaltung meines ersterwehnten Ehe-Wirths zu meinen wahren Erben nenne, meinen noch lebenden Bruder in der anderen Halbscheid des gesammten Vermögens; Gereden auch sammtliche, versprechen, geloben, und bezeugen einander mit GOtt, daß kein Theil ohne des anderen Bewilligung von dieser disposition abweichen könne, mit dem Zusatz, im Fall Lucretiae Bruder zu dieser Erbschaft aus was für Ursach nicht gelangen würde, daß alsdann des Sempronii Bruder, und Schwester-Kinder erben: und hingegen wann wider alles Verhoffen dieser Bruder Sempronii und Schwesters-Kinder, mit frühezeitigen Tod übereilet, oder sonsten von sothaner Erbschaft ausgeschlossen würden, daß alsdann der Lucretiae Bruder,

in

in diesen Semisse erben: Endlichen nach dieser allen tödtlichen Hintritt die Kirch ad S. N. erben solle.

Clausula institutionis conditionatae.

13. Als nenne ich zu meinen gezweifelten Erben Caium, jedoch unter dem Beding, wann er einen Ehrliebenden Wandel führen, und sein studiren fleißig prosequiren wird; In widerigen Fall die Erbnennung keinen Platz finden, sondern mein Vermögen denen natürlichen und abintestato kommenden Erben verbleiben solle.

Clausula institutionis modalis.

14. Als nenne zu meinen wahren Erben Caium, jedoch auf diese Weiß und Maaß, daß er die nothwendige Kösten herschiessen solle, damit der von mir angefangene Haußbau folglich zu seinen Stand gebracht werde, oder bey dessen Unterbleibung hinlängliche Caution noch vor Antrettung der Erbschaft leiste, solche Kösten nach der Hand beyzuschaffen.

Clausula institutionis causalis.

15. Weilen nun Titius zeit meiner langwürigen Krankheit her die Oeconomie fleißig besorget, und an sich nichts ermanglen lassen, was die Oeconomie in seinen Stand zu erhalten vonnöthen gewesen; Als setze und nenne ich ihn zu meinen ungezweifelten Erben ein.

Clausula institutionis demonstratiuae.

16. Als setze und nenne ich Caium, welcher bisanhero in meiner Krankheit mein Oeconomie fleißig besorget, zu meinen wahren Erben ein, und zwar in vncia oder zwölftentheil meines Vermögens, welches er auf dem Majerhof, so gegen den Wald gelegen, zu suchen haben solle. Weiters und

Clausula exhaeredandi temere litigantes et testamentum impugnantes.

17. Würde sich ergeben, daß meine obgesetzte Erben oder Legatarii wider diese meine Testamentische Verordnung würden handlen und verhindern, daß selbe nicht, wie obstehet, vollzogen würde, auch sich an deme, was ihnen vermacht, nicht wollten vergnü-

vergnügen lassen, so will und ordne ich, daß dieser widerspenstige Erb oder Legatarius seines Erbtheils oder Vermächtniß solle verlustiget und enterbet seyn, und denen andern Miterben sein Theil zuwachsen. Damit nun

Clausula denominandi Testamentarios.

18. Dieser mein letzter Will um so ehender exequirt und vollbracht werde, so setze und nenne ich zu meinen Testamentariern beede N. N. mit dem Ersuchen, daß sie mit meinen instituirten Erben gegen hinlängliche Erkänntlichkeit, wie oben inter legatarios gedacht worden, diese meine Testamentische Verordnung nach ihren Clausulen treu und fleißig, wie ich das Vertrauen zu ihnen hege, exequiren und bewerkstätigen wollen; Gleichwie ich dann ihnen vollkommenen Gewalt und Macht gebe, nach meinem Tod von Stund an all mein verlassenes Haab und Guth zu obsigniren, inventiren, die Erben, legatarien, und andere Schuldigkeiten gegen Bescheinung zu vergnügen, und endlichen deshalben gehöriger Orten ihre Rechnung abzuleisten. Letztlichen

Clausula Codicillaris, quae nunquam omittenda.

19. Sollte dieser mein letzter Will wegen einiger Illegalität eines oder des andern Zeugen die Kraft eines förmlichen Testaments nicht haben, so will ich, daß er doch wenigstens die Kraft eines Codicill oder After-Testament haben, und gelten solle omni meliori modo, wie es von rechtswegen geschehen kan. Endlichen

Clausula limitandi & ampliandi.

20. Behalte mir bevor, diß mein Testament zu mehren, zu mindern, zu ändern, oder gar zu widerrufen, wie mir am besten bedunken will, absonderlich, wo sich kennlich oder erweißlich finden sollte mein eigene Handschrift, entweder in diesem Testament, oder in andern Einleg-Zetteln, will ich, daß man derenselben Glauben beymesse, und mit zur Execution ziehe, nicht anders, als wenn sie der Ordnung nach diesem Testament einverleibt wären.

Clausula confirmatoria Testamenti.

21. Zu dessen allen mehrerer Beglaubigung und Festhaltung habe ich die hiernechst unterschriebene und unterzeichnete Herren

Gezeu-

Gezeugen mit Fleiß ersucht, diesen meinen letzten Willen zu unterschreiben, und mit ihren gewöhnlichen Pettschaften zu bedrucken. So geschehen Bamberg den 1. September 1773.

N. N. Erblasser.

Clausula solemnizationis.

Daß in diesrr Schrift enthalten seye der letzte Will N. N. Burgern und Handelsmann in Bamberg, welchen wir sammtliche zu gleicher Zeit miteinander gegenwärtige Gezeugen unterschrieben und unterzeichnet haben, beurkunden wir sammt und sonders, ein jeglicher mit eigener Hand und Pettschaft, Bamberg den 1. September 1773.

O Titius N. Parochus loci testis requisitus.

O Sempronius N. erbetener Zeug.

O Caius N. erbetener Zeug.

FORMVLA TESTAMENTI NVNCVPATIVI.

Heut dato den 1. September 1773. hat der Ehrsame N. ledigen Stands ꝛc. in seiner Behausung vor mir N. Pfarrern oder Caplan des Orts, dann zweyer Gezeugen N. N. et N. N. annoch bey guter gesunder Vernunft deutlich ausgesagt, wie es mit seiner Verlassenschaft nach seinem tödtlichen Hintritt solle gehalten werden. Nemlichen

1. Nennet er zu seinen Erben Titium seinen Bruder, jedoch solle er die halbe Erbschaft seinem noch in der Fremd seyenden Schwager N. bey seiner Anheimkunft überliefern. *Adducantur alii modi et clausulae suprapositae, prout necessum videbitur.*

2. Verordnet Er auch = = Gulden für Heil. Messen, welche zum Trost seiner Seelen sollen gelesen werden: *Addantur alia legata pia.*

3. Vermacht er seinem Tauf-Toden einem jeden ein Species-Thaler, um seiner in ihrem Gebet zu gedenken. *Subiiciantur alia legata profana.*

4. Endlich will er, daß sein letzter Will, wo nicht wie ein vollständiges Testament, doch wenigstens als ein Codicill gelten solle.

5. Nennet Er zu Testamentarien N. et N.

Demum addatur solennizatio.

Daß dieses seye der letzte Will N. Burgers und Handelsmann allhier, welchen wir zu gleicher Zeit miteinander gegenwärtige Zeugen sammtliche von Wort zu Wort angehört, und von Punct zu Punct wohl verstanden haben, Urkunden wir sammtlich als hierzu specialiter ersuchte Gezeugen. Bamberg den 1. September 1773.

O N. N. Testis requisitus loci Parochus.
O N. N. erbetener Zeug.
O N. N. erbetener Zeug.

FORMVLA CODICILLI SCRIPTI SINE TESTAMENTO.

Nachdeme ich N. bey mir mehrmalen erwogen, wie das menschliche Leben zergänglich, der Tod gewiß, die Stund desselben aber ungewiß sey; Als habe ich in Anbetracht dieses, da ich sonderbar meine Verlassenschaft meinen nechsten Erben ab intestato gern vergönnen will, annoch bey guter Vernunft zum Trost meiner Seelen, und einiger meiner guten Freund Wohlfahrt meinen letzten Willen, in Gestalt eines Codicill verfassen wollen; verfasse auch denselben, und codicillire in bester Form, wie es von rechtswegen oder nach hergebrachter Gewohnheit am besten bestehen kann. Nemlich

1. Verschaffe ich meine Seel in die Händ meines Erlösers, der sie von ihren Sünden reinigen wolle, und will, daß 100. Heil. Messen nach meinem Tod gelesen werden.

2. Den Leib der Erden, wovon er kommen ist, mit Verordnung, daß er in der Kirch ad S. N. Christlichen Gebrauch nach beerdiget werde, und der Kirchen dafür zu einem bessern Gehalt = = Gulden gezahlt werden.

3. Verschaffe ich = = Gulden den Armen mit Beding, daß sie für mich einen Rosenkranz betten sollen.

4. Meinem Mit-Burger N. vermache ich mein so beste als schlechte Kleidereyen.

5. Mei-

5. Meinen Tauf- und Firm-Dothen, welche sich innerhalb 4. Wochen nach meinem Tod angeben werden, jedem ein Species-Thaler. *Hic plura possunt subiungi legata.* Endlichen

6. Verordne und will ich, daß meine Intestat-Erben nemlichen meine liebe Eltern, das übrige Vermögen nach Abzug des Pflichttheils und der Quartae Trebellianicae dem Sempronio meinem gar guten Freund, welcher mit der Zeit ihnen diesen guten Willen auch nicht wird unbelohnt seyn lassen, aushändigen sollen. Wie auch

7. Daß dieser mein letzter Will oder Codicill wenigsten in vim Codicilli gelten solle, und benenne zu meinen Testamentarien oder Machthabern N. et N., welche gegen das wenige Recompens a = = Thaler sich werden gefallen lassen, sich dieser Mühe zu unterziehen. Zu mehrer Beglaubigung habe ich mich sammt denen hiernächst gesetzten Gezeugen unterschrieben, so geschehen Bamberg den 1. September 1773.

In fidem
Caius N. Codicillator.
Hunc Codicillum esse vltimam voluntatem,
Caii N. vna cum infrascriptis testibus,
simul in vno contextu praesentibus testor.
Sempronius N. Parochus loci.
Caius N.
Titius N.

FORMVLA CODICILLI NVNCVPATIVI SINE TESTAMENTO.

Heut dato den 1. September 1773. hat der Ehrsame N. Innwohner allhier vor mir N. Pfarrern des Orts und zweyen Gezeugen benanntlichen Johann N. und Georg N. auch Innwohnern allhier über seine Verlassenschaft mündliche Disposition in forma Codicilli nuncupatiui annoch bey guter Vernunft gethan.

1. Verschaffet er seine Seel in die Händ seines Erlösers, und will, daß 50. Heil. Messen für ihm nach seinem Tod gelesen werden.

2. Seinen Leib der Erden, welcher in der Pfarr-Kirch ad S. N. soll begraben und die gewöhnliche exequien gehalten werden.

3. Vermachet er Titio seinem guten Freund ein Pferd und Zaum sammt andern Geschirr.

4. Endlichen verordnet er, daß nach Absterben seiner natürlichen Erben, als Vatter und Mutters, sein noch übriges ganzes Vermögen dem Caio seinem guten Freund solle behändiget werden, wie er dann dessen ein Inuentarium unter seinen Schriften finden wird. Will auch daß dieser sein letzter Will gelten solle, wie ein Codicill, oder wie es sonsten von Rechtswegen am besten bestehen kan. Zum Testamentarien verordnet er Sempronium, welcher mit seinen lieben Eltern obige legata ausrichten solle.

Damit nun dieser letzte Will nicht möchte durch Absterben der Zeugen verlohren gehen, so haben wir selben nicht allein mit einander gegenwärtig aus dem Mund des Erblassers und Codicillatoris von Wort zu Wort angehöret und wohl verstanden, sondern auch selben unterschrieben.

Ignatius N. Parochus loci.
Sebastianus N.
Laurentius N.

FORMVLA CODICILLI CVM TESTAMENTO

Triplex est, *prima* est codicilli ante testamentum facti, et conuenit cum formulis codicilli scripti ac nuncupatiui, de quibus modo dictum, vbi codicilli sine testamento fiunr. Secunda est codicilli in testamento facti, de qua clausula institutionis fideicommissariae supra num. 10. intelligenda, et alia legata in testamento scripta. Tertia est

FORMVLA CODICILLI POST TESTAMENTVM FACTI.

Quando scil. Testator in eadem charta, in qua testamentum scriptum est, post eiusdem solemnizationem, aliqua disponit vel mutat, quae in testamento scripta fuerunt: vel in diuersa charta, quam Einleg-Zettel appellant, aliqua ordinat secundum formulam sequentem: Nach-

Nachdeme ich zwar ſchon ein Teſtamentum errichtet, welches in alle Weeg will bey ſeiner Gültigkeit gelaſſen haben, ſo verordne ich jedoch weiters, daß auch

1. Caius von meinem Teſtament-Erben zum Legat ∴ Gulden haben ſolle, auch

2. Schenke ich dem Titio ſeine mir liquide ſchuldige ∴ Gulden, hingegen

3. Solle dem Caio die ∴ Gulden vermachtes Praelegat, wie Num. 7. zu ſehen, benommen ſeyn. Auch habe ich

4. Des Caii als eines von mir eingeſetzt geweſenen Miterben ſein Nahmen mit eigener Hand ausgelöſcht und durchſtrichen, und nenne ſtatt deſſen zum Miterben Sempronium: zu welchem Ende ich dieſen Einleg-Zettel ſelbſten geſchrieben, unterſchrieben, oder mit meinem eigenen Pettſchaft unterzeichnet: oder weilen ich Schreibens unerfahren, von zweyen Zeugen hab unterſchreiben, oder wenigſtens ihr Pettſchaft auftrucken laſſen.

Nuncupatiue fit codicillus poſt teſtamentum fere eodem modo, niſi quod teſtes audiant a codicillatore, quid diſpoſuerit.

Quare notent diligenter, qui teſtamenta ſcribunt, vt ſecundum §§os ſiue numeros ea ſcribant, et ſiquid velint mutare in legatis, aut Inſtitutione haeredis, mutationem non faciant in ipſo teſtamento, delendo, radendo, vel inducendo aliqua verba vel totos ſenſus, aut inſcribendo plura; ſed poſt ſolemnizationem teſtamenti relinquatur ſpatium, aut imponatur ſeparata charta, in qua tales mutationes ſecundum ordinem numerorum ſcribant v. g. N. vel §. 4. Titii legatum centum n. reuoco, aut ad quinquaginta flor. reduco §. 9. Inſtitui Titium cohaeredem, quem nolo eſſe meum cohaeredem; ſin totius inſtitutionis omnium haeredum mutationem facere intendat, oportet plane nouum condere teſtamentum cum noua ſolemnizatione.

Coeterum, cum conſtitutio Petro-Philippina de teſtamentis, licet intuitu teſtamentorum a perſonis laicis factorum aliquatenus immutata fuerit per nouum Ius patrium, quoad teſtamenta perſonarum Eccleſiaſticarum tamen in ſuo antiquo vigore perſeueret, eam, vt in priore Editione Ritualis continebatur, etiam in hac ſubiicimus.

Von GOttes Gnaden Peter Philipp,
Bischof zu Bamberg und Würzburg,
des Heil. Röm. Reichs Fürst, auch Herzog zu Franken, ꝛc.

Weilen es eines Sterbenden sonderlicher Trost ist, mit dieser Versicherung abzutreten, daß bey künftiger Vertheilung seiner Verlassenschaft sein durch den Tod bestätigter letzter Will, wann er nur den Rechten und Herkommen gemäß ist, für eine Regul gehalten, und nach dessen buchstäblichen Inhalt die Execution vorgenommen werden müsse: und einem jeden dahero hoch daran gelegen ist, zu wissen, wie viel und was für Zeugen in diesem Unsern Hochstift und Fürstenthum Bamberg darzu erfordert werden: Als haben Wir zur Unterhaltung und Mehrung solches Trosts, auch Stiftung guter Einigkeit, und zeitlichen Abwendung allerley mit einlaufenden Gefährden, für nothwendig erachtet, hierüber eine schriftliche Erklärung heraus zu geben: Gleich wie Wir dann hiermit von Ordinariats- und zum Theil Lands-Fürstl. Hoheit wegen gnädigst verordnen und erklären, daß

1. Insgemein es, dem uralten hiesigen Gebrauch nach, einem jeden sowohl Geist- als Weltlichen, dem sonst zu testiren von Rechten erlaubt ist, in dieser Unserer Bambergischen Dioeces und Fürstenthum frey stehen solle, schrift- oder mündlich, entweder in Gegenwart Sieben erbetener und zugleich versammelter männlicher Zeugen; oder vor seinem Pfarrer (welchem die Custodes in Unsern Collegiat-Stiftern, wie auch die Cooperatores der Pfarrern hierinn gleich zu achten seynd) dann zwey männlich mit erstbesagtem Pfarrer, Custode oder Cooperatore zugleich gegenwärtigen erbetenen Zeugen ein Testament zu machen; und wann der Pfarrer nicht zugegen, oder der Testator selbst ein Pfarrer wäre, oder der Erblasser solchen darzu zu fordern Bedenken hätte, an statt des Custodis oder respective Pfarrers, noch drey andere Manns-Personen zu Zeugen zu erbeten: Bey den Fideicommissis, Codicillis und Legatis aber, entweder seinen letzten Willen in Beyseyn des Pfarrers und Zweyer; oder in Gegenwart fünf männ- oder weiblicher Zeugen (die doch in selbiger Disposition keine Fideicommissarii, weder Legatarii seyn werden) schrift- oder mündlich auszufertigen.

2. So-

2. Soviel Unſere vier Collegiat-Stifter, und deren Vicarios anbelangt, iſt Unſer gnädigſter Will, daß eines jeden Orts Canonici und Vicarii, über die obige Weiß, noch abſondere Macht haben ſollen, vor ihrem Dechant und noch zweyen männlichen Zeugen; oder unter währender Viſitation vor Unſeren Viſitations-Commiſſariis: Unſers hohen Dom-Stifts Vicarii aber in Gegenwart eines Tagmeſſers und gleichergeſtalt zwey anderer männlicher Zeugen, zu teſtiren, legiren, ꝛc.

3. Geſtatten Wir hiermit gnädigſt allen Unſern Pfarrern, Cooperatoren, und Beneficiaten, über die §. 1. angeführte gemeine Weiſen, noch ſonderlich, bey den gewöhnlichen Rural-Capituln, vor Unſerm Commiſſario und zweyen Concapitularen ſelbiges Diſtricts, ſchrift- oder mündlich zu diſponiren: Diejenige hingegen, ſo in Unſerer Reſidenz-Stadt, oder ſolchen Orten wohnen, worvon ſie zu keinem Rural-Capitul berufen werden, ſollen Gewalt haben vor Unſerem Vicario Generali, oder Fiſcali, in Beyſeyn zweyer männlichen Zeugen, ſo ſchrift- als mündlich ihre letzte Diſpoſition vorzunehmen. Und weilen

4. Das Ehrwürdige Unſer Bambergiſches Dom-Capitul den 13. Octobris 1678. wegen Aufrichtung der Teſtamenten ſich ſchuldig erkennet, ſolche auf ein- oder andere bey Ihnen hergebrachte Weiß, und zwar dergeſtalt zufertigen, daß man von dem letzten Willen wohl verſichert ſeyn, auch derſelbe zu recht erwieſen werden könne: Zu welchem End dergleichen Diſpoſitiones Uns allzeit, nach eines jeden Capitularen Tod, exhibirt werden ſollen: Als halten Wir wegen deſſen eine fernere Erklärung für unnöthig. Gleich wie es auch

5. In den väter- und mütterlichen Vermächtniſſen unter den Kindern ſowohl, als in denen Diſpoſitionibus ad pias cauſas bey dem alten Recht und Herkommen ſolchermaſſen verbleibt, daß nemlich alle dergleichen letzte Willen für gültig und kräftig gehalten werden ſollen, welche entweder von dem verſtorbenen Diſponenten eigenhändig geſchrieben und zum Stand gebracht; oder durch Bekänntniß zweyer glaubwürdigen Zeugen, was Stands und Geſchlechts dieſe auch ſeyn mögen, werden bewährt ſeyn. Und damit

6. Zu gefährlichen Peſt-Zeiten, (welche die göttliche Allmacht von Uns väterlich abwenden wolle) niemand dieſes letzten Troſts,

aus

aus Abgang genugsamer Zeugen, so leichtlich beraubt werde: Erlauben und verordnen Wir hiermit gnädigst, weilen alsdann die Zusammenkunft vieler Personen nicht räthlich, daß alle und jede zu solchen armseligen Zeiten in Gegenwart zwey oder dreyer glaubhafter Zeugen, die auch Religiosen, und ehrliche Weibs-Personen seyn können, münd- oder schriftlich gemachte Dispositiones für gültig gehalten werden, und unangefochten bleiben sollen.

Demnach Wir mit nicht geringen Mißfallen in würkliche Erfahrniß gebracht, welchergestalt eine geraume zeithero unterschiedliche Testamenta, Codicill, Donationes mortis causa und andere aufgerichte letzte Willen, (worunter auch jene Testamenta, so durch die geistliche Profession zum Stand kommen sollen, begriffen) zu Unserer geistlichen Rath-Stuben, vermög der Statuten Synodalien und zwar bey Vermeidung 50 Rhejnischer Gold-Gülden Straf, nicht edirt und vorgezeigt, sondern deren viel hinterhalten und gänzlich supprimiret, wodurch dann nicht allein widerwärtige Stritt und Spaltungen entstanden, sondern auch der testirenden Geschäft dergestalt unexequirt verblieben seyen: So befehlen Wir in Kraft dieses alles Ernsts, daß bey Vermeidung Unserer Ungnad und der in obbemeldten Statutis Synodalibus angesetzten Straf all- und jede dergleichen vor den Pfarr-Verwesern, weltlichen Obrigkeiten, Burgermeistern und Rath, auch Notariis publicis, Stadt-Gericht- und andern Schreibern in Beyseyn erforderten Gezeugen ordentlich aufgerichte Testament, Codicill und letzte Willen, wie die Nahmen haben, alsobalden nach der Testireren tödtlichen Hintritt Uns oder Unsern verordneten geistlichen Räthen zu deren Admission und Confirmirung unaufhältlich sollen überhändigt werden, wie dann insonderheit den gemeldten Notariis, Stadt- und Gericht-Schreibern insgemein, daß sie bey Aufrichtung dergleichen die verordnete Testamentarier, Executores, und eingesetzte Erben ein solches wohl in Acht zu nehmen, alle letzte Willen treulich zu überliefern, und sich selbst vor Straf und Ungelegenheit vorzusehen, verwarnen sollen, mandirt und alles Ernsts anbefohlen wird: Da aber wider solch Unsern Befehl dergleichen Testament ferner von ein oder andern hinterhalten, und zu Unserer Admission nicht vorgebracht werden, hingegen Wir anderstwoher in Erfahrung

kommen

kommen sollten, hätten solche interessirte der unnachläßigen Straf zu erwarten, mit dergleichen Schärfe Wir auch aus gerechten Eifer gegen dieselbe verfahren wollen, die nicht innerhalb Jahr und Tag ihre Executions-Rechnung bey Unserm Vicariat ablegen; oder ausser deme, was ihnen von dem Disponenten selbst durch ausdrückliche Verordnung vermacht worden, das geringste für sich, oder für andere mit zur Inuentur oder Execution des letzten Willens gezogene Personen, wie sie auch den Namen haben mögen, unter Praetext des Herkommens und eingeschlichener übler Gebräuchen, nehmen, verwechseln, oder verändern werden.

8. Und wann endlich von dem Verstorbenen kein Executor benennet worden, erklären Wir hiermit gnädigst, daß auf solchen Fall die Execution von den Erben, mit Zuziehung einer von Uns zu benennen habenden Person, der von Uns für ihre Bemühung, nach Beschaffenheit des Vermögens und darbey getragener Sorg, ein gewisses aus der Erbschaft gemacht werden soll, vorgenommen, und all das obgemeldte fleißig beobachtet werden müsse. Wornach sich dann alle und jede, die es betrift, zu richten; und ausser Gefahr und Straf zu stellen wissen werden. Decretum in Unserer Residenz-Stadt Bamberg den 20. Junii 1681.

P. P. E. B. H.

INSTRVCTIONES
DE
FORMVLIS INSCRIPTIONVM
ET LITERARVM.

Libri habendi apud Parochos sunt sequentes: 1. Liber baptizatorum habeatur in Ecclesiis, in quibus confertur Baptismus. 2. Liber confirmatorum habeatur in Ecclesiis, in quibus confertur Chrisma. 3. Liber Matrimoniorum. 4. Liber status animarum. 5. Liber defunctorum habeatur etiam in omnibus Ecclesiis, in quibus defuncti sepeliuntur. Aduertat inprimis Parochus, vt in libris tam baptizatorum et confirmatorum, quam matrimo-

trimoniorum et defunctorum exprimat semper, non solum nomen personarum, quae ibi nominantur, sed etiam familiam.

I. FORMA DESCRIBENDI BAPTIZATOS IN PRIMO LIBRO.

Anno Domini die mensis ego N. Parochus huius Ecclesiae N. ciuitatis vel loci N. baptizaui infantem die N. natum vel natam ex N. et N. coniugibus huius Parochiae vel S. N. et ex tali patria et familia, cui impositum est nomen N. Patrini fuerunt N. filius N. ex Parochia seu loco N. et N. coniux N. filia N. ex Parochia seu loco N. *Si infans non fuerit ex legitimo matrimonio natus, nomen saltem alterius parentis, de quo constat, scribatur, omnis tamen infamiae vitetur occasio, si vero de neutro constet, ita scribatur*: Baptizaui infantem, cuius parentes ignorantur, natum die *etc. vt supra. Si expositus sit infans, exprimatur, quo die, vbi, et a quo repertus, et quot dierum verisimiliter sit, et baptizetur sub conditione, si ignoratur, fuisse baptizatum.*

Si infans domi ob imminens mortis periculum baptizatus sit, tunc ita scribatur:

Anno die mensis natus est N. filius N. et N. coniugum etc. *vt supra*, quem ob imminens mortis periculum in domo rite baptizauit N. obstetrix probata vel N. filius N. vt mihi retulit N.

Si superuixerit infans, et ei adhibitae sint in Ecclesia sacra caeremoniae, ita addatur.

Die eiusdem mensis ad Ecclesiam portatus est infans praedictus, ipsique ego Parochus sacras ceremonias et preces adhibui et N. nomen imposui.

Si forte non Parochus, sed alius baptizauerit, id exprimatur.

Si fuerit baptizatus sub conditione (si non es baptizatus) *id pariter exprimatur.*

LITERAE BAPTISMALES.

Vigore praesentium fidem facio et attestor, exhibitorem harum honestum (N. *ponatur competens titulus, prae- et cognomen, cum officio, maxime si nobilis sit*) ex honesta parentela *vel* illustri prosapia in ciuitate *vel* oppido N. Dioecesis Bambergensis oriundum: anno aerae Christianae 1725. die mensis N. ab honestis, piis Catholicisque parentibus (*ponatur congruus titulus*) Patre N. (*praenomen et cognomen*) Matre

Matre vero N. eiusdem legitima coniuge procreatum: deinde in Parochiali Eccleſia ad S. N. Sacro Baptiſmatis latice, more Catholico-Romano ablutum: ac denique ab honeſto N. N. ex ſacro fonte leuatum fuiſſe et nominatum N. *ponitur ſolum praenomen.* In quorum fidem has teſtimoniales ex Matricula Baptiſmali Eccleſiae Parochialis ad S. N. extraxi, ſubſcripſi, et conſueto meo ſigillo communiui. Bambergae N. die-et anno.

L. S. I. S. Parochus loci.

IN FORMA GERMANICA.

Ich Ends-Unterſchriebener bezeuge in Kraft gegenwärtiger Urkund, daß Vorzeiger dieſes der Ehrſam- und Achtbare N. aus einer löblichen Anverwandſchaft und reinen Ehebett in dem Ort N. Bamberger Biſtums gebohren; (oder von der uralten Familie von N. abſtamme) von frommen Catholiſchen und ehrſamen Eltern, als N. N. Vatern, dann N. N. der Mutter in den N. Monat N. Jahr N. erzielet: daraufhin in der Pfarrkirch S. N. obbeſagten Orts Chriſt-Catholiſchen Gebrauch nach getauft: von dem ehrſamen N. N. aus der Heil. Tauf gehoben, und N. N. *ponitur tantum praenomen* benamſet worden ſeye. Zu deſſen mehrerer Beglaubigung habe gegenwärtige Urkund aus der bey hieſiger Pfarr verwahrlich aufbehaltenen Tauf-Matricul heraus gezogen, unterſchrieben, und mit meinem gewöhnlichen Pettſchaft unterzeichnet. Bamberg den *ponitur dies, et annus.* L. S. N. N. des Orts Pfarrer.

II. FORMA DESCRIBENDI CONFIRMATOS IN SECVNDO LIBRO.

Anno die menſis, qui fuit dies N. filius N. et N. coniugum, *vel* N. filia N. (*et ſi fuerit nupta, addatur*: vxor N. Sacramentum confirmationis accepit a Reuerendiſſimo Domino N. Epiſcopo N. in Eccleſia S. N. ciuitatis *vel* loci N. Compater fuit N. fillus N. Parochiae S. N. ciuitatis *vel* loci N.

Marium deſcriptio in vna pagina ſeu prima facie folii, foeminarum vero in altera ſeiunctim notetur.

Si confirmatus non conſtet, an ex legitimo matrimonio genitus ſit, vel parentes ignorentur, ſeruetur, quod in libro baptizatorum praeſcriptum

est, eadem etiam formula seruetur in conficiendis Testimonialibus confirmati, quae supra in Testimonio baptizatorum seruata fuit.

III. FORMA SCRIBENDI CONIVGATOS IN TERTIO LIBRO.

Anno die mensis denuntiationibus praemissis, tribus continuis diebus festiuis, quarum prima die N. secunda die N. tertia die N. inter Missae Parochialis solemnia habita est, nulloque legitimo impedimento detecto, ego N. rector huius Parochialis Ecclesiae N. ciuitatis *vel* loci N. filium N. Parochiae S. N. et filiam N. *seu* relictam N. N. viduam huius *seu* Parochiae S. N. in Ecclesia N. interrogaui, eorumque mutuo consensu habito, solemniter per verba de praesenti matrimonio coniunxi, praesentibus testibus notis N. N. Postea eis ex ritu S. Matris Ecclesiae (*si tamen nuptias benedixerit*) in Missae celebratione benedixi.

Si vnus ex eis, qui matrimonium contrahere voluerint, alterius Parochiae fuerit, antequam admittatur, Parochus in cuius Ecclesia matrimonium celebrari debet, denuntiationum in eius Parochia rite factarum fidem scriptam habeat, quae asseruetur, et res tota exprimatur in ipsomet libro matrimoniorum hac ratione:

Denuntiationes huius matrimonii factae sunt etiam a R. D. N. Parocho Ecclesiae S. N. sub cuius cura dictus N. *vel* dicta N. habitat, vt ex ipsius Parochi scripto seruato apud me apparet: Denuntiationum autem prima facta est die. Secunda die tertia die, inter Missae Parochialis solemnia, nullumque impedimentum Canonicum detectum est.

Si autem alteruter sit diuersae dioecesis, testimonium Parochi affirmantis denuntiationes rite esse praestitas nullius roboris censeatur, nisi ab Episcopo vel ab eius Vicario Generali illius Dioecesis subscriptione et Sigillo comprobatum, et ab Episcopo, seu eius Vicario loci, vbi contrahitur matrimonium, recognitum sit, ab eoque licentia contrahendi fuerit obtenta.

Vbi vero Ordinarii concessu (quod scripto constare debet) denuntiationes aliquae differendae, aut omittendae interdum sint, ita notentur:

Anno Domini die mensis denuntiationum vna die rite facta, reliquis vero dilatis post matrimonii celebrationem ex facultate scripto concessa a Reuerendiss. N. *seu* a Vicario N. sub die datis infrascripti

ſcripti tenoris, quam penes me ſeruo cum aliis huiusmodi facultatibus, nulloque prorſus impedimento allato ego etc. *vt ſupra.*

Denuntiationes vero, quae poſt contractum matrimonium fient, ita ſcribantur:

Anno die menſis qui fuit feſtus etc. et ſequenti, qui fuit Dominicus et eiusdem menſis, ego N. Rector huius Eccleſiae S. N. inter Miſſarum ſolemnia denuntiationes habui matrimonii, iam praeuia opportuna diſpenſatione inita inter N. et N. die huius menſis nullum tamen canonicum impedimentum ab aliquo allatum eſt, quominus huiusmodi matrimonium ratum ac firmum eſſe debeat.

Si autem denuntiationes omnes omittendae ſint aut differendae, ita ſcribatur:

Denuntiationibus omnibus omiſſis *vel* dilatis etc. ex facultate etc. ego Rector N. etc. *vt ſupra.*

Coeterum ſi alteri Presbytero ab Ordinario vel a Parocho ipſo facultas facta ſit coniungendi aliquos, id in libro proprii Parochi ſic adnotetur ipſius Parochi manu:

N. Presbyter, vel Capellanus Eccleſiae N. de licentia Reuerendiſſimi Epiſcopi N. *ſeu* N. eius Vicarii loci N. aut mea, quae penes me extat, N. filium N. et N. etc. matrimonio coniunxit etc. *vt ſupra.* Et ego N. Parochus N. ſubſcripſi, et teſtor, rem ita ſe habere.

Quodſi ex denuntiationibus compertum ſit, coniuges aliquo conſanguinitatis aut affinitatis gradu coniunctos eſſe, nihilominus ad contrahendum fuerit cum ipſis auctoritate Apoſtolica diſpenſatum, adnotetur gradus conſanguinitatis vel affinitatis diſpenſatae, et compendium decreti ſuper ea relati cum die et anno, ac Notarii de illo rogati nomine, hoc modo:

Anno Domini die menſis praemiſſis denuntiationibus ac comperto impedimento ſecundi, *vel* tertii, *aut* quarti gradus conſanguinitatis *ſeu* affinitatis, *vel* alio quouis etc. inter N. et N. etc. obtentoque per eos Apoſtolicae ſedis mandato de diſpenſando, et cum eis per Reuerendiſſimum Epiſcopum N. auctoritate Apoſtolica diſpenſato ſub die Anno vt conſtat ex actis Notarii officii pradicti Epiſcopi, eos matrimonio coniunxi etc. *vt in praedicta formula.*

Denuntiationes autem factae in diuerſis Parochiis, ſponſi videlicet et ſponſae, ab vtroque Parocho in libro notari debent, etiamſi matrimonium non ſequatur.

FORMVLA DIMISSORIALIVM,
vulgo Ledigſchein.

Venerabilis Confrater etc. notum ſit Reuerentiae veſtrae, me iuxta probatum Eccleſiae Catholicae morem tres ſolemnes denuntiationes inter Miſſae Parochialis ſolemnia, quarum prima facta eſt die ſecunda die tertia die continuis diebus feſtiuis feciſſe, matrimonii inter N. N. et N. N. Parochianos meos, vel Parochianum meum de conſenſu Eccleſiae et parentum ſeu propinquorum ineundi, iisque factis nihil a quouis obiectum, quo pia partium intentio poſſit impediri. Hinc veſtrae Dominationi, vel alteri cuicunque ſacerdoti Eccleſiae Catholicae communionem habenti, meas in matrimonio legitime per R. V. coram facie Eccleſiae per dictas perſonas ſolemnizandi vices delego, et vt officium debite praeſtet in Chriſto, rogo, quidue ſuper hoc fecerit, reſcribere dignetur. Datum. *Si vero in denuntiationibus diſpenſatum fuerit, ſic ſcribat:*

Notum ſit Reuerendiſſimum Dominum N. Epiſcopum noſtrum ex cauſis iuſtis remiſiſſe denuntiationes omnes matrimonii futuri inter N. N. et N. Parochianos meos de conſenſu Eccleſiae etc. *vt ſupra.*

TESTIMONIALES CONTRACTI MATRIMONII, vulgo Ehe-Brief.

Notum ſit per praeſentes, quod Anno Chriſti die menſis , denuntiationibus praemiſſis continuis tribus feſtiuis, quarum prima die ſecunda die tertia die inter Miſſae Parochialis ſolemnia habita fuit, nulloque legitimo impedimento detecto, ego N. Rector huius Eccleſiae Parochialis N. Ciuitatis vel loci. N. N. N. filium N. Parochiae N- et N. N. filiam N. ſeu relictam viduam N. N. huius Parochiae S. N. coram facie Eccleſiae N. interrogauerim, eorumque mutuo conſenſu habito ſolemniter per verba de praeſenti matrimonio coniunxerim, praeſentibus teſtibus N. N. Poſtea eis ex ritu Sanctae Matris Eccleſiae (*ſi tamen facta benedictio*) in Miſſae celebratione benedixerim, ideoque ibi locorum, quo deuenerint, pro honeſtis, deuotis et Catholicis coniugibus habendi ſint. In quorum fidem praeſentes ex Matricula copulatorum extractas ſubſcripſi, et conſueto meo ſigillo communiui, Bambergae die et Anno.

L. S. N. N. Parochus loci.

Si Parochus non ipſemet copulauerit, dicantur omnia in paſſiuo v. g. quod a loci Parocho interrógati et coniuncti fuerint.

Ger-

Germanice.

Kund und zu wiſſen, was geſtalten im Jahr Chriſti den Monat nach ehevorig beſchehener dreymaliger Ausrufung unter währenden Gottesdienſt in der Pfarrkirch S. N. zu N. ohne daß einigerley eheliche Hinderniß zum Vorſchein kommen, beede Eheverlobte Perſonen, der Ehr- und Achtbare N. N. des Achtbaren Eheleiblicher Sohn aus der Pfarr N. an einem: dann die Ehr- und Tugendſame Jungfer N. N. des Ehrſamen N. N. Eheleibliche Tochter aus der Pfarr N. anderen Theils in offentlichen Angeſicht des geſammten Pfarrſpiels zu N. von ihren ordentlichen Seelenſorger befragt und nach vernommener beederſeitiger Verwilligung und vollſtändiger Zufriedenheit, nicht allein mit Hand und Wort in gewöhnlicher Form getrauet, und in Anweſenheit der Ehrſamen und Achtbaren erbetenen Gezeugen N. N. und N. N. Inwohnern in der Pfarr N. feyerlich zuſammen geben; Sondern auch nach Gebrauch der Heil Kirch unter dem Amt der Heil. Meß durch Prieſterliche Hand eingeſeegnet worden, und mithin der Orten, wo ſie ſich betreten werden, von männiglichen für Chriſtlich Catholiſch und fromme Ehe-Conſorten zu halten ſeynd, in Urkund der bey der Pfarr S. N. verwahrlich aufbehaltenen Ehe-Matricul. Zu deſſen allen mehrerer Beglaubigung von mir Ends-unterſchriebenen gegenwärtiger Brief unterſchrieben und mit dem Pfarrlichen Inſiegel bedrucket worden. Gegeben zu N. den Monat und Jahr.

L. S. N. N. Pfarrer des Orts.

IV. *FORMA DESCRIBENDI STATVM ANIMARVM IN QVARTO LIBRO.*

Familia quaeque diſtincte in libro notetur, interuallo relicto ab vnaquaque ad alteram ſubſequentem, in quo ſigillatim ſcribantur nomen, cognomen, aetas ſingulorum, qui ex familia ſint, vel tanquam aduenae in ea viuunt.

Qui vero ad S. communionem admiſſi ſunt, hoc ſignum C. in margine econtra habeant: Qui Sacramento confirmationis ſunt muniti, hoc ſignum habeant Chr. qui ad alium locum habitandum acceſſerint, eorum nomina ſubducta linea notentur.

Hac igitur ratione fiat. Videl.

Anno die menſis in via ſeu platea ſeu pago in propriis aedibus Pauli N. vel in aedibus N. a Paulo conductis habitant Chr. Paulus N. Petri filius annorum etc. Chr. Apollonia eius vxor filia Iacobi N. annorum etc. C. Dominicus eorum filius annorum etc. C. Lucia eorum filia annorum etc. C. Chr. Antonius filius N. famulus annorum etc. C. Catharina N. filia N. ancilla annorum etc. ✝ Martinus filius N. annorum etc.

V. *FOR-*

Bayerische Staatsbibliothek München

V. *FORMA DESCRIBENDI DEFVNCTOS IN QVINTO LIBRO.*

Describatur quis et quae, et cui Sacramenta administrauerit, quando quis mortuus fuerit, et vbi sepultus. Quod hoc pacto fieri poterit:

Anno die mensis filius vel filia N. ex loco aetatis N. (*si haec sciri possunt*) in domo N. in communione sanctae Matris Ecclesiae animam Deo reddidit, cuius Corpus die sepultum est in Ecclesia S. N. mihi N. vel N. probato Confessario confessus die Sanctissimoque viatico refectus die et sacri Olei vnctione roboratus per me die

FORMA LITERARVM MORTVALIVM

vulgo Todtenschein.

Anno die mensis honestus N. N. aetatis suae annorum susceptis pro moribundo necessariis Sacramentis in communione Sanctae Matris Ecclesiae animam Deo reddidit, cuius corpus ritu Catholico in Ecclesia vel Caemeterio N. sepultum fuit. Id quod ex Matricula mortuorum reseruata in Parochia N. sub consueto Parochiali sigillo, ac propriae manus subscriptione testor Bambergae die anno

L. S. N. N. Parochus loci.

Germanice.

Im Jahr Christi den Monatstag hat der Ehrsame N. N. seines Alters Jahr nach empfangenen einem Sterbenden nothwendigen Heil. Sacramenten in Gemeinschaft unserer Mutter der Heil. Catholischen Kirchen seinen Geist dem Schöpfer alles Geschöpfs seelig überantwortet, dessen entseelte Cörper mit gewöhnlichen Leichgepräng in der Kirch- oder Kirchhof N. mittels Priesterlicher Einseegnung zur Erden bestätiget worden ist, welches aus dem Pfarrbuch deren Verstorbenen zu N. unter beygedruckten Pfarrlichen Insiegel und eigener Hand-Unterschrift hiedurch beglaubiget wird. N. den

L. S. N. N. Pfarrer des Orts.

LAVS DEO,
VIRGINIQVE MATRI MARIAE
AMEN.

127
220.-

116

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Processionale Romano-Bambergense sive congeries rituum in processionibus publicis tam ordinariis, quam extraordinariis adliberi solitorum ...

Bamberga 1773

Liturg. 1457 l
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10593509-9
VD18 14685442-001